

Yearbook 2009 International Labour Movement

Évkönyv 2009 A nemzetközi munkásmozgalom történetéből

XXXV. évfolyam

Jemnitz János: Fejtő Ferencről egyéni hangon

Marx halálának 125. évfordulójára (II): Artner Annamária, Emilio Gianni, Robert Jevzerov

Tanulmányok:

Hart, Richard: A grenadai forradalom

Hudson, Kate: A világkormány mozgalom

Simor András: Kuba és Latin-Amerika

1909: A svéd általánosságtrájk

A Blair-korszak vége

A francia és az olasz baloldal 2007-ben

Események:

Parsons, Steve: Választások Svédországban 2007

Életutak: Applegarth, Bizcarrondo, Fournière, Gaitskell, Galbraith, Johnstone, Mowlam, Schlesinger Jr., Tasca

Könyvismertetések, beszámolók

International Supplement

Peter Konok: The 43rd Linz Conference of ITH
Transnational Networks of Labour

Eric Hobsbawm and Jacques Attali about Karl Marx

Emilio Gianni: The Diffusion of Marxism in Italy 1848 to 1926

Steve Parsons: The Swedish General Election

Comedy of Equivocations of Parliamentary Cretinism – Lotta Comunista

Magyar Lajos Alapítvány

A NEMZETKÖZI MUNKÁSMOZGALOM TÖRTÉNETÉBŐL

Évkönyv • 2009
XXXV. évfolyam

Magyar Lajos Alapítvány
2008

Szerkesztőbizottság

Artner Annamária
Bebesi György
Harsányi Iván szerkesztő
Havas Péter
Horváth Jenő
Jemnitz János szerkesztő
Juhász József
Moharos Éva
J. Nagy László
Niederhauser Emil
Székely Gábor szerkesztő
Szőke Károly
Vadász Sándor

E kötetünk a
Munkásmozgalom-történészek Nemzetközi Egyesülete,
a Károlyi Mihály Társaság,
a Lukács György Alapítvány,
a Politikátörténeti Alapítvány
és a Vas- és Fémmunkások Szakszervezetének
támogatásával jelent meg.

Dieser Band erscheint mit der Unterstützung
der Internationalen Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung (ITH),
der I.G. Metall Ungarn,
der Georg Lukacs Stiftung
und der Gesellschaft Michael Karolyi

*Az Évkönyv 2004., 2005., 2006., 2007., 2008. és 2009. számának teljes szövege olvasható / You can find the whole text of Yearbooks 2004, 2005, 2006, 2007, 2008 and 2009: **<http://www.magyarlajos.fw.hu>***

ISSN 0 133476 X

© Harsányi Iván, Jemnitz János, Székely Gábor
(4546)

Nyomás: Robinco Kft. F. v.: Kecskeméthy Péter.

Az Évkönyv nemzetközi tanácsadó testülete:

Agosti, Aldo (Torino)
Avineri, Shlomo (Jeruzsálem)
Buschak, Willy (Brüsszel)
Callesen, Gerd (Bécs)
Chakravarti, Sudeshna (Calcutta)
Degen, Bernhard (Basel)
Elorza, Antonio (Madrid)
Garscha, Winfried (Bécs)
Gianni, Emilio (Genova)
Grass, Martin (Stockholm)
Jazsborovszkaja, Inessza
(Moszkva)
Halstead, John (Sheffield)
Hudson, Kate (London)
Iszlamov, Tofik (Moszkva)
Jevzerov, Robert (Moszkva)
Johnstone, Monty (London)
Kircheisen, Inge (Halle/Saale)
King, Francis (Norfolk, Anglia)
Konrad, Helmut (Graz)
Maderthaner, Wolfgang (Bécs)
Mészáros, István (Rochester)

Miller, Susanne (Bonn)
Monty Johnstone
Morgan, Kevin (Manchester)
Narihiko, Ito (Tokio)
Panaccione, Andrea (Milano)
Parsons, Steve (Sonderborg,
Dánia)
Pelz, William, A. (Chicago)
Rojahn, Jürgen (Amszterdam)
Schwarzmantel, John (Leeds)
Skrzypczak, Henryk (Berlin)
Šolle, Zdenek (Prága)
Studer, Brigitte (Lausanne)
Sumrikova, Ljudmila
(Dnyepetrovorszka)
Sylvers, Malcolm (Velece)
Tych, Feliks (Varsó)
Vuilleumier, Marc (Genf)
Weill, Claudie (Párizs)
Wolikow, Serge (Párizs)
Young, James D. (Stirling)

FEJTŐ FERENC 1909 – 2008

JEMNITZ JÁNOS

Fejtő Ferencről egyéni hangon

A régi római-latin közmondás szerint: „Semmi sem hazugabb, mint egy sírfelirat”. Ebbe a hibába nem fogok (illetve igyekszem) belesni.

Kettős szorításban érzem magam: egyfelől Fejtő június 2-i halála után a csapból is olyan szövegek folynak, amelyek „a nagy öreg” előtt tesznek tiszteletköroket, másfelől én az 1960-as évektől ismertem, és Kosztolányi szavait kölcsönözve, sokszor voltam a „Nagy Úr vendége.” E szorítás ellenére úgy vélem, hogy Fejtőnek durván három nagy életkorszakát különböztetjük meg. Az első korszak az 1930-as éveké, amikor első ízben szárnyalt. E korszak elején ismeretesen kommunista szimpatizáns volt (ami Rajk Lászlóhoz is kapcsolódott), majd, már szociáldemokrataként a Mónus Illés szerkesztette Szocializmus hasábjain jelentek meg remek és harcos marxista írásai. Ezek engem jóval később is lenyűgöztek, és később, amikor a Kossuth Könyvkiadótól megbízást kaptam, hogy a Szocializmus születésének 80. évfordulójára egy válogatás megjelentetését készítsem elő, akkor e kötetben Fejtő eme írásából került a kötetbe a legtöbb.¹ Fejtőnek a megjelenés előtt elküldtem a cikkek xerox másolatát, aki némi meglepetéssel olvasta újra ezeket, de az idős Fejtő nem határolta el magát a fiattól. Pedig közben nagy utat tett meg. (A dolog kicsit emlékeztet Karinthy halhatatlan írására: „Találkozás egy fiatalemberrel”.)

Az 1930-as évek második felében még ugyancsak Mónus küldte ki Franciaországba, ahonnan rendszeresen írt politikai beszámolókat a Népszava számára. (Nem ő volt az egyedüli párizsi kiküldöttje a Népszavának. Ezek az írások, így Fejtőé sem, tudtommal, nincsenek összegyűjtve. Ez még fehér volt.) 1938 után Franciaországba emigrált és Párizsban telepedett le.

1945 után újra, most már a Justus Pál szerkesztette Szocializmus és a Népszava számára írt, tudtommal főleg Franciaországról szóló cikkeket. Hamarosan Magyarország párizsi követségén dolgozott, Károlyi Mihály nagykövetsége idején, mint a sajtóosztály vezetője. 1948-ban „disszidált”. Párizsban maradt és régebbi barátainak, Rajk Lászlónak és Justus Pálnak a

¹ Szocializmus. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986.

bebörtönzése után hamarosan francia nyelven könyvet jelentetett meg, amelyben leleplezte a Rajk-per hazugságait.

Ez a könyv némiképp Koestler „Sötétség délben” munkájára emlékeztet. Kérdés és további kikutatandó feladat lenne, hogy Fejtőben az antisztalinizmus és a Rákosi-rendszer elutasítása mennyiben keveredett az antikommunizmussal is. Tény, hogy Fejtő ezután – úgy tudom – elfordult a munkásmozgalomtól, és egy évtizeddel később (ahogy mások is írták, és ahogy magam pár évvel később, az 1960-as években tapasztaltam) De Gaulle és a kései André Malraux felé fordult. (Persze ennek ekkor sokféle oka volt, de egészében véve mégis meghökkentő volt francia szocialista alapon is.)

Ismét nagyot kell időben ugranom. Az 1970-es években Fejtő fokozatosan újra érdeklődéssel fordult a munkásmozgalom felé, ami alatt Nyugaton szigorúan csak a szociáldemokrácia értendő. Más a helyzet Közép- és Kelet-Európát illetően. Fejtő az AFP-nél Közép-Európa szakos újságíróként dolgozott, és ez az érdeklődése mindig nagyon eleven maradt, mert eddig ezekben az országokban kommunistákkal kellett foglalkoznia, sőt találkoznia (Kádárral való találkozásáról ő maga beszélt részletesebben).

Magyar talajon maradván a történetíró és a szemtanú szólalt meg, amikor 2000. március 1-jei, hozzám írott levelében reagált egy régi és sokszor felvetett kérdésre, amely Károlyi, illetőleg Károlyi Mihályné politikai kapcsolatait „tisztázta”; „Az a véleményem, hogy Károlyit nem kellett balra húzni – de mint 1948–49-es magatartása bizonyítja (és feleségemnek diktált memoárjainak eredetije), baloldaliságának volt határa; soha nem konstataáltam nézeteltérést politikában kettejük között...”

Visszatérve Fejtőnek a nyugat-európai szociáldemokráciáról kialakított véleményére, mind a személyekre, mind politikájukra vonatkozóan határozottan választott. Találkozott ugyan Willy Brandttal², de szíve választotta inkább Helmuth Schmidt volt, Olaszországban Craxival³, Spanyolországban Felipe Gonzales-szel⁴. (Olaszországba rendszeresen járt.)

Majd elkövetkeztek az 1980-as és 1990-es évek. Franciaországban 1981-ben köszöntött be a „nagy változás” éve⁵, Fejtő kedvence Michel Rocard lett, Mitterrand-al nem nagyon rokonszenvezett, később Jospinnel⁶ sem. Beregovoyról⁷ ő maga írt a halálakor.

² Willy Brandt életútját lásd Évkönyv 1993.

³ Craxi életútját lásd Évkönyv 2003.

⁴ F. Gonzales korszakáról lásd Évkönyv.

⁵ Erről lásd Évkönyv 1981–1983.

⁶ Jospin korszakáról lásd Évkönyv 2003.

⁷ Beregovoy életútját és Fejtő írását lásd Évkönyv 1994.

Igen jellemzőnek tartom Fejtőnek egy 1993. augusztus 3-i hozzám írott levelét. A levél első részében saját magáról így ír: „Sosem voltam jó levelező, de az utóbbi hónapokban, mondhatnám években, elképzelhetetlenül el voltam (s vagyok még mindig) halmozva munkákkal. Folyvást szaladok, mindig elkésve, az egyre gyorsabban futó idő után, s ettől meglehetősen és tartósan ki vagyok fulladva.” Ugyanebben a levélben Fejtő leír egy olyan megfigyelést, amit nem biztos, hogy ugyanígy írt volna le a sajtó és a nyilvánosság számára; „Rocard? Kívánom neki, hogy sikerüljön vállalkozása, hogy a pártot felépítse. De ma Franciaországban (vagy Olaszországban) nem könnyebb, esélyesebb szociáldemokratának lenni, mint Magyarországon. Mint látod, nem vagyok optimista, legalábbis rövid- vagy középtávon.”

Az imént felsoroltak közül Fejtőt tulajdonképpen Brandt, Rocard⁸ és Beregovoy érdekelte legjobban, s az utóbbi sorsa igazán megrendítette. Halálakor ő írt megemlékezést róla a Népszabadságnak, amit az Évkönyv 1994 évi kötetében mi is átvettünk. Ezt az írását rövidítve most is felidézük, mert miként Fejtő akkor írta, ez „szocialista tragédia” volt, és úgy tűnik, maradt is a XXI. század elején is.

A későbbi események során Fejtő, miként azt 2007 őszi előadása is bizonyította, Tony Blairért lelkesedett és benne látott olyan személyiséget és olyan politika megvalósítóját, amely neki és az általa kívánatosnak tartott „harmadik útnak” megfelelt. Szembetűnő, hogy a felsoroltak, akik jobbra a szociáldemokrata pártokat, illetve a Munkáspártot jobbra tolták, a Bal-középsőt a Centrum felé, ilyen vagy olyan okok miatt mind megbuktak. Mindennek nyomán ha Fejtő az 1990-es évek elején nem volt optimista, akkor minden bizonnyal a XXI. század elején sem volt az. Nem volt az sem a nemzetközi kérdéseket illetőleg, se a magyar vonatkozásokban. Itt is ismeretesen sokakkal tárgyalt, rengeteg írást jelentetett meg különféle lapokban, de neki is látnia kellett, hogy egyfelől ezek az írások kevésbé hatottak, másfelől az általa kívánatosnak talált út járhatatlannak bizonyult. A XXI. század első éveiben a gazdasági és szociális ellentétek olyannyira kiéleződtek (nemcsak Magyarországon), hogy mindez új helyzetet teremtett, amire Fejtőnek már nem volt receptje, és régi receptje pedig bizonyára használhatatlanná vált.

⁸ Fejtő 2007 őszén még előadást tartott a Politikatörténeti Intézetben a nemzetközi munkásmozgalom helyzetéről. Ekkor ismét hangsúlyozta, hogy szívéhez Rocard alakja és politikája áll a legközelebb. Tudvalevő, hogy Rocard a PS jobbszárnyán állt, közép felé akart nyitni, és miként ezen az ülésen is elmondtam, ebbe a kísérletébe végül bele is bukott.

Még egy ellenpontot ki kell tennem. Fejtő nagyon jó, melegszívű barát volt, aki szívesen és hosszan elbeszélgetett barátaival, elsősorban politikai kérdésekről. Később fél évszázad, sőt 70 év múltán így emlékezett meg frissen József Attiláról, Ignotus Pálról, majd Faragó Lászlóról és Justus Pálról: Ezek a hosszabb-rövidebb írásai azután sorra megjelentek.⁹

⁹ Fejtő Ferencnek a nemzetközi munkásmozgalom történetéről írott munkáira az Évkönyv következő, 2010. évi kötetében térünk vissza.

MARX HALÁLÁNAK 125. ÉVFORDULÓJÁRA (II.)

ARTNER ANNAMÁRIA

A GLOBALIZÁCIÓ ÉS A PROLETÁRIÁTUS ELNYOMORODÁSA¹ (II. rész)

Előző Évkönyviünkben a proletáriátus elnyomódásának marxi téziséét az USA példáján vizsgáltuk. Most ugyanezt a kérdést az abszolút szegénység és a jövedelmi differenciálódás globális aspektusaiból tekintjük át.

ABSZOLÚT SZEGÉNYSÉG?

A világ legfejlettebb országában tehát az ipari-szolgáltatási tartaléksereg növekedése mellett abszolút számokban nő a szegények tábora is. Marx és Engels egészen más konkrét feltételek között vizsgálta a (brit) munkásosztály helyzetét és a pauperizmust. Ezek alapján Marx arra a megállapításra jutott, hogy *minél nagyobb a tartaléksereg, annál nagyobb a pauperizmus.* (MEN 23, 600–602.) Mint fentebb láttuk, ez a törvényszerűség a mai USA példán is igazolódni látszik...

De fordítsuk most figyelmünket arra, hogyan állunk a szegénységgel világméreteken! Miközben 1980 és 2000 között az egy főre jutó éves jövedelem (GDP) a legfejlettebb országokban 20 000 dollárról 31 000 dollárra nőtt, addig Nyugat-Ázsiában 6700-ról 3800-ra, Afrikában 790-ről 730-ra, a legelmaradottabb országok csoportjában 300-ról 250-re, Kelet-Európában pedig 2600-ról 2100 dollárra csökkent.² 1,5 milliárd ember él azon övezetekben, kontinenseken, ahol az elmúlt évtizedekben csökkent az egy főre jutó jövedelem. Minden 8. Földlakó rendszeresen éheznek, kb. ugyanennyi nem tud írni és olvasni, minden 6. hajléktalan, és minden 5.-nek nem jut

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj keretében készült.

² Farkas, 2002, 72. a World Economic and Social Survey (UN) 1999 és 2001 alapján. 1993. évi dollárértéken és a valutaárfolyamok alapján számított értékek.

ivóvíz. Háromnaponta több ember hal éhez a Földön, mint a hirosimai atombomba áldozatainak száma. Óránként kb. 1500, percenként 24, 2-2 másodpercenként 1 ember ...

Az ENSZ már az ezredfordulóig felére kívánta csökkenteni a szegénységet a Földön. Mivel e célt nem sikerült elérni, az időpontot 2015-ig tolták ki. Sokat mondóak már maguk a célkitűzések is: a születéskori halálozási évi 3,6 millióra, a napi 1 dollárból élők számát 600 millióra, az alultápláltak számát 400 millióra kívánják csökkenteni.³ *Azon a Földön, ahol több mint egy évszázada minden évben elegendő élelmiszert termelnek meg ahhoz, hogy mindenki jól lakhasson, még 10 év múlva is százmilliók nyomorával számolnak!*

A 90-es évek, ha nem is hozták meg a kívánt eredményt, látszólag azért javítottak a helyzeten: a napi 1 dollárnál kevesebből élők száma 1,3 milliárdról 1,1 milliárdra, arányuk az 1990-es 32%-ról 25%-ra csökkent. Ugyanakkor a 2 dollárnál kevesebből élők száma 2,4 milliárdról 2,7 milliárdra nőtt. Az UNDP által használt felmérésen alapuló jövedelmi statisztikák helyett a GDP alapján számoló Sala-i-Martin (2002/a és 2002/b) a világszegénység alakulásáról sokkal kedvezőbb képet talált. Eszerint 1976 és 1998 között a kevesebb mint 1 dollárból élők száma 235 millióval, a 2 dolláros küszöb alatt élőké 450 millióval csökkent, és az 1 dolláros küszöb alattiak száma mindössze 350 millió, a 2 dolláros küszöb alattiaké kb. 1 milliárd.⁴

Ám, mint ahogy az lenni szokott, közelebről nézve már nem ilyen „kedvező” a kép. Mások mellett Farkas (2002, 66-73.) és Vandemoortele (2002) is rámutatott arra, amit egyébként az UNDP éves jelentéseiből is megállapíthatunk, hogy a regionális különbségek óriásiak és növekvők, a javulást lényegében Kelet- és Dél-Ázsia, azon belül is elsősorban Kína és India mutatói eredményezték. (Ezt egyébként Sala-i-Martin sem tagadja.) A többi régióban (Latin-Amerika, Afrika) 1990 és 1999 között a szegénység aránya nem csökkent, a szegények száma pedig évi 7 millió fővel nőtt. A globális szegénység többi mutatójának esetében is hasonló a helyzet.

Ráadásul a pozitív trend csak 1996-ig tartott, azt követően a szegénység újra növekedésnek indult! A UNDP (2004, 129.) jelentése szerint 2000-ben az 1\$-nál kevesebből élők száma továbbra is 1,1 milliárd, 831 millió ember alultáplált, 1,2 milliárdnak nem jut tiszta ivóvíz, 2,7 milliárd nem kap megfelelő egészségügyi ellátást, 11 millió 5 éven aluli gyermek hal éhez éven-

³ További cél 2,5 milliárd ember energiával való ellátása, tiszta víz biztosítása 1,1 milliárd, ma még azt nélkülöző ember számára.

⁴ Sala-i-Martin módszerében az életnívót nem a személyes jövedelem és fogyasztás alapján, hanem a magánberuházásokat és kormánykiadásokat is tartalmazó GDP alapján határozzák meg. A vitáról lásd még Ravallion (2004).

te, 104 millió gyermek nem jár iskolába. A 2000-es jelentés szerint 1999-ben még 1 milliárd nem jutott tiszta ivóvízhez (tehát azóta 200 millióval nőtt a számuk) és 2,4 milliárd nem kapott megfelelő egészségügyi ellátást (a növekmény 300 millió fő).

De Vandemoortele (2002), az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Célkitűzések (MDG) Programjának vezetője még ennél is tovább megy: megkérdőjelezi az alkalmazott mutatók létjogosultságát. A szegénység mindenkor relatív, az adott ország prosperitásának függvényében változik: *szegény az, aki az adott társadalomban szegénynek számít.* (Mindegy mekkora a jövedelem abszolút szintje, ha abból nem elégíthetők ki a lakhatás, táplálkozás, öltözködés, kultúrálódás, gyermeknevelés stb. alapvető szükségletei. Ahogy József Attila találó egyszerűséggel összefoglalta: „Aki szegény, az a legszegényebb”. De a költő másutt még azt is megállapítja: „míg lesz szegény, mindig több szegény lesz”.)

A vásárlóerő-paritáson (purchasing power parity – PPP) alapuló átszámítások pontatlanok, azért a szegénység alakulását jobban tükrözik a nemzeti statisztikák (nemzeti szegénységi küszöbök) számításával kapott adatok. A jövedelmi szegénység ráadásul a szegénységnek csak az egyik dimenziója – érvel Vandemoortele. Ha tehát a többit (mint például az alultápláltság, analfabétizmus, iskolázatlanság, az ivóvíz és a csatornázás hiánya vagy akár a fejlődő országok piacra jutásának nehézségei stb.) nem orvosoljuk, a szegénység felszámolására hasztalanul törekszünk. Márpedig ezekben a dimenziókban nem sok előrelépés történt.

A probléma, ami a belga szerző feszeget, egyáltalán nem ismeretlen a szegénységgel foglalkozó szakemberek és szervezetek előtt. Az UNDP 1997-es jelentése óta megkülönbözteti a *jövedelmi szegénységet a humán szegénységtől.* A megkülönböztetést azzal indokolta, hogy a szegénység nem egyszerűen az alapvető vegetatív funkciók kielégítését szolgáló lehetőségek hiánya, hiszen az emberi lét ennél tágabb kategória. A humán szegénység tehát nem csak azt veszi számba, hogy mi van (*illetve nincs*) az embereknek, hanem azt, hogy mit tudnak (*illetve nem tudnak megtenni*). A humán szegénységi index (HPI) a következő faktorok beszámításával készül: azoknak az aránya, akik várhatóan nem élik meg a 40. életévet; az analfabéta felnőttek aránya; azok aránya, akik nem jutnak egészségügyi ellátáshoz, tiszta ivóvízhez, valamint az 5 évnél fiatalabb alultáplált gyermekek aránya. A UNDP megállapítja, hogy *a humán szegénység számban felülmúlja a jövedelmi szegénységet.* (A donorországok mégis csökkentették a segélyeket: 1987-ben még a GNP 0,33-0,34%-át költötték hivatalos segélyekre (ODA), 1997-ben már csak 0,22%-át.)

Mindennek ellenére a világszegénységet továbbra is alapvetően egyetlen

mércével, a napi 1 \$/fő jövedelemmel mérik. Vandemoortele kimutatja ennek a mércének az önmagában vett képtelenségét is. Az 1 \$-os küszöb egy 80-as évek közepén készült, 33 országot vizsgáló tanulmányon alapul, amikor is 8 ország (Banglades, Indonézia, Marokkó, Nepál, Kenya, Pakisztán, a Fülöp-szigetek és Tanzánia) nemzeti szegénységi küszöbe 1985-ös vásárlóerő-paritáson átszámolva kb. 1 \$-nak volt megfelelő. 2000-ben a Világbank újraszámolta a nemzetközi szegénységi küszöböt 1993-as vásárlóerő-paritáson, a korábban említett 33 ország legsalsó 10 szegénységi küszöbének középértékét véve alapul. Az eredmény 1,08 \$ lett, vagyis lényegében nem változott. Szerint tehát a dolog úgy fest, hogy *a világszegénységi küszöbe mindenkor az a szint, amelyen a legszegényebb emberek élnek*. Márpedig a szegénység ilyen meghatározása semmit nem mond a szegénység alakulásáról.

Ám e számítással több gond is van. Egyfelől technikailag. Például: nem nemzetközi fogyasztói kosárral számoltak, hanem 10 különböző ország adatát vonták össze egy mutatóba. Az 1985-ös és a 2000-es adat már csak azért sem összehasonlítható, mert az első esetben átlagot, a másodikban középértéket számoltak. Különböző évek vásárlóerő-paritása sem hasonlítható össze. De túl a technikai kifogásokon, a nemzetközi szegénységi küszöb egységes megállapítása ellentmond a jövedelmi szegénység standard definíciójának is: *akkor számít valaki szegénynek, ha nem éri el annak a társadalomnak a létminimumát, amelyben él*. (Magyarországon például a létminimum még a vásárlóerő-paritásnál rosszabb árfolyamon is napi 5 dollár körül mozog, PPP-n számolva pedig még több lenne.) Az abszolút szegénységnek elkerülhetetlenül van relatív dimenziója – szögezi le Vandemoortele (2002). A szegénység időbeli vagy térbeli méréséhez nem alkalmazható egyetemesen ugyanaz a mérce. Vandemoortelének igaza van. *A legfőképpen gazdasági teljesítményéért dicsért globalizáció két évtizede után szakmai szempontból megengedhetetlen (merthogy a szegénységi küszöb jövedelem-elaszticitását nullának tételezi), erkölcsileg pedig felháborító a világszegénység 1 \$-os küszöbhöz kötése*. A rugalmatlan és egységes 1 \$/nap szint jelentősen alábecsüli a szegénységet és túlbecsüli a felszámolásában való előrehaladást. Vandemoortele az *országok szegénységi küszöbének alkalmazását javasolja a világszegénység méréséhez*.

Ugyanez a szerző egy másik munkájában azt is hangsúlyozza, hogy a szegénység leküzdésében mutatkozó – a fentiekben megkérdőjelezett mutatókkal mért – javulás kifejezetten *lelassult* a 90-es években. A statisztikai adatokból levont következtetések előtt elengedhetetlen az adatok mélystruktúrájának, az adatgyűjtés módszerének stb. vizsgálata – mondja Vandemoortele (2003). A jövedelmi viszonyokat például minden egyéb fel-

tétel változatlansága mellett jelentősen befolyásolhatja a háztartások létszámának változása (mint pl. Kína esetében, ahol a 80-as évek óta a szegény családok is „kisebbek” lettek, egy főre jutó jövedelmük tehát pusztán ettől is javult. (Vandemoortele 2002, 9.) A magyarországi szegénység viszonyainak vizsgálata alátámasztja Vandemoortele-ének a statisztikával szembeni bizalmatlanságát. (Artner, 2006, 211-216. old.)

A képhez elengedhetetlenül hozzátartozik és saját kutatásaink tanulsága szerint bármely országra (még a legjelentősebb szociális javulást felmutatókra is) kimutatható, hogy *a szociális viszonyokban bekövetkező pozitív változások messze lemaradnak a nemzetgazdasági teljesítmény (növekedése) mögött.* Így például a kínai szegénység csökkenése meglepően kicsi az ország 90-es években mutatott gazdasági dinamizmusához képest; az ír lakosság életkörülményei pedig nemhogy az elvárhatónál kevésbé javultak, de a legtöbb aspektusból *romlottak* a gyors növekedés éveit alatt. (Ld. Artner, 2005)

Mindezek alapján, ha megvonjuk a világszegénység mérlegét, joggal jutnak eszünkbe a jereváni rádió adásairól szóló viccek⁵: *az 1 dolláros küszöbön számított szegénység a világon csökkent, de csak 1996-ig, csak egyes országokban, több helyütt növekvő nyomor mellett, a küszöbérték változatlansága alapján, az egyéb szegénységi tényezőket nem vizsgálva, és messze kisebb ütemben, mint ahogy az emberiség összgazdagsága nőtt...*

JÖVEDELMI DIFFERENCIÁLÓDÁS

Az IMF (1997) statisztikája szerint 108 fejlődő ország jövedelmi átlaga alapján képzett ötödöket tekintve 1965 és 1996 között az alsó jövedelmi ötödbe tartozó országok száma 50-ről 84-re emelkedett, míg a felső ötödbe tartozóké 5-ről 2-re csökkent. 1965 és 1975 között – amikor az államilag vezérelt nemzetgazdaság-fejlesztő politikák fénykorukat élték – enyhe kiegyenlítődési tendencia érvényesült, amely azonban a 80-as évektől az ellenkezőjébe fordult. Nem tapasztalható konvergencia a fejlődő és fejlett országok között sem. (IMF 1997, 78-81.) A UN (1999, 261. old.) pedig azt találta, hogy 1980 és 1998 között a fejlett („Triád”) és fejlődő országok egy főre jutó GDP-jének aránya 18-szorosról 21-szeresre nőtt. Miközben több mint egymilliárd ember nyomorog és további milliárdok élnek alig valamivel jobban, addig a Forbes Magazin szerint 2003-ban még 476, 2003-ban már 587 milliárdos élt a Földön, s vagyonuk egy év alatt közel 2 billió dol-

⁵ Ha van, aki még nem ismeri: „Hallgatói kérdés a jereváni rádióhoz: Igaz-e, hogy Moszkvában Volgákat osztogatnak? Válasz: A hír igaz, de nem Moszkvában, hanem Leningrádban, nem Volgákat, hanem Moszkvicsokat, és nem osztogatnak, hanem fosztogatnak.”

lárrel nőtt. Gazdagságuk felér a Föld 170 szegényebb országa összesített GDP-jével és világ GDP 4%-ával. A milliárdosok közel fele az USA-ban lakik. (Chapman 2004)

Milanovic (1999), a Világbank munkatársa, *háztartási statisztikák* alapján vizsgálta meg a szegénység alakulását 1988-ra és 1993-ra, 91 ország esetében⁶. Arra jutott, hogy a jövedelmi különbségek nőttek (a GINI koefficiens⁷ 62,8%-ról 66%-ra nőtt, ami meglehetősen gyors növekedés). A legalsó 5% és a legfelső 5% között 78-szeresről 114-szeresre nőtt a jövedelem-arány. De ami még ennél is fontosabb: *csak a felső 2 decilisben nőttek, a többiben abszolút értékben csökkentek a jövedelmek!*

A jövedelmi egyenlőtlenségek növekedése és az abszolút elszegényedés tehát mind országok között, mind országokon belül bekövetkezett.

A globalizációval módosul a jövedelmi hierarchia térszerkezete a világban. A tőke önfenntartásért vívott harca, a tőkefelhalmozás törvényszerűsége immár olyan kényszer és *lehetőség*, amely a centrumországokban is a munkásosztály életszínvonalának visszavetésével jár. A jövedelmi hierarchia tehát nagyrészt „*internalizálódik*”, s míg korábban markánsan az országok, nagyrégiók között jelent meg, addig a globalizáció idején magukon az országokon, azok alrégióin belül is erősödik. A termelés számára immár az országhatárok semmit nem jelentenek, de a statisztika – mint sok más egyéb – még mindig országokhoz kötődik. Ez az ellentmondás gátolja a tudományos haladást, hiszen inadekvát eszközökkel fegyverzi fel. Ezért a globalizáció jövedelem-polarizációs hatása körül a nemzetközi porondon éles vita dúl. A szegénység csökkentése és a jövedelmi különbségek növekedése körül folyó vit meglehetősen széles irodalmának bemutatása nem feladatunk, de utalunk rá, hogy miközben tanulmányok sora mutatta ki, hogy a globalizáció korában a jövedelmi különbségek mind országok között, mind azokon belül nőnek, a mainstream, globalizáció-párti közgazdászok ragaszkodnak a különbségeket elfedő átlagokhoz és aggregátumokhoz. Olyan művek is születnek, amelyek a statisztika eszköztárát használva cáfolni látszanak a növekvő jövedelmi különbségekről szóló állításokat. A WTO, az IMF művein túl ilyenek pl. Sala-i-Martin 2002-es munkái. Ezekben arra a következtetésre jut, hogy *az egyéni jövedelmi különbségek csökkentek a világban 1970 és 1998 között*. Ennek oka, hogy a szegénységben meghatározó nagynépességű ország, Kína, legszegényebbeinek jövedelme felzárkózást mutat a világ leggazdagabbjaihoz. Számításai eredmé-

⁶ A minta a világ népességének 84, és a világ GDP-jének 93%-át képviseli.

⁷ A GINI-koefficiens azt mutatja meg, milyen arányban tér el az adott társadalom jövedelem-elosztási struktúrája az egyenletestől. A koefficiens értéke 0 és 1 között változik, minél kisebb, annál egyenlőbb az eloszlás.

nyéül azt kapta, hogy a világ felső és alsó jövedelmi ötöde közti különbség 1970 és 1980 között 40-szeresről 45-szörösre nőtt, utána azonban csökkenni kezdett, 1990-ben 41-szeres, 1998-ban pedig 39-szeres volt. (Sala-i-Martin 2002/b)

Mint látható, játék folyik a számokkal. Sala-i-Martin ugyanis az egy főre jutó GDP alapján képzett jövedelmi ötödökkel számol, amely módszer problematikusságát részben még ő is elismeri (az ötödökön belüli differenciák változásai rejtve maradnak). Valóságközelibb képet nyújtana a tizedekkel való számolás. Ugyanakkor Sala-i-Martin nem reflektál Milanovic fent említett (és általa is ismert) munkájára. Továbbá, ami a jövedelmi különbségek csökkenését illeti: *még Sala-i-Martin számításai is arra mutatnak, hogy a globalizáció kiterjedését hozó 90-es években lelassult – ha volt – a jövedelmi differenciák csökkenése.* Azt sem szabad elfelejteni, hogy a globalizáció berendezkedés éppen a 90-es évek második felére bontakozott ki (gondoljunk pl. arra, hogy a szegénység csak 1996-ig sökkent).

De van itt egy általánosabb probléma is: *felzárkózást jelent-e az, ha a szegények jövedelme a gazdagok jövedelmének nagyobb hányadát teszi ki, miközben a jövedelmeik közötti abszolút különbség nő?* Márpedig a világban a legjobb esetben is ez a helyzet: a gazdagok jövedelme nő, aminek abszolút különbségnövelő hatását a szegényebb országok csak kimagaslóan nagy növekedési ütemmel tudnák ellensúlyozni.

Ha két ország/jövedelmi csoport egy főre jutó jövedelme azonos ütemben nő, akkor a köztük lévő távolság abszolút mértéke is ugyanilyen arányban nő. Minél szegényebb egy ország/jövedelmi csoport, annál nagyobb ütemet kellene produkálnia ahhoz, hogy a gazdag ország/jövedelmi csoport akár csak 1 százalékos növekedésével is lépést tartson a köztük lévő különbség abszolút mértéke tekintetében.

Az abszolút távolság akkor stagnál vagy csökken, ha a két ország jövedelem-növekedési üteme közti arány egyenlő vagy nagyobb, mint a fejletlen és a fejletlen ország jövedelmének aránya. Azaz ha

$$\frac{a_x}{a_y} \geq \frac{y}{x}$$

ahol y = a gazdagabb ország jövedelme

x = a szegényebb ország jövedelme

a_y = a gazdagabb ország növekedési üteme

a_x = a szegényebb ország növekedési üteme

A képletből jól látszik, hogy minél nagyobb a szegény ország lemaradása, annál nagyobb ütemben kell növekednie már csak a *lépéstartáshoz* (az abszolút jövedelmi különbség változatlanságához) is: ha például az eredeti jövedelemkülönbség százszoros, akkor a növekedési ütemkülönbségnek

is százszorosnak kell lennie a szegény javára, hogy abszolút értékben mért lemaradása ne nőjön. Ugyanakkor a szegényebb ország/jövedelmi csoport egy főre jutó jövedelme a gazdagéhoz mérten minden olyan esetben nő (tehát a relatív lemaradás csökken) amikor a szegényebb ország növekedése – bármilyen kis mértékben – meghaladja a gazdagabb országét.

A statisztikával való játszadozásnak tehát tág tere van, s így az adatok feldolgozása és értékelése az elemző szakmai tudásának és személyes meggyőződésének is függvénye. Ezért kapaszkodót nem is elsősorban a számok, hanem a mechanizmusok elemzése adja. Tekintve, hogy az államok jóléti kiadásai leépülőben vannak, a versenyképesség a költségek (benne a munkaerőköltség, valamint a profitadó) leszorítását feltételezi. Így a „lecsorog a jólét” elmélet hirdetői csak a munkahelyteremtés jólétnövelő hatásával tudnak érvelni. Ez pedig több okból sem igaz: egyrészt a termelésben biztos megélhetést lelők száma és aránya csökkenő, másrészt a munkavállalói jövedelmek növekedése nem tart lépést a gazdagság általános növekedésével (a bérek aránya a GDP-ben általánosan csökken!); harmadrészt a munkakörülmények változása az életkörülmények romlását eredményezi.

Marx tehát a pauperizációt illetően is időtálló összefüggést fedezett fel a kapitalizmusra vonatkozóan: a termelőeszközök magántulajdona alapján elkülönült gazdálkodási egységekben folytatott termelés, illetve a tőketulajdonok számára csak az költség, ami a vállalatnak költség. Nem a társadalom rendelkezésére álló munkaerőlappal gazdálkodnak, csak az általuk alkalmazott munkaerővel, amely pusztán, mint költség jelenik meg számukra. Minél kevesebb emberből minél több munkát igyekeznek kisajtolni, a technikai haladással felszabaduló társadalmi munkaidőt pedig a munkanélküliek és inaktívak (a tartaléksereg) oldalán halmozzák fel. Az aktív munkásréteg egyre szűkül, a tartaléksereg nő, s vele a szegénység. Ennek megvalósulását, mint maga Marx is megjegyzi, sokféle körülmény módosíthatja, ami azonban nem változtat azon, hogy a munkásosztályhoz tartozó mind nagyobb tömegek nyomorodnak el a korlátlan ártermelés társadalmában. „*Ez a tőkés felhalmozás abszolút, általános törvénye.*” (MEM 23, 602.old.)

Hivatkozások:

Artner, Annamária (2006): Globalizáció alulnézetben. Elnyomott csoportok – lázadó mozgalmak. Napvilág Kiadó, Budapest.

Artner, Annamária (2005): Lecsorog a jólét? Az „ír csoda” másik oldala. Yearbook 2006. International Labour Movement – Évkönyv 2006. A nemzetközi munkásmozgalom történetéből. XXXII. Évf. Magyar Lajos Alapítvány, 49-61. o.

Chapman, Jamie (2004) Forbes report: Billionaires' wealth grew by 36 percent in last year. 9 March 2004 <http://www.wsws.org/articles/2004/mar2004/forb-m09.shtml#top>

Farkas, Péter (2002): A globalizáció és fenyegetései. A világgazdaság és a gazdaságtudományok zavarai. Aula Kiadó, Budapest.

IMF (1997): World Economic Outlook. Globalization. Opportunities and Challenges, Washington D.C., May

Marx, Kal (1867): A tőke I-III. (MEM 23-25.), Budapest, 1978.

Milanovic, Branko (1999): True World Income Distribution, 1988 and 1993: First Calculations, Based on Household Surveys Alone. Washington, D.C.: World Bank, 1999.

Ravallion, Martin (2004): Pessimistic on Poverty? The Economist, April 7th 2004.

Sala-i-Martin, Xavier (2002/a): The Disturbing „Rise” of Global Income Inequality. First Draft: August 2001 March 12, 2002 <http://www.columbia.edu/~xs23/papers/Globallncomelequality.htm> (utolsó letöltés: 2006-09-11)

Sala-i-Martin, Xavier (2002/b): The World Distribution of Income (estimated from Individual Country Distribution). April 17. 2002. <http://www.columbia.edu/~xs23/papers/WorldDistribution.htm> (utolsó letöltés: 2006-09-12)

Stanford, Lawrence - Watson, Debra (2003): Bush administration lengthens workday for US truck drivers 9 August 2003 <http://www.wsws.org/articles/2003/aug2003/trck-a09prn.shtml> (utolsó letöltés: 2006-09-12)

Survey of Current Business, US Department of Commerce különböző számai <http://www.bls.gov>

UN (1999): World Economic and Social Survey 1999

US Census Bureau. Historical Poverty Tables. Table különböző oldalak <http://www.census.gov>

Vandemoortele, Jan (2002): Are we really reducing global poverty? UNDP Bureau for Development Policy, New York, July 2002.

<http://www.undp.org/poverty/publications.htm> (utolsó letöltés 2006-08-08)

Vandemoortele, Jan (2003): Progress on MDGs: Presentation by Jan Vandemoortele, chairman of the UNDG working group on MDGs. February 14th 2003, New York <http://www.un.int/belgium/MDGseminarVandemoortele.html> (utolsó letöltés 2006-09-12)

Wolff, Edward (2001): The Rich Get Richer: And Why the Poor Don't

<http://www.prospect.org/print/V12/3/wolff-e.html> (utolsó letöltés 2009-09-11)

* * *

EMILIO GIANNI

A marxizmus elterjedése Olaszországban (1848–1926) II.

A cikk első részét lásd az Évkönyv 2008. évi kötetében

„Az elmondottak azt jelzik, hogy mind Marx, mind Lassalle saját területeiknek szakértői voltak”. (La Plebe, Milano, 1878). Ezek voltak ennek a csoportnak az elméleti alapjai. Ezek az alapok elég gyengék voltak és nem voltak túlságosan eredetiek. Pontosán ezen okok miatt távolodott el Engels a La Plebe-től és a La Plebe a marxizmustól. Ha Bignaminak az volt az érde-

me, hogy e csoportosulást eltávolította az anarchizmustól, csatlakoztatta az evolucionalista szocializmushoz, és ezzel nagyon fontos alapot teremtett a munkásmozgalom ill. a munkásközpontú (labourista) mozgalom számára, ugyanakkor nem csatlakozott a marxista felfogáshoz és irányzathoz. Ez a nemzedék nem volt képes arra, hogy magáévá tegye Engels stratégiai tanításait, és ez a csoport foglya maradt annak a Marx előtti szocialista felfogásnak, amely egyúttal a szekták továbbélését is eredeztette – ez a korszak igazán a Párizsi Kommünnel ért véget. Az 1870-es évek azért is fontosak, mert Marx „A tőke” című munkájának első olasz részkiadása ekkor jelent meg. Megjegyzendő, hogy a munka létéről már néhány évvel korábban is tudtak.

A TŐKE ÉS ANNAK ELSŐ OLASZ RÖVIDÍTETT KIADÁSAI

Olaszországban a Tőke sikeres elterjedéséhez sokféle csoport járult hozzá: mind az anarchisták, mind az akadémikus körök. Más országokban is megtörtént, hogy Marx és Engels írásainak terjedésében kezdetben az anarchisták játszottak szerepet. Ez volt a helyzet a Tőke esetében is, miként így történt ez a Kommunista Kiáltvánnyal is.⁸ A Tőke Előszavának 1867. évi megjelenése szintén nekik köszönhető: a Bakunyin⁹ által szellemileg befolyásolt nápolyi anarchista csoportosulás 1867 októberében jelentette meg.

A Tőke első rövidített kiadásai szintén ehhez a csoportosuláshoz kapcsolódnak. Az anarchisták, többek között Covelli és Cafiero¹⁰ voltak azok, aki ezeket a munkákat elvégezték. Cafiero esetében meg kell jegyezni (akinek egyébként tragikus módon ért véget az élete), hogy ő volt az, aki még 1871–72-ben, majd 1874-ben tanulmányt közölt Marxról. Cafieronak köszönhetjük az első komoly rövidített kiadását a Tőkének. Annak ellenére, hogy 1872-ben Cafiero szakított Marx-al és Engels-el, és csatlakozott az anarchistákhoz, a két német gondolkodót ezek után is nagyra tartotta. Az 1877. áprilisi felkelési kísérlet után Cafierót egy évre börtönbe vetették. A börtönben töltött idő alatt tanulmányozhatta a Tőke szövegét, amelyet James Guillaume¹¹ juttatott el hozzá francia fordításban. Cafieronak ezt a rövidített változata 1879 tavaszán lett kész, amelyet azután Bignami 1879 nyarán tett közzé a Biblioteca Socialista-ban. Ez a rövidített kiadás (ame-

⁸ Erre vonatkozólag lásd Gianni írásának első részét.

⁹ Bakunyin életútját lásd Évkönyv 1975/76. Bakunyin olaszországi éveinek és befolyásának nagy történeti irodalma van.

¹⁰ Cafiero életútját lásd Évkönyv 1996.

¹¹ Guillaume életútját lásd Évkönyv 1994.

lyet Marxhoz is eljuttattak), a későbbiekben valóságos bestseller lett és az 1920-as évekig még számos újrakiadást ért meg. Marx Tőkését mindenütt utalásszerűen megemlégtették, hivatkoztak rá, de nagyon kevesen olvasták annak teljes szövegét. Népszerűvé válásához azonban e rövidített kiadások járultak jócskán hozzá.

Cafiero említett rövidített kiadása mellett volt még ebben az időben három más rövidített kiadás is. Az egyik Gabriel Déville-é¹². Déville rövidített „Tőkése” 1873-ban jelent meg Párizsban, amely azután tíz évvel később jelent meg olasz nyelven is, feltüntetve, hogy a rövidítést Déville hajtotta végre.

Ugyanekkor, még az 1860-as években néhány nagyon fontos reflexió jelent meg Olaszországban a marxi írásokról. Ezek részben kapcsolódtak az I. Internacionáléhoz, illetőleg ahhoz, ahogy az Internacionálé eljuttatott Olaszországba is fontos dokumentumokat. Ezek csak töredékes közlések voltak, főként ha figyelembe vesszük a későbbi, sokkal bővebb és teljesebb kiadásokat.

AZ INTERNACIONÁLÉ ÉVEI OLASZORSZÁGBAN

Ez a korszak a Párizsi Kommünnel kezdődik, és az Internacionáléhoz kapcsolódó két olasz szekció felbomlásával végződik. Az olasz csoportosulások, amelyek az anarchista irányzathoz tartoztak, a következő néven szerepeltek: Federazione Italiana dell'Associazione dei Lavoratori (FIAIL), amely 1872-ben alakult és 1878-ig élt. Hamarosan ehhez a csoportosuláshoz csatlakozott Andrea Costa¹³. A másik irányzat, az evolúciós szocialista csoportosulás 1876-ban alakult meg, és a csoport 1880-ig működött. Megjegyzendő, hogy ez a csoportosulás kezdetben Milánóban vetette meg a lábát. Ez a csoportosulás vetette meg azután az olasz labourizmus alapjait, amelyből azután megszületett a Partito Operaio Italiano (POI) (az Olasz Munkáspárt)¹⁴. Ebbe később beolvadt az 1880-ban feloszló evolúciós szocialista csoportosulás.

Ezek voltak azok az évek, amikor Marx és Engels írásai valóban kezdtek elterjedni Olaszországban, ehhez jócskán hozzájárult a Párizsi Kommün hatása. A Kommün Olaszországban is valóságos vízvélasztó volt. Minthogy Mazzini szembefordult a Kommünnel, ez erősen kihatott arra, hogy míg korábban a polgári demokratikus irányzat jó ideig befolyása alatt tartotta a

¹² Déville munkásságához lásd Marx, Engels és Lafargue levelezését. (Marx nem volt elragadtatva Déville rövidített kiadásától.)

¹³ Costa életútját lásd Évkönyv 2004.

¹⁴ Az Olasz Munkáspárt megalakulásáról lásd Évkönyv 1982.

munkásmozgalmat, ennek most vége szakadt. A Kommün olyan jelenség volt, amely mindenki számára kényszerhelyzetet hozott, nevezetesen, hogy a Kommün oldalára állnak vagy szembefordulnak vele. Minthogy az Internacionálé a Kommün oldalára állt és támogatást nyújtott annak, így az Internacionáléval kapcsolatban is ugyanilyen kényszerhelyzet állt elő. Így azután az Internacionálé dokumentumai egyre sűrűbben jelentek meg az olasz sajtóban.

A reflexiókat illetően két nagyobb korszakot lehet megkülönböztetni: az első 1872-ig tart, a második az ezt követő korszakot öleli fel 1877-ig. Ezek egybeesnek Engels közvetlen olaszországi tevékenységével, minthogy Engels volt az Internacionálé londoni Főtanácsának olaszországi levelező titkára. Az olasz sajtótermékek száma mintegy néhány tucatra tehető, amelyek ebben a vonatkozásban számításba veendőek. E sajtótermékek politikai felfogásukat illetően nagyon különbözőek voltak, és szemben az 1860-as évekkel nemcsak egyetlen városban jelentek meg, hanem szinte az egész olasz félszigetre kiterjedtek.

Ám e reflexiók zöme, illetőleg a publikált dokumentumoké az említett első korszakban, 1871–72-ben jelentek meg. Ugyancsak az 1870-es években jelentek meg Olaszországban először könyv- vagy pamfletformában Marx és Engels írásai – ám ugyanezekben az években kerültek közlésre bővebb idézetek formájában Marx és Engels írásai más olasz szerzők munkáiban mint hivatkozások. Az Alapító Üzenetet azonban az anarchista irányzathoz tartozó orgánumok is sűrű közreadták, amelyhez az anarchisták mindig hozzáfűzték a maguk véleményét, illetőleg saját szervezetei szabályzatát. A marxi írások egyúttal elmélyítették a szakadást az olaszországi anarchisták és az evolúciós szocialisták között, és ez a fenti szakadás, miként azt Roberto Michels hangsúlyozta, „előfeltételét képezte a szocialista tudás”¹⁵ későbbi elterjedésének és megerősödésének. Ezekben az években még Engels direkt intervenciói, amelyeket mint olaszországi levelező titkár kezdeményezett, sem hatottak igazán úgy, hogy az anarchista irányzat megerősödését visszajára tudták volna fordítani.

1871 és 1872 első hónapjai között Marx és Engels többször személyesen is interveniált az olaszországi csoportosulások belső vitáiban. E viták részben az anarchistákkal, részben a Mazzini megszemélyesítette polgári demokratikus irányzattal szemben folytak. E viták során Marx és Engels olyan személyiségekre támaszkodhatott, mint Bignami¹⁶ Lodiban és Cafiero Nápolyban – Cafiero esetében ez a támogatás csak 1872-ig tartott,

¹⁵ Roberto Michels: *Storia del marxismo in Italia*, Roma, 1909.

¹⁶ Enrico Bignami a korábbi évtizedekben garibaldista-mazzinista volt, később vált szocialistává. A La Plebe alapítója és szerkesztője (1868–1884).

amíg Cafiero véglegesen nem csatlakozott az anarchista irányzathoz. A *La Plebe* című orgánium volt az, amelyben Engels egyedül tudta megjelentetni írásait, amíg a lap egyáltalán megjelent. Engels kapcsolata a *La Plebe*-vel 1871 nyarára-őszére nyúlik vissza, de a levelezés köztük csak 1872 áprilisában jelent meg. Engels „londoni levelei” (Lettere londinesi) 1872 decemberéig jelentek meg – mindössze nyolc levél. Engelsnek ezek a levelei nagyon fontosak voltak az olasz munkás- és szocialista mozgalom számára, valósággal olyan szerepet játszottak, mint Engels „Anti-Dühring” könyve a német munkásmozgalom számára. Engels kritikus sorai élesen bírálták azokat, akik meg akarták „reformálni” a szocializmust. Engelsnek e sorai azt a szemléletet ostromozták, amely e korszakban az anarchisták révén lett uralkodóvá, és a bakunyini nézeteket terjesztette, amelyben elvegyültek a szubjektívizmus, az utópoanarchizmus, avoluntarizmus és a „garibaldizmus”, amelyeket mind a Risorgimento éveiből örökölték meg. Engelsnek a *La Plebe*-ben megjelent „levelei” jelentősen hozzájárultak, hogy Olaszországban azután a modern osztályszervezetek is létrejöhetnek. A marxi-engelsi szellemi befolyás terjedését szolgálta, hogy a következő évben megjelent Marx „A tekintélyről”, illetve „Politikai közömbösség” c. cikke a *La Plebe* almanachjában.¹⁷

A marxi és engelsi munkák megjelentetése nagyon fontos volt az olasz szocialista gondolkodás számára, de Engels mégis jól látta, hogy ezek az első kísérletek az olasz mozgalom befolyásolására nem jártak sikerrel. Működtek ugyan Olaszországban más internacionalista csoportosulások is, amelyek a *La Plebe*-től függetlenül is tevékenykedtek, de igazán csak később lett hatásuk. Engels maga megszakította a kapcsolatát a *La Plebe*-vel 1872-ben, és ezt a munkakapcsolatot csak 1877-ben újította meg.

* * *

¹⁷ Marx írásáról lásd MEM 18.köt. 290–293. ill. uo. 284–289. old.

ROBERT JEVZEROV¹⁸

Marx Károly halálának évfordulója és „a szocializmus csődje”¹⁹ II.

A Marxhoz kapcsolódó soron lévő dátum a világot olyan állapotában találja, amelyben számos szerző véleménye szerint már csődöt mondott a szocialista társadalomnak a marxi elmélet hívei szemében alapvető szerepet játszó koncepciója. Ennek a bizonyítását azzal intézik el, hogy utalnak „a szocialista rendszer összeomlására”, a szocializmusnak „a Szovjetunióban szenvedett végleges vereségére”. Ehhez azt a reményt fűzik, hogy Oroszország „végre megszabadul szocialista illúzióitól”. Meglepő módon ez az álláspontja még az egyik vezető oroszországi Marx-kutatónak, T.I. Ojzermannak is.²⁰

Azoknak a szerzőknek az álláspontját, akik szerint a Szovjetunióban valóban nem létezett szocializmus, úgy értékelik ezek a kritikusok, mint „kísérletet arra, hogy visszaállítsák ennek a csődöt mondott társadalmi-gazdasági rendszernek, s vele együtt a szocialista építés „tőle némileg eltérő lengyel, NDK-beli és magyar modelljének” az eszméjét. A Szovjetunióbeli „létező szocializmus” és a marxi koncepció alapvető megállapításai közötti különbségeknek nem tulajdonítanak jelentőséget, lévén hogy az utóbbiak csupán „hipotézisek”, helyenként pedig egyenesen „utópikusak”.²¹ A „létező szocializmust” pedig úgy ábrázolják, mint valóságos szocialista társadalmat.

A Szovjetunióban fennállt szocialista társadalom reális létezése azonban nem csupán a Karl Marx és Friedrich Engels régi megállapításaival való összevetéssel ellenőrizhető. Segítségünkre lehet ebben ennek a társadalomnak az a jellemzése is, amelyet egy jóval későbbi dokumentum, az SZKP 1985. február-márciusi XXVII. kongresszusán elfogadott „Újjászerveztett pártprogram” adott róla. Ebben a vonatkozásban ott ez áll: „A háború előtti években „a szocialista építés menetében a Szovjetunióban alapjaiban fölépült a szocialista társadalom”. A háború utáni időszakban pedig

¹⁸ A szerző az Oroszországi Tudományos Akadémia Összehasonlító Történelmi Intézetének főmunkatársa, Évkönyvünk rendszeres szerzője, nemzetközi tanácsadó testületének tagja.

¹⁹ Az írás az Évkönyv számára készült.

²⁰ T.I. Ojzerman: Marksziisztcszkaja koncepcija szocializmus i real'nij szocializm. Voproszi filozofii, 2002. 2.sz. 12-13. old.; 3.sz., 16-17., 30-31. old.

²¹ Uo.

„megerősödtek a szocialista társadalmi viszonyok, megkezdődött a fejlett szocializmus szakasza”. A programban igyekeztek kibontani is a *szocializmus* fogalmát: „Ez olyan társadalom, amelyben”- és itt azoknak az ismérveknek a felsorolása kezdődik, amelyeknek a szocializmust jellemeznie kell. Többek közt olyan kritériumokat sorolnak föl, mint hogy „a termelőeszközök a nép kezében vannak”, hogy „mindörökre véget vetettek az ember ember általi kizsákmányolásának, a kiváltságos kisebbség hatalmának”, „megvalósul és fejlődik a valódi demokrácia”, „a hatalmat a nép érdekében, a nép által gyakorolják”, „biztosítják a dolgozók széles körű és teljes jogú részvételét a termelési, a társadalmi és az állami ügyek irányításában”.²²

Valójában mindez nem létezett. Legalábbis ez mondható el a szocializmus fogalmát részletező ismérvek nagy többségéről. A '80-as évek „fejlett” (sőt: „érett”) szocializmusként értékelt társadalmában a felsorolt kritériumoknak csak kis része érvényesült, s ezek szinte kizárólag a szociálpolitikára vonatkoztak. Minden jelentőségük mellett, még ha szocialistának tekintjük is őket, nem elegendők ahhoz, hogy szocialista jelleget kölcsönözzenek az akkori társadalomnak. A nemzetközi gyakorlatban ugyanis ezek a vonások a „szociális jólét államainak” nem szocialista modelljére is ráillenek. Ráadásul a Szovjetunióban ezek legyengítve és eltorzultan érvényesültek. Mihail Gorbacsov 1987-ben így írt erről: „Nem tudtuk teljességében kibontani a szocializmus lehetőségeit a lakásviszonyokban a növekvő igényeknek megfelelően; az élelmiszerellátás minőségében, de olykor mennyiségében sem; a közlekedés, az egészségügyi ellátás, az oktatás és más problémák megoldásában, amelyek a társadalom fejlődése során természetesen vetődtek föl.”²³ Tegyük hozzá: többnyire nem „növekvő” igényekről, hanem minimális követelményekről beszélhetünk.

A társadalom „fejlett szocializmus”-kénti minősítése és az élet akkori realitásai közötti eltérést az oroszországi társadalom-kutatók különbözőképpen próbálják áthidalni. Az a csoportjuk, amely ragaszkodik hozzá, hogy a Szovjetunióban létezett szocializmus, ezt rendszerint valamilyen, a „szocializmus” szóhoz tapasztott toldalékokkal oldja meg. „Totalitárius szocializmus”; „tekintélyuralmi államszocializmus”; állami-bürokratikus szocializmus; „szovjet szocializmus”, „a szocializmus sztálini modellje”, „parancsuralmi-adminisztratív szocializmus”; „a szocializmus korábbi modellje”; „szocializmus tekintélyuralmi-bürokratikus politikai rendszerrel”;

²² Matyeriali XXVII sz’jjezda Kommunyiszticheszkoi Partyii Szovjetszkovo Sojuza. Politizdat, Moszkva 1985. 127.old.

²³ Mihail Gorbacsov: Peresztrojka i novoje mislenyje dlja nasej sztrani i dlja vszevo mira. Politizdat, Moszkva, 1986. 127. old.

„szocializmus tőle idegen formákban”; „eltorzult szocializmus”; „korai szocializmus”.

Úgy tűnik, a szovjet társadalmi viszonyok ilyen jellemzése hibás. Ezt a hibát nem lehet kiküszöbölni azzal a tézissel sem, amely „a szocialista fejlődés elkerülhetetlen sokféleségét” hangoztatja „minden egyes társadalomban”, sőt azzal sem, ha – mint Gorbacsov – azt feltételezzük, hogy „fejlődésének korai fokával van dolgunk”.²⁴ Az sem segít, ha egyesek ma arra utalnak, hogy a Szovjetunióban „konzerválódtak a korai szocializmus társadalmi viszonyai”, hogy „a szocializmus korai szakaszára jellemző totalitárius hatalom-gyakorlás, a társadalmi tulajdon államosított formája és a tervszerű irányítás utasításos változata történelmileg törvényszerű, kikerülhetetlen szakasza a szocialista társadalmi fejlődésnek.”²⁵ S az sem, ha a szocializmus „sztálini modelljéről”²⁶ beszélünk, még ha minden vezért valóban figyelembe kell is vennünk, Sztálintól Brezsnyevig.

Az a társadalom, amely a Szovjetunióban az 1980-as évek derekán fennállt, a maga egészében nem tekinthető szocialistának. „Létező szocializmus”-kénti megjelölése is csak így, idézőjelben indokolt. Alaptalan az a nemrégiben elhangzott ítélet is, hogy a szovjet társadalom rendelkezett a szocializmus legfontosabb lényegi vonásaival, ám mindezek kevésbé kifejezett formában voltak jelen, illetve sok vonatkozásban eltorzultak, s ezért a Szovjetunió társadalmi-gazdasági rendjét legcélszerűbbnek látszik korai szocializmusként meghatározni. Ehhez a szemlélethez sorolható egy másik (egyértelműen a „totalitárius szocializmus” felfogás jegyében fogant) nézet is, amely szerint „A párton belüli demokrácia fejletlensége, és a döntések meghozatalában való dolgozói részvétel közvetlen-demokratikus formáinak szinte teljes hiánya a hatalmi viszonyok egész rendszerének totalitárius jelleget kölcsönzött.”²⁷ Valójában úgy tetszik, hogy a Szovjetunióban az 1980-as években fennálló reális helyzet fordított összefüggést mutat: arról tanúskodik, hogy a totalitárius politikai rendszer határozta meg a párton belüli demokrácia hiányát, amint a nép döntéshozatalban való részvételének lehetetlenségét is.

Igen szemléletes, ahogy az SZKP 1990. évi XXVIII. kongresszusának „Programnyilatkozatában” rögzítették a fennálló társadalmi rend jellemzőit: a szocializmus elveinek eltorzítása; a társadalmi élet minden oldalának

²⁴ Mihail Gorbacsov: Szocialiszttyicseszkaja igyeja i revoljucionnaja peresztrojka. Pravda, 1989. november 26.

²⁵ F.N. Kocvog: K gyiszkuszszii o prirogye szocial'no-ekonomicseszkoj szisztyemi SZSZSZR i pricsinah jejo razrusenyija. Otyecsesztvennaja isztorija, 2005. 3.sz. 177-180. old.

²⁶ V. V. Szogrin: 1985-2005: Tri prevrascenyija szovremennoj Rosszii. Uo. 5.old.

²⁷ Klocvog: id. m. 177. old.

államosítása; a tulajdon nem társadalmi, hanem kincstári-bürokratikus jellege; diktatúra, amelyet a proletáriátus nevében a párt- és az állami vezetés gyakorolt; a párt és az állam hatalmának a néptől elszigetelt rendszere; az embereknek a tulajdontól és a hatalomtól való, új formákat öltött elidegenedése; önkény és törvénytenség; a természet rabló jellegű kizsákmányolása; a dogmatizmus uralma; a másként gondolkodással szembeni türelmetlenség; a népek kulturális és történeti értékeinek és intellektuális javainak a lenézése; a világ olyan szemlélete, amely azt a társadalmi rendszerek kibékíthetetlen küzdelmei színterének fogta föl.²⁸ Az SZKP utolsó nagy fórumán tehát megállapították, hogy a Szovjetunióban általában a társadalomnak a szocializmustól idegen, tekintélyuralmi formái álltak fenn. A „létező szocializmus” tehát nem volt szocializmus.

Akkor hát miféle társadalmi rend létezett az országban az 1980-as években? A XXVIII. kongresszuson megfogalmazott összefoglaló jellemzés („tektélyuralmi-bürokratikus rend”) nyilvánvalóan nem elégséges ennek a tisztázásához. A jelenség nem vezethető vissza pusztán az autoritarizmusra sem, aminthogy nem is merül ki ebben. Erre egyébként számos, a kongresszuson említett mozzanat is utalt, többek közt a Szovjetunióban akkor fennállt rend általános jellemzésének egyes részletei. Ezek között különösen fontosnak tűnik az utalás arra, hogy az országban a legfelső hatalom az SZKP KB törvényekben körül nem határolt jogkörű Elnöksége kezében volt. Ez a szerv „kimerítette az oligarchia összes ismérveit. Hatalmát a társadalom gyökeres átalakítására használta, a marxizmus-leninizmus eszméi jegyében, ami mindenhatóságának ideokratikus vonásokat kölcsönzött”. Így hát „az oligarchia mindent felölelő totalitárius rendszert hozott létre, a Szovjetuniót ideokratikus birodalommá alakította.”²⁹

Igazság szerint még ezek a megállapítások is kiegészítésre és pontosításra szorulnak. A Szovjetunióban az oligarchikus rendszer egyszersmind vezéri rendszer volt. A hatalom szerkezete, csúcán a vezérrel és az alatta elhelyezkedő oligarchikus csoporttal sokféle alrendszerből állt. Ezek mindegyikében, mintegy miniatűrálva, mindaz leképződött, ami az egész társadalom felső vezetésében jelen volt: a pártállam oligarchikus szerkezete, az alacsonyabb szintű „vezérrel” az élén. A kisebb vezérek kiválasztását pedig végső soron a „legfelső vezér” akarata készítette elő és hajtotta végre, a nomenklatúra kiterjedt rendszerét használva föl erre. A „fönn” és a

²⁸ K gumannonmu, gyeokratyicseszkomu szocializmu. Programmnoje zajavlenyije XXVIII sz”jezda KPSZSZ. In: Matyeriali XXVIII sz”jezda Kommunyisztzyicseszkoj partyii Szovjetszkovo Szozjuza. Moszkva 1990.

²⁹ I. M. Krivoguz: Krusenyjije real’novo szocializma v Evrope i szugyba oszvobogyivsihszja goszdarsztv. Moszkva, 2008. 8–9., ill. 11.old.

„lenn” kapcsolata is döntő részben a „vezéri vonalon” folyt. A legfelső vezér kinevezésével a politikai iroda oligarchiája azonnal alárendelődött neki, noha formálisan mellérendeltség állt fenn közöttük. A vezér hatalma lényegét tekintve despotikus jellegű volt, alkalmas arra, hogy átlépje a törvények elemi mozzanatait. Ezt nevezték udvariasan úgy, hogy „voluntarista”. A kollektív vezetés kísérletei ideiglenes intervallumok voltak.

A rendszer ideokratikus arculatát – a marxizmus-leninizmus iránti összes tiszteletkörök dacára – nem annyira valamely létező ideológia alakította, inkább az, hogy a kormányzó oligarchia (elsősorban vezére) az ideológiát a maga hasznára formálta és dogmatizálta, fegyverként alkalmazva azt, ön maga hatalmát támasztva alá.

A társadalmi élet valamennyi területét monopóliumszerűen államosították. Ezt az állampárt erejével tették, a nagyra nőtt és összenőtt párt- és állami bürokrácia utasításai alapján és irányításával. Ez a rendszer adminisztratív-parancsnoki működését érvényesítette a gyakorlatban. A hatalmas bürokrácia átfogta a társadalmi élet minden szeletét. Az országban így az állami monopolizmus és az egypárti-oligarchikus vezetés körülményei között szabályozatlan tér nyílt a lakosság legszélesebb rétegeinek a kiszákmányolására. A létrehozott érték szükséges és többlettermékre való felosztása, a termelőeszközök és a fogyasztási cikkek termelésének a dinamikája egyaránt a felső párhatalom önkényes, nem ritkán messzemenően voluntarista döntései szerint alakult. Ennek során éppen „a hatalom és a párt azonosítása az állammal (gyakorlatilag a tulajdonnal) – állapítja meg Gyílasz – az a mozzanat, amely a kommunista államot, hogy úgy mondjam, önkorrumpáló, elkerülhetetlenül kiváltságokat és élőködő funkciókat szülő erővé teszi.”³⁰

Eléggé bonyolult feladat az idézett jellemzéseket közös nevezőre hozni arról, hogy a '80-as években mi is volt valójában a „*létező szocializmus a Szovjetunióban*”. Mégis legalább első megközelítésben meg kell próbálkoznunk vele. Úgy tűnik, ebben fölhasználhatjuk Marx módszerét, amellyel megfogalmazta jól ismert jellemzését kora Németországról. A jellemzés így hangozhatna: ez a kihunyóban lévő totalitarizmus *egypárti, oligarchikus és ideokratikus, vezéri-despotikus rend volt, amelyet szovjet-szocialista formákkal és szocialista megfogalmazásokkal álcáztak, de amelyen ekkor már érződött a világfejlődés előrehaladásának a külső hatása; párt-etatikusán megformált, bürokratikusán egyben tartott, adminisztratív-parancsnoki módon vezérelt, csendőri-katonai módszerekkel védelmezett rendszer.*

³⁰ Milovan Gyílasz: Lico totalitarizma. Moszkva, 1992. 240.old.

Az 1980-as évek szovjetrendszerének ez a jellemzése persze mindenekelőtt a társadalom politikai rendszerére vonatkozatható. Ám a totalitarizmusokat éppen az jellemzi, hogy áthatják az élet minden szféráját, a társadalom mindennapjait, meghatározzák mindezek lényegét, nem a látszatot, hanem a valóságot.

Ez a rend, nem pedig a szocializmus ment csődbe a Szovjetunióban.

A Lotta Comunista Marx emlékééről

(Rövidítve)

1842 októberében történt, hogy az ifjú Marx, aki akkor 24 éves volt, és aki akkor lett a *Rheinische Zeitung* szerkesztője, felkereste Hamburgban Moses Hess³¹, aki akkor a *Rifondazione Comunista* lap szerkesztője volt. A találkozás nyomán Hess jelentette ki elismerően, hogy a fiatalember hatalmas közgazdasági, filozófiai ismeretekkel rendelkezik, és szinte egy személyben Rousseau, Voltaire, Holbach, Lessing, Heine és Hegel. Ennek a fiatalembernek nagyon világos elképzelései vannak arról, hogy milyen emberekre van szükség a most elkövetkező időszakra, olyan emberekre, akik megfelelően tájékozottak, okosak, lendületesek, és akik alkalmasak arra, hogy „megvalósítsák korunk nemes céljait”. A *Reinische Zeitungban* szerzett tapasztalatok meggyőzték azután Marxot, hogy e lap révén további eredményeket nem tud elérni, és további tapasztalatokat szerezhetett az 1848-as németországi forradalom nyomán. Ezután Marx és Arnold Ruge, a fiatal Engels-el együtt Párizsban jelentették meg a *Deutsch-Französische Jahrbüchert* – Párizsban, amely akkor a világ és a forradalmi gondolkodás fővárosa volt.

Ekkor Feuerbach is jelentkezett, hogy csatlakozzon e csoporthoz és az orgánumhoz, ám Marx ezt elhárította, minthogy szerinte az ő világképe nagyon német-provinciális volt, és aki nem tudott túllépni Hegelen – mint ahogyan ezt Mehring rendkívül jól megörökítette híres Marx-életrajzában. Híresek és tanulságosak Marx sorai, amelyeket Marx 1843-ban írt Arnold Rugéhez közös vállalkozásuk kezdetén, amelyben leszögezte: „mi nem konfrontálódunk a világgal, amikor megválljuk új elveinket”.

³¹ Lásd bővebben Mehring Marx életrajzát.

Az orgánium szerzői kiemelik, hogy Marx ekkor „túllépett” mindenféle doktriner megközelítésen, és így tudta kijelölni az adott helyzet elemzése alapján az új eszmék híveinek, hogy mik a teendőik.

Lotta Comunista, 2007. szeptember, Bulletin, 2007 október.

TANULMÁNYOK

RICHARD HART

A grenadai forradalom

(Rövidítve)

Először is megemlíteném, hogy Grenada a Karib-tenger szigetei közül Martiniquehez közel fekszik, és összesen 100 000 lakosa van. Így egyike a világ legkisebb szuverén országainak. És mégis, a grenadai forradalom, amelyre 1979-ben került sor, a karibi szigetek történetének egyike legemlékezetesebb forradalma. A forradalom teljesen vértelenül kezdődött, amikor is megbuktattak egy kegyetlen diktatórikus rendszert 1979. március 13-án. Ugyanakkor ez a vértelen forradalom véresen fejeződött be, mégpedig az USA katonai beavatkozása folytán, 1983. október utolsó hetében.

Annakidején a forradalmi kormány számára dolgoztam, és így már akkor nagy dokumentációt gyűjthettem össze, amit azután további kutatásokkal egészítettem ki. Ezeket a kutatásokat részben a brit gyarmati hivatal levéltárában folytattam, lévén, hogy Grenada egykor a Brit Birodalom részét képezte. Már annakidején is úgy véltem, hogy valamikor könyvet fogok írni Grenada és a forradalom történetéről. Ami most e könyvecske megírására sarkallt, az az volt, hogy Grenada egykori brit kormányzója, Sir Paul Scoon megjelentetett egy könyvet Grenada történetéről. Ez a könyv azonban oly sok pontatlanságot és félremagyarázást tartalmaz, hogy ez késztetett e kis könyvecske megírására. Ráadásul én egykor pontos naplót vezettem, ami most nagy segítségemre volt. Grenada 1974. február 7-én vált önállóvá, méghozzá brit kormánydöntés alapján. A brit kormányzó szerepe ezután teljességgel formálissá vált. Csak a királynőt kellett képviselnie, és nem avatkozhatott a grenadai kormány munkájába.

Néhány szót kell szólni Grenada gazdaságáról.

Sir Paul Scoon, Grenada volt kormányzója szerint a grenadai forradalom után az új kormány olyan gazdasági rendszert vezetett be, amely tökéletesen emlékeztetett „tervgazdaságos” és „totalitáriánus” országok rendszerére, a Szovjetunió és a kelet-európai, továbbá a távol-keleti országok és természetesen Kuba gazdasági rendszerére, amely így első ízben született meg a brit karibrégióbeli országokban. A forradalmi kormány alatt, Sir Paul Scoon szerint, az ország gazdasági helyzete az antikapitalista rendszabályok következtében romlott, ami együtt járt azzal, hogy e felfogas jegyében

vezettek be új adózási politikát és a kulcs-iparágakat államosították. Sir Paul szerint a szocialista forradalom Grenadában „mindig kockázatos lesz”.

Valójában a grenadai forradalmi kormány vezető emberei sohasem állították, hogy a forradalom Grenadában szocialista jelleget öltött. A Grenadai Kommunista Párt egyáltalán nem törekedett arra, hogy a szovjet vagy a kelet-európai modellt kövesse. A grenadai KP arra törekedett, hogy az országban „vegyes gazdasági rendszert” létesítsen. Az államosított szektort valóban kiszélesítették, de ez nem jelentette azt, hogy a magánvállalkozásokat felszámolták volna. A kormányban több magánvállalkozó is volt, és a kormányzat egyenesen arra törekedett, hogy ezeket a magánvállalkozásokat támogassa.

A forradalmi kormány erős embere és teoretikusa, Maurice Bishop 1981. júliusi interjújában kifejtette, hogy az állami szektor Grenadában egyedül nem lehetne életképes, mivel Grenadában a technológiai színvonal nagyon alacsony, az emberi tartalékok kicsinyek, továbbá a tőkeszegénység is lehetetlenné tenné ezt. Éppen ezért nekünk általában támogatnunk kell a magánszektor. Ez áll elsősorban a mezőgazdaság területére, a kis és közepes nagyságú farmgazdaságokra.

1983-ban a fenti szellemben a forradalmi kormány olyan törvényt hozott, amely Sir Paul beállítással és véleményével szemben éppen hogy a magánvállalkozások támogatását foglalta törvénybe.

Hart ezt követően bőven idézi saját egykori naplóját, amely pontosan rögzíti tárgyalásait a kormány több tagjával, többek között az ipari miniszterrel, amikor a fent említett törvénytervezet következményeit vizsgálták, egyfelől részletes törvénybeiktatását, másfelől azt, hogy ezt a sajtóban miként magyarázzák. Hart felidézi, hogy a miniszter annakidején a kabinetnek is azt javasolta, hogy a régi törvényeket hagyják életben, és a pénzügyminisztert bízzák meg azzal, hogy a gyakorlatban ennek megfelelően cselekedjék és még további koncessziókat is adhasson.

Hart könyvének egy következő fejezete már azt tárgyalja, hogy a forradalom alatt miként alakult Grenada gazdasági élete. Ismét azzal nyitja a fejezetet, hogy felidézi Sir Paul állítását, miszerint Grenada gazdasága a forradalom alatt „gyorsan hanyatlott”. Sir Paul szerint Grenada mezőgazdasági lakossága 1982 után nem tapasztalhatott „semmi jót”. Továbbá szerinte 1983 januárjától a forradalom gazdasági „eredménytelensége” nagyon világossá vált. Sir Paul szerint ugyanebben az időben növekedett a munkanélküliség.

Mindezzel szemben mit mutatnak a tények? Minderről mit mondtak ekkor a gazdasági szakértők? „Így a Világbank, amely igazán nem gyanúsítható azzal, hogy rokonszenvezne a szocialista gondolatokkal, nagyon ked-

vező jelentést készített a grenadai helyzetről, és arról, hogy a forradalmi kormány miként irányította az ország pénzügyeit. Hart ezután ismét visszapillant a saját naplójára, és abból idézi 1983 januári bejegyzését, miszerint a Világbank és annak különféle nyugati fiókjai 20 millió fontos kölcsönt ajánlottak fel Grenadának 9%-os kamattal. Hart hangsúlyozza, hogy „a Világbanknak minden oka meg volt arra, hogy ilyen kedvező véleményt alakítson ki.” Ismét saját naplójából idézi, hogy 1983-as januári feljegyzése szerint Grenada gazdasága 1982-ben 5, %-kal növekedett, ami kiemelkedően jó eredmény a világ többi részével összevetve. (Hart ezt követően pontos adatokat közöl arról, hogy a nyugati világ vezető országainak gazdasági fejlődése vagy stagnálása vagy egyenesen visszaesése miként alakult ugyanabban az évben. Több országé kifejezetten a visszaesést mutatta.) Grenada egyike volt azon országoknak, amelyeknek így a költségvetési egyenlege is pozitív volt. Hangsúlyozza továbbá, hogy noha a kormány nagy befektetéseket eszközölt, ugyanakkor nagyon vigyázott arra, hogy ne csússzon bele az „eladósodás csapdájába”.

Grenada külföldi tartozása csak a GDP 3%-át tette ki, ami kivételesen jó eredmény nemzetközi összehasonlításban is. Ami pedig a munkanélküliséget illeti, 1982-ben a munkanélküliség 14%-os volt, ami a legalacsonyabb volt a Karib-régió szigetvilágában. A Világbank egykori jelentését felidézve szembeötlő a különbség a között, hogy a Világbank egykor ítélte meg a grenadai forradalmi kormány teljesítményeit, és a között, ahogy ugyanerről napjainkban írnak egyesek.

Igaz-e az az állítás, hogy a mezőgazdaság hanyatlott a forradalom napjaiban? Grenada mezőgazdasági jellegű ország, és a farmerek aránya Grenadában nagyobb volt, mint a többi karib-tengeri országban. Hart ezúttal ismét felidézi Sir Paul állításait, aki szerint a mezőgazdasági termelés azért hanyatlott, mert egyfelől a kormány a mezőgazdasági ipar (gyümölcskonzervek) fejlesztését szorgalmazta, másfelől ugyanakkor a farmerek nem fordítottak befektetéseket saját farmjaik fejlesztésébe, mert attól tartottak, hogy a forradalmi kormány államosítani fogja őket.

Sir Paul szerint a mezőgazdasági munkások elveszítették azt a hajlamukat is, hogy egyáltalán dogozzanak, minthogy nem láttak semmi jövőt sem maguk, sem családjuk számára. Sir Paul szerint a kormány, amikor földosztást foganatosított, nem adott semmiféle kárpótlást a régebbi tulajdonosoknak.

Hart hangsúlyozza, hogy Sir Paul ezen állításai ugyancsak teljességgel megalapozatlanok. A valóság az, hogy a mezőgazdasági termelés és a farmerek jövedelme is a forradalom idején jelentősen nőtt. Mindez nemcsak annak következménye volt, hogy a kormány mit tett ennek érdekében, ha-

nem ehhez hozzájárult az is, hogy Grenadából jelentős volt a gyümölcs- és főzelékfélék exportja a szomszédos Trinidadba. Reménykedtek abban is, hogyha kiépítik az új repülőteret, akkor repülővel további friss gyümölcs. S sőt virág exportot lehet folytatni a szomszédos országokba. A farmerek ugyanakkor mindig is tartottak a piac bizonytalanságától, valamint attól, hogy a nagykereskedők túlságosan sokat követelnek a közvetítésért, valamint a raktározásért.

Hart ezúttal is felidéri egykori 1984-es naplójegyzeteit arról, hogy a kormány új intézményeket létesített pontosan arra, hogy elősegítse az olcsóbb export és import szállításokat a közvetítő kereskedelem megfékezésére. A kormány olcsó hűtőipari berendezéseket, cementet az építkezésekhez, valamint olcsó rizst bocsátott a farmerek rendelkezésére. A kormány azt is tervezte, hogy nagyobb raktárakat épít, amelyben a hűtőberendezéseket is biztosítja. A kormány biztos szerződéseket kínált a farmereknek, amelyben előre szavatolta a felvásárlási árakat. Ugyanakkor a farmereknek teljes szabadságot biztosítottak, hogy ha nem így gondolják, akkor szabadon a piacra vihessék az árújukat. Hart megint felidéri egykori feljegyzéseit arról, hogy a szerződéses rendszer nehezen épült be a valóságba, a farmerek kezdetben idegenkedtek a szokatlan megoldástól, azonban ez a rendszer megiscsak terjedt.

Természetesen a mezőgazdaság, illetve a farmerek helyzetére mindig erősen hatottak a világgpiaci árak és azok ingadozásai. Bishop, a forradalmi kormány vezetője említi egy beszédében, hogy tíz évvel ezelőtt a földmogyoró egy tonnányi exportjából tudtak venni a farmerek egy kocsit, most viszont legalább öt tonnát kell exportálniuk ugyanezért. Am ugyanakkor Bishopnak sikerült 1983-ban nagyon előnyös szerződést kötni a Szovjetunióval földmogyoró exportálására. E szerződés értelmében a Szovjetunió e mogyorótermés egynegyedét volt hajlandó átvenni. A Szovjetunió hajlandó volt a raktárakban felhalmozódott mogyorókészlet átvételére is. Mindez rendkívül előnyös volt mind az ország, mind a farmerek számára. (Ezzel kapcsolatban Sir Paul lekicsinylően megemlíti, hogy a szerződés kizárólag politikai okból született meg.)

A forradalmi kormány egyúttal ellenőrzése alá vonta és szabályozta a földek eladását, illetőleg bérbeadását – megint csak a kis farmerek érdekében. Mindezzel a kormány szintén biztosítani óhajtotta, hogy a mezőgazdasági export ne csökkenjen, továbbá ellensúlyozni azt a gyakorlatot, hogy a Grenadát elhagyó nagyobb birtokosok földjeiket vagy magas áron adják el, vagy parlagon hagyják.

Grenadában a banántermés kisebb volt, mint a szomszédos szigetországokban. A kormányzat ugyanakkor arra törekedett, hogy ez a banánter-

mesztés és banánexport ne csökkenjen. Hart megjegyzi, hogy 1982-ben előfordult, hogy a legnagyobb banánültetvényen a föld és az ültetvények egy részét el akarták adni, ám a forradalmi kormány közbelépett és biztosította, hogy a grenadai bank kölcsönözze a szükséges pénzüsszeget, és így az ültetvény egyben maradjon. (Hart ismét egykori naplőfeljegyzéseit idézi fel arról, hogy ő maga egykor 1982-ben milyen tárgyalásokon vett részt, amelyekben pontosan arról volt szó, hogy a kormány több miniszter részvételével milyen lépéseket készített elő az ültetvények szétदारabolódása ellen.)

Hart a turizmus kapcsán szintén megidézi Sir Paul állítását, miszerint a turizmus visszaesett, pontosan a forradalom és a forradalmi kormány hibájából. Az igazság az, hogy az amerikai turisták száma valóban csökkent, de ez elsősorban annak tulajdonítható, hogy Reagan elnök ellenségesen viseltetett Grenáával szemben. Hart megemlíti, hogy mikor a másik forradalmi sziget, Jamaica ugyancsak szembekerült az USA-val (1976 és 1980 között), akkor az USA kormány ugyancsak mindent megtett az odairányuló turizmus lecsökkentésére. Így azután nem meglepő, hogy ezután ugyanazt a politikát alkalmazták a forradalmi Grenáával szemben. Hart megemlíti, hogy saját tapasztalatai szerint kisebb hajók rendszeresen érkeztek látogatókkal ott-tartózkodása idején is, és csupán egyetlen incidenst jegyez fel, amikor kubai ellenforradalmi emigránsok érkeztek Grenadába, és a kikötőben agítáltak, míg a grenadai kikötői munkások „visszapakolták” őket a hajóra.

Hart egy önálló alfejezetet szentel annak az állításnak és kérdésnek, hogy a forradalmi kormány kisajátításokat eszközölt-e. Hart feljegyz egy olyan grenadai személy esetét, aki hivatalban való alkalmaztatása idején „gazdagodott meg”. A forradalmi kormány ennek utánanézett, a meggazdagodást illegitimnek ítélte, és az illető tulajdonában lévő éjszakai klubokat valóban kisajátította minden jóvátétel nélkül. Ám Hart összesen két ilyen esetről tud a forradalmi kormány egész ideje alatt.

Hart ismét kitér arra, hogy Sir Paul a maga írásában azt állítja a forradalmi kormány nagyobb földterületeket is kisajátított, ugyancsak minden kártérítés nélkül. Sir Paul megjegyzi, hogy a forradalmi kormány a parlagon maradt földeket is kisajátította, méghozzá politikai okokból. Hart azonban megállapítja, hogy ezek az állítások ugyancsak teljesen alaptalanok.

Naplőjegyzeteim, írja Hart, egyértelműen arról tanúskodnak, hogy a forradalmi kormány kifejezetten felvásárolt földeket. 1982 telén és 1983 tavaszán én magam is tárgyaltam egy leégett földbirtok és hotel tulajdonosával, hogy a forradalmi kormány nevében felvásároljuk ezt a birtokot. 1982 decemberében a miniszterelnöki dolgozószobájában tárgyaltunk földbirtokos-

okkal, hogy annak érdekében vásároljunk fel földterületet, hogy azon azután repülőteret építhessünk.

Ugyanekkor a kormány felhatalmazta a mezőgazdasági minisztert, hogy azokkal a tulajdonosokkal tárgyaljon, akik földjeiket parlagon hagyták, és valóban kényszerítesse őket arra, hogy földjeiket megműveljék, illetőleg, hogy átengedjék olyanoknak, akik ezeket a földeket megművelik. Amennyiben ezt nem teszik meg, akkor a törvény felhatalmazza a kormányt, hogy büntetést rójanak ki a tulajdonosra, és a földet átadják a azt megművelő farmereknek, avagy mezőgazdasági termelőségvetkezeteknek.

Hart a kiskönyvében külön alfejezetet szentel a forradalmi kormány jogi, bírósági gyakorlatának. Amikor a grenadai forradalom 1979. március 13-án kirobbant és győzött, akkor Grenadában a jogrendszer ugyanolyan volt, mint a brit nyugat-indiai szigetvilág más országaiban, vagyis a legfőbb jogi hatóság Londonban székel. Ugyanakkor egy legfőbb bíró, Sir Maurice Davis a forradalmat megelőző 1971-es alkotmány szerint magában Grenadában tevékenykedett. Mihelyt a forradalom győzött 1979-ben, Grenadát kizárták annak a jogi-bírói testületnek a hatásköre alól, amely a brit nyugat-indiai országok felett a jogi hatalmat gyakorolta. A forradalom után Sir Maurice Davis, aki nyomban szembefordult a forradalommal, a székhelyét Grenadából áthelyezte egy másik karibi szigetre, St. Luciára. Noha a forradalmi kormány a jogi gyakorlat terén nem törekedett semmiféle szakításra, a gyakorlatban mégis bekövetkezett az, hogy a brit felelős bírák távozása után Grenada legfelsőbb bíróság nélkül maradt. Így a forradalmi kormány számára nem maradt más lehetőség, mint hogy az ország számára felállítja saját legfelsőbb bíróságát.

Hart foglalkozik azzal a kérdéssel is, hogy a forradalmi kormány milyen intézkedéseket fogatosított a forradalom védelmére az ellenforradalmárokkal szemben. Mint Hart megállapítja, ezzel a feladattal minden forradalomban a győztes új kormányzatnak szembe kellett nézni, hiszen a régi rendszer hívei majd minden esetben megkísérelték az új forradalmi kormányzat megdöntését. Ilyen esetekben, így Grenadában is, hamarabb kellett letartóztatásokat fogatosítani, mielőtt még egy alkotmányos bíróság megfelelő döntéseket hozhatott volna. Grenadában a letartóztatottakat nem vetették alá semmiféle megaláztatásnak, még kevésbé kínzásoknak. (19. old.) (Hart itt megjegyzi, hogy a grenadai gyakorlat szembetűnő eltérést mutat azzal, ami a brit és amerikai hatóságok részéről ezen a téren Irakban történt.) Mégis előfordultak esetek, amikor okatlanul és jogtalanul történtek letartóztatások és bebörtönzések, ám ezt a grenadai kormány felülvizsgáló szervei maguk tárták fel, és a kormány maga bocsánatot is kért az ártatlanul szenvedőktől. A letartóztatási határozatokat Bishop

hozta, aki egyszerre volt a kormány elnöke és a biztonsági minisztérium vezetője is.

Hart itt megint csak utal Sir Paul munkájának állítására, aki ezzel kapcsolatban arról írt, hogy Grenadában háromezer embert tartottak börtönben mindenféle bírói ítélet nélkül. Szerinte a bebörtönzöttek közül többeket meg is kínoztak. Amíg én magam Grenadában voltam, soha nem hallottam ilyen esetekről, ám az tény, hogy a külföldön erről nem egyszer írtak. Hart itt utal arra, hogy 1982-ben egy washingtoni vallási szervezet alapította meg, hogy Grenadában nem történtek – az állításokkal szemben – semmiféle kínzások, ezzel szemben az USA kormányoldalról, illetőleg a karibi országok ellenforradalmárai részéről ezeket a vádakat többször is megismételték. Ugyanekkor a börtönöket grenadai vallási vezetők is meglátogatták, és ők sem állapíthattak meg hasonló visszaéléseket és nem hallottak ilyen panaszokat. A grenadai kormány ugyanakkor meghívta az amerikai államok megbízottait, hogy saját szemükkel győződjenek meg a bebörtönzöttek helyzetéről.

Hart ugyancsak külön fejezetet szentel annak, hogy a grenadai forradalmi kormány megsértette-e a szabad vallásgyakorlást. A forradalmi kormány igen sok híve vallásos is volt. Hart megint csak megállapítja, hogy hosszas grenadai tartózkodása alatt soha nem tapasztalt semmiféle vallásellenes fellépést, vagy olyan intézkedést, amely a vallásgyakorlás korlátozására irányult volna. A vallási ünnepeket ugyanúgy elismerték, mint korábban. Megjegyzendő, hogy a forradalom letörése után már az amerikaiak (az USA) által bebörtönzöttek között nem egy magas képzettségű és rendfokozatú teológus volt.

Külön fejezetet olvashatunk a munkásoktatásról. A kormány nagyszerű intézkedéseket vezetett be mind az állami alkalmazottak, mind a munkások továbbképzésére. Ennek az oktatásnak keretében nemcsak szorosan vett további foglalkozásbéli ismereteket nyújtottak, hanem szélesebb értelemben szociológiai műveltséget kínáltak, és történelmi ismereteket adtak mind Grenada, mind a karibi szigetvilág országainak múltjáról. Hart megjegyzi, hogy ő maga mindig is érdeklődött a felnőtt továbbképzés iránt, és Grenadában ő maga is oktatott a bíróságokon, illetőleg bekapcsolódott a felnőtt továbbképzés rendszerének kialakításába. A dolgozók lehetőséget kaptak, hogy munkaidejük rovására részt vehessenek az ilyen oktatásban, de némelyek mint pl. Sir Paul állításaival szemben, ez az oktatás és továbbképzés egyáltalán nem volt kötelező. Hart ehelyütt utal olyan brit jogászokra, akik Londonban élnek, és maguk is hallgatói voltak ilyen grenadai képző osztályoknak, és így nekik sokkal jobb ismereteik vannak

erről a rendszerről, és sokkal nagyobb joggal nyilatkozhatnak erről, mint azok, akik ezeket csak messze kívülről ítélték és ítélik meg.

Természetesen a könyvben külön alfejezet szól arról, hogy a forradalmi kormány idején milyen szociális reformokat hajtottak végre, és mennyiben javultak a szociális életviszonyok. Hart megállapítja, hogy ilyen javulás mindenekelőtt az oktatás területén történt. Mindenekelőtt megállapítható, hogy a forradalmi kormányzat a középiskolai oktatást a korábbi rendszerrel szemben ingyenessé tette. A forradalmi kormány eme utolsó reformjához a forradalom utáni kormányok sem mertek hozzányúlni.

Még 1980-ban a forradalmi kormány az elemi iskolában oktató tanítók számára továbbképző tanfolyamokat szervezett, amelyeken oktató munkájuk mellett vehettek részt. A grenadai oktatási rendszernek voltak súlyos belső problémái, az oktatók fele általában minden évben otthagya iskoláit, és további problémát jelentett a minőségi továbbképzés külföldi egyetemeken. Amennyiben ezt egy oktató vállalta, akkor általában nem tért vissza Grenadába, és a külföldi egyetemi tanulmányok sok pénzbe kerültek.

1983-ban Bishop miniszterelnökként beszélt a május elsejei rendezvényen arról, hogy a házasságon kívüli gyermekeket is be kell vonni a szociális gondoskodásba és az oktatási rendszerbe. Hart némi provokatív élel teszi fel a kérdést, hogy ezek a lépések és törekvések mennyiben „sértik a keresztény értékeket”.

Hart megállapítja, hogy a grenadai kis szigetországban nem volt egyetem, sőt megfelelő technikai felsőoktatási intézmény sem, így Grenada mindig arra szorul, hogy a szakembereket „kivülről kapja”, illetőleg a grenadaiak másutt szerezzék meg szakismereteiket. Hart ehelyütt is megemlíti, hogy Sir Paul beállítása szerint ezek a külföldről érkező szakemberek a forradalom napjaiban nem annyira szakmunkásokként dolgoztak, hanem kommunista országokból érkeztek, ennek következtében inkább az ideológiai „indoktrinációval” foglalkoztak. A valóság azonban az, hangsúlyozza a szerző, hogy ezekre a szakmunkásokra és szakemberekre szükség volt mind a grenadai repülőtér kiépítéséhez, mind pedig ahhoz, hogy Grenada mezőgazdasági területein orvosi rendelőket létesítsenek. A forradalom előtt orvosok és fogorvosok Grenadában csak a két városban dolgoztak, minthogy másutt egyszerűen a minimális életkörülményeiket sem tudták volna fenntartani. A forradalmi kormány ezt a rendszert változtatta meg mind az orvosok, mind a falusi lakosság számára, amikor a vidéki rendelőket is megteremtette.

Végeredményben a grenadai forradalom lelkesítően hatott az egész karibi szigetvilág angolul beszélő emberei számára. A forradalom idején a külföldről érkező szakmunkások sok esetben azért vállaltak munkát, mert

a grenadai forradalomnak kívántak segíteni, és ezt még alacsonyabb bérért is vállalták, mint amennyit másutt kaphattak volna. Hart felsorol több ilyen kiváló szakembert, akik többnyire Jamaicából érkeztek és vagy a pénzügy vagy a mezőgazdaság, esetleg éppen a rádiózás területén dolgoztak. Ilyen szakemberek érkeztek Guyanából is, hasonlóképpen Trinidadból, Dominikából, sőt Londonból egyetemi végzettségű szakemberek. Természetesen hiányoztak a jogi szakemberek is, főként az ügyészi apparátusban. A régi-ek közül nem egy éppen börtönbe is került, s az újak külföldről érkeztek – a fent nevezett országokból. Hart maga szintén a jogi apparátusban kellett hogy munkát vállaljon, és végül is az ország főügyésze lett.

Grenada gazdasági helyzete a forradalom periódusa alatt kétségtelenül javult, ám a forradalmi kormány olyan ígéreteket tett, és olyan várakozásokat keltett, amelyeknek nem tudott eleget tenni. Azt már nem tudták az emberek számára megmagyarázni, hogy Grenada alacsony technológiai színvonala s lakosságának kicsiny volta nem teszi lehetővé rövid időn belül a nagyobb és gyökeres átalakítást. 1982 második felében már világossá vált, hogy a forradalmi lelkesedés megcsappant. Noha a lakosság többsége nem fordult a forradalmi kormány ellen, az ellenállásnak nem voltak látható jelei, ám a kiábrándulást mégis érezni lehetett. A hangulatváltozást a forradalmi kormányzat és a forradalmi párt is jól érezte, és komoly viták is zajlottak arról, hogy szerintük a hangulatváltozásnak melyek az okai, és mit tehetnének e változás orvoslása érdekében. Bishop maga úgy ítélte, hogy a pártnak nagy felelőssége van az új, kedvezőtlen jelenségekért, és hogy a párt nem találta meg a megfelelő válaszokat és munkastílust. Bishop külön kiemelte a farmerek és a mezőgazdasági munkások helyzetét és hangulatát, amelyet igen rossznak ítélt. Bishop ekkor már kifejezetten belső válságról beszélt, amelyben a hangulatváltozás mellett jelentős szerepet játszottak a szolgáltatásokban, így a villanyáram-szolgáltatásban bekövetkező lebénulások.

Hart külön figyelmet fordít arra, hogy bemutassa a forradalmi kormány főbb vezető személyiségeit, mindenekelőtt a kormány miniszterelnökét, Maurice Bishop-ot. Hart megállapítja, hogy Bishop kitűnő szónok volt, volt nagy személyes karizmája is – de nem volt jó szervező. Néha habozott fontos döntések meghozatalánál is. Bishop sokszor a döntések előtt kikérte kormánybéli kollégáinak véleményét, ám 1982 őszén már azt is meg kellett állapítania, hogy fontos döntések tulajdonképpen a kormányon kívül születtek meg. A kormány egy másik tagjáról, Bernard Coard-ról Hart megállapítja, hogy ő remek szervező volt, és nagyon hatékonyan tudott dolgozni. Coard nagyon szókimondó ember volt, s nem rejtette véka alá véleményét a kormány habozó és kevésbé hatékony politikájával kapcsolatban sem.

Coard akkor is elmondta határozott véleményét, amikor mások hallgattak. Egyesek a kormányzatban úgy vélték, hogy Coard alá kívánja ázni Bishop vezetését, és tulajdonképpen ő akar a forradalmi kormány vezetője lenni. Ezek a sugdolózások annyira felháborították Coard-ot, hogy lemondott minden vezetői posztjáról, és kijelentette, hogy a továbbiakban csak egyszerű párttagként kíván tevékenykedni. Lemondása azonban nyugtalanságot keltett volna, és így titokban tartották. Ez olyannyira jól sikerült, hogy a KB néhány tagján kívül erről nem is tudott senki. Így azután a későbbiekben ő valóban már nem volt ott igen fontos kérdések megvitatásánál.

A válság ténye nagyon világossá vált, ezt sokan vitatták, és maga Bishop is vitát kezdeményezett ennek okairól. A vezetésben többször tárgyalták a kérdéseket és abban megegyeztek, hogy jobb munkát kell végezni, jobban kell megértetni a kérdéseket az emberekkel. A vezetésben ekkor természetesen felvetődött mind a kollektív vezetés nagyobb érvényesítése, mind pedig a visszavonult Bernard Coard visszahívásának igénye. Ugyanekkor elhatározták, hogy a kormány nem hozhat döntéseket a KB meghallgatása nélkül, és pontosan felosztották személy szerint a vezetési és szervezési feladatokat.

Hart könyvéből kitűnik, hogy a grenadai párt vezetői közül volt olyan, aki e napokban Kelet-Közép-Európában tárgyalt gazdasági kérdésekről (így Magyarországon is), míg Bishop maga ugyanezekben a napokban Kubában Fidel Castróval tárgyalt. E tárgyalások lényeges témája az volt, hogy Grenadában miért kell átváltani a kollektív vezetés irányába, amikor a nagyobb Kubában ez a stílus ismeretlen. Hart felidézi, hogy ő maga, amikor Jamaicában 1984 márciusában előadást tartott, akkor olyan leveleket kapott, amelyek a vezetők körében tapasztalható pánikhangulatról tanúskodtak, és előre jelezték, hogy Grenadában a közeljövőben akár vér is folyhat. Amikor végül Maurice Bishop visszatért Kubába 1984. október 12-én, valóban közölte, hogy végül is elutasítja a kollektív vezetést. Ugyanakkor a kormány számos tagja már rettegett, s magát Bishopot visszatérte után napokig nem kereste meg senki. Bishop Kubából egy listával érkezett azokról a vezetőkről, akiket félre kívánt állíttatni a saját biztonsági embereivel. Ezt követően fegyveres harcok robbantak ki.

A KB tagjai megpróbálták közvetíteni, továbbá Trinidadból egy szak szervezeti vezető érkezett ugyanezen céllal, hogy a békét helyreállítsa. Október 19-én a belső ellentétek nyílt fegyveres harcokká fajultak. A dolgok pillanatok alatt változtak és történtek meg a tragikus események, amikor a párt több vezetőjét, katonákat és civileket, köztük magát Bishopot a fegyvereket megszerző emberek egyszerűen agyonlőtték. Ugyanezen a napon, október 19-én megalakult a forradalmi katonai tanács, amely feloszlatta a

forradalmi kormányt és egyúttal a párt központi bizottságát. Ez a forradalmi katonai tanács ekkor már nyilvánvalóan az amerikai katonai inváziót készítette elő. Sir Paul Scoon, a volt grenadai brit kormányzó szintén ugyanerre készült, tárgyalt a barbadosi brit kormányzóval is. Megegyeztek abban, hogy amennyiben bekövetkezik az amerikai invázió, Nagy-Britanniának ezt támogatnia kell.

Hart megjegyzi, hogy a BBC barbadosi tudósítója mégis arról tájékoztatta: Margaret Thatcher igyekezett lebeszélni Reagant az esetleges invázióról, és ezt tette a brit külügyminiszter is (Geoffrey Howe). Október 26-áról Hart saját naplójában feljegyezi, hogy a karibi régió brit rádiói megerősítettek: Margaret Thatcher elutasította, hogy Nagy-Britannia részt vegyen egy Grenada elleni invázióban.

Az utolsó napok és órák izgalmaival szemben Reagan már 1983 márciusában tartott egy olyan beszédet, amelyben kifejtette, hogy Grenada fenyegetést jelent az USA számára. Reagan e beszédében ezt természetesen azal indokolta, hogy Grenada a Szovjetunió hídfőállása lett, és hogy a kubaik építenek Grenadában e célból katonai létesítményeket. Ez nem volt mérő retorikai fordulat, mert ha bármely USA elnök ilyen fenyegetésről beszél és azután nem tesz semmit, akkor ezt a következő elnöki választáson nagyon megsínylené.

Reagan valóban akcióra gondolt, és már 1981-ben az USA hadserege hadgyakorlatot tartott, amelyben a partraszállásra tett főpróbát. 1983-ban már a légierőket gyakorlatoztatták –egyelőre még az USA területén –, de egy hónappal később ugyanez a légierő indult el, és rohanta le Grenadát. Bishop megölése alkalmas ürügyet szolgáltatott az USA katonai beavatkozására – de ha ez nem adódott volna, az USA ugyanúgy keresett volna az intervencióra ürügyet, mint ahogy megtette ezt Vietnámban. (46. old.)

A grenadai forradalmi kormány felkészült, és a hadseregét mozgósította a várt invázióval szemben. Grenadának egyetlen karibi ország segített katonailag is, mégpedig Guyana. A grenadai kormány légelhárító ágyúkat is beszerzett, de kezdettől világos volt, hogy ezek keveset tehetnek az USA-val szemben.

Október 24-én, egy nappal az invázió előtt Hart még szokásos naplófeljegyzéseit készítette a mindennapok eseményeiről, arról, hogy az üzletek rendesen kinyitottak, az egyetemen beindult az oktatás, de a szélesebb régió szigetvilágából rádióadók már aggasztó híreket sugároztak a készülő invázióról, míg New-Yorkban és Washingtonban az ott tanuló grenadai diákok tiltakozó levelet küldtek Reagannek a várható invázió ellen.

Az invázió október 25-én valóban be is következett. Amerikai részről 6000 katonát vetettek be Grenada ellen. A harcok körülbelül egy hétig tar-

tottak. A végső „megtisztítás” és a forradalom teljes elfojtása (amibe a szomszédos szigetek rendőri erőit is bevonták) több mint egy évig tartott.

Forrás: Richard Hart: The Grenada Revolution. Socialist History Society. London, 2005.

* * *

KATE HUDSON

A világháború mozgalom 1945 és 1950 között

(Némi rövidítéssel)

A II. világháború utáni időszak a nagy politikai és szociális változások kora. A háborús évek traumáit egy politikai óhaj követte, hogy a régi világ romjain egy új világot építsenek. Azokban az országokban, amelyek átéltek a legrosszabb barbarizmust, így mindenekelőtt Közép- és Kelet-Európában az erőfeszítések mind arra irányultak, hogy a gazdasági és ipari élet gerincét újra építsék, mind pedig arra, hogy megteremtsék az alapjait egy gyors ipari és szociális fejlődésnek. Nagy-Britannia, amely kívül maradt a legnagyobb háborús pusztításoknak, ugyancsak nagy szociális változást élt át. A munkáspárti (LP) kormány földcsuszamlás-szerű választási siker után alakult meg. Ez a kormány elkötelezte magát a jóléti állam megteremtésére, amely még soha nem látott szociális egyenlőséget teremtett meg, beleértve a szociális mobilitás lehetőségeit is. Általános optimizmus vált uralkodóvá, amely egy új „kezdet” jövőjét sejtette. Mindennek lényeges velejárója volt, hogy az emberek nem akartak egy újabb háborút átélni, amelynek során az imént 55 millió ember halt meg. Ez az óhaj számos politikai formában is megmutatkozott. Ennek egyik jele volt az Egyesült Nemzetek Szervezetének megalakulása volt, amelyre úgy tekintettek, hogy az alternatíva a háborúkkal szemben. Ám nem mindenki osztotta ezeket a reményeket az ENSZ-el kapcsolatban. Egyesek úgy vélték, hogy az ENSZ a Népszövetség megismétlése lesz, amely megbukott a háború megakadályozása kérdésében. Ehhez hasonló kísérlet volt a Hágai Békekonferencia esete is 1899-ben és 1907-ben. Ez utóbbiak ugyancsak tehetetlennek bizonyultak az I. világháború megakadályozásában. Ezek után erős óhaj és tö-

rekvés bontakozott ki, hogy egy radikális alternatívát alakítsanak ki és ebből született meg a világ kormány mozgalom. E mozgalom fő bírálata az ENSZ-el szemben abból a hitből eredt, hogy a szuverén nemzeti kormányok léte a problémák egyik oka, amelyek nem képeznek ellensúlyt a háborúkkal szemben. A háborúkkal szembeni hatásos fellépés egyre inkább szükségessé vált az atomkorszak bekövetkeztével. Ez a korszak az USA atombombáival kezdődött meg 1945-ben. Csak egy igazi világkormány tudott volna szembefordulni ezzel a fordulattal és tudott volna megteremteni egy új világrendet, amely a békén alapul. Ahogy ezt Embery Reves megállapította az 1945-ben megjelent munkájában, amely a korszak egyik legnagyobb befolyást keltő munkája volt ebben a korszakban: „A szuverén államok léte nem előrelépés a béke korszaka felé.”

A San Francisco-i Liga a II. világháború szomorú mellékterméke. „Nekünk a békét meg kell szervezni a Nem-Szent-Szövetség keretein túl, mert ha csupán a san-francisco-i születésű szövetségben bízunk, akkor pusztán a csodákban hinnénk, mindaddig, amíg bekövetkezne az események elkerülhetetlen folyamata során egy még nagyobb holocaust, minthogy az egyenlő erejű szuverén államok sohasem élhetnek egymás mellett békében ...” Ez több mint egy kemény elítélése és megítélése az ENSZ-nek. Reves-nek ezt a könyvét nagyon széles körökben olvasták a II. világháború utolsó szakaszában. – A könyv első kiadása 4 000 példányról 1945 júniusában és néhány százazres példányban jelent meg a rákövetkező hónapban, már Hiroshima után. A könyv az USA-ban jelent meg először és az embereket komolyan elgondolkoztatta a szomszédokkal és szövetségeseikkel való kapcsolatáról. Néhány héttel ezelőtt ezek a gondolatok ismét elgondolkoztathatták az embereket – és még inkább a jövővel kapcsolatban. Az atomkorszakban ezek valóban súlyos komor jelzések voltak az emberiségnek, ha nem akarná öngyilkosságot elkövetni. Az Atlantic Monthly 1945 novemberi számában Albert Einstein írta e könyvről, hogy az valós képet nyújt és figyelmeztetéseket ad az atomkorszakról. Az atombomba ledobása nagy lökést adott annak a törekvésnek, hogy megteremtsék a világkormányt.

Noha e világkormány mozgalomnak leginkább felszálló ága mindjárt a II. világháború utáni években bontakozott ki, történetileg a mozgalom kezdete a régebbi korszakokra nyúlik vissza. Egyes történészek úgy mint Lawrence Wittner, a mozgalom kezdetét a középkor évekig eredezteti. Tennyson híres versében „Locksley Hall” az emberek parlamentjéről álmodozott 1842-ben. Több nemzetközi ilyen célú szervezet alakult meg a XIX. században, többek között ilyen volt a nemzetközi vöröskereszt megalakulása is 1863-ban. Ennek megalakulását a technikai, postai szolgálat fejlődé-

se is megkönnyítette, ugyanúgy, mint az utazások gyorsaságának javulása is. De ami e szolgáltatások, és az utazások biztonságát illeti, ezek valójában csak az 1930-as években váltak igazán biztonságossá. Ami a modern világ kialakulását illeti, meg kell emlékeznünk az I. világháború traumájáról, ami mindenre kihatott. Ekkor sokféle gondolat és írás és eszmény keletkezett arról, hogy miként lehet elkerülni hasonló világegéseket. A nemzetközi békemozgalom 1934-ben alakult meg, ahogy felsejlettek egy új nagy háború árnyai. E mozgalom tagjai arra esküdtek, hogy sohasem fogadják el egy új háború bekövetkeztét. E békemozgalomnak 1939-re 150 000 tagja volt, ugyancsak 1 000 helyi szervezet volt és 30 teljes fizetésű alkalmazottja volt. E mozgalom azonban a II. világháború éveiben nagyon sok tagját veszítette el. A háború antifasiszta jellegéből kifolyólag ezt a háborút sokan igazságos háborúnak ítélték és így a pacifizmus jócskán veszített erejéből. A háború végére e békemozgalomnak, a PPU-nak, már csak 20 000 tagja volt.

Ahogy a pacifizmus veszített erejéből, ugyanakkor a világkormány mozgalom erőre kapott. Nagyon sokan olvasták H.G. Wells írásait, mindenekelőtt 1933-as írását, „The Shape of Things to Come”. (Az új világ formái¹) Ez a könyv felvázolta az új világ kialakulásának foratókönyvét, miután a háború sejtette az új sötét korszakok bekövetkeztét. A tudósok és írástudók pendítették meg azt a gondolatot, hogy Basra központtal Irakban megalakulhat egy független nemzeti állam. Wells könyve azután 1946-ban igen népszerű megfilmesített formában is hatott az emberekre. E film is felvette az új köztársaságok megszületésének gondolatát, amelyek már arra épülnének, hogy olyan emberek alakítják ki, akik megértik az új idők szükségleteit. Wells demokrácia felfogása azonban nagyon bizonytalan volt. Wells önéletrajzában hangsúlyozza, hogy ő már 1900-ban megértette, hogy egy világ-állam megalakítására van szükség, valamint azt is, hogy a jelenlegi államok demokratikus berendezkedése egyáltalán nem felel meg a követelményeknek. Mindenesetre Wells felfogásában nagyon mellbevágó a demokrácia értelmezése és nagyon világos Wells elitista szemlélete. Wells becseréli Pláto munkájából a királyok szerepét a modern világ szakértőivel.² Wells felfogásában a tudósok azok, akiknek ki kell alakítani és vezetni kell az új társadalmat. Wells önéletrajzából kiviláglik, hogy mind ebben nagy szerepet kívánt biztosítani az új megreformált Fábíanus Társa-

¹ Ez a könyv néhány évvel később megjelent magyarul is, természetesen más címmel. (a szerk.)

² Ezzel kapcsolatban lásd Jemnitz János összefoglalóját Wells „William Clissold világa” című munkájáról, amely még az 1920-as évek vége felé jelent meg (lásd Évkönyv 2004)

ságnak.³ Leszámítva Wells gondolatainak néhány excentricizmusát, az mégis felvázolta az egész világ számára egy új társadalom kialakításának fő vonalait.

A világhatalom mozgalom alapjait 1937-ben Chicago-ban fektették le, két hölgy tette meg ezt, egyfelől Schwimmer Róza és Lola Lloyd. Nagy-Britanniában 1938-ban alakult meg a Federal Union, amely reakció volt a nemzetközi helyzet alakulására. A Federal Union az európai és világföderáció megteremtését hirdette, amely a szabad nemzetek szövetségéből alakulna meg és amely egyben átmenetet képezne a világhatalom létrejöttének. 1943-ban Wendell Wilkie könyve, a „One World” jelent meg az USA-ban, amely hamarosan két kiadást is megért. Wilkie fellépett a szűklátókörű nacionalizmus ellen, miközben azt taglalta, hogy a világ egyetlen sarkában sem lehet addig béke, amíg a békét nem állították helyre a világ minden részén. A világhatalom mozgalom az USA-ban is gyorsan felerősödött, annak révén is, hogy ebben a szellemben új szervezetek létesültek. Néhány megemlékező szerint e szervezetek között olyanok, mint az American United for World Government (Egyesült Amerikaiak a Világhatalomért, World Federalista, USA, és Student Federalists) mindegyikük több-ezer tagot is tudott toborozni. 1947 februárjában a hat legnagyobb szervezet egyesült és megalakították az United World Federalists nevű szervezetet, amelynek 17 000 tagja volt és 200 helyi csoportja.

Ez a mozgalom Nagy-Britanniában is kibontakozott. A Federal Union néhány ezer tagot számlált a II. világháború idején, a mozgalom jócskán megerősödött Hiroshima után. A filozófus Bertrand Russell⁴ aki később igen aktív volt a CND⁵-ben, kifejezetten szószólója lett a világhatalom mozgalomnak. 1946-ban kifejtette, hogy az egyedüli eszköz arra, hogy elkerülhessék a világhatalomtrófiát, az, ha létrehoznak egy nemzetközi kormányt, amelynek erős katonai ereje is lenne. Ám Russell, mint általában mindig, ellentmondásos volt a tekintetben, hogy ezt a célt miként lehet elérni. Szorgalmazta, hogy ezt részben az ellenében is el kell érni, hogy ellensúlyozzák az USA atommonopóliumát. Az USA-nak és több más országnak rá kellene bírnia a Szovjetuniót, hogy ehhez csatlakozzon. Amennyiben ezt visszautasítaná, nagy nyomást kellene kifejteni egészen egy háború kirobbanásával is fenyegetve. Ez igazán nem volt egy népszerű álláspont a pacifisták körében.

Egy radikálisabb álláspontot jelzett, legalábbis Nagy-Britanniában, a „Crusade for World Government” mozgalom, (Keresztes-hadjárat a világ-

³ A Fábíánus Társaságról lásd Évkönyv 1984.

⁴ Russell több írását is közölte az Évkönyv. (Legalábbis részben.)

⁵ A CND megszületéséről és történetéről lásd Steve Parsons áttekintését Évkönyvünkben.

kormányért), amelyet az LP-s parlamenti képviselő Henry Osborne alapított. Osborne 1945-ben lett parlamenti képviselő, és a világkormány mozgalomban Hiroshima után lett e mozgalom aktivistája. Az LP-n belül 1947-ben hozott létre egy világkormány érdekében tevékenykedő kis csoportot és ez a csoport még ma is működik. Osborne szorgalmazta a parlamentek együttműködését is. 1947 végére közel száz parlamenti képviselő volt e csoportosulás tagja. E csoportosulást támogatta ekkor Sir Stafford Cripps és Ernest Bevin⁶ is. Több bázis szervezetet is létrehoztak. Több nagy városban tartottak tömeggyűléseket és kiadtak egy Newsletter-t is és más kiadványokat. A két nagy egyetemen Oxfordban és Cambridge-ben több támogatójuk volt, többek között John Haycraft is. Ahogyan John Haycraft e korszakról önéletrajzi munkájában megemlékezik. E mozgalom tagjai úgy vélték, hogy a világbékét nem lehet fenntartani, ha továbbélnék a nemzeti kormányok a maguk hadseregeivel. A mozgalom természetesen támogatta az ENSZ megalakulását és az ENSZ alapokmányát, amely előlegezte, hogy túl kell lépni a nemzeti kormányok szuverenitásán. Ezekben az években, amikor a nemzeti kormányok ezt a gondolatot visszautasították, a „Crusade” a közvéleményt próbálta mozgósítani. Abban bíztak, hogy a világkormány alapokmányait 1950-re kidolgozzák és elfogadjatják. Úgy vélték, hogy minden millió ember egy tagot delegálhat, és ha kell, ezt nem hivatalosan is megválaszthatják. A feladat az volt, hogy egy használható alkotmányt dolgozzanak ki 1955-ig. Annak érdekében, hogy elkerüljenek egy esetleges vétó szavazást, amely egy vagy több ország részéről indulhatna ki, abból indultak ki, hogy az alkotmány életbe lépne, ha már elegendően ratifikálják majd, s nem kell majd megvárniuk a teljes egységet.

A Crusade felhívta a lakosságot arra, hogy nézzen szembe ezekkel a problémákkal. A Crusade kiadványaiban két feladatot emeltek ki az első globalizálódásra vonatkozott. Úgy vélték, hogyha bármely város, falu vagy régió lakosainak 51%-a elfogadja ezt az alkotmányt, akkor azzal a régió már „világ-területté” változna (world territory). 1950-ig körülbelül 400 régió fogadta el ezt az alkotmányt. A második feladat az volt, hogy egyénileg regisztrálják azokat, akik magukat „világ-polgárnak” hajlandók vallani. Az illetők megtarthatják nemzeti állampolgárságukat, s emellett lennének egyben világ-polgárok is. Az aktivisták házról házra jártak, hogy összegyűjtsék az aláírásokat. Mindennek a regisztrációs központja Párizs lett.

Milyen célokot is tűztek ki ezek az aktivisták?

1. Egy erős hadsereg kialakítását, amelyet a világkormány a világ rend-

⁶ Cripps életútját lásd Évkönyv 1989, és Bevinét 1981.

őrségeként használna fel. Az egyes országok rá lennének szorítva arra, hogy nemzeti hadseregeiket csak belső használati szintre csökkentsék.

2. Az atomfegyver és más lehetséges tömegpusztító eszközök monopóliumának biztosítása.

3. Olyan bíróságok létesítése, amelyek a nemzetközi jog megsértőit vonják felelősségre és tartóztathatnák le.

4. Olyan intézmények létesítése, amelyek nemzetközi szinten szervezhetnék meg az élelmiszer segélyeket és amely egyúttal egy világpénz megteremtését is kezdeményezhetné.

Ezt a mozgalmat az egész világon támogatták. E mozgalmat olyan személyiségek is támogatták, mint Lord Beveridge és Lord Boyd Orr⁷ mindketten Nagy-Britanniából, Albert Camus Franciaországból, Einstein és Steinbeck az USA-ból, Rossellini⁸ Olaszországból, Senghor⁹ Szenegálból és sokan mások.

Megjegyzendő, hogy a békemozgalom nem minden tagja támogatta a világhormány mozgalmat és gondolatot. A békemozgalom egyes tagjai fenakadtak a világrendőrség követelésén. Így 1947-ben a brit békemozgalom egy tagja, Stuart Morris, egy külön pamfletet jelentetett meg a világrendőrség gondolatáról „world police idea” címen. Morris megállapította, hogy ez a világrendőrség nagyon veszélyes eszközzé is válhatna, miként a múltban ez történt a Gestapo esetében, amely függetlenedhetett a nemzeti rendőrségektől.

1948-ban a Peace News-ban szerkesztőségi cikk jelent meg arról, hogy mennyire fájlalják, hogy egyes kiváló pacifisták is csatlakoztak a világhormány mozgalomhoz. 1950-re a Crusade-nek már 15 000 regisztrált tagja volt. Ekkoriban voltak más hasonló szervezetek is, amelyeket a világhormány mozgalom tagjai felvizezett, nem komoly szervezeteknek tekinthettek. Egyiküknek Nagy-Britanniában szintén volt 3000 tagja. Az ENSZ-nek az 1940-es évek vége felé készült közvélemény-felmérése szerint Nagy-Britanniában a lakosság 44%-a támogatta a világhormány mozgalmat, míg 40%-a ellenzi azt. Ezek után ami különösen feltűnő, az az, hogy ez a mozgalom milyen gyorsan halt el és tűnt el tökéletesen a politikai életből. A Genfben 1950/51-ben összehívott Népek Világkonferenciája Wittner szerint már teljes csődöt mondott. Ezen a találkozón már sehonnán nem érkeztek hivatalos küldöttek. Mindez minek tulajdonítható? Elsősorban a hi-

⁷ Boyd Orr az ENSZ élelemsegély-szervezet vezetője volt.

⁸ A filmrendező.

⁹ Senghor egy időben Szenegál elnöke volt, egyúttal neves költő; Franciaországban akkor nagyon elismert igen progresszív aktivista.

degháború elszabadulásának. A világ kettészakadását oly világosan tükrözte a koreai háború, ami egyértelműen bizonyította egy hasonló világkormány megalakulásának a lehetetlenségét.

Forrás: Kate Hudson: The World Government Movement 1945–50 (Az írást Kate Hudson, a CND elnöke és az Évkönyv Nemzetközi Tanácsadó Testületének tagja küldte meg az Évkönyv számára 2007 tavaszán.

* * *

MICHAEL NEWMAN

Miliband az LP balszárnyán

(Rövidítve)

Amikor Miliband visszatért a háború után az LSE-be¹⁰, csatlakozott a Szocialista Társasághoz (Socialist Society), amely az LP-nél balrább állt. A Szocialista Társaság marxista és szocialista nézeteket vallott. Miliband ebben a korszakában még rokonszenvezett a kommunizmussal, noha egyre kritikusabbá vált velük szemben. Erre igen jellemző, hogy ekkortájt egy rövid cikket jelentetett meg Kenneth Ward álnéven a *Le Drapeau Rouge*-ban, a Belga Kommunista Párt napilapjában, 1947 februárjában. Az LSE kommunista titkára, Chris Freeman, megállapította, hogy Miliband csatlakozott ahhoz a vitához, amely ekkoriban a marxizmusról és a kommunizmusról zajlott, ám Miliband ekkor nagyobb távolságra volt még Laskitól, mint a CPGB-től (a Brit Kommunista Párttól). Ekkor mind a ketten megállapították, hogy a kapitalista társadalmat a vagyonosok uralják, ám Miliband ekkor azt is megállapított, hogy alkalmasint szükség lehet a parlamenti keretek átlépésére is. Így amikor az PCF-et (a Francia Kommunista Pártot) és a PCI-t (az Olasz Kommunista Pártot) kizárták a kormányból 1947-ben, akkor Miliband Laski szemináriumában kijelentette, hogy mindkét pártnak joga lenne arra, hogy parlamenten kívüli eszközöket is alkalmazzon, részint sztrájkok, de alkalmasint még felkelés révén is. Ekkoriban rokonszenvezett a PCF egy áramlatával is, amely hajlott arra, hogy egy forradalmibb felfogást és magatartást tanúsítson 1945-ben, sokkal inkább, minthogy részt vegyenek egy reformista koalícióban. Továbbá, amikor

¹⁰ London School of Economics, a londoni közgazdasági egyetem, ahol Miliband is tanult és tanított.

Miliband hosszabb bevezetőt írt 1948-ban a Kommunista Kiáltvány centenáriumára alkalmából, akkor Miliband osztotta a PCF felfogását, miszerint a párt rosszul értelmezte Marxot, miszerint Marx ellenezte volna egy önálló párt létrehozását. Ugyanakkor Miliband már ekkor opponálta a Szovjetunió néhány akcióját és a kommunista pártok szolgálai engedelmességét Moszkvával szemben. Évekkel később, amikor Perry Anderson hangsúlyozta, hogy nagyon veszélyes dolog a Szovjetuniót bírálni, amikor már megindult az antikommunista hecckampány, akkor Miliband megjegyezte, hogy ezt a fajta érvelést használták az apológéták mindig a régi jó időkben. Ha valaki ezzel vagy azzal nem értett egyet, akkor azonnal ellenforradalmárnak minősítették, aki a fasiszták malmára hajtja a vizet, stb. És ezeket az érveket hallottam, amikor vitába keveredtem Norman Mackenzie-val és a megboldogult John Mendelson-nal, valamint Zsdanov-val, aki arra játszott, hogy kifütyüljenek.

Chris Freeman szintén rögzítette, hogy Miliband már 1948-ban szembe került Sztálinnal, Sztálin jugoszláv politikájával, valamint Sztálin antiszemita irányzatával. Chris Freeman-nek ez az írása a „Tartós békéért, a népi demokráciáért” hivatalos lapjában jelent meg. Miliband volt az, aki lebeszélte Nan-t arról, hogy belépjen a Belga Kommunista Pártba, mielőtt többet olvasna egy ilyen lépés megtétele előtt. És ezek a szembenállásai azután mélyebb elméleti különbözőségig mélyültek, ahogy a kommunista mozgalom egyre inkább sztalinizálódott a hidegháború felerősödésével együtt. Amikor a Liszenkó-féle genetikai tételeket szentesítették 1948-ban, akkor Miliband aláhúzta, hogy a tudománynak különféle fogalmai és értelmezései vannak, amelyeket ugyan burzsoának vagy szocialistának lehet minősíteni, de ugyanakkor úgy véle, hogy ugyanezeket a fogalmakat nem lehet alkalmazni az irodalomra. Miliband eltávolodását a kommunizmustól az is felerősíthette, hogy egyidejűleg az LP baloldalának növekvő hatása alá került.

Egyik legközelebbi barátja Donald Chesworth volt, aki 1945-ben és 1950-ben a parlamenti választáskor az LP képviselőjelöltje volt. Ugyanakkor baráti kapcsolat épült ki közte és az ausztráliai Russel Kerr között, aki 1966-ban lett az LP parlamenti képviselője. Ugyanígy baráti kapcsolatban maradt Norman MacKenzie¹¹-vel, aki a CPGB tagja volt, akit a háború alatt a cambridge-i egyetemről ismert meg, aki viszont ekkor már az LP tagja volt és az *New Statesman* című hetilap helyettes szerkesztője volt. Rendszeresen találkoztak Sonia és Harry Clements lakásán, ami állandó találkozó helye volt az LSE tanárainak, akiknek egy része egyúttal már az LP kép-

¹¹ Norman MacKenzie egyúttal jeles történetíró volt, az LP-ről és a brit politikai rendszeréről nagy munkát jelentetett meg.

viselőjelöltségére is pályázott. Miliband itt állandó vendég volt, sok emberrel találkozott, többek között Michael Foottal és Ian Mikardoval¹². Tudnivaló, hogy Sonia fia, Dick Clements később a *Tribune*¹³ című hetilap szerkesztője lett. Ekkoriban Laski is változatlanul támogatta az LP-t, annak ellenére, hogy növekvő mértékben utasította el az LP kormány külpolitikáját. Ugyanakkor még egy tényező volt világnézete kialakulásában, amely egész életére jellemző maradt. Ez pedig az volt, hogy az USA-t ellenforradalmi, imperialista hatalomnak tekintette, amely elsődlegesen volt felelős a hidegháború elszabadulásáért. Amikor 1949-ben a chicago-i egyetemre hívták meg tanítani, már az USA-ban látta a béke fő ellenségét. Ugyanakkor láthatta, hogy noha kiátkozott dolog volt egyes embereknek a fejükben mégis ott volt a kommunizmus. Amikor egy évvel később az év nyarán visszatért az USA-ból, akkor az „USA képe még negatívabb volt”, az USA-ról és az USA külpolitikájáról. Angliába visszatérve még inkább szükségesnek tartotta az európai öntudat kialakítását, hogy ezzel is ellensúlyozzák az USA magabiztosságát, amely meg volt győződve európai szövetségeinek támogatásáról. Ugyanakkor mégis meg volt győződve arról, hogy az LP kormány külpolitikája megvetendő és jól látta, hogy ez a politika nem békepolitika. Az a felfogása, hogy az LP-nek nem szabadna támogatnia az USA-t, végigkísérte őt egészen haláláig. Ilymódon Miliband tulajdonképpen hazátlan volt a háború utáni Nagy-Britanniában. Miliband marxistának tekintette magát, ám növekvő mértékben kritikusan szemlélte a Szovjetuniót és azt, hogy a CPGB teljesen kiszolgálta azt. Sok barátja volt az LP-ban, ám nem lehet azt mondani, hogy nagyon lelkesedett volna az LP-ért és az LP balszárnyát rendkívül gyengének ítélte. Az LP prominens baloldali jait kiüldözték az LP-ből az 1940-es évek végén, így Konni Zilliacust¹⁴ aki a legélesebben bírálta az LP kormányt. Ugyanakkor nem látott semmiféle igazi erőt az LP-ben, amely küzdött volna az USA elkötelezettség ellen és amely elfogadta volna a „harmadik út”¹⁵ elvét és gyakorlatát. Ezt a próbálkozást azután a hidegháború elszabadulása is felmorzsolta. Milibandet sohasem vonzotta a trockizmus, így azután ilyen feltételek között nem is lehetett „igazi hazája”. Ráadásul nem is akadt olyan kiadvány, orgánium, amelyben egykönnyen kifejthette volna a nézeteit. A helyzet világosabbá

¹² Mindketten az LP balszárnyának befolyásos politikusai, képviselők Foot egy időben az LP vezére lett.

¹³ A *Tribune* az LP baloldali lapja, a lapról lásd Évkönyv 1990.

¹⁴ Konni Zilliacus életútját lásd Évkönyv 1999.

¹⁵ A harmadik erő, út politikáját ebben az időben többek között Leon Blum hirdette meg, de ugyanezt a felfogást vallotta Harold Laski, Károlyi Mihály és Vámbéri Rusztem is.

vált Aneurin Bevan, Harold Wilson¹⁶ és John Freeman¹⁷ 1951-ben történt lemondása után. Bevan lemondása azután következett be, hogy az egészségügyre fordított kormánykiadásokat keményen megválták, miután a pénz a koreai háború támogatására kellett. Ezt követően világosan kikovácsolódhatott az elkövetkező években egy igazi LP-n belüli baloldali ellenzék. A Konzervatív Párt 1951 októberi választási győzelme megerősítette a bevanizmus helyzetét az LP-ben.

Miliband ekkoriban nagy elismeréssel volt Bevan iránt és többek között ez is készítette arra, hogy ekkortájt lépjen be az LP-be. A londoni Hampstead-i körzet meglehetősen aktív tagja lett, miközben ugyancsak aktív volt az „el a kezeket Kínától” mozgalomban is. Ugyancsak aktív volt a bevanista csoportosulás tevékenységében. Amikor 1952 októberében a bevanista csoportosulásra nagy nyomást fejtettek ki az LP-ben, az LP külpolitikai felfogásának bírálata miatt, akkor e csoportosulás egyes vezető tagjai, mint Ian Mikardo és Jo Richardson azt kezdeményezte, hogy a parlamenten kívül is aktívan munkálkodjanak. Ekkor különféle választási bizottságokat alakítottak és mindebben a *Tribune*¹⁸ című hetilap vezető szerepet játszott (a bevanisták orgánuma). A csoportosulás szándéka és reménye az volt, hogy az LP-t balra tolhatják a pártkonferenciák határozatai révén, amelyben jelentős helyet foglalt el az is, hogy a megfelelő embereket erre kiválasszák és egyfajta „agytröszöt” hozzanak létre. Miliband ennek a csoportnak lett tagja, aki a külpolitikai kérdésekre koncentrált figyelmét. Koncentrált figyelmét és ebben az értelemben szólalt fel számos gyűlésen.

1955-ben a hempstaed-i választó körzetben az LP helyi konferenciájának megválasztott küldöttje volt, ahol szenvedélyes beszédet tartott az államosításról, amely szemben állt az LP akkor elfogadott vonalával, amelyet e kérdésben vallott, valamint abban a kérdésben, hogy milyen kapcsolat lehet és legyen a pártkonferenciák határozatai, illetőleg az LP vezetőség politikája között. Ekkor azt követelte, hogy a párt politikai vezetésének a párt alkotmánya szellemét kell hogy tükrözze, amely értelmében az LP-nek a szocializmus megteremtésére kell törekednie, a szocializmuséra, amely „egy nagy kaland”. Az LP-nek víziója van – szemben a konzervatívokkal, akiknek ilyen víziójuk nem volt és nem is lesz. Mi egy szocialista commonwealth kialakítására kell hogy törekedjünk, amelyre elődeink is törekedtek és nekünk ennek kialakításán kell munkálkodnunk. Nem elég

¹⁶ Bevan életútját lásd Évkönyv 1997, Wilsonét 1996.

¹⁷ Freeman ezt követően a New Statesman állandó publicistája lett.

¹⁸ A Tribune-ről bővebben lásd Évkönyv 1990.

ilyen elveket hangoztatni, hanem azt is le kell szögezni, hogy a párt egyértelműen a társadalmi tulajdon megteremtése és a termelőeszközök kollektív ellenőrzése mellett áll ki.

Ugyanígy sokat kell törekedni az életszínvonal javítása érdekében, ami egyszer már megtörtént és megtettünk 1945 és 1951¹⁹ között. Továbbá a konferenciának meg kell szabnia az LP számára, hogy mit tehet és mit tegyen a párt és az ország érdekében s egyúttal a szocializmus javára. Nincs szükségünk arra, hogy a pártvezetőség erősítsen meg bennünket sem elveinkben, sem hitünkben. Ám amire szükségünk van, az az, hogy a pártvezetőség a következő és a rákövetkező pártkonferencián világosan leszögezze, hogy az LP a szocializmus kialakítása mellett áll ki. Amíg Miliband aktív volt a bevanista csoportban, határozati javaslatokat írt és gyűléseken vett részt úgy tűnik, sosem voltak hivatalos „cégpapírjai”. Ám kétségtelen, hogy ekkor Miliband odaadó híve volt a bevani baloldálnak és a szervezeti megerősödésének. Ám ahhoz, hogy felmérjük intellektuális teljesítményét, ahhoz elkerülhetetlen, hogy írásait számba vegyük.

* * *

SIMOR ANDRÁS

Kuba és Latin-Amerika

*A kubai forradalom 50. évfordulóján**

Első kubai utamra egy évvel az 1962-es októberi krízis után került sor. Habár negyvenöt év telt el azóta, Kuba helyzetére a máig tartó és azóta többször szigorított blokád révén napjainkig kihat mindaz, ami 1962-ben történt, és ami a történelembe szovjet-amerikai, Hruscsov és Kennedy között kötött megállapodásként vonult be. Két évvel a kubai forradalom 1959-es győzelme után került sor erre a megállapodásra, tehát a kubai forradalom kezdeti időszakában. Emlékszem arra a kubai közhangulatra, amelyből

* A kubai forradalom győzelmének 50. évfordulójára az Évkönyv következő számában visszatérünk.

¹⁹ 1951-ben az Attlee kormány a választás után át kellett hogy adja hosszú időre a kormány rúdját a Konzervatív Pártnak

1963-ban szenvedélyes kritikáját hallottam ki az 1962-es szovjet magatartásnak. A Kádár korszak sajtója nálunk ezt a magatartást a világbéke megőrzéseként ünnepelte.

A tárgyalások lényegét tartalmazó Fidel Castro-Hruscsov levelezést csak évtizedek múlva publikálták. Fidel Castro legrészletesebben Ignacio Ramonet *Száz óra Fidellel* című 2006-ban kiadott interjúkönyvében foglalkozott ezzel a kérdéssel.

Felidéli a szovjet féllel történt első tárgyaláson elhangzott mondatát. A szovjet hírszerzés tudomására jutott egy Kuba elleni amerikai támadásterve. Erről a kubai vezetést öt hónappal a válság kirobbanása előtt informálták. Castro az első tárgyaláson kijelentette: „Nyilatkozatban figyelmeztessék az Egyesült Államokat, miként ők cselekszik hasonló helyzetekben, hogy a Kuba elleni támadást a Szovjetunió elleni támadásnak minősítik.” Erre a szovjet fél nem volt hajlandó viszont Fidel Castroval azt a tervet közölték, hogy helyezzenek el Kubában közepes hatósugarú rakétákat. „Bevallom, hogy ezeknek a fegyvereknek Kubába való telepítése nem volt kedvemre való, hiszen a mi érdekünk az volt, Latin-Amerika érdekeit is figyelembe véve, hogy elkerüljük még a látszatát is annak, hogy országunk szovjet katonai bázis.” A fenyegetett helyzetben lévő Kuba vezetői végül mégis elfogadták a szovjet indítványt, és megtörtént 42 közepes hatósugarú rakéta Kubába telepítése, ami az 1962-es októberi krízis kirobbanásához vezetett.

A Hruscsov-Kennedy tárgyalások során a szovjet fél – Fidel Castro szavait idézve – „különös, bizánci vitába kezd” a fegyverek támadó és védelmi jellegéről. Nem lép fel az ellen, hogy Kuba légterébe alacsonyán szálló kémrepülőgépek behatoljanak. „A krízis kirobbanásakor Hruscsov nem volt világos elképzelése arról, hogy mi a teendő” – nyilatkozta Castro négy évtized távlatából, és Ramonet könyvében közreadja Hruscsovval folytatott levélváltása legfontosabb részleteit. Miközben Floridában 579 harcirepülőgép várakozott bevetésre készen, az amerikai hadsereg öt hadosztályát mozgósították, köztük a 82. és 101. légi-deszantos alakulatot, és Kubában 300 000 ember állt élet-halál harcra készülődve, az Egyesült Nemzetekben nevetséges vita folyt Adlai Stevenson amerikai és Valerian Zorin szovjet küldött között, melynek során a szovjet felet képviselő politikai felkészületlenül, érvek nélkül vitázott amerikai ellenfelével.

A rakéták visszavonásáról szóló megállapodásról a kubai fél a médiából értesült. „Hruscsov nem konzultált velünk. A rakéták visszavonását javasolták, ha az amerikaiak hajlandók visszavonni Jupiter-rakétaikat Törökországból. Kennedy október 28-án elfogadja ezt a kompromisszumos megoldást. És a szovjetek visszavonják SS-4 rakétaikat. Inkorrekt megoldás volt.

Nagy felháborodást váltott ki. Nem voltunk ellene valamiféle megoldásnak, hiszen meg kellett akadályozni a nukleáris konfliktus kirobbanását. De Hruscsovnek azt kellett volna mondania az észak-amerikaiaknak: »Meg kell vitatnunk ezt a kérdést a kubaiakkal is.« Hiányzott belőle a komolyság, a határozottság. Alapvető kötelessége lett volna, hogy a kérdést velünk is megvitassa. A megegyezés feltételei ez esetben sokkal jobbak lettek volna. Nem maradt volna meg Kubában a guantánamói tengeri támaszpont, nem folytatódott volna a magasan szálló kémberепülések. Mindez felháborított minket. Tiltakoztunk. És a megállapodás után is tovább lőttünk az alacsonyan szálló kémrepülőgépekre. Rákényszerültek, hogy véget vessenek a berepüléseknek. A szovjetekkel való kapcsolataink romlottak. Éveken át kapcsolatainkra igen nagy hatást gyakorolt ez a megállapodás.»

Kuba és a Szovjetunió viszonyát hosszú távon valóban az 1962-es októberi krízis idején kötött szovjet-amerikai megállapodás határozta meg. Hruscsov végső soron gyakorlatilag beleegyezett abba, hogy az Egyesült Államok blokádhoz hoz létre Kuba körül, amely napjainkig alapvető gátja a szigetország gazdasági előrehaladásának, és elfogadta azt, hogy Latin-Amerika amerikai érdekerület.

Az Egyesült Államok a Playa Girón-i (Disznóöböl) vereség után beérte a blokád fenntartásával, majd annak napjainkig tartó folyamatos szigorításával, katonai támadás helyett az állandó katonai fenyegetés politikáját alkalmazva. A Szovjetunió vezetői – miközben a proletár internacionalizmus szólamaít minduntalan beleszótték ünnepi beszédeikbe – a szovjetpárti latin-amerikai kommunista pártok segítségével hol elárulták, hol bomlasztották a latin-amerikai gerillamozgalmakat, és ezzel a földrész forradalmi hullámaít az Egyesült Államok számára kedvezően csendesíteni törekedtek. A Bolíviai Kommunista Párt főtitkára, Jorge Kolle Cueto 1984-ben kijelenti, mintha nem ő lett volna az, aki egészen másféle ígéretekett Havanában, hogy „a PKB egyetlen vezetője sem kötelezte el a pártot, sem saját magát arra, hogy részt vegyen a gerillamozgalmamban, ha arra a mi hazánk területén kerül sor.” A kínai irányvonalat követő másik bolíviai kommunista párt vezetője, Oscar Zamora Mediocelli, aki 1968-ban Fidel Castrót revizionistának nevezte, jelenleg a bolíviai jobboldali ellenzékhez csatlakozva lép fel Evo Morales szocialista vezetőségű népi kormánya ellen.

Kuba voltaképpen magányos maradt abban az időszakban, amikor az úgynevezett szocialista tábor része volt, hiszen Latin-Amerika iránti forradalmi kötelezettségeit a Szovjetunió ellenében kellett teljesítenie.

2007-es kubai utamb idején nem egyszer arról beszélgettem kubai barátaimmal, milyen előnyei származtak Kubának és Latin-Amerikának abból, hogy a kilencvenes években felbomlott a Szovjetunió, és hogy 1989-ben

bekövetkezett az úgynevezett európai szocialista országok rendszerváltása. Bármennyire hihetetlennek is hangzik ez, a mélyben zajló történelmi események igazolni látszanak ezt a furcsának tűnő megállapítást.

Latin-Amerika mai forradalmi mozgalmainak kezdő pillanata az 1989-es caracasi nyomorlázadás, az úgynevezett *caracazo* volt. Hugo Chávez Frias 2003. január 23-án, a braziliai Porto Alegreban, a Bolívari Forradalommal szolidáris Szociális Világforum szervezte egyik találkozáson így idézi fel azt a történelmi pillanatot, amikor a Caracast körülvevő, dombokon kiépült *barriók*, nyomornegyedek népe megrohamozta a venezuelai fővárost, és a többszázezres tömeg kifosztotta a szupermarketeket, az élelmiszerboltokat és az üzleteket. „1989-ben ledőlt a Berlieni Fal és 1991-ben összeomlott a Szovjetunió, ezzel egyidejűleg magasra emelték a neoliberalizmus győzelmes zászlaját, és megszületett a történelem végéről szóló tétel: »Véget ért a történelem, győzött a kapitalizmus«; azt mondogatták a kilencvenes évek elején: »Vége a történelemnek, ez az egyedüli üdvözítő gondolat, nincs más alternatíva«. Értik? Elmúlt egy évszázad, ez így igaz, összeomlott a Szovjetunió, vége lett a szocializmusnak, vége lett a kommunizmusnak, éljen a neoliborális kapitalizmus, ésatöbbi. Venezuelában viszont más irányt vesznek az események: meglepő párhuzam ez, 1989-ben ledől a Berlieni Fal, de 1989-ben Caracasban fellázad a nép, rendkívül heves népi lázadás robban ki, ezreké, százezreké, a szegényeké mindenekelőtt, akik lázadásukkal előzönlötték az utcát, fegyvertelenek voltak, de fellázdattak. Mi ellen lázadt el a caracasi nép 1989. február 27-én? A Valutabank neoliberális csomagterve ellen.”

Az 1998-as választásokon Hugo Chávez Friast a választópolgárok 56%-a Venezuela elnökévé választotta. 1999-ben népszavazást hirdetnek az Alkotmányozó Nemzetgyűlés 86%-os többségi szavazatával megszületik az ország új alkotmánya, Venezuela felveszi a Venezuelai Bolívari Köztársaság nevet. Megkezdődik az ország politikai, jogi, gazdasági, oktatási, egészségügyi átalakítása, az új modell, a neoliberális kapitalizmussal szemben álló független, antiimperialista Venezuela útjának gyakorlati megvalósítása.

Azóta a Bolívari Forradalom és a 21. századi szocializmus eszméje valószínűs diadalútra indult Latin-Amerikában. Mintha Nicolás Guillén verse valósulna meg:

*Száll a szél Amerikán át,
ki tud útjába állni,
Bolívárral, lova hátán,
és a szószéken Martí.*

A bolíviai Vallegrandéban, ahol 2007 októberében a Che Guevara Alapítvány szervezésében került sor a Második Che Guevara Világtalálkozóra, a megnyitó ünnepélyen az „öreg Európa” képviselőjeként hívtak fel az emelvényre az elnökség tagjai közé. Szót kértem. Annyit mondtam, hogy üdvözlöm a jelenlevőket azoknak a magyaroknak a nevében, akik szolidárisak Latin-Amerika népeinek forradalmi harcával, és hogy felolvasok egy verset. Ezután felolvastam Ladányi Mihály *Zene gitáron* című versciklusának egyik részletét Yolanda Ulloa kubai költőnő fordításában, és visszaültem Daniel Viglietti, világhírű uruguayi énekes mellé. A záróülésre Evo Morales, Bolívia elnöke helikopteren érkezett. Beszédében magát és kormányát guevaristának nevezte, és megmagyarázta, mit jelent számukra ez az elnevezés. Elutasítani a kapitalizmust, a neoliberalizmust, a gyarmatosítást, és megteremteni a 21. századi szocializmus lehetőségét.

Ugyanerről beszélt a Telesur tévéadásában Rafael Correa ecuadori elnök is. A Telesur adóját Kuba, Venezuela, Bolívia közösen működteti, Latin-Amerika szert fogható Limától Bogotáig. Havannától Buenos Airesig, Caracastól La Pazig. A közgazdász képzettségű Correa arról beszélt: Guevara szembefordult azzal az irányvonallal, ami a kelet-európai szocialista országokat jellemezte, és ami a kapitalizmus restaurációjához vezetett.

Bolívia és venezuelai utam előtt Kubában megvettem Che Guevara 2006-ban *Apuntes críticos a la Economía Política* (Kritikai megjegyzések a politikai gazdaságtanhoz) címmel kiadott könyvét. A kötet többek között közli Guevara aláhúzásaival és megjegyzéseivel annak a szovjet politikai gazdaságtani kézikönyvnek a részleteit, amelyet Guavara bolíviai útja előtt tanulmányozott, és kritikai észrevételekkel látott el. Iparügyi miniszterként tartott beszédeinek, munkaértekezleteken elhangzott észrevételeinek részletei egészítik ki ezt az anyagot. Bevezetőként a kötet Guevara 1965-ben írt levelének terjedelmes részletét közli, amelyet kongói útja előtt küldött Fidel Castrónak. A levélrészletnek a kötet szerkesztője a következő címet adta: *Algunas reflexiones sobre le transición socialista* (Néhány észrevétel a szocialista átmenetről). Jegyzetei közt fennmaradt egy új politikai gazdaságtani könyv tervezete, és feljegyzése arról, miért van égető szükség egy ilyen könyv megírására. Paul Baran *A növekedés politikai gazdaságtana* című könyvéhez írt kiadatlan jegyzetében Guevara azt írja: „Kritikus elemzésre van szükség, amely megvizsgálja a szocialista országok kapcsolatait az alulfejlett országokkal. Megírásra váró könyv ez, és egy kommunistának kell megírnia.”

Guevara a hatvanas évek elején arra figyelmezteti Fidel Castrót, hogy a Szovjetunióban – Hruscsov pökhendi kijelentései ellenére – korántsem fejeződött be a szocializmushoz vezető átmeneti szakasz. A hierarchikus munkamegosztás újratermeli a gazdasági elkülönültséget, a kiváltságokat

és az egyenlőtlenségeket. „A szovjetek és a csehek úgy vélik, hogy túljutottak ezen az első szakaszon, úgy hiszem, ez a dolog objektív módon szemlélve, nincs így” – írja Fidel Castrónak 1965 áprilisában. Felismeri, hogy a hagyományos marxista felfogás túl szűkre szabta a Szovjetunióbeli Új Gazdaságpolitika (NEP) történelmi határait. „Valójában a jelenlegi szovjet társadalom egész gazdasági-jogi létesítményrendszere az Új Gazdaságpolitikából ered; ebben tovább élnek a kapitalizmus régi kategóriái, a nyereség, a banki kamat, és magától értetődően léteznek a dolgozók közvetlen anyagi érdekeltsége.” Mi következik ebből? „Téziseink szerint az Új Gazdaságpolitika (NEP) gyökerei mélyen beleágyazódtak a Szovjetunió életébe, korszakos jelet hagytak rajta. Következményeik lehangolóak: a kapitalista felépítmény egyre mélyebben benyomult a termelési viszonyokba, és azok az ellentmondások, amelyek a NEP kétféle irányzatának kereszteződéséből születtek, ma olyan erővel hatolnak be a felépítménybe, ami már a kapitalizmushoz való visszatérést eredményezheti.” Rámutat arra is, hogy az európai szocialista országok gazdaságpolitikája nem az értéktörvény tudatos korlátozására épül, így annak fokozatos elsovadása helyett annak felerősödése fenyeget.

Fidel Castro 1992-ben ezt a nyilatkozatot tette a nicaraguai Tomas Borgénak, aki arról kérdezte, mekkora Kubában az érdeklődés Che Guevara írásos életműve iránt: „Tiszteletem és rokonszenvem Che iránt még inkább növekszik, mióta látom, hogy mi történt a szocialista táborban, mert ő elszánt ellensége volt annak, hogy a szocializmus építését a kapitalizmus eszközeinek felhasználásával vigyék végbe. [...] Che látnok volt, amikor olyan korán, a hatvanas évek elején felismerte, milyen következményekkel jár az a módszer, amelyet Kelet-Európában alkalmaztak a szocializmus felépítése során.”

Kuba jelen van Venezuelában, Bolíviában. Kubai orvosok tízezrei dolgoznak a két latin-amerikai országban. A *Misión Milagro program* során a kubai orvosok 826 862 ember látását adták vissza.

Ne hallgassuk el azt se, hogy ez a nemzetközi kötelességvállalás nehezíti az ország belső egészségügyi helyzetét. Egy-egy kubai körzeti orvosnak ma több beteget kell ellátnia, mint néhány évvel ezelőtt. A blokádnak okozta gyógyszerhiány miatt akadnak olyan orvosságok, amelyeket csak a cucnevű „konvenio-pezóért” lehet egyes patikákban, a hotelek gyógyszertáráiban megvásárolni, és ami a konvenio-pezóval alig rendelkező kubai családok számára, vagyis a lakosság többsége részére nehezen elérhető. A kettős pénzrendszer léte tovább élezi a társadalmi különbségeket. A kubai vezetés világosan látja ezeket a problémákat. A kulturális élet egyik vezetője, Eliades Acosta szavait idézem:

„Két ország él ma itt együtt, a szocializmus és a kapitalizmus két országa, olyan kérdés ez, amiről nem akartunk nyíltan beszélni, mert bánt minket”. Acosta korrupcióról, egoizmusról, az egyéni érdekelttség elvének jelentkezéséről szól, és hozzáteszi: „Olyan dolgokra bukkanhatunk, amelyeknek nincs köze a Forradalom első szakaszának álmaihoz.”

A „ki kit győz le” kérdése ez. A tőke politikai hatalmát felszámolni jóval könnyebb, mint magát a tőkét, amely újratermeli a hierarchikus munkamegosztás révén a társadalmi különbségeket. Kuba legégetőbb kérdése a kettős pénzrendszer mielőbbi felszámolása. A szocialista orientáció győzelme nem pusztán Kuba érdeke, hanem minden olyan latin-amerikai országé, amely a 21. századi szocializmus útjára kíván lépni, tehát Venezueláé, Bolíviáé, Ecuadoré, és holnap bizonyára Nicaraguáé és Uruguayé is. Tegyük hozzá ehhez azt is, hogy Latin-Amerika polgáribb kormányai sem zárkóznak el a közös latin-amerikai érdekegyeztetés elve elől; a Nagy Haza bolívari álma egyetlen országtól sem idegen.

Az önálló gazdasági és politikai erővel rendelkező Latin-Amerika távlati tervének pilléréül szolgál az Egyesült Államok irányításával működő ALCA (Amerikai Szabadkereskedelmi Övezet) ellenében tevékenykedő ALBA (Bolívari Alternatíva Amerika számára) egyre látványosabb szerepvállalása. 2007. január 25-én Kuba és Venezuela tizenhat pontból álló gazdasági együttműködési tervet írt alá. Bolívia, Nicaragua, Ecuador támogatja ezeket a törekvéseket, és nem zárkózik el előlük a többi, mérsékelt baloldali kormányok által irányított latin-amerikai ország sem.

Az Egyesült Államok birodalmi politikáját elutasító Latin-Amerikában Kuba igazabb otthonra talál, mint amilyenben része volt az úgynevezett szocialista táborban. Osvaldo „Chato” Peredo, az 1972-es teopontei gerillamozgalom irányítója, aki ma a Che Guevara Alapítvány vezetője, arról beszélt nekem a bolíviai Santa Cruzban, hogy a mai Latin-Amerika törekvései közösek, a 21. századi szocializmus irányába haladnak, Bolívar és José Martí örökségét egyesítik. A Szovjetunió megszűnését, az úgynevezett szocialista tábor felbomlását túlélő Kuba a szocialista orientáció életképességének bizonyítéka a latin-amerikai népek számára.

2006. január 21-én Evo Morales Ayma, a Tiwanakuban tartott elnöki beiktatási szertartáson kijelentette, hogy Tiwanaku szent helyén nemcsak Bolívia, hanem egész Latin-Amerika, hajdani indián nevén Abya Ayala indiánjai érdekében vállalja el azt a megbízatást, amely lehetővé teszi, hogy Bolíviában véget vessenek a gyarmati államhatalomnak és a neoliberais modellnek. „A nép erejére van szükségünk, hogy térdre kényszerítsük a birodalmat.” Hitet tett az Alkotmányozó Nemzetgyűlés összehívása mellett. „Túpac Katari harc folytatódik, nővéreim és fivéreim, és ezt mindaddig

folytatjuk, amíg vissza nem szerezzük földrészünk egész területét. Che Guevara harcát mi teljesítjük be.” A 18. századi indián hősnek és Latin-Amerika huszadik századi gerillavezérének a nevét egymás mellé téve a mai küzdelmeket több évszázados távlatba helyezte.

Guevara nézetei ma elevenebben élnek Latin-Amerikában, mint éltek a hatvanas, hetvenes években. Gyakran hivatkoznak azokra a megnyilatkozásaira is, amelyek annak idején még a kubai vezetés számára is problematikusak voltak. Például 1964-es algériai beszédére, amelyben kijelentette: „A szocialista országoknak morális kötelességük, hogy felszámoljanak mindenféle hallgatólagos cinkosságot Nyugat kizsákmányoló országaival, még ha a függő országokkal folytatott kereskedelem csekély is. Ez nem teszi semmissé az említett kereskedelem erkölcsstelen jellegét. A szocialista országoknak olyan körülményeket kell teremteniük, hogy a testvéri népek közvetlen és tudatos módon léphessenek a kizsákmányolás végleges felszámolásának útjára, de nem lehet őket arra készíteni, hogy erre az útra lépjenek, ha a szocialista országok cinkosai ennek a kizsákmányolásnak.”

Bolívar 1805-ben, a Monte Sacro dombján tett eskütelét, a Montecristi Kiáltványt 1895-ben aláíró José Martí politikai végrendeletét követik ma azok a latin-amerikai népek, amelyek a 21. századi szocializmus megvalósítására törekednek. Számukra Kuba olyan ország, ahová, Fidel Castro szavaival idézve, „a szocializmus nem klónozás, nem mesterséges megtermékenyítés útján érkezett. Itt másként történt a dolog, és ezt számításba kell venni, amikor Kubát a kelet-európai országokban történt szocialista építés törekvéseivel vagy folyamataival vetik egybe, azoknak az országoknak a történetével, amelyek ma a kapitalizmus létrehozatalát tűzték ki célul maguk elé.”

Irodalom:

- Ignacio Ramonet: *Cien horas con Fidel* (Száz óra Fidellel) Oficina de Publicaciones del Consejo del Estado, La Habana, 2006
- David Deutschmann: *Che en la memoria de Fidel Castro* (Che Fidel Castro emlékezetében) Ocean Press, Melbourne, 1998
- Ernesto Che Guevara: *Apuntes críticos a la economía política* (Kritikai megjegyzések a politikai gazdaságtanhoz) Editorial de Ciencias Sociales, La Habana, 2006
- Golpe fascista contra Venezuela* (Fasiszta puccs Venezuela ellen) Ediciones Plaza, La Habana, 2003
- Hugo Chávez Frías: *Discursos fundamentales. Ideología y acción política* (Alapvető beszédek. Ideológia és politikai cselekvés) Foro Bolivariano de nuestra América, Caracas, 2003
- Carlos Soria Galvarro T. *El Che en Bolivia* (Che Bolíviában) 4. kötet La Razón, La Paz, 2005
- Evo Morales: La revolución democrática cultural, diez discursos* (A demokratikus és kulturális forradalom, tíz beszéd.) Movimiento al Socialismo, Malatesta, Bolívia, 2006
- Orlando Borrego: *Rumbo al Socialismo* (Út a Szocializmushoz) Editorial de Ciencia Sociales, La Habana, 2006

1909

ANTAL SÁNDOR

A svéd sztrájk okai és hatásai

Még nincsen vége a szervezett svéd munkásság általános sztrájkjának, azonban a történeti jelentőségű szociológiai esemény egyes tünetei a közvetlen közelségből tekintve nagyon sok új adattal szolgálnak a modern munkásmozgalom jövőjének, fejlődésének irányításához. A nagy sztrájk eddigi lefolyása, amennyiben a külföld értesülhetett a valóban megtörtént eseményekről, nagyban hozzájárult ahhoz, hogy minden ország proletárjának szolidaritásérzetét fokozza. A munkásság minden nemzetnek a „nemzetfönntartó” osztálya. Mióta a svéd munkás pihen, a svéd állam pusztul, sorvad és nincs a világnak olyan csodaorvosa, aki segíteni tudna rajta. Csak a munkásság segíthet, ha ismét kezébe veszi a szerszámot, ha ismét „fönntartja a nemzetet”.

A svéd munkáltatók legnagyobb és legerősebb szervezete, a Svenska Arbetsgivare Förening tulajdonképpen az egész svéd uralkodó-osztály képviselője. Itt a tőkés, katona, pap, király és hercegek mind részvényesei az ipari és kereskedelmi vállalatoknak, ennél fogva az állam a kereskedő és iparos nagytőkét a lehető legnagyobb privilégiumokkal látta és látja el mintegy 25–30 év óta. Jellemző ezekre a kiváltságokra, hogy például nap-tárt egész Svédországban csak egyetlen uppsalai könyvkiadó és nyomdai részvénytársaság adhat ki 27 év óta.

[A szerző ezután néhány sorban vázolja a svéd ipari társadalom kialakulását és annak következményeit.] Ilyen viszonyok között természetesen az ipari munkásság gazdasági és politikai szervezetei is nagyot fejlődtek az utolsó két évtized alatt. Egyes erősebb szakmákban a munkásság 96–97%-a szervezett. 1905-ig a svéd munkás napi szükséglete és napi bevétele között nem volt meg az egyensúly. Ezek az 1905-iki árszabályok jártak most le és a munkáltatók legnagyobb szövetsége az 1907–1908-iki nagy gazdasági krízis utólagos következményeképpen le akarta szorítani a béreket, nyíltan meg akarta törni a szakszervezetek erejét. A bérleszorítás már 1908-ban megkezdődött a skutskári cellulozegyárakban. Ezekben a gyárakban a munkások 12 órás turnusokban dolgoztak addig. 1908 elején a 8 órás turnus behozatalát követelték, amivel szemben a munkáltatók nem csak hogy megtartották a 12 órás turnust, hanem leszállították az érvényes akkordbé-

reket is, azzal a megokolással, hogy a termelési viszonyokban hátrányos változás állott be. Hét hónapig dolgoztak s munkások a leszállított bér mellett, mikor belátták, hogy a részvénytársaság mérlegei nem igazolják a bérleszorítás okait.¹

Egyéb szakmákban ugyanez volt a munkáltatók eljárása. Így a mariebergi gőzfűrészmű tulajdonosa kerek 10%-kal akarta leszállítani munkásainak amúgy is kevés évi keresetét. Az állami hivatalos békéltető 3% bérleszállítást ajánlott, a tulajdonos azonban nem fogadta el.² ... Sem Cederborg állami békéltetőnek, sem Gusztáv királynak közbenjáró kísérletei nem vezethettek békés megoldásra, mert e kísérleteket nem előzte meg a harcoló felek álláspontjainak szociálpolitikai vizsgálta. Az együgyű „neked is igazad van – neki is igaza van, fogjatok kezet egymással” módszerrel itt nem lehet kísérletezni.³

Forrás: Szocializmus, 1908–1909. 483–489. old.

* * *

JEMNITZ JÁNOS

Marginális kiegészítések a svéd általános sztrájkhoz

Furcsa módon az amerikai kiadású egyetemi sztenderd skandináv történeti áttekintést nyújtó összegező munkában erre az 1909-es általános sztrájkra mintha nem történe utalás. Ám a szerző, T. K. Derry hangsúlyozza, hogy 1908-ban a Svéd Szociáldemokrata Munkáspárt (SAP) egyfelől az akkori svéd konzervatív politikai rendszerben meglehetősen kiszorított helyzetben volt, másfelől a SAP a szociális helyzet és a munkabérek javítására törekedett. Mindez háttérként és előtörténetként szolgálhat az általános sztrájk megértéséhez.⁴

¹ A szerző cikkében elmondja, hogy a munkások javaslatát az adott gyárban a munkáltató nem fogadta el és előbb ebben a gyárban, majd ezt követően az összes cellulózgyárban a munkások kizárására került sor a bérleszorítási követelések és annak következtében, hogy ezt a munkások nem tudták elfogadni

² A szerző ezután részletesen elmondja, hogy a vízműveknél ill. a szabóknál ugyanúgy a munkáltatók bérleszállításokat követeltek, s amikor az egyik vízműnél ezt a munkások nem fogadták el, az összes vízműnél kizárták (lockout) a munkásokat.

³ Lévén a cikk magyarul megjelent, így e hosszabb cikket egészében nem tudjuk közölni.

⁴ T. K. Deery: A History of Scandinavia, University of Minnesota Press, Minneapolis, első kiadás 1979, második utánnyomás 1979.

G. D. H. Cole híres, a II. Internacionáléről írott sztenderd munkájában úgy emlékezik meg az 1909. évi svéd általános sztrájkról, hogy „az valóságos kihívás és erőpróba volt a politikai küzdelemben, amely a munkásosztály, illetőleg ellenfelei” között zajlott le. Persze, ahogy Cole írta, nem minden munkás volt az L. O. (vagyis a Szakszervezeti Szövetség), és nem minden gyáros volt a Munkálatók Szövetségének tagja. Mind Cole írja, a vasutasok, a nyomdászok és néhány más szakszervezeti szövetség nem volt az L. O. tagja. A munkálatók körében kialakult egy másik szövetség is, ez jóval lazább volt, és elsősorban az építőiparban vetette meg a lábát. A munkások körében a kisebb szövetségek is támogatták az L. O-t, és érvényesült egyfajta centralizáló erő. E küzdelem során a két nagy szervezet, az L. O., illetőleg a Munkálatói Szövetség elég jellegzetesen nagy erőt képviselt, s az ütközésük az egész országra kihatott, sőt még a jövőre is árnyékot vetett.

Cole ugyancsak aláhúzza, hogy a sztrájk nagyon kedvezőtlen időpontban kezdődött. A szakszervezeti vezetők közül ezzel sokan tisztában is voltak, de a tagság nyomása oly erős volt és a munkálatói kihívás olyan sarkosan követelte a teljes megadást, hogy végül az L. O. a maga egészében vállalta, és vállalnia kellett, a sztrájk irányítását. Cole ugyancsak hangsúlyozza, hogy a „kizárások” már megkezdődtek, a sztrájkot kiprovokálták, s a szakszervezetek segély- és sztrájkalapjai amúgy is kimerülőben voltak, így rá voltak kényszerítve a sztrájk vállalására. Cole azt is megemlíti, hogy „a helyi szakszervezeti vezetők pedig szintén az általános sztrájk meghirdetését szorgalmazták, és ezek után ez a sztrájk meg is kezdődött”.

A sztrájk egy hónapig tartott, s a sztrájkolók támogatására mind külföldről, mind az országon belülről különféle segélyek érkeztek. A dánok és a norvégok nagyobb anyagi támogatást nyújtottak, de Nagy-Britanniából és Hollandiából is érkezett segítség.

Forrás: G. D. H. Cole: *The Second International*. London, 1956. 2. kötet. 690. old.

Természetesen megemlítenéd Albert Kan ismert szovjet skandináv-specialista, a Moszkvai Történettudományi Intézet volt tagjának, ma az Uppsalai Egyetem professzorának régebben magyarul is megjelent írása. A szerző nagyobb feldolgozásában pusztán csak egy mondattal emlékezik meg az általános sztrájkról, egyfelől hangsúlyozva, hogy ennek nagy szerepe volt a svéd munkásmozgalom történetében, másfelől a könyv keletkezéséhez tartozóan még külön kiemelte, hogy annak Lenin is milyen nagy jelentőséget tulajdonított.⁵

A Jacques Droz szerkesztette nagy II. Internacionáléről szóló vaskos

⁵ Albert Kan: *A skandináv országok története*. Kossuth Könyvkiadó, 1976. 191. old.

francia kötet⁶ a Svédországról szóló fejezetben meg sem említi az 1909. évi svéd általános sztrájkot, csupán az 1902-est. Az 1909-es évből csak a norvég elszakadást, a háború lehetőségét, ill. annak megakadályozását említi. A SAP megerősödéséről ír, ill. azt érinti, hogy a Liberális Párt választójogi reform-javaslatait a konzervatív kormány meghíúsította – vagyis csak a politikai kérdéseket érintette.

Annakidején még az 1960-as évek közepén jelent meg Moszkvában a sok szerző által megírt kétkötetes „A II. Internacionálé története” című könyv. Ebben ugyancsak Albert Kan írta a skandináv részt, és ebben két bekezdésnyi szöveg jutott az általános sztrájk közvetlen előzményeinek, lefolyásának és ugyancsak a svéd munkásmozgalomra való közvetlen következményeinek, visszahatásának átfogó bemutatására.⁷

A svéd általános sztrájkról annakidején a legilletékesebb s legrangosabb folyóiratban a *Die Neue Zeit*⁸ a Svéd Szociáldemokrata Munkáspárt (SAP) vezetője, Hjalmar Branting⁹ írt azon nyomban beszámoló áttekintést a lezajlott sztrájkról. Branting ezt az írását azzal nyitja, hogy „ma vagy holnap kerül a nyomdába az a beszámoló, amelyet a párttitkárság írt a nyomdászok felkérésére, s amely 150 000 példányban jelent meg és objektív fényben vázolja fel az általános sztrájk összefüggéseit”. Branting ezután hangsúlyozza, hogy a *Die Neue Zeit* számára ő csak egy rövidebb összefoglalót írhatott. Ezután kiemeli a „tömegmozgalom” jellegéről, hogy a sztrájk „okait és céljait tekintve tisztán szakszervezeti gazdasági jellegű volt”. Majd ezután megállapítja, hogy a munkáltatók szövetségének agresszív lépései, a „kizárások” nyomán a munkások is rá lettek szorítva az országos ellenakciókra. Így alakult ki egy olyan helyzet, hogy „az egész társadalom nagy figyelemmel és együttérzéssel” figyelte az általános sztrájk egész folyamatát. Branting megemlíti, hogy ezt tette a svéd parasztság is, amely Svédországban „igen jelentős és befolyásos, és amely Svédországban az összlakosság felét teszi ki”. A továbbiakban aláhúzza, hogy az ipari munkásság a sztrájk során „magával tudta rántani” a közlekedésben foglalkoztatottakat is. „Így történhetett meg, hogy ez az eredetileg szakszervezeti jellegű gazdasági sztrájk” végül nagyon éles politikai jelleget öltött. Így történhetett meg, hogy ez a sztrájk a társadalom minden rétegét érintette és a valóságos hadüzenetet adó munkáltatókkal szemben rokonszenveztek az a munkássággal, amely a munkafeltételek eddig elért feltételeinek betartásáért küzdött.

Forrás: Hjalmar Branting: Der Massenstreik in Schweden. Die Neue Zeit, 1909. II. kötet, 708. old.

⁶ Histoire Générale du Socialisme. Paris 1974. II. kötet 117–118. old.

⁷ Isztorija vtorovo internacionala. Moszkva II. köt. 1966, 296. old.

Az 1908–1909-es időszaknál tartva és az európai kisebb országok munkásmozgalmát érintve megemlíteném, hogy Hollandiában ekkor szakadtak ki a tribunisták a Szociáldemokrata Munkáspártból. E folyamatról a tribunistákról az Évkönyv annakidején külön cikket jelentetett meg, miként a tribunisták néhány vezetőjéről is (Van der Goes).¹⁰ Ugyanekkor a szomszédos Belgiumban a politikai életnek részben felszínén a parlamenti harcok dúltak és felvetődött a Belga Munkáspárt (POB) együttműködésének lehetősége a liberálisokkal a keresztény katolikus kormány megbuktatása érdekében. Ez régi kérdésé volt, ez az együttműködés nagyon részlegesen valósult meg, és a POB önállósága sohasem került igazán veszélybe.¹¹

* * *

OLBERG, ODA¹²

A firenzei pártkongresszus és az olaszországi választás

(Erősen rövidítve)

A firenzei pártkongresszus megerősítette az előző római pártkongresszus által elfogadott irányvonalat. A kongresszuson az integralisták¹³ győztek és megszerezték az abszolút többséget. A reformisták átvették a pártvezetést és az Avanti¹⁴ irányítását. Ők győztek és úgy vélik, hogy a pártban új korszak nyílik a reformisták vezetése számára. Ahhoz, hogy ezt megértsük, fel kell tárnunk meg kell ismerni, hogy ez miként is következhetett be. Ehhez feltétlenül meg kell ismerni a párt és a pártkongresszus belső miliójét. Nagyon csekély ellentétek, lényegtelen összeütközések – ezek jellemzik ezt a miliót.¹⁵

⁸ A Die Neue Zeit-ről lásd Évkönyv 1983.

⁹ Branting életútját lásd Évkönyv 1975/76.

¹⁰ Van der Goes életútját lásd Évkönyv 1984.

¹¹ Egy időben erről, főként a sztálinista korszakban, másként írtak. Lásd például az Isztorija Vtorovo Internacionala, Moszkva 1966 II. kötetét.

¹² Olberg: életútját lásd Évkönyv 1997.

¹³ Integralisták – olasz talajon a Turati és Treves vezette tulajdonképpeni centrista áramlat.

¹⁴ Avanti – az Olasz Szocialista Párt (PSI) központi napilapja.

¹⁵ A cikknek csak bevezető részét tudtuk közölni, Olberg többoldalas elemzésében persze gondos és kitűnő képet nyújt a felvetett kérdésekről. Az integralista korszak azonban nem tartott soká, 1911-ben az olasz-tripoliszi (líbiai) háború során és az olasz militarizmus ellen a PSI-ben bekövetkezett a nagy fordulat balfelé, a háború ellen és a baloldaliak vették át a párt vezetését. (Erről bővebben lásd Jemnitz János: A háború veszélye és a II. Internacionálé. 1911–1914. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.)

CHARLES RAPPOPORT¹⁶

A Francia Szocialista Párt 1909. évi St. Etienne-i kongresszusa (április 11–14.)

(Részlet)

Miután a toulouse-i 1908. októberi pártkongresszus az egység jegyében zajlott le, most a St. Etienne-i ismét a harcok színhelye volt. A pártkongresszuson az ultra-reformisták, élén Jules Breton állt, míg a másik szélsőségen a „forradalmi felkelők” (Les insurrectionnels) akiknek vezetőjeként Gusta Hervé¹⁷ tűnik ki, egy pillanatig sem hagynak nyugtot a pártnak – egészen addig, amíg a pártot tönkre nem teszik. Jules Breton számára nincsen másik út a párt számára a szocialista fejlődés biztosításához, mint hogy teljesen felolvadjon a haladó polgárság kormányprogramjában. Ezzel szemben Hervé programja így hangzik: Előre egy puccson keresztül is a forradalom felé, egy általános sztrájk révén a társadalmi forradalomhoz. Jules Breton a pártban ebben a pillanatban teljesen egyedül áll. Legjobb barátai, akik lelkük mélyén egyetértenek vele és szintén ennek a szocialista-polgári blokkpolitikának a hívei, nem követik ezt a Don Quijote-t és nem vállalják, hogy minden lehetséges és lehetetlen kérdésben és esetben tartsák érte a hátukat. Mint realisták, a mérsékelt reformerek, akik Jaurès¹⁸ mögött állnak, szintén hajlandóak arra, hogy a szocialisták együtt haladjanak a polgári demokratákkal, azonban Jaurès és hívei számára sem Clemenceau, sem Briand sem Viviani¹⁹ nem koalícióképes. A kongresszuson egyetlen kéz sem emelkedett fel Jules Breton mellett. Hervé helyzete egészen más. Ő az elmúlt évben még börtönben volt²⁰, de párthívei a félanarchista programját mégsem tudták követni. Még hívei is elítélték Hervé anarchista antiparlamentarizmusát és javasolt puccs-csinálási taktikáját.

Forrás: Charles Rappoport: Der französische Kongress in St.Etienne. Die Neue Zeit, 1909. II. kötet, 129. old.

* * *

¹⁶ Rappoport életútját lásd Évkönyv 2006.

¹⁷ Hervé életútját lásd Évkönyv 1996.

¹⁸ Jaurès életútját lásd Évkönyv 1984.

¹⁹ Briand és Viviani az 1890-es években még a Szocialista Párt tagja volt.

²⁰ Hervét a „Leur Patrie” című nagy botrányt felkavaró „antipatrióta” munkájáért börtönözték be pár hónapra.

THEODOR (FJODOR) ROTHSTEIN

A Független Munkáspárt²¹ válsága

Jelenleg a Független Munkáspárt²² (ILP) soraiban nagy zűrzavar uralkodik. A párt húsvéti kongresszusán a párt eddigi befolyásos vezetőit, Keir Hardiet, MacDonald-et, Snowdent és Bruce Glasiert,²³ aki jelenleg az ILP hetilapjának a *Labour Leadernek*²⁴ a szerkesztője, a kongresszuson a vezetésből leváltották, ill. a fentnevezettek a vezetésről lemondtak. Már egy idő óta a pártban nagy zűrzavar uralkodott már a kongresszus előtt is, részben azért, mert a pártban kiformalódott egy csoport, amely tulajdonképpen nem tudja, hogy mit akar, amely ugyanakkor úgy tűnik, hogy egy új szocialista pártot kívánna megeremteni, és amely ugyanakkor a párttagság körében bántó kritikájával sokakat megfélemlít, és akik végül is a bizalmat a párt vezetőivel szemben aláásták. Ilyen körülmények között hogyan élhet tovább a párt. Nem egyszerűen a párt taktikájáról van szó, mert hiszen azt a párt megalapításakor egyszer s mindenkorra világosan körvonalzták. A kérdés az most, hogy a párt folytatni fogja-e ezt a kijelölt taktikát ...²⁵

Forrás: Theodor Rothstein: Die Parteikrise der Independenten Labour Party. Die Neue Zeit II. kötet, 193. old.

* * *

FRANZ MEHRING

A Reichstag feloszlatása és a blokk szétesése (Berlin, 1909. május 28.)

(Részlet)

Úgy tűnik, hogy most átengedik a népnek, hogy döntsön, miután a népképviselőt hosszú féléven át képtelen volt, hogy a költségvetési reformot

²¹ Rothstein orosz származású szocialista volt, emigrálnia kellett. Angliában az SDF (Szociáldemokrata Föderáció, majd az ILP tagja lett, és a Die Neue Zeit számára rendszeresen írt a brit beszámolókat.

²² Az ILP megalakulásáról lásd Évkönyv 1993.

²³ Hardie életútját lásd Évkönyv 1981, Snowdenét 1989, Glasierét 1984.

²⁴ A Labour Leaderről lásd Évkönyv 1989 és 1993.

²⁵ Az ILP ismeretesen ezt a válságot túlélte és meg nagy szerepet játszott a brit munkásmozgalom életében. Ennek korszakaira itt nem tudunk kitérni.

keresztülvigye és elfogadtassa. A polgári sajtóban a mély és magasröptű gondolkodók akadémiái körökből származnak. Kevés kivétellel történész és közgazdasági professzorok, akik kevés kivétellel az örökösödési adó kérdésében szükségtelen demagógia ellen szólaltak meg. A fent nevezettek úgy hiszik, hogy ismét az egész nemzet nevében beszélhetnek, miközben a valóságban a junkerek érdekében szólalnak meg. Ugyanekkor a Reichstag felosztatásával a liberális felfogáshoz húzókat is remélik, hogy az új parlamenti választással mind a junkerek, mind a szociáldemokraták befolyását megtörhetik, vagy legalábbis lepasszthatják.

Forrás: Franz Mehring: Der zerfallende Block. Auflösung des Reichstags, Die Neue Zeit, 1909. II. kötet 257. old.

* * *

DAVID B. RJAZANOV²⁶

Sztrájkok Oroszországban, Zürich, 1908

(Részlet)

Rjazanov ebben az írásában egy svájci professzor könyvéről ír maró kritikát, aki a témát feldolgozta, ámde Rjazanov kritikája szerint rendkívül felületesen és még a statisztikai adatokat sem vezette kellőképpen végig a megírás napjáig. A kritika aprólékos, és a téma iránt érdeklődőknek kétségtelen segítséget nyújt.

Forrás: David B. Rjazanov: Die Streiks in Russland. Die Neue Zeit, 1909. II. kötet 189. old.

²⁶ Rjazanov életművét, életútját lásd Évkönyv 1995.

1933

Wilhelm Dittmann¹ naplójából

(Részlet)

LEZUHANÁS A BARBARIZMUSBA.
HITLER PUCCS VON PAPEN SEGÍTSÉGÉVEL

A gyűlések és tömegtüntetések ezrein, amelyeket a Vasfront (Eiserne Front) rendezett, megbélyegezték a hitleri puccsot, amelyet von Papen segítségével hajtott végre. A puccsot a feudális reakcióval együttműködve robbantották ki és a dupla-fenekű beszéd volt rá jellemző. Nyilvánosan meghazudtolták azt, amit ő titokban megcsinált. Az indulatoktól felfűtött és elszabadult SA legények az utcákon üvöltöztek és terrorizálták az ellenzékiek választási agitációját, amelyet a „bárók kormánya” ellen próbáltak folytatni. 1932. június 22-én a berlini Gauleiter Göbbels felszólított a *Vorwärts*² megrohamozására. Június 25-én azután az SA fegyveres csoportja megrohamozta a *Vorwärts*-et, ám ezt a támadást a szerkesztőség védelmezői visszaverték. A rá következő napon, június 26-án a birodalmi kormány olyan döntést hozott, hogy a *Vorwärts* megjelenését öt napra felfüggesztette – mindezt azzal a megfogalmazással, hogy így állítsa helyre a nyugalmat. Stampfer³ elvtárssal együtt, aki ekkor a *Vorwärts* főszerkesztője volt, én is ott voltam, mint a pártvezetőség tagja és megbízottja abban a küldöttségben, amely felkereste a birodalmi minisztert, hogy tiltakozzon a botrányos eljárás ellen. Ekkor én kijelentettem: „Minket az SA bandák nem tudnak megfélemlíteni. Amennyiben az állami szervek, a hadsereg és a rendőrség semleges marad, akkor mi ezekkel a zsoldos csapatokkal le fogunk számolni, már csak azért is, mert nekünk háromszor, négyszer több szervezett erő áll rendelkezésünkre, mint nekik. Azonban elvárjuk, hogy ezeket a bandákat megfélemezzék.”

A *Berliner Tageblatt* is beszámolt a nagy berlini tüntetésről. A berlini pártszervezet elnöke, Franz Künstler, aki egyben parlamenti képviselő volt, megnyitó beszédében aláhúzta, hogy a Lustgarten még sohasem látott ekkora tömeget, hogy a Vasfront jócskán megpakolta embereivel a tiltakozó gyűlést, és kijelentette azt is, nem fognak nyugodni addig, amíg a nagy-

¹ Dittmann életútját lásd Évkönyv 1999.

² A *Vorwärts* a Német Szociáldemokrata Párt központi napilapja volt.

³ Stampfer életútját lásd Évkönyv 2003.

tőke által fizetett Hitler-embereket meg nem törik. Szombaton és vasárnap mintegy 800 ember kereste fel a berlini pártszervezeteket, hogy csatlakozzanak az SPD-hez. Ma 350 ember jelentkezett a *Vorwärts*-nél új előfizetőként, olyanok, akik eddig soha nem fizettek elő a lapra. Berlin vörös volt, és vörös is marad!

Künstler beszéde után én emelkedtem szólásra és nagyon kemény hangot ütöttem meg. A beszédről a *Spandauer Volksblatt* 1932. július 5-én számolt be és a lap szerint a következőket mondtam: „Július 12-én a reakció Hitler segítségével befejezi a munkáját. Papen és Hitler a birodalmat a gazdagoknak kívánja biztosítani, a grófoknak és báróknak, a junkerek és a nagytőkések birodalmát kívánják megteremteni, olyan országot, amelyben a nép jogfosztott és olyan országot, amelyben a Hitler-zsoldosok garázdálkodhatnak, és megteremtik a rabszolgaságot.”

Utána emelkedett szólásra Stampfer, a betiltott *Vorwärts* főszerkesztője, aki nagy tetszés közepette mondtotta a következőket: „A kormány öt napra betiltotta a *Vorwärts*-et. Mi azonban egész mást akarunk betiltani. Mi a kormányt kívánjuk betiltani, de nem öt napra, hanem egyszer s mindenkorra. Egész Európában, Svédországtól Franciaországig a munkások óriási figyelemmel tekintenek Németországra. Spanyolországban a munkások nehezen megkeresett bérükből küldtek nekünk segítséget. Nekünk meg kell köszönni ezt a szolidaritást, s az idők fogják bebizonyítani, hogy méltók voltunk erre a szolidaritásra.”

A hivatalos szónokok után még számosan szóltak a tömeghez, a nagygyűlésnek hosszú időre nagy hatása volt Berlin munkásnegyedeinek lakosságára, és ez nagyszerű nyitánya a bekövetkező választási harcnak.

Ebben az időben a Vasfront által megrendezett minden gyűlésen élesen bírálták és leleplezték a nemzeti szocialisták kétértelmű beszédét.

Ekkoriban a Vasfront által rendezett gyűléseken az egész országban élesen elítélték a nemzeti szocialisták kétértelmű játékait. Ugyanakkor a szónokokat már arra kényszerítették, hogy kevésbé élesen fogalmazzanak Hitlerről, és már nem beszélhettek arról, hogy Hitler a köztársaság árulója. 1932. július 11-én a náci hamburgi gauleitere elérte, hogy a bíróság a *Hamburger Echo* című szocialista lapot elmarasztalja ugyanezen okból. Ugyanezen a napon a hamburgi bíróság olyan nyilatkozatot jelentetett meg, hogy miért is ne tolerálnánk a nemzeti szocialistákat, lehet, hogy holnap már ők lesznek az ország urai. Ily módon a nemzeti szocialisták egyfelől kíméletlenül támadták az ország vezetőit, másfelől együttműködtek az „ország uraival”.

Paul Löbe, a szociáldemokrata parlamenti elnök egy Holsteinben tartott gyűlésen mondta el: neki Hindenburg, a birodalmi köztársasági elnök je-

lentette ki július 18-án, hogy Hitler mondta őneki: a nemzeti szocialisták tolerálni fogják a Papen kormányt.

Ugyanezen a napon Goebbels, a nemzeti szocialisták parlamenti frakciójának propagandafőnöke nyilatkozatot tett, hogy a nemzeti szocialisták és a párt propagandájának ki kell törnie a defenzíva helyzetéből. A nemzeti szocialisták essen lapja szintén ekkor rögzítette, hogy a párt nem kerülhet alárendelt helyzetbe a feudális urakkal szemben. Ugyanitt kifejtették, hogy Németországban két hatalmas erőtenyező látható: A százezres hadsereg és a félmilliós SA. És ha a helyzet így folytatódik, mint jelenleg, akkor az SA bajonettjei lesznek győztesek a Reichswehr fölött. Ám tulajdonképpen a nemzeti szocialisták politikájának alfája és omegája az volt, hogy a Reichswehr-nek és az SA-nak együtt kell működnie. A nemzeti szocialisták propagandájukban a Reichswehr urait és a kormány vezetőit nem zárták ki a „nemzeti táborból”.

Július 15-én Hugenberg, a nemzeti liberálisok vezére Münsterben arról beszélt, hogy nemzeti liberálisoknak és a nemzeti szocialistáknak együtt kell működniük a rend helyreállítására.

Július 17-én, vasárnap az SA terrorja 15 halottat és 200 sebesültet követelt.

Így festett az a rend, amelyet a nemzeti szocialisták Németországban meg akartak teremteni.

Tíz nappal az 1932. július 20-i választás előtt a Papen kormány erőszakalmondatta le a Braun-Severing kormányt Poroszországban. Ez a tett hatalmas felháborodást keltett nemcsak a poroszországi szociáldemokraták, hanem a porosz liberálisok és demokraták körében is. Az 1932. áprilisi választások után Poroszországban a szociáldemokrata-liberális koalíció elvesztette a többségét, Braunnak le kellett mondania, de a dolgokat úgy intézte, hogy az új kormány is a régihez hasonló szellemben tevékenykedjen. Ekkor a nemzeti szocialisták – akik Poroszországban a legerősebb párttá lettek – és a katolikus centrum közötti tárgyalások Papen miniszterelnök nyomása ellenére nem vezettek eredményre. Július 18-án az újonnan megválasztott nemzeti szocialista porosz parlamenti elnök, Kerrl levelet intézett von Papen miniszterelnöknek, amelyben azt szorgalmazta, hogy Poroszország vezetésére nevezzenek ki teljhatalmú birodalmi biztost. Az új berendezkedés révén az egész porosz rendőrség e biztos felügyelete és irányítása alá került, és a továbbiakban a szociáldemokrata Severing belügyminiszternek semmi befolyása nem maradt sem a rendőrségre, sem az ügyek intézésére. Ugyanekkor e legális államcsíny révén a hadsereget is be lehetett vetni a porosz kormány ellen. A Papen kormány önkényeskedése révén világossá vált, hogy a porosz kormányt teljesen félreállították. Ekkor gyakorlatilag von Rundstedt tábornok és a Reichswehr felügyelete alá ke-

rült mind Berlin, mind Brandenburg tartomány. Együttal bevezették a gyülekezési tilalmat is.

Július 20-án von Papen miniszterelnök magához kérte a porosz szociáldemokrata belügyminisztert, a liberális jóléti minisztert és a porosz miniszterelnök, Braun helyettesét, állítólag azért, hogy pénzügyi kérdésekről tárgyaljanak. Ám közben kihirdették a kivételes törvényt és a minisztereket ott helyben le is tartóztatták. Severing tiltakozott az erőszak ellen, de amikor visszatért Poroszországba, láthatta, hogy minden ellenállás lehetlenné vált. Ugyanekkor a katolikus centrupárti és a demokrata porosz minisztereket szintén lemondatták, minthogy ezek olyan nyilatkozatot tettek, hogy Papennel nem hajlandók együttműködni.

Így azután a porosz kormányt, amely Poroszországban Németországon belül egy évtizeden át a demokrácia mentsvára volt, „legális államcsínnel” órák alatt felszámolták.

Július 20-án este értesültem az eseményekről Thüningiában, ahol egy választási gyűlésen vettem részt. Azonnal visszatértem Berlinbe, s másnap reggel a pártvezetőség részéről Wels és Vogel számolt be a részletekről. Itt az is világossá vált, hogy provokáció történt, ám a hadsereg és a rendőrség révén minden ellenállás lehetlenné vált. Ami egy lehetséges általános sztrájkot illette, ezt az akkoriban hat milliós munkanélküli tömeggel számolva szintén keresztülvihetetlennek ítélték. Így azután a pártvezetőség olyan programot és jelszavakat adott ki, hogy az emberek ne hagyják magukat provokálni tíz nappal a parlamenti választások előtt. Ám ezek a jelszavak a porosz puccsot tekintve az emberek felháborodását tekintve nem elégíthette ki, és nem nyugtathatta meg őket. A pártban voltak olyan körök, amelyek szemrehányással ítélték Severing magatartását, azért, hogy a porosz rendőrséget nem használt föl az ellenállásra és a pártot, illetve a szakszervezeteket nem szólította fel az általános sztrájkra. Megjegyzendő, hogy Severing ekkor már nem volt a rendőrség ura, és valószínűleg a rendőrség egy része is kész lett volna erőszakot alkalmazni a munkások ellen. Ahhoz sem fér kétség, hogy a rendőrségen kívül a katonaságot is bevetették volna a katonaság rendelkezésére álló minden eszközzel, ami a fegyvertelen munkásokkal szemben szörnyű vérengzésre vezetett volna. Mindez arra vezetett volna, hogy Hitler már ekkor is magához ragadhatta volna a hatalmat és az ország és a világ színe előtt mint a rend és a kultúra megmentője léphetett volna fel.

Forrás: Wilhelm Dittmann: *Erinnerungen*. Bearbeitet und eingeleitet von Jürgen Rojahn. III. kötet, Frankfurt - New York, 1995. 990-996. old.

SÓS ENDRE

Austerlitz⁴ a szociáldemokraták öngyilkosságáról

Austerlitz, a bécsi *Arbeiterzeitung* főszerkesztője, aki részt vett az 1931-es lipcei pártkongresszuson, azt mondta a folyosón:

- Önök öngyilkosságot követnek el halálfélelmükben!

A német munkásság éppúgy nem mert egyszerre leszámolni a kétféle rosszal, ahogy a francia polgárság sem mert, amikor válaszüthöz érkezett Brumaire 18-án.⁵

A szociáldemokrata Breitscheid,⁶ amikor Brüning bemutatkozó beszédében a parlament feloszlásával fenyegetődött, túlságosan finom hangon figyelmeztette a kancellárt alkotmányos köteleességeire.

- Ön olyan emberekkel ül együtt - mondotta Breitscheid -, akik számára a 48. szakasz csak a diktatúra kezdete. Kérem Önt, ne menjen ezeknek az embereknek az útján! Nem félünk a választásoktól, de azt akarjuk, hogy a nyugodt fejlődés az alkotmány talaján történjék. Azt akarjuk, hogy ne támadjanak újabb szakadékok az alkotmány védelmére hivatott pártok között.

Igazán kár volt ilyen szépen beszélni Brüninggel egy valóban alkotmányos pártnak, hiszen Brüning cseppet sem mutatkozott alkotmányosnak.

Brüning dicsekszik ellenforradalmi tevékenységével:

- Ne hozzanak engem kapcsolatba - hangoztatta, egy nemzeti szocialista képviselőnek válaszolva - az 1918. november 9-i eseményekkel. Hol voltam én november 9-én? Hallgassák meg! Megmondom! Winterfeld tábornok ama csapatainál tartózkodtam, amelyeknek az lett volna a feladatuk, hogy leverjék a forradalmat.

Amikor Brüning kancellár így beszélt, akkor - ha valóságban nem is - jogilag és formailag még fennállott a weimari köztársaság. De a jogilag és formailag fennálló weimari köztársaság birodalmi kancellárja egyenesen azal kérkedett a törvényhozás üléstermében, hogy 1918. november 9-én legszívesebben megfojtotta volna az újszülöttet.

⁴ Austerlitz életútját lásd Évkönyv 1987.

⁵ Sós Endre itt Marx nyomán III. Napóleon 1851-es államcsínyére utal.

⁶ Breitscheid életútját lásd Évkönyv 1974.

Brüning kancellársága idején három olyan miniszter is került a kormányba – Schiele, Brecht és Treviranus személyében, – aki annakidején a köztársaság védelméről szóló törvény ellen szavazott.

Hitler mozgósítja a politikailag közömbös rétegeket. Közel 38 millió ember járult az urnák elé: a választók 82 százaléka. Hitlernek sikerült az addig politikailag közömbösek jelentős tömegeit mozgósítani. A nemzeti szocialisták 12-ről 107-re fokozták mandátumaik számát. A nemzeti szocialista képviselők pártuniformisban jelentek meg a Reichstag üléstermében.

Megalakult az Eiserne Front

1931. december 16-án Berlinben, a Birodalmi Gazdasági Tanács üléstermében, konferenciára jöttek össze a szakszervezetek, a munkás-sportszervezetek és a Reichsbanner vezetői, hogy megvitassák a fenyegető fasiszta veszedelem elhárításának módját. Megalakult az úgynevezett Eiserne Front. Ebből az organizációból lehetett volna valami, ha a szociáldemokraták – szakítva a kispolgári szellemmel és alkalmazkodva az idők parancsához – vállalják a félelmetesen kibontakozó ellenforradalom küszöbén, a rendes szervezkedés mellett, a munkásság illegális felfegyverzését is, ahogy a nemzeti szocialisták saját híveikkel csinálták. Az Eiserne Front alakuló ülésén Breitscheid olyan beszédet mondott, amely nyílt felajánkozás volt a kommunistáknak a munkásság jogainak együttes megvédésére. A kommunisták lapja, a Rote Fahne azt válaszolta: „A Brüning-féle fasizmus hajszállal sem jobb, mint a Hitler-féle. Nem haladhatunk együtt olyanokkal, akik Brüninget eltűrik.”

Forrás: Sós Endre: Magyar Téka, Budapest, 1947. 198–203. old.

* * *

EDGAR MOWRER

Németország visszaállítja az órát

„Az embereket ki lehet elégíteni azzal is, ha egy alacsony életszínvonalat biztosítanak nekik, ha butábbá teszik őket.” (Dr. Hugo Eckener)

„Mi Németországban gyorsan haladunk afelé, hogy az életszínvonal alacsonyabbra süllyedjen, és én örülök neki.” (Werner Sombart)

Benito Mussolininek sikerült a világ jó részét meggyőzni arról, hogy az ő feketeingesei mentették meg Olaszországot a bolsevizmustól. Ugyanígy a német fasiszták is az utcákon vonultak fel a marxizmus elleni harc jegyében. És a harcias kiáltásai elhomályosították mind igazi szándékaikat,

mind e harc antiszociális jellegét. Természetesen a marxizmus fogalma általában nem volt tisztázott, s a marxizmus zsákjába belevarrtak mindent, amit akartak, az újfajta zenétől egészen a lapostetős házakig és az abortuszig - egészen az igazi marxi munkáig. Amikor Schönberget és Hindemithet kivetették, akkor mindezt ugyancsak a marxizmus elleni harc jegyében tették, ám, hogy a nemzeti szocialisták számára ez mit jelentett, az ködös, mert hiszen a szocializmus uralma ellen léptek fel, holott Németországban sohasem volt szocializmus. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a német szociáldemokraták nem voltak befolyásosak a német politikában. Ám tény, hogy az SPD vezetői több mint két évtized óta „revizionisták” voltak, akiket nem lehet igazán marxistáknak tekinteni, minthogy ők voltak a legádázabb ellenségei az igazi marxistáknak, a kommunistáknak.

Amennyiben a marxizmuson azt értjük, hogy a szociáldemokraták miként kormányoznak, akkor az ellenük folytatott küzdelem még kevésbé érthető. Már csak azért sem, mert a német szociáldemokraták sohasem tettek igazi erőfeszítést arra, hogy az igazi szocializmusból valamit is ténylegesen megvalósítsanak. Megjegyzendő, hogy von Papen kormánya volt az, amely azonnal felszámolta azokat a jóléti állam örökségeket, amelyek az ő kormány-alakítása előtt még megvoltak. Ám megjegyzendő, hogy ezek a jóléti intézmények nem a szocialisták találmányai voltak. Ezek részben még a régi porosz állam intézkedéseiből hagyományozódtak át, amelyek az 1914 előtti korszakból származtak. Hozzá kell tenni, hogy e régi Junker rendszer szociális intézkedései arra voltak hivatottak, hogy eltorlaszolja az utat a szocialisták elől. Továbbá az általános hadkötelezettség rendszerében minden német férfi egyúttal katona is volt, és az volt az általános felfogás, hogy az intézkedések és intézmények révén a német férfiak fizikailag alkalmasak lesznek arra, hogy jó katonák legyenek. Az 1918 utáni Németországban a kollektív szerződések rendszerét is azért vezették be, hogy elkerüljék a sztrájkokat, s e rendszerben is az állam lett a legfőbb döntőbíró. Ez azután jócskán kiterjesztette az állam hatalmát a gazdasági kérdésekben is. Így azután a szociáldemokraták megőrizhették a munkaügyi tárcát a párt tagjai számára, a német szakszervezetek is mindebből a lehető legtöbb hasznot húzták, és a német munkások kétségtelenül magasabb életszínvonalon éltek, mint a fehérgalléros proletárok. „A német állam így beavatkozott a gazdasági életbe egy meghatározott osztály érdekében. Mi többet is lehetne követelni annak bizonyítására, hogy a marxizmus érvényesült?” Ha ez igaz, akkor az is igaz, hogy nem a munkások, hanem a kapitalisták voltak a marxizmus előharcosai Németországban. A német kormány ebben az időben teljes mértékben élvezte a pénzügyi körök tá-

mogatását. Már csak azért is, mert a német vállalatok állami kölcsönt kaptak az I. világháború előtt és azután is. Ezeket a kölcsönöket tekintve meglehetősen groteszk marxista szempontból, hogy ezeket az összegeket az adófizetők pénzéből a tőkésék ugyanúgy kapták, mint a munkások – például a Ruhr vidéken. Ily módon a régi marxi osztályharc-elméletet a tőkésék ugyanúgy elásták, mint a munkások. A munkások és a tőkésék egymásnak kezet nyújtottak egy nagyon egészségtelen szövetségben, amelynek lényege a fogyasztók kihasználása volt. Ezt a kizsákmányolást a köztársaság elfogadta, sőt maga is sarkallta. Mindez jogos felháborodást és tiltakozást váltott ki, de nem az egészségtelen szövetség résztvevői részéről. Ugyanekkor a tőkésék jó része nyílt harcot folytatott a köztársaság ellen, és vállalták a csődöt is, hogy elkerüljék az adófizetést – mindezt határtalan cinizmussal tették.

A marxisták osztályharcot hirdettek – ám ezt csak elméletileg tették meg s a gyakorlatban a szélsőséges patriotizmus álláspontjára helyezkedtek. A német reakciók sohasem fogják leróni adósságukat, amellyel Ebertnek⁷ és Noskénak tartoztak, valamint Scheidemann-nak és Hermann Müllernek, akik megvédték a köztársaságot a valóban osztálytudatos kommunisták ellen. És ha a munkások osztályharcot hirdettek, akkor a tőkésék voltak azok, akik ezt az osztályharcot valóban a gyakorlatban folytatták. Ezt a harcot folytatták a világgazdasági válság idején minden téren, így a szociális biztosítások terén is. Ennek egyik legenergikusabb vonulata a szakszervezetek elleni küzdelem volt. Egy másik vonulata pedig az volt, hogy ugyanezek a tőkésék pénzelték a nemzeti szocialista pártot, amely végül is megtörte a szakszervezeteket és a munkáspártokat a gazdasági élet minden frontján is.

Forrás: Edgar Mowrer: Germany puts the clock back. Penguin Specials, London, 1933. 93–98. old.

* * *

KONRAD HEIDEN

Egy ember Európa ellen

Az I. világháború utáni Németországban egy ideig a törvénytelenység uralkodott, amikor minden lehetséges volt, és ezek az évek tele voltak gyilkossággal és brutalitással. Ez volt az a korszak a háború után, amikor az em-

⁷ Ebert életútját lásd Évkönyv 1999, Scheidemannét 1990.

berek egy része úgy hitte, hogy minden jogos a politikai harcban. ... Brüning, aki nagyon kulturált katonatiszt volt, minden lépésében a nagytőke érdekei szerint cselekedett. Befagyasztotta a béreket, és az ő érdekekben foganatosította az adózást magát. Politikájáért azonban mégsem kapott köszönetet, a gazdasági válság elmélyült, a nagyiparosok sztrájkoltak, a bankok összeomlottak és a munkanélküliek száma három milliőról öt millióra emelkedett. És ekkor jött Hitler. Első intézkedései között olyanok voltak, mint szüntessék meg a bérek csökkentését; felejtsek el a profitvesztéseket; adjanak munkát a munkanélkülieknek, akár megfizetik őket, akár nem. Tegyenek félre minden szokásos elvet, különben a kommunisták egy éjszaka megragadják a hatalmat. Ezek az utasításai érvényesültek is. A kapitalisták engedelmeskedtek neki, még akkor is, ha szűken vett érdekeik és érzelmeik ellen tették is azt. Ez volt a német vasfegyelem. Végül is 1933-ban nem a tőke és a tőkésék érdekei érvényesültek a szűken vett időtartamban, hanem a német hadseregé.

Forrás: Konrad Heiden: One man against Europe. Penguin books, London, 1939. 22-50. old.

HELGA GREBING

A német munkásmozgalom története

(Részlet)

... A legalitáshoz való ragaszkodás vezette a szociáldemokrata pártot arra, hogy megkíséreljen hozzáidomulni a hitleri rendszerhez, és így 1933. március 30-án az SPD kilépett a Szocialista Munkásinternacionáléból. 1933. május 17-én a korábbi parlamenti elnök, Paul Löbe által vezetett csonka parlamenti frakció - a nemzeti szocialista belügyminiszter Frick halálos fenyegetésének veszélye alatt - aláírta a parlament külügyi bizottságának külpolitikai nyilatkozatát. A pártvezetőség külföldre menekült tagjai a parlamentnek ezt a nyilatkozatát nem hagyták jóvá. Mindez azonban eredménytelen maradt. 1933. június 22-én az SPD-t betiltották, szervezetét szétverték, tagjait üldözték, letartóztatták, emigrációba kényszerítették őket. A párt így nagyon súlyosan szenvedett - de nem veszítette el reményességét. Március 23-án az SPD kihasználta a parlament lehetőségeit, s amikor a teljhatalom kérdése került napirendre, akkor az SPD megtagadta ennek jóváhagyását. A párt elnöke, Otto Wels, ekkor nagyon bátran a következő kijelentést tette:

„Mi német szociáldemokraták ebben a történelmi órában ünnepélyesen kijelentjük, hogy kitartunk az emberiség és az igazságosság, a szabadság és a szocializmus alapelvei mellett. Semmiféle teljhatalmi felhatalmazás nem jogosíthatja fel a kormányt arra, hogy ezeket megsemmisítse.”

Anélkül, hogy ezeket a nagyon bátor szavakat lekicsinyelhetnénk, és annak ellenére, hogy az SPD mindig is küzdött a nácik ellen, mégis látni kell, hogy az SPD ekkor mégsem ismerte fel teljesen a náci rendszer totalitárius jellegét. Jól felismerhető, hogy az SPD nagyon beidegzetten ragaszkodott a háború előtti nyilatkozataihoz és fogalmaihoz, így ahhoz, hogy a párt hű marad a parlamentáris rendszer keretei közötti harci módszereihez. Ebből következett, hogy a nemzeti szocializmussal szemben is csak ugyanezekkel a harci módszerekkel próbált harcolni, és a totalitárius rendszer elleni harchoz a párt nem nőtt fel. A párt továbbá ragaszkodott a legalitáshoz, s ebből következett, hogy hajlamos volt arra is, hogy ezért bizonyos lépéseket tegyen a hitleri rendszer előtti behódoláshoz is.

Ugyanakkor egyetlen demokratikus pártnak sem volt jobb elképzelése és módszere az SPD-nél arra, hogy küzdjön a nemzeti szocializmus ellen. A szociáldemokraták voltak végül is azok, akik utolsóként harcoltak az alkotmányos rendszerért.

Forrás: Helga Grebing: Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. München, 1970. 204-205. old.

* * *

RUBIN LÁSZLÓ

Eduard Bernstein emlékezete

(Rövidítve)

A szocializmus első századának méretei, tömegei és harcai modern eposz magvait érlelik, s ha majd a költő a szocializmus első századának eposzát megírja, készen kapja a hősök sorát: a zord Marxot, a bajvívó Lassallet, a vértanú Jaurès-t,⁸ a vissza fordult MacDonaldot, az áruló Mussolinit, a világrémítő Lenint ... A hősök képcsarnokában fegyverkovács Eduard Bernstein.⁹ Fegyverkovács, ki egész életében a harc taktikai fegyverét ková-

⁸ Lassalle életútját lásd Évkönyv 1975/76., Jaurèsét 1984.

⁹ Bernstein életútját lásd Évkönyv 2003 - Bernstein 1932-ben halt meg.

csolta. A taktika, vagy ahogyan nevezte, a mozgalom, neki mindene volt, ellenben a végcél, mely után a tömeg esengett, semmibe se vette. Ám a tömeg harcolt, s harcának fényes végcélképrázatát hinni akarta...

A publicista, az eposzi képeket kerülve, objektíven megállapíthatja, hogy korának legrealisabb szocialistája volt ... Aztán, amikor a háború kitört, és a szociáldemokrata párt megszelídült, a többségi pártból balra állt, hogy a militarizmust támogató pártot jobb belátásra sarkalja¹⁰...

Forrás: Századunk, 1933 március, 59. old.

* * *

VÁMBÉRY RUSZTEM

... intra muros et extre (a falakon belül és kívül)

(Rövidítve)

Tegnapelőtt a német nacionalisták az olaszt ugyan még Katzerlmacher-nak gúnyolták, az olasz nacionalisták pedig a németet porcotedesconak¹¹ emlegették, de ma Hitler kancellár mégis megállapítja, mily megtévesztően közeli a német és az olasz néplélek rokonsága. Mert a legvadabb sovinizmus is csak addig szítja a gyűlöletet, csak addig piszkolja a másik sovinizmust, amíg politikai céljai megkívánják. Ha csak sovinizsza uszítók laknák az államokat, kölcsönös acsarkodásuk nem is jelentene oly nagy veszedelmet ... Sajnos, azonban a jóhiszemű uszítottak sohasem békülnek oly hamar össze, mint az uszításnak politikai és üzleti haszonélvezői. Mindenfajta nacionalista kútmérgezés közül természetesen a legvégzetesebb az, amely a legfiatalabb nemzedék szellemi italát fertőzi meg a gyűlöletnek miazmáival...

Ha a Nemzetek Szövetsége nem csupán régi vágású diplomatáknak előkelő köldökvizsgáló gyülekezete lenne, amely udvarias szónoklatokban és rugalmas formulákban éli nemzetköziségét, úgy az iskolai oktatás ellenőrzésére vonatkozólag több év előtt tett javaslat már rég megvalósulhatott

¹⁰ Az I. világháború alatti német munkásmozgalom történetének hatalmas irodalma van – még magyar nyelven is.

¹¹ Német disznó.

volna. Minthogy azonban egyelőre csekély a remény, hogy elfogulatlan hivatalos tényezők mondjanak vétót az iskolákban úzött sovíniszta uszításoknak, hasznos munkát végez mindenki, de különösen a sajtó, ha az iskolai tanításnak konkolyhíntését kipellengérezzi.

Forrás: Századunk, 1933 január, 29. old.

* * *

CSÉCSY IMRE

Demokrácia, vámvédelem, tervgazdaság

Széljegyzetek Roosevelttől könyvéhez – Wilsontól Roosevelttig

Húsz évvel ezelőtt Woodrow Wilson, amikor megválasztották az Egyesült Államok elnökévé, könyvet adott ki arról, hogyan akarja „felszabadítani népének nemes erőit”. Nem tudományos mű az „Új szabadság”, mint Wilson többi könyve, hanem csupán gyűjtemény választási beszédeiből, amelyeket nem is ő, hanem egyik híve rendezett sajtó alá a gyorsírók szövege alapján s Wilson maga szándékosan semmit sem változtatott rajtuk: maradjanak csak olyan csiszolatlanul, ahogyan a választási harc hevében megszülettek, ezzel is jelezvén a távolságot tudós és politikus között. ... kristályosan bontakozik ki, hogy mi a demokrácia lényege és micsoda feladat vár a demokrata pártra, amikor most, hosszú republikánus uralom után, átveszi a kormányhatalmat. ... a feladat pedig az, hogy ezt az ősi állameszményt, amelynek elmélete primitív gazdasági és társadalmi viszonyok korában alakult ki, a mai mérhetetlenül bonyolultabb viszonyokhoz, a nagytrösztök korának problémáihoz hogyan lehet hozzáidomítani.

Húsz évvel később az új demokrata elnök, Franklin D. Roosevelt, szintén egy könyvvel indul politikai útjára. Ez már nem beszédgyűjtemény, hanem rendszeres összefoglalása egy kormányzati programnak, amelyből nem hiányzik a történelmi alapvetés sem, s amely az agrárválságtól a tőzsdekrachig, a nemzetközi politikától a börtönügy reformjáig mindenre kiterjed, minden kérdést felvet és mindenre válaszol. ... Roosevelttől könyve csupa reálpolitika, csupa jóhiszemű és sokszor bizonyára bölcs gyakorlati program – de hol van egyetlen eszme, amelynek mérlegén e reális programok értékét le lehetne mérni? Múltja szerint demokrata, ki szintén csupán „át akarja értékelni” a régi ideálokat, mint Wilson akarta, de ugyanakkor teljhatalmat akar adni az államnak a gazdasági létnek minden fontos terü-

letén; védeni akarja a szabadságot és az egyéniséget, de ugyanakkor egy közelebbről meg nem határozott tervgazdaságot hirdet; ... hirdeti a nemzetek sorsközösségét s hogy egymás segítsége nélkül nincs kivezető út a válságból, de ugyanakkor azt is hirdeti, hogy „America first”: előbb a magá hazájának dolgát kell rendbe hozni, függetlenül minden más országtól.

Wilsonnal szemben Franklin D. Rooseveltt, talán okulásból, az ellenkező irányban indul útjára. Ő egészen a tett embere...

Forrás: Századunk, 1933 július-augusztus 174–176. old.

* * *

PETER SCHMIEDT

Az ellenforradalom győzelme Németországban

(Erősen rövidítve)

Hogy a nemzeti szocialistáknak nyert ügyük volt, azt látni lehetett már tavaly májusban, amikor a hadsereg megbuktatta Gröner hadügyminisztert, mert feloszlatta a horogkeresztes rohamcsapatokat. A hadsereg nem engedte meg, hogy a jobb- és baloldal harcában döntő csapás érje a jobboldali radikalizmust. Csak két eshetőség volt eszerint: vagy elmarad a leszámolás a fasizmus és a demokrácia közt, és egy semleges erő veszi át az uralmat, vagy megtörténik a leszámolás és akkor a baloldal semmiség. A nemzeti szocialisták biztos fedezékből folytatták harcukat; tudták, hogy a leszámolás csak az ő diadalukkal végződhetik. Ezért csak egy gondjuk volt: megakadályozni, hogy egy „semleges” hatalom stabilizálódjék; lejáratni minden kisebbségi kormányt és kirobbantani a nagy „leszámolást”.

Ez volt az értelme Hitler elkeseredett küzdelmének Papen és Schleicher ellen. Tudta, hogy ha lejáratja ezeket a kormányokat, csak ő következik. (Kivéve, ha hadsereg maga hajt végre államcsínyt; de Hitler ettől nem félt túlságosan; ismerte a pszichológiai akadályokat.) Hogy egyes jobboldali uraknak súlyos kifogásai voltak uralomra-jutása ellen, hogy Hindenburg nem akarta kinevezni, hogy a nagyipar szívesebben látta Papent, ezzel Hitler nem sokat törődött, mert előre látta, hogy a jobboldalnak ezek a nagyurai, ha húzódozva is, át fogják neki adni a hatalmat. Ebben Hitler nem is csalódott.

Papen Hitler ellen – Schleicher Hitler ellen – Hindenburg Hitler ellen – Hugenberg Hitler ellen: megannyi liberális reménység, megannyi illúzió! Kétségtelen, hogy mindezeknek az uraknak nem Hitler a politikai ideálja, s hogy távol tartották volna a hatalomtól, ha lehetett volna anélkül, hogy megint a baloldal kerekedjék felül. De nem lehetett, és az összes kifogások elnémultak, mikor az volt a kérdés: Hitler jöjjön-e vagy a baloldal....

A Schleicher intermezzo. A Schleicher-epizód értelmével Németországban is csak kevesen vannak tisztában. Schleichert rejtélyes alaknak szokták ábrázolni, politikai szfinksznek... Schleicher többek között el akarta háritani a horogkeresztesek irtó hadjáratát a szocialista szakszervezetek ellen. Schleicher fő gondja a hadsereg harcképessége volt. Épp ezért akarta, hogy Hitler legyen a kancellár... Ezért kísérletezett a nagy, nemzeti koncentrációval, melyben Hitler vezetése mellett helye lett volna a szakszervezeteknek is. Schleicher nem vihette keresztül programját, mert közben megbuktatta a kamarilla. De ha nem bukik meg idő előtt, akkor sem sikerülhetett volna a vállalkozása. Nem lehetett volna „megnevelni”, normalizálni Hitlert és összehozni a nagy nemzeti koncentrációval, melyben Hitler vezetése mellett helye lett volna a szakszervezeteknek is. ... Lényeges, politikai kérdésekben a döntő faktor: Hitler tizenhét millió szavazója. Erre támaszkodva Hitler minden ellenállást legyőz.¹²

Forrás: Századunk, 1933 április-június. 99. old.

* * *

BENEDEK MARCELL

Henri Barbusse:¹³ Zola

Harminc éve Zola halálának. Az évfordulót jelentőssé teszi, hogy egybeesik „irodalmi rehabilitációjának” megindulásával. Zola még megérte a naturalizmus ellen feltámadt irodalmi és világnézeti reakció győzelmét – s öntudatlanul, anélkül, hogy elveit megtagadta volna, maga is különös fordulatot ment át utolsó éveiben. Naturalista eszközökkel bár, de romantikusnak ható utópiákat írt. Ellenfelei – ez már az irodalomban és művészet-

¹² A Hitler-kérdésnek óriási irodalma van – még magyar nyelven is. Az azonban feltétlen figyelemre méltó, hogy a januári hatalomátvétel után Peter Schmiedt szinte hetek alatt teljes pontossággal foglalta össze, hogy mi is történt Németországban, legalábbis a jobboldalon 1932–1933-ban. (Szerk.megjegyz.)

¹³ Barbusse életútját lásd Évkönyv 2003.

ben szerencsére, törvényszerű folyamat – átvették a naturalista szabadságharc eredményeit s a Zolától kapott fegyverekkel indultak új célok, új harcok felé...

Harminc esztendő alatt odakünn az életben szörnyű harcok játszódtak le: világháború, orosz forradalom. Milyen halvány semmisség ezekhez képest a Dreyfus-ügy, amely egy pillanatra tragikus hőssé tette Zolát! Micsoda írókra, micsoda hősökre volna szüksége a mai kornak, amely lépten nyomon nemzetek, osztályok élet-halál problémáival találja szemközt magát! Nos, ezek az írók, ezek a hősök – hiányoznak...

Forrás: Századunk, 1933 március, 87. old.

* * *

LAWTON, LANCELOT

Economic history of Soviet Russia, Szovjetország gazdaságtörténet

A mű tartalma megfelel címének, Szovjet-Oroszország gazdasági történetét kapjuk, sőt bevezetésül az egész 19. és 20. századi cári Oroszországot is. A szerző nem foglal ugyan határozott állást a szovjettel szemben, úgy, hogy műve egyáltalában nem mondható propaganda könyvnek, de egészében véve mégis nem sok jót talál az új rendszerben, és nyilván még kevesebb jót vár tőle a jövőben.

... Az egész előadásban nincsenek sem kiemelkedő momentumok, sem vezető elvi szempontok. Szinte csodálatos, hogy hogyan lehet ilyen drámai eseményeket ennyire egyhangúan, unalmasan megírni. A jobbágy-felszabadítás, a Sztolypin-féle reformok, a háború lefolyása, a bolsevizmus felülkerekedése, a háborús kommunizmus, a NEP, az öt éves terv szinte észrevétlenül vesznek bele az események szűrkeségébe. Az öt éves terv története teszi ki a mű nagyobb részét. Amikor a szerző művét írta, a terv ideje még nem telt el, de a szerző, noha nem is vitat el némi sikereket, döntő eredményeket legkevésbé sem vár sem ettől, sem az utána jövő tervtől.

Egy kissé a régi Gracza-féle Szabadságharc történetére emlékeztet ez a könyv, amelyben a honvédek végig mindenütt győznek, úgy, hogy a végén érthetetlen, hogy miért teszik le Világosnál a fegyvert. Itt fordítva áll a dolog. A szovjetnek minden lépése kudarccal végződik, mert ellenkezik „az

emberi természet”-tel. ... Aki arra a kérdésre keres választ, hogy mi a szovjet-rendszer fennmaradásának oka, nemcsak hogy ezt nem találja meg a műben, de még anyagot sem talál, amelyből ez a válasz össze volna állítható.¹⁴

Braun Róbert

Forrás: Századunk, 1933 július-augusztus, 198-199. old.

* * *

BRAUN RÓBERT

Jugoszláviai úti impressziók

Arandjelovac-ban (a kisváros Macedónia határán fekszik) bementem a gimnáziumba, ... az igazgatóhelyettes fogadott, négy évet töltött Franciaországban, úgy beszél franciául, mint egy született párizsi. A városkáról és az iskolákról ezeket tudom meg tőle. A beszámoló szerint az osztályokban elég nagy volt a paraszt származású tanulók száma. ... Ami a vagyoni viszonyokat illeti, tíz olyan ember van, akinek vagyona 1 millió dinárnál nagyobb. A társadalmi tekintélynek egyetlen értékmérője a pénz. ... Megkérdeztem tőle, hogy a helyi közigazgatás feje, a srezki na?elnik házához járhat-e egy gimnáziumi tanár, értette el kérdésemet és felelte kisé sértődötten:

- Hát ha a gimnáziumi tanár éppen jónak látja, eljárhat hozzá. Szeretném tudni, miért lenne egy srezki na?elnik, akinek legtöbbször nálam kisebb iskolázottsága van, több nálam...

Amikor azt kérdeztem tőle, hogy helyes-e az az értesülésem, hogy Szerbia arisztokráciája a kereskedői osztály, sietve felelte:

- Látja, aki ezt mondta, nagyon helyesen informálta önt. ...

Forrás: Századunk, 1933. április - június, 123. old.

* * *

¹⁴ Az ismertetésnek csak egy részét közöljük, lévén, hogy az ismertetés magyarul is olvasható.

NAGY LAJOS

Vezérmotívum a gyilkolás – sajtószemle

(Részlet)

Csak két ilyen kis szörnyetegbe tekintsünk bele, egy kora-délelőttibe s egy hétfő reggelibe. Gyilkolás, halál, gázolás, bántalmazás, öngyilkosság, gondosan összeszedve a világ minden tájáról s bőséges, pikáns-ízű sajtólében föltálalva. Vajon oly kívánatos éték-e ez? Külön kérdés ez, de ezt is meg kellene már egyszer beszélni, ha ugyan nem lenne hiábavaló a fáradság. Mert hát gyilkolással tömi az embereket, de úgy, mint ahogy a libát tömik kukoricával ...

Forrás: Századunk, 1933 szeptember-december, 248. old.

A TONY BLAIR-ÉVTIZED VÉGE ÉS GORDON BROWN ELSŐ FÉLÉVE

TONY BENN

A szabad levegő lélegzése

(Rövidítve)

Évtizeden át küzdöttem az alkotmányos reformért. Most egy vezető (parlamenti vezér) tisztességes vitát kezdeményezett ez ügyről. Gordon Brown megszólalása a parlamentben a lehető legjobb volt, és érintette ezeket az alkotmányos reformokat. Ez volt a legjobb beszéd, amelyet életemben hallottam, és aminek nagy hatása lehet politikai jövőnkre nézve. Üdvözlöm ezt az elhatározását, hogy ez ügyben vitát kezd és remélem, hogy mindazok felkarolják majd, akik ezért a reformért oly hosszú ideig küzdöttek. Ez a téma igazán nem száraz és nem akadémikus, hanem központi kérdés a kormány, illetőleg a kormányzottak között, és ez a kérdés az, amely aláásta a bizalmat és az önbizalmat a parlament iránt. Az elhárításban volt szerepe némi cinizmusnak, de ezt nem szabad összekeverni apátiával. Amióta elhagytam a parlamentet, meggyőződhettem arról, hogy ez ügyben nagyon sok ember dühös, és nagyon sok ember nem hiszi el azt, amit mondanak neki. Ezek a reakciók erősen politika jellegűek, de nem érintik azt, hogy a demokráciánk miként működik. Az a politikai gyakorlat, amelyben a tanácsadók vezérszerepet játszhattak, szerepet játszott ebben, de a bajok okai mélyebben keresendők. Így többek között abban, hogy az előző miniszterelnök koncentrálna a hatalmat a saját kezében. Blair minden döntést saját maga hozott meg. Ennek során semmibe vette mind a kabinetet, a kormányt, a pártot és a parlamentet is. Mindezt azért tehette meg, mert visszaélt azokkal a jogokkal és hatalommal, amelyek a kezében voltak.

Egy másik probléma, hogy minden döntés, mit meghoztak, átkerült az EU-ba, a Világbank elé, a WTO elé s olyan testületek és intézmények elé, amiket nem mi választottunk meg, és amelyeket nem is tudunk elmozdítani. Minthogy én hiszek abban, hogy minden hatalomnak alulról kell építkezni, úgy vélem, hogy egy olyan parlamentre van szükség, amely valóban népi támogatást élvezhet, nem pedig egy olyan managementnek a szerve, amely befolyásolja a választókat. Brown beszéde a vita korszakát nyitotta

meg és mindenkinek kötelessége, hogy ehhez a folyamathoz hozzájáruljon.

Szembe kell néznünk a Lordok Házának abszurdításával is. A Lordok Háza végeredményben kizárólag kinevezések útján töltődik fel. A Lordok Házát végül is csak egy teljes felelősséggel megválasztott parlament oszlathatja fel.

Szóba fog kerülni ismét az új európai szerződés is, amelyet egyesek keresztül kívánnak csúsztatni népszavazás nélkül, ami felháborító dolog lenne, már csak azért is, mert a képviselőknek nincs több joguk, mint amivel a választókörzetekben megválasztották őket. Amikor mindezt elmondom, ez egyfajta friss levegőt áraszt, amelynek jegyében a miniszterelnök majd elgondolkozhat. Ezt teszik majd a miniszterek és a képviselők is, és a dolgot nem fogják úgy kezelni, hogy egy old labourista megszólalt a modernizálásról, amelyet felülről akarnak végrehajtani, amit oly gyakran élhettünk át 1997¹ óta.

Forrás: Tony Benn: A breath of fresh air. The Guardian, 2007. július 5.

* * *

FRANK LUNTZ

A választóknak egyik pártvezérben sincs igazi bizalma

(Rövidítve)

Utoljára a választók körében ekkora politikai apátiát 1997-ben tapasztaltam Angliában, amikor az emberek szintén nem tudták, hogy mi következik majd ezután. Ezekben a napokban felkerestem Birminghamet, ahol általában LP jelölteket választanak meg képviselőnek, de jelenleg a városi testület élén konzervatív politikus áll, koalícióban a Liberális Demokratákkal. E városban visszhangja lesz annak is, ha Gordon Brown jön, de annak is, ha David Cameron, vagy Menzies Campbell² jön. Itt egy választási felmérést végeztek arról, hogy a pártvezetők hogyan állnak a választók körében. Az eredmény az lett, hogy a választók nem bíznak sem a kormányban, sem az ellenzékben. A keményen megfogalmazott vélemény az volt,

¹ Ne feledjük, Tony Blair tíz éve 1997-ben kezdődött.

² Cameron a Konzervatív Párt és Campbell a Liberális Demokrata Párt vezére.

hogyan az LP nem teljesítette azt, amit megígért. De ezek a válaszadók emiatt nem csatlakoztak egyik ellenzéki párthoz sem.

Forrás: Frank Luntz: Voters have no confidence in any of the party leaders, The Guardian 2007. március 16.

* * *

Lázadás az LP parlamenti frakcióban

(Erősen rövidítve)

95 munkáspárti képviselő szavazott Tony Blair javaslata ellen a parlamentben, ami a brit sajtó szerint 1997³ óta legnagyobb lázadás volt az LP képviselői között. Blair az új Trident rakétákra kívánt nukleáris tölteteket elhelyeztetni, amelyeket ezentúl a tengeralattjárókra is telepítettek volna. Blair javaslatát persze elfogadtatta, de a nagyszámú ellenszavazat nem öregbítette tekintélyét miniszterelnöksége utolsó évében.

Forrás: 95 Labour MPs say no. But Blair gets his missile, The Guardian, 2007.03.15.

Jegyzeteltes: **Jemnitz János**

Blair ment, Brown jött

A távozó brit kormányfő felesége beszólt a sajtónak

Tíz év és két hónap után Tony Blair benyújtotta tegnapi lemondását II. Erzsébetnek, aki Gordon Brown pénzügyminisztert, a Munkáspárt újonnan megválasztott vezetőjét kérte fel uralkodása tizenegyedik kormányfőjének.

Délben 319., egyben utolsó azonnali kérdések félóráját abszolválta a jelképesen vörös nyakkendőt viselő Tony Blair kormányfő. Az alsóház ritka egységben, felállva adta meg a tiszteletet a három választást megnyert munkáspárti politikusnak. David Cameron, az ellenzék vezére elismeréssel adózott Blair „jelentős eredményei” előtt. Meleg szavakkal búcsúzott Ian Paisley tiszteletes, az északír kormány protestáns feje, aki saját bevétele szerint is sok borsot tört Blair orra alá.

Maga az ünnepelt elemében volt, több tréfás fordulattal enyhítette az emelkedett hangulatot. Németül, franciául és olaszul is elköszönt az euroszeptikus hírnevét ezúttal sem megtagadó tory képviselőtől, *Sir*

³ Blair 1997 óta miniszterelnök.

Nicholas Wintertontól. Az interpellációk végén pedig frissen visszakapott munkakönyve felmutatásával jelezte, hogy állása valóban megszűnt.

Később a Blair család mind a hat tagja megjelent a Downing Streeten felorakozott újságírók előtt. A Buckingham-palota felé indulva a tíz éve szüntelen ösztűzben álló *Cherie* nem tudott ellenállni a kísértésnek, és odavetette a sajtónak: „Egyáltalán nem fognak nekünk hiányozni.” Tony kormányfőként vonult be, és egyszerű Mr. Blairként távozott a Buckingham-palotából. Ezután a házaspár vonattal utazott Sedgfieldbe, amelynek Blair 1983 óta volt képviselője

Brit miniszterelnökök
1940 /Chuchill hivatalba lépése) óta

Hivatali idő	Kormányfő	Kormányzó párt
1940. 05. 10. –1945. 05. 23.	Winston CHURCHILL	Konzervatív Párt
1945. 05. 23. –1945. 07. 26.	Winston CHURCHILL	Konzervatív Párt
1945. 07. 26. –1951. 10. 26.	Clement Richard ATTLEE	Munkáspárt
1951. 10. 26. –1955. 04. 06.	Sir Winston CHURCHILL	Konzervatív Párt
1951. 04. 06. –1957. 01. 10.	Sir Anthony EDEN	Konzervatív Párt
1957. 01. 10. –1963. 10. 19.	Harold MACMILLAN	Konzervatív Párt
1963. 10. 19. –1964. 10. 16.	Sir Alec DOUGLAS-HOME	Konzervatív Párt
1964. 10. 16. –1970. 06. 19.	Harold WILSON	Munkáspárt
1970. 06. 19. –1974. 03. 04.	Edward HEATH	Konzervatív Párt
1974. 03. 04. –1976. 04. 05.	Harold WILSON	Munkáspárt
1976. 04. 05. –1979. 05. 04.	Leonard James CALLAGHAN	Munkáspárt
1979. 05. 04. –1990. 11. 28.	Margaret THATCHER	Konzervatív Párt
1990. 11. 28. –1997. 05. 02.	John MAJOR	Konzervatív Párt
1997. 05. 02. –2007. 06. 27.	Anthony (Tony) BLAIR	Munkáspárt

Mivel az úgynevezett kvartett – az Egyesült Államok, Oroszország, az ENSZ és az EU – felkérte, hogy szolgáljon közel-keleti külömbizottként, Tony Blair parlamenti mandátumáról is lemondott. Politikai megfigyelők csodálkoztak, hogy népszerűtlen iraki háttérével Blair elfogadta az izraeli-palesztin konfliktus megoldásának kihívását. A misszió hírek szerint csak költségtérítéssel jár, de az exkormányfő – *Bill Clintonhoz* hasonlóan – tarthat anyagilag vonzó előadásokat, és nekivághat emlékiratai megírásának, amely akár tízmillió dollárt is hozhat neki.

Forrás: Népszabadság 2007. június 28.

R. Hahn Veronika, London

* * *

Blair „lemondása” után

Reid „lemondása” a jelöltetésről⁴ új lendületet adott Gordon Brown-nak. Reid bejelentette, hogy nyáron lemond belügyminiszteri posztjáról és kabinet-tagságáról. Reid azt is bejelentette, hogy elhagyja a parlamenti első padsort⁵ is. Azt sokan várták, hogy Reid nem fogja jelöltetni magát Gordon Brown-al szemben, ám az, hogy visszavonul teljesen a kormányból Tony Blair lemondása után, az mégis sokakat meglepett. Reid erről a döntéséről csak pár nappal ezelőtt értesítette Blair-t és csak tegnap szólt ugyanerről Brown-nak. Brown e beszélgetés során hangsúlyozta, hogy szívesen látná továbbra is Reid-et a kabinetben, de Reid megismételte visszavonulási szándékát. Úgy vélte, hogy amennyiben maradna, állandó spekulációk tárgya lenne, hogy a blairisták ill. a brownisták között tovább húzódik a küzdelem. Távozása megfosztja Brown-t egy tapasztalt politikustól, aki ráadásul jó kommunikációs képességekkel is rendelkezett, de az bizonyos, hogy Brown-nak megkönnyíti kormánya megfiatalítását, amit a választók amúgy is elvárnak tőle.

Forrás: Patrick Wintour: Reid's shock resignation gives Brown a fresh start. The Guardian, 2007. 05. 07.

* * *

ERIC FREY

A hallgatag európai

(Rövidítve)

Az állítólagos EU-szkeptikus Brown e tekintetben még meglepetéseket okozhat. Általában a pénzügyminiszterek találkozóin Brown volt az, aki utoljára érkezett, elsőként távozott, és mindig türelmetlenséget tanúsított, amikor valaki hosszan beszélt. Ugyanakkor sikerült neki Tony Blair Európa lelkesültségét leblokkolnia. Mindennek következtében az új miniszterelnököt az a hírnév övezte, hogy ő Európa skeptikus politikusa, aki Nagy-Britanniát távolabb vezeti majd Európától. Valójában keveset tudunk arról, hogy Brown miként vélekedik Európáról és az EU-ról, ugyanúgy, mint az keveset tudunk más külpolitikai elképzeléseiről. Annyi bizonyos,

⁴ Hivatalosan az LP pártvezetője fogja lebonyolítani a jelöltek „versenye” után a kiválasztást.

⁵ A „front bench” régi brit hagyományokra tekint vissza, itt a kormány ill. az árnyékkormány tagjai és a csúcvezetők foglalnak helyet.

hogy elhárítja azt, hogy Európa föltétlen engedelmes függőségbe kerüljön az USA-tól. Ez azonban igen sok brit politikusra jellemző, miként sok európaira is. Mindenesetre a brit politikusokra eddig két politikai magatartás volt jellemző, az egyik az Brüsszel elfogadása, a másik a brüsszeli direktívák elutasítása.

Forrás: Eric Frey: Der stille Europäer. Der Standard, 04. 07. 2007. A cikket Gerd Callesen küldte meg az Évkönyvnek.

* * *

Tájkép Tony Blair tíz éve után

Utoljára válaszol ma az interpellációkra, azután benyújtja lemondását II. Erzsébet királynőnek

Nagy-Britániában a legtöbben elismerik, hogy a ma visszavonuló kormányfő – vitatható öröksége ellenére – alaposan megváltoztatta a szigetországot.

Utoljára lép ma Tony Blair a várhatóan zsúfolásig megtelű alsóház elé és válaszol a kormánytői interpellációkra, majd hivatali Jaguárjába vágja magát, hogy megtegye a Buckingham-palotához vezető rövid utat, és ott benyújtja lemondását II. Erzsébetnek. Az uralkodó ezúttal tizedik kormányfőjének mond búcsút. A királynő című film kicsengésével ellentétben zavartalan együttműködés után.

Az 1997. május 1-je óta eltelt több mint tíz év alatt Nagy-Britannia egészen megváltozott. Mielőtt földcsuszamlásszerű választási győzelemmel hatalomra került volna a Munkáspárt, Blair magát a Labourt reformálta meg 1994-es vezetővé avanszálása után. Halhatatlan vívmánya, hogy a konzervatív uralomban csalódott középosztály számára elfogadhatóvá tette a pártot, meggyőzve a szkeptikusokat a stabil, virágzó gazdaság és a szociális felelősség összeegyeztethetősége felől.⁶ Két újabb parlamenti ciklusra nyert mandátumával Blair a leghosszabb ideig folyamatosan hatalmon lévő munkáspárti kormányfő rekordjával vonul vissza.

A *The Economist* megfogalmazása szerint „Nagy-Britannia rendkívüli gazdasági konjunktúra” időszakát éli. Ennek köszönhetően sikerült konkrét eredményeket felmutatni a közszolgáltatások területén. Az esélyegyenlőség javítása érdekében Blair abszolút prioritása az oktatás volt. A színvonal javulására utaló beszédes számok közé tartozik, hogy a szigorú intézkedések eredményeként 1 500 küszködő iskola teljesítményén sikerült fordítani és ötszázról kétszázra esett vissza az elvárásoknak nem megfelelő iskolák szá-

⁶ A szerző a tíz év alatt maximálisan Tony Blair híve volt, némi liberális beütéssel, amire Blair amúgy is nyitott volt.

ma. Blair nagy publicitást kapott City Academy elnevezésű, költségvetésükben, igazgatásukban nagy önállóságot élvező állami középiskolái közül már majdnem ötven működik és újabb négyszáz felállítását tervezik.

A Munkáspárt az alulfinanszírozás éveitől válságos állapotban vette át az egészségügyet, és tíz év alatt megtriplázta az NHS ingyenes egészségbiztosításba irányuló befektetéseket. Manapság 30 ezer orvossal és 80 ezer nővérrel többen vesznek részt a gyógyításban, mint tíz évvel ezelőtt, és mintegy száz új kórház nyitotta meg kapuit. Ma már semmilyen műtéti beavatkozásra nem kell hat hónapnál többet várni, de hamarosan megvalósul a 18 hetes cél is. Ami pedig a jóléti ellátást illeti, az elmúlt évtizedben először vezettek be kötelező minimálbért, ami jelenleg (22 éven felülieknek) 5.35 font (1963 forint). Másfél millió egykori munkanélküli elhelyezkedése révén jelentős megtakarítást ért el a kormány a segélyek kifizetésében. Tíz év alatt javult az anyák helyzete is, 14 hétről 9 hónapra nőtt a fizetett szülési szabadság, sőt újabban az ifjú apák is részesülnek kétéves támogatásban.

A szikár számokról és az életszínvonal látványos emelkedésétől eltekintve is az emberek jobban érzik magukat a bőrükben. Tíz év alatt érezhetően csökkentek a faji és nemi különbségek. Nemrégiben éppen az Egyenlőségi és Emberi Jogi Bizottság színes bőrű elnöke, *Trevor Phillips* jelentette ki, hogy Nagy-Britannia biztosítja Európában a legjobb életet a nem fehérek számára. A kontinens egyes országaiban regisztrált több mint 40 százalékhöz képest itt csak a lakosság 25 százaléka jelentette ki egy közvélemény-kutatás során, hogy fehérek lakta környezetben élne szívesen. Legendás személyes varázsán kívül éppen az erősödő faji harmóniának köszönheti Tony Blair egyik legnagyobb sikerét, a 2012-es nyári olimpia megrendezési jogát. A Blair nevéhez fűződő bátor, az emberi szabadságot szolgáló döntések közé egymástól olyan távol eső területek tartoznak, mint az angol jegybank függetlensége, a walesi és skóciai autonómia, a közvetlenül választott londoni főpolgármesteri intézmény vagy a melegek házasságkötési és örökbefogadási jogának bevezetése.

Tony Blair országlásának végére, szinte meglepetésre, megszületett a protestáns-katolikus hatalommegosztáson alapuló északír kormány. A britek többsége ettől függetlenül nem bocsátja meg neki *George W. Bush* amerikai elnök kitartó támogatását, valamint az iraki háborúban való részvételt. Miközben amiatt siránkozik, hogy egyhamar nem lesz ilyen jó miniszterelnöke a szigetországnak.

Forrás: Népszabadság 2007. június 27.

R. Hahn Veronika, London

* * *

Gordon Brown első nyilatkozatai valószínű jelölése után

A BBC 2007. május 14-i adása

A hivatalos valószínű jelölése után Brown-t meginterjúvolták, aki kijelentette, hogy a politika nem a médiaszereplésekből, a nyilvánosságnak szánt megszólalásokból áll, és egy politikusnak hinnie kell valamiben.

* * *

JONATHÁN FREEDLAND

Tony Blair feltartott fejjel távozik

(Némi rövidítéssel)

Ez az esemény nagyon sokáig váratott magára. Azt a pillanatot, amikor a kormány elnökséget átadja, már hat héttel ezelőtt bejelentette és két évvel azután, hogy Tony Blair bejelentette, a negyedik választást az LP már nem az ő vezetésével fogja megharcolni. Ez egy lassú távozás volt, ami tulajdonképpen hat évig is eltartott. Oly sok ideig vártunk már erre a pillanatra, hogy amikor ez ténylegesen bekövetkezett, akkor az már teljesen természetesnek hatott. Mindenesre Tony Blair távozása és Gordon Brown beérkezése olyan esemény, aminek nem volt hasonló precedense ezelőtt. Mindazok, akik figyelték a brit televízió 4-es csatornájának adásait, és ezen Tony Blair felemelkedését és távozását, nem lehetnek meglepve és még Tony Blair barátai és közelebbi kollégái is tökéletesen tisztában vannak azal, hogy Tony Blair reputációját az iraki invázió örökre bepettyezte. Másfelől azok, akik korábban az „Állítsuk meg a háborút” mozgalomban vettek részt és Blairnek több mint kritikusai voltak, távozásakor lelkesen lenggették a B. Hazug táblákat. Azonban ezek az emberek sem tudták elhessegetni azt a furcsa glóir-t sem, amely Blair körülvette, de aminek már örökre vége. Távozása ezért volt olyan meghökkentően furcsa. Mert végül is Tony Blair nem lehajtott fejjel és úgy távozik, mint akit kitzasztottak, hanem úgy, mint aki maga választhatta meg távozásának idejét. Távozását maga koreografálta meg és ebben beletartozott, hogy a brit parlament állva ünnepelte, a Fehér Ház búcsúztatta és az európai vezetők a G.8-as konferenciájukon még búcsúzásul vállon veregethették, és még egy LP ovációt kaphatott az LP konferenciáján az elmúlt vasárnapon. Nyoma sem volt annak, hogy a vezetőt figyelmeztették volna az elkövetett halálos hibájára.

Megemlíthetjük, hogy annakidején Eden is elkövetett hasonló hibát az 1956-os szuezi válság és háború idején, ami hasonló a jelenlegi iraki hájtöréshez. Nagy-Britannia akkor mintegy 56 katonát veszített, jelenleg pedig az iraki háborúban 900-at. Eden reputációja és egészsége megrokkant a szuezi háború kapcsán és a háború miatt néhány hónap múltán még 1956-ban le kellett mondania. Lyndon Johnson annakidején nagy népszerűsége tett szert a Nagy-társadalom és „szegénység elleni háború” nyilatkozatával és programjával és a civil jogok törvényeinek elfogadásával - mindez azonban elsöpörte azután az, ahogyan a vietnami háborút eszkalálta. Pontosán emiatt Johnson úgy döntött, hogy 1968-ban visszavonul a politikai életről.

Johnson ezután négy évvel később már meg is halt. A vietnami háború megtörte. Az 1982-es libanoni háború hasonló sorsa ítélte Menachem Begint, az izraeli kormányfőt. Miként Johnstont, Begint is megrázta és megtörte a háborúellenes tiltakozás és az invázió kudarca. Ez a háború is 6 000 izraeli és több ezer libanoni és palesztin ember halálával járt. Ezután Begin is valóságos élő-halott lett, és 1992-ben már meg is halt.

Mindez egyfajta minta Blair számára és Blair nem óhajtja ezt az utat követni. A felsorolt emberek valamennyien tudták, hogy rendkívül nagy hibákat követtek el, ami sok emberéletbe került s elsősorban saját országuk katonaruhába bújtatott fiataljai haltak meg. A felsorolt politikusok a kínos vég és lemondás után nem vállaltak - egyikük sem - új, nagyobb politikai, főként nemzetközi feladatot. Nyugalomban és csendben vonultak vissza, hogy elviseljék a súlyosan terhes lépéseik következményeit. Ezt a cikket akkor írtam még, mikor kiderült, hogy Tony Blair „hivatalban maradhat” iraki politikája ellenére is. Bármiként is állítja, hogy ő mindig „azt tette, amit igaznak és helyesnek tartott”, mégis nyilvánvalóvá vált, hogy nagyon durva hibát követett el, amikor a helyzetet teljesen rosszul értékelte. Ez a rossz értékelés azután 118 brit katona halálát követelte meg és 655 000 irakiét. Blairnek bármiként is meggyőződésből és őszintén cselekedett, miniszterelnökségével kellett volna fizetnie. A parlamenti LP súlyos felelőssége, valamint utódjái, Gordon Brown-é is, hogy Blairt nem kényszerítették már hamarabb lemondásra. Az összes szereplő felelőssége, hogy megengedték, hogy Blair úgy távozhasson, mint valamiféle sztár és mint aki „jól dolgozott”. Új megbízatása, hogy ő legyen a nemzetközi közösség közéleti fő megbízottja, arra vall, hogy ezzel egyúttal valamiféle rehabilitációt próbál szerezni, legalább is a világ vezetői klubjától. A legvalószínűbb az, hogy e munkájában nem ér majd el eredményeket, már csak azért sem, mert a való helyzet olyan szörnyen kedvezőtlen bármifajta progresszió számára. Így ez a feladat csak emlékeztetni fog miniszterelnöksége leg-

rosszabb oldalára. Tudvalévő, hogy az arab közvéleményben Blairre csak mint Bush lakájára néznek, akit felelőssé tesznek mind az iraki háborúért, mind a 2006. évi libanoni háborúért. Így azután csak reputációját fogja tovább rontani.

Forrás: Jonathan Freedland, Tony Blair Will go out with his head held high, The Guardian, 2007. június 27.

* * *

Blair–Brown, a londoni riválisok

(Rövidítve)

Az elmúlt héten a függöny tévedés folytán fellebbent a Downing Street-en. Tony Blair felesége, Cherie, aggodalmasan közölte, hogy Sarah, Gordon Brown felesége mondta neki, hogy a hagyományok értelmében a Downing Street 10 a miniszterelnöknek van mindig fenntartva. A sajtó nyomban közölte ezt az anekdotát némi kegyetlen ízzel. A dolog mindenképp jellemző Tony Blair türelmes utódjára, a dauphin-re (a trónörökösre) már csak azért is, mert Tony Blair és Gordon Brown kapcsolata sohasem volt olyan, mint amilyennek lennie kellett volna. Amikor 1997-ben, amikor mindketten hatalomra kerültek, a pénzügyminiszter Gordon Brown átengedte nekik a saját tágasabb lakását. Amikor Brown megnősült, akkor sem próbálta visszaszerezni lakását, hanem kivett egy magánlakást ugyancsak a Westminsterben. A helyzet azonban azóta megváltozott. Gordon Brown-nak azóta két gyermeke született és most már csak ezért is próbálta visszaszerezni a valóban neki járó lakást. Brown már hosszú ideje várt arra, hogy végre elfoglalhassa az őt megillető helyet, azt a lakást, amelyet régi barátja, majd elkeseredett riválisa foglalt el, akivel egyszerre lettek miniszterek és 1983-ban fiatal harmincasként egyszerre lettek parlamenti képviselők. Tony azóta egy kis ablak nélküli szobát foglalt el a parlamentben, mindig udvariasan mosolyog, mindenkivel udvariasan tud beszélni, Gordon sokkal morcabb, borúsabb és homályosabb. Gordon többször arrogáns és agresszív is lett, kései házassága, majd apasága ezen sokat javított. A két ember különböző környezetből érkezett.

Gordon Brown 1951-ben született Glasgow-ban. Apja skót lelkész volt, aki lelkészi beszédét mindig reggel írta meg, majd átadta fiának megítélésre. Gordon nagyon intelligens volt, bal szemét még diákkorában egy rögbimeccs csapása következtében veszítette el. 25 éves korában felelős emberként foglalkozott történelemmel és lett egyúttal az LP tagja. 1979-ben már parlamenti képviselőjelölt volt, de egy thatcherista polgármester befolyásá-

ra megbukott. Televízióban kezdett dolgozni és újságírással foglalkozott és a politika igazi szenvedélyévé vált. Gordon a közgazdaság területén igazi király lett, amit Tony is elfogadott. Míg Gordon a glasgowi egyetemen tündökölt, Tony Oxfordban elég későn végzett, mert egy időben inkább Mick Jagger foglalkoztatta.

Tony Skóciában egy kispolgári családban nőtt fel, ahol a közfelfogás közelebb állt a liberálisokhoz, mint a munkáspárti szemlélethez és hagyományokhoz – ez azonban nem akadályozta meg abban, hogy hamarosan egy észak-angliai bányász kisvárosnak, Sedgenville-nek legyen a munkáspárti képviselőjévé.

Gordon éjszakai ember volt, aki szerette az éjbenyúló beszélgetéseket a barátjaival egy pohár whisky mellett. Tony viszont, fiatal apaként inkább szeretett mindig hazajárni. A parlamentbe Gordon már akkor lépett be, amikor Tony más megteremtette a maga helyét és büvkörét. Bizonyos fokig Tony protezsáltjaként tartották számon, noha világos, hogy ő az idősebb. Szava súlyos, arca gránitszerű, mondatai kardcsapásként csapnak le és bizonyítják, hogy súlyos egyéniséggel áll mindenki szemben. Gordonnal szemben Tonymak meg volt a maga tanoncideje. Gordon gyorsan haladt előre a párt belső ranglétráján. Kétségtelenül Gordon reformista és az LP modernizálására törekedett. Gordon a munka-tőke megbékítésére törekszik s e felfogás jegyében kizárja a régi hagyományos elképzelést, hogy az LP a szakszervezetek politikai szárnya legyen. Gordon és Tony három ízben együtt látogatták meg az USA-t, többek között 1992-ben, Clinton győzelmekor. Mindez mindkettejüket a párt centrumába hajózta, és ekkor történt, hogy Gordon 1995-ben kihagyott egy nagy lehetőséget, amikor John Smith⁷ mellett főtitkár-helyettes lehetett volna belőle. A párt irányítása így első ízben illant el a kezéből. Gordon és Tony között a szekér lassan elfordult. Az LP kedvence kitűnt nagy szónoki képességével, erős modernizáló eltökéltségével, és nagy hatást gyakorolt az egész közvéleményre. Tony jobban átértette és megértette a középosztály törekvéseit és szándékait, mint az idősebb Gordon. Tony angolnak tűnhetett a kritikus pillanatokban, amikor az LP-ben éppen egy új vezért kellett keresni. Neil Kinnock⁸ után John Smith szintén skót volt, miként ezt Gordonról is tudták, így ideje volt egy igazi angolnak feltűnnie és Tony ezt a posztot töltötte be. Három nappal halála előtt John Smith szintén tett egy nyilatkozatot a hozzá közelállóknek, miszerint az ő utódja valószínűleg Tony lesz. Ezután Tony és Gordon megkötötték a maguk híres titkos gentleman agreement-jét, ami hosz-

⁷ John Smith-ről lásd Évkönyv 1995.

⁸ Neil Kinnock walesi bányászvidékről került ki s lett az LP vezére az 1980-as években. Óróa többet az Évkönyv 1980-as kötetében.

szú időre megszabta Nagy-Britannia politikai belső életét s azt, hogy Gordon a pénzügyminisztérium gazdája, de az LP-ben a politikai kérdésekben nem lép fel Tony riválisaként. Tony ezzel szemben szabad kezet adott Gordon Brown-nak, hogy az Új LP számára gazdasági és szociális kérdésekben programot adjon. Ugyanakkor ismertté vált egy titkos megállapodásuk, hogy Tony Blair egy időben majd átengedi számára a miniszterelnökséget és akkor majd őt fogja támogatni e poszt betöltésére. Amikor ez a hír többször is elhangzott, akkor egyikük sem cáfolta azt soha.

Három évvel később az Új LP választási győzelmet aratott.⁹ Blair a Downing Street 10-be, Brown a 11-be költözött. Az új helyzetben a duó soha nem látottan jól működött és Tony valóban úgy engedte, hogy Gordon Brown valóságos miniszterelnök-helyettesének tűnhetett. Tony Blair első miniszterelnöksége alatt Brown helyzete változatlan maradt. Ugyanakkor ideológiai kérdésekben nézeteltéréseik erősödtek. Mindemellett érvényesült a gazdasági növekedés, a pénzügyi szigor, az alacsony infláció és a teljes foglalkoztatás, valamint a profit megbékítése az egyenlőség elvével.

A nagyobb ellentétek a második LP kormány idején. 2001 és 2005 között éleződtek ki. Ez megtörtént az euro-val kapcsolatban. Blair híve lett annak, hogy Anglia számára is elfogadják az eurót az európai egység jegyében. Gordon Brown ezzel szemben gazdasági feltételeket követelt és a vitába bevette saját esetleges lemondását is. 2003 júniusában Tony Blair engedett. Az eurót elfelejtették. Az iraki invázió idején Gordon Brown támogatta ugyan Tonyt, de minden lelkesedés nélkül. A rivalizálás egyre inkább érvényesült. Tony Blair tündöklése az LP élén Gordon Brownt bizonyos keserűséggel töltötte el. Megsebzett lett, amit leplezett, és úgy érezte, hogy egy nagy igazságtalanság révén veszített. A frusztráció megmérgezte az életét, de Blairét is. Tony nagy beszédei már nem elégtették ki Brownt. 2005 elején kirobbant: „Végül is mikor fogsz távozni? Most már én akarom ellátni a dolgokat!”

Miután az iraki dolgok kapcsán meggyengült és miután több brit is dezavualta szoros szövetségét George Bush-al, Tony Blair 2004-ben bejelentette, hogy új mandátuma lesz az utolsó. Ez a kijelentés egyúttal a miniszterelnököt a valóságban „sánta kacává” tette, és autoritása megcsappant. A 2005. májusi községi választásokon elszenvedett vereség¹⁰ Brownt a dolgok élére állította. Ez tulajdonképpen napirendre tűzte Blairnek azt az ígéretét, hogy úgy fog lemondani, hogy kellő időt adjon utódjának a dolgok átvételére és a felkészülésre.

⁹ Az 1997-es választási győzelemről lásd Évkönyv 1997 és 1998.

¹⁰ A választásról lásd Évkönyv 2006.

Ekkor már precíz dátumot követelt. Valóságos nyílt lázadás tört ki az LP-ben és ekkor Blair kijelentette, hogy még egy évnyi időt kér magának. Minden bizonnyal jócskán előre rohant. Akár összeesküdt Blair ellen, akár nem, megalázó vereséget mért rá és Brown elérte, hogy valóban már a csúcra emelkedett. Az LP 2006. szeptemberi manchesteri konferenciája¹¹ valóban Tony Blair utolsó konferenciája lett, legalábbis mint pártvezéré. A konferenciát követő keddi beszédét áthatotta a nyilvánvaló nosztalgia és azt, hogy az voltaképpen egy búcsúbeszéd volt. Brown nem mulasztotta el, hogy tisztelettel emlékezzen meg róla és biztosítsa, hogy ezután is barátok maradnak. De világos volt, hogy valójában fellélegzett, és teljes szívvel boldog volt, hogy eljött a nap, amikor ténylegesen már ő fog kormányozni.

Forrás: Blair-Brown. Les rivaux de Londres, Le Monde, 2007. június 27. A cikket John Schwarzmantel juttatta el az Évkönyvnek.

* * *

SEUMAS MILNE¹²

Brownnak nagyobb változtatásokat kell eszközölnie, nemcsak a hangszerek hangját kell megváltoztatnia

(Rövidítve)

A hosszú és furcsa ellentétek után, amelyet Tony Blair és Gordon Brown hívei mindig túlhangsúlyoztak, Brown állítólagos baloldalisága, amit Blair thatcherista beállítottságával mindig megfékezett, ez a baloldaliság lehet, hogy csak paranoid fantázia óhaja volt. Mindketten az Új Labour alapító atyjai voltak, amely most magában foglalja a neoliborális atlantizmust is. Az azonban mindig is biztos volt, hogy egy Brown kormány nem lehet jobboldalibb, mint Blair-é volt. Ami azonban két héttel az új kormány megalakulása után is kérdés, hogy a Brown vezetésű kormány csak részletekben és a hangszerelésben lesz-e más, vagy pedig a Brown-kormány valóban megvalósít egy igazi balközép politikát.

Az a körülmény, hogy Jon Cruddas próbálta meg megszerezni az LP helyettes vezetői posztját, ez mindenesetre új arcot jelent az LP politikai ve-

¹¹ A manchesteri konferenciáról magyarul bővebben Évkönyv 2008.

¹² Milne cikkei, amelyek egykor még a Tribune hasábjain jelentek meg, az Évkönyv az 1980-as években rendszeresen közölte.

zetésében. A közvélemény-kutatások szerint ez az érzés elég világosan jelentkezik az egész országban. Michael Meacher¹³, aki a változások idején Brown-al szemben jelöltette magát, azon az LP belső választáson, amelyre sohasem került sor, most ezt a helyettes-vezéri választást nagyon jó jelnek ítélte, elsősorban azért, mert nem Blair az, aki erre a helyre került. Általános helyesléssel találkozott Brown bejelentése, hogy nagyobb parlamenti és demokratikus ellenőrzést valósít meg. Ugyanígy az iraki háborúval kapcsolatos ismeretek székspszisét ugyanúgy jól értékelték, mint azt, hogy David Miliband-et választotta külügyminiszternek. Ugyanígy fontos jel, hogy Brown egyik miniszter-munkatársa jelezte, hogy az egészségügyben csökkenteni kívánják a privatizálás szerepét, egy másik minisztere pedig azt, hogy további jelentős juttatásokat adnak az egyetemisták ösztöndíjai számára. Mindez azt látszik tanúsítani, hogy a politika ténylegesen megváltozott, miként az is, hogy a minap Brown bejelentette, hogy új lakás és házépítési kezdeményezésbe fog, amelynek révén olcsóbérű házakhoz és lakásokhoz juthatnak a kispénzűek. Ugyanakkor Sir Digby Jones-t nevezték ki kereskedelmi és beruházási miniszternek, aki nagyon keményvonalas politikát valósított meg a múltban, néhány más miniszteri kinevezéssel együtt arról tanúskodik, hogy az új kormányban és az LP vezetésben továbbra is érvényesülni fog egyfajta egyensúlyozás és azoknak a kibékítése, akik az LP támogatói lehetnek, beleértve a szakszervezeteket is.

John Hutton, az új kormány minisztere kijelentette, hogy az LP átvehetné a toryk szerepét, vagyis a business természetese érdekpártjává lehetne. Az új kormány egyes tagjainak kijelentéseit ugyan nem kell készpénznek venni, de nem is lehet lesöpörni az asztalról. Az új kormány politikáját nem egyszerűen a pártvezér szubjektív óhajai és preferenciái fogják meghatározni, hanem az objektív feltételek illetőleg, hogy különböző oldalról milyen nyomásnak lesz kitéve. A különféle vállalatok és a nemzetközi tőke ugyanúgy hatni fog rá, miként ezt a nyomást csak demokratikus és társadalmi ellenhatással lehet majd ellensúlyozni. Ez utóbbiakhoz tartozik, amivel számolni kell, mind a parlamenten kívül, mind az LP-n kívül, a szakszervezeti nyomással, valamint a különféle népi mozgalmakkal. Amennyiben ez a kormány másfajta politikát akar megvalósítani, mint elődjei, akkor ennek a nyomásnak szintén eme új politika megvalósítására kell koncentrálnia. Ennek egyik formája az lesz, hogy az LP ezen a nyáron az új helyi választásokon szerepelni fog. Az LP konferenciája és határozatai szintén fontosak és ez a magyarázata, hogy Brown miért fordít ezekre nagy figyelmet. A változás első mozzanata az kell hogy legyen,

¹³ Meacher a Tribune csoport egyik vezető személyisége és többszörös LP miniszter volt, az un. „soft left” egyik hangsúlyos képviselője.

hogy Nagy-Britannia politikája megváltozzon a katasztrofális iraki háborúban. Ez jelezné a szakítást Blair politikájával, amely semmibe vette a parlamentet, az LP-t és teljes mértékben kiszolgálta az USA-t. A második ilyen lépés az lenne, ha leállítanák a közszolgáltatások privatizációját és megerősítenék a közösségi szektort (public sector) a vasutaknál. A Blair kormány privatizálási politikájáról kiderült, hogy az egyfelől nem hatékony, másfelől igen népszerűtlen. A wales-i és a skót adminisztráció ugyancsak bebizonyította, hogy mindkét helyen elfordultak a blair-i kormány politikájától. Amennyiben Brown ház és lakásépítési politikája valóban realizálódik, akkor ennek is a közösségi szektor keretében kell megvalósulnia, nem pedig a magánépítkezéseknél. Ezt a politikát az LP összes elnökjelöltje támogatta. A harmadik jele a változásnak az lenne, ha nagyobb progresszív adókat vetnének ki a vagyonosokra. Ez hatékony lenne a növekvő szociális egyenlőtlenség ellensúlyozására. Mindez jellemző volt Blair politikájára.

Amikor az Új LP kormány hatalomra jutott, akkor Brown olyan javaslatot terjesztett elő, hogy az évi 100 000 fontnál többet kereső gazdagok vagyonadóját 50%-ra emeljék, ámde ezt a tervet Blair leblokkolta. Brown-nak ezt a szociális újraelosztási gondolatát, amelyről úgy vélte, hogy a nemzetgazdaságot is fellendítené, Blair elvetette.

Forrás: Seumas Milne: Brown will need to change ... The Guardian 12.07.07.

* * *

Gordon Brown miniszterelnöki pályakezdéséhez

John Schwarzmantel 2007. október 28-i levele Jemnitz Jánoshoz

Schwarzmantel a levelében szintén hangsúlyozza, hogy Gordon Brown reputációjának komolyan ártott a választás korai ez évi kijelölésének meglebegtetése, majd az ettől való visszatáncolása, amikor a közvélemény-kutatások kedvezőtlen hírekről szóltak. Emellett Schwarzmantel megjegyezte, hogy minden jel szerint Brown tényleges politikája nem sokban fog el térni Blairétől, hiszen mellette ő is a New Labour egyik kialakító atyja volt.

* * *

ALEX CALLENICOS

Gordon Brown – stílusváltás és nem politikai váltás

(Rövidítve)

Gordon Brown első napjai a Downing Streeten azzal teltek el, hogy valahogy kitörölje Tony Blairt a történelemből, és ezzel megkülönböztesse magát elődjétől. Pontosan ezért Gordon Brown azzal kezdte, hogy visszaadta a kormánytisztviselőknek azt a jogkört, amit Tony Blair elvett tőlük, hogy azt saját fő tanácsadóinak, Alistair Campbell-nek és Jonathan Powell-nek adja. Ezért hallottunk olyan sok kételyt az új külügyminiszter, David Miliband körül, azzal kapcsolatban, hogy bölcs dolog volt-e megtámadni Irakot. A cél, a stratégia mögötti cél eléggé világos. Brown ezzel kívánja ledobni magáról az öröklött kötelékeket és a közvéleményben ugyanakkor megszerezni a vezetést a tory-k előtt. Ez lehetővé tenné számára, hogy idő előtti választásokat hirdethessen meg, feltehetően a jövő évben, és így nyerné el első miniszterelnökségét. Ahhoz, hogy ezt elérje, hogy visszabüvölje azoknak a milliőknak egy részét, akik 2001-ben és 2005-ben elhagyták az LP-t. Annakidején Blair tehetett arról, hogy ezek az emberek eltávoztak, Brown-nak pedig arra kell törekednie, hogy annyit nyerjen vissza, amennyit csak tud. A személyes ambíciók és a politikai érdekek ebben az esetben tökéletesen egybevágnak. Eddig a pillanatig ez a stratégia nem is vált be nagyon rosszul. Addig a pillanatig, amíg az angliai merényletekre nem került sor, Brown nem kényszerült rá arra, hogy Blair módjára „iszlám fasisztákról” beszéljen. Ámde ne legyenek illúzióink, hogy bármiféle igazi javulás következett volna be a politikában. Brown alatt ugyanúgy, mint Blair alatt, a brit kormány elhárítja azt a felelősséget, hogy Irak megtámadása nagyobb terrorista támadások kockázatának tette ki Nagy-Britanniát. Továbbá az, hogy depolitizálni igyekeznek a terroristákat azzal, hogy egyszerűen bűnözőként állítják be őket, ez nem segít. Ezzel csak a Downing Street és a belügyminisztérium azt éri el, hogy a muzulmán vezetőket is beharagítja. Ez a körülmény rávilágít az alapvető ellentmondásra, amely Brown stratégiájában meghúzódik. Brown-nak meg kell magát különböztetnie Blair-től, de amikor a lényegre kerül a sor, akkor Brown ugyanazt a politikát követi, mint Blair. Blairt gyűlölték, mert egy öntörvényű hazudó volt, de gyűlölték az általa vezetett politika miatt is, amely során kiszolgált az USA-t, miközben a neoliberalizmust valósította meg odahaza.

Blair vállalhatta a külpolitikai vezetést, de Brown mögötte állt és egyike volt az Új LP megteremtőinek. Brown ugyanakkor mégsem volt a hazai front egyedüli ura. Ami azonban a külpolitikát illeti, most úgy tűnik, Brown-nak ez a balanszírozó szerepe nem folytatható tovább. A hét végén vissza kell szólnia a minisztereinek, hogy miként distanzáirozza magát George Bush-tól. Egyes kormánybeli államtitkárok bátrabban nyilatkoztak az USA-tól való elhatárolódásról Irak esetében is, ámde ezeket Brown leintette és hangsúlyozott kijelentést tett arról, hogy mennyire fontos a brit-USA „különleges barátság”. Brown kijelentette: „Nem engedjük meg senkinek, hogy elhatároljon bennünket az USA-tól.”

Miliband hangsúlyozta, hogy az USA kapcsolat a legfontosabb bilaterális kapcsolat Nagy-Britannia számára. Valószínűleg ez lesz a jellemző Brown kormánya számára. A választási tényezők szintén ezt diktálhatják. Az elkövetkező választás, akármikor is fogják megtartani, kemény harcot ígér és mindenképpen szoros lesz az eredmény.

Ami lényeges, az az, hogy Brown tényleg mélyen hisz a neoliberalizmusban és az USA szövetségben. Így az a törekvése és kísérlete, hogy Blairtől elhatárolja magát és új köntösben lépjen fel, bukásra van ítélve.

Forrás: Alex Callenicos: Gordon Brown – a change of style, but not of policies, Socialist Worker, 2007. július 21.

* * *

Új seprű seper a Dowling Streeten

Gordon Brown rövid kormányfői beköszöntőjében legalább nyolcszor használta a „változás” szót, és ennek jegyében csütörtökön minőségi cseppet hajtott végre a kormányban, hogy beváltsa fiatalítási ígéreteit.

A kormányból számos nagyágyú távozott, volt, aki „ugrott, mielőtt löttek volna” (*John Prescott* miniszterelnök-helyettes, *Patricia Hewitt* egészségügyi miniszter stb.), mások (köztük *Margaret Beckett*, akinek hosszú pályafutása végén csak egy év jutott a külügyminisztérium élén) csalódotan vették tudomásul, hogy idejük lejárt. *Gordon Brown* kétes szórakozástól fosztotta meg a nyilvánosságot. Korábban a kormányváltás reflektorfényben zajlott, a tévékamerák megörökítették a Downing Street-i jövés-menést. Az egyeztetésre ezúttal a kormányfő parlamenti dolgozójában került sor.

A legfontosabb pozíciók közül a pénzügyminiszteri *Alistair Darling*nak, a visszafogottnak látszó, hatékonynak mondott skót politikusnak jutott, aki korábban számos más poszton – utoljára a kereskedelmi és ipari tárcá-

nál – bizonyított. Harminc éve, *David Owen* kinevezése őt nem volt ilyen fiatal, 41 éves külügyminisztere a szigetországnak. *David Miliband* eddig a környezetvédelmi tárcát vezette, „higgadt, de céltudatos” diplomáciát ígér. A tehetséges és becsvágyó politikust hosszasan győzködték a „blairisták”, hogy induljon harcba Brown ellenében a Munkáspárt vezetőjének tisztségéért. A BBC szerint Milibanddal az élen az Egyesült Államok és Izrael bírálatától sem ódzkodó brit külpolitika várható, miközben a globális felmelegedés kihívása a londoni diplomácia egyik prioritása lesz. Egy másik Miliband, David bátyja, Ed is bekerült a csapatba, a Miniszterelnöki Hivatal élére. Gordon Brown legközelebbi munkatársa és bizalmasa, Ed Balls az újonnan felállított, a gyermekekkel és iskolákkal (a téma Brown „szenvedélye”) foglalkozó minisztériumot vezetheti. A rokonokkal bővelkedő kormányban *Mrs. Balls*, *Yvette Cooper* a lakáskérdésért lesz felelős. Megrökönyödést keltett, hogy a meglehetősen ismeretlen *Jacqui Smith* kapta, a történelemben a „szebbik nemből” elsőként, a harmadik legfontosabb tárcát, a belügyminiszterit. Brown bizalmasa *Jack Straw*, utoljára a munkáspárti frakció vezetője, a belügyből nemrégiben kivált igazságügyi minisztériumot irányíthatja. Megszűnt a miniszterelnök-helyettesi pozíció, a párt újonnan megválasztott második embere, *Harriet Harman* a Labour igazgatásán kívül a nőkért és az alsóházi képviselőcsoportért lesz felelős. Az új kormányfő „prioritása”, az egészségügy felvirágoztatása az egykori postás és szakszervezeti funkcionárius, *Alan Johnson* feladata lesz.

Brown három új tárcát hozott létre, míg Blair gárdájából tizenegyen kereshetnek maguknak más megélhetést. Egyetlen lényeges pozíció maradt érintetlen, *Des Browne* védelmi miniszteré.

Forrás: Népszabadság 2007. június 29. R.Hahn Veronika London

* * *

IAN DAVIDSON

Válaszúton

(Némi rövidítéssel)

Gordon Brown és új csapata csak akkor tudják legitimálni magukat, ha kellőképpen elhatárolják magukat Tony Blairtől.

Gordon Brown régi ismerős a politikában és elérkezett élete céljához, és egyúttal ez jelenti számára az első problémát, nevezetesen, hogy senki nem választotta meg, sem az LP-ben nem történt választás, sem egyelőre a brit

választópolgárok sem választották meg. Egyszerűen megörökölte annak az embernek a posztját, amely posztról már régen úgy ítélte, hogy az megilleti őt. Ám miként fogja Brown most a legitimitást megkérni a britektől, mint új miniszterelnök? Ám az biztos, hogy ezzel a legitimitással baj lesz, ha Brown ugyanazt a politikát kínálja fel nekik, mint amit Blair az elmúlt tíz évben felkínált a briteknek. A második probléma az, hogy Brown a hosszú tíz év alatt a Blair kormányzat második embereként nyilván felelős mindazért, ami a tíz évben történt. Ugyanakkor a brit kommentátorok mindig is hangsúlyozták, hogy alapvető különbségek voltak a két ember között. A gyakorlatban azonban Brown árnyékban maradt. Brown bebizonyította és úgy is mutatta magát, hogy a gazdasági kérdések ügyes managere, ugyanakkor azonban a nagy politikai kérdésekben hallgatott, illetőleg bizonytalannak tűnt. Így azután Brown legitimitását illetően egy kicsit várunk kell és Brown csak úgy tudja magát valóban legitimálni, ha Blair örökségétől bizonyos fokig radikálisan elhatárolja magát. Ez nem lesz egyszerű feladat.

A Brown előtt álló időkbén alighanem a legnagyobb feladat az lesz, hogy valamiféle egyensúlyt találjon a szabad piacgazdaság ill. a szociális követelmények teljesítése között. Miként világos, hogy Tony Blair a múltban az LP-t jócskán eltolta jobbra atekintetben, hogy az LP elveivel és programjával szemben nem vállalta az elnyomottak védelmét. Éppen ezért változtatta meg a párt nevét is az Új LP-re. (New Labour). Ugyanakkor tény, hogy Blair alatt ez a piacgazdasági politika sikeresebb volt az emberek számára is, sikeresebb, mint az hosszú nemzedékeken át számukra világosan megjelent. A gazdaság fellendüléséből és a beszedett adókból a kormánynak a múltban lehetősége nyílt arra, hogy mind a közoktatásba, mind az egészségügybe (NHS) nagyobb pénzeket fektessen be.

Mindez egy olyan számla volt, amit meg kellett fizetni. Ugyanakkor a bevételi problémák és az egyenlőtlenség azonban mindkét oldalról felégett, és problémákat okozott. A társadalom legalsó kategóriáinak százalékaránya a társadalomban a Blair korszak alatt 13%-ról 20%-ra emelkedett. Az etnikai kisebbségek körében ez az arány még sokkal rosszabb. A Blair korszak legrosszabb oldala természetesen az iraki háború. Igen sokan már az iraki háború kezdetekor a beavatkozást elleneztek s napjainkban a társadalom túlnyomó többsége úgy véli, hogy az invázió hiba volt, nemcsak Irak számára, hanem az egész térség számára ez katasztrofális hatással volt. Ugyanakkor a háborúnak mind az USA, mind Nagy-Britannia számára igen súlyos morális következményei voltak. A kérdés most az, hogy Brown ettől az iraki háborús politikától el fogja-e tudni magát határolni.

Amikor Gordon Brown bevonult a Downing Street 10-be, akkor nem a bankárok, nem a munkások, nem a font-patrióták voltak azok, akik Brown-

t megéljenezték, hanem sokkal inkább azok az önállóan gondolkodók, és azok a fiatalok, akik nehezen viselték el a jelenlegi társadalom vastörvényeit (többek között az örökösödés terén – a másodszülöttek). Gordon Brown az igazi „anti-hős” (Anti-Held). Ugyanakkor Gordon Brown az, aki a gazdaságpolitika irányításában mégiscsak a prímhegedűs volt. Mindenesetre elmúltak azok az idők, amikor a hangos reklámcsinálók és a túlfizetett politikai tanácsadók hőskorszakát éltük Blair alatt.

Brown bizonyára keményen fog dolgozni és kerülni fogja a látszatokat. Emlékezni fog a szociális egyenlőtlenség problémáira. Az ideológiát félretolja, teljesen pragmatikusan fog vezetni és ez lesz az „Új Labour” politikája. Ezt fogja tenni az 56 éves Brown s ezt messzemenően bizonyítja az, ahogyan az elmúlt tíz évben cselekedett. A Brown hívők megjegyzik, hogy Brown-nak köszönhető, hogy 2,5 millió ember kapott munkalehetőséget a régebbi munkanélküliek közül, hogy kialakított egyfajta szociális államot és leépítette az államadósságokat. Brown-nak köszönhető a gazdaság felvirágzása, a font megmentése a bizonytalan euro-val szemben. Ellenfelei szemére vetik az újraosztás gyakorlatát, miszerint a szegényebb néprétegek kevésbé nyerhettek a keményen beszédett adókból. Az alacsonyra szorított infláció korszaka szerintük véget ért és most következnek el a szigetország nehéz órái. A megfigyelők szerint Brown-nal mégsem következik be a kormánykurzus igazi változása. Az elmúlt tíz év alatt együtt és igennel szavazott a korábbi kormánnyal. Jóváhagyta az iraki háborús politikát is és noha Bush-tól biztosan el fogja magát határolni, de Washingtonnal nem fog szembefordulni. Brown-nak mindig is jók voltak a kapcsolatai mind az USA demokratáihoz, mind pedig a republikánusokkal.

Forrás: Ian Davidson: Am Scheideweg. Der Standard 2007. 07. 04. (Davidson cikkét a Standard fordításban közölte és a cikket Gerd Callesen küldte meg az Évkönyvnek).

* * *

A szakadék a szegények és a gazdagok között 40 év óta most a legszélesebb

(Némileg rövidítve)

Nagy-Britannia lassan egy szegregált országgá változik, ahol a szegények és a gazdagok el vannak különítve egymástól.

Az elmúlt 15 évben növekedett azoknak a háztartásoknak a száma, amelyek a szegénységi küszöb alatt éltek. Ezek a háztartások bizonyos váro-

sokban és bizonyos területeken az összes háztartás több mint a felét teszik ki. Ugyanakkor a gazdag háztartások aránytalanul még vagyonosabbakká válnak. Jelenleg sok gazdag ember él teljesen elzárva a szegényektől. A kutatócsoport megállapította, hogy a szegények és a gazdagok közötti szakadék kiszélesedése egyúttal olyan következménnyel járt, hogy általában csökkent az átlagos háztartások száma, amelyeket egy olyan kategóriába lehetett volna sorolni, hogy azok sem nem gazdagok, sem nem szegények. Ezek a háztartások és családok és háztartások általában eltűnnek Londonból és Délkeletről. 1970-től a szegénység és gazdagság szintje Nagy-Britanniában jelentősen megváltozott. Jelenleg az ország visszacsúszik abba a helyzetbe, amelyben ezelőtt mintegy 40 évvel élt.¹⁴ Míg azoknak az embereknek a száma, akik nagyon szegények, csökkent, ugyanakkor azoknak az embereknek a száma, akik a szegénységi küszöb alatt élnek, növekedett. Jelenleg a háztartások egynegyede tartozik ebbe a kategóriába. Ugyanakkor a nagyon gazdagok háztartásainak száma rendkívül gyorsan növekedett 1999 és 2003 között.¹⁵ Jelenleg a családoknak több mint egyötöde tartozik ebbe a kategóriába. Azonban az átlagos háztartások száma a családok kétharmadáról 1980 óta jelenleg 2000-re, már csak éppen több mint a fele a családoknak. A kutatócsoport azt is megállapította, hogy a szegénység a városokban fokozódott, míg a gazdagok és tehetősek kivonultak a külvárosokba. Ugyanez a csoport azt is megállapította, hogy 1970 és 2000 között az is megváltozott, hogy a szegények, a gazdagok és az átlagjövedelműek már aligha élnek egymás melletti lakásokban. A kutatócsoport azt is megállapította, hogy a közvélemény szerint a szegények és gazdagok közötti távolság túlságosan nagy és elfogadhatatlan. Azt is megállapították, hogy az embereket megkérdezve sokkal sűrűbben kaptak olyan válaszokat, hogy akiknek magas a jövedelmük, azok túlfizetettek, mint azt, hogy akiknek viszont alacsony a fizetésük és jövedelmük, azokat alulfizették.

Forrás: Gap between rich and poor 'widest in 40 years'. The Independent, 2007. július 17.

¹⁴ Visszautalás a „fekete évtizedekre”, az 1930-as évekre, a rendkívül nagy munkanélküliségre, szegénységre és éhínségre. Ez a híres éhségmenetek kora.

¹⁵ Ez ismeretesen Tony Blair miniszterelnökségének kora.

PATRICK WINTOUR

Miliband: Szeretnék visszatérni a Kiáltványhoz

(Nagyobb rövidítéssel)

Amikor John Kennedyt agyonlőtték, a hír hallatára Tony Crossland¹⁶ szívinfarktust kapott. Ed Miliband családi háttértörténetéhez hozzátartozik, hogy amikor a nagy revizionista meghalt, ő még csak hét-nyolc éves volt és éppen anyja, Marion Kozak diktált neki írásgyakorlatot. A labour politika a vérében van. Apja Ralph Miliband¹⁷ marxista politikai teoretikus volt, aki mindig is opponálója volt az LP politikájának, a Socialist Register¹⁸ első szerkesztője, a 60-as 70-es évek baloldali mozgalmainak legszilárdabb ihletője. Ami anyja politikáját illeti, ő egyfajta háromszögben helyezkedik el, egyfelől Ralph Miliband között, aki mindig is opponálta és bírálta az LP-t és két fia között, akik jelenleg az Új LP politikusai. Így azután a Miliband családi ház mindig politikai viták színhelye volt. Ed jelenleg 37 éves korára az LP kabinet tagja mindössze négy évvel azután, hogy képviselő lett s mindebben követte bátyját Davidet, a külügyminisztert. Ez alkalomból megjegyezte, hogy szívesen látta volna, ha még apja látta volna, hogy ő is csatlakozik bátyjához a kabinetminisztériumban. A meglepő az új kabinet-miniszter esetében az, hogy mennyire meg van győződve politikai elképzelésének helyességéről és arról, hogy a politika valóban meg is tudja változtatni a társadalmat. Tony Blairral szemben Ed Miliband már egy másik nemzedék gyermeke, aki nem olyan örökséggel kellett hogy szembenézen, hogy az LP négy választáson át nem tudta megbuktatni a konzervatívokat. A vele való beszélgetések során nem tűnik úgy, hogy Ed Miliband attól tartana, hogy választási körzetében az emberek többsége konzervatív lenne. Gondolatai csak kissé változtak azóta, hogy Gordon Brown őt bízta meg azzal, hogy a következő választásra ő írja meg az LP választási programját. Ez jó alkalmat kínál arra, hogy összegezze az elmúlt tíz esztendő tapasztalatait, a programba beleírja saját idealizmusát és jelezze azt is, hogy a Brown kormányzat mit is fog jelenteni és teljesíteni.

Forrás: Patrick Wintour: Miliband: „I want a buzz back in the manifesto”. The Guardian, 2007. július 23. (Az írást John Schwarzmantel juttatta el az Évkönyvnek)

¹⁶ Crosland életútját lásd Évkönyv 1996.

¹⁷ Ralph Miliband életútját lásd Évkönyv 1995.

¹⁸ A Socialist Register-ről hosszabban lásd Jemnitz János ismertetését a KLIÓ 2007/2-es számában.

SEUMAS MILNE¹⁹

Ez a válság a szabadpiaci konszenzus végét jelenti

(Részlet)

A hitelválság megkondítja a harangot, amely a fellendülés korszakának a végét jelzi. A politika ezzel együtt változik. Az Új Labour meg akarta szépíteni az elmúlt évtized gazdasági életét. Azzal, hogy Nagy-Britannia kivált az európai valutaárfolyam mechanizmusból az 1990-es évek kezdetén és a nemzetközi helyzet alakulásának közepette a brit különleges rendszer olyan helyzetet eredményezett, amiről a korábbi brit politikusok csak álmodozhattak. Bármiféle katasztrófákat és botrányokat is éltek át, a brit gazdaság mindezen idő alatt Tony Blair és Gordon Brown titkos fegyvere maradt: a „gazdasági növekedés leghosszabb periódusa, amióta csak ezeket a folyamatokat rögzítik”, alacsony infláció, gyors munkahely teremtés és a nagyfokú állami költségvetési kiadások kora és mindez a folyamat egyazon időben játszódott le. Ugyanebben az időben megmutatkozott egy tendencia az egyenlőtlenség növekedésére is²⁰, szívós munkanélküliség és nagyfokú eladósodottság – és a gazdaság egészsége nagymértékben függött attól, hogy mekkora a nemzetközi pénzügyi körök toleranciája azzal szemben, hogy Nagy-Britanniában továbbra is nagy legyen a költségvetési deficit... Ez utóbbi természetesen érinti Gordon Brownt²¹ is, aki végül is megérkezett a Downing Street 10-be.

Ám ezek a „nagyszerű” napok véget értek. Minthogy az USA-ban ennek az évnek az elején elszabadult a jelzálog hitel válság, és ennek a hullámai most előtörték az egész deregulált globális pénzügyi rendszert, ami súlyos csapásként éri mind az USA-t, mind Nagy-Britanniát és azt a gyakorlatot, amely eddig ezeknek az országoknak a gazdaságát fellendülésben tartotta. Nagy-Britanniában ez máris elvezetett a Northern Rock bank összeomlásához és ebben az országban ez az első ilyen bankcsőd egészen a viktoriánus évektől kezdve. De a dolgok nyilvánvalóan ebben az irányban fog-

¹⁹ Milne ismert közgazdász és publicista, cikkeket egykor a Tribune alapján az 1980-as és 1990-es években többször közöltük az Évkönyvben is. Milne ismerten baloldali.

²⁰ Az egyenlőtlenség növekedését illetőleg lásd Artner Annamária cikkét az Évkönyv 2008 évi kötetében.

²¹ Utalás arra, hogy Blair 10 éves miniszterelnöksége idején mindvégig Brown volt a pénzügyminiszter és a második számú ember a kormányban.

nak tovább „haladni”, főleg egy olyan országban, amelynek gazdaságát olyannyira a pénzügyi körök uralják. ...Ami Nagy-Britanniát illeti, itt az emberek személyes adóssága 1,4 trillió font, vagyis nagyobb mint az évi nemzeti jövedelem – ez azt jelzi, hogy Nagy-Britannia ugyanabba az irányba halad, mint az USA, ahol a hitelcsőd általános recesszióhoz vezetett.

Az ingatlan és a hitelválság általánosan arra vezet majd, hogy csökken a kereslet és ez viszont arra vezet, hogy a gazdasági növekedés mindenütt csökkenni fog. ...Nagy a valószínűség, hogy egy olyan helyzet alakul ki, amikor gazdasági recesszió együtt jár majd az inflációval. Mindez különösen kockázatos a neoliberais ortodox felfogás és gyakorlat számára. Ráadásul jelenleg mind az olajárak, mind az élelmiszerárak gyorsan emelkednek. Mindez azt eredményezi, hogy az első világban²² az elmúlt tíz év gazdasági fellendülése hirtelen hajótörést szenved. A hosszú felvirágzási korszak egyik oka a Szovjetunió összeomlása és Kína kinyílása volt ugyanúgy, mint Indiáé az 1990-es években. Ez azt jelentette, hogy újabb százmilliók, mármint értelmiségiek, illetőleg alacsonyán fizetett bérmunkások kapcsolódtak be a nemzetközi piacgazdaságba.

Azzal egyetemben, ahogy a szervezett munkásság meggyengült és azzal együtt megtörtént a dereguláció és bekövetkezett az olcsó árú átáramlása az egész világba, ez a nagy profitok paradicsomához vezetett. A jelek azonban azt mutatják, hogy ez a rendszer véget ért. Ennek egyik velejárója a munkanélküliség emelkedése, és ugyanakkor az életszínvonal meredek eséséhez vezet. A hosszú felvirágzás korszak végének egészen bizonyos, hogy ideológiai következményei is lesznek. Ahogyan Martin Wolf, a brit gazdasági kommentátorok doyenje a tegnapi Financial Times-ben megírta, „Ami most történik a hitelpiacon, az nagy csapás az angolszász pénzügyi modell hitelképességére” és ez együtt jár azzal, hogy megrendül az a neoliberais szemlélet és gyakorlat, ami a világot egy egész nemzedéken át uralta. Az a kérdés, hogy az előbb megjelölt ideológiai kényszerzubbony mennyiben marad rajta a brit vezetőkön, ez kérdés. Jelenleg a munkáspárti kormány vezetői feltehetőleg rákényszerülnek a bankok államosítására, hogy megmentsék a kifolyó és várt hiteleket, ez egyúttal megtöri azt a neveltséges, és mégis erősen megrögződött visszautasítását minden olyan lépésnek, amely a köztulajdon kiterjesztését szorgalmazta volna. Gordon Brown számára, aki egyszer megjósolta a felvirágzás végét, a növekvő gazdasági veszélyek most elkerülhetetlenné teszik a változtatás kényszerét. Ám egy olyan ember számára, aki annyira összefonódott a neoliberais szemlélettel, lehetséges, hogy már túl késő, hogy egy komoly változást

²² Az első világ a nyugat-európai országokat és az USA-t jelenti, vagyis a fejlett kapitalista országokat.

megtegyen. Ha ezt a radikális változást ténylegesen nem hajtják végre, a fent vázolt ár el fogja söpörni őt és az egész LP kormányt.

Forrás: The Guardian 2007. december 13.

* * *

JIM MORTIMER²³

A pártdemokráciáról

(Rövidítve)

Az LP dokumentuma, amelyet a kongresszus elé terjesztettek Gordon Brown helyeslésével, a pártdemokrácia megújításáról, ezt a dokumentumot üdvözölni lehet, mint annak örvedetes elismerését, hogy szükség van a változásra. Ez a pártjavaslat egyaránt érinti az egyes párttagok, pártszervezetek és csatlakozott szervezetek jogait a politika kialakításának folyamatában. A programjavaslat előszavát Gordon Brown írta, aki rámutatott, hogy melyek a legzavaróbb dolgok a modern brit politikában. Brown megállapította, hogy tudja és az LP-ben tudják, hogy a brit emberek nagymértékben érdeklődnek a politika iránt és csatlakoznak a helyi olyan mozgalmakhoz és csoportokhoz, amelyek a politikát befolyásolni akarják, akár helyi, akár országos, akár globális kérdésekben, ugyanakkor a hagyományos pártélet sohasem volt ennyire gyenge, mint most. Az LP-hez csatlakozottak egyéni párttagsága meredeken csökkent. Mindez akkor történt és történik, amikor az emberek milliói vetek részt utcai tüntetéseken, amelyeken az iraki háború ellen tiltakoztak. A felelősség mindezt, vagyis azért, hogy az LP elidegenítette saját tagjait és rokonszenvezőit, természetesen elsősorban az LP vezetőit és politika-csinálóit terheli. Az új javaslatoknak azonban van néhány jó és előremutató része. Elsősorban az, hogy elismeri, hogy szükség van a párt megújítására és az emberek bevonására, a problémák megvitatásába s a politika kialakításába. Elismeri, hogy szükség van a politika vitákra²⁴.

Forrás: Jim Mortimer: On party democracy. Socialist Campaign Group News, 2007 szeptember

²³ Mortimer valamikor az LP főtitkára volt, hosszú idő óta a havi-lap főszerkesztője. Az Évkönyv az utóbbi két évtizedben rendszeresen közölte írásait.

²⁴ Mortimer a cikk további részében rámutat, hogy a Tony Blair idején megvalósított új szervezeti szabályzat súlyosan sértette a pártdemokráciát, amikor a helyi pártszervezetektől és a szakszervezetektől megvonta azt a jogot, hogy maguk határozati javaslatokat terjeszthesenek az LP évi konferenciái elé.

John Schwarzmantel reflexiói Gordon Brown első lépéseiről

Levél Jemnitz Jánoshoz. 2007. július 12.

.... Gordon Brown határozott javulást tűnik jelteni Tony Blairhez képest. Brown beszédeiben megerősítette, hogy biztosítja a parlamenti ellenőrzést a háború és béke kérdéseiben²⁵, valamint nagyobb autonómiát kíván adni a helyi önkormányzatoknak és megváltoztatta Blair gyakorlatát, hogy a döntéseket szűk körben, még a kormánnyal sem megvitatva hozza meg. Mindez nagyon ígéretes, de még várnunk kell arra, hogy mindebből mi fog megvalósulni.

* * *

Gordon Brown első lépései

A BBC 2007. július 13-i adása nyomán

Brown bejelentette, hogy költségvetési pénzből olcsó lakást, illetőleg ház-építéseket kezdenek, illetőleg fedeznek.

Az előző évekhez képest új kezdeményezés, ami emlékeztet az 1924. évi első munkáspárti kormányra, amelyben az ugyancsak skót és baloldali labourista John Wheatley²⁶ miniszterként vált történetileg híressé hasonló kezdeményezéseiért.

Hallgatta, lejegyezte és jegyzetelte: *Jemnitz János*

* * *

A brit szakszervezeti kongresszus (TUC) és Gordon Brown

Az RFI 2007. szeptember 10-i adása nyomán

A TUC 2007. szeptemberi kongresszusa olyan határozatot hozott, miszerint Gordon Brown figyelmébe ajánlja, hogy a bankok s a különféle pénzüzetek dolgozói sokkal magasabb fizetést kapnak, s hogy a kormány te-

²⁵ Ez elég határozott utalás arra, hogy Blair az iraki háborút tulajdonképpen a parlament megkerülésével indította el.

²⁶ Wheatley életútját lásd Évkönyv 1996.

gyen valamit a bérek kiegyenlítése érdekében, amire Gordon Brown nem tett semmiféle ígéretet. Itt mintha az első komoly súrlódás jelentkezne.

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

Gordon Brown új arculata és helyzete

BBC 2007. szeptember 28-i adása nyomán

Egy hosszabb elemzés során két szakértő elemezte, hogy míg a Konzervatív Párt jelenlegi vezére, Ted Cameron a közvélemény-kutatások alapján megelőzte Tony Blairt miniszterelnöksége utolsó idején, az új politikai felmérések szerint szeptemberre némi meglepetésre Gordon Brown jó tíz százalékkal lekörözte Cameront. Megjegyezték, hogy Tony Blair stílusa eleve követhetetlen volt, Brown ezzel szemben a nyugodt, kiegyensúlyozott, meghiggadt vezető arculatát mutatta s jelenleg a Konzervatív Párt került zavarba, hogy mit is szegezzen Brown ellenében. Sokan latolgatják a legközelebbi választás előrehozását pontosan ezen okok miatt.

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

Nagyvonalú elszámolás a brit parlamentben

Leggyakrabban a „képmutató” melléknévvel emlegetik újabban a brit emberek maguk választotta parlamenti képviselőiket. A napokban került ugyanis nyilvánosságra, hogy az elmúlt évben kereken 87,43 millió fontot (31,1 milliárd forint) számoltak el hivatali költségek fejében. Egy honatyára így 135 773 font (48 millió forint) esik, ami több mint a duplája a képviselők éves alapfizetésének (kb. 60 ezer font).

Az elszámolható költségek meglehetőse széles skálán mozognak. Kifejezetten ellentmondásos a lakbér-hozzájárulás kategóriája. A képviselők maguk dönthetik el ugyanis, melyik otthonukat tekintik „elsődlegesnek”. Turpisságnak tűnik a kormány „arany házaspárja”, az iskolai oktatásért és a gyerekekért felelős *Ed Balls* és felesége, *Yvette Cooper* lakásügyi miniszter döntése, melynek értelmében vidéki választókerületi fészüküket jelölték meg „fő” lakhelyükként. Ketten együtt 30 ezer fontot számoltak el azon a címen, hogy a munkahetet Londonban töltik, noha a kabinet tagjaként

aligha élhetnének másképp. Több mint negyven képviselő alkalmazza házastársát vagy egyéb pereputtyát közpénzen. Nagyvonalú az utazási térítés is. Jól járnak még a biciklisták is, köztük *David Cameron*, az ellenzék vezére, vagy *Boris Johnson*, a Konzervatív Párt londoni főpolgármester-jelöltje, hiszen mérföldenként 20 pennyt számolhatnak el (az üzemanyagra tá felét). 250 font alatti költségtérítéshez nem szükséges elismervényt mellékelni.

Az alsóház által kiadott lista böngészőinek csalódást okozott maga *Gordon Brown* is, akinek kiadásai nem maradtak el az átlagtól. Furcsa, hogy a magát „puritánnak” beállító skót több mint 17 ezer fontot háritott az adófizetőkre az „otthonától távol töltött” időkre, noha eddig is ingyen és bérmentve lakott a Downing Streeten.

Bár nemzetközi összehasonlításban nem kirívó a brit parlamenti politikusok önmaguk iránti nagyvonalúsága, a hangzatos elnevezésű Adófizetők Szövetsége vezérigazgatója, *Matthew Elliott* „szégyenteljesnek” nevezte. Arra hivatkozott, hogy miközben a családok küszködnek az egyre magasabb adókötelezettségek teljesítésével, a képviselők évről évre többet költenek magukra. Az egy évvel korábbihoz képest ötszázalékos emelkedés valóban több mint kétszerese a jelenlegi inflációnak. Ezek a fizetések messze elmaradnak azonban a magánszférában elérhető javadalmazástól. Az FTSE 100 indexhez tartozó vállalatok első számú vezetőinek átlagkeresete meghaladja az évi 3 millió fontot. *Lord (John) Browne*, a BP hazugságon kapott és lemondásra kényszerült vezérigazgatója 2006-ban különböző prémiumokkal és részvényopciókkal együtt 7,5 millió fontot markolt fel. Még ez is semmi azonban a BBC legjobban kereső műsorvezetője, az alaposan túlértékelt *Jonathan Ross* fizetéséhez képest, ami évi 18 millió font. És a politikusoknál feltétlenül kevesebbet vegzálják.

Forrás: Népszabadság 2007. november 28.

R. Hahn Veronika, London

* * *

GEOFF MULGAN

Az emberek meggyőzése

(Rövidítve)

A politikában az elvárások és remények jelentenek mindent. Ha a mércét lenn tartják, akkor mindenki boldog. Ha a mércét túlságosan magasra állítják, akkor mindenki csalódní fog és mindenki boldogtalan lesz. Így amikor

beharangozták a választást, és utána elhalasztották az időpontot, akkor mindenki dühös lett. És ha van egy olyan vezető, aki korábban jól megértette, hogy milyen sokat számít egy politikus integritása, és hitele, és milyen sokáig tartott mindennek a kiépítése és megszilárdítása – és mindezek után, amikor végre a kormányzása megkezdődött, akkor ez egy utálatos bukfencsel indult el. Ám lehetséges, hogy az a megítélés, miszerint Gordon Brown-nak időre van szüksége ahhoz, hogy kialakítsa a maga politikai vízióját – ez a megítélés a helyes. A választásnak akkor kell bekövetkeznie, amikor a muzsika elhallgat és az emberek nagy többsége megalkotja a maga kemény ítéletét, hogy a társadalomnak milyen irányba is kell mennie. Ez az idő az, amikor a pártok megalkotják a maguk világos programját, és a politikai helyzet kikristályosodik.

Forrás: Geoff Mulgan: Persuading the people. New Statesman, 2007. október 15. (A cikket John Schwarzmantel küldte meg az Évkönyv számára.)

* * *

BILLY HAYES²⁷

A közszolgáltatások kulcskérdés a Labour támogatása számára

(Rövidítve)

Gordon Brown első pártkonferenciája – azóta, hogy az LP vezére és miniszterelnök lett – alkalom lett volna arra, hogy újra kapcsolatot teremtsen az LP választóival. Továbbá alkalom lett volna arra, hogy a kormány kapcsolatot teremtsen az állami szektorban dolgozókkal. Blair örökségére úgy lehet tekinteni, hogy a választók megújulóan kiábrándultak a politikusokból. Ugyanakkor azzal is számot kell vetni, hogy Brown saját öröksége is nagyon vékonyka. Ezt bebizonyította az IPSOS Mori²⁸ legutóbbi közvélemény kutatása is. Májusban, nem sokkal azelőtt, hogy Gordon Brown miniszterelnök lett sokan azt hitték, hogy a kormány politikája meg fog javulni, elsősorban az ország gazdasági helyzete hosszabb távon.

Ami pedig a közszolgáltatást illeti, a kormány teljesítménye még rosszabb lett. Ebben az esetben azoknak az aránya akik rosszabbodást vártak, jelentősen meghaladja a reménykedőéket (az arány 22% a májusi 13%-hoz ké-

²⁷ A CWU főtitkára.

²⁸ A CWU valószínűleg Civil Workers Union, vagyis a magántisztviselők szakszervezet rövidítése.

pest). A számadatok bizonyítják, hogy az a fellélegzés, amely Blair lemondásakor következett be, nem járt azzal, hogy ezt követően Brownt lelkesedéssel fogadták volna.

Ami fontos, az a tényleges politika. A közvélemény nem akarja, hogy a közszolgáltatásokat privatizálják és piacosítsák. A magántőke nagyon drága lenne a közszolgáltatásokat igénybe vevők számára. Nagy szükség lenne a kormány politikájának megváltoztatására. Ebben az irányban bizonyos eredményeket támaszt a szakszervezetek összefogása, amelyet az évi kongresszusokon hangsúlyoztak. A kormánynak felül kell bírálnia azt az elhatározását, hogy a magántőkét behozza a közszolgáltatásokba. Ami a CWU-t illeti, teljes mértékben visszautasítja ezt a politikát. Ennek része lenne, hogy a postai szolgáltatásoknál szintén versenyeztetni kívánnak. Ezen a téren a postai szolgáltatásoknál az európaiaktól már öt évvel előbb jelentkeztek a válságjelek. A managerek itt is a privatizációt szorgalmazzák.

Forrás: Billy Hayes: Public services are key to Labour support. Socialist Campaign Group News, 2007 október

* * *

Gordon Brown és kormánya 2007 késő őszén

*John Schwarzmantel 2007. október 28-i levele Jemnitz Jánoshoz
(részletek)*

...Jelenleg Gordon Brown kormányának itt nem megy nagyon jól. Sok vita zajlik Gordon Brown személyiségéről. Újabb egy nagy beszédet tartott a szabadság kérdéséről, amelynek során dicsérte az angol szabadság-hagyományokat. Egyes kommentátorok szerint azonban Brown nem sokban különbözik Tony Blairtől és ő is folytatni illetőleg kihasználni fogja a terror elleni hadjáratot, amelynek során korlátozni fogja a személyes szabadságjogokat és több hatalmat ad az államapparátusnak.

* * *

John Schwarzmantel 2007. november 25-i levele Jemnitz Jánoshoz

...Itt a Gordon Brown kormány nagyon nehéz időket élt át és Gordon Brown személyileg egy sereg kritikát kapott. Jelenleg nagy vihart kavart fel, hogy 25 millió ember bankszámla információja eltűnt. A múlt héten nagy támadás érte egy sortábornok (ill. nyugdíjba vonult tábornok) részé-

ről amiatt, mert szerintük Gordon Brown nem rokonszenvezően nyilatkozott a hadseregről, ill. nem nyújtott elég pénzt a hadsereg számára. Mindez együttvéve eléggé aggasztó, főleg azért, mert az utóbbi időben a közvélemény-kutatások szerint a Konzervatív Párt megelőzte az LP-t. Remélem, mindez a vihar elvonul majd, ám egyesek arról beszélnek, hogy ez a kormány egyértelműen elveszítette a választók bizalmát – én úgy hiszem, hogy ez egy eltúlzott vélemény.

* * *

JIM MORTIMER²⁹

Alap a haladás számára

(Rövidítve)

A közvélemény-kutatások azt mutatták, hogy október folyamán az LP népszerűsége erősen visszaesett.

Október elején még az LP meggyőző fölényben biztosan vezetett a Konzervatív Párt előtt. Ez feltehetően jócskán az új miniszterelnököknek, Gordon Brown-nak is köszönhető volt, amikor azokkal a kérdésekkel nézett szembe, amelyek előtte éppen tornyosultak; így amikor napirendre tűzte a gyermekszegénység kérdését, és amikor vállalkozott arra, hogy a brit csapatokat fokozatosan visszahívja Irakból. Október végére az LP-nek ez az előnye a közvélemény-kutatások szerint eltűnt. Néhány felmérés szerint a konzervatívok jócskán megelőzték az LP-t. Az egyik tényező, amely azt a változást magával hozta, az volt, hogy Brown megígérte a korai általános parlamenti választást – ezt nagyon erőteljesen szorgalmazta a sajtó is – majd pedig, amikor a miniszterelnök nagyon határozottan cáfolt minden ilyen lehetőséget. Mindehhez hozzájárult, hogy a toryk felvetették az örökösödési adó csökkentését, és ugyanekkor az LP-kormány visszautasította, hogy az új Európai Alkotmány-tervezetről népszavazást tartsanak.

Az, hogy az LP-kormány Irak ügyében a csapatkivonás mellett döntött, ez olyan fegyvertény, amelyben a kormány népszerűséget szerezhet. Az LP-kormány nagy hibát követne el, ha nem ismerné fel ennek a háborúnak az erős népszerűtlenségét és továbbra is támogatná Bush elnök agresszív háborús politikáját. Az a tény, hogy Nagy-Britannia volt miniszterelnöke, Tony Blair Washingtonban, a közelmúltban olyan agresszív beszédet mondott Irán ellen, aláhúzza, hogy mennyire örülhetünk, hogy Nagy-Britanni-

²⁹ Mortimer e havi orgánum szerkesztője, akinek írásait az elmúlt két évtizedben az Évkönyv többször közölte. (A lapot Kate Hudson küldte meg az Évkönyv számára.)

ának jelenleg már más miniszterelnöke van. Jó lenne, ha Gordon Brown ezt a különbséget nagyon határozott állásfoglalás formájában juttatná kifejezésre.

Forrás: Socialist Campaign Group News, 2007 november

* * *

Gordon Brown új stratégiát hirdet a Közép-Keleten

Az RFI és a BBC 2007. november 13-i adásai nyomán

Gordon Brown nemcsak az iraki részleges brit visszavonulást rendelte el Basrából és Dél-Irakból, hanem kabuli tartózkodása nyomán azt is megfogalmazta, hogy az afgán válság problémáinak megoldása nem egyszerűen a fegyvereken múlik, hanem tárgyalásokat kell kezdeni még a fegyveres ellenzékkel is. Ez mindenestre abszolút új hang nemcsak Tony Blairhez képest, hanem minden más felelős miniszterelnökkel szemben is. Persze, hogy mi lesz a valóság, az már egy más kérdés.

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

Angliai mozzanatok

A BBC 2007. december 18-i adása nyomán

Gordon Brown bejelentette, afganisztáni útja kapcsán, hogy nem pusztán katonai, hanem politikai rendezésre is szükség van, beleértve a mindenkivel, még a talibánokkal is való tanácskozásra. (Feltehetőleg ennek nyomán került december utolsó napjaiban egy angol és egy ír magas-rangú ENSZ ill. Európa politikus kiutasítására Afganisztánból, mert ilyen tárgyalásokat kezdtek.)

A BBC december 23-i adásában nyilatkozott Nagy-Britannia volt washingtoni nagykövete a média kritikájának elfogadhatatlan ellaposodásáról. Az illető már nem nagykövet, hanem ugyancsak a sajtó vonalán dolgozik. Tony Blair idején még nagykövet volt, hangsúlyozta, hogy Blair tíz éve alatt a sajtó ugyancsak elhullatta a fogait. Ennek több oka is volt, felülről manipulálták is (mint megjegyezte, annakidején ebben ő is benne volt), jogi eszközöket is foganatosítottak a megfékezése érdekében, de mint hang-

súlyozta, mindezzel a sajtó összehasonlíthatatlanul kritikátlanabb lett, mint hajdanán. (Pedig a brit Guardianhoz hasonló lapot nemcsak nálunk, hanem sok más országban is nehéz találni.

Hallgatta és lejegyezte: *Jemnitz János*

* * *

RECHEL GARNHAM

Az Új LP New Labour sorain belül

(Rövidítve)

„Ha valamennyi beszélgetésünknek a szövegét meg is jelentették volna, akkor már mindketten halottak lennénk.” Mondta Tony Blair Alistair Campbell³⁰ naplófeljegyzése szerint. Noha Campbell az egész szöveget nem publikálta a nyilvánosság számára, mindez azonban bőségesen és elégségesen bizonyítja azt a mély megvetést, amellyel az Új LP ill. a TUC egyszerű emberei iránt viseltetik, a kormány folytatólagos politikája, amelynek során kiszolgálta az USA politikáját, valamint ahogy kiszolgálta Rupert Murdoch³¹-ot.

Előjátéka volt annak, ahogy az Új LP vezetői arra törekedtek, és amellet döntöttek, hogy szorosabban együttműködnek a Liberális Demokrata Párttal. Rendszeres tárgyalásokat és beszélgetéseket folytattak Paddy Ashdownnal³². Campbell naplójában leírja, hogy 1997 után³³, tárgyalásokat folytatott Tony Blair-el, aki felvetette, hogy két liberálist is bevonna miniszterként a kormányba.

Forrás: Rachel Garnham: Inside New Labour. Socialist Campaign Group, News, 2007. okt. (A fejezetet 2008. januárjában zártuk le.)

³⁰ A. Campbell a Liberális Demokrata Párt vezére.

³¹ Murdoch ausztráliai származású pénz- és sajtómágnás, sok lap, többek között a The Times tulajdonosa.

³² Paddy Ashdown hosszú éveken sőt másfél évtizeden át a Liberális Demokrata Párt vezetője, Blairrel való tárgyalásairól lásd Évkönyv.

³³ Blair 1997-ben alakította meg első kormányát.

FRANCIAORSZÁG, A SZOCIALISTA PÁRT

WINFRIED VEIT

A Friedrich Ebert-Stiftung párizsi irodájának 2006. évi jelentése a bonni központnak a Francia Szocialista Párt (PS) helyzetéről és az „elnökválasztásról”

Veit miután ismerteti a PS köztársasági elnökjelölt választásának adatait, miszerint C. Royal meglepő nagy döntő többséggel, több mint 60%-kal szerezte meg az elnökjelöltté választáshoz szükséges többséget, Veit is rögzíti, hogy Dominique Strauss-Kahn, akit ezután ő maga többször csak DSK-val jelölt, pusztán 22%-ot, míg Laurent Fabius, a hajdani miniszterelnök, 18%-ot kapott. Az ismertebb tényeken túl Veit megállapítja, hogy Royal elsőprő többsége nem mindenütt ennyire meggyőző, hogy DSK mögött sorakozott fel a párizsi szocialisták többsége. Miközben félreérthetetlen, hogy Veit maga is DSK-val rokonszenvezett, hozzátette, hogy minden bizonnyal DSK lett volna a jobb miniszterelnök – de mit lehet tenni, Royal többsége mégiscsak vitathatatlan volt. Veit megjegyezte azt is, hogy Royal valószínűleg nagyobb sikerrel fog tudni megmérkőzni N. Sarkozyvel és nyilvánvalóan ez is egy szempont. Érdekes „apróság”, hogy Veit szerint a konferencia után Fabius üdvözölte Royalt, és sok sikert kívánt neki, míg DSK ezt nem tette meg. A beszámolóból kitűnik, hogy Veit szerint Royal programját nem törekedett alaposabban megvilágítani, jobban mint azt a párt alapprogramja maga megteszi, és két olyan dologra utal, amely Royal baloldali arculatát kérdőjelezi meg. Az egyik az, hogy Royal dicsérőleg emlékezett meg Tony Blairről, holott tudvalévő, hogy Blair a francia szocialisták körében, sőt a francia politikai közvélemény nagy részében is persona non grata. (Több oknál fogva is.) A másik royali kijelentés, amelyet Veit felidéz, az volt, amikor Royal egy ízben kijelentette, hogy 35 órás munkahét a jelenle-

gi globális világban tarthatatlan. Mindemellett Veit hozzátette, hogy Royal igazi arculata és politikája csak ezután fog kiderülni.

(A dokumentumot Gerd Callesen küldte meg az Évkönyv számára.)

* * *

Madame Royal – egy kiábrándult gúnyirata

Íme a részletei annak a beszélgetésnek, amely a *Nouvel Observateur* Claude Askolovitch nevű újságírója és Eric Besson, a PS országos gazdasági ex-titkára között zajlott le március 20-án a Grasset Könyvkiadóban, a „Ki ismeri Madame Royalt” c. könyve megjelenése alkalmából (166. oldal).

Kérdés: Eric Besson az elnökválasztáskor Ségolène Royal-ra fog szavazni.

Válasz: Nem. Nem fogok Ségolène Royal-ra szavazni. Sem a választás első, sem a második fordulójában. Kivéve természetesen akkor, ha szembe helyezkedik Jean-Marie Le Pen-nel.

Kérdés: Néhány hete Ön még mellette kampányolt ...

Válasz: Néhány hete még nem voltam szabad. És kétségtelen a fejemben sem voltam tisztán látó. A PS országos titkára voltam, a gazdasági ügyek megbízottja. Egy vezető elvtárs voltam, „odaadó és dolgos”, akit a média frontjára küldtek, hogy megvédje egy olyan programnak az összefüggéseit, amelyet a jelölt vagy környezte inspirációjának akarata szerint dolgoztak ki. Tettem a dolgomat és palástoltam a kétségeimet. Egy történetben szerepeltem, egy pártban, amely iránt és a választott jelölt iránti hűség tartott fogva.

Kérdés: Egy sértett ember beszél Önből?

Válasz: Nem. Nagyon kényelmes volna így távozni. Az, hogy én ma Önnel vagyok, ha elhatároztam, hogy megírom ezt a könyvet, ezt nem bosszúvágyból teszem, vagy azért, hogy tisztázzak nem tudom milyen megaláztatást. Bármiféle szenvedély nélkül, higgadtan, de keményem mondom a magamét: amit Ségolène Royal ebben az elnökválasztási kampányban kialakít, az hazugságos és veszélyes mind a baloldalra, mind Franciaországra nézve. Azt állítja, hogy demokratikus megújulást hoz? A valóságban személyi hatalmat konstruál. Szítja a bizalmatlanságot a választottakkal és a képviseleti demokráciával szemben. Megjátssza az áldozatosságot (victimisation), a feminizmust hangszereli, a nők szenvedéseit és kizártságát

gukat, hogy elfoglalja hatalmát. Megígér egy részesedést a demokráciából, ami csak maskarádé. Elhiteti a polgárokkal, hogy ők lesznek programja megvalósítói és kalandja igazi hősei. Kizárólag saját dicsősége motiválja. Alkalmazza és visszaél a demagógiával.

Az újságíró: Ön túloz...

Válasz: Nem. Ön az, aki nem ismeri fel a helyzetet... ..Egy alkalommal megmagyarázta a népnek, hogy választani kell egy nukleáris repülőhordozó és a nemzeti oktatási költségvetés között. Mintha ésszerűen lehetne mérlegre tenni, szembeállítani a nemzetvédelem ügyét az oktatással. Tiszta demagógia.

Forrás: Diatribe d'un décu de „Madame Royal” Le Monde, 2007. március 17.

* * *

Párizs szocialista polgármestere a TV-5 vendége

TV-5, 2007. március 11.

Bertrand Delanoë, Párizs polgármestere volt a március 11-i „Nagy találkozás” („Le grand rendez-vous”) ritka vendége. A beszélgetés időszerűségét *Chirac elnök* aznapi bejelentése tette emlékezetessé, miszerint hat hét múlva hagyja el az Elysées-palotát és nem jelölteti magát harmadszor az elnöki posztra.

Delanoë magyira becsülte a távozó elnök magatartását mind a Vichy-kormány értékelésénél, mind Irak kérdésében, ellentmondva Bush amerikai elnök kísérletének, hogy Franciaország is vegyen részt a katonai beavatkozásban. Chirac 18 évig, mint polgármester képviselte Párizst – mondta –, de valószínűleg mint Franciaország elnöke marad meg az emberek emlékezetében.

Átérve a *francia elnökválasztás* kérdésére, az újságírók érdeklődéssel várták véleményét: mit szól ahhoz, hogy Ségolène Royal mellé az utóbbi napokban felzárkózott az UDF elnökjelöltje, François Bayrou s így 23–23 százalékos mindkettő népszerűsége.

Delanoë válasza: Senkire se vetek követ, de Franciaországnak világosan meg kell mondania, hogy mit akar. Csak egy példát erre: Az Airbus válsága ügyében, amikor tízezer ember elbocsátása merült fel, S. Royal megmondta, hogy a vállalatba kell visszaforgatni a befolyó összegeket. Erre, a válság kezdetén, mind Sarkozy, mind Baïrou kijelentette, hogy semmit sem kell beavatkozni, a végén pedig Royal álláspontjára álltak át.

Kérdés: Nem fél a PS, hogy S.Royal nem lesz elegendő a második fordulóra?

Megjegyezték, hogy az elnökválasztási kampány kezdetén a PS vezetői sem 100 százalékig támogatták őt, így Fabius és Strauss-Kahn is csupán az utolsó pillanatban álltak mellé.

Delanoë: Igazságtalannak nevezi ezt az állítást, mivel a PS vezetői nem az utolsó héten, hanem hetek óta dolgoznak a kampány sikerén.

Ezzel kapcsolatban tették fel azt a kérdést, hogy Bayrou-t megkérdezné-e, hogy S.Royal elnöksége mellett elvállalná-e a miniszterelnökséget?

Delanoë válasza: A jobboldalnak és a baloldalnak egyeztetnie kell, hogy mi jó Franciaországnak, de nem politikai kombinációban. És miért nem segítenék egymás egyes ügyekben?

Kérdés: A PS-en belül szociáldemokrácia van, vagy szocializmus?

Delanoë válasza: Én szociáldemokrata vagyok és ez nem szégyen; 34 éve vagyok a baloldal elkötelezettje, és nincs kétségem, hogy a baloldal egységesen fog S.Royal mellett kiállni a második fordulóban.

Végül az európai alkotmány ügyét vették elő, amelyet sem a franciák, sem a hollandok nem írtak alá. Mi erről a véleménye?

A polgármester válasza: Nem lehet semmibe venni a francia és a holland tömegek nem-szavazatát. Újra kell tárgyalni a szöveget, és kompromisszumot kötni európai partnereinkkel. Különben is utálom a választási demagógiát – mondta –, így Sarkozy kijelentését, miszerint valaki vagy szereti Franciaországot, vagy elmehet. Ez jobboldali kijelentés. Ő, Delanoë is szereti Franciaországot, bár az országon kívül született (Algériában, amelyről korábban nyilatkozott is) és támogatja a Franciaországon kívüli frankofon polgármesterek összejövetelét, mivel Palesztinában, Libanonban és másutt, sokan beszélnek közülük jól franciául. Lehet, diplomáciai úton lépek – közölte.

Végül kijelentette, ha újra megválasztják Párizs polgármesterének, dinamikus csapatot állít össze, hogy valóra válthassa a megoldandó problémákat.

Közli *Hável Józsefné Sziki Vilma*

* * *

A szélsőbal elnökjelöltjei a francia TV-5 műsoraiban

A kis baloldali pártok március 15-én „A baloldal összejövetele” címmel közös nagygyűlést tartottak, amelyen megjelent a PCF elnökjelöltje, Marie-George Buffet főtitkár, José Boué a Zöldek jelöltje és Arlette Laguiller¹ ár-

nyékában Olivier Besancenot az LCR (Ligues Communistes Révolutionnaires – Forradalmi Kommunista Liga) ifjú elnökjelöltje, szakmáját tekintve postás.

Március 16-án a TV-5 „Ripostes” című műsorán, mint érdekességet hívták meg a kitűnően érvelő LCR elnökjelöltet, vele szemben a szélső jobboldal néhány képviselőjét szerepeltették. Mint várható volt, a vita igen éles hangon zajlott le.

Olivier Besancenot kifejtette, jogosnak tartja, hogy Ségolène Royal a baloldalra épít és nem François Bayrou-ra, a jobboldal elnökjelöltjére, mivel súlyos gondokkal küzd az ország: minden tizedik munkavállaló munkanélküli; az Airbus-nál elbocsátásra kerül 5 ezer dolgozó, amely millió euro hasznot hoz a multinacionális cégeknek, ezért kell az utcán tüntetniük. Erre Louis Alit, az FN (Front National = Nemzeti Front), a Le Pen párt főtitkára gúnyosan így válaszolt: ha a baloldal és Ségolène Royal győz, akkor a szektariánizmus kel életre.

Március 19-én a TV-5 „A meghívott” c. műsorában a Munkások Pártja elnökjelöltjeként egy Shivarde nevű kőműves szerepelt, aki kifejtette: mozgalmuk Franciaország függetlenségéért küzd.

Hallgatta és lejegyezte, jegyzetelte *Havel Józsefné Sziki Vilma*

* * *

A PS kongresszusa La rochelle-ben

TV-5, 2007. augusztus 31. – szeptember 4.

A háromnapos évadnyitó tanácskozás feladata: meghatározni a PS stratégiáját egészen a következő elnökválasztásig.

A TV-5 első napról közölt híradásából kiderült, hogy a PS nagy öregjei közül többen távol vannak, így Jospin, Jack Lang, Strauss-Kahn, viszont Michel Rocard² jelen van, és diszkréten látható Francis Hollande főtitkár is. Ségolène Royal csupán elmosódott vonalakról beszél és arról, hogy visszajönne elnökjelöltnek, de ütöképes programmal.

A második napról közölt rövid tudósításban már egy határozott hangú François Hollande szólalt meg, kijelentve: „vége a Sarkozy emlegette szakadásnak”. Majd Pierre Moscovici, a párt tekintélyes képviselőjének kije-

¹ Laguiller az egyik trockista csoportosulás egyik vezetője, aki legalább negyedszer e csoport elnökjelöltje.

² Michel Rocard a nyolcvanas években miniszterelnök is volt s a PS egyik igen befolyásos vezetője. Azóta befolyása jelentősen csökkent.

lentését hallhattuk: ma már nincs szó sem a kollektivizmusról, sem a kommunizmusról.

Ezen a napon felszólalt Bertrand Delanoë, Párizs polgármestere is, kijelentve: 35 éve vagyok szocialista és halálomig az is maradok. Majd szeptember 4-én reggel, a TV-5 lapszemléjében hírül adták, hogy a főváros polgármestere hivatalosan is bejelentette: „2008-ra elnökjelölt leszek.”

A háromnapos tanácskozás elemzése egyelőre várat magára a képernyőn.

Hallgatta és lejegyezte *Havel Józsefné Sziki Vilma*

* * *

A francia elnök próbálkozása a baloldal megosztására

TV-5, 2007. július 9.

A TV-5 reggeli adásában hírül adta, hogy N. Sarkozy ezen a napon Bruxelles-be látogat pénzügyminisztere társaságában, hogy az euro-zóna 15 pénzügyminiszterének tanácskozásán kifejtse véleményét: a tetemes francia pénzügyi deficitet miként kellene értelmezni. Egyben ezen az összejövetelen kívánja bejelenteni, hogy a megüresedett Nemzetközi Valutaalap elnöki székébe a PS tekintélyes pénzügyi szakértőjét, Dominique Strauss-Kahn³-t kívánja jelölni. Erre a bejelentésre François Hollande, a PS főtitkára azonnal reagált. Kijelentette, N.Sarkozy bármiféle trükköt megpróbálhat, kiagyalhat, teljesen feleslegesen, mert semmi sem változik: a jobboldal jobboldal, a baloldal baloldal marad.

Hallgatta és lejegyezte *Havel Józsefné Sziki Vilma*

* * *

Indul a francia politikai évad

TV-5, 2007. augusztus 21–25.

A francia elnök megfújta a politikai évad kezdetéhez a sípot – így kezdte augusztus 21-én a „4 igazság” című reggeli adását a kommentátor. Vendégül az LCR (Ligue Communiste Révolutionnaire – Forradalmi Kommunis-

³ Dominique Strauss-Kahn a Mitterrand korszakban volt a szocialista kormányok gazdasági csúcsmisztere. Előző kötetünkben több szöveg szól róla. Hallgatta és lejegyezte Havel Józsefné Sziki Vilma.

ta Liga) szövivőjét, Olivier Besancenot hívták meg. Emlékeztették a vendéget, hogy a nyári szünet előtt azt a kijelentést tette, hogy új pártot kíván alapítani. Továbbra is gondol erre? – kérdezték.

A szövivő válasza: egyelőre egy „társadalmi bizottság” megszervezéséről van szó, amely a PS-től a szélső baloldali fogná össze a tagságot, hogy ellenálljon a jobboldalnak. Látni kell – folytatta –, hogy a PS csupán a jobboldal krémjével vitázik, míg mi a PC-vel és a szélső ballal összefogva, egy valódi baloldali pártot akarunk megvalósítani. Jelszavunk: „Ideje megváltoztatni a társadalmat”.

A TV-5, *augusztus 25-i* esti adásában a szabadságáról visszatért *Ségolène Royal*-t szólaltatta meg, 100 nappal elnökválasztási veresége után. Hogyan viseli el ezt a helyzetet? – érdeklődött a műsorvezető.

– Nagyon köszönöm, hogy foglalkozik az állapottal – válaszolta –, most van időm törődni a gyerekeimmel, a barátaimmal, de semmi vágy nincs bennem. Sőt elismerem, hogy vannak bizonyos érdemei a jelenlegi kormánynak, így például ahogyan a pedofilek ellen harcol, de erről már 3 éve is volt szó. Ezután kérdésre válaszolva fejtegetni kezdte, hogy a PS-nek milyen kételyei vannak a jövőt illetően, azonban itt hirtelen megszakadt a telefonos interjú.

Hallgatta és lejegyezte *Havel Józsefné Sziki Vilma*

* * *

Jacques Attali bizottsági elnök a francia kormány mellett

TV-5, 2007. szeptember 3.

„Szabad utat adni a növekedésnek” címmel, Sarkozy elnök javaslatára alakult meg ez a bizottság, amelynek elnöke Jacques Attali lett, aki 1980 óta tagja a PS-nek

Ebből az alkalomból nyilatkozott a TV-5 reggeli adásában, szeptember 3-án. Mint mondotta, továbbra is szabad emberként folytatja eddigi munkáját.

– Mi a feladata a bizottságnak, amelynek Ön az elnöke? – érdeklődött az újságíró.

Attali: Nem kritizálunk, nem tapsolunk, hanem javasolunk. 43 személy van a bizottságban, szakszervezeti tagtól kezdve gazdasági bizottsági tagig. Ez széles alap, ami nagyon fontos. Ugyanis a franciák mentalitása nem

jó, pedig Franciaország mind földrajzi fekvésénél fogva, mind a világban betöltött kulturális múltja és szerepe miatt és nagyságát tekintve is, fenn kell hogy maradjon. Ezért gondolom úgy, hogy a mi bizottságunk legyen minden franciák bizottsága. Javaslatokat várunk tőlük. Már több mint ezer meg is érkezett. De most a főkérdés: a lakáskérdés megoldása először, másodszor és harmadszor.

Ami pedig most La Rochelle-ben történik a PS kongresszuson, az jó irány. Azt gondolom, hogy ami most ott elhangzott, az egészen más, mint amit az elnökválasztás idején mondtak.

Hallgatta és lejegyezte *Havel Józsefné Sziki Vilma*

* * *

B. THIBAULT

A kormány „ellentüzet” indít

– Bernard Thibaultnak, a CGT főtitkárának nyilatkozata a France Inter-, az I.Télé- és a *Le Monde* részére, a „Nyíltan beszélni” műsorban.

Kérdés: A kormány a speciális rendszerek reformját tervezi és Ön már akkor kijelentette: „nagy mérkőzés lesz”. Ugyanolyan jellegű, mint az 1995-ös nagy sztrájkok idején volt?

Válasz: Ez az események folytatásától függ. Az a benyomásom, hogy minden 24 óra elteltével valami új dolog történik. Pénteken egy miniszteri tanácskozás végén, a kormány szóvivőjének kommunikéjét kaptuk meg, közölve, hogy semmi esetre sincs előkészületben határozat. Ezzel szemben a weekend alatt a miniszterelnök közbelépésére arról értesültünk, hogy a reform kész – és azt is hozzátette, hogy könnyű végrehajtani...

Válasz: Nem értem, miért nem 2003-ban csinálta ezt meg, amikor munkaügyi miniszter volt, és a nyugdíjak reformjával bízták meg. Ő volt az, aki a kormány nevében megvédte a nyugdíjak egész reformját. És ugyancsak ő volt az is, aki megmagyarázta, hogy miért nem kellene a speciális szabályzatokhoz hozzányúlni. Semmi sem igazolja szememben azt a nagy kapkodást, amellyel a speciális szabályzatok helyzetét kezelik hazánkban. Nem fogják nekünk elhinni, hogy ez az első rendű gazdasági és szociális kérdés. Úgy tekintem, hogy valamiféle elégedetlenség lépett fel hazánkban, név szerint a vásárlóerő kérdésében. Éppen ma találkoztam Lagarde asszonnyal, a gazdasági miniszterrel, amint éppen a foglalkoztatás és a jövedelem kérdésével foglalkozó konferenciát készítette elő. Amennyiben ez nem módosul, a kormány a jelenlegi fejlődési szakaszban semmi olyan konkrét in-

tézkedést nem irányoz elő, amely érzékenyen javítaná a fizetésből élők vásárlóerejét.

Kérdés: Ezek a speciális nyugdíjszabályzatok minden esztendőben 4,5-5 milliárdba kerülnek az államnak. Ezt kell továbbra is folytatni, vagy reformáljuk meg a rendszert?

Válasz: Bármi legyen is nyugdíjügyben az alkalmazandó rendelkezés, speciális vagy általános szabályzat, mindegyiknél szükséges azok tanulmányozása (....). Az az akaratunk, hogy a speciális szabályzatokat előzetesen vizsgálják felül, azzal magyarázható, hogy a szociális kérdésekről szóló teljes szöveg kissé túl bonyolult.

A fizetésből élők speciális szabályzata országunk nyugdíjainak csupán 5 százalékára vonatkozik. Teljesen téves azt hangoztatni, hogy elegendő lenne a speciális szabályzatokat csupán az általános szabályzat rendelkezésével összhangba hozni, hogy ne legyenek többé nyugdíjproblémák hazánkban.

Az első célkitűzés számunkra a bérből (fizetésből) élők többsége kívánóságának megfelelően az, hogy támogassák a 60. évtől kezdődő nyugdíjtörvényt. Mi dolgozunk ezen, fontolóra vesszük és kidolgozzuk javaslatainkat ennek keretében.

Kérdés: Nicolas Sarkozy fogadta Önt. Mit jelentett ez a tárgyalás Önnek?

Válasz: Nincs az a benyomásom, mintha valami nagy hatást gyakorolt volna az üzenete. Ugyanis ő a vasárnapi munkaidő kiterjesztését kívánja, amiről már folyt vita mind az alkalmazottak, mind a bérből élők szakszervezetesei között a Gazdasági és Szociális Bizottságban. A kérdésről véleményt adtunk. De hát ő nem veszi számításba a véleményeket, mondván: „ha nem értenek egyet, törvény útján intézkedem”. Hol van itt a tárgyalások hatása? Sőt, a bérből élők szakszervezeteinek a függetlensége forog kockán.

Összegejtette: Raphaëlle Bacqué, Thomas Hugues és Stéphane Paoli. Le Monde, 2007. szeptember 12.

Hallgatta és lejegyezte *Havel Józsefné Sziki Vilma*

* * *

Jospin and Royal

Az RFI 2007. szeptember 17-i adása nyomán

A híradás szerint Jospin megjelentetett egy új könyvet, amelyben az elmúlt esztendőt és a választási harc tanulságait elemezte. Ennek során kifejezetten Royal rovására is írta, hogy a választást nem tudta megnyerni. Az RFI

adása nem fűzött ehhez kommentárt, az eseményt tényszerűen közölte. Részemről annyit fűznék hozzá, hogy egy ilyen megszólalás több mint szokatlan, hiszen Jospin a választás alatt legalábbis fél vagy negyed szívvel támogatta Royalt. Egy ilyen megszólalás nyilvánvalóan csak növelheti a PS belső zavarát. Ezt mintha csak Sarkozy tudná ellensúlyozni.

Hallgatta és lejegyezte *Jemnitz János*

*

A nap könyve sorozatban: a PC-nél a király meztelen

- Patrice Cohen-Seat, a PC főtitkára politikai tanácsadójának „Communisme: l’avenir d’une spérance” („Kommunizmus: egy remény jövője”⁴) című könyvét ismerteti Sylvia Zappa. (Galmann-Lévy kiadó, 224 oldal)

Marie-George Buffet szerencsétlen eredményével a 2007-es francia elnökválasztáson, a Kommunista Párt történelme során léte legnagyobb válságával áll szemben. Megzavart vezetősége elhatározta, hogy szélesre tárja a vitát és felteszi a helytállás kegyetlen kérdését: A PC-nek van más jövője? Ez az a kérdés, amelyre Patrice Cohen-Seat, országos titkár politikai tanácsadója választ akar adni. Ez egy „személyes hozzájárulás”, amikor kerítés nélkül, első ízben tart távolságot a hivatalos vonallal.

„Nem úgy jöttem a PC-hez, mint ahogyan a forráshoz megyünk, a víz akkor már zavaros volt benne. Elköteleztem magam, mert ez volt az a politikai erő, amely a legelszántabbnak tűnt (...), képesnek talán arra, hogy ismét elkerülje a legrosszabbhoz való visszatérést”, magyarázza a Colonel Fabien tér szürke eminenciása. De ez érthetetlen attrakció lenne, amit egy olyan párt gyakorol, amelyre a szavazók több mint 20 százaléka szavazott, több százezres a tagsága, és megengedi a „férfiaknak és a nőknek, akik nem végeztek tanulmányokat”, hogy a kultúrához és a könyvhöz hozzájussanak.

A könyv szerzője elmondja, hogy az elnökválasztás pofonja annyi év biztonságérzetét fogja felrobbantani. Kemény a sokk erre a mostani politikára, amely még azt meri mondani, hogy „a mi népünk”, amikor Franciaországról beszél. „Bukásunk világosan azt mondja, hogy a valóság egy

⁴ Utalás Paul Vaillant-Coutourier híres mondatára.

vagy több lényeges aspektusa kicsúszott a kezünkől és a mi politikai konstrukciónk (...) ezen okból nem megfelelő és hatástalan – valja be.

Ma a király meztelen és zavarban van. Visszaadni egy kollektív tervet egy még élő pártnak, de amely „csak árnya önmagának”, ez nem vidám dolog, ismeri el a kommunista vezető.

Patrice Cohen-Seat számára a politikai tér még fennáll. Azt javasolja tehát, hogy a PC rendkívüli kongresszusa, amely a tervek szerint decemberben ül össze, „új folyamatot” nyisson. És reméli, 2008 végén már látni „ennek az új szereplőnek a feltámadását”.

A körvonalak még elmosódottak maradnak, de egy végét járó PC-nek az ajtaja, amely mindig létezett, félig nyitva áll.

Forrás: Le Monde, 2007. szeptember 13.

Hallgatta és lejegyezte *Havel Józsefné Sziki Vilma*

* * *

Az FKP főtitkára elzárkózik minden új párt alakítására teendő javaslat elől

Amikor az L'Humanité ünnepsége zajlik szeptember 14-16. között La Courneuve-ben (Seine-Saint-Denise), az FKP-n (PC) belül elkezdődött a lappangó harc, különösen a vezetésben, amely csütörtökön országos tanácskozásra ül össze.

A hetek óta tartó csend után, Marie-George Buffet főtitkár értésre adta helyetteseinek, hogy nem szeretne hallani egy új párt alakításáról.

Ezért szeptember 7-én, az Humanitéban tájékoztatót tartott Jean-Claude Gayssot egykori miniszter részvételével, aki azt ajánlotta, hogy „hozzanak létre olyan szövetséget, amelyben mindazok megtalálhatók, akik visszaütésítják, hogy a világ egyszerű árucikk legyen”, továbbá a PC decemberi rendkívüli kongresszusa jelentse be a „készségét” arra, hogy ezt az új erőt „másokkal” együtt alkotja meg. Ennek a szabad választásnak az ötlete a főtitkár asszonyhoz sokkal közelebb állókat is meghódított, így politikai tanácsadóját, Patrice Cohan-Seat-ot, aki nemrégiben könyvet jelentetett meg, amelyben ugyancsak védte egy új politikai szövetség gondolatát, túllépve az egyetlen PC-n.

Forrás: Le Monde, 2007. szeptember 14.

Közli *Havel Józsefné Sziki Vilma*

* * *

J. P. Chevènement⁵ a TV-5-ben

Az európai vezetők nemrégiben Portugáliában tartott tanácskozásán elfogadták az európai alkotmány módosított változatát, amelynek a Giscard d'Estaing betervezte korábbi szövegét a franciák 55 százaléka elutasította. Erről kérdezték Jean-Pierre Chevènement-nak, a Köztársasági és Polgári Mozgalom tiszteletbeli elnökének a véleményét.

Chevènement válasza: A PS-ben eléggé okosak ahhoz, hogy ezt a szöveget ne írják alá. Nicolas Sarkozy elnök pedig a franciák szemét akarja elhomályosítani ezzel az új alkotmánnyal, amit a legsúlyosabb hibának tartok nála.

Szóba került még ebben a reggeli „A 4 igazság” című adásban az elnök zavarba ejtő javaslata: ismertessék a középiskolákban Guy Moquet-nak, a francia ellenállási mozgalom 1944-ben kivégzett 17 éves nemzeti hőségének levelét, amelyet halála előtti napon írt édesanyjának. Mi Chevènement véleménye erről? J. P. Chevènement válasza: Ez sem a polgári nevelést, sem a hiteles dokumentáció ügyét nem szolgálja. Guy Moquet kommunista volt, s levele egy másik világnak szóló üzenet: az ellenállás nemzeti örökség.

Közli és jegyzetelte *Havel Józsefné Sziki Vilma*

* * *

Új szélsőbal párt alakult Franciaországban

Tv-5, 2008. január 27.

„Olivier Besancenot forradalma” címmel harangozta be a TV-5, hogy ezen a napon tartotta kongresszusát az LCR (Ligue communiste révolutionnaire = a Forradalmi Kommunista Liga), amelyen Alain Krivine⁶, a párt alapítója is megjelent.

A műsorvezető megkérdezte O. Besancenot-t, hogy újonnan alakított pártja olyan lesz-e, mint a többiek?

- Nem - hangzott a válasz, mert társulási (associatif) párt lesz, több szóvivővel és a célkitűzése antikapitalista.

* * *

⁵ Chevènement írásait az Évkönyv rendszeresen közölte az 1980-1990-es években, még a 2005-ös választás kapcsán is.

⁶ Alain Krivine, a francia trockista mozgalom egyik legismertebb vezető tagja néhány írását az utóbbi öt évben az Évkönyv is közölte.

A francia helyközi választások első fordulója

Az RFI 2008. március 9-i adása nyomán

Az első adatok szerint a baloldal erősen visszaütött, és úgy tűnik, hogy Bordeaux kivételével az összes nagy városban győzött. Párizsban megmarad a szocialista polgármester (Delanoë), Marseille sorsa még bizonytalan. Hollande a PS főtitkára hangsúlyozta, hogy a szocialistáknak és a baloldaliaknak nem szabad elbizniuk magukat, és teljes erővel kell készülniük a második fordulóra.

A választás eredményeinek alaposabb elemzésére és következményeire már az Évkönyv következő 2010-es kötetében térünk vissza.

OLASZORSZÁG, AZ OLASZ MUNKÁSMOZGALOM

Kiegészítő sorok Togliatti¹ ravaszágáról és a parlamenti kreténizmusról

Az európai politika nagy politikai kérdésekre tér újra és újra vissza. Az ipari és pénzügyi fejlődés, a fiskális és költségvetési politika és az energiapolitika, valamint az alkotmányos szerződés kérdése. Ezek a visszatérő témák. Valamennyi politikai erő ezek körül ütközik meg. Ez így van Európa minden táján. Így működik Európában a politikai ciklusok egymásra következésében.

Természetesen vannak nemzeti vonások. Olaszországban ez a „nemzeti” vonás kétfajtaképpen mutatkozik meg. A fontosabb vonás az a történetiség, ahogyan egymást váltva jelentkezett az atlanti, illetőleg a mediterrán irányultság ereje. Ez megmutatkozott abban is, hogy miként viszonyultak egész Európához illetőleg a francia–német tengelyhez. Az utóbbi években Olaszországban ez bonyolultabban jelentkezett, amennyiben Berlusconi az iraki háborúval kapcsolatban túlságosan is elfogadta az USA vezetését. Ez bonyolította az európai irányultságú kiegyensúlyozottságot, és egyúttal felbátorította az USA-ban azokat a politikusokat, akik úgy vélhették, hogy befolyásolhatják az európai politikát. Ez azután megmutatkozott az afganisztáni háborúval kapcsolatban is. A másik jellemző vonás más természetű. A tudatlanság, illetőleg a felületesség, amely jellemzi Róma politikai kultúráját, amely párosul a parlamenti kreténizmussal. Így amikor Togliattira emlékeztető ravaszág mutatkozik a szenátusban, ahol a kormánynak igen törekeny többsége van, a Prodi kormány veresége egyfelől megjósolható, egyben mégis meglepő volt. Egy internacionalista politikának nincs semmi köze ahhoz, ami a lezajlottakkal kapcsolatban illúziókat kelthetne.

Róma, Berlin és Párizs hasonlít egymáshoz, amennyiben minden országban parlamenti agitációk zajlanak és egyúttal viharok keletkeznek egy pohár vízben. Ez azt jelenti, hogy a dolgozókat az iparban, a szolgáltatásokban és a közösségi szektorban (public sector) elszedítik a reformígérettekkel. A régi reform-elképzelések megvalósítása legalább két évszázadon

¹ Togliatti életútját lásd Évkönyv 1982.

át zajlott, és most lép át ez a folyamat a harmadik szakaszba. Az eddigi tapasztalatok elhúzódása alkalmat adott arra, hogy különféle elképzelések alakuljanak ki.

Jelenleg ezek a reformerek elképzeléseiket egyfelől valamiféle imperialista köddel leplezik, amibe elvegyülnek a külpolitikai intrikák is.

Forrás: Lotta Comunista, 2007 február, Bulletin 2007 április.

* * *

A közösségi szektor (public sector) tűz alatt

2007. január 5-én Guglielmo Epifani, a CGIL² titkára beszélt arról, hogy a közösségi szektor megreformálása fontosabb, mint a nyugdíjrendszer megreformálása, mert jelenleg a közösségi szektorba nem érkeznek külföldről befektetések. Ennek a szektornak a nem-hatékony volta képezi minden problémák okát – mert pontosan emiatt a nagy nemzetközi multik ezért nem ruháznak be pénzeket Olaszországba.

Az olasz gyáriparosok szövetségének alelnöke még 2006 decemberében mondott el egy olyan beszédet, amelyben hangsúlyozta, hogy a szakszervezeteknek fel kell adniuk azt a politikájukat, hogy a közösségi szektort védelmezzék.

Forrás: Lotta Comunista, Bulletin 2007 március.

* * *

Az európai imperializmus vízválasztó elé kerül

A kommunista párt politikáját indokolt támogatni (rövidítve)

A marxista elemzés számára világos, hogy a világ nagyhatalmainak vezetői (a nagy ötök, majd hetek, végül Oroszországgal együtt nyolcak) tulajdonképpen a liberális kartell képviselői, amely egyúttal az egyesült imperializmus képviselői is. A nagyhatalmakat összefogva együttvéve ők hirdetik és törekednek a stabilitás megteremtésére a világpiacon, de ugyanennél az oknál fogva nem tudják elkerülni mindennek a visszaütő következmé-

² A CGIL a legnagyobb olasz szakszervezeti szövetség.

nyeit, azt az állandó harcot, amely szétválasztja magukat ezeket a nagyhatalmakat is.

Mindez új egyensúlyokat hoz létre, majd ezek ismét elbizonytalanodnak és ezzel együtt új szövetségek is teremtődnek. Mindez új erőket is létrehoz. Mindez indokolja, hogy Kína és Európa egymással tárgyaljon, amelyre ezután Németországban Heiligendammban kerüljön sor. Kína természetesen megkérdőjelezi a nagy Nyolcak reprezentatív jogosultságát magát is.³

Forrás: Bulletin, 2007 július. European Imperialism at Watershed of Institutional Treaty

* * *

A kommunista politika, amelyet támogatni és védeni kell

(Rövidítve)

Az európai alkotmány ügyét és elfogadtatását fel akarják gyorsítani. A lökés most ebbe az irányba Párizsból és Berlinből érkezik, Európa két legnagyobb országából, miközben legyűrik azt az ellenállást, amellyel Londonból és Warsóból találkoznak. Milánó támogatja ezt a vonalat és a Prodi kormány ez alatt a nyomás alatt van. Mindez megerősíti a politikaellenességet, felerősíti a pártkasztok elleni érzést, felveti az északi kérdést és szembekeverülünk a pénzügyi, költségvetési válsággal. Ez valóban egy politikai válság, ahogy a legnagyobb újságok szerkesztői terjesztik és okítanak minket rá? Ami bizonyos, hogy ez az ő polgári demokráciájuk és az ő parlamenti rendszerük válsága. A marxisták nincsenek meglepve, még kevésbé sokkolva, amikor látják, az ipari és pénzügyi lobbikat, amint azok együttműködnek a politikai pártokkal az egész politikai arénában. Nem kevésbé meglepő sem a korrupció, sem a parazitizmus, a profit örök uralma, a kinevezések és a kedvezményezések – mindez igazán nem új jelenség. Tény az, hogy van egy másfajta politika is, nevezetesen a forradalmi szenvedély és a felelősség a közös harcért. Éppen ezért a kommunista párt harcát kell védeni és támogatni.

Forrás: Lotta Comunista 2007 június. Bulletin 2007 július

* * *

³ A cikk ezúttal utal arra, hogy e találkozón V. Putyin joggal utalt arra, hogy Oroszország több oknál fogva a gazdaságilag új és nélkülözhetetlen erőt képvisel, a cikk szerzője hangsúlyozza is, hogy Oroszország az új erőket képező országok közé tartozik.

Veltroni: új arc a baloldalon

A Forum Romanumra néző főpolgármesteri hivatalában folytatta tegnap munkáját *Walter Veltroni*. Nem Veltroni győzelme, a részvételi arány a meglepetése a Demokrata Párt vezetőválasztásának. Az este nyolcig nyitva tartó urnák többségét csak jóval később tudták lezárni a reggeltől sorban álló tömeg miatt: 3,3 millió balközép szavazó voksolt (még Romano Prodi kormányfő is sorban állt Bolognában).

Papírforma szerint Veltroni fölényesen győzött, a másik négy, politikailag gyengébb jelölttel szembeni 74 százalékos támogatottsága, ahogyan a magas részvétel is, elsősorban az új párt indításának akaratát fejezi ki a 13 párt és pártocska és állandó kormányválság helyett, végre stabil balközépben reménykedő párttagok és szimpatizánsok részéről. Prodi és csapata több mint egy évtizede dolgozik az egységes balközép megteremtésén, most ez végre sikerült. A Baloldali Demokraták (DS) és a centрупárti Margherita egyesülésével létrejött Demokrata Párt (PD) élére régi ember került, aki az új politikai fordulat kulcsa lehet.

Veltroni 21 éves ifjúkommunistaként már az Olasz Kommunista Párt (PCI) képviselője volt a római önkormányzatban, majd az olasz parlamentben. Részt vett a kommunisták Baloldali Demokratákká (DS) való '93-as átalakításában. Volt a l'Unità pártlap főszerkesztője, majd 1996-ban az első Prodi-kormány miniszterelnök-helyettese. A kormánybuktatás után kétszer választották meg Róma főpolgármesterévé.

Népszerűségét növelte a Genesis ingyen-koncertje a Circus Maximusban, afrikai humanitárius munka a római gimnazistákkal, az éppen a héten kezdődő római filmfesztivál. *Martin Luther King* és *Olof Palme* a példaképe, Veltronit mégis az olasz *Sarkozynek* és *Blairnek* tartják, aki a poszt-kommunista múlttal végleg szakítva liberális reformpárt irányába mozdíthatja el az olasz balközépet.

Forrás: Lotta Comunista, 2007. október 17.

Sárközy Júlia, Róma

* * *

Új tényező és erővonal az olasz politikai egyensúlytalanságban

(Erősen rövidítve)

A migráció súlyos problémát jelentett Olaszország számára s ennek csúcsponti éveit az 1960-as évek elején, 1961 és 1963 között azt jelentette, hogy több mint 220 000 ember hagyta el örökre Dél-Olaszországot és került fel Rómába, illetve az észak-olasz iparvárosok külvárosi bádofalvaiba. Az újabb számítások szerint az 1970-es évek közepétől tovább folytatódott a délről való migráció és évente mintegy 100 000 fővel szaporodott az észak-olasz városokba kerültek száma. Jelenleg az Olaszország határain kívülről érkező migráció aránya hasonlatos ahhoz, ami ötven évvel ezelőtt a délről északra való áramlást jellemezte. Ez a délről északra való migráció a társadalmi szerkezetet szétfeszítette, de ez csak az egyike a négy alapvető trendnek.

Egy évszázad áttekintésében 1871 és 1971 között Golini számításai szerint 9 millió ember hagyta ott Dél-Olaszországot és érkezett Észak-Olaszországba, ugyancsak ő úgy számol, hogy 1945 után mintegy 2.5 millióan vándoroltak délről északra. Ez az említett első trend.

Van egy másik tendencia is: nevezetesen, amikor az olaszok hagyják el az országot és emigrálnak: az 1930-as és az 1940-es években a velencei tartományból és Dél-Olaszországból mintegy 2 millió ember hagyta el az országot. A „gazdasági csoda” éveiben további 4 millió ember vándorolt ki Dél-Olaszországból és ebből 44% külföldre ment.

A harmadik tendencia egy pozitív népesedési tendencia. A demográfiai adatok szerint 1961-től markáns különbség mutatkozott a születések és halálozások között, míg az előbbi 924 000 volt, az utóbbi 468 000. E folyamatnak mintegy zárásaként 2006-ban a születések száma 560 000, a halálozásé 558 000 volt. Ez a demográfiai adat mutatja a kései imperialista korszak válságának egyik jelenségét.

A negyedik tendencia talán a legjelentősebb, amely kihatott az olasz társadalom strukturális átalakulására. Az említett szerző aláhúzza, hogy 1955 és 1970 között 25 millió ember változtatta meg a lakhelyét Olaszországban. Az 1970-es évek elején azt jelentette, hogy a lakosság 50–60%-a volt ebben a változtatásban érintve. Ez természetesen mélyen kapcsolódott a parasztság létszámának csökkenésével és az urbanizációval. Ez migráció jelenleg tízszer nagyobb mint a délről északra való vándorlás.

Az olasz fejezetet 2008 február közepén zártuk, amikor a közép-bal koalíciós kormány már megbukott, a márciusi választás már ki volt írva, és új politikai helyzet jött létre. A közép-baltól balra is új front nyílt, miként a Berlusconi vezette közép-jobbról levált a centrista kereszténydemokrata párt. Azóta április 13-án a parlamenti választás lezajlott: a szocialista és a kommunista pártok nagy vereséget szenvedtek és 1946 óta először a parlamentbe nem jutottak be. Az új helyzetet már a 2010-es kötetben mutatjuk majd be.

SZAKSZERVEZETEK TEGNAP ÉS MA

Belgium és a szakszervezetek

Az RFI 2007. november 14-i adása nyomán

A Francia Rádió beszámolt arról a szakszervezetek által szervezett brüsszeli tüntetésről és nagygyűlésről, amelyen tiltakoztak a fél év óta húzódó kormányválság és a politikai pártok magatartása ellen. A szakszervezetek és az emberek jelezték, hogy az elhúzódó válság egyúttal a bérszintjük lemaradását is eredményezi, és amennyiben a politikai vezető pártok (elsősorban a keresztény demokraták és részint a liberálisok) nem tudnak kijutni a „homokozóból”, akkor a brüsszeli bizottsághoz s egyéb nemzetközi szervekhez fordulnak panasszal. Ez mindenképp új hang volt a belga válságban. Egyúttal tiltakoztak a szétszakadás ellen, és országos egységes bérrendezést sürgettek.

Hallgatta és lejegyezte **Jemnitz János**

* * *

Sztrájk idején is járjon a francia vasút

A közlekedési szolgáltatások minimumáról döntött a francia parlament. A baloldal az alkotmánytanácsához fordult, a szakszervezetek már az őszi rögbi-világbajnokságra melegítenek.

Elő lehet-e írni, hogy akár országos sztrájk idején is járjon a metró, a vonat, a HÉV? A francia közvélemény alaposan megosztott, mindenesetre egy felmérés szerint a jobboldali és a centrista választók 93 százaléka támogatja ezt. *Nicolas Sarkozy* államfő már választási ígéretei között szerepeltette a „minimumszolgáltatás” kőbevését; a törvényjavaslatra – a baloldali parlamenti kisebbség ellenszavazatával – a szenátust követve a nemzetgyűlés is rábólintott. Ügyetlenkedő kormányoknak is jó mentőv ez: a közvélemény jól emlékszik, hogy tavaly tavasszal, az úgynevezett első munkaszerveződéssel szembeni társadalmi felhördülés és sztrájkok idején az elővárosi szerelvények egész sorára nem lehetett felférni, a Villepin-kabinet pedig rosszul kezelte a helyzetet.

A törvény egyelőre csak a földi tömegközlekedésre vonatkozik majd, de *François Fillon* kormányfő jelezte, hogy sorra kerül a többi közszolgáltatás,

így a közoktatás is. (Ahol amúgy sem rózsás a helyzet: a gazdaság élénkítésére hivatott „adócsomag” keretében 57 százalékban az oktatási tárcát érinti a tervezett 23 ezres leépítés.)

A baloldal szerint mindez a sztrájkjog korlátozása, és az alkotmánytanácstól vár orvoslást. Szatirikus éllel beadott módosítási indítványuk szerint a jogszabályt „a társadalmi párbeszéd elleni törvénytervezetként” kellene jegyezni. A múlt héten, a nemzetgyűlési vita előtt országszerte számos helyen szerveztek tiltakozó megmozdulásokat a szakszervezetek. Az egyik vezető tömörülés, a CGT a szeptember-októberi, franciaországi rögbi-világbajnokság idejére máris kilátásba helyezett sztrájkokat.

Az európai szabályozás igen eltérő. Spanyolországban és Olaszországban például a közlekedési csúcsidőben nem sztrájkolhatnak a dolgozók. Dániában a vasutasok munkabeszüntetése nemzetbiztonsági okokból tiltott, Belgiumban pedig semmilyen korlátozás nincs.

(Sz.L.L.)

* * *

Szakszervezeti tiltakozás és tüntetés Ljubljanában

RFI 2007. november 18-i adása nyomán

Hat szakszervezet közös tiltakozást szervez Szlovéniában a kelet-európai országok mintaországában, amely során a drágaság ellen tiltakoznak. (Önmagában ez a tény is tanulságos, hiszen annyian állítják nálunk, hogy a jobb és baloldal kategóriái elavultak, miként e felfogás szerint a munkásmozgalom is.)

Hallgatta és lejegyezte *Jemnitz János*

* * *

A vasútnál (SNCF) sokasodnak a „komoly ellentétek” veszélyei

A vasút (SNCF) legfontosabb szakszervezeti testületei bejelentették a szociális hangulat durvulását, és egymás után sztrájkjal fenyegetik a hatóságokat.

A minimális szolgáltatás bevezetése, a szállítmányok nagy nehézségei, a nyugdíjas rendszer kényes kérdése arra kényszeríti őket, hogy megmutassák erejüket.

François Fillon miniszterelnök kijelentéseit (szeptember 9-én vasárnap), amelyben bejelentette, hogy a nyugdíjreform „kész”, várva Sarkozy „aláírását”, ezt egy sor szakszervezeti intézkedés követte. Az SNCF-nek jelenleg 165 500 dolgozója van és 319 000 nyugdíjasa.

A CFDT vasutasok szakszervezete hétfőn figyelmeztetett, hogy „minden erőszakos változás nagyobb konfliktust fog generálni”. A helyzet „elfogadhatatlan és beavatkozást igényel” – erősítette meg Didie Le Reste, a CGT főtitkára (az SNCF talán legerősebb szakszervezete).

Egy összejöveten, amelyen az SNCF nyolc szakszervezeti egysége vesz részt, szeptember 19-ét nyilvánította annak a napnak, amelyen az általános sztrájkot kellene elhatározni, vagy sem.¹

Forrás: Le Monde, 2007. szeptember 12.

* * *

A brit szakszervezeti kongresszus (TUC) 2007. szeptemberi kongresszusáról

A TUC szeptemberi kongresszusán a közösségi szektorban dolgozók szakszervezete (Public Service Workers, Union) tiltakozott az ellen, hogy a kormány olyan bérlafon határozatot hozott, miszerint a dolgozók bére csak két százalékkal emelkedhet. Ez azt jelenti, hogy a gyakorlatban a dolgozók milliói szenvednének el bércsökkenést, minthogy az infláció felgyorsult: évente különféle számítások szerint 3.8 és 4.8 százalékkal növekszik. Így a kongresszuson nagy többséggel hozták meg azt a döntést, hogy a TUC a közoktatásban, a helyi közigazgatásban stb. dolgozó több mint kétmillió dolgozót érintő bérlafon és bércsökkenés ügyében konferenciát hív egybe.

A kongresszuson számot vetettek a hivatalos statisztikai szeptemberi jelentéssel, miszerint az utóbbi fél évben az átlag béremelkedés 4 százalékos volt, amittől elmaradt a közalkalmazottak 2.9 százalékos béremelkedése. A kongresszuson még a szavazás előtt Gordon Brown nagyon határozott beszédet tartott, amelyben a bérvisszafogás mellett érvelt, azzal, hogy ha ez nem történik meg, akkor elszabadul az infláció; csak így tudnák biztosítani a gazdasági növekedést, és ennek révén az új munkahelyek teremtését. Derek Simpson szakszervezeti vezető e beszédre úgy válaszolt, hogy a bérvisszafogás gyakorlatilag a dolgozók millióinak bércsökkenését jelenti, aminek meg lesznek a politikai következményei is. Tony Woodley, egy má-

¹ A vasúti, sőt közlekedési általános sztrájk 2007 novemberében ki is robbant. A sztrájk eredménye nem világos.

sik szakszervezeti vezető, Brown beszédének a bérekre vonatkozó részét elhibáztattak és elfogadhatatlannak minősítette. Brendan Barber, a TUC vezető testületének tagja és szakszervezeti főtitkár, hangsúlyozta, hogy a TUC nem fogadhatja el még egyszer, hogy egy munkáspárti kormány újra a bércsökkentés politikáját alkalmazza és így demoralizálja a közalkalmazottakat és azok szakszervezetét. Mindehhez hozzá kell tenni, hogy a *Guardian* egyik minap közzétett kimutatása szerint az említett szektorban a vállalati vezetőknek ugyanakkor jelentősen megemelkedett a bére, ill. különféle osztaléka. Brendan Barber egyúttal felvetette, hogy mindezzel miként lehet összefüggésben az, hogy a City nagy vagyonosai (az új brit szóhasználatlaltal „kihizlalt macskái” 37 százalékos béremeléseket értek el, miközben még különféle mesés jutalékokat és osztalékokat vághattak zsebre. Több szakszervezet együttesen javasolta a kongresszusnak, hogy a bércsökkentés esetén alkalmazza a gazdasági akciót vagyis a sztrájk fegyverét.

Az UNISON, a legnagyobb közalkalmazotti szakszervezet, szintén javasolta egy lehetséges sztrájk megindítását 800 000 állami és közhivatalnok szakszervezeti tag nevében, hogyha nem fogadják el a közalkalmazottak által javasolt bérmegoldásokat még szeptember hónapban.

A kongresszuson ugyancsak szorgalmazták a bérdiszkriminációk megszüntetését a bevándorolt munkások esetében, akik kisebb fizetéseket kapnak. Ugyancsak szorgalmazták a szakszervezet-ellenes törvények megszüntetését, valamint azt, hogy a vasutak kerüljenek ismét közösségi tulajdonba, vagyis számolják fel a mintegy két-három évtizedes fokozatos privatizálást. Szorgalmazták azt is, hogy az EU alkotmánytervezetről tartsák meg a népszavazást, és hogy ismét indítsák meg a szociális házépítéseket. Végül a kongresszus szolidaritását fejezte ki mind a kolumbiai szakszervezetekkel, mind Hugo Chávez szociális törekvéseivel.

Forrás: Unions set for action over pay. Socialist Campaign Group News, 2007 október.

* * *

JOHN McDONNELL (*parlamenti képviselő*)

A szakszervezeti szabadság napjainkban

(*Rövidítve*)

A szerző visszautal a Heathrow reptér munkásainak sztrájkjára, majd ezt követően írja: Két évvel ezelőtt a Gate Gourmet sztrájk mozgósította az LP és a TUC egész tagságát. A sztrájkjal kapcsolatos küzdelem tökéletesen

megvilágította, hogy miért is szükséges napjainkban egy drasztikus reform, amely ebben az országban a szakszervezeti jogokat állítaná helyre. Nemcsak az érintett reptér dolgozóit fenyegették meg, és hergelték fel, hanem szakszervezetüket is pénzügyileg fenyegették meg oly mértékben, hogy ez egyszerűen lehetetlenné tette volna az érintett szakszervezet fennmaradását. Ezt követően mind az LP, mind a TUC konferenciáján, ill. kongresszusán nagy többséggel fogadtak el olyan határozatot, hogy a szakszervezetek alapvető jogait vissza kell állítani, ill. újra el kell ismertetni. A két évvel ezelőtti sztrájkokhoz hasonló problémák azonban tovább élnek.²

Forrás: John McDonnell: Trade union freedom now. Socialist Campaign Group News, 2007 október

* * *

Hat szakszervezet sztrájkol Franciaországban

A TV-5 adta hírül: ezen a napon országszerte öt millióan sztrájkolnak Franciaországban. Elsősorban köztisztviselők, tanárok, kórházi dolgozók, de a magánszektor alkalmazottai közül is számosan. A sztrájkot az élet minősége, az életszínvonal csökkenése és a fizetések elégtelensége váltotta ki. A tanárok 3 éve nem kaptak fizetésemelést, miközben 11 ezer oktatási helyet szüntetnek meg és az árak 2,6 százalékkal emelkedtek legutóbb – adta hírül a TV-5.

A sztrájknapon az FO (Force Ouvrière³) képviselője nyilatkozott a helyzetről a „4 igazság” című reggeli adásban. Vita van a „kiegészítő fizetések” („salaires supplémentaires”) körül, amelyet Sarkozy elnök hirdetett meg a „többet dolgozol, többet keresel” jelszóval, amely nem is mindenkire vonatkozik – jelentette ki az FO szakszervezet képviselője. A vasárnapi üzleti nyitvatartás tervéről hasonlóan negatív a véleménye.

² A szerző a cikk további részében pontosan ismerteti azokat a sztrájkokat, ill. szociális munkahelyi sűrűlódásokat, amelyek Nagy-Britannia különböző városaiban és vállalatainál részben a privatizálások nyomán is előfordultak.

³ A Force Ouvrière valamikor szocialista indíttatású és befolyás alatt álló szakszervezet volt 1945 után, az utóbbi évtizedekben erősen függetlenedett és olykor radikálisabb a CGT-nél is.

A nap folyamán az F-2 adó 13 órakor kénytelen volt elnézést kérni nézőitől, mivel a sztrájk miatt nem sugározhatta műsorát.

Forrás: TV-5, 2008. január 24.

Közli és jegyzetelte **Havel Józsefné Sziki Vilma**

* * *

A CFDT⁴ főtitkára a TV-5-ben

Ezen a napon a „Nagy találkozás” vendége François Chereque, a CFDT főtitkára volt. A találkozó időszerűségét az adta, hogy a kormány a munkaszerződések és a vásárlóerő kérdésében tervezett intézkedéseivel egyes szakszervezetek – így a CFDT – nem értenek egyet.

- 2008 valóban a reform éve lesz, vagy lassítani kell azt? – szölt az első kérdés.

F.Chereque válasza: Én szakszervezeti vezető vagyok, s az én feladatom a bérből élők helyzetének javítása. A status quo lehetetlen. Zavarok vannak mindennap. Reggelenként egy kis hirdetés jelenik meg, provokáció, ami ellentétes a kormány ígéreteivel. Sarkozy elnök pedig hétről-hétre, hónapról-hónapra elnapolja a tárgyalásokat, miközben a munkaerő 90 százaléka hagyja el a munkahelyét, 50 ezer változtatja meg az állását. Új szerződések kellenek.

Kérdés: A CGT aláírta a kormány javaslatát?

Válasz: Erre nem tudok válaszolni. Egyensúlyra van szükség. Biztosítani kell, hogy legalább három szakszervezet menjen el a vállalatokkal való tárgyalásokra.

Kérdés: Tehát a CFDT nem írja alá, és várja a többi szakszervezet állásfoglalását?

Válasz: Közös álláspontra van szükség. Sarkozy elnök respektálja a 35 órás munkaidőre vonatkozó álláspontunkat, erre Fillon miniszterelnök másnap olyan szöveget hoz nyilvánosságra, hogy a „vállalati vezetőkkel harmonizálva” kell rendelkezni. Hagyják abba a módszerek naponkénti változtatását. A CFDT kétezer tagja gyűlt össze a bérek rendezésére. Franciaországban nem alacsonyabb a munkaidő, mint más európai országban. A termelékenység akár az USA-hoz, akár Angliához, vagy Németországhoz viszonyítva, a világszínvonalnak megfelelően erős nálunk.

⁴ A CFDT az egyik legnagyobb jelenlegi szakszervezeti szövetség, valamikor katolikus jelleggel jött létre, de ez már sok évtizede megszűnt. Sokszor radikálisabb mint a CGT.

Kérdés: Akkor a községi tanácsi választások előtt sztrájkolnak?
Ezután másra terelődik a szó.

Forrás: TV-5, 2008. január 13.

Közli és jegyzetelte *Havel Józsefné Sziki Vilma*

* * *

Tüntetések a francia kormány alkalmazási törvénye ellen

A Francia TV-5 adója rendszeresen beszámol a francia fiatalok és a baloldal tiltakozásairól, a 26 éven aluli fiatalok első munkavállalását sértő CPE kormányrendeletéről, amely szerint a vállalatok minden indok nélkül elbocsáthatják őket.

Az országot átfogó tiltakozóhullám valójában március 11-én robbant ki,⁵ a Sorbonne hallgatóinak barikád építő akciójával, akik az 1968-as diákmozgalom megismétlődését remélték ezzel, azonban hajnali négy órakor a párizsi rendőrök gumibotokkal és könnygázzal kiverték a tüntetőket az épületből. Ekkor Dominique de Villepin miniszterelnök nyugalomra intette a fiatalokat, amire válaszul több tízezres felvonulást közvetíthetett a televízió az egész országból, amelyen Toulouse, Lyon, Rennes, Marseille, Bordeaux hallgatói és számos más város egyetemistái és középiskolásai vettek részt. A fiatalok lemondásra szólították fel a miniszterelnököt, és az ominózus rendelet visszavonását követelték. Ezután megszólalt a televízióban Fabius⁶, a PS közismert vezető egyénisége, aki a fiatalok mellé állva, szintén követelte a kormánytól a rendelet visszavonását. Március 13-án Hollande, a PS főtitkára lépett a TV nyilvánossága elé s határozottan kijelentette: „a szakítás tény a nép és a kormány között”. Időközben a szélső baloldal is a CPE ellen nyilatkozókhöz csatlakozott. Egy Poitiers-ben tanuló diák pedig kijelentette: „katasztrófális a helyzet, mert ha bevezetik ezt a rendeletet, 8-10 évet is várhatunk tanulmányaink befejezése után, amíg álláshoz jutunk”.

A kötélhúzás még javában tart.

Forrás: TV-5 2006. március 11–13. közötti adása.

Lejegyezte és közli *Havel Józsefné Sziki Vilma*

⁵ A tüntetések kísérő mozzanatai: 180 letartóztatás, Molotov-koktélok.

⁶ Fabius Franciaország volt miniszterelnöke.

HÁTTÉR

ROBERT JEVZEROV

A mai Ukrajna politikai életének mély ellentmondásai¹

Ennek az ellentmondáshalmaznak a különösen fontos mozzanata, hogy még nem fejeződött be az ukrán *etnikai* nemzet kialakulása, és egyelőre egységes *politikai* nemzet sem jött létre. Mindkét folyamat alakulása elválaszthatatlanul összefügg az ország földrajzi elhelyezkedésével és szerepével, Oroszországhoz és Európához fűződő viszonyával (miközben az utóbbi fogalma is egyelőre többértű). Ugyanúgy fontos tényező, hogy nyugaton Ukrajna határát Európától már nem választják el orosz területek.

Az 1996-ban elfogadott Alkotmány, amely kimondta Ukrajna függetlenségét, az országban egyetlen etnikai nemzet létét ismerte el, az ukránét. Ennek nyomán az alapvető hivatalos és félhivatalos kiadványok is azt hangsúlyozzák, hogy »Ukrajna nem soknemzetiségű, hanem csupán „több etnikumú” állam«. ²

Az ország lakossága 77,8%-ban ukrán; 17,3%-a orosz, az egyéb népek és etnikai kisebbségek aránya 5%. Mindazonáltal idő előttinek tűnik annak a kinyilvánítása, hogy Ukrajnában sokan, így az oroszok is önazonosításuk szerint afféle „új-ukránoknak” tekintetnék magukat, azon az alapon, hogy „egy ember, aki hosszabb ideig más szocio-kulturális közegben él, alapvetően átalakul.”³ Valójában ugyanis Ukrajnában ma nem létezik egységes, mindenkit „átalakító” ukrán szocio-kulturális közeg. Nagy erővel mutatkozik meg viszont magának az ukrán nemzeti kultúrának és etnikai nemzetnek, sőt az egész országnak a heterogenitása. Emiatt éppen ennek a kulturális, földrajzi, szociális, történeti és vallási heterogenitásnak felel meg az ukrán nemzet és nemzeti-etnikai közeg különböző alkotórészei közötti

¹ A szerző, Évkönyvünk nemzetközi tanácsadó testületének tagja először a 2006-os eseményekről szóló beszámolóját küldte el nekünk, majd 2007 őszén ezt kiegészítette a 2007. évi választás előzményeiről és eredményéről szóló résszel, amelyet az előző résztől *-gal választottunk el.

² Ukrajna - Roszszija: Konceptual'nije oszнови gumanyitarnih otnosenijj. Kijev 2001. 191. old.

³ Uo. 189., 191. old.

számos eltérés. Ráadásul ezek a részek korábban más-más (európai, illetve eurázsiai) geo-kulturális közösségekben formálódtak, egymástól lényegüket tekintve különböző államok keretében. Ezzel magyarázható a lakosság egyes csoportjainak nagyon eltérő állásfoglalása az élet, a kül- és a belpolitika legidősebb kérdéseiben Ukrajna olyan területein, mint a Kelet és a Dél, illetve a Nyugat és a Centrum.

A helyenként szinte összeegyeztethetetlen pólusok tehát e tekintetben egyrészt Ukrajna keleti része és a Dél, másrészt Nyugat-Ukrajna. A nyugati ukrán fogalmi és szokási alapján sokkal közelebb áll egy cseh, egy lengyel, bizonyos dolgokban akár egy osztrák emberhez, mint egy oroszhoz vagy kelet-ukránhoz.⁴ Ez az erős eltérés is táplálja az ukránság keretében a nézetek, a világszemlélet, az ideológia különbségeit, akár Ukrajna mi-benléte, jelene vagy jövője ügyében is. Így a meglévő eltérésekre ideológiai tényezők is „rásegítenek”.

Ez a probléma nem oldható meg azzal, ha megpróbálják a kelet-ukrajnaiakat nyugatiakká átalakítani. Pedig az utóbbi években Ukrajna felső politikai köreiből éppen a „nyugatiakat” tekintik etalonnak, „népünk azon elemének, amely leginkább őrizte meg ukránságát, az ukrán nyelvet, és használja ezt otthoni környezetben is.” Ebből ered a következtetés: „Fontos, hogy a keleti ukránt állandóan figyelmeztessük: van egy másik Ukrajna is, amelyben a tudatos ukránság a domináns, és éppen ez az, amit át kell venni.”⁵

E téren azonban figyelembe kell venni egy igen jelentős tényezőt, és pedig azt, hogy Ukrajna területének nagyobb részén évszázadokon át a keleti országrészben kialakult környezet játszott igen nagy szerepet. Az erre a területre jellemző ukránság több száz évig az orosz birodalom, majd a Szovjetunió állami keretében fejlődött, az orosz kultúra, az orosz nyelv meghatározó befolyása alatt. Megnőtt az oroszok aránya a lakosság sorában, gyakoriak voltak a vegyes házasságok is. Ez magyarázza, hogy a felmérések kérdőíveinek a nemzeti önazonosításra rákérdező rovataiban sokan egyszerre tekintik magukat ukránnak és orosznak. Az ország ipari körzeteiben és Fekete-tengeri partvidékén így gondolkozik a lakosság mintegy fele.

Az ország a 21. századba úgy lépett be, hogy a két nyelv elterjedtsége nagyjából azonos. Még a magukat ukránnak vallók 20%-a is előnyben részesíti az orosz nyelv használatát. (Az oroszok soraiban ez 89%.) Az ukrán nyelv otthoni használata sem jellemző minden magát ukránnak tekintő

⁴ Részletesebben lásd A. Kucsma: Ukrajna – nye Roszszija. Moszkva, 2003. 57–61. old.

⁵ Uo. 59–61. old.

családban. A keleti országrészben a családok otthon több mint 80%-ban az oroszot használják. A Délen és Kijevben ez 50%. *Csak* ukránul az országban mintegy 20% beszél.

Az orosz nyelv elterjedtségének és meggyökerezettségének természetesen része van abban a szerepben, amelyet a szélesebben vett orosz kultúra játszik magának az ukrán kultúrának a kibontakozásában. I. M. Dzjubának, egyébként az ukránságot védelmező ismert szerzőnek a megállapítása szerint: „Természetesen az ukrán kultúra még sokáig, meglehetősen sohasem foglalhat el olyan kiemelkedő helyet az oroszok tudatában, mint az orosz az ukránokéban (legyünk realisták)”. Az orosz kultúra „megkapaszkodott a kedvező talajban, és elkezdte teremni gyümölcseit, amelyek vonzóknak bizonyultak az ukránok szemében..., mélyen beivódott az ukrán társadalom életébe.” Emellett az ukrán kultúra legkiemelkedőbb művelői egyaránt alkottak orosz és ukrán nyelven. Az ukrán próza megalapítója, G. Kvitka-Osznovjanyenko életművében az oroszul írt hányad nagyobb, mint az ukrán. Úgy hogy igazságosnak tűnik az az Ukrajnában elhangzott vélemény, amely szerint „ha az orosz nyelvet Ukrajnában idegen nyelvként kezdik oktatni, vele vész el saját kultúránk hatalmas része is.”⁶

Ám nemcsak az ukránság, az ukrán etnikai nemzet heterogenitásáról van szó. A keleti és a déli részeken jelentős, helyi gyökerű orosz lakosság él. Itt különösen erősen érződik annak a hatása, hogy az országban az ukrán mellett jelentős orosz kulturális-nyelvi közösség is él. E területek lakói számottevő hányadának különösen erős a rokoni, baráti, kulturális, történelmi kapcsolódása a határ túlsó oldalán élő orosz lakossággal. Ukrajna felső rétegében is sokan felismerik: „Nem tehetjük, és nem is készülünk megtenni azt, hogy Ukrajna orosz kultúrkörbe tartozó lakosaitól megtagadjuk, hogy együttérezzenek Oroszországgal, büszkéik legyenek rá, szurkoljanak neki.”⁷

Az ukrán lakosság megosztottsága a mindennapok és a történelmi emlékezet terén, épp úgy, mint a hangulat és a törekvések eltérése megmutatkozik az ország legközelebbi szomszédaihoz – Keleten Oroszországhoz, Nyugaton az EU-hoz – fűződő viszonyában is. Az ukrán Gazdasági és Politikai Kutatóközpont (Centr Ekonomiczeszkih í Polityicszeszkih Isszledovanyij) 2006. eleji felmérése szerint a lakosság 40%-a helyeselné Ukrajna belépését az EU-ba. A nyugati övezetben ez az arány 64, a centrumban 45,9, keleten 29,6, délen 23,9%. Az eurointegráció ellen volt 34,2%

⁶ Kucsma: Id. m. 311–312. old. – Eközben Ukrajnában már megkezdtek az előkészületeket arra, hogy az orosz nyelvet az idegen nyelvű tantárgyak közé sorolják át, ami kiélezheti a státuszának megváltoztatásával kapcsolatos, már korábban kialakult feszültségeket is.

⁷ Kucsma: Id. M. 27. old.

(Krim: 54,5, kelet: 45, centrum: 25,8, nyugat 13,7%). A lakosság 60%-a vetette el válaszában a NATO-csatlakozást, de keleten és délen majdnem 80%. A belépést határozottan csak 9,5% helyezte, zömmel nyugaton. 60% támogatta volna az Oroszországhoz fűződő viszony javítását, de nyugaton több mint háromszor kevesebb azoknak a száma, akik helyeselnék a belépést az Eurázsiai Gazdasági Térségbe (Evráziatszoje Ekonomicseszkoje Prosztranzitvo - EEP).⁸

A keleti országrészben a lakosság 40%-a támogatná Ukrajna újraegyesülését Oroszországgal, holott az ezt a követelést zászlajára tűző Ukrajna Kommunista Pártja (KPU) a választásokon 4%-nyi eredményt sem ér el. Az ország nyugati részein, Galíciában az oroszokkal szemben éles ellenérzés él. Ilyen a mélyen ellentmondásos realitás.

Ukrajna politikai élete egy ideje abban a mederben folyik, amelyet a „narancsos forradalom” alakított ki. Ebből eredt az a politikai reform, amely a 2006. január 1-jén elfogadott új alkotmány alapozott meg. Ennek a meghirdetett célja az, hogy Ukrajnát elnöki köztársaságból parlamenti-elnöki köztársasággá formálja át.

A „narancsos forradalom” jelenségéről nagyszámú, egymással gyakran szögesen ellentétes értelmezés van forgalomban. Alapjában az ellen az államhatalom ellen irányult, amely az országban Kucsma elnöki periódusának az utolsó szakaszában állt fenn. Annak a tömegmozgalomnak a hulláma vetette felszínre, amelynek jelszava „Kucsma nélküli Ukrajnát!” volt. Ahogy tevékeny résztvevőinek egyike írta: „Mindnyájunknak egy célja volt: hogy megváltoztassuk az országban uralkodó állapotokat, hogy a hatalomnak az eddigőtől elvileg különböző rendszerét hozzuk létre, becsületes, átlátható és nyíltat.”⁹ Majdan fő jelszava („A mi és a ti szabadságotokért!”) egyben követelés volt arra, hogy Ukrajna polgárai a 2004-es helyzetben szabadon választhassanak.

Elhangzottak olyan vélemények, amelyek szerint a Kucsma köztársasági elnök vonalával szembeszegülő forradalom egyszersmind az európai struktúrákba való beilleszkedés kivívását is szolgálta. Valójában Kucsma már 1996-ban kijelentette, hogy Ukrajna stratégiai célja „az európai és észak-atlanti struktúrákba való betagozódás”, azaz „a történelmi igazság helyreállításaként Ukrajna teljes jogú visszatérése Európába.”¹⁰ 2003-ban ismét hangsúlyozta az eltéréseket a nagy szomszédtól. „Oroszország eurázsiai ország, bizonyos értelemben inkább ázsiai, mint európai”. Ukrajna

⁸ Az EEP egyelőre hézagos gazdasági integráció, amelyben Oroszország, az egykori közép-ázsiai szovjetköztársaságok és más ázsiai országok vennének részt.

⁹ Nyezaviszimaja gazeta, 2006. január 16.

¹⁰ Poli 1996. 3. sz. 7. old.

viszont „az európai országok legnagyobbika”.¹¹ Ennek a célnak a megvalósítását, minden távlati progresszivitása dacára, az országban – mint láttuk – különbözőképpen fogadták. Az integráció útjait, módszereit, ütemét a nyugati, a keleti és a déli részeken szükségképpen más és más mértékben tartották elfogadhatónak vagy kétségesnek. Következésképpen a lakosság egyes véleménycsoportjait a 2004. évi elnökválasztás előtt szembe kellett állítani egymással, a választási szabadságot védelmezve. Erre a feszültségre ráakódtak a külső befolyásolási kísérletek is (a Nyugat és Oroszország részéről). Akkor mindkettőből, más-más módon, Juscsenko és Tyimosenko húzott hasznot, a másik jelölttel, Viktor Janukoviccsal és keleti, illetve déli „fehér-kék” híveivel szemben.

Juscsenko győzelme után a Tyimosenko alakította kormány 23 minisztere közül csak négy volt „keleti” vagy „déli”, legalábbis születési helyük, vagy tartós ott-lakásuk szerint. Húszezer tisztviselőt váltottak le, bírósági üldözés kezdődött, tovább erősítve a politikai ellentéteket a regionális elittek, a nekik megfelelő pártok, általában a „fehér-kékek” és a „narancsosok” között, de ekkor már az utóbbiak táborán belül is. Mindez hamarosan igen szemléletesen domborodott ki a 2006. évi parlamenti választások alkalmával.

Az új összetételű parlament (Legfelső Tanács – Verhovna rada) választásaihoz az ország a politikai nagyfeszültség állapotában érkezett el. Azokon a politikai ingatagságokon és ellentéteken kívül, amelyek magából a választási procedúrából eredtek, hatottak a „narancsos forradalom” vezetői által bevezetett változtatások, majd a „narancsosok” soraiban bekövetkezett szakadás is. Tyimosenkót eltávolították a kormány vezetéséből. Kieleződtek a véleménykülönbségek még az alapkérdésekben is. Több mint 100, az Országos Választási Bizottság által regisztrált kezdeményezés érkezett arra, hogy bocsássák népszavazásra Ukrajna csatlakozását a NATO-hoz, az EU-hoz és az EEP-hez. Összecsaptak az álláspontok az orosz nyelv ukrajnai státusza körül is. A parlament krimi tagjai népszavazást követeltek arról, hogy tegyék az orosz második hivatalos állami nyelvvé. A harkovi terület tanácsa ugyanezt regionális méretben szorgalmazta. Közben, noha a NATO-belépést csak a lakosság 9,5%-a helyezte határozottan, a kormány intézkedéseket tett arra, hogy 2006-ban indítsák el ezt a folyamatot, és 2010-ig fejezzék is be. A kormány nemcsak fokozta az ellentéteket, hanem új elemekkel is megterhelte őket: kísérletet tett arra, hogy a Verhovna rada különböző pártjainak képviselőit a kormánytöbbség mögött tömörítse. Csak azok a jelöltek kaptak ugyanis jogot kampány folytatására, akik jelölésüket a kormánytöbbség mögött álló pártok listáin eszközölték.

¹¹ Kucsma: Id. m. 36. old.

Valójában sem a „narancsosoknak”, akik megosztva vágtak neki a választásnak (egyrészt a Juscsenko elnök mögött álló A Mi Ukrajnánk (NV) néven induló hatpárti szövetséggel, másrészt „Julija Tyimosenko Tömörülésével”), sem Janukovics fehér-kékjeinek (Régiók Pártja - PR) nem volt esélye arra, hogy egyedül többségbe kerüljenek a Radában.

A választások után a narancsosokat egyesülésre ösztönözték a választók körében végzett szociológiai felmérések adatai. Ezek arról tanúskodtak, hogy a Régiók Pártjának jobbak az esélyei, mint a „narancsosok” bármelyik táborának egyedül. A miniszterelnöki tisztségre ezek a vélemények kizárólag két embert, Julija Tyimosenkót és Viktor Janukovicsot tartották alkalmasnak. Az összefogást egyrészt az is *indokolta*, hogy a „Mi Ukrajnánk” soraiból éles értékelések hangzottak el a gazdaság aggasztó állapotáról, a GDP meredek visszaeséséről és az infláció növekedéséről, amit a Tyimosenko-kormány 2005 utáni tevékenységének tulajdonítottak. Ezért sokan alkalmatlannak mondták őt is a kormány vezetésére. Másrészt *nehéztette* a narancsosok egy táborba terelését az elnök törekvése arra, hogy szélesített jogaival élve, az általa megcélzott kormányfői poszt birtokában érvénytelenítse az oroszokkal kötött megegyezést az Ukrajnának szállított gáz áráról, nyilvánosan elutasítva, hogy a megalakuló új parlamentben együttműködjenek a Régiók Pártjával. A „narancsosok” szoros összefogása azonban nem jött létre a választás napjáig, de több hónapon át utána sem.

A 2006. évi választásokat általában úgy jellemezték, mint Ukrajna első szabad választásait (miközben egyszersmind a legdrágábbak is voltak). Szervezésük azonban láthatóan dőcögött. A választás napján 10%-ot meghaladó mértéket öltöttek a választói névjegyzékekben fölfedezett, korántsem elsősorban technikai okokra visszavezethető hibák. Nagy részük abból eredt, hogy a választási szervek az orosz vezeték- és keresztneveket, sőt az atyai neveket is „lefördítették” ukránra. Ez persze nagy feszültséget keltett az elnöki „narancsosok” és fehér-kék ellenzékiük között. Kölcsönösen azzal vádolták egymást, hogy a szavazás körüli homályt szándékosan idézték elő, ezzel tussolandó el esetleges gyenge szereplésüket.

A Legfelső Tanácsba végül a különböző erők a következő arányban jutottak be: a Régiók Párja 32,1%-ot kapott (kerekén 8, 144 000 szavazat); Tyimosenko Blokkja 22,24%-ot (5 648 000); „A Mi Ukrajnánk” 13,94%-ot (3 526 000); Ukrajna Szocialista Pártja (SPU) 5,67%-ot (1 439 000); és Ukrajna Kommunista Pártja 3,66%-ot (928 000). Nem lépte át a 3%-os bejutási küszöböt a Népi Ellenzéki Blokk, amelyet Ukrajna ún. Progresszív Szocialista Pártjának elnöke, N. Visztrenko vezetett (2,93%); a Népi Tömörülés, élén az előző parlament elnökével, V. Litvinnel (2,43%) és a Zöldek

(0,54%). Minden párt jelöltjeit kihúzta a szavazólapról a választók 1,77%-a.

Az eredmény kihirdetése azonnal felhördülést váltott ki, kölcsönösen elhangzott a hamisítások vádja, bizonyos jelek szerint nem is alaptalanul. Elhangzott a szavazatok újraszámolásának javaslata is. Idáig azonban nem jutott el a dolog. A győztesek eredeti ötlettel megghiúsították a régi parlament tagjainak azt a szándékát is, hogy utolsó ülésükön foglalkozzanak a választási visszaélésekkel: nagytakarítás címén szűrős szagú szalmiákszesszel locsolták föl a tárgyalótermet.

Már az eredmények nyilvános kihirdetése előtt megkezdődtek a tárgyalások a Radába bekerült pártok lehetséges koalíciós megállapodásainak változatairól. Juscsenko nagykoalíciót javasolt, amelyet a Mi Ukrajnánk, a Tyimosenko-blokk, a Régiók Pártja és az SPU alkotott volna. Folytak tárgyalások egy „narancsosabb” többségről is, Juscsenko, Tyimosenko és a szocialisták részvételével. A Régiók Pártja kijelentette: készen áll arra, hogy különböző típusú koalíciókban vállaljon szerepet.

Mivel a régi Rada mandátuma végéhez közeledett, sürgősen dönteni kellett a koalícióról. Az alapvető változat a „narancsos” volt, az erről szóló megállapodást április 13-án nyilvánosságra is hozták. A Régiók Pártjának bevonását, a nagykoalíciót ugyan nem vetették el, de nem is tettek lépéseket felé. Csak június 23-án közölték hivatalosan a Mi Ukrajnánk, a Tyimosenko-blokk és az SPU „demokratikus koalíciójának” megalakulását. Ez először is arra törekedett, hogy a végrehajtó és a törvényhozó hatalom minden lehetséges posztját a kezébe kaparintsa, és Tyimosenkót jelölje miniszterelnöknek. A Régiók Pártját ellenzékbe szorították. Képviselői azonban nagy számuknál fogva blokkolni tudták a Rada munkáját, követelve, hogy pártjuk kapjon helyet a kormányban és a parlament vezetésében. Meg tudták akadályozni a kormányfő megválasztását is.

Csupán egy-két nap maradt június 26-áig, amikor a parlamentnek kormányfőt kellett jelölnie, ha nem akarja, hogy föloszlotnak tekintsék. Ezekben a napokban egyszerre fokozódott az események dinamikája és az ellentétek hőfoka. Juscsenko kísérletét, hogy a nagykoalíció helyett állandóan ülésező kerekasztalt hozzanak létre, elutasították. Július 6-án a „demokratikus koalíció” összeomlott, mert az SPU vezére, Olekszandr Moroz, miután megválasztották a parlament szóvivőjévé, kivezényelte pártját a koalícióból. Ekkor „válságelhárító” koalíció jött létre a Régiók Pártja, az SPU és a KPU részvételével. Janukovics tartós megoldásként „univerzális koalíciót” javasolt, és a Mi Ukrajnánk vezetőinek egy része úgy vélte: ezt el kell fogadni. Tyimosenko azonban 11-én ellenzékbe vonult tömörülésével. Végül a parlament sürgősséggel – munkaszüneti napon – összeült és megerő-

sítette Janukovics miniszterelnöki kinevezését. A szituáció tovább élesegett. Kijevben tiltakozó gyűlések zajlottak, ismét növekedni kezdtek a korábbiakból ismert „sátorvárosok”, és fokozódott az a veszély, hogy a „nancsos” körzetek lakóit ráuszítják a fehér-kék területek lakosságára.

Közben az elnök, Juscsenko továbbra is ellenáll, és nem siet közölni állásfoglalását a kormányfő-jelölésről. A parlament azonban tart föloszlatásától és növeli a „sátras” nyomást, ezúttal Juscsenkóra.

Ebben a helyzetben ült össze a kerekasztal, hogy megtárgyalja az „elnöki oldal” által előterjesztett dokumentumot („Sokoldalú nemzeti egységet”), amelynek aláírását korábban a Tyimosenko-blokk és a KPU megtagadta. A Régiók Pártja ekkor új, saját szövegváltozattal lépett elő. Miután kidolgozták és aláírták ennek egy újabb kompromisszumokkal kiegészített változatát, Juscsenko vállalta, hogy a parlamentben ő terjessze elő Janukovics kormányfői jelölését, amit előzőleg, augusztus 2-án Kijevben már tízezres tömeggyűlés követelt. A parlament megadta a felhatalmazást az általa előterjesztett kormánynak. A miniszterek többségét a Régiók Pártja adta. A Mi Ukrajnáknak öt tárca jutott, köztük a szociális és az igazságügyi, valamint – az elnöki kvóta értelmében – a külügy-, a hadügy- és a belügyminisztérium. Az SPU és a KPU 2-2 tárca birtokába jutott.

Döntését a nép számára indokolva Juscsenko kijelentette: „Megértettem ennek a döntésnek a bonyolult hatását mind Ukrajna keleti, mind nyugati részén. Azzal a kéréssel fordulok a nemzethez: fogadja megértéssel a páratlan lehetőséget, hogy egyesíthetjük a Dnyeper mindkét pártját.”¹² Csak a Ivovi terület Tanácsa jelentette ki az elnökhöz intézett levelében: nem fogad el egy Janukovics vezette kormányt.”

Az ukrán parlament vezető pártjai közötti, a megegyezés módozatait kereső, számos ellentéttel terhelt tárgyalás-sorozatot természetesen át-megáthatották a hatalmi viták. Ezek eleinte a kormány- és a parlamenti tisztségek meghódításáért folytak, de később megjelentek bennük a köztársasági elnöki poszt meghódításának a szempontjai is a következő elnökválasztáson. Napvilágra kerültek bennük és megütköztek az ellentétes személyes és csoportérdekek és törekvések, az elit pártpolitikai és üzleti jellegű konfliktusai. Mai ukrán fogalmakban: Janukovics hatalomra jutása láthatóan a donyec-vidéki pénzügyi-ipari csoport sikerét jelentette, a dnyepropetrovszki csoport hadállásai rovására. Az ellentétek akkor ütköztek ki, amikor meg kellett vizsgálni Ukrajna fejlesztésének fő kérdéseit, amelynek az euro-atlanti integráció, az EEP-be való belépés, a reprivatizáció, a földeladás, a régiók jogállása, az ország egyházi berendezkedése, az orosz

¹² Nyezaviszimaja gazeta, 2006. augusztus 4.

nyelv státusza – széles értelemben tehát az Oroszországhoz, illetve az egyesült Európához fűződő kapcsolatok.

A Régiók Pártjának kormányra jutása azt tükrözte, hogy bizonyos mértékig erősödött az elit nagy csoportjainak a kompromisszum-halandósága. Ez már az „Univerzális koalíció” okmányának a szövegezésében is tetten érhető. Aláírásakor mellőzték az ország föderalizációjának a tervét (ezt elsősorban a keleti-déli országrészek erői szorgalmazták volna); írott egyezségre jutottak abban, hogy az orosz nyelv megkapja a hivatalos regionális nyelv státuszát; kimondták, hogy a NATO-belépésről előzetes népszavazásnak kell döntenie; kiiktatták azt a pontot, amely kilátásba helyezte az átfogó, egységes országos ukrán egyház megeremtését. Vagyis az ellentéteket sikerült a szőnyeg alá söpörni, bár eltüntetni nem. És ez is nagyon hamar kiderült.

Az Ukrajna hatalmi szférájában munkáló ellentétek új időszaka már a Janukovics-kormányzat tevékenységéhez fűződött. A kormányfő normalizálta a kapcsolatokat Oroszországgal (ez külpolitikájának elsődleges célja volt); megvizsgálta Ukrajna lehetőségeit és távlatait az eurázsiai térségben, és meghatározta euro-atlanti betagozódásának feladatait. Janukovics elutazott Oroszországba és Brüsszelbe; kimondta és megvédte azt a tételt, hogy a NATO-belépést az erről szóló szavazás előtt nem érdemes erőltetni; hogy alaptalan remény az EU-ba való közeli bejutás, s ezért nem érdemes azonnali lépéseket tenni az ügyben. Mindezt az euro-atlanti stratégiai központokban különösebb ellenvetések nélkül fogadták. Otthon azonban ezek a lépések az elnök élénk tiltakozását és a hatókörébe tartozó miniszterek ellenállást váltották ki. Felháborodást keltett a kormányfő személyzeti politikája is: a felső szervek alkalmazottainak 70%-át tették lapátra, hogy a „donyecieknek” helyet csináljanak. A kormányban a miniszterelnök igyekezett az egyetértés légkörét kialakítani, és udvariasan hártani el az elnök ellenvetéseit. Az elnök viszont azzal próbálkozott, hogy megkísérelje az állam- és a kormányfői hatásköröknek már az előző időszakban megkezdett eltolását a maga javára. Ezt többek között az újonnan elfogadott Alkotmánybíróság jogállásának meghatározásánál, illetve az Alkotmány felülvizsgálatával akart elérni.

Közben az elnöki párt, a Mi Ukrajnánk által még júliusban javasolt egységkoalíció, amelynek tárgyalásai szeptemberben meg is kezdődtek, meghiúsult. Ezek után ez a párt visszahívta képviselőit a parlament többsége által támogatott kormányból, és ellenzékbe vonult. Ezt a döntést a párt kongresszusa is jóváhagyta. Ezzel a „2 Viktor – 1 Ukrajna” korábban meghirdetett jelszava kudarcot vallott.

A következő hónapokban Ukrajna életét továbbra is a különböző megközelítések, döntések és cselekvésmódok szembenállása jellemezte, és pedig nem csak a külpolitikában. Az egyik oldalon az elnök állt, a másikon a miniszterelnök, és a neki támogatást nyújtó parlament. Ennek a szembenállásnak a táptalaja az ukrán lakosság összetételében gyökerező mély különbségek adták. Hatalmas erősítője volt az országban folyó politikai reform. Ez előírta a hatalmi ágak közötti hatalommegosztás módosítását, a parlament, a kormány és a miniszterelnök javára. A reform őt tette az állam első számú képviselőjévé, bár formálisan ez az elnök lenne. Viktor Juscsenko elnök és környezete ezt úgy próbálta megakadályozni, hogy ellenálltak az Alkotmány felülvizsgálatának, és annak, hogy ezt a kormányfő szándékainak megfelelő törvénymódosításokkal bátyázzák körül. E célra az újonnan létrehozott Alkotmánybíróságot használták föl. Az elnök támaszául kellett volna szolgálnia „A mi Ukrajnánk” pártjának és parlamenti frakciójának. A párt azonban nem fogadta el a neki följánlott csatlakozást a „válságelhárító” koalícióhoz. A Janukovics és Juscsenko közötti csatározások menetében visszahívta képviselőit a kormányból. Parlamenti frakciója Juscsenko ellenvetései dacára ellenzékbe ment át, a kormányfő pedig leváltotta az érintett minisztereket.

A politikai reform első szakaszának, amelyet Juscsenko a hatalommal való visszaélésként, Janukovics viszont az országban való rendteremtésként jellemezte, különösen fontos mozzanata volt a Miniszteri Kabinettről szóló törvénynek (2007. február 2.). Ez köztársasági elnöki vétó ellenében történt, az ellenzékben lévő, Julija Tymosenko vezette Blokk segítségével, aki e támogatás fejében segítséget kapott törvényalkotó tevékenységéhez. Ennek a törvénynek a rendelkezése szerint, noha a Miniszteri Kabinet felelős az elnöknek és a Legfelsőbb Tanácsnak (Verhovna Rada), ellenőrzése és felelősségre vonása azonban csak az Alkotmányban előírt határok között érvényes, amely határokat az Alkotmány reformja során jelentősen szűkítették. A parlament és a kormány, illetve feje jogai pedig lényegesen szélesedtek.

Juscsenko a Kabinettről szóló törvény ellen azon az alapon lépett föl, hogy annak több tétele ellentmond az Alkotmánynak. Hogy erősítse hadálásait, megváltoztatta az általa kinevezett Nemzetbiztonsági és Nemzetvédelmi Tanács (SZNBO) és az Elnöki Titkárság összetételét, amelyek így egyszeriben a kormánnyal párhuzamosan működő hatalmi szervekké lettek. Juscsenko támaszaként léptek föl a területi közigazgatási szervek (kormányzóságok) vezető posztjain álló, Juscsenko iránt lojális vezetői is. Az elnök remélte, hogy növelheti támogatottságát az országban, többek közt a keleti területeken is. Az SZNBO vezetője a Donyec-medencei Ipari Szövet-

ség vezetője, V. Gajduk lett, a harkovi területen pedig kitartóan próbálta ráerőltetni a helyi vezetésre a „maga emberét”. 2007 tavaszán az elnökpárti „A mi Ukrajnánk” emberei álltak 25-ből 24 területi végrehajtó bizottság élére, és kezükben volt csaknem valamennyi kerületi közigazgatási szerv. A parlamentben a párt frakcióját sikerült ellenzéki platformon egyesíteni Tyimosenko Blokkjának csoportjával, s javasolták, hogy a helyi hatalmi szervezetekben is menjen végbe ez az egyesülés.

Az ellenzéki tevékenység irányát és jellegét Tyimosenko határozta meg. Régóta dédelgetett gondolata volt egy új tartalmú alkotmányreform, és a Legfelsőbb Tanács idő előtti újraválasztása. Az ellenzék destabilizációra törekedett a politikai központban és a területeken is. A szociális problémák vitájában, amelyek érthetően a lakosság elégedetlenségének középpontjában álltak, szorgalmazta, hogy kerüljön sor bizalmatlansági szavazásra a kormány ellen. A „Népi Önvédelem” (Narodnaja Szamooborona) nevű társadalmi szervezet, amelyet Jurij Lucenko vezetett¹³, az egész országban tiltakozó gyűléseket szervezett, amelyeken sokezen jelentek meg, és ahol fölvetődött egyfajta „Marcia su Kiev” (menetelés Kiev ellen) gondolata is.

Janukovics azzal reagált az ellenzék új kezdeményezéseire, hogy „majd ő helyreteszi őket”. Egyidejűleg szondázta a maga választási bázisának alakulását. Utazása Lvovba, az ottani értelmiségiekkel lezajlott találkozója kedvező eredményt hozott. A válságleküzdő koalíció parlamenti képviselői a helyi bíróságokon megtámadták az új elnöki kinevezéseket. A Legfelsőbb Tanácsban a kormányfő létrehozta „a nemzeti egység koalícióját”, a válságleküzdő koalíció és az ellenzéki frakciókból hozzá csatlakozott képviselők részvételével, az „egységes állam, egységes politika, egységes nemzet” jelszava jegyében. Távlatilag ez azt „stratégiai jelentőségű változtatások” célkitűzését szolgálta az állam területén (a politikai reformok második szakaszát), valamint az orosz nyelv ukrainai státusának újolagos rendezését. Mindehhez 300 szavazat kellett, ami alkotmánymódosító erejű többséget jelentene.

Ebben az ügyben kezdetben 11 ellenzéki képviselő sorakozott föl a koalíció oldalán, a „Mi Ukrajnánk” és Tyimosenko Blokkja soraiból. Azután átállt az Iparosok és Vállalkozók Pártjának elnöke, A. Kinah is, aki ennek nyomán gazdasági miniszteri tárcát kapott.

Hogy útját állja a dolgok ilyen alakulásának, a parlamenti ellenzék a Legfelsőbb Tanács fölmozgatásának a követelésével lépett föl, amit szükségképpen soron kívüli parlamenti választás követne. Az elnök, miközben a

¹³ Ő volt 2004-ben a majdani „narancsos” felkelés főparancsnoka, majd az elnök jóvoltából 2006-ban belügyminiszterré lett.

tárgyalásos megoldás mellett állt ki, egyidejűleg figyelmeztetett, hogy titkárságán készen áll egy, a parlament fölösztatására vonatkozó rendelet tervezete.

Az ellentétek további éleződése március végére ismét az utcára sodorta a politikai erőket. Sokezres gyűlések követték egymást. Tyimosenko bejelentette, hogy újjáalakítják a Nemzeti Megmentés Bizottságát a „narancsos forradalom” idejéből. Az elnök „törvénytelen eljárásokban” marasztalta el „a parlamenti- és kormánytöbbséget”. Április 3-án napvilágot látott a parlament fölösztatásáról szóló rendelet. Az új választást Juscsenko május 27-ére írta ki. A Legfelsőbb Tanács és a kormány részletes érveléssel törvénytelennek nyilvánította a rendeletet, és vele szemben az Alkotmánybírósághoz fordult. A kormány megtagadta, hogy finanszírozza a rendkívüli választás lebonyolítását, amelyre – mint mondta – nincs pénz a költségvetésben. Ám a kormányzók vállalták, hogy előteremtik ennek a költségeit. Az erőszakszervezetek vezetői is az elnököt támogatták. Az Alkotmánybíróság a kívülről ránehezedő nyomás és belső ellentétei nyomán sokáig képtelen volt döntésre jutni.

Mindezek következményeképpen a politikai élet Ukrajnában a 2007-es év nagy részében a parlament fölösztatása és az új választások kiírása körül forgott, törvényesség és erőszak, összecsapások és tárgyalások, kompromisszumok és a válsághelyzet további élezése mezsgyéjén mozgott. A Legfelső Tanács vezetői a törvényesen lehetséges idő végső határáig meghosszabbították a szerv működését, anélkül, hogy a törvényes rendezés kérdését megoldották volna, ami által nem volt kizárt az sem, hogy a régi Tanácsba új képviselőket válasszanak. A parlament működése még az után sem szakadt meg, hogy az ellenzéki képviselők kivonultak a Tanácsból, több hónapos jogi procedúrával hitelesítette lemondásukat mandátumukról. Az elnöknek a soron kívüli választások kiírásáról nem egy, hanem négy rendeletet kellett kibocsátania. Azon az erőfeszítésen kívül, hogy ezeket törvényesítsék, különös feszültség forrása volt, hogy mikorra időzítsék őket.

A Régiók Pártja és a kormány arra törekedett, hogy a választásokat őszig halassza. Ellenfeleik a lehető legközelebbi dátumért harcoltak, azt remélve, hogy addig az Alkotmánybíróság meghozza számukra kedvező határozatát a kiírás törvényesítéséről, illetve attól tartva, hogy a kék-fehér tábor pozíciói őszig jelentősen javulhatnak. A nagyfeszültség és az idő meddő múlása idegesítették a társadalmat, fokozták a helyzet ingatagságát. A 2007. májusi szociológiai felmérés szerint a megkérdezettek 80%-a a szituációt „feszültnek”, „élesnek”, „konfliktussal terhesnek” minősítette.

Némi enyhülést hozott az a május 27-i megállapodás az elnök, a kormányfő és a Legfelső Tanács elnöke között. Ez három megoldási csomagot tartalmazott, politikai, gazdasági és szociális kérdésekről, miközben szeptember 30-ára kiírta a parlamenti választás időpontját. Ám a megállapodás nem eredményezett végső megbékélést, még kevésbé az aláíró erőközpontok közös cselekvésének a szándékát.

Az augusztusban induló választási kampány során Juscsenko elnök minden módon igyekezett erősíteni a hatalmi szervek vertikumát, amelyeknek döntő szerepet szánt a választás lebonyolításában. A másik oldalon Sz. Moroz ennek a törvénytelenységét hangoztatta. Ráadásul a Régiók Pártja azt hangoztatta, hogy szándékában áll távol maradni a választást irányító szervektől, a készülő csalások miatt. Janukovics arra szólította föl a választókat: „tegyenek meg mindent, nehogy Ukrajnát kettéosszák, hogy Ukrajna egységes maradjon.”

Ukrajna egységének a problémája, kettéhasadásának leküzdése a választási programokban is megfogalmazódott. Az elnök oldalán álló legfőbb politikai szervezet, a „Mi Ukrajnánk – Népi Önvédelem”, amely politikai pártok és szervezetek tucatjait tömörítette, kinyilvánította, hogy egységes párttá alakul, amely párt „a nemzeti prioritások kifejezője lesz az európai szociális-gazdasági értékek kifejlesztése során”, „a narancsos eszmék élharcosa a küszöbön álló választásokon.” Eközben egyes résztvevői ragaszkodtak ahhoz, hogy ne foglalkozzanak az orosz nyelv ukrainai státuszával, az országnak a NATO-ba való belépésével, az Ukrán Felkelő Hadsereg kérdésével. Mások azzal sem értettek egyet, hogy ezekben a kérdésekben megegyezésre kellene törekedni, mivel erre vonatkozólag a „Sokoldalú nemzeti egység” (korábban említett) programjában sem született végleges döntés.

A Régiók Pártja, amint már a Sokoldalú nemzeti egység programjában is, a választás előestéjén azt az álláspontot hirdette, hogy (amint azt Kelet-Ukrajna és az ukrán Dél lakosságának többsége támogatja) tartsanak népszavazást. Ez döntse el, hogy az orosz nyelv kapja-e meg a második hivatalos nemzeti nyelv státuszát, és lépjen-e be Ukrajna a NATO-ba (az első esetben igenlő, a másodikban negatív hangsúllyal). A párt a nyitottságért és a jószomszédi kapcsolatokért állt ki azért, hogy Ukrajna őrizze meg tömbökön kívüli státuszát, hogy külpolitikája tulajdonítson egyenlő jelentőséget a nyugati (EU és USA) és a keleti kapcsolatoknak (Oroszország és a keleti államok). A figyelem ilyen, az egyenlőségen alapuló kiegyensúlyozása kezdettől gyakorlat volt Janukovics kormányának tevékenységében, éppen emiatt a kormány és az elnök ellentéteinek egyik forrása is. Ám ez objektíve egész Ukrajna, az egész ukrán nemzet számára fontos volt, összetevő-

inek különbözősége ellenére. Épp ezért szervesen épült be a Régiók Pártja új irányvonalába, amely ezúttal *nem a keleti régió, hanem az egész ország érdekeit* domborította ki, benne a nemzeti termelés hatékonysága az erős gazdaság megteremtése végett.

Ezzel a programmal Tyimosenko, a Blokk vezére olyan jelszavakat szegezett szembe, mint hogy „Engem nem a nemzeti vállalkozó érdekel, hanem a nemzeti fogyasztó”, amelynek a populizmusát az leplezte le, hogy egyszersemind „gazdasági áttörést” ígért.

A fő politikai erők ilyen éles szembenállásának körülményei között mind az EU, mind az USA, mind pedig Oroszország vezető körei azt vélték a legfontosabbnak, hogy ezek az erők mihamarabb távolítsák el az idő előtti választás törvényes lebonyolítása előtt tornyosuló akadályokat. Erről folyt a szó Vlagyimir Putyin és Janukovics 2007. június végi Moszkva-környéki megbeszélésein. Itt orosz részről megállapították, hogy „Ukrajna legfőbb partnerünk a volt Szovjetunió térségében, de általában is egyik legfőbb partnerünk a világban.” A politikai együttműködés kérdéseit a kialakult ukrajnai helyzetben pártvonalon is megtárgyalta a putyini „egységes Oroszország” és a Régiók Pártja.

2007-ben az USA szenátusa megígérte, hogy finanszírozni fogja Ukrajna belépését a NATO-ba, egy héttel a választások előtt pedig újabb határozatában felhívta az ukrán politikusokat, hogy „küzdjék le nézeteltéréseiket, és dolgozzanak együtt az ország gazdasági és politikai megszilárdításán.” Az Európai Tanács néhány héttel a választás előtt Kijevben tartotta soron lévő ülését. Itt megvonták az Ukrajna demokratizálására elkülönített pénzek felhasználásának tapasztalatait. Ennél is fontosabb, hogy az ET legfőbb vezetői új irányelveket fogalmaztak meg: „Fontos – fogalmazták –, hogy Ukrajnában a választások eredményeként szilárd helyzet jöjjön létre, és az ország a reform végrehajtásának tennivalóira összpontosíthasson.” Ennek az ajánlásnak az érvényesítését persze keresztettkék a politikusoknak a kampány során felszínre került személyi ambíciói. Azt, hogy a választások utáni kormánytöbbség hogyan álljon össze, elsősorban miniszterelnöki poszt és más kormánypozíciók elnyeréséért folyó harc érdekei, illetve a 2010-re várható köztársasági elnökválasztás szempontjai szabták meg.

Az ET összejövételén az Oroszországhoz fűződő viszony szempontjai nem vetődtek föl, de a nyitó ülés előestéjén Juscsenko rendeletet írt alá, amelynek értelmében egy hónapon belül tervezetet kell előterjeszteni az 1997-ben Oroszországgal aláírt barátsági, együttműködési és partnerségi szerződés végrehajtásának előre vitelére. Janukovics viszont a tárgyalások menetében kijelentette, hogy „az európai orientáció az ukrán állami stratégia fejlesztésének alapja. Minden egyéb másodlagos.”

A szeptember 30-án lebonyolított választásokon a szavazásra jogosultak 62%-a jelent meg, csaknem 5%-kal kevesebb, mint 2006-ban. A parlamenti helyekért versenyző közel két tucat párt közül ötnek a jelöltjei jutottak be a legfelső Tanácsba. A Régiók Pártja a szavazatok 34,37%-ával 175 mandátumhoz jutott. Tymosenko Blokkjának (30,71%) 156, „A Mi Ukrainánk–Népi Önvédelem” listájának 72, Ukrajna Kommunista Pártjának (5,39%) 27, Litvin Blokkjának (3,96%) 20 képviselői hely jutott. A többi versengő pártnak nem sikerült átlépnie a bejutáshoz szükséges 3%-os határt. Köztük volt Ukrajna Szocialista Pártja is, 0,14%-os szavazat-arányával.

Ha az eredményeket regionális megoszlásban vizsgáljuk, a Régiók Pártja 9 területen (oblaszty) győzött, Ukrajna keleti és déli vidékein, illetve Szevasztopolban, ahol 2,25%-kal múlta fölül 2006-os teljesítményét. Tymosenko Blokkja nyert 15 területen és Kijevben, ahol 8,5%-kal tudta növelni a rá adott szavazatok arányát. „A Mi Ukrainánk–Népi Önvédelem” egyetlen helyen, a Kárpátontúli Területen tudott többséget kiharcolni, hajszálnyi szavazat-nyereséggel.

Az eredmény alapján a Legfelső Tanácsban a többségi koalíciót most Tymosenko és Juscsenko pártjai alkotják, 228 képviselővel. (Az egyszerű többséghez 226 szavazat kell.)

Így hát a mai Ukrajna fejlődésének kacskaringós útján újabb szakasz kezdődik.

ANTONIO ELORZA

Egy király arculata¹⁴

Az első pillanattól senki sem kételkedett abban, hogy a Santiago de Chile-i incidens¹⁵ nyomán tengernyi tinta folyik majd el. Kevésbé volt előrelátható, hogy a leírások, köztük tekintélyes spanyol és külföldi lapokéi (így az olasz „Repubblica”-é is) az ismertetés során megváltoztatják magát az eseményt, azt, amit pedig a TV-objektív sugározta képek pontosan rögzítettek. Még ke-

¹⁴ A cikk szerzője Évkönyvünk nemzetközi tanácsadó bizottságának tagja, a madridi Complutense Egyetem (UCM) Politikatudományi Karának történész professzora.

¹⁵ 2007 novemberében, az ibero-amerikai országok Chilében tartott csúcsertekezletén I. János Károly spanyol király szóváltásba keveredett Hugo Chávez venezuelai elnökkel, aki a spanyol kormány korábbi, jobboldali elnökét, José Maria Aznart „fasisztának” bélyegezte, majd az ez ellen tiltakozó spanyol miniszterelnökbe, José Luis Rodríguez Zapateróba többször megpróbálta belefojtani a szót. Ekkor hangzott el a király közbeszólása: „Hallgass már el!”

vésbé, hogy egy pillanatnyi epizódból olyan súlyú politikai következtetéseket vonnak le, mint pl. azt, hogy a korona értékelésében fordulópontra jutottunk. Ugyanebben az újságban, mégpedig egy történelmi út végső következményeként, Santos Juliá¹⁶ már arról ír, hogy mintha oszladozna az aura, amely az átmenet kezdete óta I. János Károly királyt körülvette, s amely megkülönböztette őt nagyapjától, XIII. Alfonztól, aki „gyermekkorától ki volt téve a közvélemény hullámmozgásának”. Visszatérve a mához, az 1931-ben trónfosztottá vált király – írja – „igencsak csodálkozna unokája sorsán, aki a «csodálj, de ne érints» magasztos előjogát élvezzi, olyan országban, mint a miénk. „Szerinte Santiago de Chilében a király úgy viselkedett, „mint egy Bourbon, nagyapjának méltó unokája”. Így ház ettől kezdve úgy kell élnie, ahogy a nagyapja élt, a jó és a rossz véleményeknek kitéve.

Ennek az értelmezésnek a csekély bökkenője csak az, hogy I. János Károly *politikai* tevékenysége, annak a szeretnek a dacára, amelyet személye iránt érez, semmiben sem hasonlított elődjének a magatartásához, bármilyen jelentősnek tűnjön köztük az azonosság a kellemetlen és neveletlen Bourbon-gőg tekintetében. Egyáltalán: nem kellene kiemelni környezetéből egy vértolulás kapcsán rosszkor kiejtett tegező mondatot. XIII. Alfonz maga vívta ki fokozatosan a népszerűtlenségét, tekintélyuralmi vonzódásával, militarizmusával, egész életformájával. Egyszer, egy angol látogatójával folytatott beszélgetésben a király azt tudakolta: vajon alattvalói sorában miért váltanak ki oly csekély rokonszenvet sportteljesítményei. Hiába: a spanyolok nagy többségének a 20. század első harmadában ritkán nyílt alkalma lovaspólót játszani, versenyautókat vezetni, élvezni a biarritzi kaszinók tivornyáit, vagy a Châteaux Margeau legjobb évjáratú italait kortyolgatni. A kor töredező parlamenti rendszerének fórumain elmondott beszédeire aztán az tette föl a kalapot, amikor jó képet vágott Primo de Rivera rendszeréhez. Ma a király életének vonata azon a sínen halad, amely – egy radikális barátnőm szavaival – kijut a „koronázott parazitáknak”, de a gazdasági elit egy széles szektorának, és sok más spanyolnak is, akik a Pireneusokba járnak síelni, a legfényűzőbb autókban – vagy az elátkozott 4x4-eseken – száguldoznak, és szüntelenül utazgatnak.

Mégis: a korona értelmes önkorlátozásával, a francóizmus gyakorlatával ellentétben, tanulva a görög monarchia tapasztalataiból, I. János Károly elsőrendű kezdeményező (ha nem is vezető) szerepet játszott az alkotmányos demokrácia védelmében. 1981. február 23-a végül is a szöges ellentéte volt 1923. szeptember 13-ának.¹⁷ XIII. Alfonznak ma nem az unokája által élvezett privilégiumon kellene csodálkoznia, hanem azon, hogy milyen

¹⁶ A spanyol 20. század egyik jelentős történetírója, a Spanyol Szocialista Munkáspárt történetírói holdudvarához tartozó kutató.

hasznos szerepet játszhat akár egy király is, ha az alkotmányos rend védelmezőjeként, nem pedig lerombolójaként lép föl.

Más dolog persze, hogy az utóbbi években a Monarchia képén is nyomot hagyott a közvélemény változó hangulata, amely a személyiségek népszerűségét hol a magasba emeli, hol a mélybe taszítja. Ez persze a királyi család esetében közvetve az általuk szimbolizált intézményt is érinti. Példaként szolgálhat az angliai eset. A Lady Di-t övező általános lelkesedést ennek a meredek visszaesése váltotta föl, ami nyomot hagyott Károly herceg presztizsén, sőt anyjának az övénel szilárdabb tekintélyén is. A sokaság körében való „fürdőzésnek” megvan ez a kockázata. Láthattuk ezt a spanyol infánsok esküvőivel kapcsolatos rajongás esetében is, amelyet bonnyodalmak követtek. Ez ellen egyetlen biztos védelem van, az, amivel a maga idején Juan Carlos élt, aki kitűnő „monarchia szakértővel” házasodott össze. Ám, úgy tetszik, kissé ő is eltávolodott a néptől, annak arányában, ahogy növekvő figyelmet szentel bizonyos helyzeteknek, amelyek olykor nem teszik lehetővé a több napos vitorlásyacht-utazásokat.

Ám leginkább a közelmúltban történt heves politikai összecsapások érintették szükségképpen a koronát, amint az alkotmányos rendszer jelképes gerincét. Radikális katalanisták pl. elégették a király arcképét, netán a baszk példát követve. Ez azért van, mert sokkal könnyebb a katalán republikanizmus agresszív arcát fölmutatni, mint alapelveiket, spanyolgyűlöletüket nyíltan feltárni. Ugyanez mondható el az ellenkező oldalon a katolikus vagy inkább ultrakatolikus rádióadónak a kirohanásáról. Ennek szerkesztőit fölháborította, hogy a király igyekszik szigorúan tartani magát ahhoz a szerepkörhöz, amelyet az alaptörvény kijelöl számára, bármi legyen amúgy a véleménye a kormány egyik vagy másik intézkedéséről.

Az igazság az, hogy – jóval a Santiago de Chile-i epizód előtt – minden napossá vált az uralkodónak negatív szándékokat tulajdonítani, még akkor is, amikor – ahogy az *El Jueves* című lap karikatúrája esetében történt¹⁷ – János Károly az általa képviselt intézmény becsületének, arculatának a védelmében lép föl, az alkotmány 18.§-e által biztosított jogával élve.

Ha János Károly egy beszédében dicsérte a demokratikus jogokat, amelyek – mint mondta – a monarchia keretében bontakoztak ki, azt adják a szájába, mintha azt mondta volna, hogy a monarchia hozta létre a demokráciát. Ha pedig csendben figyeli a marokkói nyilatkozatok zuhatagát

¹⁷ 1923-ban XIII. Alfonz készségesen rányomta a korona pecsétjét Miguel Primo de Rivera tábornok puccsára és ennek nyomán kialakult diktatúrájára; I. János Károly viszont 1981-ben a legerélyesebben lépett föl egy tisztí csoport hasonló célzatú puccskísérlete ellen.

¹⁸ A lap gúnyrajza Felipe főherceget, a trónörökösét és feleségét, Letizia főhercegnőt meztelenül, nemi aktus közben ábrázolta.

Ceutában és Melillában tett látogatása miatt – még magának VI. Mohamednek az elítélő szavait is –, a kormánynak és a sajtónak nem jut eszébe más, mint hallgatni, és közben ünnepelni a szomszédok mérsékletét. Ráadásul, amikor elmúlt a „vihár”, a „Királyok” látogatásáról pejoratív értékelést sugároznak, mert az állítólag árt az addig folytatott Marokkó-barát politikának, és rontja Spanyolország imázsát a Maghreb-országokban.

A chilei eset tehát csak egy a sorból. Most úgy próbálták értelmezni a király közbeszólását, mintha Aznart védelmezte volna, holott – amint ezt a sugárzott képek világosan mutatták – Zapatero jogát védte a zavartalan szóláshoz. Miután sor került a kormányfő hozzászólásának Chávez általi ismételt félbeszakításaira, Bachelet¹⁹ vitatható közbelépése után, egyszerűen elszakadt nála a cérna. A szabad megszólalás spontán védelme volt ez, amelynek bármely nemzetközi fórumon érvényesülnie kell. Aztán meg, Savater barátom, ha a spanyol közvélemény sértve érzi magát, amikor Chávez makacsul kitart rossz tréfái mellett, ez nem „patriotizmus”.²⁰

És – talán akaratlanul – az, hogy a kormány igyekezett eljelentékteleníteni az epizódot, hogy Zapatero bohókás példamondattal reagált rá, azt emlegetve, mikor a kislánya mondta neki: „hallgass el”; a kormány kertesése az elszenvedett sérelemmel kapcsolatban azt sugallhatja, hogy elzárkóznak az államfő bármilyen védelmétől. Márpedig az államfő tekintélyének a csorbulása *itt és most* nem válik hasznunkra nekünk, akik Spanyolország számára köztársasági jövőt kívánunk.

Forrás: La imagen de un Rey. El País, 2007. november 21.

* * *

Az 1917. évi orosz forradalom 90. évfordulójára

(Erősen rövidítve)

KAPITALISTA KÁOSZ ÉS KOMMUNISTA ÖNTUDATOSSÁG

A demokrácia egyik érdeme, hogy hozzájárul az egyéni szabadság értékeinek elismertetéséhez a történelemben. Marx és Engels a „Német ideológia” című munkájukban német vonatkozásban mutattak rá erre a folyamat-

¹⁹ Chile szocialista elnökasszonya megválasztásáról lásd Évkönyv 2001.

²⁰ Fernando Savater – baloldali spanyol filozófus, aki nemrégiben kilépett a szocialista pártból, - „Patrioterizmus” – a túlzó hazafiaskodásra alkalmazott gúnyos kifejezés, a magyar „hazaffyság” spanyol megfelelője.

ra, miközben azt is megvilágították, hogy a demokrácia kiteljesedése mikor és mennyiben függött a gazdasági feltételektől. Nem férhet kétség ahhoz, hogy azok az emberek, akik most a legrégebbi demokráciában, Nagy-Britanniában veszteségeket szenvedtek el az ismert brit bank, a Northern rock csődje kapcsán, noha a személyes szabadságukat ettől függetlenül élvezhették: mindez számukra is feltette a kérdést, hogy az új helyzettel miként nézhetnek szembe? A „Német ideológia” adott választ ezekre a kérdésekre...

AZ EGYÉN ÉS A VILÁGPIAC

Alain Greenspan hangsúlyozza napjainkban, hogy Kínában erősen halad előre a proletarizálódás, és egyúttal megállapítja, hogy „jelenleg a globális erők mindent elsöprő erejűek”, még a feltételezhetően a központi bankok akcióival szemben is. Másfél évszázaddal a marxi felfedezések után a tények rászorítják a burzsoázia legjobb elméit, hogy a valóságban és nem egyszerűen absztrakt módon vizsgálják azt, hogy miként történik Ázsiában az urbanizáció, amely a parasztok millióit érinti, és hogy mindez miként hat vissza Amerika jól kereső bérmunkásaira, valamint hogy ez miként veri szét Európában azokat az illúziókat, hogy gyorsan felkapaszkodhatnak, ahol, mármint Európában, százezrek kerülnek olyan helyzetbe, hogy szociálisan eltűnhetnek. Ebben az új globális világban a kínai bérmunkástól egészen a londoni bankárig ugyanúgy ki van szolgáltatva ezeknek a globális trendeknek.

A NEMZETKÖZI EGYETEMES, KÖLCSÖNÖS FÜGGÉS

Ahogy Arrigo Cervetti megállapítja, az idők bebizonyították Marx igazát. A globális piac kialakulásakor állapította meg Marx és Engels, hogy a nemzetközi proletárforradalom fogja majd helyreállítani a humanizmust is.

Forrás: Lotta Communista 2007 október, Bulletin 2007 november.

* * *

Az európai proletariátus ifjú szíve

(Rövidítve)

Az USA növekvő nehézségekkel néz szembe Irakban, ahol a dolgok nyílt válság felé haladnak. A Baker²¹ Terv kettős kivezető utat keresett egyfajta konszenzust otthon, amely révén elkerülhetnék azt a válságot, amely annakidején a vietnami háború kapcsán bekövetkezett, másfelől egyfajta kiegyezést nemzetközi síkon Európával és a nagyhatalmakkal, amelynek keretében megoszthatnák a terheket a regionális stabilitásért. Még nem lehet tudni, hogy mindennek mi lesz a vége. A Közép-Kelet teli van feszültségekkel, amelynek során az imperialista hatalmak szembekerülnek az arab és az izraeli burzsoáziával és szemben állnak egymással egy évszázad óta. Fájdalmas módon ez ennek a régiónak a proletariátusának vérére megy. Az amerikai elnök helyzete meggyengült és mindenkinek meg kell fizetni az árát, ha eddig együttműködtek vele. Kína megköveteli, hogy elismerjék az ő súlyát is ebben oly fontos régióban, minthogy Kína is függ az olajtól. Az EU kibővül majd Romániával és Bulgáriával, ám ugyanakkor Európa most szembekerül a német követeléssel, amely során a német elnökség az alkotmány újratárgyalását sürgeti majd. Minden mai megállapodás és megegyezés belefoglalja az áldozatokat a jövőbeli feszültségekért. Ez imperializmus kínálata, a másik ezzel szemben álló kínálat az internacionalizmusé. Ez utóbbi az egyedüli, amely az egész világ proletariátusának szívéhez szólhat. Ez az egyedüli, amely megopponálhatja az európai imperializmust is, amely tele van kikerülhetetlen ellentmondásokkal: amely érinti a bérből és fizetésből élők száz és az ifjú proletárok tíz millióit. Ez az osztály az, amely újraélesztheti a kommunista politikát.

1910 decemberében volt az, amikor Lenin figyelmeztetett arra, hogy egy új történelmi korszak kezdődött. Ekkor hangsúlyozta, a marxizmus ad eszközt arra, hogy ezt a korszakot is jobban megértsék és egyúttal fegyvert az új korszakban való harchoz, amely a kapitalista társadalom elkövetkező különféle korszakaiban is alkalmazható. A mi évszázadunkban nem kell nagyon bizonyítani, hogy az egész világ színtere lett annak, hogy a kapitalista társadalom ellentmondásai felszínre kerüljenek.

Lenin azt a történelmi korszakot elemezte, amikor Oroszországban teljes fordulat következett be. Így elemzései tulajdonképpen az 1905-ös orosz forradalommal kezdődtek, amit azután az ellenforradalmi fordulat követte, amely teljes erővel 1910-ben bontakozott ki. A korszak jellegének meg

²¹ Baker az USA volt külügyminisztere, az elmúlt években dolgozott ki tervezetet az iraki rendezésre és az USA haderejének fokozatos kivonására, amit Bush azonnal félretolt.

nem értése, vagy ami rosszabb, félremagyarázása, megakadályozza, hogy jó elemzést készítsenek, akkor, amikor a szocialisták egy új történeti vízvonalhoz elé kerülnek. Lenin egy olyan korszakban munkálkodott, ami teli volt a változásokkal és így kellett neki az új stratégiai tervek kidolgozása. Leninnek mindezt olyan ellentmondások között kellett megtennie, amelyek túlmutattak egy-egy osztály érdekein és célkitűzésein.

Lenin az említett első korszakban a forradalom periódusával került szembe, a másodikban pedig az osztályharc lassú fejlődésével, amikor nem került sor nyílt összecsapásokra és akciókra. Ebben az ellenforradalmi korszakban Oroszországban még a forradalmi osztályban is elterjedt volt az illúzióvesztés és a lemondás szelleme. Lenin mutatott rá, hogy még a burzsoázia haladó csoportjai is miként dolgoztak ki antiszociális és antiszocialista elméleteket. A burzsoá teoretikusok azt hangsúlyozták, hogy a proletariátus nem tudja meghatározni saját céljait. Lenin stratégiája túlmutat a saját korszakán és Lenin elmélete vezérfonallá lett a forradalmi proletariátus számára.

Mi jelenleg a politikai passzivitás hosszabb periódusán vagyunk túl, illetőleg részben benne. És ennyiben is tanulságos Lenin példája, illetve a marxizmus általa értelmezett új alkalmazása. Jelenleg új történeti korszakot élünk. Angela Merkel Németországában a munkanélküli segélyek összege 4 millió márka alá esett először négy év után. A *Corriere della Sera* utal a német vezető kettősre, Angela Merkelre és Franz Münteferingre²², akik a munkáltatókhoz szóltak, hogy gondolkodjanak el azon, hogy adjanak valami béremelést a húzó ágazatokban, amelyek a legerősebbek a jelenlegi felvirágzásában. Az IGMetall (a vasas szakszervezet) 5–8%-os béremelést követel. A *Corriere della Sera* szerint a német nagykoalíció meghajlik a bérkövetelések előtt. A német béralku lehetséges, hogy példa lesz egész Európa számára.

A munkaerő értékének visszatérése.

Franciaországban az elnökválasztási harc tetőpontján, Ségolène Royal²³ ígéretet tett a munka értékének (labour value) helyreállítására. Ezzel vissza akarja adni azoknak a munkásoknak a becsületét és önértékelését, akiknek munkáját a piacon leértékelték. Royal úgy véli, hogy egy olyan ipari politikára lenne szükség, amely valóban megvalósítaná a teljes foglalkoztatottságot. Sárközy²⁴ azt ígéri, hogy munkát ad és annak ellenértékét

²² Az SPD, a Német Szociáldemokrata Párt vezető politikusa, a jelenlegi nagy-koalíció munkaügyi minisztere.

²³ Royal a PS, a Francia Szocialista Párt elnökjelöltje, róla lásd az Évkönyv jelen számának francia fejezetét.

²⁴ Sárközy a jobboldali koalíció elnökjelöltje, utóbb Franciaország megválasztott elnöke.

is biztosítja. Sárközy azt mondja, hogy a munka az, amely azután új munkakalkalmakat teremt, különösen Franciaországban, ahol kivívták a legrövidebb munkaidőt az egész világon.²⁵

Sárközy azonban azt mondja, hogy a béremelések csak akkor elképzelhetőek, ha hosszabbá teszik a munkaidőt. Olaszországban a költségvetési vitánál a bérek kérdése nem lett olyan vitakérdés, mint Németországban és Franciaországban. Ennek kapcsán Sergio Cofferati, a CGIL volt titkára, aki jelenleg Bologna polgármestere, az országos bérmegállapodás kapcsán kijelentette, jelenleg a bérszerződéseknél figyelembe kell venni a nemzetek fölötti dimenziót. Én úgy vélem, hogy hamarosan elérkezünk oda, hogy európai szintű bérszabályozást lehet bevezetni, amelyek felváltják majd az országos szintű bérszerződéseket, amelyeket majd törvényesen is biztosítanak. Ha ez bekövetkezik, akkor ki lehet küszöbölni majd az országos szinten működő szakszervezetek közötti bérvitákat. Ebben az esetben a Brüsszeli Bizottság is felhatalmazást kapna ezeknek a jogilag törvényesített megállapodásoknak alkalmazására és ellenőrzésére. Ebben helyzetben még inkább sürgető, hogy az országos szakszervezeti központok és az egyes szakszervezetek között megállapodás szülessen. Erre jellemző, hogy az utóbbi időben Olaszországban a CGIL és a FIOM (a vasas szakszervezet) között alakult ki ilyen vita, amely az iparágban alkalmazottak bévereségére is vezetett és amelynek kapcsán a CGIL jelenlegi titkára, Mirafiori, kijelentette, hogy a FIOM emberei a CGIL-t egyszerűen nem-létező szervezetnek tekintették.

A Berlusconi kormány alatt a CGIL még bizonyos közvetítő szerepet játszhatott a kormány és az egyes szakszervezetek között. A baráti Prodi kormány megalakulásával már az ilyen közvetítő szerepre a CGIL számára nem nyílik tér, főként ellenzéki politikai pártok és a kormány között. Az egyes szakszervezetek felé azonban ez a szerep még megmaradt. Ami a nyugdíjakat illeti, a CGIL fent szeretné tartani azt a jogát és jogkörét, hogy összecsapások esetén övé legyen a döntő szó. Ami a béreket és a béralkut illeti, az egyes ágazati szakszervezetek szintén azt követelték, hogy övék legyen a döntő szó és ez is volt a fő szerepük. Ezt a feladatukat törekedtek betölteni mind a kormány, mind a munkáltatói szervezetekkel szemben. Erre jó példa a vasmunkások szakszervezetének harca, amely ebben az esetben rákerült a napilapok oldalaira is. A 2006 téli hónapok azonban bebizonyították, hogy a szakszervezetek eme szerepét ki-lenullázták. A politikai pártok ellentétei és küzdelmei háttérbe szorították a szakszervezetek küzdelmeit, holott a munkás és baloldali pártokat ezek a szakszerveze-

²⁵ Franciaországban kivívták, hogy a munkaidő hossza heti 35 óra legyen.

tek hozták a világra. A FIOM szerint a jövő azt követelné, hogy a német IGMetall-hoz hasonló szervezet szülessen – és ez is az egyik tendencia. Kérdés, hogy ez a tendencia fog-e győzni, vagy pedig a további divergáló tendenciák.

Forrás: Lotta Comunista, Bulletin, 2006 december

* * *

Ralph Miliband, az új baloldal teoretikusa

*Michael Newman életrajza alapján*²⁶

Noha a parlamenti szocializmus nagyon is hallgatólag volt a szocializmusnak azzal a tartalmával kapcsolatban, amelyet Miliband szorgalmazott, hogy az LP elfogadjon, Miliband felfogását ebben az időben, különböző cikkeiben, beszédekben és levelezésben fogalmazta meg. A két legfontosabb elemét nézeteinek abban látta, hogy az LP-nek el kell fogadnia a kollektív tulajdon megteremtésének szorgalmazását, mégpedig minden kétértelműség nélkül, és egy alapvető fordulatot a külpolitikában: a nukleáris le szerelés szorgalmazását. Ez magával értetődően tartalmazza az amerikai bázisok megszüntetését és a NATO-nak illetve az egész hidegháborús stratégiának a felszámolását. Ami az a kérdést illeti, hogy Milibandre úgy kell-e tekinteni, mint az Új Baloldal teoretikusára, avagy mint egy olyan valakire, aki a régi stratégiát új helyzetben másképpen fejt ki, az vita kérdése lehet. Az azonban kétségtelen, hogy magáévá tette William Morrisnak²⁷ régen 1885-ben elhangzott állítását, amit azután Stuart Hall teljes helyesléssel vett át és írt le a *New Left Review* első számában. „A szocialisták igazi feladata az, hogy hassanak a munkásokra és meggyőzzék őket arról, hogy ők nemcsak egy osztály, hanem egyben a társadalom is ... A feladat, ami most előttünk áll az, hogy szocialistákat neveljünk ki” – mondta Morris. Miliband meg volt győződve arról, hogy az embereket meg kell győzni a szocializmus jelenlegi érvényességéről, mégpedig oktatás, írások, illetőleg beszédek révén. Az Új Baloldalnak fő feladata szerinte az volt, hogy a kulcskérdéseket elemezze és azután felismeréseiket a szélesebb hallgatóság elé tárja. Szerinte a munkásmozgalom fő problémája az, hogy jelenleg csak a szocialisták kisebbségét tömöríti. „Szerintem ez az első kérdés, ami-

²⁶ Michael Newman: *Ralph Miliband and the politics of the New Left*, London, 2002.

²⁷ William Morris életútját lásd Évkönyv 1984.

vel a szocialistáknak foglalkozniuk kell.” Mindezt egy olyan átmeneti korszakban, amely csak egy újabb átmenetbe nyílik. Vannak olyanok, akik sóvárognak egy rövid lejárát után, de ilyen rövid lejárát nincs. Jelenleg olyan időszak következik, amit vállalni kell s a dolgokat előre kell vinni.

Miliband feltételezése az volt, hogy ha ez a lökés eléggé erős, akkor eredményes lehet. A szocialistáknak – érvelt – fel kell ismerni, hogy hosszú távra kell berendezkedniük és éppen ezért elméleti és gyakorlati terveket kell kialakítaniuk. Az LP-nek mindebben központi jelentősége volt mindenféle szocialista stratégiában. Az új baloldal feladata az volt, hogy világossá tegye, melyek a fő feladatok, és hogy hasson és befolyásolja a többi szervezeteket is. Miliband hangsúlyozta, hogy az LP tulajdonképpen nem egy párt, hanem egy laza szövetség és éppen ezért egyedül nem képes arra, hogy egy igazi változást hozzon, és éppen ezért „segíteni fog abban, hogy a munkásmozgalom ezt a változást lehetségessé tegye”.

Ahogy Miliband ekkor ezeket a nézeteit kifejtette, e gondolatok nagyon újak és nagyon közérthetőek voltak. Miliband nagyon ügyes iróniát is el tudott ezekbe vegyíteni. Így, amikor Gaitskell kísérletet tett arra, hogy az LP alkotmányát megváltoztassa az 1959-es parlamenti választások után, és kidobja a szocialista elkötelezettségről szóló 4. paragrafust, amely előre vetítette Tony Blair sikeres kampányát, amikor ugyanezt tette 1995-ben, akkor Miliband közzé tett egy cikket „A Re-Thinking Sermon” (Újragondolt ima) címmel, amely a *New Statesman*ben jelent meg. Az a képessége, hogy humort vegyítsen el megszólalásaiban, Milibandet az egyik leghatásosabb marxista ideológusává tette a háború utáni éveknek. A gyakorlati mozgalom azonban készítette őt arra, hogy elemzéseit újraformálja a változásoknak megfelelően.

A késő 1960-as évek eseményei új kihívást jelentettek az ő politikája számára is és jelentős fordulatot hoztak az ő stratégiájában is.

* * *

BRAUN RÓBERT

Jugoszláviai úti impressziók

Arandjelovac-ban (a kisváros Macedónia határán fekszik) bementem a gimnáziumba, .. az igazgató-helyettes fogadott, négy évet töltött Franciaországban, úgy beszél franciául, mint egy született párizsi. A városkáról és az iskoláról ezeket tudom meg tőle. A beszámoló szerint az osztályokban elég

nagy volt a parasztszármazású tanulók száma.²⁸ Ami a vagyoni viszonyokat illeti, tíz olyan ember van, akinek vagyona 1 millió dinárnál nagyobb. A társadalmi tekintélynek egyetlen értékmérője a pénz. ... Megkérdeztem tőle, hogy a helyi közigazgatás feje, a srekzki nacelnik házához járhat-e egy gimnáziumi tanár, értette el kérdésemet és felelte kissé sértődötten:

- Hát ha a gimnáziumi tanár éppen jónak látja, eljárhat hozzá. Szeretném tudni, miért lenne egy srekzki nacelnik, akinek legtöbbször nálam kisebb iskolázottsága van, több nálam ...

Amikor azt kérdeztem tőle, hogy helyes-e az az értesülésem, hogy Szerbia arisztokráciája a kereskedői osztály, sietve felelte:

- Látja, aki ezt mondta, nagyon helyesen informálta önt

Forrás: Századunk 1933 április-június, 123. old.

* * *

DALE JIAJUN WEN

Kína újraépül

(Rövidítve)

Kína lakosságának 60–70%-a falvakban él. Amíg a média kirkatpolitikája jegyében a „kínai csodáról” ír, az emberek valószínűleg nem tudják, hogy a lakosság e hatalmas tömege állandó veszélyeztetett helyzetben él. A szakértők három dimenzióban írnak a falusiak problémáiról (mezőgazdaság, parasztok, ill. a falusi területek problémái). A problémákat összegezve ezek a következők: stagnáló keresetek, a közszolgáltatások leépülése, túlterhelt és kevésbé hatékony helyi önkormányzatok és tartományi kormányok, nagyon erős korrupció, hanyatló szociális ellátottság, nagyon rosszabbodó ökológia, elburjánzó bűnözés és erősödő tiltakozó mozgalmak. Kínában a falvak és a parasztság helyzete olyan, hogy az általánosan elfogadott lett, mint amely a legnagyobb kihívás a kormány számára, ugyanakkor az erre vonatkozó megoldási javaslatok nagyon széles ívben különböznek.

A többségben lévő és uralkodó közzgazdászok gyors iparosodással és urbanizálással számolnak, mint amely minden problémára megoldást nyújt. Ugyanakkor a folyók hatvan százaléka olyan állapotba került, hogy azokat súlyosan szennyezettnek minősítik. Hatvan millió ember szenved a vízhi-

²⁸ Braun ezek után több érdekes részletet ír le a szerb pedagógusok helyzetéről, amely sokban tért el az egykori magyar viszonyoktól. Az eltérések igen tanulságosak.

ánytól, és mintegy háromszázmillió embernek nincs igazán tiszta ivóvize. A vízprobléma ilyen helyzete folytán sem az ipari felfutás, sem az urbanizálódás nem olyan, amely akár rózsás jövőt, akárcsak fenntartható jelent kínál. Ugyanakkor 150 millióra tehető azoknak a falusiaknak a száma, akik ipari városokba mennek dolgozni. Ezeknek többsége az un. „izzasztó” üzemekben dolgoznak, és nagyon kevésnek van igazán lehetősége arra, hogy élvezze a városok adta előnyöket. Az agrárszakértők egy része amellett érvel, hogy a falusi lakosság számára a legelőnyösebb az lenne, hogy ha a belátható jövőben otthon maradna a falvaiban, ám, úgy tűnik, nehezen elkerülhető, hogy a városokba ne távozzanak.

Forrás: Dale Jiajun Wen: China Reconstruct. Frontier (Calcutta), 2007. május 20–26.

* * *

Egy kétszáz éves évforduló

2007-ben volt kétszáz éve, hogy a brit parlament megszüntette parlamenti törvényes döntéssel a rabszolgaság intézményét, amely legalább három kontinenst érintett. A rabszolgaságról magáról rengeteg forrás, dokumentum, regény és filmfeldolgozás született kezdve Thomas Paine-től²⁹ és természetesen itt sok más szerzőt is fel lehetne sorolni, USA-relációban feltétlenül emlékeztetni kell W. E. B. DuBois-ra, akinek több írása magyarul is megjelent és a kérdéses újságcikk külön megemlékezik William Wilberforce-ról, aki nálunk kevésbé ismert, és aki egykor Nagy-Britannia-i Yorkshire vidékéről származott és sokat tett ugyancsak a rabszolgaság elleni küzdelem jegyében.

Forrás: Peter Linebaugh, Whitewashing the Slave Trade An Amazing Disgrace Counterpunch, february 28. 2007. (A cikket Steve Parsons küldte meg az Évkönyv számára.)

* * *

A két Burma szerepe az ázsiai politikai játékban

(Erősen rövidítve)

Az amerikai történész, Mary P. Callahan, állapította meg egy újabb munkájában, hogy az angolok eredeti tervei szerint Burma nem önállósult volna új államként Indiától függetlenül. Ugyanakkor Burmában régi felülről

²⁹ Paine életútját lásd Évkönyv, 1987.

kiépített angol adminisztráció működött a burmai lakosság fölött. Ugyanakkor Burma határmenti területein jelentős volt a más nemzetiségű kisebbségek meglehetősen független autonóm területeinek az élete.

A KÉT BURMA ÉS INDIA HATÁSA

A gyarmati múlt nagyon erősen kihat a mai Burma életére. Miként Indiában, Burmában is a gyarmati élet után a kormányok fő erőfeszítése arra irányult, hogy megőrizték országaik integritását és erre mind politika, mind katonai erőfeszítéseket kellett tenniük. Burma határmenti kisebbségeiből válogatott hajdanán az angol gyarmati adminisztráció embereket és katonákat az indiai gyarmati birodalom fenntartására. Miként Indiában a hadsereg javarésze a különféle nemzetiségi kisebbségekből állt, ugyanígy Burmában is, ahol részben a keresztény kisebbségből toborozták a maguk Burmai hadseregét. Végül Burma munkaerőt szolgáltatott az egész szubkontinentális hatalmas terület számára. Egy burmai történész viszont rámutatott arra is, hogy az 1920-as évektől indiai emigráció szaporodott fel Burmában. Ők dolgoztak a bányákban és a gyapotültetvényeken. Másfelől a kínaiak monopolizálták Burmában a kereskedelmet és a pénzügyi világot. Madrasból, Indiából nyújtották általában a hiteleket a burmai parasztnak. A burmai lakosság zöme a falvakban élt. Ez a valóság mind a mai napig igaz, és a külföldről érkező emigránsok javarészt a városokba került. Így az 1930-as években Rangoon lakossága kevert volt, kínaiakból, indiaiakból, angolokból és burmaiakból állt.

Forrás: The „Two Burmas” int he Game of the Asian Powers Lotta Communista 2007 november, Bulletin 2008 január. A cikk anonim szerzője a továbbiakban azt elemzi, hogy a nacionalista erjedés miként élt tovább és hat mind a mai napig Burmában.

* * *

Burma napjainkban

Militarista despotizmus és Kína feltűnése

Az a gondolat, miszerint egy állítólagos „a szocializmus burmai útját” teremtik meg egy militarista rendszer keretében – ezt a gondolatot Dél-Koreából, Tajvanból és Indonéziából kölcsönözhatték ki. Mindez a valóságban egyfajta államkapitalizmust jelentett. Burma esetében az angol szerző, Mary P. Callahan hangsúlyozza Burma elmaradottságát és geopolitika vonatkozásban a már említett nemzeti és nemzetiségi ellentéteket. A gazdagság államosítása együtt járt 400 000 indiai lakos kitelepítésével és a kínai kisebbség ugyancsak kegyetlen elnyomásával – ez egyúttal azt is jelentet-

te, hogy Burma így két gazdaságilag legprogresszívebb és legdinamikusabb gyökerét veszítette el. Így történt, hogy Burma gazdasága csak 1974-ben érte el a korábbi, az 1939-es szintjét. Ne Win bukása után az új militárista junta, a vezető elit, kapcsolatokat keresett Kínához, s igyekezett a Dél-Kelet-Ázsia-i régióban helyet találni.

Forrás: Lotta Comunista, 2007 november, Bulletin 2008 január.

* * *

Tadzsisztánról

A BBC és az RFI 2007. február 11-i adása nyomán.

A hírközlés szerint Tadzsisztánban ijesztően nagy az élelemhiány, ezzel párhuzamosan megugrott az infláció, főleg az élelmiszerárak terén és sok esetben az emberek, ha nem is éheznek, de a fizikai állapotukon látszik, hogy nem jutnak elég élelmiszerhez. Ez új jelenség, az utóbbi évek „furcsa eredménye”.

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

A felmelegedés, a zöld probléma

Az RFI 2007. október 25-i adása alapján

Az adás szerkesztői hangsúlyozták, hogy az ENSZ számára dolgozó tudósok jelentésükben leszögezték, hogy sok figyelmeztetés ellenére a politikai vezetők eddig szinte semmit sem tettek a valóságban a baj leküzdésére, noha a baj egyre fenyegetőbb. Nemcsak a felmelegedés önmagában, hanem a megművelhető földterületek kiszáradása és a vizek eltűnése. Nicholas Sárközi, a Francia Köztársaság elnöke, azonnal bejelentette, hogy ők Franciaországban meg is valósítják a „zöld forradalmat”. A szocialisták fenntartással fogadták a bejelentést s ezt tették a francia kommunisták is.

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

FRANCISCO DOMINGUEZ

Venezuela

(Erősen rövidítve)

Az 1999-ben elfogadott bolívari alkotmány, amelyet Chávez fogadtatott el, egyike a világ legdemokratikusabb alkotmányainak. Ez kaput nyitott a korábban kirekesztett kisebbségi csoportok számára és ugyanakkor elkötelezte az államot arra, hogy korábban még soha nem látott szociális igazságosság megteremtésére törekedjen. Ennek következtében a társadalom mély demokratizálódása ment végbe, ami együtt járt a vagyonok radikális újraosztásával a szegények javára. A szegénység erősen csökkent 60%-ról 35%-ra. Az írástudatlanságot felszámolták.

Forrás: Socialist Campaign Group News, 2007 november.

* * *

Bolíviai új helyzetkép

Az RFI 2007. november 16-i adása nyomán

A francia adás (ugyanúgy, mint a BBC is) beszámolt arról, hogy a három leggazdagabb bolíviai tartomány vagy elszakadni óhajt az országtól, vagy nagyon laza föderáció kialakítására törekszik. A háttérben nyilvánvalóan az áll, hogy ezek a nyersanyagokban leggazdagabb területek, ezek a nem indián országrészek, s nem utolsósorban az ország parlamentáris választáson győztes vezetője, Morales, szocialista. Eddig a tények. A háttérben mozgó erők csak feltételezhetőek, de nem lehet nem emlékezni a Chilében vagy Kongóban bekövetkezett hajdani hasonló szeparatista mozgalmakra, ahogy ugyanilyen jelenségek tapasztalhatóak más Latin-Amerikai országokban is.

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

Az indiai és kínai árvízről

A BBC 2007. július 26-i adása nyomán

A riporterek szerint Indiában 200, Kínában pedig 500 ember halt meg az áradások nyomán. A riporterek szerint az érintett országok egyikében sem

adott hírt a média a halálukról. Természetesen meg több ember vált hajléktalanná.

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

A felmelegedés és globalizálódás problémáihoz

A BBC 2007. július 8-i adása nyomán

Vasárnap este meglepő és érdekes és egyúttal fájdalmas körkérdéssel fordult a BBC számos ország tudósához, szakértőjéhez. Számomra és a riportter számára is egy svéd prof. Válasza volt a legérdekesebb. Hangsúlyozta, hogy sem a felmelegedés és környezeti problémákon, sem a szociális bajokon nem lehet túljutni, amíg a társadalom, gazdasági szerkezet olyan, hogy a profit megszerzése a legfontosabb.

A meglepődött riporternő rákérdezett, hogy biztos-e abban, hogy egy másfajta társadalom ideje eljön-e. A nem-fiatal prof. Jót nevetett s azt mondta, hogy természetesen erre biztosítékot nem tud adni, de az embereknek módjukban van, hatalmukban áll a dolgokon változtatni. Ellenkező esetben maradna a további lecsúszás és a bajok halmozódása.

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

Az Orosz társadalom szociális kettészakadásáról

A bécsi rádió 2007. június 24-i adása nyomán.

A bécsi rádió riportere arra világított rá, hogy az orosz gazdasági és politikai oligarchia számos képviselője milyen villákat épített az osztrák Alpokban, és milyen hihetetlen módon költekezik, miközben – konkrétan megnevez Oroszországban – súlyos betegeknek a családja nem tudja megvenni a szükséges orvosságokat.

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

Az USA munkásainak egészségügyi viszonyairól

A BBC 2007. október 3-i adása nyomán

A General Motorsnak gazdasági nehézségei vannak s a részvényesek úgy döntöttek, hogy munkásaik egészségügyi hozzájárulásait csökkentik.

Az United Steel Workers szakszervezet képviselője úgy nyilatkozott a BBC-nek, hogy az USA-ban az emberek nagy része amúgy is kívül van mindenfajta egészségügyi biztosításon, amit eleve tarthatatlannak tart, az újabb megszorításokat pedig természetesen visszautasítja.

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

A német orvoslási mód

Az Angela Merkel vezette német kormány jó eredményeket mutat fel. Évek óta először a munkanélküliek száma csökken. Úgy ítélik, hogy a német költségvetés 2006-ban 10 milliárd extra euró bevételhez jutott és 2007-ben újabb 8-9 milliárd extra bevételhez jut a költségvetés. Másfelől a német szakszervezetek erősen kitartanak a kollektív szerződések mellett miközben a reformok megvalósításának közepén találják magukat. A nyugdíjak problémája szintén napirendre került Berlinben. A Handelsblatt azt írja, hogy az IG Metall és a Német Szociáldemokrata Párt (SPD) közötti viszony egyre jobban elmérgesedik. A Vasas Szakszervezet az ellen küzd, hogy a nyugdíj korhatárt 67 évre emeljék. Peter Struck, az SPD parlamenti csoportjának vezetője, levelet írt az IG Metall titkárához, amelyben tiltakozott az IG Metall nagyon is zavaró plakátkampánya ellen, és tart attól, hogy az SPD parlamenti csoportja majd elfogadja. A vasasok szakszervezetének titkára megállapítja, hogy aki a szemét behunyja a realitások és a szociális változások előtt, az a szociális biztonsági rendszerünk sírját ássa. A vállalkozó managerek természetesen csatlakoztak e reformok megvalósításának igényeihez s elítélték a szakszervezeti kezdeményezéseket, amelyek során sztrájkokkal fenyegetnek, miközben a szakszervezetek maguk jelzik, hogy politikai eszközökkel próbálják a sztrájkokat törvényteleníteni.

Franz Müntefering, Németország alkancellárja, az SPD vezére, jelenleg egyúttal munkügyi miniszter, visszautasította a szakszervezetek kritikáit. Müntefering azt magyarázta, hogy a nyugdíj életkor felemelése elengedhetetlen a gazdaság stabilizálása érdekében: „A biztonságot csak úgy lehet szavatolni, ha változtatásokat valósítanak meg”. Az IG Metall-t azonban fi-

gyelmezették: A reformereket azzal vádolták, hogy a gondolatok megcsontosítását hajtják végre. A változások szükségességét hangsúlyozzák, de azt nem teszik hozzá, hogy ezek a változások visszalépést, visszavonulást is jelentenek. A szociális változásokat azonban nem lehet kikényszeríteni pusztán ideológiai alapon.

Forrás: Lotta Communista 2007 február – Bulletin 2007 április.

* * *

A társadalom rétegződéséről

A BBC 2007. május 17-i adásából.

Egy szociológiai, közgazdasági felmérés alapján a világ lakosságának leggazdagabb 1%-a, kb. 200 ember, annyi vagyonnal rendelkezik, mint a legszegényebbek közül 400 millió.

* * *

LUKE HARDING

Vagyonhiány (a relatív elnyomódás)

(Erősen rövidítve)

53 milliárdos, 100 milliárd fontos vagyon a fekete gazdaságban, ám az orosz szegények számára az élet mind rosszabbá válik. Az olajdollárok nem jutnak el a nyugdíjasokhoz, a munkanélküliekhez, sőt az állami alkalmazottakhoz sem.

Szasa Ivanovics a konyhájában felmutat egy vödör sáros burgonyát, amit a behavazott kertjéből ásott ki és elmondta, hogy ez lesz az ebédje és egyúttal a vacsorája is és nincs semmi más ennivalója. Minden másnak az ára nagyon megrágult. A kenyéré is, a cigarettáé is... Amióta Putyin hét éve átvette Oroszország vezetését, Oroszország gazdasága felvirágzásnak indult. Jelenleg Oroszországnak annyi a pénze, hogy nem is tudja, hogy mit csináljon vele. (Szemben a Jelcin korszak eladósodásával.) A múlt hónapban Putyin elnök dicsekedett azzal, hogy Oroszország visszafizette 22 milliárd dolláros adósságát. Az amerikai Forbes magazin írta meg, hogy az orosz milliárdosok száma a múlt évben 20-al emelkedett meg, de ebből semmi nem csorog le a szegényekhez.

Forrás: Wealth gap, The Guardian, 2007. március 15.

A perui gyermekmunkáról

A BBC 2007. május 27-i adásából

Az adás szerint a perui általános szegénységgel együtt nagyon elterjedt a gyermekmunka. Egy általános iskolai tanárnő beszélt arról, hogy igen sok gyerek az osztályból már 7 éves korában munkába kell, hogy álljon. Ugyanakkor rendkívül rossz nemcsak a higiénia, hanem ugyanezeknek a gyermekeknek a táplálásuk is.

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

Pakisztán az elnök és a parlamenti választás után

Az RFI 2008. február 28-i adása nyomán.

Az RFI egy pakisztáni hallgató/szakértőt szólított meg, aki azt hangsúlyozta, hogy MUSHARAT elnök biztosan azt várja – és ez valószínű is – hogy a két győztes ellenzéki párt hamarosan szembekerül egymással. Ám ez csak a politikai felszín, a lényeges ellentét a szupermilliárdosok és a nagyon szegény pakisztániak többsége között húzódik. (Ne feledjük, Pakisztán jelenleg a világ negyedik vagy ötödik legnagyobb lakosságú országa.)

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

A fejezetet 2008 februárjának végén zártuk.

DOKUMENTUMOK

R. GOTS¹

Az eszerek (Szociálista Forradalmárok Pártja) és a háború

Beszámoló a petrográdi eszer konferencia számára, 1917 április. (rövidítve)

Eltársak! Én kaptam meg azt a feladatot, hogy beszámolót adjak önöknek napjaink legfontosabb kérdéséről. A háború és béke kérdése napjainkban a kérdések kérdése. A forradalom sorsa, beleértve annak összes elért szociális eredményével, valamint a forradalmi mozgalom ügye attól függ, hogy megtaláljuk-e a háború kérdésének helyes megoldását. Az ország aggodalommal tekint arra, hogy hírt kapjon erről a Szocialista Forradalmi Párttól. A párt alapszervei nagyon gyors és nagyon határozott felvilágosítást várnak a konferenciától, minthogy a végeláthatatlan viták és az akadémikus előadások ideje elmúlt... Az a válasz, amit önök az eszer párt petrográdi szervezete nevében adni fognak, az nagyon fontos. Éppen ezért arra kérem önöket, hogy a konferencián ne fogadjanak el valamiféle gumihatározatot vagy nyilatkozatot, amelynek többféle értelme lenne, hanem egy nagyon világos állásfoglalásra van szükség, ami kizár mindenféle félreértelmezést. Egy politikai párt számára jobb, ha egy éles, még ha rossz határozatot is hoz, mint ha homályos megfogalmazásban körülgépel egy égető problémát.

Ám, elvtársak, az önök feladatát megkönnyíti, hogy az Összorosz Munkás és Katona Küldöttek tanácsa (szovjetje) ez ügyben már egy felhívást tett közzé. A háború kérdése már az említett szovjet elé került – és a munkások és a forradalmi hadsereg nagyon beszédesen és világosan állást is foglalt. És nekünk, akik az eszer párt képviselői vagyunk, akik azt hirdetjük, hogy mi adunk hangot a szocialista demokrácia törekvéseinek és reményeinek, elkerülhetetlen, hogy számot vessünk eme demokratikus határozattal.

Mi erre a háborúra úgy tekintünk, hogy ez egy imperialista háború, amely az agresszív imperialista tőke belső összeütközései nyomán keletkezett.

¹ A. R. Gots az eszer párt egyik legbefolyásosabb vezetője volt.

A világalomért és a piacokért folytatott harc robbantotta ki ezt a népek között véres háborút... Az egész tőkés világ koalíciókban egyesült, s mindegyik ugyanazon célkitűzésekért küzd. Mi nem hajlunk arra, hogy bármelyik koalíciót szebbnek lássuk és fessük ebben az imperialista vérengzésben.²

* * *

ERIC HOBSBAWM³

A spanyol polgárháború emlékezete

A spanyol polgárháború fiatal, politikailag elkötelezett írók, költők és képzőművészek egész nemzedékét kovácsolta össze. Hogy a rosszoldal győzött, nem jelenti, hogy a tartósabb győzelmet nem a toll, az ecset és a felvevőgép arra, amelyek forgatói sokkal inkább hatottak a küzdelem világméretű emlékezetére. Az idén február 17-én volt 70 éve annak, hogy a francóista lázadók először bombázták Barcelonát. Ez egyszermind az első eset volt, hogy (a nem gyarmati világban) békés városra szórtak bombát. Ezt az alkalmat választotta Eric Hobsbawm, a polgárháború kiemelkedően fontos kortársa, hogy szavakba öntse álláspontját ennek a háborúnak a jelentőségéről a 20. század politikatörténetében, ezen belül a művészetek és az irodalom akkori szerepéről. (A Guardian szerk. megjegyzése.)

Ma a polgárháborút, Spanyolország hozzájárulását az antifaszizmus ügyéhez az évszázadok legbrutálisabbjában, már történelmi összefüggéseiben vizsgálhatjuk. Nem az volt (a szélsőjobboldal és a Komintern csatája), aminek François Furet látatni szeretné, és amiben egyetért vele Ken Loach fontos, bár szektás trockista filmalkotása, a „Föld és Szabadság” (1995). Egyetlen lehetséges választás volt a kettő között, az antifaszizmus, és túlnyomó többségében ezt választotta még a liberális demokrata közvélemény is. Ez az oka annak, hogy 1939-ben az észak-amerikaiak 83%-a, arra a kérdésre: kinek a győzelmét kívánna egy Oroszország és Németország közötti háborúban, az orosz győzelem mellett foglalt állást. A spanyol háború a fasizmus, azaz Franco elleni harc volt, és az amerikaiak 87%-a a

² A dokumentum jelzi, ami történetírásunkban meglehetősen elsikkadt, hogy az eszer pártnak volt legalábbis olyan csoportja (ha nem a többsége), amely ugyancsak a háború folytatása ellen fordult (szerkesztői megjegyzés).

³ A brit szerző a nemzetközi marxista történetírás doyenje, évkönyvünk sokszoros szerzője.

köztársaságiak oldalán állt. Igaz, ebben az esetben a rossz fél győzött, nem úgy, mint a második világháborúban. S ha a spanyol esetben a történelmet végső soron mégsem a győztesek írták, ez nagymértékben az értelmiségieknek, a művészeknek és az íróknak köszönhető, akik tömegesen mozdultak meg a Köztársaság érdekében.

A polgárháború egyszerre volt az antifasizmus középpontjában és perifériáján. Központi mozzanat volt annyiban, mert saját magát a faszizmus és az antifasizmus közötti európai háborúnak, majd később a második világháború első ütközetének fogta föl, amelyben már megjelentek a világháború egyes jellegzetességei, például a polgári lakosság elleni tömeges bombatámadások, Spanyolország azonban nem vett részt a második világháborúban. Franciaország 1940-es összeomlása sem függött közvetlenül össze Franco győzelmével. A köztársasági fegyveres erők tapasztalatai sem voltak hasznosíthatók a későbbi, háború alatti fegyveres ellenállási mozgalmakban, annak dacára, hogy ezeket pl. francia területen nem kis részben spanyol köztársasági emigránsok vívták, illetve, hogy a nemzetközi brigádok egykori önkénteseinek döntő szerepe volt egyes más országok ellenállási harcaiban is.

Ahhoz, hogy a polgárháborút az antifasiszta korszak általános összefüggésrendszerébe helyezzük, egyaránt figyelembe kell vennünk annak a kudarcát, hogy akkor ellenálljanak a faszizmusnak, illetve a hihetetlen sikert az európai értelmiség mozgósításában. Nemcsak az igaz, hogy a fasiszta expanzionizmus katonai sikert aratott és a békét óhajtó erők nem voltak képesek feltartóztatni a nyilvánvalóan közeledő újabb világháború bekövetkeztét. Legalább ennyire szembeötlő annak a kudarca, hogy ellenfeleik a maguk javára áthangolják a közvéleményt. Pedig a nagy válság után csak Skandináviában és az Egyesült Államokban következett be valódi fordulat balra.⁴ Közép- és Dél-Európa túlnyomó részét már tekintélyuralmi rendszerek kormányozták, vagy ennek a küszöbén álltak. Erre mutattak a választási eredmények Magyarországon és Romániában is. Szinte az egész német diaszpóra is jobboldali beállítottságú volt. A népfront franciaországi győzelme is inkább a baloldalon belüli erőeltolódás volt, mintsem az egész közvélemény balratolódása. Az 1936-os választáson a radikális-szocialista-kommunista „amalgám” mindössze 1%-kal kapott több szavazatot, mint 1932-ben.

És mégis, ha jól tudom fölidézni az én baloldali nemzedékem életérzését, akár értelmiségiek voltunk, akár nem, egyáltalán nem éreztük magun-

⁴ Az USA-ban a roosevelti korszakról a CIO-ról és a szakszervezetek balrafordulásáról lásd Évkönyv 1993. A skandináviai elsősorban a svéd szociáldemokrata kormányalakulásról lásd Évkönyv 1984., 1985.

kat visszaszoruló kisebbségnek. Nem gondoltuk, hogy a fasizmus jövátetetlenül folytatni fogja előnyomulását. Ellenkezőleg: biztosak voltunk abban, hogy egy új világ kapuja előtt állunk. Az antifasiszta egység logikája alapján nem láttuk más okát vereségeinknek, mint azt, hogy a haladó kormányok és pártok képtelenek voltak egységre lépni a fasizmus ellen.

Ez segít megérteni azt is, mi okozta azoknak a kommunisták felé tologását, akik már korábban a baloldalhoz tartoztak. De ez magyarázza reményeinket is, fiatal értelmiségiekét is. Ez a szociális csoport hihetetlenül gyorsan kapcsolódott be a fasizmus elleni mozgósításba. A magyarázat nyilvánvaló. A fasizmus (az olasz is) elvileg szemben állt mindazokkal az ügyekkel és értékekkel, amelyek meghatározták az értelmiséget: a felvilágosodással, az amerikai és a francia forradalommal. Németországon kívül, ahol nagy erejű elméleti iskolák álltak szemben a liberalizmussal, alig léteztek jelentős értelmiségi körök, amelyek ezt a hagyományt képviselték volna. A római katolikus egyház soraiban is igen kevés kiemelkedő, ismert és tisztelt értelmiségit láthattunk. Nem tagadható persze, hogy egyes területeken, főleg az irodalomban akadtak kitűnő figurák, akik a jobboldalhoz húztak (T. S. Eliot, Knut Hamsun, Ezra Pound, W. B. Yeats, Paul Claudel, Louis-Ferdinand Céline, Ewelyn Waugh), de a politikailag tudatos jobboldal még ezen a területen is szerény csapat volt, talán Franciaország kivételével. A megkérdezett észak-amerikai és brit írók, akár helyeselték az USA semlegességét, akár nem, zömükben Franco ellen foglaltak állást, Hollywoodról nem is beszélve. Az angolok közül öten (köztük Waugh, Eleanor Smith és Edmond Blunden) vallották magukat a nacionalisták támogatójának; tizenhatan „semlegesnek (köztük Eliot, Charles Morgan, Pound, Alec Waugh, Sean O’Faolain, H. G. Wells és Vita Sackville-West). 106-an viszont a Köztársaság mellett nyilatkoztak, többen igen szenvedélyesen. Ami pedig Spanyolországot illeti, kétség sincs azoknak az állásfoglalása iránt, akikre a spanyol nyelvű irodalmakból ma is emlékeznek: Federico Garcia Lorca a Machado-fivérek, Rafael Alberti, Miguel Hernández, Pablo Neruda⁵, Antonio Buero Vallejo, Nicoás Guillén.

Ez a „lejtő” többnyire már az olasz fasizmussal szemben is működött, bár ebből még hiányzott az a két jellemvonás, amely értelmiségi körökben akkoriban ellenszenvet ébresztett: a rasszizmus (1938-ig) és a művészeti modernizmus gyűlölete. Ott a fasizmus nem nélkülözte az értelmiségiek támogatását, kivéve azokat, aki már 1922 előtt is baloldaliak voltak. Ez egészen a spanyol polgárháborúig így volt. Az olasz írók, éles ellentétben azal, ami 1933 után Németországban történt, a fasizmus éveiben nem vo-

⁵ Neruda életútját lásd az Évkönyv 1979-es, Albertiét 2002-es kötetben.

nultak emigrációba. Ám 1936 fordulópont az olasz kultúra és politika történetében. Talán ez az oka annak, hogy a spanyol polgárháború kevés nyomot hagyott az olasz szépirodalomban, hacsak nem későbbi, retrospektív művekben. Akik írtak róla, száműzött politikai aktivisták voltak: A Rosselli-fivérek, Pacciardi, Nenni, Longo, Togliatti.⁶ Németország esetében viszont az értelmiségi antifaszizmus Hitler hatalomra jutása után az első pillanattól fellángolt, a német ideológusok által indexre tett könyvek máglyái fellobbanásának, illetve a világnézeti és faji emigráció megindulásának hatására.

A spanyol polgárháború hatása mind az értelmiség soraiban, mind szélesebb körökben ösztönös és tömeges volt. Ott legalább – úgymond – a fasizmus előnyomulásának fegyverrel álltak ellen. A döntő az ügyben nemcsak az volt, hogy az antifaszisták itt fegyveres ellenállásra szólítottak föl, hanem az is kiderült, hogy képesek harcolni, nem csupán vitázni erről. W. H. Auden, akit fölkérték, hogy menjen el Spanyolországba harcolni, mivel nevének nagy propagandisztikus értéke volna, ezt írta egy barátjának: „minden bizonnyal förtelmesen rossz katona leszek, de hogyan írjak róluk, hanem voltam katona?” Hiszem, hogy nem tévedek: a velem egyívású öntudatos angol diákok zöme úgy érezte, hogy harcolnia kell Spanyolországban, s ha nem tette ezt, lelki furdalása volt. A Köztársaságba áramló önkénteseknek ez az áradata egyedülálló a 20. században; hitelesnek tűnő létszámuk 35 000 körül mozgott. Társadalmi kulturális és családi eredetük tekintetében szívrávnyszerű sokféleséget képviseltek. S mégis, amint egyikük, Laurie Lee brit költő mondta: „Hiszem, hogy akkor valami mást, egyedülállót, korunk sajátjának tekinthető tettet hajtottunk végre: megragadtuk azt a lehetőséget, ami többé nem adódik, hogy nagyvonalú gesztussal és hittel személyes áldozatot hozzunk...kevesen tudtuk, hogy olyan háborúba megyünk, ahol amatőrök által kezelt, elavult puskákkal és lehasznált ágyúkkal fogunk harcolni, mint a megszállottak. De akkor nem léteztek féligazságok, nem lehetett habozni: újfajta szabadságra leltünk, szinte új moralításra, és lelepleztük az új sátánt, a fasizmust.” Nem állítom persze, hogy a brigádok csupa értelmiségiből álltak. Még akkor sem, ha önkéntesnek menni Spanyolországba merőben más volt, mint ha valaki a francia Idegenlégióba lép be. Ez feltételezte a politikai öntudat bizonyos fokát, a világ olyan ismeretét, amelynek a nem politizálódott dolgozók nem voltak a birtokában. Többségük számára, talán a szomszédos Franciaországból érkezettek kivéve, Spanyolország *terra incognita* [ismeretlen föld]

⁶ A Rosselli fivérek közül Carlo életútját lásd az Évkönyv 1999., Nenniét és Longóét 1982., Togliattiét 1994. évi kötetünkben.

- a ford.] volt, nem több, mint az iskolai atlasz egy lapja. Tudjuk, hogy a nemzetközi önkéntesek legnagyobb csoportja, a franciáké (közel 9 000 fő) 92%-ban munkásokból állt. Alig 1%-uk volt diák vagy szabadfoglalkozású értelmiségi, szinte valamennyien kommunisták, akiket műszaki ismereteik folytán zömmel a front mögött foglalkoztattak. Mindezt figyelembe véve is az értelmiségiek gyakorlati tettekben megmutatkozó elkötelezettsége vitathatatlan. Az írók nemcsak anyagilag, beszédeikkel és aláírásaikkal támogatták Spanyolországot, hanem valóban arról írtak, ami ott történik. Ezt tette Ernest Hemingway, André Malraux, Georges Bernanos, és gyakorlatilag a fiatal brit költők egész nemzedéke, (Auden, Spender, Ray Lewis, MacNeici). 1936 és 1939 között, éveken át ez volt életük fő élménye, még ha később megszakadt is a kapcsolatuk vele.

Így teltek az én akkori cambridge-i éveim is. Nemcsak abban az értelemben, hogy a spanyol háború baloldaliakká tette mindkét nembeli pályatársaimat, hanem abban is, hogy inspirált bennünket azoknak a példája, akik elmentek Spanyolországba harcolni. Bárki, aki akkoriban egy cambridge-i szocialista vagy kommunista diák szobájába belépett, biztos lehetett benne, hogy ott találja John Cornford fényképét, aki költő volt, Nagy-Britannia Kommunista Pártja (CPGB) diákszervezetének vezetője, és aki 1936. december 21-én, azon a napon esett el, amikor betöltötte 21. életévét. Ugyanúgy, mint most Che Guevara⁷ ismert fényképe, nagy erejű imágó, valóságos ikon volt. Számunkra azonban közelebbi jelentősége volt: falainkra függesztve naponta emlékeztetett bennünket arra, hogy miért harcolunk.

Egy idő után már kevesebb diákunk ment Spanyolországba, mert a CPGB figyelmeztette az egyetemistákat, hogy megfelelő katonai felkészítés nélkül ne álljanak be önkéntesnek Spanyolországban. Ám sokan az előtt léptek be, hogy ez a figyelmeztetés elhangzott. Így hát jelentős számú tehetséges értelmiségi harcolt a nemzetközi brigádokban, és közülük sokan estek el a küzdelemben. A túlélők egyike sem mondta később, hogy megbánta volna elhatározását.

A polgárháború vesztesei közötti, olykor dühödtt viták 1939 óta se hagytak alább. Amíg háború volt, ezek szordínóval folytak, olyan súlyos összetűzések dacára, mint a Marxista Egyesítés Munkaspártja (POUM) betiltása, és vezetőjének Andrés Ninnek⁸ a meggyilkolása, amely nemzetközi tiltakozást vont maga után.

Nyilvánvaló, hogy a Spanyolországba érkezett külföldi önkénteseket, akár értelmiségiek voltak, akár nem, mélyen megérintette az, amit ott lát-

⁷ Guevara életútját lásd Évkönyv 1978.

⁸ Nin életútját lásd Évkönyv 1992.

tak, a mérhetetlen szenvedés és a hadviselés kíméletlen, durva jellege, a bürokrácia brutalitása, akár saját oldalukon is, nemkülönben, amennyire ebbe beleláltak, a Köztársaságon belüli intrikák és hatalmi harc, egyes oroszok magatartása és sok más visszasság. Ott is szakadatlanul folyt a kommunisták és ideológiai ellenfelek polémiája. És mégis: azok, akik aztán elhagyták Spanyolországot, mindaddig megőrizték hallgatásukat, amíg tartott a háború, mert nem akartak hasznára lenni a nagy ügy ellenségeinek. Hazatérése után Simone Weil, még ha nyilvánvalóan kiábrándult volt is, szót sem szólt. Auden sem írt semmit, s bár 1939-ben átírta „Spanyolország” című elbeszélő költeményét, 1950-ben kereken elutasította ennek újrakiadását. Louis Fischer, a valaha Moszkvához szorosán kötődő publicista, szembefordulva a sztálini terrorral, elítélte korábbi elkötelezettségét, de ezzel hosszan kivárt, mindaddig, amíg árthatott volna vele a még küzdő Spanyol Köztársaságnak. A kivétel, amely erősíti a szabályt, George Orwell „Hódolat Katalóniának” című műve. Megszokott kiadója, Victor Gollancz megtagadta a kiadását, mint mondta: „abban a meggyőződésben, amelyet annyi baloldali ember osztott, hogy mindent föl kell áldozni annak az oltárán, hogy megőrizzük a közös frontot a fasiszmus fölemelkedésével szemben.” Ugyanezzel az indoklással hártotta el a befolyásos hetilap, a *New Statesman and Nation* főszerkesztője, Kingsley Martin⁹, hogy recenziót közöljön a könyvről. Mindketten valóban a baloldal túlnyomó részére jellemző álláspontot foglaltak el. Maga Orwell írta le Spanyolországból való hazatérése után: „Sokan mondták nekem, különböző mértékű őszinteséggel, hogy nem kellene elmondani, mit történik Spanyolországban, és milyen szerepet játszik ott a kommunista párt, mert ha megteesszük, ez a közvéleményt a spanyol kormány ellen hangolná, és ezzel Francónak segítene.” Barátjának, egy újságíróknak írt levelében is elismerte: „Sok igazság van abban, amit arról mondasz, hogy ne engedjük, hogy a fasiszták értesüljenek ellentéteinkről.” Érdekes, hogy a közönség a maga idején, 1938-as megjelenésekor igen csekély érdeklődést mutatott a könyv iránt. Oly kevés példánya kelt el, hogy amikor 1950-ben újra kiadták, az első kiadás még nem fogyott el. Csupán a hidegháború emelte ki Orwellt a zavaros, marginális figura szerepéből.

Talán nem kell mondanunk, hogy a polgárháborúról folyt és folyó viták jogosak, sőt mondjuk ki: fontosak. De csak ha el tudjuk választani a reális kérdésekről folytatott polémiát a *parti pris* [érdékelt fél – a ford.] politikailag motivált szektás szempontjától, a hidegháborús propagandától és az elfeledett múltra vonatkozó egyszerű tudatlanságtól.

⁹ Gollancz életútját lásd az Évkönyv 1993., Martinét 1997. évi kötetében.

A spanyol polgárháború által fölvetett fő kérdés az volt, és ma is az, hogyan viszonyult egymáshoz a köztársasági oldalon a szociális forradalom és a háború mozzanata. A polgárháború kirobbanásától kezdve mind a kettő volt. Egy törvényes kormány népi mozgósítással megtámogatott védekezéseként született egy részleges sikert aratott katonai puccsal szemben. Az ország egyes fontos övezeteiben spontán szociális forradalom is kibontakozott. Közben komoly háború volt, amelyet egy pontos struktúrának, fegyelemnek és bizonyos fokú centralizációnak a híján lévő kormány irányított. Az 1936-os forradalmi átalakulást a helyi kezdeményezés jellemezte, a spontaneitás, no meg a függetlenség, sőt esetenként az ellenállás saját táborának a hatalmi központjával szemben. Ezt különösen az okozta, hogy Spanyolországban az anarchizmus sajátosan igen erős volt.

Összegezve: ami ezekben a vitákban akkor felszínre tört, és máig a felszínen van, ugyanaz, *ami Marxot Bakunyitól*¹⁰ *elválasztotta*. A disszidens marxista POUM-ról folyó polémia e tekintetben irreleváns, és a POUM csekély országos jelentősége miatt alig van jelentősége. Ez a kommunista mozgalom belüli vitákhoz sorolható, vagy ha ez jobban tetszik, Sztálinnak a trockizmussal szembeni irtó hadjáratához, amely irányzathoz (tévesen) a POUM-ot sorolta. Viszont a libertáris lelkesedés és a fegyelmezett szervezés, a szociális forradalom és a háborús győzelem ellentétpárja a polgárháború reális konfliktusa volt. Ez akkor is igaz, ha a Szovjetunió és a kommunista párt szintén azt akarta, hogy a háborús győzelem szociális forradalomba torkolljon, és ha az anarchisták által szocializált gazdaságok bizonyos része (helyi munkásellenőrzés alá helyezve) elég jól működött is. A háborúk, bármilyen rugalmasak legyenek is a felső parancsnoklás egyes láncszerei, nem vívhatók libertáris módon, és a hadigazdaság sem működhet így. A spanyol polgárháborút nem lehetett folytatni, még kevésbé megnyerni az orwelli előírások alapján.

Egyébként általánosabb értelemben a forradalom, mint szabadságtörekvés és a háborús győzelem kettőssége korántsem egyedi spanyol jelenség. Teljes erővel jelent volt a felszabadító háborúban aratott győzelem után Algériában; talán Vietnamban; egészen biztosan Jugoszláviában. Minthogy Spanyolországban a baloldal elvesztette a háborút, ez esetben a vita poszt-humusz jellegű, és egyre távolabb kerül az aktuális idő realitásaitól, akár csak Ken Loach filmje, amely más oldalról annyira lelkesítő és megindító. A sztálinizmus által kiprovokált erkölcsi elutasítás, ügynökeinek spanyolországi magatartása következtében igazolt. Helyes annak az akkori kommunista meggyőződésnek a bírálata is, amely szerint az egyetlen számítás-

¹⁰ Bakunin életútját lásd az Évkönyv 1975/76. évi kötetében.

ba jöhető forradalom csakis az lehet, amely a hatalom teljességét a párt kezébe adja. De Marx akkor is összecsapott volna Bakunyinnal, ha mindazok, akik a Köztársaság oldalán álltak, csupa angyalok lettek volna. És ki kell mondani azt is, hogy akik katonákként harcoltak a republikánus oldalon, többségükben érvényesebbnek látták Marxot, mint Bakunyint, annak dacára, hogy vannak túlélők, akik a felszabadulás spontán, bár a felszabadulás spontán, bár a győzelemhez elégtelen anarchista szakaszára pozitív érzelmekkel, elmúlására pedig elkeseredéssel emlékeznek.

Miután egy kurta pillanatra Spanyolország ismét a világtörténelem középpontjába került, hamarosan visszatért perifériális helyzetébe. Spanyol földön kívül a polgárháború emléke nem spanyol kortársainak körében tovább élt, és élő még ma is sokak számára, akiknek a száma azonban gyorsan fogyatkozik. Főleg azok őrizték és őrzik, akik abban a korszakban éltek az ifjúságukat, mint az első, nagy és elveszett szerelem szívet dobogtató emlékét. Nem így volt ez Spanyolországban, ahol mindenki átélte a polgárháború sokféle tragikus, sokak számára halált hozó következményeit. A győztesek létrehozta rendszer manipulációja és mitológiája évtizedeken át festette feketére és némította el a lakosság emlékezetét. És mégis: a spanyol polgárháború világemlékezetének az alakításában a legyőzöttek szolgálatába szegődött toll, ecset és fényképezőgép erősebbnek bizonyult a győzők kardjánál és hatalmánál.

Forrás: The Guardian, 2007. február 17.

* * *

TONY BENN

A kivételes kapcsolat

(Rövidítve)

Nagy-Britannia szoros kapcsolata az USA-val ismét téma lett, ezúttal annak következtében ennyire szolgálja Busht szeptember 11-e óta, amikor Blair csatlakozott az afganisztáni, majd iraki háborúhoz és amikor támogatta Izraelt a Libanon ellenes háború idején.

Ezt a kivételes kapcsolatot visszafelé is lehet követni ahhoz, amikor Amerika Nagy-Britannia szövetségese volt a két világháború folyamán. Ez a szövetség még inkább megszilárdult annak a barátságnak következtében, amely Rooseveltt és Churchill között alakult ki. Továbbá amiatt is, hogy Nagy-Britannia a kisebbik partner volt az atomfegyver előállításánál és

hogy napjainkra már abszolút függő helyzetbe került az USA-tól az atomfegyverkezés terén. Így amikor a miniszterelnök azt mondja, hogy ő nyomhatja meg az atomfegyvereket engedélyező gombot, akkor az igazság az, hogy semmi sem történhet a Pentagon engedélyezése nélkül. Amennyiben Nagy-Britannia szakítana az USA-val bármilyen fontos kérdésben, akkor az USA elnöke megszakíthatná minden technológiai segítséget, amit Nagy-Britannia kap az USA-tól és ebben az esetben az ország egy nukleáris fegyverektől megfosztott ország maradna és feltehetőleg az jelentős szerepet játszik abban, hogy Blair teljesíti Bush minden követelését. Megjegyzendő, hogy én úgy vélem, hogy Blair magától is ennek a politikának követésére hajlik. Ám ez nem volt mindig így. Amikor 1950-ben Truman elnök a koreai háború idején le akarta dobni újra az atombombát, akkor Attlee¹¹ miniszterelnökként Washingtonba repült és leállította ezt a lépést.

Ugyanígy 1956-ban, amikor Eden megindította a háborút Egyiptom ellen Szuez miatt, Eisenhower elnök olyan gazdasági nyomást gyakorolt Nagy-Britanniára, hogy Nagy-Britannia arra kényszerült, hogy fel is adja a háború folytatását és Eden megbukott. Még később, a vietnami háború napjaiban, Lyndon Johnson elnök követelte, hogy Wilson¹² miniszterelnök küldjön szintén csapatokat Vietnámba, hogy segítségére siessen a bajbajutott amerikai hadseregnek.

Most, amikor a közel-keleti háború egyfelől elmélyül, másfelől kiszélesedik, beleértve azzal, hogy ez Iránt is elérheti, ennek alapján is világos, hogy ennek az országnak önálló kül- és védelmi politikát kéne folytatni. Továbbá az LP-nek egy új miniszterelnököt kell választania Blair helyébe, és az LP-nek világos választ kell megkövetelnie minden képviselő-jelöltjétől, arra vonatkozólag, hogy vállalná-e ezt a követelést avagy sem. Nekünk e választás során meg kell követelnünk, hogy az LP vonalvezetése megváltozzon ebbe az irányba.¹³

Forrás: Tony Benn: The Special Relationship

* * *

¹¹ Attlee életútját lásd Évkönyv 1983.

¹² Wilson életútját lásd Évkönyv 1996.

¹³ A cikket Tony Benn küldte meg az Évkönyv számára. Nem tüntette fel sem azt, hogy a cikk hol jelent meg, sem azt, hogy mikor. Legnagyobb valószínűség szerint a 2005-ös választás avagy a 2006 évi helyhatósági választás kapcsán, s nagy valószínűség szerint a CND közlönyében vagy a Socialist Group News hasábjain.

Több alázatosságot és kevesebb illúziót

Kerek-asztal beszélgetés, amelyen Adam Michnik és Jürgen Habermas részt vett

A beszélgetés során sorra került egyesek különböző és nehéz sorsa Lengyelországban ill. ezeknek kapcsolata az európai baloldallal, továbbá Németország jelenlegi helyzete, valamint múltja. Talán a beszélgetést kezdjük 1989-el, a berlini fal leomlásával és Németország újraegyesítésével.

Jürgen Habermas: természetesen akkor én ugyanúgy meglepődtem, mint a németek legtöbbször. Először a DDR-t 1988-ban látogattam meg, egy konferencia alkalmából. Az a közhangulat, amelybe beleütköztem a német résztvevők körében, az több mint lesújtó volt. Cinikusak és kétségbeesettek voltak. Semmilyen bizalmuk nem volt a jövőben. Ami a rendszer alapjainak megrendülését illeti, az nyilvánvaló volt. Ám megjegyzendő, hogy én nem láttam előre az összeomlását.

Adam Michnik: Én jól emlékezem egy beszélgetésre, amit Önnel Varsóban 1979-ben folytattam. Ekkor Ön nem volt hajlandó belemenni a Németország újraegyesítéséről folytatandó vitába. Ami azt illeti, én nagyon alázatos voltam, mert nem lehetett nem annak lenni egy Habermas-al való beszélgetés során. Később azonban belemelegedtem és megmondtam, hogy úgy vélem, a német baloldal jelenleg ugyanazt a hibát követi el, mint annakidején Rosa Luxemburg Lengyelország esetében, hogy a baloldal lebecsüli a nemzeti érzéseket. A helyzet paradox voltához tartozik, hogy úgy vélem, hogy nekem akkor igazam volt. Ám amikor elolvastam az Ön vitacikkét Stürmer, Hillgruber és Nolte ellenében, amelyben Ön hangsúlyozta Hitler egyediségét és azt, hogy nem szabad összevetni Sztálinnal, és amikor Ön egyúttal jelezte, az előbbiekkal szemben, hogy nem szabad rájátszani a német nacionalista érzésekre, akkor Önnek persze igaza volt. Így azután nekem bizonyos skrizofén érzéseim vannak. Minthogy Önnek történetileg igaza volt és mi lengyelek tanulhatunk e történeti vitából és örülhetünk annak, hogy még van egy Habermas-unk. Ám a német újraegyesítés kérdésében úgy vélem igazam volt és a német értelmiségiek lebecsülték a német egység jelentőségét.

Forrás: More Humility, Fewer Illusions. The New York Review, 1994. március 24.

KATE HUDSON¹⁴

Nagy-Britanniának nem szabadna támogatnia egy háborút Irán ellen

(Rövidítve)

Azzal, hogy Gordon Brown elutasította azt, hogy kizárja annak a lehetőségét, hogy támogasson egy az USA vagy Izrael által kezdeményezett háborút Irán ellen, azt jelenti, hogy Nagy-Britanniát beleránthatják egy újabb háborúba a Közép-Keleten.

A miniszterelnök a parlamentben kifejtette, hogy a kormány „diplomáciai erőfeszítéseket tett” arra, hogy Irán függesse fel a nukleáris programját. Ám amikor a parlamentben Michael Meacher¹⁵ volt miniszter interpellációban rákérdezett arra, hogy Nagy-Britannia háború esetén ezt nem fogja támogatni „sem katonailag, sem politikailag, sem logisztikai úton”, Gordon Brown azt jelezte, hogy az említett kizárás nem jelent semmit.

Annak ismeretében, hogy naponta érkeznek hírek az Irakban és Afganisztánban elszünetett halálos áldozatokról – úgy tűnik, hogy ebben a régióban mégis bekövetkezhet egy újabb háború lehetősége. Nagyon úgy tűnik, hogy az USA-adminisztráció éppen erre törekszik. Újabban Bush beszélt arról, hogy amennyiben Irán nukleáris fegyverekhez jut, akkor bekövetkezhet egy „harmadik világháború”, és Dick Cheney alelnök ugyancsak azt hangsúlyozta, hogy ebben az esetben ennek „súlyos következményei” lennének.

Abban az esetben, ha Nagy-Britannia támogatna egy ilyen háborút, akkor annak még súlyosabb következményei lennének az országban, mint ahogy Gordon Brown ezt a parlamentben feltételezte. Ahogy egyes magas rangú Pentagon-tisztviselők állították, Gordon Brown hozzájárult ahhoz, hogy Nagy-Britanniából bekövetkezhessenek légi-csapások Irán ellen, vagy akkor is, ha Irán részéről csapások érnék az amerikai vagy angol, Irakban lévő csapatokat.

Sokaknak az USA-ban is komoly aggodalmak vannak egy új háború megindítása miatt, ilyen aggodalmaskodók vannak a kongresszus tagjai között

¹⁴ Kate Hudson az évkönyv régi rendszeres munkatára a Nemzetközi Tanács-testület tagja, és a brit CND (Nukleáris Leszerelési Mozgalom) elnöke.

¹⁵ Meacher írásait az Évkönyv az elmúlt 20 évben többször is közölte, Meacher „soft Left” illusztris vezető tagja.

is. Az igen befolyásos Dodd szenátor kijelentette, hogy egy ilyen háború „nagyon veszélyes közelségbe került”. Dodd szenátor, aki a Külügyi Bizottság befolyásos tagja, ezt a kijelentését Bush elnök kifejezetten Irán-ellenes háborús és kardcsörtető beszéde után tette meg. Megjegyzendő, hogy Mohamed El Baradei, az ENSZ kiküldött éber figyelője, egy újabb kijelentésben megerősítette: „Nincsenek a közelében olyan bizonyítékok, hogy Irán valóban nukleáris bomba előállítására törekedne”.

Újabban El Baradei felszólítást is intézett a Bush adminisztrációhoz, hogy fokozza le retorikai életét a Teheránnal szembeni kijelentéseinél. Jó jel, gondolhatnánk, ha egy probléma megoldásánál mindkét felet megpróbálnánk hallgatni. Amikor Brown júliusban Bushnál járt, akkor minden bizonnyal olyan hitben hagyta el, mintha Nagy-Britannia az ő oldalán „készzen állna” – de csak akkor, ha Irán újra valamilyen katonai akcióba kezdene ugyanúgy, mint márciusban, amikor Irán a tengeren elfogott angol tengereszeket. A veszély mégis az, hogy a média és a kiszivárogtatott nyilatkozatok révén a közvéleményt félre is lehet vezetni és az országot be lehet rántani egy Irán-ellenes háborúba, ugyanúgy, ahogyan ez Irak esetében történt.

Forrás: Kate Hudson: Britain should not support an attack on Iran Socialist Campaign Group. News 2007 november

* * *

KARL MANNHEIM

Die Hegenwartsaufgaben der Soziologie, Tübingen 1932

A szociológia mai feladatai (erősen rövidítve)

Mannheim ezt az összefoglaló előadását alig egy esztendeje tartotta meg a német főiskolák szociológiai előadóinak értekezletén Frankfurtban. De mintha egy messze, távolos korszak üzenete lenne ez a nem nagyigényű, mégis mélyrevilágító, szerény és mégis a szociológia döntő kérdéseit egybefoglaló kis tanulmány. A „Harmadik Birodalom” lezárta a német tudományosságának gazdag és munkás korszakát: a feltett kérdésekre nem keresi a higgadt választ, maguk a problémák sem érdeklik a Németország mai hivatalos tudományosságát. Mannheim előadásának rendszerező világos-

sága, messzematató perspektívái valahogy üresek és élettelenek, az olvasó tudja, hogy ennek a munkának ma nincs folytatása. Alapvető kérdése ma fájdalmasan elavult: hogyan kell a német főiskolákon szociológiát tanítani, mi legyen ennek a tanításnak a tartalma és a módszere?...

A. L. (Ascher László?)

Forrás: Századunk 1933. július – augusztus, 197. old.

* * *

Feljegyzés Harold Pinter interjújáról

Az interjúban, amelyet eredetileg a 2005-ös irodalmi Nobel-díjas Pinter a brit Guardiannak adott, igen keserűen beszélt arról, hogy mind az USA-ban, mind Nagy-Britanniában egyre több jele van annak, hogy a „hatalom” nem tűri el az igazságot. Erre konkrét példákkal is szolgált. Hogy az USA-ban betiltották azt a filmet, amely a palesztinok házainak USA-ban gyártott gépek által történő lebúzózerolását mutatta be.

Angliában pedig törvényt hoztak, hogy közvetlenül a Westminster előtt nem lehet politikai gyűlést tartani. Ezt egy fiatal nő szándékosan azonnal „megsértette”. A körbe belépve felolvasta az Irakban elesett britek névsorát. Pillanatokon belül megérkezett két rendőrségi autó, tucatnyi rendőrrel és letartóztatták az ifjú hölgyet. Harold Pinter nyilatkozatában azután azt hangsúlyozta, hogy a letartóztatás nyomán az ifjú hölgynek priusza lett.

Pinter ennek alapján is hangsúlyozta, hogy az elégedetlenség a rendszerrel és gyakorlattal szemben nő, de ugyanakkor egyfajta letargia is elhatalmasodik, mert az emberek egy része úgy véli, hogy a dolgokon nem lehet változtatni.

Forrás: Kossuth Rádió, 2006. május 27.

Lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

CLARE SHORT¹⁶

Mikor kövezték meg utoljára a Labour Party-ban? Miért tartott olyan sokáig, hogy elhagyta az LP-t?

I: Nem titok, hogy Ön már régóta csalódott az Új LP-ben. Miért tartott ilyen sokáig, hogy függetlenedjen?

CS: Önnek igaza van, hogy kifejezésre is juttattam egyet-nem-értésemet és többször is a kormány ellen szavaztam. A végső ok az volt, hogy az LP parlamenti frakciójának vezetője azzal fenyegetett, hogy ki fognak zárni, mármint a parlamenti frakcióból és abból a lehetőségből, hogy nyilvánosan kijelentéseket tehessek miután kifejtettem, hogy a nem-teljesértékű parlamenti többség nem valószínű, hogy megvalósíthat választási reformokat. Így nem módosulhat az a rendszer, amely igen arrogáns módon a hatalmat a No. 10¹⁷-ben összpontosítja. Ezek után el vagyok tökélve arról, hogy kifejtsem véleményemet és nem vagyok hajlandó elviselni, hogy állandóan fenyegeessenek és mindezt csak azért, hogy a parlamentben maradhassak képviselőként.

I: Megkérdezte Ön választókerzetének tagjait, hogy kívánják-e, hogy Ön, mint független képviselő lépjen föl?

CS: Lehetetlen, hogy mindenkit megkérdezzek. Választókerzetem tagjai nagyon támogatóak voltak, amikor az utcán beszélgettem velük, illetőleg, amikor leveleket és e-maileket írtak nekem.

I: Vajon az LP nem nagyobb és fontosabb, mint Blair és Irak? Mért nem harcolt tovább az LP-ben?

CS: Én az LP tagja maradtam, de kiváltam az LP parlamenti frakciójából. Az LP újra fog születni, de nagyon is sérült és becsületét is elveszítette.

I: Ön ugyanabban az időben mondott le, mint Robin Cook¹⁸, ha elegendő Labour képviselő lett volna, akkor meggyőzőbben léphettek volna fel a háború ellen. Miképp is lehet az, hogy Ön nem érez felelősséget azért a katasztrófáért, ami azután bekövetkezett?

¹⁶ Clare Short hosszú évtizedek óta Birmingham LP képviselője, a pártvezetőség tagja, a Blair kormány belső kabinetjének minisztere volt, régebben a Tribune rendszeres munkatársa az 1980-as 90-es években.

¹⁷ Ez a Downing Street 10, a miniszterelnökség székhelye.

¹⁸ Cook több felszólalását lásd Évkönyv 2005–2006, életútját lásd 2007.

CS: Az LP parlamenti többség 412, amely a háború folytatását megszavazta 149-el szemben, és az a pótjavaslat, amely azt indítványozta, hogy a kérdést az ENSZ elé kell utalni, 396 szavazattal 217-el szemben bukott el. Lehetetlen volt győzni, minthogy a konzervatívok akkor a kormány mellett szavaztak. Én teljes mértékben kész voltam, hogy a háború ellen szavazzak és már előkészítettem a lemondásomat, amikor Blair tárgyalni hívott. Ő rákérdezett arra, hogy mivel beszélhetne rá arra, hogy ne mondjak le. Azt feleltem, hogy akkor a Palesztin államot megteremtik a megállapodások szerint, továbbá ha Irak újjáépítését ENSZ felügyelet alatt hajtják végre. Blair mindkettőt megígérte, és ezután Bush-t beszélte rá, hogy Palesztina ügyében meghirdesse az új nyitást. Azonban nagyon hamar kiderült, hogy Blair egyik ígérte se vette komolyan. Én úgy ítéltam, hogy a háborút nem lehet megállítani, ám ha mégis megteremtjük a palesztin államot, és Irak újjáépítése ENSZ felügyelet alatt megy végbe, akkor a legrosszabbat mégis el lehet kerülni. Ám nagyon sajnálatos, hogy Blair ígéretei nem értek semmit.

I: Úgy véli, hogy Tony Blairt bíróság elé lehet állítani háborús bűnökért? És ha nem, akkor miért nem?

CS: Én nem hiszem, hogy a Nemzetközi Bíróság fel tudna lépni ellene. Azonban azt hiszem, hogy az LP felszólíthatná arra, hogy távozzon és a parlament kikényszeríthetné, hogy lemondjon, mindazért, ahogyan minket belerántott a háborúba.

I: Nekünk szavazó választóknak nagyon rossz véleményünk van a politikusokról, mint önző és egocentrikus emberekről. Tévednénk ebben?

CS: Az egocentrikusság és a hiúság a politikusok betegsége és a nagy parlamenti többségeknek. Az a körülmény, hogy az LP-ban a „királycsinálók” és a managerek váltak döntővé, ez vezetett oda, hogy szörnyűséges lett az elvtelenség és a megbízhatatlanság.

I: Gordon Brown¹⁹ végigcsinálta Blair mellett az összes rosszul sikerült kalandot. Ön valóban azt hiszi, hogy mi hihetünk abban, hogy ő valamivel is jobb lesz?

CS: Brown okosabb, mint Blair, sokkal elkötelezettebb a szociális igazságosság érvényesítésére és sokkal inkább elkötelezett az LP hagyományai iránt is.²⁰ Azonban ő is megsérült mindennek következtében, amit Blair elkövetett. Én remélem, hogy jobb lesz, de erről nem vagyok meggyőződve.

¹⁹ Brown néhány cikkét az Évkönyv az utóbbi években idézte, Brown maga 1997-től folyamatosan pénzügyminiszter, és az LP második legerősebb embere, a vezérség várományosa.

²⁰ Brown Maxton életrajza nemrégiben élte meg a második kiadást. Ez is bizonyítja történeti gyökereit. Erről lásd Évkönyv 2006.

I: Úgy véli, hogy az LP jelenleg felemelkedő csillagai sokkal kevésbé kötöttek a morális és politikai elvek által, mint az a múltban a politikusokra jellemző volt?

CS: Igen, úgy hiszem ez sajnos igaz.

I: Örvedetes, hogy Ön felkarolta a zöld mozgalmat (környezetvédő mozgalmat), de mért tette ezt ilyen későn?

CS: Én a hatvanas évek gyermeke vagyok. Én mindig is ellensége voltam a mohó és önző fogyasztói gyakorlatnak. 1997-től²¹ jól láttam, hogy a felmelegedés igazi probléma, ám a zöld mozgalom akkor nagyon fejlődéselenes szellemű volt. Én meg voltam győződve arról, hogy a föld forrásait sokkal egyenlőbben kell megosztani a föld népei között.

I: Én éveket töltöttem Afrikában és így meggyőződtem arról, hogy azok a milliárdok, amelyeket segélyre fordítottunk, nem segítettek, hanem sokkal többet ártottak. Egyet ért Ön ezzel?

CS: A segélyeknek egy jó részével visszaéltek és rosszul használták fel, különösen a hidegháború éveiben. Valójában a segélyek elég szűkösek. A G7-ek összesen 60 milliárd dollárt nyújtanak segélyekre, míg 600 milliárd dollárt költenek a fegyverkezésre. Szükséges, hogy segélyeket nyújtsunk, hogy elkerüljük és enyhítsük a katasztrófákat – és ezekből egyre több lesz. Továbbá a segélyek ahhoz is kellene, hogy ezen országok pénzügyi rendszerét is tisztába tegyék és ahhoz, hogy tisztességes egészségügyi és oktatási rendszer jöjjön létre a segélyezett országokban. Túl sok a politika a segélyek körül, de e segélyek nélkül a világ még rosszabbul állna.²²

Forrás: Clare Short – You ask the questions ... The Independent, 2006. november 6.

²¹ 1997-től az LP választási győzelme után kezdődött meg a Blair korszak.

²² I-vel rövidítettük végig az Independent befolyásos napilap nyílt fórumán elhangzott kérdéseket, CS-el jeleztük Clare Short válaszait.

ESEMÉNYEK, ÉVFORDULÓK

Kettős visszapillantás 1968-ra

41 éve a nyugat-európai emlékezetes 1968-as mozgalmaknak. Mi annak idején az Évkönyvben mindjárt a párizsi események 10. évfordulóján az 1978-as kötetben emlékeztünk meg az akkor még jelentősebbnek s a társadalmat megváltoztató eseményekről. Az írást akkor Havel József írta, aki immár tíz éve nincsen közöttünk.

A „COMBAT” KÉT HÉTRE VISSZATÉR PÁRIZSBA

Az Újságíróképző Központ hallgatói az önkormányzati választások idejére újra megjelentetik a napilapot, amely az Ellenállás (la Résistance) idején született és 1974-ben szűnt meg.

Az Újságíróképző Központ (CFJ=Centre de Formation des Journalistes) újra életre kelti a Comba-t, azt a napilapot, amely 1944. augusztus 21-én született és 1974. augusztus 30-án szűnt meg. Ezt a címet keltik újra életre március 7–20. között, hogy az önkormányzati választások idejére kampánylapot hozzanak létre Párizsban.

Foglalkoznak a párizsi jobboldal viszályától kezdve a baloldal győzelmének a reménységéig¹, (ami időközben be is következett), áttérve néhány olyan témára, amely a párizsiak mindennapjaira vonatkoznak. A CFJ 60 első és másodéves hallgatója 12–15 oldalon tárgyalja ezt a fontos aktualitást. Így pl. március 8. sincs feledve: a „Harcoló nők” rovat alkalmat nyújt a mostani képviselőjelölt nők bemutatására is.

Forrás: Le Monde, 2001. március 13.

* * *

JIM MORTIMER

Örület, hogy Busht követjük

(Részlet)

Az utóbbi időkből az USA nem kevesebb, mint 750 kiegészítő javaslatot tett arra, hogy miként lehet az ENSZ-t hatékonyabbá tenni a modern világ-

¹ A baloldal győzött. Erről lásd Évkönyv 2002–2005. Közli és jegyzetelte: Havel Józsefné Sziki Vilma.

ban. Az eredeti határozati tervezetet az ENSZ közgyűlésének elnöke terjesztette be. A *Guardian*-nek köszönhetően elolvashattuk az USA javasolt kiegészítéseinek egy részét. Mindez ijesztő rápillantást nyújt az USA politikájának realitásaira. A kiegészítő javaslatokat az USA jelenlegi ENSZ-béli ideiglenes főmegbízottja, John Bolton terjesztette be, aki csak azért ideiglenes, mert Bush előterjesztésével szemben a Szenátus csak ideiglenes megbízatással hagyta jóvá. Bolton reakciós kijelentései még a szenátus egyes tagjai számára is elviselhetetlenek voltak. Az USA politikai és katonai doktrínáit illetően mindezt röviden úgy lehet jellemezni és úgy vált ismertté, hogy „hegemonia az egész vonalon”. Az egész világon erre a dominanciára törekszik, ahol csak úgy véli, hogy USA érdekek forognak kockán, amit azután katonai hatalmával és különféle nyomásgyakorlással érvényesít is.

Forrás: Jim Mortimer: The folly of following Bush. Socialist Campaign Group News, 2005. október.

* * *

Ken Livingstone Kubában

Ken Livingstone Nagy-London főpolgármestere éles támadást intézett Bush és az iraki háború ellen. Livingstone egyfelől megismételte, hogy Bush tulajdonképpen egyfajta államcsínnyel kerülhetett csak az elnöki székbe, másfelől támadta azért is, hogy gazdasági háborút folytat a kommunista Kuba ellen. Ugyanakkor dicsérte Fidel Castrot és azt, hogy Castro milyen egészségügyi és oktatási rendszert biztosított a kubaiak számára. Livingstone mindezt egy hétvégi kubai látogatás alkalmából mondta el, amely csak első állomása Livingstone egy hosszabb latin-amerikai „túrájának”.

Forrás: Livingstone Lavishes praise on Cuba during visit. The Independent, 2006. november 6.

Livingstone Kubában Castro kommunista forradalmát a XX. század egyik legkiemelkedőbb eseményének nevezte. Livingstone hozzátette, hogy a Castro vezette Kuba az Egyesült Államok félévszázados gazdasági blokádja ellenére ilyen eredményeket tudott és tud felmutatni.

* * *

A Labour (a Munkáspárt) politikai hanyatlással néz szembe

(Rövidítve)

A helyi önkormányzati választások Angliában² aláhúzták és világossá tették Tony Blair befolyásának és népszerűségének hanyatlását. Így az Economist döntő politikai következményeket jelez a brit és USA kapcsolatok terén, minthogy Bush már elveszítette fő spanyolországi és olaszországi szövetségeseit³, akik támogatták őt az iraki háborúban. Ugyanakkor azonban Nagy-Britannia növekvően bizonytalan és ellentmondásos kapcsolatai Európához változatlanul megoldatlanul maradtak. London sokkal inkább bebonyolódott az európai dolgokba, mint sok ember ezt gondolja vagy látni szeretné. Ez részben következménye a hagyományos szigetországi múltnak és politikának, amit az euroszkeptikus média még inkább felfúj. Ugyanakkor, amikor Berlin úgy tűnik, hogy hajlik arra, hogy újra felkarolja az Európai Alkotmány ügyét. Az LP óriási veresége az utolsó helyhatósági választásokon még csak növelték és felerősítették az LP-n belüli ellentéteket és feszültségeket. Tony Blair azonnal átalakította kabinetjét valószínűleg olyan szándékkal, hogy meggyengítse a korábban hozzá legközelebb álló második legerősebb embert, Gordon Brownt, a pénzügyminisztert.⁴ A választásokon a választásra jogosultak közül csak az emberek 37%-a voksolt, vagyis éppen csak hogy valamivel több mint 8 millió.⁵ A választás nyomán a BBC elemzője megállapította, hogy amennyiben most általános parlamenti választást tartottak volna, akkor azt a Konzervatív Párt nyerte volna meg. A toryk még Londonban is győztek, csak Manchesterben nem. A londoni keserves eredmények nyomán írta a Financial Times, hogy a Konzervatív Párt valóban talpra tudott állni. E párt a legjobb eredményt érte el az utóbbi 14 év helyi községtanácsi választásain.

Az angolok kezdenek ráunni arra a szappanoperára, amely Blair és Brown ellentétéről és párviadaláról szól és az egész arra a shakespeare-i színjátékra utal, amikor valaki várományosa a királyi trónnak, de sohasem lesz belőle király.

Tony Blair-ről most úgy írnak és beszélnek, mint annakidején Margaret Thatcherről, amikor az már éppen hanyatlóban volt és amikor pártja már

² A választásról lásd bővebben Steve Parsons írását e kötetben.

³ Aznar és Berlusconi vereségéről lásd az Évkönyv köteteit az utóbbi években.

⁴ Brown személyéről és politikájáról lásd Évkönyv 2004–2007.

⁵ Lásd az 1-es lábjegyzetet.

leváltására készült. A Financial Times „természetesen” már úgy tippel, hogy a választásokon már nem Brown az igazi befutó, hanem Cameron a Konzervatív Párt új vezére.

Ugyanakkor azt nehéz megjósolni, hogy mi is lesz ennek a választásnak az eredménye akkor, ha a választási küzdelem fő harci kérdése, Európa, illetve az Európába való teljes belépés lesz a tét.

Forrás: Lotta Comunista, 2006 május. Bulletin 2006 július. (Szerkesztőségi aláírás nélküli cikk) – (A Bulletin Emilio Gianni küldte meg az Évkönyvnek.)

* * *

A polgárháború áldozatainak emléke megosztja Spanyolországot

Madridi tudósító:

Azután, hogy 2006 júliusában a minisztertanács jóváhagyott egy törvényt, amely „történelmi emlék” néven lett hivatalosan ismert, célozva ezzel a polgárháború és a diktatúra áldozatai emlékének rehabilitására, egyfajta spekuláció kezdődött meg a spanyol újságokban.

Egy évvel később ennek a törvénytervezetnek a jövője elhomályosodott. A PP (=Parti Populaire= Néppárt) konzervatívjai visszadobták, a szöveg a parlamenti kisebbségi csoport követeléseinek a tárgya. Tehát a szocialisták, akiknek csupán relatív többségük van, szükségük van bizonyos személyek támogatására, hogy a törvénytervezetet elfogadtassák, mielőtt decemberben feloszlatnák a parlamentet, ami Luis Zapatero egyik fő ígérete volt.

Forrás: Le Monde, 2007. szeptember 12.

Közli *Hável Józsefné Sziki Vilma.*

* * *

STEVE PARSONS

A svédországi választásokról (2006)

Anitra tánca (Gréeg Per Gyut-je nyomán)

Szemben azzal, amit a legtöbb választási tudor előre állított (noha egy éven át minden választási poll (előrejelzés) azt mutatta, hogy a választási végeredmény rendkívül szoros lesz a két befutó között) a svéd általános par-

lamenteni választás 2006. szeptember 17-én nem hozta meg a Svéd Szociáldemokrata Munkáspárt (SAP) újráválasztását a kormány élére. Mindez után történt, hogy a SAP 12 éven át megszakítás nélkül állt a kormány élén. Egy új szövetség, amely négy jobboldali pártból állt össze, nagyon kis győzelmet aratott, amelynek során megkapta a szavazatok 48%-át, szemben a baloldali blokkal, amely 46.2%-ot kapott. Ez azt jelentette, hogy a Riksdag, vagyis a svéd parlamentnek összesen 349 parlamenti helyéből a jobboldal 178 helyet szerzett meg, ami azt jelentette, hogy az utóbbi harminc év során első ízben Svédországnak jobboldali többségi kormánya lesz.

Ami a SAP-ot illeti, az előző 2002-es választáson elnyert 39.2%-ról a mostani választáson 35.2%-ra esett vissza – noha ennek ellenére a SAP maradt az ország legnagyobb, legerősebb pártja, ez 1914 óta a SAP legrosszabb eredménye, ami persze rávilágít arra, hogy a SAP-nak az elmúlt évszázadban domináns szerepe volt és a legutóbbi 75 évből 65 éven át a SAP kormányzott. Ráadásul a SAP elveszítette a stockholmi városháza irányítását is. Ezen a 2006 évi választáson történt meg, hogy a jobboldal legerősebb pártja nagy sikert ért azzal, hogy szavazatainak számát 10.7%-kal tudta növelni, ami azt jelentette, hogy végeredményben a leadott szavazatok 26.1%-át szerezte meg. Ez volt a jobboldali párt legnagyobb eredménye 1928 óta. Ez azt jelenti, hogy ez a párt lett a parlament második legnagyobb pártja. E párt vezetője Fredrik Reinfeldt lett az új kormánykoalíció feje. A másik három kisebb tagja a jobboldali szövetségnek: a Liberális Néppárt (Folkepartiet liberalerna), a Kereszténydemokraták és a Centrum Párt. Egyedül a Centrum Párt volt az, amely növelni tudta szavazatainak számát. A többi jobboldali kis párt szavazatokat veszített a mérsékeltek javára. A SAP-tól balra álló baloldali pártok szintén nagyon rossz eredményt értek el, ami összesítve azt bizonyítja, hogy a 2006 évi választás jobbratorlódást hozott Svédországban. A Baloldali Párt, a Vänsterpartiet, csakúgy mint a Zöld Párt, az elmúlt években nélkülözhetetlen támogatást nyújtottak a szociáldemokraták vezette kormánynak, e baloldali pártok most 8.4%-ról 5.8%-ra estek vissza. Alig tíz évvel ezelőtt, 1998-ban, ezek a baloldali kis pártok elérték legnagyobb sikerüket, amikor a szavazatok 12%-át kapták meg.

A zöldek nagyon kis előrehaladást értek el (0.6%-ot). Viszonylag jó eredményt értek el a nagyvárosokban, így Stockholmban és Göteborgban és más egyetemi városokban, végeredményben 5.4%-ot értek el.

Az exit poll eredmények után a megkérdezettek válaszaik nyomán úgy tűnt, hogy a szavazók 41%-a szavazott jobbra, ugyanakkor csak 37% vallotta magát baloldali szavazónak. Ez kiáltó ellentétben áll a 2002-es választás

hasonló felmérésével, amikor 44% vallotta magát baloldalinak és csak 34% jobboldalinak.

Ezek után mi a magyarázata a jobboldal előretörésének. Göran Persson aki 10 éven át vezette a szociáldemokrata kisebbségi irányítású kormányt, azon az alapon vezette a választási kampányt, hogy ő továbbra is fenn kívánja tartani a szociális stabilitást és a gazdasági sikert. A gazdasági mutatók szerint a gazdasági növekedés valóban 4-5%-os (évente), ez a növekedési arány egyike a legmagasabbaknak Európában, mind az infláció, mind a gazdasági deficit alacsony, amit a legtöbb kormány megirigyelhetne Európában.

(A brit Independent, az egyik legnagyobb politikai napilap 2007. február 20-i számának cikkírója írásának olyan címet adott: „Jobboldali áttörés: A svéd álom vége?”) Persson, akinek gúnyneve fordításban az, hogy „halálbiztos”, tökéletesen meg volt győződve arról, hogy a választást csakis ő és a SAP nyerheti meg, és ez a kifejezett arrogancia, ami párosult azzal, hogy a választók körében jelentkezett egy óhaj a változtatásra, hogy valami új történjen, kétségtelenül arra vezetett, hogy a szociáldemokraták szavazatokat veszítettek.

Mindez összeszövődött azzal, hogy egy sor korrupciós botrány is kipattant, amelyek között egyesek érintették magát a miniszterelnököt is, aki kihasználta azt, hogy ő közvetíthetett a SAP, a szakszervezetek és a kormány között és ily módon ismerőseit és családjának egyes tagjait jól fizetett állásokba helyeztette el. Például, Persson felesége, Anita Steen, akit 2005-ben kineveztek a svéd állami alkoholkereskedelmi monopólium élére, ami önmagában véve is azután további megvesztegetésre vezetett. Anita Steen ugyanakkor a Skandináv Airlines (a svéd MALÉV) igazgatótanács is tagja lett. Minthogy e társaságot részint ugyancsak a svéd állami pénzekből tartják fenn, így sokan rákérdezhettek arra, hogy hogyan lehetséges, hogy a miniszterelnök felesége ilyen posztot töltsön be. A házaspár egy hollywoodi sztárokéhoz hasonló villában lakott, amelyet testvére nevére írtak, amit joggal lakott, amelyet testvére nevére írtak, amit joggal azzal gyanúsíthattak, hogy az adózások elől kívánt kitérni. Természetesen mindez csak a jéghegy csúcs, ha azt tanulmányoznánk, hogy kik voltak a SAP képviselőjelöltjei, akikről az derülne ki, hogy ezek a párt leggazdagabb tagjai voltak (A jobboldal veszi át a hatalmat World Socialist Web Site 07.9.20.).

Amikor azt vizsgáljuk, hogy mi volt a jobbrafordulás mélyebb oka, akkor szembetalálkozunk azzal a ténnyel, hogy az elmúlt tíz évben maga a szociáldemokrata kormány folytatott egy neoliberális gazdasági és szociális politikát. Azok, akik abban bizakodtak, hogy Persson a 2002-es választási győzelem után megváltozik és a neoliberális politikát feladva visszatér

a hagyományos szociáldemokrata politikára, és arra fog törekedni, hogy megvédje a svéd jóléti állam vívmányait, mindezt ráadásul azzal együtt, hogy egy valóban független külpolitikát is folytasson (Olof Palma szellemében) mindezek csálódtak.

Így amikor 2003-ban kirobbant a közösségi szektorban (public sector) a közelmúlt legnagyobb sztrájkja, amellyel együtt hatalmas háború-ellenes tömegtüntetések zajlottak le és tiltakozások az ellen, hogy Svédország csatlakozzon az Európai Monetáris Unióhoz- akkor ezeket a tüntetéseket szétverték, ami egyúttal azzal járt, hogy a szakszervezetekben és a baloldali aktivisták soraiban egyfajta demoralizálódás következett be. A baloldali Vänsterpartiet nem tudott igazi vezetőt és igazi alternatív politikát kínálni, túlságosan el volt foglalva azzal, hogy biztosítsa a SAP számára a szükséges parlamenti támogatást ahhoz, hogy Persson kisebbségi kormányát hivatalban tarthassa. A baloldal amiatt is gyengült, hogy a feministák sorában szakadás történt. A baloldali irányultságú korábbi vezető, Gudrun Schyman, új pártot alakított saját vezetésével. Ez a párt a 2006-os választáson azonban csak 0.7%-ot tudott szerezni. Ez a program, amely az állami tulajdon további kiárusítását és mindenféle deregulációs intézkedéseket tartalmazta, mindezt azért, hogy egy vállalkozásbarát és piacbarát légkört teremtsenek – ez a politika folytatódott. Így az állami telefon vállalatot privatizálták ugyanúgy mint a tömegközlekedés, a nyugdíjrendszer, a bankok és az energiaszolgáltatásokat, a postát miként privatizálják az egészségügyi rendszert is, mindent kinyitottak, kiárusítottak a piaci erők számára, valamint a nemzetközi tőke befolyásos vállalatai és urai számára. Sven Nelander, a Svéd Szakszervezeti Szövetség (LO) kutatója úgy számolta ki, hogy az a folyamat, amely 1967-től 1981-ig tartott, és bevételek gazdasági egyenlősége felé mutatott, az mostanra visszajára fordult. Nelander adatai szerint csak 1990-es években a gazdasági bevételek terén 22%-kal nőtt az eltérés és a munkásoknak a munkabérei relatívan elmaradtak más szociális csoportok bevételeinek emelkedésétől.

Ugyanakkor Persson a 2006-os választási kampány során azt hangsúlyozta, hogy a munkanélküliség Svédországban csak 5%-os, ezzel szemben más megközelítésben és igazabb adatfelvételek szerint a bevándorlók és a fiatalon munkába-állók körében ez a munkanélküliség valójában 15–18% között van.

A választás kimenetele egyúttal taktikai kérdés is volt, különösen ami a jelenlegi svéd szélsőjobboldali pártot, az úgynevezett mérsékelteket illeti. Ők tanultak a 2002-es választás számukra végzetesen rossz eredményeiből, amikor is az elvakultan végzetes liberális politika egyszerre követelte és sürgette az adók lefaragását és a bevándorlás elleni rendszabályokat,

ami végül is arra vezetett, hogy szavazataikból 7%-nyit veszítettek (1998-ban 22.9%, míg 2002-ben már csak 15.3%), ekkor tűnt fel, egy nagyon jóvágású vezető, aki mondatait szinte Tony Blair fellépéseiből másolhatta volna le. Ő volt az, aki a pártot újraindította, azzal a névvel, hogy ők az „új mérsékeltek”, ez a vezető egyúttal leszólt a neoliberális politikát és élesen támadta Perssont a munkanélküliség kérdésében is, egyúttal azt hangsúlyozta, hogy ő „a munkakészség ösztönzésére törekszik”. Ez az új vezér nem lépett felhatározottan azzal, hogy a svéd jóléti államot fel akarja számolni, hanem csak azt hangoztatta, hogy azt jobbá kívánja tenni. Ez az új „Mérsékelt Párt” a választási kampány során olyan jelszót adott ki az interneten, hogy „Üdvözljük az új svéd munkáspártot”. Úgy tüntették fel, hogy ők törődnek a munkások jólétével és azzal, hogy az emberek munkához juthassanak. Mindez jól kifizetődött és tetemesen hozzájárult szavazataik számának megnöveléséhez – beleértve azt, hogy valóban munkásszavazatokat tudtak elnyerni. Végül is ez a párt több munkásszavazatot tudott elnyerni, mint a Baloldali Párt. Amikor Persson a választási harc során úgy lépett fel, hogy az „új mérsékelttekkel” szemben ő az, aki megvédi a svéd jóléti állam vívmányait, akkor ezt igazán nem lehetett az emberek körében elhíthetni.

A választás másik szomorú és elgondolkoztató tanulsága, hogy a választások során a Svéd Demokrata Párt erősödött meg. Ez a párt egy szélsőségesen rasszista párt, amely országosan el tudta nyerni a szavazatok 3%-át, sőt Dél-Svédországban meg tudták szerezni a szavazatok 10%-át is. (E pártnak több mint 200 képviselője van a helyi önkormányzatokban.) Az elért eredmény kevés volt ahhoz, hogy bejussanak a parlamentbe, de ahhoz elég volt, hogy tetemes állami támogatásban részesülhetnek. A veszély az, hogy a legközelebbi választáson még inkább megerősödhetnek, ha csak a baloldal ezt a kihívást és veszélyt nem veszi igazán komolyan.

A választások után a SAP vezetőt változtatott és mint Dániában, Svédországban is egy olyan nőt választott pártvezérnek, akire általában úgy tekintenek, hogy az illető a párt jobboldalán áll. Így azután nincsen semmi remény arra, hogy valami komolyabb változás történne az uralkodó neoliberális ortodoxiával szemben. A Baloldali Párt és a Zöldek megkísérik azt, hogy elhatárolják magukat a SAP-tól, illetőleg a SAP által folytatott politikától.

A jobboldali szövetség vezette kormány egy éve van hatalmon Svédországban és csökkentette a jövedelemadót, valamint a tulajdon és vagyonszármazékos adót eltörölte, ám ezt a tevékenységét lefékeztek a kirobbanó botrányok, ami azután arra vezetett, hogy egy sor miniszternek le kellett mondania. Mindez arra emlékeztet, amikor Svédországban szintén egy jobboldali kor-

mány állt az ország élén 1991–1994 között. Ezt a kormányt azután azzal zavarták el, hogy ez a kormány teljesen alkalmatlan mindenre és káoszba döntötte az országot. Az új „Mérsékelt Párt” vezetője, aki jelenleg miniszterelnök, Fredrik Reinfeldt, nagyon vigyáz arra, hogy az országot a NATO tagjai közé bevonja, ám nehéz megmondani, hogy ezt a célt el fogja-e érni, már csak azért is, mert az bizonyos, hogy a svédek többsége ezt ellenzi, ám lehetséges, hogy a hátsó kapun ezt mégis megteszik, amit megkönnyít az is, hogy a szomszédos ország Norvégia NAZO tag, valamint az is, hogy a legmagasabb szintén folyik a katonai, technikai tapasztalatok és fegyverek cserélése.

Másfelől az új kormány arra törekszik, hogy felgyorsítsa az állami tulajdonban lévő nagyvállalatok részvényeinek eladását, ami minden bizonnyal a legnagyobb méretű privatizálás lesz, ami eddig az északi országokban történt. Noha a jobboldali szövetség népszerűsége erősen megcsappant, és a legújabb közvélemény-kutatások szerint jelenleg már jócskán kisebbségben van, ámde mindennek ellenére nagyon kevés előjele van annak, hogy a közeljövőben ez a neoliberais politika megváltozzon vagy azt megváltoztassák.

(A szerző az írást az Évkönyv számára készítette.)

* * *

A belgiumi helyközi választások

(2006. október 8.)

A választás nem hozott semmiféle meglepetést. Flandriában a gazdagabb és nagyobb országrészben ismét a kereszténydemokraták győztek, míg Valloniában, a franciaajkú déli országrészben a szocialisták. A vallonellel, de már leginkább bevándoroltak ellenesen nacionalista Flamand Blokk Flandriában ismét a második helyre került, a liberálisok meggyengültek. Antwerpenben, Flandria legnagyobb városában (ahol a két világháború között hosszú ideig Camille Rumszans a II. Internacionálé főtitkára volt a polgármester) most a Flamand Blokk a mások helyre szorultak. A blokkal a többi nagy párt azonban semmiféle szövetségre nem hajlandó lépni.

Jemnitz János

* * *

BAUL BOND

Belgium a szakadás szélén

(Némi rövidítéssel)

Az új választás után (2007 évi) Belgiumnak még nincs új kormánya. Albert király másodszor is levélben fordult a flamand keresztény demokratákhoz azzal a kéréssel, hogy ők alakítsanak kormányt, két hónappal azután, hogy ezt már egyszer megkísérelte. Több jel arra mutat, hogy az elmélyülő válság során a régi ellentétek az ország egységét is fenyegethetik. A szerző arra utal, hogy az ország északi flamand részében a lakosság kész arra, hogy az országot kettészakítsák.

Június 10-én a szavazók kiszorították az addig uralkodó Flamand Liberális Flamand Liberális Pártot, Guy Verhofstadt pártját. A választás győztese a jobboldali Flamand Keresztény Demokrata Párt volt, szövetségben az Új Flamand Szövetséggel. Az egész országban a keresztény demokrata és a liberális pártok a 150 tagú parlamentből 81 mandátumot szereztek meg. Ez elégséges lett volna egy kormány megalakításához, de arra nem, hogy a kétharmados többséget megszerezzék, amely szükséges lett volna az alkotmánymódosításhoz. Leterme, a Flamand Keresztény Demokrata Párt vezetője vállalkozott az új kormány megalakítására. Ez azonban néhány hónap után sem történt végül meg.

A Verhofstadt-kormány ügyvezetőként a helyén maradt. Ez a kormány jóváhagyta jelentős belga haderőnek további libanoni szolgálatát az ENSZ kötelékében. Egy új kormánynak új költségvetést is kellene előterjesztenie.

Belgium egy tíz és félmillió ország, amely mélyen meg van osztva nyelvi alapon. Az ország északi felében, amely a gazdagabb, a flamandok laknak és felkerekítve, ott hatmillió ember él. A francia ajkú vallonok délen élnek, és ők négy millióan vannak. Van egy parányi német ajkú kisebbség, Wallonia keleti szögletében. Az utóbbi 45 évben az országon belül ezek az ellentétek elmélyültek. A tárgyalások érintették a regionális autonóm területek kialakítását is. Az országban a választás nyelvi területek alapján történik.

Történetileg valamikor Wallonia volt a gazdagabb terület, de az 1960-as évektől a nehézipar összeomlása és annak felszámolódása után ez az országrész szegényedett el. Flandria, amely régebben mezőgazdasági terület volt, az új iparosodás révén az új technológia letéteményese, és a gazdagabb országrész lett. Az arányokat illetőleg az országos GDP-ből Flandria lakosaira esik a gazdagság 60, míg a vallonokra csak a 20 százalék. A mun-

kanélküliséget illetően Walloniában ez 17.6 százalékot tesz ki, míg Flandriában csak 9.3-at.

Ezen a talajon azután erősödött föl a flamand nacionalizmus, a különféle flamand jobboldali szervezetek, amelyek azután meg kívánják tagadni, hogy adót fizessenek a szegényebb vallonok számára. (A vallonok 15 százaléka a különféle segélyekből él.) A jobboldali flamandok úgy beszélnek a vallonokról, mint egy zsák kőről, amelyet nekik kell cipelniük.

Ez a magatartás és felfogás nemcsak a szélsőséges flamand csoportokra jellemző Flandriában. Leterme utalt arra, hogy a vallonok nem tudják megkülönböztetni azt, hogy nagyobb regionális autonómiát adjanak, illetve a valóságos szeperatista törekvéseket.

Leterme nem tudta megszerezni sem a vallon keresztény demokraták, sem a vallon liberálisok támogatását, ezután jegyezte meg, hogy ez viszont azt jelentheti, hogy ez elősegítheti az ország kettészakadását, ami pontosan Wallóniában okozna gazdasági katasztrófát.

Miközben Flandriában élesen bírálják vallon politikusokat, beleértve „tegnapi” vallon keresztény demokratákat is, Leterme maga tartózkodott attól, hogy személyeket bíráljon. Ugyanakkor az elmúlt évben mégis kijelentette, hogy a vallonoknak nincs meg az „intellektuális képessége” arra, hogy megtanuljanak hollandul, illetve flamandul. Egyúttal megjegyezte, hogy Belgium tulajdonképpen „történelmi véletlen” folytán jött létre. Ugyancsak ő jelentette ki, Belgium tulajdonképpen nem áll másból, mint „a királyból, a futballcsapatból és a sörből”.

Augusztus óta a viták arról folytak, hogy a régiók nagyobb lehetőséget és jogokat kapjanak az egészségügy, az adópolitika, a közlekedés, a gazdaságpolitika, a jogalkotás és bevándorlási kérdések terén. Leterme végül is augusztus 25-én visszalépett és lemondott arról, hogy ő alakítson kormányt. A király, akinek feladata az ellentétek áthidalása, új kezdeményezéseket tett.

Ezek a megbízatások azonban nem vezettek eredményre. Akadtak olyan flamand politikusok, akik az azonnali szétválást szorgalmazták. Egy legújabb, a flamandok körében megtartott közvélemény-kutatás szerint a flamandok közel fele támogatná az önálló Flandria megalakítását, ugyanakkor Wallóniában csak a vallonok 20 százaléka szorgalmazná az önálló Wallónia megalakítását.

Forrás: World Socialist Website, 2007. október 3. (Az internetes anyagot Pach János juttatta el az Évkönyvnek.)

RORY CARROLL

Márquez 80. születésnapját Castróval töltötte

(Rövidítve)

Két régi jó barát, mindketten félig visszavonultan találkoztak, hogy egymással kicseréljék az új híreiket. A betegeskedő Castro felkelt betegségéből és egy hosszú sétát tett vele. A séta közben szenvedélyesen beszéltek meg Latin-Amerika helyzetét és a globális felmelegedés okozta új problémákat. Gabriel Garcia Marquez a kétszeres Nobel-díjas író a látogatás előtt eltűnt a világ szeme elől és nem engedte, hogy nagy zajjal megünnepeljék 80. születésnapját. Márquez a kubai vizit után megerősítette, hogy Castrot nagyon jó formában találta. Márquez hangsúlyozta, a spanyol El Pais-nak adott interjújában, hogy a régi Fidelt láthatta újra. Márquez megjegyezte, hogy Fidel Castro nemrégiben fogadta Hugo Chávezt és a haiti-i elnököt, és megjegyezte, Márqueznek, hogy kivel van annyira jóban, hogy csak keresztnevről szólítja őket.

Forrás: Rory Carroll: Márquez avoids 80th birthday celebration to walk with Castro. The Guardian, 2007. március 16.

* * *

Az 1917 évi kivégzések évfordulója

Az RFI 2007. június 29-i adása nyomán

Franciaország északi városaiban, elsősorban Lens iparváros környékén most tartják a megemlékezéseket azokról a megtorlásokról, amelyeket 1917 júniusában a sztrájkoló nők ellen foganatosítottak. A megtorlások során, a nyilvánvalóan textilmunkásnők sztrájkjának elfojtása végett 25 munkásnőt lőttek agyon. Erről hosszú ideig a francia nyilvánosság hallgatott és először a 80. évfordulón, 1997-ben Jospin⁶ miniszterelnöksége idején emlékeztek meg róluk – maga Jospin is. Idén ez a megemlékezés megismétlődött több városban is.

Hallgatta és lejegyezte **Jemnitz János**

* * *

⁶ Jospinról és a Jospin korszakról hosszabban lásd Évkönyv 2002.

Parlamenti és elnökválasztás Ausztráliában

RFI 2007. november 25 - 26-i adásai nyomán

A második évi konzervatív és liberális kormányzás után a november 25-i választáson Ausztráliában a Munkáspárt győzött. Kevin Rodd a Munkáspárt vezére, mint új miniszterelnök első nyilatkozatában kijelentette, aláírja a Kiotói Egyezményt, visszavonják majd a csapatokat majd Irakból, kórházakat és iskolákat építenek, és a „felmelegedés” ellenében a vasutakat fogják támogatni.

Hallgatta és lejegyezte: **Jemnitz János**

* * *

Szeperatista „forradalom” érlelődik Belgiumban

(Rövidítve)

A brüsszeli amerikai követség arról értesült, hogy a flamand többség arra törekszik, hogy Belgium egységét megtörve külön váljon. Valamikor a szeperatista szónak nagyon rossz kicsengése volt, mára már napi használatban van.

Belgium gazdasági és kulturális válságban van, és egyre közelebb kerül ahhoz, hogy az ország szétessen. Ez nem olyan küzdelem, amelyben lőnek, s amelyet gerillaharc kísér, hanem ami a sajtóban, a médiában, a klubokban és rendezvényeken folyik nap mint nap, ahol ezekről a kérdésekről szó esik. Belgiumnak három hónapja nincs kormánya, és Albert király már háromszor interveniált s tett kísérletet a kormányalakításra – eddig sikertelenül. A flamandi parlamentet összehívták rendkívüli ülésre, ahol már ezt a különválást vitatták meg. A vallonok ezt hevesen ellenzik, mint-hogy sokaknak az élete függ attól, hogy megkapják a kormány anyagi segítségét.

Csehszlovákia szétválása a flamandok részére ugyancsak példaértékű – további kérdés, hogy mi lenne a fővárossal?

A flamand kormány egyik minisztere, aki a külügyekért és a turizmusért felelős, jelentette ki a napokban, hogy a flamandok nem olvassák, hogy mit ír a vallon sajtó, és ugyanez igaz fordítva is.

Jelenleg a Brüsszel környéki Merchtem kisvárosban a hatóságok úgy intézkedtek, hogy a francia nyelvet egyszerűen kitiltották az iskolából, a francia ajkú gyerekeknek tilos franciául beszélni, és szüleiük ha az iskolába mennek ügyintézésre, és nem tudnak flamandul, fordítót kell magukkal vinniük. Több belga ezt és a szeparatizmust rossz üzenetnek tartja Európa és a világ számára.

A *Le Soir* című ismert napilap szerkesztője, Beatrice Delvaux kijelentette, hogy ami korábban elképzelhetetlennek tűnt, az most már nagyon is elképzelhető. A *La Libre Belgique* című nagyon elterjedt napilap közvélemény felmérése szerint a vallonok és flamandok 40 százaléka egyaránt úgy gondolja, hogy a következő évtizedet Belgium már nem fogja egységesen túlélni.

Az utóbbi években tartott választásokon (akár helyi, akár parlamenti) a flamand nacionalista párt minden esetben sikeresen megerősödött. A flamand nacionalisták egyik jobboldali vezére az utóbbi napokban kijelentette, hogy Flandria függetlensége immár reális lehetőséggé vált. És ahogy ő fogalmazott, szerinte: „Ezt a forradalmat nem lehet már megakadályozni.” Ezt a vezetőt azonban más mérsékeltebb flamand pártok kirekesztették maguk közül, hogy túlságosan is rasszista és voluntarista.

Pierre Vercauteren, a Mont-beli Katolikus Egyetem tekintélyes vallóniai tanára állapította meg, hogy az ellentétek régi gyökerűek, csak mára már olyan stádiumba jutottak, hogy a két országrész fiataljai valóban nem is értik meg egymást.

Forrás: Washington Post 2007. szeptember 21.

A cikket Pach János juttatta el az Évkönyvnek.

* * *

A belgiumi új kormány megalakulásához

Az RFI adatai nyomán

December 21-én jelentették be, hogy az új belga kormány a félévi kormányválság után ötpárti koalíció alapján megalakult a régebbi flamand kereszténydemokrata miniszterelnök vezetésével. A kormány csak három hónapra ügyvezetőként alakult meg, amit a belga parlament december 23-án fogadott el.

Hallgatta és lejegyezte *Jemnitz János*

* * *

A belga helyzethez

Az RFI 2007. december 4-i adása nyomán

Az ügyvezető miniszterelnök (Verhoven) miután a királytól új felkérést kapott a kormányalakításra, a Liberális Párt vezetőjeként a belga szocialista párttal (nyilván a vallon szocialistákkal) kezdett tárgyalásokat az új kormány megalakításáról.

(Számomra több magyar és amerikai Belgiumot érintő cikk és még több rádióadás után ez volt az első adás, amikor egyáltalán szó esett a szocialista pártról, amely egyébként a médiában, beleértve a Népszabadságot, tökéletesen eltűnt.)

Hallgatta és lejegyezte **Jemnitz János**

* * *

Van kormánya Belgiumnak!

Féléves szünet után, ezen a napon a Belga TV (az RTBF) 13,30-kor kezdődő adásában bejelentette: Guy Verhofstadt liberális flamand miniszterelnök vezetésével, a király kinevezte a 14 tagú ideiglenes kormányt, amely három hónapig irányítja majd Belgiumot. A három nőből és tizenegy férfiből és öt pártból alakult kormányt, a korábbi miniszterelnök vezeti.

A hathónapos intervallumot az okozta, hogy a flamandok önállósodási vágya óriási vitát váltott ki Belgiumban, amely majdnem az ország kettészakadásához vezetett. Két nappal a megegyezés előtt olyan hírek keringtek, hogy a belga CDH nélkül alakul meg az ideiglenes kormány. Elio de Rupa a PS elnöke ekkor jelentette ki: a PS mindent megtesz, hogy a CDH visszatérjen a kormányzásba, ami végül is megtörtént. A 194 napos kormányválság után, a CD&V elnök-helyettes Yves Letermes kijelentette: vannak akik ellenkezve, de mégis részt vesznek az új kormányban, mert fontosnak tartják a modernizálást.

A kormányprogram tíz fejezetből áll, amelyben a vásárlóerő növelése, az adók csökkentése és a börtönök biztonságának kérdése is szerepel, ez utóbbi aktualitását a kormány megalakulásának napján kipattant, a Belgiumot fenyegető terrorista ügy indokolta.

December 24-én - az RTBF adásának II. Albert király a szokásoktól eltérően nem csupán jókívánságait fejezte ki az ünnepekre, hanem méltatta a kormány jelentőségét. Ezután az öt párt képviselői közül Anne Marie Lizin (PS), Christine Defrain (MR), Etienne Schouppé (CD&V) és még néhányan

egymás után erősítették meg a kompromisszumra való készségüket, a megbékélést és hogy a másik nyelvének ismeretét milyen fontosnak tartják.

Forrás: TV-5 RTBF – 2007. december 21.

Közli és jegyzetelte *Hável Józsefné Sziki Vilma*

* * *

GEVIN RAE

Lengyelországban a „Jog és szociális igazság” kormánya vereséget szenvedett

(Erősen rövidítve)

Két évi kormányzás után a „Jog és szociális igazság” párti kormány a múlt havi választáson súlyos vereséget szenvedett és a rivális Civil Platform aratott győzelmet. A PiS kormány, az újabb idők legreakciósabb kormánya volt Lengyelország történetében, amely szövetséget épített ki a katolikus egyház legreakciósabb csoportjaival, rendkívül konzervatív szociális politikát folytatott mind az abortusz, mind a szexuális jogok kérdésében és egy kifejezetten éles USA-barát külpolitikát, ami Lengyelország több szomszédját is szembe fordította az országgal. Ezt a vereséget mind Európában, mind Lengyelországban a progresszív körök csak üdvözölhetik. A kormányváltás új lehetőségeket csillant fel a baloldal számára. Az új kormány szintén egy jobboldali konzervatív színezetű kormány, amely radikális neoliberais gazdasági programot fogantatosít. A munkanélküliség 20%-ot ér el és a szociális társadalmi különbségek egyre elmélyülnek. A politikát pedig sokak szerint egy korrupt politikai elit uralta és uralja.

Forrás: Gavin Rae: Poland,s „Law and Justice” government suffers defeat, Socialist Campaign Group News, 2007 november

* * *

Választás és eredménye Guatemalában

Az RFI 2008. január 14-i adása nyomán

A guatemalai parlamenti választás teljes fordulatot hozott és az új elnök hangsúlyozottan szociáldemokrata programot hirdetett – maja arculattal. A fő célkitűzés az iszonyatos szegénység orvoslása és az eddigi katonatiszti

uralom és visszaélések felszámolása (ne feledjük, hogy szomszédos Nicaraguában még tavaly következett be ez a balra átfordulat – amikor ott Daniel Ortega került vissza a hatalomba).

Hallgatta és lejegyezte **Jemnitz János**

Ezt a fejezetet 2008 januárban zártuk. A francia, dániai, olasz és spanyolországi parlamenti választásokról a következő kötetünkben szólunk.

A MUNKÁS ÉS SZOCIALISTA SAJTÓ TÖRTÉNETÉBŐL

Revue Socialista¹ (1909)

A Revue Socialiste-al ill. e francia szocialista folyóirat történetével és egyes évfolyamainak bemutatásával az Évkönyv többször is foglalkozott. Ezúttal az 1909-es száz évvel ezelőtti nyitó szám első cikke a hajdani megalapító és főszerkesztő, az ekkor már nem élő Benoit Malon² tollából származott. Az írás az örökzöld témával a belgiumi munkásmozgalom helyzetével kapcsolatban akkor is különválasztva tárgyalta a flamandok és vallonok helyzetét és reagálásait – bár száz évvel ezelőtt az ország széteséséről még nem volt szó – (azóta a „fejlődés” furcsa eseményeket hozott a nacionalizmus történetében).

Malon mindjárt első mondatában megállapítja (ez elég lélegzetelállítónan modern), hogyha „valaki a POB³ (a Belga Munkáspárt) akar foglalkozni, akkor nem veszítheti szem elől, hogy az ország két rész federációjából áll, és a különleges vonások Belgium esetében sokszor erősebbek mint a centralizációs erők.⁴ Malon számba veszi a nyelvi és vallási különbségeket is, ám ezután hangsúlyozza, hogy mindennek ellenére „reméli”, hogy a munkások ezrei felül tudnak emelkedni a szomszédos országban ezeken a különbségeken és ezt fogják segíteni mind a francia, mind a német szocialisták. Mindemellett Malon mégis aláhúzza, hogy a nyelvi különbségek ebben az országban mégis „kapitális” jelentőségűek. Malon megjegyzi, hogy az 1900-as népszámlálás szerint a vallonok száma 2 500 000 volt, míg a flamandok már akkor is többségben voltak, de csak 2 800 000-en. Az utóbbiakról azt is megállapítja, hogy többségük a nagy városokban élt és a burzsoáziához tartoztak. A vidéki falvakban ez a választóvonal ugyancsak nagyon élő. Ez a különbség Malon szerint nem változott a XIV. évszázad óta. Ezek után leszögezi, hogy a két népcsoport egymás mellett él „közös intézményekben és közös érdekek alapján” (ez napjainkban már feltűnő megállapítás, amit főleg a flamandok pártjai és politikusai már nem írnának alá).

¹ A Revue Socialiste-nak mind a megalapítására, mind az 1880-as évekbeli történetére, mind az 1945 után megjelent írásaira az Évkönyv több cikkben tért ki.

² Malon életútját lásd Évkönyv 1991.

³ A POB történetét lásd Évkönyv 1985.

⁴ Benoit Malon: Flamands et wallons socialistes, 11. old.

A különbségek ellenére Malon megállapítja, hogy a két népcsoportnak tulajdonképpen azonos a kulturális gyökere. Áttérve a szocialisták helyzétére leszögezi, hogy a flamand országrészen a szocialista mozgalom harmincéves múltra tekint vissza.

A flamand szocialisták pártszerveződése német nyomdokokon haladt. Ugyanakkor kevesen vannak közülük, akik német könyveket tudnának olvasni. Ez „nagy kár”, de a német munkák legtöbbször holland fordításban már megvan. Valloniában azonban, ahol a szocialisták háromszor annyian vannak, mint Flandriában, a szocialisták a francia szocializmuson nevelkedtek. Megjegyezi, hogy még Brüsszelben is a francia lapok legalább annyira olvasottak, mint maguk a belga újságok. Ami pedig a belga újságokat illeti, a hírek között legalább háromnegyed részben a franciaországi eseményekről számolnak be. A politikai események hatása pedig kölcsönösen befolyásolja Belgiumot és Franciaországot. Így azután mindaz a vita, ami a francia szocialistákat elválasztja egymástól, mindaz megtalálható és jelentkezik Belgiumban is. Belgiumban azonban a vallon országreszen is mások a gazdasági viszonyok, így azután ez a francia hatás beleértve a francia szocialisták vitáit is, csak felszínesen hathat és érintheti a belga munkásmozgalmat. Már csak azért is, mert Franciaország elsősorban mezőgazdasági ország.

A belga szocialisták nagy része ugyancsak faluról származott, aminek tovább él a hatása és általában megtartottak egy kis házacskát vidéken és ott töltik a szabadságukat. Míg Franciaországban – ahogy Malon rámutat – az iparosodott területek rendkívül szétszórtak, Belgiumban húsz éve nagyon erősen koncentráltak – ugyanúgy mint Németországban. Belgiumban 100 ember közül csak 18 maradt meg a mezőgazdaságban. Így például Verviers környékén rendkívül iparosodott. Talán sehol másutt a proletáriátus nem ennyire koncentrált s a szociális ellentétek nem ennyire élesek. „Ezek után nem meglepő, hogy a szocialista mozgalom fejlődése Belgiumban ugyanolyan gyors volt, mint a nagyipar fejlődése.”⁵ Ami magát a szocialista pártalakulást illeti ami 1885-ben következett be, e párt erejét és befolyását sem lehet összevetni azzal, hogy húsz évvel később ez milyen erőssé vált.

Belgiumban ekkor még nem volt általános választójog, ugyanúgy vagyoni cenzus szerint juthattak választójoghoz mint Franciaországban annak idején még Lajos-Fülöp alatt. Hosszú évtizedeken át a katolikusok és a liberálisok politikai váltógazdasági működött és ezt szinte nem fenyegette semmi.⁶

⁵ Uo. 13. old.

⁶ Minderről az Évkönyv bővebben írt az 1984-es általános sztrájk kapcsán 1994-ben.

A munkásmozgalom ekkor még csak járulékos erő volt. Az Internacionálé megalakulása azonban nagy lökést adott a belga párt megerősödésének is. Kezdetben ez a választásokon nem jelentkezhettek az akkor még élő vagyoni cenzusok miatt. Egy darabig még a szakszervezetek sem erősödtek meg igazán. Egy ideig még a szétszórt kis szakszervezetek működtek a kölcsönös segélynyújtó szervezetekkel együtt. Ezután 1881-ben alakult meg az első erős fogyasztó szövetkezet Gentben. Mára annak a szövetkezetnek (Vooruit) már 7 000 tagja van és az egész belga ipari területen megvetette a lábát. Jelenleg az 1905-ös adatok nyomán a belga szövetkezeteknek több mint 100 000 család a tagja. Az országban 200 Maison du Peuple (munkásotthon) működik, amely egyszerre politikai, gazdasági és kulturális központ, amelyek a POB irányítása alatt állnak. A szocialista párt politikai és gazdasági ereje megkülönböztetetten nagy, összehasonlítva sokkal erősebb mint más országokban.⁷

A következő cikket Eugéne Fourniére⁸ írta, aki ekkoriban ténylegesen szerkesztette a *Revue Socialiste*-ot, minden számban megjelent egy érdemi írása, olykor kettő is. Fourniére e tanulmányban ugyancsak azt a mind mai napig izgalmas kérdést kutatja, hogy milyen és mekkora lesz az állami tulajdon a modern társadalomban – méghozzá mint írja, valamennyi európai államban, és mekkora lesz a magántulajdon része. Ez annyira igaz, hogy ez még az ausztrál-ázsiai legújabbban önállósuló országokra is jellemző. A szerző mindehhez hozzáteszi, hogy a kérdés és az ezzel kapcsolatos feladat megválaszolásához a szocialistáknak is ki kell alakítaniuk a maguk véleményét.⁹

Fourniére cikkének elején felveti azt az alapvető kérdést, hogy az új társadalmakban (Nyugat-Európában is!) milyen lesz a köz- és a magántulajdon egymáshoz való viszonya, egyfelől a civilizációs fejlődés, másfelől a szocialista mozgalmak megerősödése folytán.

A kérdésre – mint a szerző hangsúlyozza – ma még igazán nem lehet válaszolni, mert mint írja, még Ausztráláziában sem győzött az a gondolat – főként általános választások és az emberek többségének véleménye alapján nem – hogy a köztulajdon helyezték a magántulajdon fölé. Napjainkra már elfelejtődött, hogy a XX. század elején Ausztráliában a munkásmozgalom és a szocialista gondolat elég befolyásos volt, s még a XIX. század utolsó harmadában olyan reformokat hoztak meg, amire Európában jóval később került csak sor. Ez a tendencia erősödik most meg Európában is az

⁷ Ezt mutatták azután az 1894 után bevezetett új alkotmány nyomán megtartott első választások is. Lásd Évkönyv uo.

⁸ Fourniére életútját lásd Évkönyv 2008.

⁹ Les fonctions de l'état et le domaine national, RS 1909 január.

állam befolyásának növekedésével. Ennek van politikai és van gazdasági oka, az utóbbi az ipai fejlődésből ered. Fourniére megállapítja, hogy a XIX. század folyamán párhuzamosan erősödött meg a demokrácia és a kapitalizmus. A kapitalizmus nem tudott tovább erősödni anélkül, hogy magát az államapparátus befolyását ne növelte volna meg. Így rátért arra, hogy a bányák, illetőleg a gépgyártás mennyire változott meg az elmúlt száz év alatt, s mindez hogyan hatott vissza az egész gazdaságra és a társadalomra. A bánya-vagyonok ez alatt az idő alatt sokszorosára növekedtek. Ugyanez igaz a vasút-vonalakra és a bankokra, és biztosítókra is – mindezeknek pedig szoros összefüggései voltak és maradtak az állam befolyásolásával, illetve az állami tulajdonnal. A köz haszna érdekében az állam mindezen a területeken többször folyamodott a kisajátítás, az államosítás módszeréhez is.

(E beszámolómban a cikknek éppen csak bevezető gondolatait tudtuk felidézni – de miként Malon cikkének esetében – ezúttal is szembeűnő, hogy a száz éve megjelent írás mennyire modern problémákat érint.)

Megjegyzendő, hogy az RS minden számában megtalálhatók bizonyos állandó rovatok, mint az áttekintés a hónap szociális mozgalmairól, a kétheti sajtószemle, a közgazdasági áttekintés a gazdasági eseményekről. A politikai áttekintésben pedig kifejezetten nemzetközi áttekintést nyújtanak adott esetben az orosz politikai életről, a Reichstag feloszlatajáról.

Dr. Madeleine Pelletier írt cikket egy olyan örökké izgalmas kérdésről, mint a szocialista mozgalom és az értelmiségiek kapcsolatáról.¹⁰ Kulturális köreinkben ráébredtek, hogy az utóbbi években az egyetemeink által nyújtott tudás „szinte nem jó semmire”. Amennyiben ez a tendencia folytatódik, akkor a következő nemzedékben egy olyan jelenséggel találkozunk, hogy az ifjú értelmiségiek „bornírt technokraták lesznek”. Mindez párosul egyfajta mélységes tudatlansággal minden olyan kérdésben, amely nem érinti legszűkebb gazdasági szükségleteiket. Az a körülmény, hogy jelenleg a Radikális Párt szintén hatalomra kerül, napirendre tűzi a kultúra és az oktatás demokratizálásának problémáját is. Mindez kapcsolódik az iskolai oktatás ingyenességének kérdésével is. A szerző megjegyzi, hogy a radikálisok szerint az elemi és a középiskolai oktatás között nem kellene különbséget tenni és így „a burzsoák és a proletárok gyermekei között” nem lenne semmiféle különbség az oktatás elérhetősége tekintetében. A szerző természetesen érzékelteti, hogy a radikálisoknak ez a terve mennyire illuzórikus és a származás és a korai neveltetés mennyire befolyásolja az induló gyermekek későbbi pályáját. Vagyis szinte visszaidézi Anatole

¹⁰ Dr. Madeleine Pelletier: Le socialisme et la culture intellectuelle, RS 1909 február.

France híres szavait: „Szegények és gazdagnak egyaránt szabad a Szajna hídjai alatt aludni”.

A következő tanulmányt ismét maga Eugéne Fourniére írta és ezúttal a forradalmi szindikalizmus kérdésével foglalkozott.¹¹ Fourniére mindjárt azzal nyitott, hogy az elnevezés fogalmát is tisztázni kell, miközben sejtette, hogy maga a szindikalizmus jelensége is ellentmondásos. Alapelvek tisztázásával kezdi írását, hogy a szakszervezet a munkások tömörítésére létesül, hogy munkálatóikkal szembeni harcban védje őket. E szakszervezetek arra alakulnak, hogy gazdasági előnyöket vívjanak ki a munkások számára a kapitalista rendszeren belül. A társadalom és a gazdaság jelenlegi helyzetében a szakszervezetek csak részleges eredményeket érhetnek el, mégpedig olyan mértékben, amilyen mértékben maguk a szakszervezetek ereje ezt megengedi. Vagyis a szakszervezetek nem a forradalom kivívására jöttek létre. Ezzel szemben a forradalmi szindikalizmus pontosan a munkásság végső felszabadítását tűzi ki célul. Ebben az értelemben azután a forradalmi szindikalizmus gyökeresen szemben áll a hagyományos értelemben létrejött és működő szakszervezetekkel.

Fourniére hangsúlyozza, hogy a forradalmi szindikalisták teljesen tudatosan szegülnek szembe a régi hagyományos szakszervezeti mozgalommal a francia terminológiában szindikalizmussal és ezért is vették fel a „forradalmi szindikalizmus” nevet és célkitűzést. Fourniére mindehhez hozzáfűzi saját felfogásának természetesen megfelelően, hogy a két irányzat között a végső célok tekintetében tulajdonképpen nincs is különbség, mert hiszen a reformista szakszervezeti mozgalom is végső soron „a munkások teljes felszabadítására törekszik”. Ám a módszerek eltérőek és a cikk további részében a szerző pontosan a különbségeket taglalja. Fourniére ehelyütt azután kitér a CGT gyakorlatára és annak kritikai ismertetésére, kiemelve a nevezetess 1906 májusi sikertelen akciót¹² és ennek kapcsán húzza alá, hogy a forradalmi szindikalizmus a gyakorlatban mennyiben nem tudta keresztülvinni nem annyira szakszervezeti, mint valóban társadalom-politikai forradalmi célkitűzéseit.

Fourniére egy másik írása ugyanebben a számban „az internacionalizmusról és a pangermanizmusról”¹³ szól. Fourniére itt egy újabb kiadású olasz munkára reflektál, amelynek gondolati központjában még a napoleoni időkre visszapillantva az áll, hogy Európa vagy demokrata lesz

¹¹ A. T. Thomas később munkaügyi miniszter, majd a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal (BIT) vezetője. Les contradictions du syndicalisme révolutionnaire, RS 1909 február. – Albert Thomas életútját lásd Évkönyv 1978.

¹² A sikertelen sztrájkokról lásd Évkönyv 2008.

vagy kozák, és itt a napoleoni bukás utáni orosz hegemoniára utaltak az olasz szerzők. Fournière viszont ezt a problematikát a XX. század eleji francia szemmel azonnal áthelyezte olyan megfogalmazásba, hogy Európa vagy köztársasági lesz, vagy pangermán uralom alá kerül. Fournière az olaszok számára élesen felteszi a kérdést, hogy úgy vélik-e Milánóban, hogy a pangermanizmus a Wilmos császári imperializmus valóban veszélyt jelent-e Olaszország számára vagy sem? Mindebben pedig szerepet játszik-e a német gazdasági túlsúly? – méghozzá az egész mediterrán térség számára.

E cikk olasz partner-írója a milánói Magrini a kérdésekre úgy reagál, hogy a valószínű a Habsburg birodalom felbomlása és ebben az esetben a megüresedő helyet is a „Hohenzoller birodalom” veszi át és ebben az esetben ez az új helyzet valóban veszélyt jelent Olaszország számára is.

Fournière e választ azután úgy kommentálja és a helyzetet úgy elemzi, hogy egy ilyen eshetőség nyomán Európa nem lesz sem köztársasági, sem demokrata, még kevésbé szocialista, hanem egy ilyen fordulat nyomán ötven évre a német hegemonia és császárság nyomja majd rá Európára a bélyegét.¹⁴

Terjedelmi okok miatt sajnos a folyóirat már említett azon áttekintését, amely ismétlődően a hónap politikai eseményeit, beleértve bel- és külpolitikai eseményeit tekinti át, arra mi itt nem reflektálhatunk. Még arra a másik rovatra sem, amely ugyancsak e hónap munkaügyi, szociális törvényhozásáról ad képet. Pedig ez amúgy igazán e folyóirat profiljába tartozik, de ezt az elemzést az RS minden hónapban ismétlődően közzétette. Ezek a rövid összefoglalók kitűnő forrásanyagot nyújtanak a kutatók, avagy a szélesebb érdeklődő közönség számára.

A folyóirat márciusi számának nyitó cikkét E. Chatelain írta: „A holnap sztrájkjáról”¹⁵. A szerző itt felveti, hogy a készülő francia világgazdasági kiállítás kapcsán jól érzékelhetően ütköznek a munkások és a munkáltatók érdekei, s mindennek következtében feltehetően a sztrájk összetükközés elkerülhetetlen lesz. A folyóiratnak ugyanebben a számban egy másik írás az agrár-problémákkal, és persze a francia agrár problémával, akkori feszítő valóságával foglalkozik. Ugyanebben a számban ismét Fournière volt az, aki egy másik égető kérdésről írt, nevezetesen, hogy az ország keretei között miként történik a dolgozók kizsákmányolása¹⁶. Fournière itt megint rendkívül modernül csengő mondatokkal indítja cikkét, amikor leírja, hogy 1909-ben „vannak olyan közgazdászok, akik a szocialistákban csak

¹³ E.Fournière: Internationalisme et pangermanisme. RS 1909 február.

¹⁴ Ld. cikk 127. old.

¹⁵ E. Chatelain: Une grève de demain.

¹⁶ E. Fournière: L. Exploitation capitaliste du domaine national RS 1909 március.

olyan erőt, szervezetet látnak, akik merőben csak a múltba fordulnak, vagyis akiken az idő már túljutott.” Mindezt ráadásul egy olyan időben, amikor úgy tűnik, az állam sem tudja megszervezni saját magát és határain belül a gazdaságot. Mindezt egy olyan korszakban, amikor szinte minden országban minden államban megtalálhatjuk a középkor maradványait, nem beszélve az olyan országokról, mint Kína vagy Törökország. Másfelől, amikor abba ütközünk, hogy az állam visszahúzódik és meghajol a tőke kiszákmányolásának mindenféle direkt megvalósulása előtt és az ilyen módszerekkel szemben nem tud és nem mer fellépni.

Amikor Róma Afrikában új területeket hódított meg, akkor ezeken a területeken új adókat vetett ki és a bányák kiaknázásánál kíméletlen eszközöket alkalmazott. Az újabb korban ugyanezek a területeken vagy a magántőke, vagy a részvényesek társaságai folyamodnak hasonló módszerekhez.

A folyóiratban egy újabb cikk Bulgária jelenkori történetére vet fényt, és azt elemzi, hogy az 1909 januárjában meginduló vasutas-sztrájk mennyiben jelent „új fordulatot a kis ország életében”.¹⁷

Az RS májusi számában a nyitó cikket ismét Fournière írta a fehérgallérosok, pontosabban a tisztviselők szakszervezetének megalakulásáról.¹⁸ Hubert Bourgin ugyanebben a számban írt cikket a nálunk alig ismert francia korai szocialista Pecqueur doktrinájáról. G. Lazareff pedig a munkásosztály és a tőkésosztály nagy témájáról írt tanulmányt.¹⁹ Lazareff cikke elején ami a munkásosztályt illeti, rátér a forradalmi szindikalisták álláspontjának ismertetésére. Ennek során megállapítja, hogy a szocialista párt is szorgalmazza a földek szocializálását (nem államosítását!), ámde a szindikalisták – ahogy a szerző írja – joggal tehetik fel a kérdést, hogy a szocialisták ugyanakkor az ő mintájukra miért nem követelik egyúttal az üzemek szocializálását is, valamint a termelés minden más eszközének szocializálását is. Ugyanakkor megjegyzi, hogy a szociáldemokraták között elterjedt az a vélemény is, hogy ezek „utópikus követelések, amelyek összeegyeztethetetlenek a burzsoáziával.” (423. old.) Külön kérdés, hogy mindehhez a kispolgárság miként viszonyul, ámde a szerzőt még inkább az foglalkoztatja, hogy a szociáldemokraták között miért terjed az előbb idézett vélemény, amelynek folyományaként azután ők minősítik a forradalmi szocialistákat és szindikalistákat, akik fenntartják szocializálási törekvéseiket, reakciósaknak és múltba nézőknek. Lazareff cikke bevezetőjében jelzi, hogy a nagy kérdés vizsgálatánál sok más problémát is elemeznie kelle-

¹⁷ Stéphan Manoff: Ce qui se passe en Bulgarie. RS 1909 március.

¹⁸ E. Fournière: Les Syndicats de Fonctionnaires, RS 1909 május.

¹⁹ G. Lazareff: Classe ouvrière et classe capitaliste, RS 1909 május.

ne, amit itt nem tud megtenni. Ám arra az összefüggésre feltétlenül ki kíván térni, hogy mi a kapcsolat a szocialista párt és más szocialista áramlatok között.

Ehelyütt az első részletesebben kifejtet kérdéskörnél a szerző a szociáldemokraták és a forradalmi szindikalisták viszonyát elemzi. Megállapítja, hogy a marxista alapon álló szociáldemokraták többsége a tőkés fejlődésből indul ki, és hogy mintegy ennek belső fejlődése automatikusan vezet el a szocializmushoz a társadalom többségének proletarizálódása révén, no meg mert a tőkés társadalom antiszociális és igazságtalan, amivel szemben a szocializmus kínálja a szociális és igazságos alternatívát. Így „a betegség maga teremti meg a gyógyulást” és a betegségek orvoslását is”. (424. old.)

Lazareff rámutat, hogy e felfogás bírálói azt hangsúlyozták, így Franciaországban elsősorban a forradalmi szindikalisták, hogy e gyakorlati politikában sok az attentista elem (kivárási) ami egyúttal azt jelenti, hogy a nagy fordulat bekövetkeztéig a társadalomnak és természetesen a proletariátusnak nagyon sok szenvedést kell elviselnie.

A folyóirat júniusi számában Albert Goullé foglalkozik az adózás kérdésével, ami akkor szinte egész Európában izgalmas kérdés volt, minthogy nemcsak a szocialisták, hanem akkoriban még a polgári radikálisok (vagyis a mai liberálisok jócskán elfelejtett elődjai) is a progresszív adózás bevezetése mellett érveltek. Ugyanebben a júniusi számban az RS folytatja Benoit Malon naplójegyzeteinek közlését. Dr. Madelaine Pelletier kettős értelemben is modern témához nyúl: egyfelől a XIX. század utolsó évtizedeitől feszítő női emancipáció témaköréhez, másfelől „a női pszichológia” problémájához, amelynek felvetése már a XX. század elejére esett.

Jemnitz János

* * *

Gewerkschafts-Zeitung 1932

Ennek az évnek az eseményei országosan és szakszervezetek szempontjából is szervesen összefüggtek az előző évekkel. Ezt már az évfolyam legelső közleménye is jelezte, amelynek a címe is az 1931-es év jellegadó sajtóságát tükrözte („A szükségrendeletek éve”). Az egyes folyóirat-számok fő témái is lényegében ugyanazok maradtak: a munkanélküliség, a bérek kedvezőtlen alakulása, a szociális vívmányok és jogok leépítése, elképzelések a gazdaság élénkítésére. Ám – főleg az esztendő második felében, különösképpen az utolsó hónapokban – egyre nagyobb hangsúllyal szerepeltek a belpolitika fenyegető jelenségei, amelyek mindinkább előtérbe he-

lyezték a weimari alkotmány, sőt szélesebben az egész német demokrácia védelmének a feladatát. A GZ közleményeinek egyre nagyobb része foglalkozott, bár többnyire továbbra is sajátos, szakszervezeti szemszögből, a politikai fejleményekkel.

Mindazonáltal számottevő a különbség is. Az új év első számának szerzője azt fejegette, hogy a bérharcok ügyében *új helyzet állt elő*. Ennélfogva a szakmai szervezeteknek fel kell készülniük minden lehetséges fordulatra. „Ez az a feladat, amelyet a most kezdődő év a szakszervezetek elé állít.”²⁰

A 2. szám szemleírója szokásos áttekintésében, „Évváltozás – fordulat a gazdaságban” címmel már a kezdő hangvétel is a világgazdaság tovább romló helyzete miatti félelmet tükrözi. „Fekete év van mögöttünk” – írja –, és „sötét fellegek borítják be az új esztendőt is.” Mint megállapítja, a világ pénzügyeinek az intézését a pánik uralja. Az egyes államok ellenintézkedéseinek az a célja, hogy a külfölddel folytatott kereskedelmüket erőszakosan megpróbálják a maguk hasznára fordítani. Csökkentik tehát a behozatalt, és megakadályozzák az arany kiáramlását. Idézi Theodor Leipartot, az ADGB elnökét is, aki előzőleg a prágai és a stockholmi nemzetközi szakszervezeti konferenciákon nagy nyomatékkal mutatott rá, hogy „a gazdaság határvonalon van, átmeneti stádiumba került. A szabad gazdaság lépésről lépésre teret enged egy kötött gazdaságnak... Jóllehet kelletlenül, de szükségképpen bekövetkezik a magángazdaság felváltása állami gazdasággal... A szakszervezetek feladatai közé tartozik, hogy ezt a tendenciát erősítsék, és a tervszerű állami gazdasági vezetés pályája felé irányítsák.”²¹ Gondolatmenetben némileg keveredik a munkaterv-készítésnek a kor szociáldemokráciájában sokak által hangoztatott eszméje és a válság által kényszerített állami beavatkozás.

A következő, február-márciusi számok egyik vezérgondolata a munkahelyteremtés, közvetlenül pedig a módozatok keresése a mind erősebb munkanélküliség csökkentésére. Megkülönböztetett figyelmet érdemel az igen tevékeny Leipart fellépése a Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség választmányának március 16–18-i berni ülésén. Bernben szakszervezeti fórumon első ízben öltött határozott formát az „Európa, mint gazdasági egység” gondolata. Leipart határozati javaslatában az ehhez vezető út legfőbb állomása is kijelölte. A választmányi ülés végül követelte, hogy a munkahelyek teremtését minden országban a legszélesebb értelemben állítsák a középpontba, a 40 órás munkahét, illetve az ötórás munkanap bevezetésével.²²

²⁰ GZ, 1932. január 2., 5. o.

²¹ GZ, 1932. január 9., 17. o.

²² GZ 1932. április 2., 218. o. – A szakszervezeti elképzelések szerint ez lehetővé tette volna, hogy a felszabaduló munkaórák segítségével több dolgozónak adjanak munkát.

Bár a szociális helyzet cseppet sem enyhült, május–júniusban a folyóirat hasábjain mégis előtérbe nyomult a nagypolitika, elsősorban Brüning távo-zása, illetve *Franz von Papen június 1-jei kancellári kinevezése* révén. Az új kabinet programnyilatkozatára a szakszervezet szokatlanul heves választ adott, nem csupán szakmai érveléssel. Mint megjegyezték, 50 évvel kell visszamenni a német történelemben, hogy hasonlóan reakciós szellemisé-gű kormány-nyilatkozatra leljenek, amely „mind nyelvezetében, mind ten-denciájában a Kulturkampf és a szocialista ellenes törvény időszakár em-lékeztet.”²³

Hasonlóan óriási vihart kavart munkáskörökben *a június 14-én kibocsá-tott újabb szükségrendelet*, jóllehet nem előzmények nélkül született. „A munkanélküliek biztosítását gyakorlatilag megszüntették – írják –, kímélet-lenül átengedve őket a »szegénygondozásnak«... A szakszervezetek tudják, hogy a jelenlegi időszak áldozatot követel, de z igazi népközösség szelle-mében azt követelik, hogy az elkerülhetetlen terheket szociális szempont-ból igazságosan osszák el.”²⁴ Ezzel az okfejtéssel azt a jobboldaliak, a munkáltatók és a kormány részéről fölbukkanó megállapítást utasították vissza, amely szerint a munkásság, a szocialisták anyagi követeléseikkel „nemzetietlen beállítottságukról” tesznek tanúbizonyságot. A GZ hasábjai-n ennek az érvek a visszautasításaképpen többször találkozhatunk hivat-kozásokkal a munkásoknak az első világháború idején elszenvedett vér-veszteségeire, valamint az 1923-as Ruhr-válság idején tanúsított hazafias áldozatvállalására. Ám az adatok fényében a történész utókor is meggyő-zően bizonyítja, hogy a törvényhozók többsége a szükségrendeletekkel egyértelműen a nagytőke helyzetén kívánt javítani, zömmel a munkavállá-lók rovására.²⁵

Természetesen nem feledkezhetünk meg ennek a problémakörnek egy a határokon túlmutató összetevőjéről, *a Németországot sújtó háborús jóvá-tétel kérdéséről* (Reparationsfrage). Ennek az említése a korban nagy agita-tív erővel bírt, és nagy vita is folyt róla, amely szintén Leipart személyéhez kötődött. A történészek is az ő álláspontját és magatartását vitatják. Első ilyen jellegű publikációját, egy az NSZSZ Sajtóirodájának írott cikkét még január közepén közölte a folyóirat. Később is visszatért rá. Elvi kiinduló-

²³ GZ, 1932. június 18., 385. o.

²⁴ GZ, 1932. június 25. 401. o.

²⁵ A magyar irodalomban lásd pl. Székely Gábor: Hitler hatalomra jutása. Kossuth Könyv-kiadó, Budapest, 1983. 166–181. o.; Német István: Németország története. Aula, Budapest, 2002. 172–173. o.

Természetesen e kérdésnek nagy egykori és későbbi magyar irodalma és méginkább né-met történeti irodalma van.

pontja az volt, hogy az események ismét akuttá tették a jóvátétel körüli vitát. „Jelenleg általánosan elismert, hogy Németország most fizetéképtelen.” Rámutat, hogy mivel az országnak a versailles-i szerződés értelmében súlyos fizetéseket kellett teljesítenie, nagyarányú volt az ország tőkevesztése, jöllehet „a győztes hatalmaknak is érdekében áll a német gazdaság talpra állása.” Leipart szerint egyébként Németország már teljesítette jóvátételi kötelezettségeit. Akár így volt számszakilag, akár sem, végkövetkeztetéseivel bajos lenne vitába szállni.²⁶ „A világ attól szenved – írta –, hogy folytatódik a világháború – gazdasági fegyverekkel. A nyomor mérhetetlenül nagy. Adjatok végre igazi békét a világnak!”²⁷ Ez a szónoki kiáltás, amelynek aligha lehetett konkrét címzettje, mindenesetre mázsás szociális problémák által sújtott rétegek nevében emelt szót.

Az igazi béke hiányára vonatkozó fejtegetéseit egy rádióelőadásában folytatta, amelynek a „Határozott külpolitika – erőteljes gazdaságpolitika” címet adta. Leszögezte, hogy német államférfiak még sohasem álltak ennyire súlyos feladat előtt. Konkrét megnevezés nélkül elítélte „azt a belpolitikai mozgalmat”, amelynek a vezetői hatalmi harcot folytatnak a demokratikus állam és mindazon politikai pártok ellen, amelyek a fennálló rendszer reprezentánsai és védelmezői. Ennek a mozgalomnak a jellegére már abból az egyetlen tényből is következtetni lehet – folytatta Leipart –, hogy vezérei és agitátorai gondosan kerülnek a válság okainak az elemzését, és beérik Versailles és Weimar lényegi azonosságának és annak a hangoztatásával, hogy a jövőbeni sikeres külpolitika előfeltétele „a belpolitikai bomlasztó munka” leküzdése. Ezt a végkövetkeztetést „durva történelmi rágalomnak” a Versailles-Weimar párhuzamot pedig „históriai legendának” minősítette. A válságból nem a valóságtól való menekülés, hanem egy „határozott és világos külpolitika mutathat kiutat, oly módon, hogy ezt tetterős gazdaságpolitika erősíti.”²⁸

Két hónappal később, áprilisban Leipart válaszolt a *Revue potique et Parlementaire* című tekintélyes párizsi folyóiratnak arra a kérdésére, hogy „Mit vár a Német Birodalom Franciaországból?”. A Birodalom szót azonban a maga nevében a „szakszervezetek”-re cserélte föl. Ezekről szólva kifejtette, hogy ők „a jóvátételekben állandó, évről évre növekvő veszélyt látnak a békére és a világgazdaság jólétére.” A nagy feladat – írta – abban áll, hogy a háborúban részt vett népek, mind a győztesek, mind a legyőzöttek

²⁶ A német nyomorhoz aligha férhet kétség, de ez a válság ismeretesen nemcsak a német munkásságot sújtotta.

²⁷ GZ, 1932. február 16., 35. o.

²⁸ GZ, 1932. február 6., 81–82. o.

„szolidárian együttműködve megvalósítsák a világpolitikai és gazdasági megbékélést.”²⁹

Az év folyamán a szabad szakszervezetek orgánumának lapjain egyre nagyobb terjedelmet követelt magának a *demokrácia egészségét fenyegető veszedelem*. Nem egyszerűen az ezzel foglalkozó cikkek mennyiségéről, hanem arról a jelenségről van szó, amelyet Julius Braunthal nagy összefoglaló művének egyik fejezetében „a német szociáldemokrácia haláltusájának” nevez.³⁰ A diktatúra, az előre törő nemzetiszocialista erők elleni harc, a szervezett munkásság mozgósítása, a nácik manővereinek leleplezése, tüntetésekre való felhívások: leginkább ezekkel a címszavakkal érzékeltethető a szociális küzdelmek belpolitikai erőterének végzetes megváltozása. A folyóirat már az év elején megjelentette a „Vasfront a nép jogaiért, a diktatúra ellen!” c. kiáltványt. Egyszersmind hírt adott a február 21-ére tervezett, a birodalom minden részére kiterjedő tüntetésekről.³¹ Bár a kezdeményezés a szociáldemokrata párttól indult ki, azt hangoztatták, hogy az „Eiserne Front” a munkáság egészségének az ügye. „A Vasfront nem pártügy, és nem is akar párttá lenni.”³² Más kérdés, hogy a február végi, március eleji lapszámokban egyetlen sor sem olvasható a tüntetésekről, ami azt tükrözte, hogy a felhívás korlátozott hatású volt.

A másik közelgő, nagy horderejű belpolitikai esemény ebben az öt egymást követő választási megmérettetést hozó évben a *köztársaság elnökének áprilisban esedékes megválasztása* volt. A berlini Das Freie Wort című szociáldemokrata lapban megjelent „Vasfront” című cikk szerzője nem csinált titkot abból, hogy a felhívás lényeges célja Paul von Hindenburg elnök újraválasztása. A szociáldemokrata párt maga nem is állított jelöltet. A kommunistákkal vitatkozva, akik Hindenburgot a nemzetiszocialista áttörés elősegítőjeként ábrázolták, azt írja: „Az a férfi, akit hét éven át mint birodalmi elnököt megismertünk, sohasem lehet a faszizmus birodalmi elnöke, a nemzetiszocialista alkotmánytörésnek és vérengző osztagainak birodalmi elnöke.”³³ Ebben a szellemben a GZ is arra szólította föl a munkáso-

²⁹ GZ, 1932. április 16., 245. o.

³⁰ Julius Braunthal: Geschichte der Internationale. Verlag J. H. W. Dietz Nachfolger GmbH, Berlin–Bonn, 1978. 2. köt. 376–409. o. Braunthal életútját és életművét lásd Évkönyv 1991.

³¹ Lásd ugyanerről az Évkönyvnek ebben a kötetében Dittmann naplóját.

³² GZ, 1932. január 30., 65. o.

³³ Ernst Heilmann: Eiserne Front. Das Freie Wort, 1932. február 7-i (6.), 3. o. – Idézi Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. 4. köt. (Von 1924. bis Januar 1933) Dietz Verlag, Berlin, 1966. 565–566. o. – Egyébként a szerző állítását Hindenburg „Brüning iránti hűségével” bizonyította. Ám a kancellárt, mint láttuk, az elnök néhány hónap múlva menesztette.

kat és a munkásnőket, hogy – Németország Szociáldemokrata Pártja (az SPD álláspontjának megfelelően – Hindenburgra adják a szavazatukat.³⁴ A 14. számban a szerkesztőség ismételten erre hívott föl, mint a Hitler elleni egyedül hatásos választásra. „Minden egyes, Hindenburgra leadott szavazat pörölycsapás szabadságotok ellenségeire!”³⁵

Hindenburgot április 10-én valóban újraválasztották. A lap ezt követően szerkesztőségi cikkben méltatta ennek a fontosságát. Mégis, a nyugtalan-ság továbbra is ott munkált cikkeiben. „Hindenburg győzelme Hitler veresége marad. Ezzel azonban még nem hárultak el a népet és az államot fenyegető veszélyek, amelyek a nemzetiszocialista mozgalom fellendüléséből adódnak.”³⁶

Ezt a borúlátóbb prognózist támasztotta alá a *július 20-i poroszországi államcsíny*. Eltávolították az egyik legfontosabb tartomány szociáldemokrata kormányát, és Hindenburg meghatalmazásával Papen vette át a porosz miniszterelnök hivatalát is. Egy másik rendelet ostromállapotot vezetett be Berlinben és Brandenburgban.³⁷ Az „új idők” jeleként 20-án nemcsak az ADGB, hanem valamennyi szakszervezeti központ vezető testületei – köztük a Keresztényszocialista Szakszervezetek Szövetségéé is, amellyel korábban az ADGB-nek nem volt szervezett kapcsolata – közös kiáltványt bocsátott ki „A cselekvés óráján” címmel.

Ez az állásfoglalás már része volt a *július 31-ére kitűzött Reichstag-választásra* való felkészülésnek, és klasszikus tömörséggel fogalmazta meg a munkásság legfontosabb politikai jelszavait: „Vissza a parlamentáris rendszerhez! Vissza a weimari alkotmányhoz! A szociáldemokrácia erősítése, amely a legbiztosabb garanciát kínálja a birodalom rendjének, továbbá az állampolgár élet-, otthon- és jogbiztonságának a helyreállításához!” A kiáltvány nyíltan „a három jómadár” (Papen, Schleicher és Hitler) köré tömörült, a lap által „a kapitalizmus utolsó lovagjai”-ként aposztrofált csoportosulással szállt szembe.³⁸ Némi derűlátással szögezték le azt a meggyőződésüket, hogy „a dolgozó népnek a harca a reakció erői ellen történelmileg is jelentős erőpróbává lett a régi és egy új világ erői között.”

A köztörténetből ismert, hogy a 31-i választás a nemzetiszocialisták szinte elsőprő győzelmét eredményezte. Ezáltal az ő pártjukból alakult meg a Reichstag legnagyobb létszámú frakciója is. A Papen kormány 12 hó-

³⁴ GZ, 1932. március 5., 145. o.

³⁵ GZ, 1932. április 2., 209. o.

³⁶ GZ, 1932. április 16., 241. o.

³⁷ Erről lásd Németh István: Az 1932-es poroszországi államcsíny. Párttörténeti Közlemények, 1981. 1. sz. 148–182. o.

³⁸ GZ, 1932. július 23., 467–468. o.

napra szóló gazdasági programmal állt elő, amelyet a szakszervezetek a legkeményebben bíráltak. A keresztényszocialista szakszervezetek vezetősége ugyan támogatta azt a kormányprogramban megfogalmazott törekvést, hogy legalább a munkanélküliek egy kisebb részének ismét munkalehetőséget biztosítsanak, de – mint a GZ-ben ismertetett nyilatkozatukban írták – „a leghatározottabban elítéljük, hogy ezt a kísérletet a még munkában állók jövedelmeinek a terhére hajtsák végre.”³⁹

A lap hangneme októbertől még szenvedélyesebbé, még drámaibbá vált. A hónap elején Leipart nyílt levelet publikált, amelyet az egész szakszervezeti sajtó közölt, és amely valójában a tagsághoz intézett felhívás volt. Az ADGB Szövetségi Választmánya szeptember 9–10-i berlini tanácskozásának határozatára hivatkozva deklaratív módon azt üzenté olvasóinak, hogy „eljött a legerősebb reakció ideje... Kollégák, döntő fordulat előtt állunk”. Egyszersmind igyekezett magabiztos hangot megütni: „A világ semmilyen hatalma nem fogja legyőzni Németország szabad szakszervezeteit.”⁴⁰

Nem csodálkozhatunk, ha ez a felhívás, valamint a szakszervezeti vezetők akkori nyilatkozatai önbizalomról tanúskodnak. Az idők során a német szakszervezetek sokmillió, hatalmas erővé nőttek. Ennek elismeréseként 1903-ban Berlin lett a szociáldemokrata szellemiségű szakszervezeti világmozgalom világközpontja, Karl Legien vezetésével.⁴¹ Azóta számos jogot, munkaügyi és szociális vívmányt tudhattak maguk mögött. A helyzet viszont, amelyhez alkalmazkodniuk kellett, merőben új volt számukra. A történész utókor persze tudja, hogy 1932–1933 fordulójára – az érdekvédelem kudarcai nyomán – tagság már kezdett lemorzsolódní, sőt, megkezdődött a szervezett dolgozók egyes csoportjainak az átáramlása a nácihoz, ami természetesen fölgyorsult a „Machtergreifung” után.

A szakszervezetek számára a belpolitika következő nagy kihívása a november 6-ára kiírt újabb Reichstag-választás volt. Az ADGB tagságához intézett újabb felhívás így szólt: „Az összes szavazatot a szociáldemokráciának!” A szövegben a legfőbb új megállapítás az volt, hogy „ha a reakció győz, ez lesz az utolsó eset, hogy szabad választás útján hoznak létre új Reichstagot.”⁴² Mindazonáltal, figyelmesen végigolvasva a felhívást, nehéz szabadulni abból az érzéstől, hogy a korábbi dokumentumokkal összehasonlítva, fáradtabb a hangja, fakóbb a stílusa.

³⁹ GZ, 1932. szeptember 10., 578. o.

⁴⁰ GZ, 1932. október 1., 638–639. o.

⁴¹ Legien (1861–1920) életpályájáról lásd Sipos Péter írását. (A nemzetközi munkásmozgalom története. Évkönyv, 1986. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986. 207–210. o.

⁴² GZ, 1932. október 29., 689. o.

Egy hétre rá a választási eredményeket értékelő szerkesztőségi cikk, föl-sorolva a nyerteseket és a veszteseket, arra a következtetésre jutott, hogy a munkásmozgalomnak a jövőben is élesen ellenzéki pozíciót kell elfoglalnia a reakció új kormányával szemben. A náci szavazatok jelentékeny visszaeséséből kiindulva, nem csekély derűlátással azt hangoztatják, hogy az utóbbi hetek súlyos választási harcaiban a munkásság „ismét bebizonyította ellenálló erejét. Miközben a nemzetiszocialista választói tömeg szétszóródik, a munkásmozgalom szilárdan áll a maga biztos alapján.”⁴³

A december 2-i fordulat, *Kurt von Schleicher újabb elnöki kabinetjének* a megalakulása után ADGB irányvonalának változása több tekintetben is előre mutat, a szakszervezeti, és sok más szempontból is „csonka” 1933-as év felé. Érdeemes felhívni a figyelmet az ezt követően megjelent, „A jelen gazdaságpolitikai feladatai” címmel megjelent felhívás egy kitételére. Eszerint „von Schleicher birodalmi kancellár arra helyez súlyt, hogy megismerkedjék szakszervezetek legsürgősebb feladataival... Mi most ki akarjuk egészíteni és szélesíteni a szakszervezetek kívánságlistáját. Úgy tűnik, ez a feladat sürgetőbb, mint a politikai helyzet behatóbb elemzése.”⁴⁴ Leipart taktikai célkitűzésében tehát új elem a bizalom a nemrég még a „három jómadár” egyikeként emlegetett Schleicher iránt, a készség az együttműködésre vele. (Ezért Leipartnak hamarosan éles bírálatokat kellett elviselnie. Ez a polémia hasonlóképpen átnyúlik a következő esztendőre.)

Érdekes, hogy a folyóirat ennyi szociális és politikai megrázkódtatás közepette is odafigyelt a munka világával kapcsolatos eszmei-ideológiai fejleményekre, és volt ereje reagálni is rájuk. Georg Beyer októberi, „A hivatásrendi eszme és a keresztény szakszervezetek” című írása tulajdonképpen utóhang a keresztény-szocialista szakszervezetek nem sokkal előbb lezajlott 13., düsseldorfi kongresszusának megnyilvánulásaira. Alapvető elvi megállapításai azért is figyelmet érdemelnek, mert hazai történeti irodalmunk, véleményem szerint, nem számol a szükséges mértékben a német birodalom lakosságának erős vallási, helyesebben felekezeti tagoltságával. (Kivétel talán csak az 1870-es évek Kulturkapmfjának és a Centrum Párt politikai beállítottságának a kifejtése.)

Beyer mindenekelőtt arra mutatott rá, hogy a „szabad” és a „keresztény” szakszervezetek közötti – az előbbieket számára kedvező – numerikus viszonyok az eltelt húsz évben nem változtak. A német Nyugaton (érdekes, akkor csakis ebben az összefüggésben érthető szóhasználat), ahol „a katoli-

⁴³ GZ, 1932. november 12., 721. o.

⁴⁴ GZ, 1932. december 10., 785. o.

cizmus világnézeti kötőerejével is számolni kell, a szakszervezeti élet sokkal differenciáltabb, mint Németország protestáns területrészein.”

A szerző szerint a düsseldorfi kongresszuson megmutatkozott, hogy az alapvető társadalmi és gazdasági problémák megválaszolására nincs általános irányvonal (Generallinie). Baltrusch, a keresztény szakszervezetek ügyvezető elnöke a gazdasági világválságról tartott előadásában síkra szállt a monopolszervezetek korlátlan államosításáért. Látható, hogy „a közös gazdálkodás gondolatát többé nem lehet kiszorítani a keresztény szakszervezeti vezetők tudatából.” Másrészt azonban a kongresszuson az is nyilvánvalóvá lett, hogy a szervezet tisztségviselői a szocializmussal való ellentétüket hangsúlyozzák. „A keresztény szakszervezetek elkerülhetetlenül betagozódnak a világnézeti és politikai katolicizmusba... Ragaszkodnak egy hivatás-ethoszhoz, és a foglalkozási-hivatásrendi gondolkodáshoz.”

XI. Pius „Quadragesimo anno” kezdetű, 1931-ben kibocsátott enciklikája – írja Beyer – végleg ráütötte a pecsétet a hivatalos katolicizmus megbékélésére az egyház által sokáig bizalmatlanul kezelt keresztény szakszervezetekkel. A katolikus szociális tanítás „a társadalom és a gazdaság számára kidolgozott hivatásrendi eszmében csúcsondik ki. A centralisztikus-racionális államosítást elutasítják, azzal, hogy ez szocializmus, és ellentmond a társadalmi tagolódás természetes szükségleteinek.”⁴⁵ Ez a kongresszus viszont újabb bizonyíték arra, hogy a német munkásmozgalom még ebben a végső stádiumban is megosztó előítéleteinek a foglya maradt.

Kivételek persze akadtak, főleg helyi szinten. Ilyen volt például az 1932. április bernai eset. Bernau Berlintől nem messze fekvő kisváros. Az ottani nácik – mint sok más helyen – terrorakciókkal akarták megfélemlíteni a munkásokat, amelyekre hatalmas tüntetés volt a válasz. A szakszervezetek elhatározták, hogy közösen fogják megünnepelni május 1-jét. Az ADGB helyi választmányának hét szociáldemokrata és egy kommunista alkotta „Május 1-je Bizottsága” úgy határozott, hogy a szakadás hosszú éveit után újra együtt tartsanak demonstrációt a szakszervezetek, az SPD és a KPD. A valóban létrejött megmozdulás irányelveiben a bizottság azt is kikötötte, hogy „a tüntetésnek harcos jelleget kell öltetni.”⁴⁶

Az év során a folyóirat három nagy halottról emlékezett meg. Elhunyt Paul Umbreit, aki még a hőskorban, 1900-ban vette át a Németországi Szakszervezetek Főbizottságának Közleményei (Correspondenz der Generalkommission der Gewerkschaften Deutschlands) és a GZ irányítá-

⁴⁵ GZ, 1932. október 8., 649–650. o.

⁴⁶ Die Weimarer Republik (Dokumente und Materialien). Dietz Verlag, Berlin, 1963. 143. o.

sát. Eltemették Herman Müllert, Friedrich Ebert barátját is, aki az ADGB Szövetségi Elnökségében végezte mindennapi munkáját.⁴⁷ Az elhalálozás sorrendjében harmadik volt, valójában a megemlékezésben az első helyre kívánkozna a német és a nemzetközi szociáldemokrata mozgalom nagy öregjének, Eduard Bernsteinnak a neve, aki 1932. december 18-án halt meg, 83 éves korában. Robert Schmidt megemlékezéséből az életút ismeretése kevésbé tarthat számot érdeklődésre, hiszen ismert tényeket sorolt.⁴⁸ Annál inkább ide kívánkozik két fontos megállapítása. „Ő volt a nagy kritikus, aki fölfedte Marx elméletének immár nem tartható téziseit; aki a párt taktikáját tekintve a dél-német szocialistáknak a költségvetés megszavazása során tanúsított magatartását védelmébe vette⁴⁹; aki revideálni akarta a pártprogramot, és végül sikerült eljutnia arra a következtetésre, hogy nekünk reformpárttá kell válnunk.” A másik megállapítás közelebb visz minket a szakszervezeti mozgalom történetének tanulságaihoz. „Elméletének vezérlő nézőpontja az volt, hogy a szakszervezeti mozgalom társadalmi felemelkedést eredményezett, jöllehet ez lassan ment végbe.”⁵⁰ A nekrológ szerzője megelégedett Bernstein „felbecsülhetetlen szolgálatainak” eszmétörténeti szempontú bemutatásával; anélkül, hogy utalt volna saját kora, 1932 eseményeire és azok újabb tanulságaira.

A dráma végkifejletére az 1933 első felében történtek bemutatásakor részletesen kitérünk. Erről, a szakszervezetek fokozatos behódolásáról, majd szétveréséről minden kézikönyv, sok visszaemlékezés és nagyszámú történeti feldolgozás is megemlékezik.⁵¹

Vadász Sándor

⁴⁷ Nem azonos a szociáldemokrata kancellárral.

⁴⁸ Bernstein életútjáról az újabb időkben magyarul közlemények egész sorával emlékezett meg: Yearbook 2003. International Labour Movement. Évkönyv 2003. A nemzetközi munkásmozgalom történetéből. XXIX. évf. Magyar Lajos Alapítvány, Budapest, 2002. 5–26. o. (Susanne Miller, Jemnitz János, Vadász Sándor, Zdenek Solle írásai. A kötet idegen nyelvű nemzetközi mellékletében érdekes, erősen kritikus megemlékezést írt Mészáros István professzor. (Bernstein's Representative Blind Alley. 307–323. o.)

⁴⁹ A dél-német szociáldemokrata képviselők megtörték az SPD történelmi taktikáját, amelynek értelmében a párt nem szavazza meg a költségvetést.

⁵⁰ GZ, 1932. december 24., 822–823. o.)

⁵¹ Lásd pl. E. Eyck: Geschichte der Weimarer Republik. Erlenbach-Zürich-Stuttgart, E. Rehisch 1959. 553–554. o.; K. D. Bracher-W. Sauer-G. Schulz; Die nationalsozialistische Machtergreifung. Köln-Opladen Westdeutscher Verlag, 1960. 175–179. o. Magyarul lásd többek közt Németh István: A német munkásmozgalom 1933 első felében. Párttörténeti Közlemények, 1983. 153–188. o.

RENDKÍVÜLI ÉLETUTAK

Marek,¹ Franz (1913–1981)

Az alábbiakban Franz Marek tollából közlünk rövidítve néhány olyan írást, amelyek a Wiener Tagebuch-ban jelentek meg és amelyek legjobban tanúsították az osztrák eurokommunisták felfogásáról az 1970–1980-as években.

Franz Marek: Az olaszországi választások

Az előre-jelezőknek igazuk volt, a PCI a választásokon valóban 4%-ot veszített. Ugyanakkor az augurok tévedtek, amennyiben a kereszténydemokrata párt 4–5%-os sikert mutathatott fel, a valóságban azonban a kereszténydemokraták is kisebb veszteségeket szenvedtek el.

A választási kilátásokkal számolva a munkáltatók szervezete megszakította a tárgyalásokat a vegyipari, textilipari, fémipari, és az építőmunkások szakszervezetével. A választási győzelemmel számolva, Piccoli, a kereszténydemokraták vezére és Moro utódja, olyan választási reformot vázolt fel, amely stabilizálná a politikai helyzetet. Ez az elképzelés most a választás után azonban úgy tűnik, hogy a választás után ez a terv nehezen realizálható. Ez nem is csoda egy olyan párt esetében, amely már 35 éve kormányoz, amely 16%-os inflációt teremtett, és amelynek politikáját elszabaduló munkanélküliség kíséri. Pár évvel ezelőtt ez a párt volt a korrupció melegágya. Emiatt kellett az államelnöknek Leonének lemondania. Ekkor tűntek fel a Vörös Brigádok, akik között akadhatnak olyanok, akik valóban vörös érzelműek, de olyanok is, akik tulajdonképpen „fekete”² beállítottságúak.

A KOMMUNISTÁK VESZTESÉGEI

A PCI a parlamenti választásokon 4, a szenátusi választásokon 2,3%-ot veszített. A különbség abból is adódik, hogy a baloldali radikális párt, a PcUP a szenátusra nem jelölt képviselőket. A különbség másik oka, hogy a parlamenti választásokon a választójogi korhatár 18 év, a szenátusin 25 év. Eddig a PCI a parlamenti választásokon általában jobban szerepelt, mint a

¹ Marek életútját lásd Évkönyv 2008.

² Az olasz fasiszták viseltek fekete inget.

szenátusin. A korábbi választásokon az első választó fiatalok 40%-a szavazott a PCI-re, most azonban csak 28%-a. A PCI csak az elmúlt években jött rá és ismerte el, hogy elveszítette a kapcsolatokat a fiatalokkal és mindegyiket a munkanélküli fiatalokkal. A PCI-n az sem segített, hogy néhány ismert baloldali radikálist a saját választási listájára felvett.

A PCI vezetősége megállapította, hogy az 1976-os választás óta az új választási redemények azt bizonyítják, hogy a PCI elsősorban a déli ország-részekben és a fiatalok között veszített befolyásából és szavazatokat. Ezzel szemben a „vörös övezet”, vagyis Toskana, Reggio Emilia, Umbria, megőrizték a PCI befolyását. Kisebbséget szenvedett el a PCI Firenzében. Palermóban azonban szavazatainak egynegyedét veszítette el, Nápolyban pedig 10%-ot. Rómában 7%-ot veszített és itt a kereszténydemokraták megelőzték. A PCI még Torinóban is ez erős munkásszervezetek és munkáslakosságú városban is 5%-ot veszített. Itt, miként a más helyeken is, a szavazásokban nem résztvevők a PCI rovására hatottak. Megállapítható egy tendencia, miszerint a PCI 1953 óta veszített befolyásából, amelyben persze helyi okok is kisebb szerepet játszhattak, mint Nápolyban. Ugyanakkor bizonyos körzetekben a helyi választásokon a PCI még új szavazatokat is szerezhetett. Mindenesetre megállapítható, hogy egy kommunista párt számára nem könnyű feladat egy olyan választási harcban részt venni, amikor a széles tömegek a „reális szocializmust” elutasítják. Másfelől a „vörös brigádok” tevékenysége az emberek számára azt érzékeltetheti, hogy a kommunizmus csak gyilkosságokat és szörnyűségeket hoz az emberiségre. A vereség, illetőleg visszaesés fő oka azonban az, hogy a PCI részt vett és így felelősséget vállalt az Andreotti vezette kormányban. Ha ezt a kormányzati szakaszt a PCI végsőkig a kormányban töltötte volna le, akkor a következmények még súlyosabbak lettek volna. A pártot felelőssé tették mindazért, amit a kormány nem tett meg, így nem teremtettek munkaalkalmakat, nem tettek semmit a tőke szökése ellen, anélkül, hogy a PCI-nek tényleges befolyása lett volna arra, hogy a kormány mit cselekedett. El tudta érni, hogy a kompromittált államelnök lemondjon, először fordult elő, hogy volt minisztereket korrupcióért bíróság elé állították; a régiók nagyobb autonómiát kaptak. Ám mindennek ellenére a „történelmi kompromisszumot” a széles tömegek, mindenekelőtt a munkanélküli fiatalok nagyon rossznak ítélték meg, mivel valamennyi nagy remény, amely az 1976-os választási győzelem kapcsán kialakult³, szinte mind teljesítetlen maradt.

³ Erről magyarul bővebben lásd Évkönyv 1977.

A BALOLDALI RADIKÁLISOK *(eredeti alcím)*

Nem esik nehezünkre, hogy ezt a csoportosulást baloldali radikálisoknak nevezzük. A választások idején világosan két lista rajzolódott ki és a baloldali radikálisok szövetségesnek bizonyultak, akik egyértelműen munkásokat is képviseltek. Ez a csoportosulás egybefogta a következő alcsoportokat: a PcUP, amely bizonyos kérdésekben kritikus állásfoglalásra helyezkedett a PCI-vel szemben, mintegy 500 000 szavazatot kapott és 6 mandátumot szerzett és ugyanannyit szerzett az előbb említett másik három csoportosulás is. Az NSU, amely kampányát elsősorban a PCI és a szakszervezeti vezetők ellen folytatta, 300 000 szavazatot kapott, alig valamivel nem érték el a parlamenti küszöböt. Noha több fiatalt is meghódítottak, a parlamenti és szenátusi vereség válságot okozott e csoportban és a lapjuk megjelentetését is be kellett szüntetni.

MI LESZ EZUTÁN? *(eredeti alcím)*

Valamennyi kommentár megegyezett abban, hogy a választás után nehéz lesz új megoldást találni. A PCI újra leszögezte álláspontját, vagy a kormányban marad, vagy az ellenzékben. Fel lehet-e lépni egy párt ellen, amely a szavazatok több mint 30%-át megkapta és a munkások többségét képviseli? A középpártokkal, mint a szociáldemokraták, liberálisok és a köztársaságiak, akik egyébként hagyományosan a kereszténydemokraták szövetségei, a PCI nem tudna egy parlamenti többséget összehozni. Egy másik alternatíva, hogy felvetődik egy közép-bal kormány létesítése is, valamint az is, hogy a kereszténydemokraták a szociáldemokratákkal alkotnak kormányt. Ez utóbbi variációt nemcsak az USA külügyminiszter-helyettese támogatta, hanem a kereszténydemokraták (PDC) jobbszárnya is és ez a szárny volt a meghatározó a kormányban és a kampány idején – ellentétben Andreotti saját politikájával. Fanfani, a PDC egyik ismert vezetője, olyan messze is elment, hogy egy ilyen koalícióban a miniszterelnökséget is átengedné a szociáldemokratáknak. És ez Craxi⁴-nak is a célja, aki ebben az esetben arra számít, hogy a PCI tartózkodni fog a szavazásnál. Minthogy a PDC a kommunistákat ki akarja szorítani a kormányból, a PCI számára – amely egyébként még mindig nem eléggé határolta el magát Moszkvától – nem marad más lehetőség, minthogy arra törekedjen, hogy stabilizálja saját helyzetét és az ország politikai életét.

Minthogy azonban a szociáldemokraták a választáson nem túl jól szerepeltek, így Craxinak ez a számítása nem válhatott be. A következő évben községi választásokra kerül sor és a PCI-nek semmi érdeke nem fűződik

⁴ Craxi életútját lásd Évkönyv 2003.

ahhoz, hogy Craxi csoportosulását megerősítse. A PCI politikai szóhasználatában új irányt vett arra, hogy az összes baloldali csoportosulásnak egységbe kell tömörülnie. Hogy ez mennyire realizálódik, az más kérdés, de az bizonyos, hogy a PCI befolyása messze túl terjed Itália határain.

Forrás: Wiener Tagebuch, 1979.08.07.

* * *

Shaw, George Berhard (1956–1950)

1. G. B. SHAW LEVELE BEATRICE WEBB⁵-HEZ, 1938. FEBRUÁR 6.

...Úgy hiszem, hogy a zsidókérdést úgy kell kezelnünk, hogy el kell hogy ismerjük az államalakításhoz való jogukat, hogy megtehessék erre való kísérletüket és hogy elkerüljünk minden nyomást, ami nemkívánatos lenne és hogy ezt olyan humánusan tegyék, amennyire ez csak lehetséges és ne sokkolják a civilizációt semmilyen méltatlan módon, mint ahogy ezt megtették Einstein elűzésével és kirablásával. A hallgatás az megvetendő

2. G. B. SHAW LEVELE BEATRICE WEBB-HEZ, 1941. FEBRUÁR 17.⁶ (Részlet)

...Nem akarok most írni a New Stateman számára és problémákat okozni Kingsley Martinnak⁷, hanem ehelyett inkább a Forward⁸ számára ahol sokkal szívesebben fogadják írásaimat.

A télen három dologgal voltam elfoglalva. Az első egy életrajz, amely rólam szól és amely néhány eddig publikálatlan írást is tartalmaz, és amely többek között Annie Besant⁹ és Mrs. Patrick Campbell halálát érintik és ennek az életrajznak áttekintése és javítása több időt vett igénybe, mintha én magam írtam volna. ...Harmadszor pedig ami minket igazán érint, Wells Bill of Rights című írása (Az emberi jogok kódexe)¹⁰., ami teljesen ki-

⁵ Shaw ezt a levelet azzal kapcsolatban írta, hogy Sidney Webb 1938 januárjában szívinfarkust kapott és részlegesen megbénult, másfelől Beatrice Webb 80 éves születésnapját ünnepelte és ezzel kapcsolatban Kingsley Martin felkérte, hogy írjon cikket a New Statesman számára. Shaw e napokban telefonbeszélgetést folytatott Beatrice Webbel és a levél ezután íródott.

⁶ Shaw levél bevezető részében arról ír, hogy Londontól 30 mérföldre is miként éli át a bombázásokat.

⁷ Kingsley Martin életútját lásd Évkönyv 1997.

⁸ Forward skóciai szocialista hetilap volt.

⁹ Annie Besant életútját lásd Évkönyv 1997.

¹⁰ Az Emberi jogok kódexét Wells 1940-ben publikálta, amely vegyes visszhangot keltett.

hozott a sodromból, ami egy olyan absztrakció volt, amelyben Sztálin és Lord Halifax¹¹ teljesen egyetérthetett. Másfelől ami szerintem a dolgok lényegéhez tartozik, az mindenkinek a tudatlansága és mindennap olvashatunk a saját napjainkról, amelyekről ráadásul korábban soha nem hallottunk. De sajnos erre nincs semmiféle orvosság. Semmilyen államférfi nem ismerheti a pillanatnyi tényeket, amelyek kapcsán neki mégis tenni kell valamit. Minderről nem fog tudni semmit, legfeljebb 20 év multán és akkor is csak részlegesen. Ilyen alapon a politikusoknak ösztönösen és az emberi természetet ismerve kell lépnie. Az embereknek a bölcsessége az egyszerű mítosz. A demokrácia lehetőséget ad, hogy megszűntessék a sérelmeiket és minden öt évben megválaszthassák a kvalifikált vezetőiket. Vagyis olyanokat, mint amelyeneket most láthatunk, vagy annál még rosszabbakat is. A probléma az, hogy mi is a kvalifikációjuk. Ezt nem tudom megoldani és senki más sem tudja ezt megtenni. De egy listát mégis fel kell állítani, amit a vezéreknek meg kell tudni érteni, bármilyen következtetést is vonnak le azokból. ... Rettenetesen öreg vagyok, és már meg kellene halnom. Annyira sovány lettem, hogy már szinte el kellene, hogy tűnjek. Még sok szenilitást írhatnék neked, de ennyi elég egy levélnek.

3. LEVÉL: G.B. SHAW SIDNEY WEBBHEZ¹², 1945. OKTÓBER 26.

(Részlet)

Kingsley Martin megkeresett azzal, hogy H.G. Wells haldoklik¹³ és hogy írjak meg a *New Statesman* számára egy megemlékező búcsúztató cikket. Ezt meg is írtam. Nagyon öreg vagyok és nagyon fáj a lábam, nem is tudok bot nélkül, sőt bottal sem járni. Úgy járok mint egy részeg és nem tudok sokat járni. Mindamellettt változatlanul tudok írni, de sok hibát ejtek, ahogy láthatod is a gépírásomból. Reménytelenül elfelejtem a neveket és még Napóleon és Shakespeare is időnként bizonytalanává válik számomra és így amikor történelemeről írok, akkor kénytelen vagyok ezt úgy tenni, hogy a könykömnél mindig ott van egy enciklopédia ... Jelenleg Mindenki egy nagy embernek tekint és De Valera¹⁴ is egy rendeletet hozott, amelyben törvényesítette írországi birtokaimat. Az atombomba egy új helyzetet teremtett, amely túl van nemcsak az új vezéreink képességein, hanem még az egész emberiség képességein is.

¹¹ Halifax ismeretesen konzervatív politikus és brit külügyminiszter volt, a legkritikusabb időben Nagy-Britannia és Európa kárára.

¹² Sidney Webb életútját lásd Évkönyv 1984.

¹³ H.G. Wells még több éven át jó karban volt.

¹⁴ De Valera Írország elnöke és mindenható politikusa volt.

4. LEVÉL: SHAW LEVELE MAYNARD KEYNESHEZ

... Nem szabad elfelejtened, hogy én öreg ember vagyok, aki rosszul hall a telefonon... Így amikor tegnap a telefonon a cikked kapcsán azt mondtam, hogy „lelkes háborúpárti” vagy, (warcrazy) akkor ez arra is utalt, hogy nem szabad elfelejtened, hogy te egy angol vagy én pedig egy ír. Ez azt is jelenti, hogy fantasztikus dolgokat tudsz csinálni, anélkül, hogy tudnád, mit is csinálsz, míg én, aki meg vagyok fosztva ettől a képességtől és hatalomtól, én tudom, hogy egész idő alatt hol is állsz. Így azután neked mindig is számolnod kell velem. Én olykor nagyon is hasznos vagyok. Üdvözlöt Lidiának, aki nyilván örülhet a Red Flag¹⁵-nek. Vagy pedig ezt egymás között soha nem hozzátok szóba?

(A Shaw leveleket John Schwarzmantel küldte meg az Évkönyv számára.)

George Bernard Shaw levele Kingsley Martinhoz, 1942.

(Rövidítve)

Egy szerkesztő¹⁶ sosem engedheti, hogy a hírek felháborítsák. Ha ezt megteszi, akkor el van veszve. Ugyanez történik egy középiskolai tanárral, ha kiadja magát a tanulóik előtt. Egy szerkesztő számára a brit birodalom összeomlása a Távol-Keleten ¹⁷ ugyanúgy napi esemény kell, hogy legyen, mint a spanyol birodalom összeomlása Dél-Amerikában, mint Gibbon Pusztulása és Letűnése.¹⁸ A világ utóbbi újracsoportosulása ugyanolyan esemény kell hogy legyen számára, mint a legutóbbi gyilkosság vagy a parlament újra megnyílása. Hírek és semmi más. Ugyanolyan jó bírása kell hogy legyen a híreknek, mint egy likőrének. Arra viszont jól kell emlékeznie, hogy a kocsmáros is megölheti az ital, hogyha ő is iszik, és az újság megölheti a szerkesztőjét, hogyha egy hírt nem tud úgy közzétenni, hogy egy arcizma se ránduljon.

Én nem tudok többet annál semmivel, mint ön arról, hogy mi is fog történni, sem arról, hogy az emberiség milyen úton fog tovább haladni, mint hogy a világot nem Bernard Shaw-k népesítik be, akárcsak többségében is, sem Kingsley Martin-ok.¹⁹ Minket nem fognak általában megkérdezni ... és

¹⁵ Red Flag a brit munkásmozgalom és az LP harci éneke, szó szerint a Vörös zászló.

¹⁶ Kingsley Martin a New Statesman and Nation szerkesztője volt.

¹⁷ Szingapurt és Burmát és Hátsó Indiát a japánok ekkor elfoglalták.

¹⁸ Shaw itt Gibbon híres könyvére utal, amely Róma hanyatlásáról szól.

¹⁹ Kingsley Martin életútját lásd Évkönyv 1997.

így csak futó kommentárokat fűzhetünk az eseményekhez. Ha azt mondják, hogy Szingapúr elveszte a világ végét jelenti, akkor mi rögzíthetjük, hogy Szingapúr ott marad, ahol van. De azt mondhatjuk, hogyha Hong Kong-ot és Szingapúrt a kínaiak újra visszahódítják, akkor vissza kell majd vásárolnunk tőlük. Az azonban valószínű, hogy a kínaiak ezt nem fogják eladni egy nyugati hatalomnak, még hozzá nem fogják eladni semmi áron. Amennyiben Ausztráliát az Egyesült Államok fogja megvédeni és nem mi, akkor Ausztrália úgy dönthet, hogy saját maga is egy önálló szövetségi állammá alakulhat és a brit lobogó helyett az Egyesült Államok csillagsávós lobogóját tűzheti ki. Lehetséges, hogy nekünk ugyanúgy útjára kell bocsátanunk Indiát, mint ahogy megtettük Írországgal is 1921-ben.

És lehet, hogy Ausztrália még messzebb megy majd és önálló, független szövetségi állammá változik. Akkor ez mind újság lesz az Ön számára. Ez ugyanúgy nagy újság lesz a bulvárlapok szerkesztői számára, mint ahogy egy csónak elsüllyedése is jó vicc a cápák számára.

Én azt tanácsoltam az országok számára, hogy fogadják el maguk számára a kommunizmust, és gondosan megmagyaráztam, hogyan tehetik meg ezt anélkül, hogy elvágnák egymás torkát. De ha megteszik, hogy elvágják egymás torkát, én attól nem kevésbé leszek kommunista.

De ami számodra igazán jó lesz, ha egy nap szabadságot veszel ki magadnak és nem az, hogy egy újabb levelet kapsz tőlem. Clifford Sharp belebonyolódhat abba, hogy visszaemlékszik a Lusitániára²⁰, hogy utána leigya magát. De az igazság az, hogy Lusitánia nem számít egy garast sem, leszámítva azt, hogy Lusitania azután az amerikaiakat a mi oldalunkra állította. Hong Kong és a többi dolog ennél sokkal fontosabb. De még ezek sem jelentik a világ végét. És így derék fiúk csak harcoljatok tovább és harcoljatok magatokat meghódítani²¹ újra és újra.

Forrás: Kingsley Martin Archive. Correspondence. Sussex University Library.
A Shaw levelezés külön nyomtatásban is megjelent ...

J. B. Shaw levele Kingsley Martinhoz²², 1943. november 13.

Sajnálom, hogy nem talált meg engem a telefonon. Kissé meg vagyok lepve a kinyomtatott cikkemen, amely a jelen formában jelent meg.

Én nem látom, hogy Németország felosztásának kérdése bármely összefüggésben lenne az itt tárgyalt kérdéssel. Én, mellékesen nem akartam azt

²⁰ Shaw itt Singapore hosszú ostromára és Japán elfoglalására utal.

²¹ A Lusitániát az I. világháború idején 1916-ban német tengeralattjárók süllyesztették el.

²² Kingsley Martin életútját lásd Évkönyv 1997.

mondani, hogy én amellettem lettem volna, hogy Németországot fel kell osztani. De én arra gondoltam, hogy nem lehet kizárni, amire hajlottak egyébként a múltban, nevezetesen, hogy egy új, független Ausztriát újra kell teremteni. Amire most gondolok, hogyha Ausztria ismét független állam lesz, akkor Ausztria életképtelen lesz a jelenlegi határai között, és talán jobb lenne kialakítani egy Dél-német államot, aminek bázisa Ausztria lenne. Másfajta variáció, hogy egy Nagy-Németországot lehetne kialakítani, ami Ausztriát gazdasági nyomorba taszítaná, amely azután arra sarkalná, hogy keresse az újraegyesülést ezzel a Nagy-Németországgal. Nem óhajtom, hogy úgy vegyék, hogy én ennek a variációnak a szorgalmazója és tanácsadója lennék, csupán azt óhajtom, hogy ezt számításba vegyék, és ne töröljék ki a lehetőségekből eleve.

Ezek után visszatérve mindahhoz, ami közvetlenül érinti a cikkemet. Én nem hiszek abban, hogy abban a kérdésben, hogy miként lehet megakadályozni a német újrafegyverkezést, ehhez fel kellene számolni, meg kellene ölni (kill) a német nehézipart. Ha ezt tennénk, akkor az pontosan azt jelentené, hogy a gazdasági realitásokkal szembe próbálnánk fordulni. A realitások azok, hogy Németország csodálatosan arra van teremtve, hogy meg legyen a maga nehézipara és olyan nagyszerű szakmunkásai vannak, amelyekre a világnak szüksége is van. Én abban hiszek, hogy a német újrafegyverkezést lehet megakadályozni, hogy a létfontosságú alapanyagok fölött gyakorolnak abszolút ellenőrzést, anélkül, hogy a német nehézipart szét kellene verni. Ugyanakkor azonban én sem hiszem azt, hogy a német nehézipart ugyanabban a felduzzasztott arányban kellene megőrizni, amelyre a náciák felfújták. Amennyiben a német nehézipart egyszerűen leépítenék, akkor a német embereket szörnyű szegénységbe taszítanák és ugyanakkor rendkívül nehézé tennék a Közép-Európai államok gazdasági lábba-állását. Amit egyébként legkönnyebben a Németországból származó tőkebefektetésekkel, és árukkal lehetne ismét életre galvanizálni.

A mi igazi nagy feladatunk az lenne, az eddig elmondottakhoz képest bizonyos kontrasztként, hogy nekünk elsősorban a birodalmi országokat, köztük Indiát és Afrikát és a Távols-Keletet kell támogatnunk. Én tudom, hogy a szkeptikus ember a tekintetben, hogy mik lehetőségeink az alapanyagok és nyers fémek ellenőrzése tekintetében, hogy megakadályozzuk az újrafegyverkezést, de egy sor vita és párbeszéd után én mindazonáltal nagyon kevésbé lettem meggyőzve e lehetőségről. Egyfajta komoly munka után, amely a kérdésben már végbement, amelyek között ott van egy külön tanulmány az alapvető fémekről. Mindez sajnos nem oldotta meg azt a kérdést, hogy mi is az ami igazán megvalósítható. Mindez nem változtat azon, hogy a remény megmarad arra, hogy valamit igazán lehet tenni. És

minél inkább keressük az alternatív megoldásokat, annál inkább tűnnek ezek lehetetlennek. Mindenesetre egy olyan ország esetében, mint Németország, a maga nyersanyagforrásaival és szakembereivel, képtelenség, hogy megfosszák egy olyan ipar kiépítésétől, amelyre minden lehetősége egyébként megvan. Vagy a világnak érdeke lenne, hogy megakadályozza, hogy egy ilyen ipar Németországban kifejlődjön? Amennyiben a Vansittart²³-oknak igazán igaza van, akkor a következtetés az, hogy az egész német fajt ki kellene irtani. Nincs más megoldás

Legközelebb hétfőn leszek Londonban és amennyiben beszélni akar velem, akkor délután jönnék be.

Forrás: J.B. Shaw levele Kingsley Martinhoz. Sussex Egyetemi Könyvtár Kingsley Martin gyűjtemény.

Közli és jegyzetelte: **Jemnitz János**

Töredékes levél G. B. Shaw Kingsley Martinnak (1948)

A levél első részét szabadon, emlékezetből próbálok rekonstruálni. Ebben a részben Shaw érinti a nemzetközi politika eseményeit és folyamatait, többek között az USA új hegemonsztikus törekvéseit s ezzel kapcsolatban a New Statesman kritikus állásfoglalásait és persze ebben a főszerkesztőnek, Kingsley Martinnak meglehetősen nagy szerepe volt. Shaw ebből az alkalomból írt neki egy megértő és helyeslő levelet. E levélnek sajnos csak az utóbbi töredékes végét találtam meg eredetiben, amit az alábbiakban közlünk.

Nyilvánvalóan a körülmények oly mértékben változhattak, ami a jelenlegi politikát nem teszi folytathatóvá, és amely a korábbi politikával több tekintetben is szemben áll. És akkor hol áll Ön?

Attól tartok, hogy nekem sincs alternatív megoldási javaslatom. Ami megmarad a fejemben, az a kételkedés a tekintetben, hogy a nyilvánvaló nehézségekre való tekintettel a dolgok alapján érdemes-e tenni valamit.²⁴

Forrás: Sussex-i egyetem könyvtára, Kingsley Martin gyűjtemény.

²³ Vansittart brit külügyminiszter-helyettes volt az 1930-as évektől és ismeretesen erős volt a Hitler ill. német főbiája, előre látta a II. világháború bekövetkeztét. Chamberlain távolította el posztjáról.

²⁴ Shaw ehelyütt nyilvánvalóan a hidegháborúban bekövetkezett kettészakadásra utal és arra, hogy a lap ebben az új helyzetben milyen politikát is folytathat.

Vámbéry Rusztem G. B. Shaw-ról

(Részlet)

Gyerekek az édességet kedvelik. Érthető tehát, hogy az emberiség túlnyomó részének, amely még gyermekkorát éli, még tréfával cukrozottan sem voltak ínyére azok a kesernyés igazságok, amelyekkel G.B. Shaw negyven éven át, táplálta közönségét. Minthogy nehezebb lett volna őt megcáfolni, mint meggyanúsítani, a szolgálalkú kritikusok hada vállvetve igyekezett bizonyítani, hogy Shaw önmagát se veszi komolyan. Könnyű volt kimutatni, hogy a Man and Superman Tanner-je tagadja a haladást, a Back to Methuselah Lillith-je hisz benne, de akármennyire szócsövei is voltak Shaw-nak a szereplői, mindvégig olyan maradt, mint a szigetelő zsámolyon ülő király, aki senkit se enged közelébe. Miként egyik kritikusa (Wood Krutch) írja: Shaw filozófiája csak annyira volt része Shaw-nak, mint Chaplin bajusza a halhatatlan Charlie-nak. Shaw, az ember mindig fölötte járt a Shaw színműveinek. Utolsó műve: „Túlságos jó, semhogy igaz lehetne”, akármily rossz darab is egyébként, igazi dráma, mert szembeszökően magának Shaw-nak tragédiája. Shaw leszáll a közönséghez, és szívet-tépő nyíltsággal tesz vallomást kétségbeeséséről. „Én – mondhatja egyik szereplőjével – prédikátor vagyok. De olyan prédikátor, aki elvesztette hitét, akinek nincs már mondanivalója. Az emberiség fejest ugrik pusztulásába, s nem hiszem, hogy már megmenthető. Beszélek, mert mindig beszéltem, s ez az egyetlen dolog, amihez értek. De sem az én beszédem, sem másé nem segíthet. Nem tudom, mit lehet tenni, sőt azt sem, mit lehetett volna tenni. A Nyugat világa menthetlenül kárhözatra van ítélve.”

Forrás: Századunk, 1932. május-június 268.p.

Vámbéry Rusztem: Rothschild vagy Shaw?

(Részlet)

Shaw, aki az Intelligent Womans Guide-ban rendkívül meggyőző logikával bizonyítja, hogy a vagyoneelosztás egyetlen igazságos módja, ha a nemzeti jövedelem egyenlően oszlik meg az ország összes lakosai közt.

Viszont Shaw beállításában nem a munkanélküliek jövedelméről, hanem inkább a munka nélkül szerzett jövedelemről van szó. Azok a békétlenkedők, akik annyira fölháborodtak a munkanélkülieknek adományozott 150 000 pengő elosztási „módszerén”, talán nem is annyira a módszer-

ren ütköztek meg, mint azon, hogy a munkanélküli jövedelmekből ily kevés jut a munkanélkülieknek. Csak nem merték nyíltan bevallani, hogy ők voltakép szocialisták s mint ilyenek, elvi ellenségei annak, hogy a szociális kérdést jótékonyssággal oldják meg ...

Forrás: Századunk, 1931. november 430. p.

ÉLETUTAK

Applegarth, Robert (1834–1924)

1834. január 26-án született Hull-ban Yorkshire grófságban. Egy halász gyermekeként 10 éves korában kezdett el dolgozni, csak egy-két évet tanulhatott elemi iskolában. Gépészinasként tanult, tanoncévei után anyjával együtt Sheffieldbe költöztek, ahol hamarosan meg is házasodott. 1858-ban a helybeli szakszervezethez csatlakozott, már kitanult kárpitós munkásként. 1859-ben robbant ki a nagy londoni építőmunkás sztrájk. E sztrájkharc következtében alakult meg azután az igen fontos Londoni Munkástanács (London Trades Council), amely különböző szakszervezeteket egyesített. Ez a Munkástanács jelentette meg a híres *Bee-Hive* (méhkas) hetilapot.¹ Ekkor alakult meg a Kárpitósok és Asztalosok (Carpenters and Joiners) egyesített szakszervezete is. A sheffield-i kárpitós szakszervezet csatlakozott ehhez a nagy szakszervezeti tömbhöz, majd 1862-ben Applegarth már a sheffield-i küldöttek élén vett részt a szakszervezeti tömörülés londoni kongresszusán. Hamarosan a szakszervezetnek egyik vezetője lett. Az egyesített szakszervezetnek még ebben az évben titkárává választották, és ezt követően Londonba költözött. Applegarth már az új típusú szakszervezeti szellem képviselője lett. Jó szervező és szónok volt, aki mindig kész volt a munkások és a szakszervezet érdekében való tárgyalásokra, de tudatában volt a szakszervezet fontosságának, és annak is, hogy a siker érdekében a közvéleményre is hatnia kell. A nagy sztrájkot követő évek során ez az időszak a szakszervezetek megerősödésének ideje. Néhány kimagasló korabeli szakszervezeti vezetővel, köztük George Odger²-rel, az akkoriban erős cipész munkások vezetőjével együtt a Londoni Munkástanács révén ők irányították a szakszervezetek munkáját. E vezetők csoportosulását a történeti irodalom Sidney Webb³ feledhetetlen feldolgozása nyomán juntának nevezték. Politikai értelemben Applegarth az angol radikálisok felfogását osztotta és Ernest Jones⁴ volt rá nagy hatással.

Fiatalkorában Garibaldiért lelkesedett és támogatta az olasz nemzeti egység megteremtésének ügyét, majd az USA polgárháborújának éveiben

¹ A Bee-Hive-ről részletesen lásd Jemnitz János: Az I. Internacionálé. In: Magyarország és az I. Internacionálé, Kossuth Budapest 1964.

² Odger életútjához lásd u.o.

³ S. Webb életútját lásd Évkönyv 1984.

az északiakat támogatta a déliek elleni harcukban. 1865-ben lépett be az I. Internacionálé londoni szekciójába és annak csakhamar egyik legbefolyásosabb tagja lett, belépési kártyáját maga Marx írta alá. Hú maradt az I. Internacionáléhoz, akkor is, amikor a tradeunionisták többsége 1871-ben a Párizsi Kommünnel kapcsolatos viták és a „nagy sajtó” és pártok támadásainak kereszttüzeiben kilépett az Internacionáléból. Annak ellenére, hogy ő nem volt szocialista, ám a földek köztulajdonba vételét ő is követelte, és azt is, hogy a munkásoknak joga legyen szakszervezetek alakítására. Ezekben az években és még később is jelentős szerepet játszott a szakszervezeti jogok elismertetéséért folytatott harcban. Ezt a jogot még korábban az 1860-ban a parlament által elfogadott „Master and Servant Act” (Munkaadó és Alkalmazott) törvényt szabályozta. Az 1960-as éveket végigkísérte ez a küzdelem, míg 1867-ben a Lordok Háza által meghozott ítélet biztosította, hogy a szakszervezeti segélyalapokat a törvény elismerje s ez nagy lökést adott a szakszervezetek megerősödésének. Az 1860-as évek végén a szakszervezetek a „közvélemény” növekvő ellenséges érzületébe ütköztek. Ugyanakkor újabb királyi vizsgálóbizottságot küldtek ki a szakszervezetek helyzetének felülvizsgálására. A vizsgálódások fő tárgya a szakszervezeti pénztárak és ebben különösen a segélypénztárak jogi biztonsága volt. A tárgyalások során Applegarth képviselte a juntát és a brit pozitivisták szintén hangoztatták a szakszervezetekkel együttérző véleményüket. Applegarth a tárgyalások során nagyon is békülékeny és egyeztető szerepet játszott. A bizottság végül javaslatot tett a szakszervezeti pénztárak biztonságának jogi elismerésére. Ugyanakkor mintegy cserében a sztrájkok és a sztrájk védőőrségei illegálisak lennének. A bizottság kisebbsége – köztük a pozitivisták – ennél messzebb kívántak menni és náluk a fenti megszorítások nem szerepeltek volna.

Ugyanakkor megszületett a híres 1867-es törvény, amely választójogot adott a munkások egy újabb rétegének, elsősorban a városokban élőknek. A munkások az 1868-as választáson jobbra a liberálisokra szavaztak és „hálából”, de mert a szakszervezetek támogatására is számított, Gladstone 1871-ben új törvényt terjesztett be a szakszervezetekről, amelyekben új engedményeket tett. A híres 1871-es Trade Union Act elismerte a szakszervezeti vagyon legalitását.

Amikor az 1870-es években újabb vitákra és erőpróbákra került sor a szakszervezeti törvények kapcsán, akkorra 1878-ban Applegarth már kapcsolódott a szakszervezeti küzdelmekből. Ugyanakkor még 1870-ben a betegségek vizsgálatára kijelölt királyi bizottság tagjai közé jelölték. Applegarthnak ezt a munkásságát azonban saját szakszervezete már nem hagyta jóvá – tőlük függetlenül tevékenykedett. Ezt követően kis villamos-

sági boltot nyitott, majd 1907-ben nyugalmába vonult. Noha 1871 után már nem vett részt a szakszervezeti mozgalomban, a munkások és a munkásmozgalom helyzete iránt továbbra is érdeklődött, elsősorban az oktatási és szövetkezeti mozgalom ügye foglalkoztatta. London külvárosában 1924. július 13-án halt meg.

Irodalom: Dictionnaire Biographique due mouvement ouvrier. Grande Bretagne I. köt. Paris 1971.

Jemnitz János

* * *

Callaghan, James (1912 – 2005)

1912. március 27-én Portsmouthban született. Apja tengerész volt, ő maga Portsmouthban végezte elemi iskoláit és 1929-ben már meg kellett keresnie kenyerét. Ugyanekkor szakszervezeti tag is lett. 1936-ban teljes foglalkoztatásban dolgozott a szakszervezetekben, 1947-ig szakszervezetének főtitkár-helyetteseként. Eközben 1942-ben a háború alatt ő maga is a tengerésznél szolgált. 1931-től lett az LP tagja, 1944-ben már az LP parlamenti képviselőjelöltje Cardiffban, és az 1945-ös választáson lett valóban parlamenti képviselő.

1945-ben az Attlee kormányban előbb miniszteri titkár, majd a Dominiumok Minisztériumában államtitkár. Néhány hónap múltán lemondott posztjáról, hogy szabadabban bírálhassa a kormány politikáját. 1945-től 1947-ig a parlamenti LP honvédelmi bizottságának elnöke. Jelentős szerepe volt a katonai szolgálat idejének csökkentésében. 1945 és 47 között egy LP küldöttség tagjaként látogatta meg a Szovjetuniót, és ugyancsak ebben az időben egy másik parlamenti küldöttség tagjaként Nyugat-Afrikát. 1947-ben miniszteri rangban a közlekedésügyi minisztérium parlamenti titkára lett.

1951 után, amikor a konzervatív párt vette át az ország irányítását 1964-ig, Callaghan befolyása az LP-ben nőtt meg. Az árnyék-kormány tagja lett, és a gyarmati kérdések felelőse; e kérdésekben ő szólalt meg a parlamentben. Ebben az időben sokat utazott, többek között Afrikában és a Távol-Keleten is. Gaitskell⁵ 1963 januárjában bekövetkezett halála után egyik jelölt lett a pártvezéri posztra, ám a választáson harmadik helyre került, és az LP vezére Harold Wilson⁶ lett. 1964-ben a Wilson kormány megalakulása után

⁴ Ernest Jones életútját lásd Évkönyv 1994.

⁵ Gaitskell életútját lásd ugyanebben kötetben, ugyanebben a fejezetben.

⁶ Wilson életútját lásd Évkönyv 1996.

Callaghan lett a pénzügyminiszter, vagyis a brit politikai hagyományok szerint a kormány második legbefolyásosabb embere. Neki kellett szembenéznie a gazdasági válsággal, a válság okozta bajokkal – mindennek következtében kellett a fontot devalválni, ami után 1967-ben le kellett mondania miniszteri posztjáról. 1969-ben az országban a gazdasági megszorítások, a Wilson és Barbara Castle⁷ által meghirdetett bérfelfagyasztások nyomán vadsztrájkok hulláma érte el az ország minden részét. 1970-ben a munkáspárti kormány megbukott, ám 1974-ben az új munkáspárti kormányban külügyminiszter lett. 1976-ban, amikor Wilsonnak egészségügyi okokból vissza kellett vonulnia, Callaghan vette át mind a kormány, mind az LP vezetését. Wilson lemondásakor más jelöltek is voltak e posztra. Callaghant az LP centruma támogatta és végül is a választások harmadik fordulóján után nyerte el e vezéri posztot, jórészt a baloldali jelöltek ellenében. Eközben az országban és a pártban is, noha megőrizték az LP egységét, a szociális bajok folytán az ellentétek nem tűntek el, és Callaghan vezéri posztja is meglehetősen bizonytalan maradt. Miniszterelnökként emberileg jóindulatú és kifejezetten pragmatikus politikus maradt, bár olykor neki is „keménységet” kellett tanúsítania. (E keménység a gyakorlatban megint a munkás-követelésekkel szemben mutatkozott meg.) Miniszterelnöksége idején a liberálisokkal együttműködve kormányozta az országot 1977–1978-ban. Kormányzása idején törekedett együttműködni a szakszervezetekkel is, elfogadta és érvényesítette a kollektív szerződések gyakorlatát. Sikerült az inflációt csökkentenie is. Mindennek ellenére 1978 őszére az országot elborította a szociális békétlenség, a kollektív szerződések érvényesülése megszakadt, az országot ismét sztrájkok borították el. Mindez természetesen érzékenyen érintette az LP-t és vezérét és miniszterelnökét. Mindennek következtében kellett az általános választást meghirdetnie, amelyen az LP súlyos vereséget szenvedett. (1979. május 3.) A választás után egy ideig az ellenzékben még az LP vezére maradt. Addigi felfogása érvényesült ekkor is, mérsékelt közép-bal politikát hirdetett.

1987-ben visszavonult az alsóházból, és a Lordok Háza élethossziglani tagjaként tevékenykedett.

2005. március 25-én halt meg Kelet-Sussexben, néhány nappal 93. születésnapja előtt.

Callaghan írásai: Whitleyism, London 1935.
A House Divided: the dilemma of Northern Ireland

Jemnütz János

* * *

⁷ Castle életútját lásd ugyanebben a kötetben.

Fournière, Eugène (1857–1914)

Párizsban 1857. május 31-én született. Normandiában lett először vasutas tanonc, később a Párizs–Lyon vonalon lett vasutas, később üzleti elárúsítóként dolgozott abban az időben, amikor a francia munkásmozgalom a Kommün után elszenvedett vereségek nyomán ébredezni kezdett. Lotharingiában végezte elemi iskoláit tizenegy éves koráig. Nagyon felületes előzetes oktatást kapott, egészen, amíg egy Párizsban élő nagybácsijánál ékszerész tanonc lett. Igazi autodidakta volt, aki a Bibliothéque-ban szerezte meg ismereteit és ez tette alkalmassá, hogy később tanár is lehessen.

Nagyon fiatalon kapcsolódott be a munkásmozgalomba és annak minden ágában aktív volt. Kezdetektől részt vett a szakszervezeti mozgalomban, előbb az ékszerészek, majd a nyomdászok szakszervezetében. Az utóbbiban 1884-től, amikor újságíró lett. A szövetkezeti mozgalomban valamivel később kapcsolódott be. Hamarosan a szocialista mozgalmat is elismerte és abba aktívan be is kapcsolódott. Ami a szövetkezeti mozgalmat illeti, erről Párizs egyik kerületében tartott előadásokat 1909–1910-ig. Egyik megalapítója lett az új Bourse des Coopératives socialistes-nek. Különböző szövetkezeti kiadványoknak volt szerzője és szerkesztője és több ízben vett részt a szövetkezeti mozgalom kongresszusain is. Később is szociológusként és történészként nyomon követte a szövetkezeti mozgalom történéseit. 1910-ben az SFIO kongresszusán ő tartott előadást a szövetkezeti mozgalom helyzetéről. A szocialista párt 1913-ik évi kongresszusán fontos előadást tartott a nyugdíjpenztárak létesítésének szükségességéről.

Fournière egész életében részt vett a szocialista mozgalomban – kezdetben Jues Guesde⁸ egyik követője is volt, így bekapcsolódott az Égalité⁹ megjelenítésébe és maga is írt a lapba, és ott volt a nevezetes 1879 évi Marseille-i kongresszuson¹⁰ is.

Később elfordult a marxizmustól és a már kiformalódott szocialista pártoktól is. Harmincöt éven át igen széles körben munkálkodott a párizsi, illetve a vidéki sajtóban. 1905-től haláláig részt vett a Revue socialiste¹¹ szerkesztésében. Emellett az ország minden részében tartott előadásokat. 1882 és 1885 között mindenekelőtt Dél-Franciaországban és Korzikán tevékenykedett. 1882-ben az egyik nagy bányász-sztrájk idején aktivitása miatt

⁸ Guesde életútját lásd Évkönyv 1995.

⁹ Az Égalité-ről lásd az Évkönyvben Guesde életútját.

¹⁰ A Marseille-i kongresszusról lásd Évkönyv 1979.

¹¹ A Revue Socialiste-ről lásd Évkönyv 1994.

nyolc hónapi börtönbüntetéssel sújtották. E sztrájkjal kapcsolatban helyi lapot is létesített, amelynek támogatójaként megnyert egy Jules Vallès¹²-t is. Fournière 1886-ban ugyancsak bekapcsolódott a helyszínen is a híres Decazeville-i bányász-sztrájkba.¹³ Később 1901-ben egy másik bányász-sztrájknál ugyancsak egyik aktív támogatója lett a sztrájkolóknak. Az 1879-es Marseille-i kongresszuson jelentős szerepet játszott és később ugyancsak ott volt a legtöbb munkás és szocialista kongresszuson. 1881-től egészen 1905-ig, addig a párizsi kongresszusig, amikor az SFIO megalakult, e kongresszus egyik ülésén Fournière elnökkölt. 1881-ben már Benoît Malon¹⁴ oldalán opponálta a Munkáspárt szerinte túl kemény és ortodox irányvonalát, ennek tulajdonítva a párt választási vereségét. A véleményeltérések oda vezettek, hogy 1882-ben már pártszakadásra került sor. Az 1880-as években a posszibilisták soraiban tevékenykedett. A későbbiekben távolmaradt a pártfrakciók harcaitól és Malon oldalán egyike volt azoknak, akik szorgalmazták az „integrális szocializmust” (Malon kifejezése) ügyét, amelynek lényege volt, hogy valamennyi szocialistát összefogják és ennek az összefogásnak volt fő orgánuma és gyűjtőhelye a La Revue Socialiste. A későbbiekben mindig támogatta a különböző csoportosulások összefogását. Így 1898-ban ő elnökkölt annak az un. Éberségi Bizottságnak ülésén, amely ezt az egyesülést sürgette. Ebből a csoportból született meg azután az un. „Független Szocialisták” csoportosulása, amelyhez rajta kívül olyan emberek tartoztak, mint René Viviani, A. Millerand és Jean Jaurès¹⁵.

Az SFIO 1899-i kongresszusán Fournière, Jaurès-el együtt védelmezte Guesde-el és sokakkal szemben, Millerand kormányba-lépését.¹⁶ 1902 után a Millerand pártiak elszakadtak a kemény marxista irányzattól. Fournière az előbbiekkal tartott. Noha elvi fenntartásai voltak a kemény marxista „doktrinerekkel” szemben, a II. Internacionálé híres 1904 évi Amszterdami kongresszusának¹⁷ határozata nyomán, amely sürgette a francia párt egységének megteremtését, Fournière is csatlakozott az 1905-ös francia szocialista párthoz, az SFIO¹⁸-hoz. Az SFIO-hoz azután haláláig hű maradt. Fournière-t 1896-ban Párizs Clignancourt kerületében megválasztották városi tanácsosnak. E posztjáról 1900-ban lemondott, később még háromszor indult a helyi választásokon, de ezeken elbukott. 1898-ban viszont

¹² Jules Vallès életútjáról lásd Évkönyv 1982.

¹³ A decazeville-i sztrájkkról lásd Évkönyv 1986.

¹⁴ Benoît Malon-ról lásd Évkönyv 1991.

¹⁵ Jaurès életútját lásd Évkönyv 1984.

¹⁶ A Millerand ügyről lásd Évkönyv 1874.

¹⁷ Az Amszterdami kongresszusról lásd Évkönyv 1879 és 2004.

¹⁸ Az SFIO megalakulásáról lásd Évkönyv 1980.

megválasztották parlamenti képviselőnek. A parlamentben, ugyanúgy mint a városi tanácsban, elsősorban közoktatási kérdésekben szólalt meg. 1900-ben ő is többször aktívan felszólalt a tízórás munkanap törvényes limitálása érdekében, valamint felszólalt külpolitikai kérdésekben is. Fourniére 1899-ben interpellált a vallási irányítás alatt álló árvaházak ügyében, tiltakozott az ottani inhumánus körülmények és a rossz táplálkozás miatt. Ekkoriban nehézségeit fokozták, hogy Aisne megyében egy paraszti többségű választói körzetben került be a parlamentbe, ahol azután 1902-ben meg is bukott az új választáson. Noha folytatta széleskörű újságírói munkásságát, s emellett olykor különböző helyeken városi tanácsos is lett, mindez az 1900-as években nem töltötte ki teljes életét. Ugyanakkor az Emberi Jogok Ligájának ugyanúgy aktív harcosa volt, miként a szabadkőműveseknek is. A híres felsőfokú szabadiskola, az École libre des hautes études sociales professzora volt, ugyanúgy mint más szakmai tanintézeteknek is. Mindemellett az elemi iskoláztatás ügyében különböző szervezeteket, kiadványokat és a továbboktatást is támogatta – ezt a munkásságát élete utolsó tizenkét évében megszakítás nélkül folytatta. Életében nagyon egyéni módon képviselte a szocialista gondolkodást és a mozgalomban különböző időkben különféle áramlatok is tekintették a magukénak – méltán.

1914. január 4-én Arcueil (Seine)-ben halt meg, ahol városi tanácsos is volt. Miként már említettük, rengeteg lapban és folyóiratban jelentek meg írásai, s egyik fő tevékenysége a La Revue Socialiste szerkesztése volt, ahol szinte havonta jelentek meg nagyobb lélegzetű cikkei.

Nagyon esetlegesen a 1908-as évből néhány írására bővebben is kitérünk.

Így mindjárt a folyóirat januári számában nagyon modernnek hangzó címmel jelentetett meg egy cikket: Az állam alkalmazkodása a gazdasági feladatokhoz¹⁹. Fourniére e cikkének kezdetén hangsúlyozza, hogy az állam csak részben ura a gazdaságnak, befolyását a parlament és a parlament által gyakorolt törvények révén tudja gyakorolni. Kitér arra, hogy mi a különbség az angol és a francia gyakorlat között, megjegyzi, hogy még Angliában a demokrácia mint a hazájában is, a parlamentet csak a férfiak választják meg. Megjegyzi, hogy míg annakidején a monarchiákban a teljes hatalmat csak a felkelések korlátozták, a modern demokráciákban a demokrácia kereteit az értelem (raison) szabja meg. Alapelveket tisztázva megjegyzi, hogy a demokráciákban a többség akarata érvényesül a kisebbséggel szemben, míg a különféle oligarchikus rendszerekben a kisebbség elnyomhatja a többséget. Az észérvek érvényesülése egyúttal a demokráci-

¹⁹ Adaptation de l'État a sa fonction économique

ákban az általános közmegegyezés kell hogy kifejezze. Fournière alapelveket tisztáz, a cikke azonban sok minden egyebet is tartalmaz, de mindjárt ez a bevezető is éppen elég modernnek hat a mai olvasó számára.

Még ugyanebben a januári számban Fournière mint szerkesztő közölte levelezését Henryk Sienkiewicz-el.

A februári számban Fournière is megírta a maga elemzését a gyarmati kérdéstről és a szocialista párt követendő magatartásáról.²⁰ Ne feledjük, hogy alig fél éve a II. Internacionálé stuttgarti kongresszusán nagy vita zajlott le a gyarmati kérdéstről, amelyen a francia szocialista vezetők (Guesde és Jaurès) jelentős szerepet játszottak és ismeretes, hogy a francia pártkongresszusokon is e kérdésben határozatokat fogadtak el.²¹ Fournière e kérdésben megint csak nem véletlenül nagyon is egyéni véleményét rögzítette – egyértelműen a párt irányadó többségével szemben. Cikkének első sorában már leszögezte: „A francia szocialista pártnak nincs gyarmati politikája. Igaz, ez a kérdés nem is a legfontosabb a párt számára. Megemlíti persze Jaurès cikkeit az 1905-ös marokkói válsággal²² kapcsolatban, valamint a gyarmati kérdésben elhangzott parlamenti felszólalásait, ám ezeket mégis mintegy Jaurès magánvéleményének tekintette, amely szemben áll a francia radikális párti kormányéval, amely azonban mégsem tekinthető hivatalos pártvéleménynek.

A tagadás után persze felvetődik, hogy milyen is volt Fournière ellen- illetve más véleménye. A szerző persze kitér arra, hogy e kérdésben Franciaország marokkói intervenciója után a francia szocialista pártban „felforrósodott légkörben” folynak a viták. Fournière ezután kitért az SFIO nancy-i kongresszusának idevágó vitáira, külön kiemelte Gustave Hervé²³-nek felszólalására, amit a kérdés s a megközelítések módja miatt jellegzetesnek és a vitákat elég felszínesnek ítélte. Fournière ezúttal megjegyezte, hogy ugyanilyen felfogásban és érzésekkel fogadta el a CGT 1904-ben a maga híres amiens-i programját²⁴, majd 1906-ra így hirdették meg május 1-re az általános sztrájkot, ami elbukott,²⁵ és fogadták el a CGT vezetői ugyancsak a maguk határozott antimilitarista és antipatrióta állásfoglalásait²⁶. Mindezt

²⁰ La politique coloniale et le parti socialiste.

²¹ A kérdés stuttgarti vitáiról és a marokkói válságról bővebben lásd Jemnitz János: A háború és a gyarmati kérdés a II. Internacionálé 1907. és 1910. évi kongresszusán. Budapest, Akadémiai Könyvkiadó 1979.

²² Ua.

²³ Hervé életútját lásd Évkönyv 1996.

²⁴ Erről lásd bővebben Évkönyv 1979 és 2004, valamint Jemnitz János: „A francia anarchoszindikalizmus 1914 előtt”. Századok 1962.

²⁵ Lásd Évkönyv 2007.

²⁶ Lásd Griffuelhes életútját Évkönyv 1974.

Fournière természetesen ugyancsak a felszínes és tévutas megközelítések-re említette meg. Fourniér ezek után megemlíti Rauanet-nek az algériai ill. madagaszkári francia katonai sortüzekről írott leleplező és elítélő sorait ill. beszédeit, amiről megjegyzi, hogy azok mégsem egy gyarmati politikát körvonalaztak, csupán egyfajta negatív elítélést. Fournière természetesen ítéli, hogy a szocialisták megszólaljanak az üldözöttek és elnyomottak érdekében, de hangsúlyozza, hogy ez még nem pozitív gyarmati politika s ennyiben lényegileg felcsatlakozik Van Kol és Bernstein Stuttgartban is elhangzott felszólalásaihoz, ill. a nemzetközi szocialista pártokban jelentkező reformista és revizionista áramlathoz²⁷.

A Revue Socialiste márciusi számában újabb nagy cikket írt a La Sociocratie²⁸ címmel – amihez már a címben hozzátette, hogy vizsgálatát a pozitív szociológia eredményei alapján teszi meg. Cikkének elején már hangsúlyozza, hogy a demokrácia fejlődése nyomán új problémák vetődnek fel elsősorban a szociális ellentétek és kontrasztjelenségek nyomán. Így egész Európa belépett egyfajta válság korszakába, amiből nem tud kilépni, csak a problémák alakulnak újjá. Valamikor a hivatalos morál a tudomány és az észérvekre alapozták és az intézményeket is az igazságosság jegyében fejlesztették ki. A kritikai megjegyzések már megszülettek és a gondolatokra még nincs kész válasz, csak a megoldásra törekvő nagy erőfeszítések láthatók. E szociális problémák mellett Fournière már utalt az individualizmus megjelenésére és hogy az elszabaduló individualizmus esetleg ugyancsak szétfeszíti a társadalom óvó és segítő pántjait. Ezt a cikket a szerző több számon keresztül is folytatta.

Még a folyóirat áprilisi számában Fournière egy másik cikket is írt Munka és munkások²⁹ címmel, de ezt a cikket részben feleletnek is szánta és címezte Millerand-nak. Fournière ebben a könyvszemlében Millerand-nak hasonló című könyvét ismerteti és egyben kitér és áttekintést ad Millerand gyakorlati politikájáról is. Ez utóbbit azonban az Évkönyvben említett cikkünkben már ugyanúgy ismertettünk, miként a millerandizmus körüli vitát is, amelyről az olvasók Jaurès válogatott írásaiban (Budapest, 1972) illetőleg Rosa Luxemburg válogatott írásaiban szintén olvashatnak. Fent felsorolt illetőleg vázlatosan ismertetett írások is jól bizonyítják, hogy Fournière milyen frissen reagált pusztán a Revue Socialiste hasábjain is a megannyi valóban fontos politikai és szociális kérdésre.

Jemnitz János

²⁷ Erről lásd Jemnitz János: A háború és gyarmati kérdés I.m. Bernstein életútját lásd Évkönyv 2003, és Van Kol-t 1977.

²⁸ La Sociocratie

²⁹ Travail et Travailleurs

Gaitskell, Hugh (1906–1963)

1906. április 9-én született Londonban. Apja magas rangú állami hivatalnok volt Indiában. Fiát az egyik legrégebbi elit középiskolába, Winchesterbe küldte tanulni, majd pedig az oxfordi egyetemen végzett. Gaitskell kitűnő eredménnyel végzett, filozófiát, politikatudományt és közgazdaságtant tanult. 1929-től 1939-ig közgazdaságtant tanított a Londoni Egyetemen. Ezen évek alatt részben G.D.H. Cole³⁰ hatására fordult nagyobb érdeklődéssel a politika felé. De ekkor még nem akarta elkötelezni magát a politikához. 1929-ben és 1931-ben már részt vett az LP választási harcaiban. 1935-ben és 1937-ben is képviselőjelöltként lépett fel, de mindkét esetben vereséget szenvedett. 1945-ben választották meg képviselőnek Leedsben és ezt a parlamenti helyét haláláig megtartotta.

Hangsúlyozandó, hogy Gaitskell mindig reformista és gradualista volt. Az 1930-as években csatlakozott a Fábíanus Társasághoz, sőt a New Fabian Research Bureau-hoz, amelyet Cole 1931-ben alapított meg Margaret Cole³¹-al, Page Arnot-tal, Postgate-el, Mellorral. Gaitskell ekkor a 30-as években a Kutató Iroda helyettes titkár volt. A II. világháború kitörése után Gaitskell a gazdasági háború minisztériumában dolgozott, amelynek Hugh Dalton³² volt a vezetője. A minisztériumban Gaitskell Németországgal foglalkozott. 1940. májusa után, amikor Churchill megalakította a koalíciós kormányát, akkor Gaitskell Dalton kabinetirodájának vezetője lett. Gaitskell a kormányban mind fontosabb megbízásokat kapott. Az 1945-ös LP kormány megalakulása után nem töltött be semmilyen kormányfunkciót. Később mégis megbízatást kapott az Energiaügyi Minisztériumban és 1947-ben miniszter is lett. Az 1950-es választás után ismeretes módon az LP még kormányon maradt, de már csak igen lecsökkent parlamenti többség révén. Ekkor Attlee³³ kormányában gazdasági miniszter lett, ami azt is jelentette, hogy szorosan együtt kellett működnie a pénzügyi és gazdasági csúcsminiszterrel, Sir Stafford Cripps³⁴-el.

Amikor Cripps-nek le kellett mondania betegsége miatt 1950 októberében, akkor Gaitskell lett a pénzügyminiszter. Amikor 1951 tavaszán Gaitskell betervezte a parlamentben a költségvetési tervezetét, az óriási vihart keltett az LP képviselői körében. Gaitskell a koreai háborús költsé-

³⁰ Cole életútját lásd Évkönyv 1989.

³¹ Margaret Cole életútját lásd Évkönyv 1994, Arno-ét 2002, Postgate-ét 1996, Mellor-ét 1988.

³² Dalton életútját lásd Évkönyv 1987.

³³ Attlee életútját lásd Évkönyv 1983.

³⁴ Cripps életútját lásd Évkönyv 1989.

gek fedezésére és hogy a költségvetés egyensúlyát megőrizze, gazdasági megszorításokat javasolt, elsősorban az egészségügyi kiadások rovására, a híres N.H.S., az ingyenes egészségügyi szolgáltatások megcsonkításával. Emiatt Aneurin Bevan, és Harold Wilson³⁵ azonnal benyújtották lemondásukat miniszteri posztjukról.

1951 októberétől az új választásokon elszenvedett vereség nyomán az LP ellenzékbe szorult. Az LP-nek ezután is gazdasági és pénzügyi kérdésekben ő maradt a fő szószólója, ám az LP ezekben az években mélyen meg volt osztva, minthogy a párt ekkor meglehetősen nagyszámú baloldala Bevan mögött felsorakozva majd minden kérdésben opponálta a párt vezetését. Így a párt meg volt osztva a német újrafegyverkezés kérdésében, amit az LP hivatalos vezetése a párt 1954-es kongresszusán a többséggel elfogadtatott. Ugyanebben az időben a Gaitskell vezette reformista jobbszárny felsorakozott Attlee mögött, aki továbbra is a párt hivatalos vezére maradt. 1955-ben, a 62 éves Attlee lemondott a vezérségről s a pártkongresszuson Gaitskell lett az LP új vezére Bevan-al és Herbert Morrison³⁶-nal szemben. Ez egyúttal az LP további jobbratolódását jelentette³⁷.

A párt belső megosztottsága azonban folytatódott, és Gaitskellnek ezzel egész élete során szembe kellett néznie. Amikor 1959-ben az LP egymást követve három parlamenti választáson veszített, Gaitskell kezdeményezte az LP alkotmányának megváltoztatását és a híres 4. paragrafusnak elhagyását, amely pontosan arról szól, hogy az LP elkötelezi magát a szocializmus megvalósításáért vívandó harcra. Gaitskell az 1959-es Blackpool-i LP kongresszuson kihívóan támadó beszédet mondott, amelyben a termelőeszközök államosításának követelését a pártprogramból kiiktatandónak nevezte. Ez óriási vitát robbantott ki, amely az LP-ben hónapokon át tartott³⁸.

Gaitskell javaslata ezúttal a nagy szakszervezetek ellenállásába is beleütközött. Így az LP következő 1960. évi konferenciáján a 4. klauzula megerősítve a helyén maradt. Így Gaitskell javaslatát gyakorlatilag félresöpörték.

Gaitskell ezután a nemzetközi kapcsolatok felé fordult. Ekkor került a hidrogénbomba a viták központjába. 1958-tól bontakozott ki Nagy-Britanniában a CND (Campaign for Nuclear Disarmament), a nukleáris leszere-

³⁵ Bevan életútját lásd Évkönyv 1997, Wilsonét 1996.

³⁶ Morrison életútját lásd Évkönyv 1988.

³⁷ Ekkor számosan, mint Ralph Miliband, elhagyták az LP-t.

³⁸ Számosan polemikus cikkeket írtak Gaitskell ellen, így Miliband is, amelyről lásd Newman új életrajzát a könyvismertetés rovatban. Gaitskellt ekkor ironikusan a baloldali sajtóban mint a „butskellizmus” megtestesítőjét minősítették (Butler a konzervatív párt akkori vezetője volt).

lésért vívott küzdelem, amely évről-évre erősebb lett, és amelynek egyik nagyon ismert hangadója és vezetője AJP Taylor³⁹ lett. Gaitskell a másik oldalon állt, és így a bírálókat egyik legfőbb céltáblája lett. 1960 októberében az LP soron lévő konferenciáján őt és a pártvezetőséget a konferencia megszavazta és a többség Nagy-Britannia egyoldalú nukleáris leszerelése mellett hozott határozatot. Ami Gaitskellt magát illeti, szokásos egyéni bátorságával a végső szavazás előtt még olyan beszédet mondott, hogy amennyiben megszavaznák, ő akkor is kitart korábbi véleménye mellett és annak elfogadtatásáért tovább fog küzdeni. Gaitskell ekkor mégis a nagy szakszervezetek támogatását nyerte el, és így ugyanez az ügy ismét az LP 1961. évi konferenciája elé került.

Ugyanebben az időszakban az LP az 1959. évi választási vereség után amúgy is válságos időszakot élt át, és egyfajta demoralizáció volt tapasztalható az LP számos tagja körében. Gaitskell személyes megszólalásai és vonalvezetése kétségtelenül hozzájárultak az LP-ben amúgy is meglévő elmentések elmélyüléséhez. Ilyen körülmények között halt meg január 18-án, 1963-ban. Gaitskell utolsó éveiben egyértelműen az LP jobbszárnyának támogatását élvezte, és pártvezérsége mindvégig negatív értékelést kapott minden baloldali labourista részéről.

Irodalom:

Gaitskell írásai: Chartism. London 1929

Money and Everyday Life. London 1939

The Challenge of Co-existence. London 1957

Irodalom Gaitskell-ről:

Ralph Miliband: Parliamentary Socialism, London 1962

G. Mc Dermott: Leader Lost. A Biography of Hugh Gaitskell, London 1972

Jemnitz János

* * *

Hardy, Thomas (1752–1832)

Hardy árva volt és cipész nagyapja nevelte fel. 22 éves korában a skót fiatalember Londonba utazott szerencsét próbálni. 1781-ben megnősült és a Piccadilly-n sikerült egy kis cipészboltot nyitnia. Rövidesen a társadalmi és politikai életben is aktivizálódott, 1792-ben a híres Londoni Levelező Társaság⁴⁰ tagja lett. E társaságban már a politikai, demokratikus célokért

³⁹ Taylor életútját és munkásságát lásd Évkönyv 2007.

⁴⁰ A London Corresponding Society (Londoni Levelező Társaság)-ról a történeti irodalom azt jegyzi fel, hogy ez volt az első komoly radikális és részben munkásmozgalmi szervezkedés, jórészt a francia forradalom hatására.

küzdött, és sok demokratikus és forradalmi értelmiségi támogatását is elnyerte. Ehhez a csoportosuláshoz tartozott a híres William Godwin, akinek műve „Political Justice” (Politikai igazság) 1793-ban jelent meg.

A Londoni Levelező Társaság tagjait Hardy szerint elsősorban a kézművesek és a kisboltosok körében tudta megszerezni. A levelező társaság az egalitáriánus radikalizmus elveit hirdette, és a kormány hamarosan meg is adóztatta. A brit arisztokrácia mindenáron arra törekedett, hogy a társaságot büntesse és tevékenységét elfojtsa – ennek érdekében is a társaság tagjait brit jakobinusoknak nevezte. Amikor 1793-ban a levelező társaság reform mozgalmat próbált elindítani, akkor a Pitt kormány lecsapott rájuk, több vezetőjüket letartóztatta, másokat Ausztráliába deportált. Hardy-t 1794. május 12-én letartóztatták és hazaárulással vádolták. Amíg ő börtönben volt, házáat a csőcselék megtámadta, és feleségének is el kellett hagynia a házat. Ez év októberében kezdődött meg a pere, s akkor híres ügyvédjének hála, Hardy-t felmentették. Amikor a tárgyalótermet elhagyta, egy másfajta tömeg várta, amely vállára vette, és diadalmenetben vitte körül London utcáin.

A börtönben eltöltött hosszú hónapok alatt elvesztette klienseit, és egy ideig barátainak támogatására szorult, ám politikai tevékenységét folytatta. Csak 1797-ben tudott szakmai munkájához visszatérni, és cipészboltot nyitni London előkelő negyedeiben és utcáin. Ezt a munkáját folytatta 1815-ig, nyugdíjba vonulásáig. Közben 1798–1799-ben a Levelező Társaság a letartóztatások és megtorlások, valamint a sajtó agyonhallgatása következtében hanyatlásnak indult. Hardy élete utolsó éveiben ismét barátainak támogatására szorult. 1832. október 11-én Londonban halt meg. Temetése politikai eseményé lett.

Forrás: Dictionnaire Biographique du Mouvement Ouvrier international
La Grande-Bretagne. II. köt. Paris 1986.

Jemnitz János

* * *

Francesco Scotti (1910–1973)

Születésének centenáriuma alkalom arra, hogy feledésbe merülő nevére ráirányítsuk a figyelmet, mint a Béke Világtanács egykori tagjára, mint az olasz kommunista mozgalom egyik olyan alakjára, aki igen nehéz időkben járult hozzá pártjának talpon maradásához, későbbi megerősödéséhez.

1910. július 25-én született a dél-lombardiai Po-menti Casalpusterlengóban. Szabó édesapja a politikai katolicizmusnak ahhoz az ághoz

csatlakozott, amely az antifasiszta együttműködésben szoros viszonyba került a munkásbaloldallal. Így történhetett, hogy nyomdász nagyfia már 1921-től, a párt megalakulásától kommunista párttag, és a fiatalabb Francesco bátyja nyomdokát követte. 1928-tól, a milánói egyetem orvosi karának hallgatójaként kapcsolódott a mozgalomba, miután közösséget vállalt a szervezett nagyváros ipari munkásainak illegális tevékenységével. Hivatalos párttagsága 1931-es keletű. Akkor kötelezte el magát, amikor a fasiszmus ereje teljében tombolt, amikor garantált börtönbüntetés várt a párt aktivistájára, amikor a munkásmozgalom sorait a megosztottság, az egymás iránti bizalmatlanság barázdálta, az illegalitás szigorú konspirációja zárta szűkre a mozgalom kereteit. Mégis, akik ekkor vállalták a pártot, a jövőjét alapozták meg. Kitartó szervezőmunkával elérték azt, hogy az Olasz KP (PCI) nem csupán az emigránsok és válogatott konspirátorok szektája maradt, hanem a helyzet, a körülmények megváltozásával nagy nemzeti erővé válhatott. Scotti pártmunkájának épp ez az egyik fő jellemzője; párttagságának első napjaitól fogva építette a PCI-t: Casalpusterlengóban és a környéki településeken folytatott szervezőmunkát, magára vonva a hatóság figyelmét. 1931-ben 21 társával együtt letartóztatták és 7 évi börtönnel sújtották. Az 1934-es amnesztiával szabadult, újból nekikezdett tanulmányainak, illetve rendőri felügyelet mellett is végezte azt a munkát, amiért bebörtönözték. 1936 áprilisában sikerült elkerülnie második letartóztatását, de emigrálnia kellett. A Franco-lázadás hírére Franciaországból Spanyolországba ment. Először a katalóniai „Del Barrio-Trueba” egység egészségügyi felelőse, majd Huesca, Teruel és Aragona arcvonalán a katonai parancsnokságon került felelős politikai beosztásokba. A végsőig harcolt a köztársaság oldalán, csak akkor távozott – az utolsók között – Spanyolországból, amikor már francia földről a köztársasági kormány legfelsőbb katonai parancsnoksága elrendeli az általános visszavonulást, illetve a köztársasági erők kivonását az országból.

Scotti előbb megszökik a spanyolok Argeles-i internáló táborából, majd elkerüli a Vernet-i deportálását. Munkát talál Franciaországban, és párizsi, toulouse-i, lyoni helyszíneken olasz emigránsok között fejtette ki most már harci körülmények közötti világháború-ellenes antifasiszta tevékenységét. Részt vett a francia partizánok (franc tireurs) akcióiban, nem hátrált semmilyen feladat elől. Az olasz fasiszta rendszer összeomlása után a párt utasítására visszatért hazájába és Luigi Longo⁴¹, illetve Pietro Secchia közvetlen munkatársaként az ellenállás Garibaldi brigádjait és akciócsoportjait irányította. 1944-ig a Torino–Milano–Genova ipari három-

⁴¹ Longó életútját lásd Évkönyv 1982, Secchiáét pedig 2007.

szögben felügyelte ezeket az alakulatokat. 1944 júniusától a piemonti régió Garibaldi alakulatainak parancsnoka, a regionális nemzeti katonai bizottságban képviseli pártját, tagja a felkelést vezető kommunista katonai triumvirátusnak.

A harcok végeztével 1945 és 1946 folyamán a milánói pártbizottság titkára, a PCI Központi Bizottságának tagja, az Alkotmányozó Nemzetgyűlés képviselője. Parlamenti mandátumát választói folyamatosan (utoljára 1963-ban) megújították.

Ellenállási érdemeire való tekintettel az olasz partizánok nemzeti szövetségének (ANPI) alelnöke, 1950-ben lett a Béke Világtanács tagja, a világbéke ügyének lelkes propagátora.

1968 után – választott tisztségeinek, KB-tagságának, parlamenti mandátumának megszűnésével is – intenzív pártmunkát folytatott 1973-ban bekövetkezett haláláig.

Pankovits József

* * *

Angelo Tasca (1892–1960)

I.

Szocialista meggyőződésű vasúti pályamunkás édesapjának befolyása alatt egészen fiatalon kapcsolódott be a szocialista mozgalomba: 1909-ben Torinóban ifjúsági szervezetet alapított, amely élénk kulturális tevékenységgel szélesebb mozgalmi körökben is figyelmet keltett. A szervezetben 1911–1913 folyamán olyan egyéniségek találtak egymásra, mint U. Terracini, P. Togliatti, A. Gramsci.⁴² Tasca adta az elszigetelt szárd világból Torinóba vetődő Gramsci kezébe a szocialista pártirodalom kiadványait. Négyük barátsága meghatározó jelentőségű az 1919-ben folyóiratként megjelentetett, majd napilappá váló Ordine Nuovo létrejöttében, később a szocialista párt markáns áramlatává fejlődő csoportosulás összerázódásában, amely a születő kommunista párt fő komponense lett. Tasca maga is az OKP alapítója, egyik vezetője, képviselője a Kominternben, ám épp moszkvai élményei a KI szektás, (a továbbiakban PC) munkásegységtől elzárkózó politikája, a Sztálin körül formálódó személyi kultusz sodorják a kommunista mozgalommal való szakítás labirintusába. Bonyolult vitatott személyét a renegátok első hullámában találjuk. Életútjának fordulatai tanulságosak, tanulmányozást érdemlok.

⁴² Életútjukat lásd felsorolásuk sorrendjében az Évkönyv 1986., 1994., 1991. számaiban.

Már az említett szocialista ifjúsági szervezetben éles politikai-ideológiai viták részese. Elképzelésének megfelelően fő feladatának a „pártkatonák” kulturális felkészítését tartotta; bizonyos fokig a kultúrán kívüli szempontokat elhanyagoló, kizárólag a kulturális összefüggésekre összpontosító szemlélete a „kulturizmus” vádját vonta magára.

Egyik ellenlábas A. Bordiga⁴³ az ökonomista szélsőségesesség forradalmasítóinak szánt pozíciójából támadta a kultúrát előtérbe állító torinóiakat, amivel mély nyomokat hagyott az új generáció útkeresésében. Tasca közvetlenül 1912 végén egy újságcikkben így írt erről: „Bordiga gyújtó hatást akar elérni, mi evangelizálni akarunk”. Tascában tehát predikatív apostoli tendenciájú szocialista felfogás munkált, amely a munkásosztály „jó” és „bölcsek” általi védelmezését szolgálja; kulturizmusának tételei jól szemléltetik irányultságának korlátait, egyoldalúságait.

A háború idején következetesen vallja a szocialista párt háborúellenes semlegességi (neutralista) álláspontját, ami egyenes folytatása 1912-es besorozása utáni antimilitarista beállítottságának: ennek jeleként a „katona zsoldpénztára” elnevezésű felforgatónak minősített szervezkedés értelmi szerzője a XCII. Gyalogsági Ezredben. Ez idő szerint a Mussolini effektus reá is hatást gyakorolt, de nem azonosult a leendő Ducéval, nevezetes párfordulásakor Mussolinint a szocialista párban való maradásra ösztönözte.

1915. május 17-én Itália háborúba lépésének napján zajló torinói szocialista tüntetések egyik vezérszónoka. 1917-ben üdvözlí az októberi orosz forradalmat, lelkesedéssel figyeli a munkások, parasztok és katonák szovjetjeinek köztársaságát, amelyben számára is az állam és a társadalom, a köz- és magánszféra egyesülni látszik, ám ugyanakkor „zseniális szintézisnek” véli a reformista gondolat emblematisztus képviselőjének (R. Mondolfo) megnyilatkozását, aki tagadta a bolsevik erőszak marxista jellegét, valamint Lenin teoretikus munkásságát.

Tasca pillanatnyi benyomása, valamint kikristályosodó nézetrendszere szerint a bolsevik állam elkanyarodása a demokratikus ideáloktól Oroszország gazdasági elmaradottságával magyarázható. Soha nem tudta elfogadni Lenin felfogását a pártról, a forradalomról vagy akár az imperializmusról. Rabja maradt a korabeli pozitivistá filozófián nyugvó reformista ideológiának. 1919-es írásában fejtette ki például, hogy a forradalom nem egyetlen nap, nem évtizedek, hanem generációk műveként jöhet létre. E tézise, ahogyan meggyőződése is, jellegzetesen evolucionista, ami azonban nem akadályozta helyeslehet vélekedését az 1920-as torinói gyárfoglalásokról, amennyiben elvetette a csupán csak a modern észak-olasz gyárvá-

⁴³ Bordigáról lásd az Évkönyv 1989. sz.

rosból kisarjadó forradalmi megmozdulás feltevését. A munkásmozgalom egésze ugyanis – az olasz szociáldemokrácia áramlatoktól, frakcióktól szabdalt, és az ország különböző vidékein egyenetlen színvonalon tagolt szervezete – nem támogatta volna forradalmi akciót, miként Oroszországban elsősorban, de bizonyos fokig Németországban vagy Magyarországon megfigyelhető volt a forradalom iránti osztály-konszenzus változó, de adott mértéke. Az olasz helyzet másként alakult és Tasca ebből kiindulva erősen hangsúlyozta a munkásosztály egységét, amit többre tartott a pártpolitikánál. A munkásosztály egységének megteremtésén illuzorikus voltát ugyanakkor nem ismerte fel, de a szocialista párt cselekvőképessége, majd ennek kommunista típusú kritikája sem állta ki a történelmi próbatételt, a tévedés tehát Tasca és kritikusaikak számlája egyaránt ráterhelhető.

Tasca helyesen ítélte meg az olaszországi szituáció kiérleletlenségét a forradalom kirobbantására, tévedett viszont a gyárfoglalások idején spontán módon alakított üzemi tanácsok szerepét illetően. Ez idő szerint (1919–1920) a torinói munkakamara (a szakszervezeteket összefogó területi szervezet) titkárának tisztét töltötte be és az üzemi tanácsokat a szakszervezet alárendeltségébe kívánta vonni, így módon azok részben a szakszervezeti formalizmus, részben a szocialista pártgépezet útvesztőjében elsorvadtak volna, elsikkadt volna autonóm forradalmi irányzatú funkciójuk, amit egyébként Gramsci, Togliatti és fegyvertársaik az üzemi tanácsok szerveire alapozva, e szervezeti forma kiterjesztésével gondolták el az olasz mozgalom forradalmi perspektívájának kibontakoztatását. Gramsci és Tasca nézetei eltávolodtak egymástól, barátságuk megtört, éles vita fejlődött közöttük.

Tasca anarchoszindikalizmusban marasztalta el a Gramsci irányításával izmosodó Ordine Nuovo-csoportot és a gyárfoglaló mozgalmat, ami ezért is különös, mert a torinói vasasok, ellentétben vele és Gramscival, aligha Sorel-olvasmányok⁴⁴ hatására vettek fel anarchoszindikalistának látszó magatartási formákat, amelyeket Gramsci szervezett keretekbe akart integrálni, míg Tasca a szakszervezeti funkcionárius intellektuális göggyével viszonyult azokhoz. Túlzó volt az a vádja is, hogy Gramsci az Ordine Nuovó szerkesztőségi puccsal ragadta magához: erre az időre Gramscinak a torinói közegben megnövekedett tekintélye folytán nem volt szüksége semmiféle puccsra, hogy a torinói mozgalom szerveinek és osztagainak irányítására szert tegyen.

⁴⁴ 2. a Sorel életútját ld. Évkönyv 1997.

A Gramsci és Tasca között beállt szakadásnak ellentmondott utóbbi csatlakozása az 1921-ben megszülető kommunista párthoz, ahol kulcspozíciókhoz is jutott, dacára annak, hogy a mozgalmi jobboldaliság irányába húzó csoportosulás és annak fő exponense (A. Graziadei) oldalán helyezkedett el. Továbbvitte korábbi nézeteit, ezekkel párhuzamosan szocialista- és reformista-barát álláspontokon, az 1922-es munkásegység talaján szervezett antifasiszta sztrájkokban szembeszállt a kommunista fiatal-párt ordinovistákat is magába foglaló bordigista többségével és a Serrati-féle⁴⁵ baloldali szocialistákkal való összefogást sürgette. Ezen a ponton átmenetileg egybeesett Gramsci és Tasca irányvonala, ami olyan párton belüli konfigurációt eredményezett, hogy Tasca bekerült a Kominternbe menesztett delegációba és a KI IV. kongresszusán részt vett a kommunista-szocialista fúzió lehetőségét latolgató, a munkásegységfrontot programozó tárgyalásokon. Továbbra is a párt jobbszárnyának élén vezetési ambíciókat táplált és a fentiekből következően bírálta a szektarianizmus jelenségeit; a PC híbáiban látta a fasizmus győzelmének indirekt okait. Ebben megint csak elvetette a sulykot, miután későbbi könyv alakú elemzésében (az 1938-ban franciául publikált „A fasizmus születése és eljövetele” c. maradandó és forrásértékű munkájában) maga is a kontextus átfogó vizsgálata alapján kénytelen volt levonni ama következtetését, hogy a fasizmus széles körű társadalmi támogatottságának a szektás hibákban ugyan szenvedő, egyúttal gyenge struktúrájú KP, de az ellentétektől megosztott munkásmozgalom egésze sem tudott ellenállni, a munkásmozgalom veresége a történelem parodigmája volt.

Tasca vitái a párton, sőt a KI-n belül sem csendesedtek. 1929-ig bezárólag különböző csatározások és Tascát a mozgalmon belül tartandó kísérletezések jellemzik viszonyát elvtársaival. 1926-ban még Rákosi – a KI olasz „referense” – győzködi, hogy szentelje tevékenységét a pártnak, amit sajátos értelmezésben transzformál képtelen politikai javaslatba: a párt oszlassa fel magát és alakuljon át vita-klubokká. A javaslat félresöprése után Tasca 1927-ben Párizsba emigrál, de innen is szerkeszti a párt elméleti folyóiratát (Lo Stato operaio) és tagja marad a központi végrehajtó bizottságnak. A szociáldemokráciáról zajló vita – 1926-ban az PCI-ben, a KI-től függetlenül, elevenen élnek szektás és doktriner megközelítések: Gramsci szerint is a szociáldemokrácia a burzsoázia balszárnya; végül azonban a KI-ban 1929-ben ideiglenesen felülkerekedő szociálfasiszta koncepció mint utolsó csepp a pohárban – lezárja Tasca kommunista pályafutását.

A szociáldemokrata kérdés mellett Sztálin személyiségének nyomasztó súlya járult hozzá az elkerülhetetlen szakításhoz. 1929. január 20-án az

⁴⁵ G. M. Serrati életútját lásd az Évkönyv 2001.sz.

PCI titkárságának küldött levelében írta: „Minden Sztálin körül forog. A KI nem létezik; Sztálin mindennek a ura... Vizsgáljátok meg a teljesítményét: egyetlen eszméjét sem találjátok. Mások eszméit rája újra, ezeket gátlás nélkül ellopja és sematikus formában tálalja a nála teljességgel hiányzó gondolkodás erejének illúzióját keltve. Számára az eszmék a gyalogok, amelyeket mérközésenként mozgat ide-oda a győzelem érdekében. Néhanyan Moszkvában megilletődve gondolják, hogy Sztálin úgy tesz, akárcsak Lenin ... Kettőjüket összehasonlítani gyalázat ... Sztálin plagizál, mert nem képes másra, mert intellektuálisan középszerű és terméketlen ... Ezzel a politikával és ezekkel a módszerekkel az ellenforradalom előretolt őrsé; amíg szabad keze van, az októberi forradalom szellemének likvidátora.”⁴⁶

Ezen az alapon – akkor, amikor az PCI a Sztálin vezette KI világpárt szervezetébe tagolódik – Tasca sorsa csak a pártból való kizárás lehetett, amiről 1929. szeptember 2-án döntött a vezetés. Ezt követően emigrációjában a francia szocialisták soraiban aktivizálta magát, a kommunista mozgalomtól egyre messzebb került. Elvi-politikai útvonala a háború közeledtével tovább kanyargott. A Berlin–Róma tengelyt úgy vélte összeakaszkodónak az akkor még nem is létező London–Párizs–Moszkva tengellyel, hogy nem tett különbséget közöttük. Később ennek a hiátusnak a folyamányaként a Pétain-rezsim rádiójánál háborús kommentátori tevékenysége ámokfutássá vált.

A háborúval kapcsolatos nézeteinek további „fejlődése” az lett, hogy egykori ellenfelével, Bordigával az ellentétes eszmei párhuzamok végtelenjében találkozáva, Amerika és Anglia bukását, Hitler győzelmét áhította, mert szerinte ezen az áron garantálható a nagy nyugati hatalmak krízise és a világforradalom sikere. A képtelen gondolati konstrukció értelmezését az olasz marxista történetírás abban foglalta össze, hogy Tasca a német-fasiszta hódítóval való kompromisszum fegyverét vizionálta.

Pankovits József

⁴⁶ Ld. F. Livorsi in *Il movimento operaio italiano, Dizionario biografico*, V. köt. Roma 1978. 23. o.

ELHUNYTA

Aubrac, Lucie (1912–2007)

Lucie Aubrac a francia ellenállás egyik hősnője volt. Későbbi éveiben életét kínosan zavarta meg, hogy férjéről kiderült kollaboráns múltja – legalábbis többen ezt állították. Oly nevezetes szereplője volt az ellenállásnak, hogy 1997-ben egy filmet is készítettek róla, amelyben ellenállási aktivitásának állítottak emléket. Burgundiában született, igen tehetséges egyetemista volt, aki történelem témában magas kitüntetéssel végzett 1937-ben, és a II. világháború előtt Strasbourgban történelmet tanított egy középiskolában. Az 1930-as évek végén a kommunista párt tagja lett és a PCF-ben látta a legfőbb erőt a fasizmus elleni harcban. 1939 decemberében férjhez ment Raymond Samuelhez, egy fiatal mérnökhöz, aki szintén a PCF tagja volt. Franciaország összeomlása után 1940-ben Lucie a nem-megszállt Franciaország területén, Lyonban tovább oktatta a történelmet, ugyancsak egy középiskolában. 1940 októberében találkozott Emmanuel d’Astier de la Vigerie-vel, aki ebben az időben szervezte meg az ellenállást a német megszállók ellen.

Ebben az időben alakultak meg az ellenállási sejtek. Lucie és férje alapító tagjai lettek a Libération-Sud szervezetnek, amely az egyik legnevezetesebb ellenállási góc lett. Bár sok nő tagja volt az ellenállásnak, kevesen töltöttek be olyan fontos szerepet, mint Lucie. Az ellenállási évek alatt találkozott Jean Moulinnal¹ is, aki közvetített az ellenállás és de Gaulle között. 1942-ben a németek megszállták egész Franciaországot s Lyon a Gestapo főhadiszállásává lett. Lucie-t az ellenállás „kalandjai” után 1944 februárjában menekítették ki Londonba. 1944-ben De Gaulle ideiglenes konzultatív nemzetgyűlésébe Lucie-t is delegálták. 1945-ben, mindjárt a felszabadulás után publikált egy könyvet az ellenállás történetéről, s folytatta történelemtanári munkásságát. Az 1980-as évektől több archiv forrás ill. történeti feldolgozás jelent meg az ellenállás nem egészen világos epizódjairól, amelyek érintették férjét, és árnyékot vetettek Lucie múltjára is. Ezek a homályos részletek érintették Moulin besúgásának kérdését is. Lucie kései hetvenes éveiben újra megírta saját élettörténetét, amelynek állításait egyes történészek megkérdőjelezték. Bármilyen is történt 1943-ban Lyonban, az bi-

¹ Moulin a francia ellenállás egyik legismertebb hőse és mártírja, akiről Franciaországban rendszeresen meg is emlékeznek.

zonyos, hogy Lucie igen energikusan és nagyon bátran küzdött az ellenál-
lásban. 2007. március 14-én halt meg.

Forrás: The Guardian, 2007. március 16.

* * *

Galbraith, John Kenneth (1916–2006)

(Rövidtve)

Chris Harman: A kapitalizmust bírálta, hogy megmentse John Kenneth Galbraith, aki az elmúlt hónapban, májusban halt meg. Nagyon vegyes nekrológokat kapott. Ez egyértelműen azért történt, mert a kapitalizmus fő vonulatával szembehelyezkedett, miközben magának a kapitalizmusnak jó néhány tételét elfogadta.

Marx a kapitalizmus történetét két nagy korszakra bontotta. Az elsőt klasszikus politikai gazdaságtannak nevezte. Ezt a korszakot a nagy gondolkodók, Adam Smith és David Ricardo jellemezték, akik azonosultak a társadalom kapitalista formációjával, amely a feudalizmus méhében keletkezett, amely megelőzte, és amellyel harcolt. Miközben azért küzdöttek, hogy kapitalizmust előrelendítsék. Ez vezette őket arra, hogy vizsgálják fő kritériumait – így elsősorban a munkaerő értékét, valamint azt, hogy a profitot vizsgálják, amit már beszámítottak a kizsákmányolásba. Éppen ezért Marx úgy értékelte, hogy tudományos bepillantást nyújtottak, amelyre azután ő is építhetett.

Mihelyt a kapitalizmus teljesen kiépült, a közgazdászoknak egy új iskolája született meg. Ez utóbbiakat csak a kapitalisták napról napra való tevékenysége érdekelte, nevezetesen a piacon való vásárlásaik és eladásaik. Miközben azt hangoztatták, hogy a kapitalizmus „a világok lehető legjobbika”, eközben nem törődtek azzal, hogy a kapitalista termelés dinamikája hogyan alakul. Marx elutasította az ő munkásságukat és egyszerűen vulgáris politikai közgazdászoknak minősítette őket. Ez az iskola a legmagasabb szintjét a marginalista és a neo-klasszikus közgazdász iskola révén érte el a XIX. század utolsó évtizedében. A fenti iskolákat olyanok képviselték, mint Menger, Böhm Bawerk, Walras, valamint Jevons és Marshall. Ám a nagy világgazdasági válság 1929–32-ben mindent megváltoztatott. Egy olyan időszak kezdődött, amikor hirtelenjében az árukat már nem lehetett megvenni és eladni. A világ két legnagyobb ipari gazdasága, az USA-é és Németországé, tökéletesen összeomlott, a munkanélküliség 30%-ot ért el, és bankok is csődbe jutottak. A kapitalisták választ vártak. A kormányok,

amelyek nagyon eltérőek lehettek, mint Roosevel-t é Amerikában, Baldwin-é Nagy-Britanniában, Hitleré Németországban olyan módszereket és akciókat alkalmaztak, amelyek szembe mentek a neo-klasszikus elmélet receptjeivel.

A közgazdászok közül, akik ezt megtették, John Maynard Keynes volt a legismertebb. Keynes rámutatott, hogy a kapitalizmus olyan rend, amely tudja magát automatikusan szabályozni. Az államnak be kell avatkozni, hogy a dolgok simán mehessenek, még akkor is, ha ez egyes nagyon befolyásos tőkés ellenállásába ütközik. Galbraith egyike volt azoknak a fiatal közgazdászoknak, akik Keynes nyomdokain haladtak. Ezek megkérdőjelezték a régi neo-klasszikus közgazdászok néhány alaptételét, és néhányan, mint a brit közgazdász, Joan Robinson², már eljátszott azzal a gondolattal, hogy egy szocialista gazdaság jobb lehetne. De miként Keynes is, többen megmaradtak néhány neo-klasszikus alaptételnél, így annál, hogy az állami beavatkozás a kapitalizmus megtartása mellett lenne szükséges, nem pedig azért, hogy a kapitalizmust felszámolják.

Galbraith a rendszer bajait briliánsan tudta kimutatni – így egyik nagy könyvében, a „The Great Crash” (A nagy összeomlás), a nagy világgazdasági válságról, amely 1929-ben következett be. Galbraith úgy vélte, hogy „ellensúly erőkre” van szükség a nagytőkével szemben, ami egyaránt felölelte az államot és az erős szakszervezeti mozgalmat. Ám ezeknek az erőeknek a feladata a bajok orvoslása lenne, nem pedig a rendszer felszámolása. Ezek a gondolatok azután az általános felfogás részévé váltak az 1930-as évek közepétől az 1970-es évek közepéig. Az USA állama nagyon erőteljesen beavatkozott a gazdasági életbe, hogy megóvja a kapitalizmust az 1930-as évek válságától, azért is, hogy megvívhasák a II. világháborút, majd pedig azért, hogy fedezhessék a hatalmas fegyverkezési kiadásokat a hidegháború idején.

Galbraith gyakorlatilag is segített abban, hogy ezeket a rendszabályokat és megoldásokat bevezessék. Munkáit felhasználták arra is, hogy bizonyítsák, hogy a kapitalizmust jótékony módon is fel lehet használni és ezeket a munkákat olvasták az egyetemi hallgatók az 1950-es és 1960-as években. Ha Galbraith 30 évvel ezelőtt hal meg, akkor a róla szóló megemlékezések és búcsú írások úgy írtak volna róla, mint olyan valakiről, aki az establishment embere (vagyis a rendszer építőköve), akinek ugyan volt néhány ekszcentrikus gondolata és kijelentése.

² Joan Robinson brit kommunista közgazdásznő volt, az 1930-as évek nagy nemzedékének egyik legkitűnőbbje, sokan a legnagyobb elismeréssel írtak és emlékeztek meg róla – mi sajnós ezt idáig nem tettük meg.

Ám az 1970-es évek közepén bekövetkezett a kapitalizmus egy új válsága és ez minden ízében megrendítette a keynesi ortodoxiát. Ez a csapás ugyanolyan súlyos volt, mint ami az elődeiket az 1930-as években érte. Mivel a kormányok nem tudtak megküzdeni a visszatérő válsággal állami intervenciók révén, a legbefolyásosabb közgazdászok visszatértek a neoklasszikus teóriákhoz. Úgy vélték, hogy a kapitalista gazdaság simán működhetne, ha eltávolítanák az összes olyan akadályt, mint az állami intervenció, az erős szakszervezetek és a jóléti intézkedések. Minthogy Galbraith már megélte és feldolgozta az 1930-as évek tapasztalatait, így ezeket a tetteket és javaslatokat nem fogadhatta el. Galbraith nevetségessé tette azokat a nézeteket, amelyek szerint a gazdasági válságokat mágikus úton megoldhatnák pusztán azzal, hogy a gazdaságokat terhelő adókat majdnem zéró pontra csökkentenék, az 1990-es években pedig hangsúlyozta, hogy nem született meg egy olyan paradigma, amely a fel- és leszálló gazdasági ciklusok borzalmait eltüntette volna. Az 1992-ben megjelent munkájában, a *The Culture of Contentment* című művében elment odáig, hogy kijelentse, hogy a gazdagok és szegények közötti szakadék, ami az USA-ban egyre szélesedett, egyfajta forradalmi elégedetlenséget szülhet meg.

Mindez Galbraith írásait sokkal tanulságosabbá és figyelemre méltóvá tette, mint azokéi, akik Busht, Tony Blair és Gordon Brownt istenítik. Mindazonáltal Galbraith soha nem szakított annyira a vulgáris közgazdaságtannal, hogy megértette volna, hogy a kizsákmányolás az egész rendszer alapja. Galbraith az volt a közgazdászok számára, mint akik a politika terén az Old Labour (a régi Munkáspárt) után éreznek nosztalgiát – ezek olyan emberek, akik boldogtalanok a jelen miatt, de nem tudják, hogy mit kezdjenek azzal. A közgazdászok fő vonulata a róla szóló megemlékezésekben úgy írt róla, hogy Galbraith egy érdekes csodabogár (marick), akit nem lehet túl komolyan venni. Ellentétes álláspontonról ugyan, de nekünk is ezt kell gondolnunk róla.

Forrás: Socialist Review, 2006 június (A megemlékezést Steve Parsons küldte meg az Évkönyvnek.)

*

Holcomb B. Noble és Douglas Martin: John Kenneth Galbraith

Galbraith, aki 97 éves korában halt meg, közgazdász, aki tükröt tartott a társadalomnak.

(A megemlékezést némi rövidítéssel közöljük.)

Kenneth Galbraith, az abszolút non-konformista közgazdász, a tanár, a diplomata és a politikai és akadémia rendszer (establishment) abszolút nem-apologetikus liberális bírálója, aki mintegy fél évszázadon át tűnt fel újra és újra nagyszerű és színes írásaival, szombaton Massachussetts államban, Cambridge-ben halt meg. 97 évet élt. Galbraith ebben a városban, Cambridge-ben élt. Egyike volt a legolvasottabb közgazdászoknak. A 33 megjelent könyve között ott volt a „The Affluent Society” (1958) (A bőség társadalma), amely egyike volt azoknak a ritka könyveknek, amelyek egy egész nemzetet készítettek arra, hogy újragondolja értékeit. Könnyen írt, még a bonyolult kérdésekről is, és néhány mellbeverő szóhasználata miként az „affluent society”-é, a „konvencionális bölcsesség” és a „hatalmat ellensúlyozó erő”, a közgazdasági irodalomnak maradandó részévé vált. Galbraith már a magasságával is figyelmet keltett. Sok esetben országos vezetők is megkeresték és meghallgatták, és ő hajlandó volt szabadon és minden ellenszolgáltatás nélkül tanácsokat adni. Azután ugyanúgy felejtették el és ignorálták, mint ahogyan korábban elfogadták. Galbraith sokszor számolt le a konvencionális bölcsességgel, amelyben sohasem hitt. Befolyásolni tudta az általános gondolkodást a hatalomról és annak a modern világban kialakuló természetéről. Rávilágított, hogy a nagy monopóliumok tervezése mennyivel lépett túl és állt fölötté a piacgazdaságnak. Magával ragadó gondolatai, nagyobb figyelmet is kelthettek volna, ha olyan tételeket dolgozott volna ki, amelyeket matematikailag is bizonyított.

Galbraith, aki évtizedeken át tanított a Harvard Egyetemen, mindig nagy befolyást gyakorolt hallgatóira. Robert Lekachman, a liberális közgazdász, aki sok vonatkozásban osztotta Galbraith gondolatait a „bőség társadalmáról”, egy ízben úgy emlékezett meg Galbraith előadásairól, hogy azok „szellemesek voltak, finomak, nagyszerű nyelvezettel hangzottak el, és némi malíciával, amelyek mindig magával ragadóak voltak az előadott tárgytól függetlenül is.” Az 1930-as évektől egészen az 1990-es évekig Galbraith hozzájárult a nagy politikai viták témáinak kijelöléséhez.

Galbraith egyetemi tanára (tutora) volt Adlai E. Stevenson-nak, aki 1952-ben és 1956-ban volt demokrata párti elnökjelölt, akit Galbraith tanított a keynesi közgazdaságtanra. Ezt követően Kennedy tanácsadója lett, majd Kennedy nevezte ki indiai nagykövetté. Galbraith ezután szakított az ugyancsak demokrata párti Lyndon B. Johnson elnökkel a vietnami háború miatt. Még a szakítás előtt segítette Johnson elnöknek a híres „Nagy Társadalom” elképzelés megfogalmazásában, továbbá abban is, hogy Johnson elnöki üzenetében megvilágítsa ennek céljait.

1968-ban a vietnami háborút ellenezve támogatta Eugene J. McCarthy szenátort, amikor az utóbbi elnökjelöltként lépett fel. Hosszú karrierje

alatt Galbraith számos kormány megbízatást vállalt és teljesített, többek között azt, hogy még a II. világháború idején az árak ellenőrzésében vegyen részt valamint, hogy olyan elnökök számára írjon beszédeket, mint Franklin D. Rooseveltt, a két Kennedy és Johnson. A kormány munkájában való részvétele és tapasztalatai készítették rá, hogy három szatirikus regényt is írjon. Egyet még 1968-ban, amelynek címe „The Triumph” (A győzelem). A könyv bestseller lett és arról szól, hogy az USA hogyan segít egy elképzelt banánköztársaságot, Puerto Santos-t (Szentek Kapuja).

Halálakor Galbraith a Harvard Egyetem közgazdász emeritus professzora volt, miután élete legnagyobb részét ezen a tanszéken töltötte oktatóként.

Forrás: The New York Times, 2006. április 30.

(A megemlékezést Pach János küldte meg az Évkönyvnek.)

Galbraith, aki egy farmon született

Egy farmon született 1908. október 15-én Ontario államban, Kanadában. Egyedüli fia volt William Archibald Galbraith-nek, aki Skóciából érkezett bevándorlóként Kanadába. Apja farmer és iskolai tanár volt, Anyja, akit Galbraith nagyon szépnek és nagyon határozottnak írt le, még 14 éves korában halt meg.

Galbraith azt írta és mondta, hogy liberalizmusát, politikai érdeklődését és szellemességét apjától örökölte. Nyolc éves korában már apja oldalán részt vett politikai gyűléseken. Galbraith ekkor megdicsérte apját kitűnő szónoklatáért, ám apja kissé lehűtötte azzal, hogy „A beszéd jó volt, de egyetlen szavazatot sem változtatott meg.” 18 éves korában Ontario államban mezőgazdasági főiskolára iratkozott be, ahol azután gyakorlati kérdésekkel foglalkozott. Ám amikor a gazdasági válság csődbe kergette a kanadai farmereket is, Galbraith számára is fontosabbá vált az, hogy a mezőgazdasági termékeket miként lehet eladni és milyen áron, mint az, hogy magukat a termékeket miként lehet előállítani. Egyetemi tanulmányait a torontói egyetemen fejezte be, majd már az USA-ban, Californiában a Berkeley egyetemen 1933-ban szerezte meg a master fokozatot és a doktori fokozatot mezőgazdasági témakörben 1934-ben.

Galbraith gondolkodására saját megemlékezései alapján Veblen gyakorolta a legnagyobb hatást, akit Galbraith nagyon okos és finom tollú társadalom tudósának értékelt. Ám azt is jelezte: „Megkísértem, hogy ellenálljak Veblen hatásának, de ez a hatás mégis hosszú ideig érvényesült.” Ugyanekkor már arra gondolt, hogy olyan írásokat fog kiadni a kezéből,

amelyekkel meglepi, meggondolkoztatja és bosszantja a konzervatív embereket és politikusokat, illetőleg az államgépezetben dolgozókat. Később jött rá, hogy e két utóbbi kategóriához tartozók ritkán olvasnak. Írásai, amelyek kezdetben mezőgazdasági szaklapokban jelentek meg, figyelmet keltettek, a Harvard Egyetem köreiből is, ahol tutor-rá nevezték ki 1934-től 1939-ig. Ezekben az években Keynes írásai keltettek mindenütt a közgazdászok között hatalmas érdeklődést, minthogy megoldásokat kínáltak az adott korszak legfontosabb kérdéseire, így a válságra és a munkanélküliségre. Keynes hangsúlyozta, hogy a gazdasági válságok idején az államnak be kell avatkoznia a gazdasági életbe a költségvetési kiadások növelése révén is. Galbraith helyeselte ezután, amit Roosevelt a gyakorlatban tett a keynesi tanítások szellemében és ő maga 1937-ben a Canbridge egyetemre ment, ahol egyéves ösztöndíjat kapott, ahol tovább tanulmányozta Keynes írásait, illetve Keynes tanítványaival foglalkozott.

A HÁBORÚS ÉVEK

Galbraith 1939-ben lett USA állampolgár és ugyanekkor a Princeton-i egyetemen tanított. De 1940-ben, Franciaország összeomlása után Galbraith gyakorlatilag is bekapcsolódott az államgépezet munkájába, hogy az USA-t előkészítse a háborúra. Galbraith-nek szerepe volt az árak és bérek ellenőrzésében. Az árak stabilak is maradtak, nem úgy mint a korábbi háborúk idejében, de támadásoknak is volt kitéve a nagyvállalatok részéről. Galbraith megjegyezte, hogy ekkor már több volt az ellensége, mint a barátja.

1943-ban lemondásra kényszerítették, majd amikor jelentkezett a hadseregbe, elutasították azzal, hogy túlságosan magas. Ezt követően különféle megbízatásokat vállalt, mind állami, mind magán intézmények részére. 1946-ban a külügyminisztérium gazdasági osztályán dolgozott, és 1943 valamint 1948 között az ismert USA magazin, a *Fortune* szerkesztő bizottsági tagja volt. Ahogy ő maga írta, itt és ekkor „kapott rá” az írásra.

1949-ben tért vissza a Harvard Egyetemre és lett a közgazdasági tanszék professzora. Előadásai oly népszerűek voltak, hogy sokan csak állóhelyeket kaphattak. Ugyanekkor kezdett nagy intenzitással könyveket is írni. 1952-ben két könyvet is befejezett: „American Capitalism: The Concept of Countervailing Power”, valamint „A Theory of Price Control”. Galbraith kifejtette az amerikai kapitalizmussal kapcsolatban, hogy a nagyvállalatok törekvése, hogy az árakat és a profitot emeljék, és a szakszervezetek törekvése, hogy a béreket emeljék, kiegyenlítk és egyensúlyozzák egymást, és ez tartja a nemzet gazdaságát stabilitásban és prosperitásban is.

1981-ben megjelent újabb memoár könyvében hangsúlyozta, hogy noha alapvető tételei úgy véli most is helytállóak, ám bizonyos fokig túlhangsú-

lyozta a „kiegyenlítő erő” („countervailing power”) szerepét. Míthogy a gyakorlatban ezek sem érvényesülnek mindig ugyanúgy és ugyanolyan erővel. Azt írta, hogy az árak ellenőrzéséről írt munkája volt, úgy véli, a legjobb könyve, kár „hogy azt csak öt ember olvasta, legfeljebb tíz.” „Eldöntöttem, hogy soha többé nem rendelem alá magamat a gyakorlati közgazdászoknak, akiknek meg van az az óriási fölénye, hogy teljesen negligálják azt, amit valaha is írtam.

Még két könyvet írt az 1950-es években közgazdasági kérdésekről a szélesebb olvasóközönség számára – mindkettő bestseller lett. 1955-ben, visszaemlékezve a nagy gazdasági válságra, újabb gazdasági válságot várt egy tőzsdekrach nyomán és ennek hangot adott a szenátusi meghallgatásakor is, mert szerint ugyanolyan gazdasági hibákat követtek el, mint kimutatta, amilyeneket 1929 előtt. A „The Affluent Society”, amely 1958-ban jelent meg, Galbraith-t az egész világon ismertté tette. Ebben leírta, hogy a fogyasztói társadalom nagyon vaddá lett, ez az áruk bőségét megteremtette, de nagyon szegényessé vált a szolgáltatások terén, főleg ami a lakosságot érinti. Hangsúlyozta, hogy Amerikát annyira megrészegítette az áruk termelése, sőt túltermelése, hogy növelte az infláció és a recesszió veszélyét, miközben mesterséges keresletet hoz létre haszontalan termékek iránt, és kiszélesíti a magánszektort a közösségi szektor rovására. Eközben jóval megelőzte a környezetvédelmi mozgalom kibontakozását, rákérdezett, hogy ez a túltermelés miként ha a levegőre, a vízre és a vidék életére. Galbraith sürgette a hirdetések mértékének csökkentését és nagyobb figyelmet ráfordítását a jó házak és lakások kialakítására, valamint a művészetek támogatására. Később, 1967-ben megjelent új könyvében, („The New Industrial State” – Az új ipari állam) rávilágított, hogy a hatalom és az erők eltolódtak a régi földbirtokos arisztokráciától és a nagytőkétől a modern nagyvállalatok technikai managerei felé. Azt sürgette, hogy egy újfajta osztályra lenne szükség, amely értelmiségiekből és szakértőkből áll és ez befolyásolná a politikát.

Kennedy Galbraith tanítványa volt a Harvardon és Galbraith már akkor felfigyelt rá. Amikor szenátor lett, akkor egyre több alkalommal kérte ki Galbraith tanácsát. 1960-ban, Kennedy elnökké választása után őt nevezte ki indiai nagykövetté. Galbraith memoárjában azt írta, hogy Kennedy nagyrabecsülte, de azért jobbnak tartotta, ha távol van az USA-tól. 27 hónapot szolgált nagykövetségként, több ízben csapott össze a Külügyminisztériummal. Galbraith azért küzdött, hogy az USA adjon nagyobb katonai és gazdasági segílyt Indiának, és az indiai kormánynak szintén informális tanácsadója lett gazdasági kérdésekben. Ebben az időben kitűnő kapcsolatokat épített ki Dzsvarharlal Nehruval és másokkal.

Az emlékezetes India és Kína közötti harcokban 1962-ben úgy ítélte, hogy az USA nem ad kellő segítséget Indiának, és így a maga szakállára vállalt kötelező támogatást India mellett. Nagy gyűjteményt nyújtott át a Harvard Egyetem Szépművészeti Múzeumának az indiai képzőművészeti alkotásokból.

Kennedy meggyilkolása után Johnson tanácsadója lett, sokszor találkoztak a Fehér Házban, illetőleg Johnson ranch-án Texasban, ahol Galbraith azokat a gondolatokat is terjesztette elő, hogy miként lehetne elősegíteni a „Nagy társadalom” (Great Society) megvalósítását. Volt amikor Galbraith fogalmazta meg Johnson ezzel kapcsolatos elnöki beszédét, ám a vietnami háborúval kapcsolatban szakítottak. Ám Johnson még később is megkísérelte, hogy őt ismét kormányzati megbízatásokkal „terhelje meg”.

1973-ban új könyvet jelentetett meg „Economics and the Public Purpose” címmel, amelyben az új piacgazdaságban is a tervezés bevezetését szorgalmazta. Galbraith egy újfajta szocializmust szorgalmazott, erős progresszív adóztatással, a művészetek támogatásával, állami, közösségi tulajdont a lakás- és házépítés, a közlekedés és az egészségügy terén, továbbá néhány nagyvállalat és katonai és hadiszállító államosítását. Galbraith a későbbi években is csak úgy ontotta magából a cikkeket a különféle folyóiratok számára, illetőleg könyvismertetések, valamint leveleket, amelyeket szerkesztőknek küldött. A világon mindenfelé tartott előadásokat.

1977-ben új TV sorozatot írt „The Age of Uncertainty” (A bizonytalanság kora) címmel, amelyben 200 év közgazdasági irodalmát és gyakorlatát tekintette át. 1996-ban újabb könyvet írt 90 éves korában „The Good Society” címmel. Ebben hangsúlyozta, hogy a republikánus politikusokat, amikor elfordultak és felszámolták a jóléti társadalmat (welfare state) akkor alapvető hibát követtek el, a tekintetben is, hogy azt hitték: a politikusok csinálják a történelmet. 2000-ben Bill Clintontól kapta meg a „Szabadság Érdemrendet” – miközben ő változatlanul nem hallgatta el a véleményét. 2004-ben újabb könyvet jelentett meg 95 éves korában „The Economics of Innocent Fraud” (Az ártatlan csalás közgazdasága) címmel, amelyben megint epésen támadta az általánosan elfogadott közgazdasági „bölcsségeket”.

Haláláig optimista volt a tekintetben, hogy a kormányok hasznosak is lehetnek a kevésbé szerencsések és tehetők számára. Egy olyan jövő elkövetkezében bízott, amelyben a bőség változatlanul bőség marad, a tehetők maradhatnak, de a szegények is részei lehetnek a politikai rendszernek.

EGY MEGOSZTÓ EMBER

Galbraith-t előadásai, könyvei és szellemessége miatt egések csodálták, mások elfordultak tőle és nehezteltek rá. Nemzetközi reputációja volt pontosan azért, amit képviselt, és azért is, ahogy ezt egyedül, sokak szerint „csodabogárként” is megtette. Ahogy annakidején nevezték, mindez a „galbraithi eretnokség” része volt. Ám sok közgazdász, beleértve számos liberálist is, nem osztotta az ő véleményét és ezek – lehet, hogy a többség – nem tekintette őt az elsőrendű közgazdászok egyik hivatalos nagyjának. Ez a kritika nem nagyon ül Galbraith esetében, mert ő a maga módján mindig is felforgatónak vélte magát a pillanatnyi establishment-tel szemben. Galbraith maga mondta, hogy kritikusai „bizonyos érdekeket szolgálnak” és így rá is vannak kényszerítve, hogy elvessek az ő, Galbraith érveit”, aki 40 évvel ezelőtt megírta az „Affluent Society”-t, 1996-ban a „The Good Society”-ben megállapította, hogy azóta a dolgok csak még rosszabbá váltak és Amerika a gazdagok és szerencsések demokráciája lett”.

Galbraith a már az 1950-es években megjelent írásaiban rámutatott, hogy az USA „oligarcho-politikai” rendszerré váltak. Volt aki megjegyezte, hogy Galbraith „szociál-demokratizmusa” halálra volt ítélve egy olyan országban, ahol a legszélsőségesebb individualizmus a uralkodó. Ugyanaz a szerző Galbraith-t Sziszifuszhoz hasonlította, aki a szikláját túl meredek helyoldalon próbálja feljebb taszítani.

Forrás: The New York Times, 2006. április 30.

(Az írást Pach János küldte meg az Évkönyvnek.)

Alexander Cockburn: John Kenneth Galbraith

(Rövidítve)

Galbraith 2007. április 29-én halt meg 97 éves korában. Én egyszer utaztam el Vermontba, ahol interjút készítettem vele a családi házában. Egy nagyon rossz úton autóztam hozzá, amíg végül kalandos úton elértem. Ez az interjú az 1970-es évek közepén készült, amikor az USA éppen elveszítette a vietnami háborúját, és nagy kérdés volt, hogy az emberek mit tanulnak belőle. A Galbraith-el való találkozás azzal a reménnyel kecsegtetett, hogy válaszokat kaphatok az égető kérdésekre.

Egy olyan agrárszakértő, mint amilyen Galbraith volt, nem is tehetett mást, mint hogy radikális elvárásai és reményei legyenek a változásokra és a komprádor vállalkozások agrárhatásainak a visszaszorítására. Azokhoz

az emberekhez hasonlított, mint amilyen Henry Wallace³ volt, aki megőrzött valamit abból, amit annakidején az F.D. Roosevelt féle New Deal jelentett. Ám 1938-tól a New Deal elveszítette erejét, az amerikai gazdaság talpra állt, és jött a II. világháború. A háború idején Galbraith az árak ellenőrzése állami szervezetének lett tagja. A hadigazdálkodás gondolata és gyakorlata visszanyúlik az I. világháború éveire és ezt főként a németek alkalmazták. Könnyű elképzelni, hogy Pearl Harbour után az állami gazdasági tervezés gondolata szintén felerősödött az USA-ban. Ám a valóságban, főleg a háború után a nagy vállalatok ellentámadása beindult, aminek olyan jelei voltak, mint a Wagner Törvény és a Taft-Hartley törvény. Az 1945 utáni években kapcsolatban volt az USA szakszervezeti mozgalmával, az AFL-CIO-val, azokban az években, amikor a háború utáni gazdasági fellendülés tartott, és tanácsokat adott az említett szakszervezeteknek. Ugyanekkor 1947-ben már fellépett az első háborús veszély és egyúttal egy inflációs folyamat is.

A magam részéről az 1960-as években hallgathattam Galbraith előadásait, kapitalizmus kritikáit az egyetemen és olvashattam híres *Affluent Society* című alapmunkáját. Az 1950-es években Galbraith gazdasági segélynyújtása rendkívül értékes volt az USA munkásmozgalma számára, lévén, hogy nagy hiány mutatkozott a gazdasági szakértőkben. Galbraith a keynesi tradíciókban gondolkodott, jól emlékszem Marxról elhangzott kritikus szavaira, ám ugyanakkor azt is hangsúlyozta, visszapillantva a nagy gazdasági válságra is, hogy „a kapitalizmus sohasem működött jól”. Az 1960-as évek elején tűnt fel az USA politikai életében Robert Kennedy, aki az USA-ban tapasztalható szegénység ellen lépett fel, s ezen a téren kapcsolódhatott Galbraith is hozzá. 1964-ben tartotta Galbraith híres előadásait a „nagy társadalomról”. Ezt a korszakot váltotta azután fel a kegyetlen vietnámi háború időszaka.

Forrás: Alexander Cockburn: Galbraith and the Forks in the Road Counterpunch Diary

* * *

Maurice Kriegel-Valrimont (1914–2006)

Az Ellenállás hőse, a „rebellis” baloldali 1914. május 14-én született Strasbourgban. Zsidó vallási nevelésben részesült, de a világi karriert választotta: szülővárosa egyetemén szerzett jogi diplomát. Párizsban egy biztosító társaságnál helyezkedik el. A népfront szociális küzdelmei és az elő-

³ Henry Wallace-ról, szerepéről és munkásmozgalmi relációjáról lásd Malcolm Sylvers írását az Évkönyv 1995-ös kötetében.

retőrő fasizmussal szembeni ellenállás teszik elkötelezett baloldalivá. 1937-ben a munkahelyén a CGT titkárává választják. Franciaország náci megszállásakor azonnal csatlakozik az Ellenálláshoz. Ekkor veszi fel a Valrimont nevet. 1943 márciusában letartóztatják Lyonban, de néhány hét után sikerül megszöknie. Mint az Ellenállás legfelső katonai vezetésének tagja, Leclerc tábornok és Rol-Tanguy⁴, a párizsi körzet partizánjainak parancsnoka társaságában jelen van, amikor von Cholitz tábornok, Párizs német parancsnoka 1944. augusztus 25-én aláírja a kapitulációs okmányt. Az ország felszabadulásakor a Vichy rendszer vezető politikusainak elítélésére felállított bíróság alelnökévé választják.

1945-ben az alkotmányozó gyűlés tagja. A következő évben pedig a lotaringiai Meurthe-et-Moselle megye parlamenti képviselőjévé választják. 1958-ig minden alkalommal megújítják mandátumát. A Felszabadulás után rövid ideig szerkeszti az *Actio* c. lapot, amely baloldali értelmiségiek – írók, művészek – fórumává vált. 1946-ban Maurice Thorez főtitkár javaslatára a PCF központi bizottságának a tagjává választják, és a pártsajtó irányításával, felügyeletével bízzák meg. (Korábban az Union progressiste nevű kis baloldali szervezet tagja volt.)

1956-ban lelkesedik a szovjet párt 20. kongresszusán meghirdetett desztalinizációért, amelyet saját pártjában kevésnek tart, de ekkor még nem lázong, fegyelmezett párttag marad. A gaullizmus megítélésében viszont összekülönbözik pártja irányvonalával. Úgy véli, hogy de Gaulle a francia burzsoáziának azon csoportjait képviseli, amelyek az algériai háború mielőbbi befejezését – akár a függetlenség megadása árán is – akarják, s elvetik a hagyományos, az erőn alapuló gyarmati kapcsolatokat. S ezért a tábornok-elnököt a szélsőjobboldali puccsista politikai erőkkel szemben támogatni kell. Hasonló álláspontot képvisel a politikai bizottság két tagja, Laurent Casanova és Marcel Servin is. A központi bizottság 1961. januári ülésén elfogadott határozat „csoportszellemmel, jobboldali opportunistussal, a párt proletár vonalától történő elhajlással” vádolta őket. Maurice Kriegelt még azzal is, hogy eltitkolta nézeteit. Mindhármukat eltávolították a párt vezetéséből. Laurent Casanova és Marcel Servin vidéken folytatta pártmunkáját, Maurice Kriegel viszont a szokásos év végi tagkönyvcseré alkalmával 1961-ben már nem újította meg tagságát.

Kommunista meggyőződéséről nem mond le, de visszavonultan figyeli az eseményeket. 1968-ban hallatja hangját, elítéli az „ötök” csehszlovákiai intervencióját. 1970-ben pedig a párt új főtitkárának, Georges Marchais⁵-

⁴ Életére lásd Évkönyv 2006.

⁵ Marchais életútját lásd Évkönyv 2000.

nak a módszerét („demokratikus centralizmusát”) bírálja. Az 1980-as évek végén a pártot modernizálni akaró Pierre Juquin vezette „újítók” (Rénovateurs) csoportjához⁶ csatlakozik. Teljes rehabilitációja akkor történik meg, amikor Robert Hue lesz a párt főtitkára (1997), akinek listáján szerepel is a két évvel későbbi európai parlamenti választásokon.

Maurice Kriegel a legrangosabb francia kitüntetéseknek, a Becsületrendnek és a Nemzeti Érdemrendnek a birtokosa volt. 2006. augusztus 2-án tüdőembóliában hunyt el. Búcsúztatása a kormány és a pártok képviselőinek a jelenlétében, katonai tiszteletadással az Invalidusok terén történt. Hamvai a Montparnasse temetőben nyugszanak.

Irodalom

Kriegel-Valrimont, Maurice - Biffaud, Olivier: Mémoires rebelles. Paris 1999.

Cahiers du communisme, 1961. évfolyam

Humanité, 2006. augusztus 2,4,7,10.

Libération, 2006. augusztus 4.

Le Monde, 2006. augusztus 10.

J.Nagy László

* * *

Mowlam, Marjoris (1949–2005)

Mowlam nagyon népszerű politikus volt, aki noha agytumorban szenvedett, ő volt az, akinek sikerült Észak-Írországbán a Nagypénteki Egyezmény⁷ tető alá hozni.

Mo Mowlam, aki 55 éves korában halt meg, rövid élete ellenére is úgy fog megmaradni a politikai történetben – mindenek ellenére – mint Észak-Írország minisztere. Többek között az ő javára írható a Nagypénteki Egyezmény 1998-ban. Még ennél is inkább arról fognak őrá megemlékezni, hogy bátor nő volt, telítve humanizmussal és politikailag rendkívül népszerű volt. Minden bizonnyal népszerűségben és elismertségben korának legkiemelkedőbb politikusa volt.

Ennek a rejtélynek nyitja éppen az, ahogy saját észak-írországi miniszteri posztját is kezelte. Kétségtelen, ez volt a kormánynak talán legveszélyesebb minisztériuma. Mindezt még nehezítette az, hogy agytumora az 1997-es választás előtt 5 hónappal jelentkezett. A közvélemény csodálta bátorságát, és szerette egyenes, rámenős és barátságos természetét és azt a képességét, hogy mindenkivel szót tudott érteni. Még Tony Blair első

⁶ Évkönyv 1989.

⁷ A Nagypénteki Megállapodás az észak-ír katolikus ill. protestáns erők közt született, lezárva a véres polgárháborút.

kormányának⁸ nagy lelkesedése közepette is, amikor először nevezték ki kormánytisztviselőnek, már abban a pillanatban a politikai élet sztárja lett, és pillanatok alatt túlszárnyalta valamennyi kollégáját, már ami a közvélemény elismerését illeti. Ez nem szolgált egyértelműleg a javára, amit ő világosan látott is. Sikerének csúcspontján amit az jelzett, hogy el tudta fogadtatni a Nagypénteki Megállapodást, egy nyilvános sajtófogadáson olyan kérdést kapott, amire ő tréfásan elismerte, hogy amikor ő éppen Belfastba tartott, akkor ő népszerűbb volt a miniszterelnöknél. Ezt akkor tréfának tekintették, ami csak egyik jele volt annak, hogy a szavakkal mennyire tudott bánni és milyen humorérzéke volt, de a dologban sokkal több igazság volt annál, hogy az csak pusztá tréfa lett volna. Joggal aggódott amiatt, hogy e kijelentésnek milyen következményei lehetnek.

Mowlam esetében mindig egy tragédia feszült a felszín alatt. Ezt nagyon sokan nem látták, és ő maga sem törekedett arra, hogy az láthatóvá váljék.

Problémát nem tárta fel még barátainak sem, még kevésbé azoknak, akik azt hitték, hogy közel állnak hozzá. Jobban szerette, hogy az emberek úgy lássák őt, mint egy gondosan kiformált politikai személyiséget, és ez megvédte a különféle külső sérülésektől, lévén, hogy a felszín alatt ő is sérülékeny volt.

Amennyiben az a kérdés került elő, hogy mi magyarázta az ő személyes karizmáját, az emberek azt mondták, hogy az, amit látnak, pontosan az, amit meg is fognak kapni. Persze, ebben benne volt az is, hogy ő is pontosan azt akarta, hogy ezt lássák benne. Ő titokzatos személyiség volt és nagyon is ügyelt arra, hogy magánélete ne legyen közügy. Ehhez az életéhez csak nagyon kevesen kaptak kulcsot.

Ez a komplikált személyiség, részben még gyermekkorában alakult ki, lévén, hogy apja súlyos alkoholista volt, amit Mo Mowlam az iskolájában ügyesen oldott fel. Súlyos háttérrel szemben általánosan szeretett gyermek volt iskolatársai körében, aki szép sikereket ért el az iskolai tanulmányaiban. Ezek a korai élményei a későbbi politikai életében előnyére kamatoztak (mármint hogy családi belső életét és érzéseit nem tette ki a kirakatba).

Három testvére közül ő volt a második. Apja posta-mester volt Coventryben, anyja telefonos, neki kellett a családot összetartania és Mo Mowlam volt a kedvenc gyermek. Coventry-ben végezte középiskoláit, és otthon is sokat olvasott. Mo Mowlam az iskolában részt vett a sportkörben, a vitakörben és a színjátszóköriben, és mindenben kitűnt képességeivel. 1968-ban került be az egyetemre, ahol szociológiát és antropológiát tanult a Durham egyetemen. Elsőévesen csatlakozott az LP-hez. Az egyik tutora írta róla, amikor befejezte egyetemi éveit: „Ime az első női miniszterelnök”.

⁸ Tony Blair első kormánya 1997-ben alakult meg.

Egyetemi éveinek elvégzése után politikai kapcsolatokat létesített az LP-ben, és többek között Tony Benn érdekében is dolgozott. Ezt követően az Iowa-i egyetemen PhD egyetemi hallgató lett. Hat évet töltött el az Egyesült Államokban. 1977-ben a Wisconsin-i Egyetemen szerzett doktorátust és ezt követően a Floridai Egyetemen tanított politikai ismereteket.

1979-ben tért vissza Nagy-Britanniába, és a Newcastle-i egyetemen tanított, amikor megházasodott. (Férje Jon Norton bankár ugyancsak az LP tagja volt.)

Newcastle-ban kezdődött meg az igazi politikai karrierje, ahol aktívan részt vett a helyi politikai életben. Ekkor már felmerült, hogy parlamenti képviselőjelöltnek válasszák. Ő mindent meg is tett ennek érdekében és a városi leftwing bookshop-ban (baloldali könyveket népszerűsítő boltban) dolgozott. Ugyanekkor az egyetem fő vonalával szemben vállalta alternatív tanfolyamok vezetését. A tanfolyamok anyagait azután ki is adták, és ezek a fegyverkezési versenyt vitatták.

Politikája mindig is pragmatikus volt. Az LP súlyos belső harcaiban, amelyek az 1980-as években bontakoztak ki⁹, Mo Mowlam felismerte, hogy alapvető változásra van szükség az LP-ben. Mowlam-ot ekkor nem választották meg képviselőnek, még azzal is meggyanúsították, hogy a CIA-nak dogozik.

Az 1983-as súlyos LP-s választási vereség után hosszabb egyetemi szabadságot vett ki, Neil Kinnock számára dolgozott, és egyúttal az LP-ben fontos posztot tölthetett be, mint a párt pénztárosa.

Ugyanennek az évnél a második felében további lépéseket tett annak érdekében, hogy politikai elismertségét növelje. Ennek érdekében a szak szervezeti mozgalomban oktatási megbízatást vállalt el. Nem ez volt élete legboldogabb ideje sem politikailag, sem emberileg. Személyi kapcsolatai szerencsétlenek voltak, és elkerülhetetlennek tűnt, hogy nem lesz jelölt az 1987-es parlamenti választáson. Miután egy parlamenti képviselő visszalépett, Mo végre bekerült a parlamentbe. Úgy tűnt eleinte, hogy politikai karrierje nagyszerűen fog felívelni. Kinnock¹⁰ felkarolta, és az első padsorba ültette a parlamentben, mint aki az észak-írországi ügyekért felelős (vagyis az árnyék-kormány tagja lett). 1989-től Gordon Brown gazdasági teamjében vett részt, e bizottságban városi és szövetkezeti ügyeknek lett az előadója. Ez nem volt egy nagy siker. Noha keményen dolgozott, nem jött ki jól Brown-al¹¹, és ennek súlyos következményei voltak azután, hogy a kon-

⁹ Az 1980-as évek harcaihoz lásd az Évkönyv megfelelő köteteit.

¹⁰ Kinnock az 1980-as években az LP vezére.

¹¹ Brown már ekkor az LP gazdasági ügyeinek egyik irányítója, 1997 után pénzügyminiszter máig.

zervatívok megnyerték az 1992-es parlamenti választást, és amikor John Smith¹² lett az LP vezére.

Mowlam ekkor a polgárjogi karta illetve a nőügyek felelőse lett, ezzel a megbízatással Mo szíve szerint egyáltalán nem volt megelégedve. 1993-ban a nemzeti örökség ügyével bízták meg. Smith halála után 1995-ben Mo Tony Blairt támogatta a kampányában, ámde az egész helyzet rendkívül bonyolult volt, minthogy egyfelől Blair Straw-t nevezte ki kampányfelelősnek, már csak azért is, mert szerinte Mo Brown környezetében ellenérzéseket váltott volna ki. Mindazonáltal Blair az 1997-es kormányalakítása után Mo-t kinevezte az észak-ír ügyek miniszterének, amivel Mo változatlanul nem volt megelégedve, minthogy ő egy gazdasági miniszterséget szeretett volna betölteni. Tulajdonképpen ez egyfajta száműzetést jelentett. Ez a poszt mégis nagy hírnevet adott neki.

Mo tisztában volt azzal, hogy ha az LP megnyeri a következő választást, akkor ismét az észak-ír ügyek minisztere lesz. Mo ezt a posztot háromszor is visszautasította. Végül is azonban elvállalta, és energikusan dolgozott eme tárca élén. Mo ugyanakkor keményen dolgozott az LP-ben Angliában is. Mindez kifizetődött, amikor az LP megnyerte az 1997-es parlamenti választást. Ebben nagy része volt annak, hogy Mo elérte Észak-Írországból a béke megegyezést 1998-ban. Ugyanakkor sokan bírálták, hogy sokáig maradt Belfastban, és ezzel elidegenítette az észak-írországi unionistákat. Ám az igazság az, hogy Mo személyes erejének nagy szerepe volt abban, hogy a nagypénteki egyezményt végül is aláírták. Személyes karizmája, az elért eredmény, továbbá ismeretes egészségi állapota, az agytumor, valóságos politikai hőssé emelte sokak szemében. Ez kiderült akkor is, amikor az LP 1998. évi kongresszusán nagy ünneplésben részesítették. Ámde ekkor már baljós jelek jelentkeztek. Úgy tűnt, hogy túlságosan is bízott saját legyőzhetetlenségében. Visszautasította, hogy hivatalosan jelöljék Ken Livingston¹³-nal szemben londoni polgármesternek. Mo úgy döntött, hogy külügyminiszternek kell lennie, és amikor Blair ehelyett az egészségügyi tárcát kínálta neki, ezt visszautasította.

1999-ben váltották le és nevezték ki a kabinetben Lancaster grófság vezetőjévé. 2001-ben a parlamenti választáskor¹⁴ lemondott parlamenti képviselőségéről.

Mo ugyanakkor egy sor fontos ügyért maradt felelős – így a parlamenti reformért és kábítószer ügyekért többek között – de mindezt kedvtelenül

¹² John Smith életútját lásd Évkönyv 1995.

¹³ Ken Livingstone írásait az Évkönyv az 1980-as évektől rendszeresen közölte.

¹⁴ A 2001-es parlamenti választásról lásd Évkönyv 2002.

végezte, és nem is titkolta érdektelenségét. Mo mélységesen csalódott az Új Labour politikában, amellyel kezdetben személyesen szorosán összefonódott. Mindig is világos volt, hogy egy suttogó propaganda folyik ellene, de erre tulajdonképpen nem is volt szükség, mert ő maga volt saját legnagyobb ellensége. De ezzel a tragédiával ő maga mindig is tisztában volt.

Mo Mowlam 2005. augusztus 19-én halt meg.

Forrás: The Guardian, 2005. augusztus 19.

(A cikket Steve Parsons küldte meg az Évkönyvnek, a jegyzeteket Jemnitz János készítette.)

Julia Langdon

A MUNKÁSMOZGALOM TÖRTÉNETÍRÓI

Bizcarrondo, Marta (1947–2007)

Az Évkönyv kiterjedt nemzetközi kapcsolatai következtében az utóbbi években is több olyan kiváló történészt kellett búcsúztatnunk, aki több szálon – többek közt nekünk készített írásaival, konferenciáinkon való részvételével – kapcsolódott hozzánk. Ezúttal mégis a szokásosnál is szívbememlékezőbb hír jutott el hozzánk: elhunyt a 20. századi spanyol történelem és munkásmozgalom egyik legkiválóbb ismerője, egyben az utóbbi fél évszázad spanyol és baszk baloldali mozgalmainak tevékeny résztvevője, Marta Bizcarrondo, a Madridi Autonóm Egyetem (UAM) Jelenkortörténeti Tanszékének professzora.

1947-ben született San Sebastiánban, több nemzedék óta a szabadságküzdelmek különböző frontjain tevékenykedő családban. Apja, Antonio és nagybátyja, Nicolás Manuel Azaña Baloldali Köztársasági Pártjának tagjai voltak, és ezért emigrálniuk kellett. Marta Bizcarrondo, ezt a vonalat követve, csatlakozott a Franco-ellenes ellenzékhez, mihelyt elkezdte tanulmányait a Complutense Egyetemen. Itt tevékenykedett egészen az FLP¹ megszűnéséig. Az 1960-as években a madridi egyetem diákjai illegális demokratikus szakszervezetének (SDEUM) kultúrfelelőse volt. Később egy ideig a Baszk Kommunista Pártban vállalt szerepet.

Doktori értekezését (A szocializmus a Második Köztársaságban) az ismert történész, José Antonio Maravall² irányításával írta. Ez indította el egyetemi pályafutását. Mint történészt, az UAM Jelenkortörténeti Tanszékére nevezték ki, amelyet a nagy történetíró, Miguel Artola vezetett. Később itt foglalhatta el az UAM posztgraduális képzésért felelős

¹ Az FLP (Frente de Liberación Popular) - 1955 és 1957 között illegálisban létrejött radikális baloldali marxista-katolikus szervezet. Alapítója és első vezetője az 1959-es országos általános sztrájkpróbálkozás idején letartóztatott Julio Cerón Ayuso volt. A 60-as évek második felében feloszlott, tagjai a kommunista párthoz (pl. Nicolás Sartorius), illetve a kor féllégális munkás-, diák- és értelmiségi mozgalmaihoz csatlakoztak. (A magyar olvasó számára nélkülözhetetlen jegyzeteket a szerkesztőbizottság készítette.)

² Később Felipe González első, 1982 őszén alakult kormányának oktatási minisztere.

rektorhelyettesének tisztségét (1990–1998), majd a jelenkortörténeti tan-
szék vezetője lett (1999–2002).

2001-ben fedezték föl tüdején a rosszindulatú daganatot, amelynek oka orvosai szerint feltehetően az erős dohányzás volt, és agyi áttételt is okozott. Több, mint öt éven át küzdött a betegséggel, miközben ápolta beteg nővérét, Elenát és annak egyetlen fiát.

Néhány héttel halála előtt még dolgozott: „Az Általános Munkásszövetség a Második Köztársaságban” című kurzust vezette. Utolsó publikált munkája a társszerzőként készített, Juan Negrín kiállítása alkalmára készített katalógus volt. Az *El País* munkatársa is volt. Harmincegynehány évig élt (később felbomlott) házasságban Antonio Elorza történésszel. Közös munkájuk nyomán az 1990-es években két könyv született. („A Kommunista Internacionálé és Spanyolország”, illetve „Cuba/Spanyolország. Az autonómia problémája”).

Egyszerre volt szívélyes és kemény, eszméihez hű, és ifjúkora óta választott hivatása iránt odaadó személyiség.

Antonio Elorza

Forrás: El País, 2007. február 7. (Csekély rövidítéssel.)

<http://www.h-debate.com/Spanish/aniversarios/bizcarrondo/1.htm> 2007. 04.15.

Antonio Elorza–Ander Elorza: „Vilinch” nemzetsége

Nem könnyű mellőznünk a személyes érzelmeket, amikor arra vállalkozunk, hogy áttekintsünk egy életpályát, kivált, ha ehhez az életúthoz erős érzelmeink fűződnek, és viszonyunkat hozzá haláleset, valamint egy felbomlott párkapcsolat emléke befolyásolja. Mindezt szem előtt kell tartanunk, amikor föl akarjuk idézni a nemrégiben eltávozott Marta Bizcarrondo történész alakját, akivel nem sokkal ezelőtt még megosztottuk életünket. Ám abszurd dolog volna elmulasztanunk az alkalmat, hogy személye kapcsán is emlékeztessünk rá: a baszk történelem nemcsak nacionalizmusból és antinacionalizmusból áll; hogy országrészünkben régóta liberális és demokratikus hagyomány is létezett. Ez nyitott volt a „baszkizmus” irányában, de 2001 óta már csak csekély politikai jelentőségű áramlatként él, és csupán remélheti, hogy jönnek kevésbé zavaros idők, lesz olyan politikai szituáció, amely mentes a terror közvetlen és közvetett hatásától.

Marta Bizcarrondóval és unokafivérével, Carlos Bizcarrondóval a legutóbbi százötven év San Sebastián-vidéki társadalmának egyik legmarkánsabb demokratikus családja-vonala zárul le. Alapítója „a szabadság önkén-

tese”, a népszerű „Vilinch” (Indalecio Vizcarrondo) volt, aki San Sebastián 1876. évi karlista bombázása során halt meg. Amúgy a nép kedvelt költőjeként szerelmes érzelmeket, ünnepi örömet kifejező versek szerzője, amelyekből egyáltalán nem hiányzott a társadalombírálat és az epigrammatikus kiélezettség sem. „Domingo Kampaña”-ja szinte ráhúzható valamely sabiniánus³ politikusra; Domingo nevét csak Josebára kellene változtatni; Juana Bishenta-Olabé pedig a legjobb ellentétpárja lenne a boldog tanyai élet mítoszának.

A következő nemzedékben már társadalmi fölemelkedés regisztrálható, és a racionalista ideológia helyi változatának a megjelenése is nyomon követhető. Don Pio Bizcarrondo („b”-vel⁴) részt vett a Banco de San Sebastián alapításában, de közben Pi y Margall híve volt.⁵ Ezt családi könyvtárának megmaradt töredéke is tükrözi. Az 1920-as évek második felében megkísérelte egy illegális, föderalista baszk köztársasági párt megalakítását. Idős korában lesújtott rá a francóista megtorlás keze, szabadkőműves eszmei hitvallása miatt. Három fia, Nicolás, Antonio és Alfredo, valamennyien mérnökök, egyaránt Manuel Azaña Köztársasági Akciópártjához kötődtek, emiatt hosszú, különböző időtartamú száműzetésbe kényszerültek. Közülük Antonio, Marta apja tért haza a leghamarabb; ám élete végéig csak a családi tűzhely rejtekében őrizhette a szabad gondolkodás lángját.

Marta és húga, Elena ifjúsága az 1960-as évekre esett. A francóizmusnak – ezt gyakran elfelejtik – oly mértékben sikerült elfojtania a demokráciának nemcsak a valóságát, de az eszméjét is, hogy a tevékeny illegális kisebbségek, amelyek az egyetemi ellenzéki mozgalmakat irányították, maguk is szinte megfélemeztek róla, és céljaikat egyfajta, homályosan elképzelt szocialista forradalom távlatában jelölték meg. Marta a madridi Complutense Egyetem diákjaként azonnal belépett a radikális szocialista csoportosulásba, az ESBÁ-ba, az FLP⁶ baszk ágába. A nemzeti problémát akkor már nem lehetett félresöpörni, de a baloldal inkább leninista inspirációjú megoldásokat javasolt, amelyek nem elégtették ki a „gaztedi berria”, az új nacionalista ifjúság tagjait, akiket magukkal kellett volna ragadniuk. Marta életéből nem maradtak ki a kisebb-nagyobb engedmények sem, amelyekkel közelebb próbált kerülni ezekhez. 1968. május 18-án, az

³ Sabino Arana y Goiri (1865–1903) – a 19. század végének legismertebb, szélsőséges baszk nacionalista nézeteket valló vezetője, az első nagyhatású baszk nacionalista program (1892) szerzője.

⁴ A baszk hangzású Vizcarrondo nevet „spanyolosító” hangzóváltás.

⁵ Francisco Pi y Margall (1825–1901) – a korai spanyol szocializmus nagy alakja, az 1873–74-es spanyol köztársaság első elnöke.

⁶ Lásd az I. jegyzetet.

SDEUM⁷ kulturális felelőseként ő szervezte a nacionalisták egyik hangadó-jának, Raimonnak a felolvasó estjét. Nyolc bírói ítéletet gyűjtött össze. A dolog csupán egy véletlen miatt nem ment tovább: Ángel Vegas, a kar dékánja egy alkalommal nem talált számára egy spanyol lobogót, amelyet viszont egyesek ott el akartak égetni. Valójában Martát a baszk nacionalizmus nem vonzotta. Ez alapján internacionalista beállítottságával magyarázható, de paradox módon hozzájárult egy baszk emigrációs kapcsolat „Godo bácsival”, Teodoro Hermandorenával, aki ugyanolyan vonzó volt kedvességével, mint amilyen taszító ideologikus ítéleteinek korlátoltságával. Ugyanezt mondhatjuk arról, hogy Marta néhányszor megjelent egy Madridban működő földalatti baszkista sejt ülésein. Ez Francisco Rodríguez⁸ villájában működött, magja pedig az ETA egy Txomin Ziluaga vezette csoportja volt. Mindez, egyes személyek iránti rokonszenven kívül, elsősorban ideológiai elhatárolódását erősítette.

Ezt az időszakot az egyetemen végzett munka éveit követték. Az 1930-as évek spanyol szocializmusának a történetét kutatta; emellett a spanyol kommunista párt függését a Kommunista Internacionálétól, később pedig a 19. század végi kubai autonomizmus problémáit. Előnyben részesített témái a mi '68-asaink irányváltását tükrözik, eleinte még az abertzale⁹ híveit is. A föderalista álláspont távoli visszhangja volt kiolvasható abból, ahogyan Marta az autonomizmus elvét hangoztatta, amely egyszerre fordul szembe a múlt centralizmusával, és az independentizmussal.¹⁰ Miután a baloldalon már bekövetkezett az átmenet a maradéktalan demokratikus tudathoz, amelyet a Baszk KP (EPK) hirdetett, és a forradalom illúziója elszlott, ez utóbbiból már csak egy dolog maradt nála: egyfajta elhatárolódás egy bizonytalan eszmei arculatú szociáldemokráciától, és a rokonszenven az Euzkadi Ezkerra (Baszk Baloldal) alternatívái iránt. A „Vilinch”-családfa trendvonala tehát visszahajlott ahhoz, hogy határozottan szembeszállt a karlista barbársággal, amelyet ma az ETA testesít meg. Egyébként Marta Bizcarrondo támogatott minden kezdeményezést, amely a terror elleni harcra irányult. Ecélből még azt is vállalta, hogy részt vett a PSOE 2001. évi választási kampányában.

Néhány héttel ezután fedezték föl rákos megbetegedését, amely most a halálát okozta.

⁷ SDEUM - Sindicato Democrático de Estudiantes de la Universidad de Madrid (a Madridi Egyetem Diákjainak Demokratikus Szakszervezete). A kötelező tagságú falangista diákszakszervezetből kivált féllégális diákszövetség.

⁸ Francisco Rodríguez del Coro - a baszk problémával foglalkozó történész.

⁹ A „baszk haza” hívei, a baszk tartományok függetlenségét hirdető mozgalma.

¹⁰ A baszk tartományok Spanyolországból való kiválására törekvő irányzata.

Egyike volt azoknak, akik fenntartották a demokratikus baszk tudat folytonosságát, amely mélységesen baszk, miközben nem tesz engedelményeket a centralista jobboldalnak, ám még kevésbé a látszólag leküzdhetetlen nacionalista hegemoniának. Maradéktalanul tudatában volt annak, milyen óriási nehézségekbe ütközik a baszk demokratikus erők kisebbségi pozíciójának a leküzdése. Ugyanilyen mélyen meg volt győződve arról, hogy égető szükség van olyan demokratikus-föderalista megoldás kidolgozására, amelyen felmenői munkálkodtak.

Forrás: Diario Vasco, 2007. február 9.

Harsányi Iván: Emlékek Marta Bizcarrondóról

A szomorú alkalomból született emlékezések szükségképpen a történész, illetve a társadalmi-politikai aktivista képét rajzolták föl. Nem lenne teljes a kép, ha ezt nem egészítenénk ki emberi arcának, temperamentumának, vitastílusának, nemzetközi tudományos tevékenységének felvillantásával, találkozásaival magyar történészekkel. Emlékeink töredékesek lesznek, de valamit talán hozzátesznek a róla alkotott képhez, amelynek szakmai, de politikai okokból sem szabadna elhomályosulnia.

Együttműködését magyar munkásmozgalm-történészekkel szimpoziumi találkozások érlelték meg. Kutatási témái szükségképpen találkoztak a mi erőfeszítéseinkkel. 1985-ben, „öt perccel Gorbacsov bejövetele után”, amikor Budapesten a Komintern VII. kongresszusának általános és országokénti hatását vizsgáltuk egy népes nemzetközi részvétellel rendezett konferencián, magától értetődött, hogy őt kérjük meg a felszólalásra, illetve a szimpózium nyomán szerkesztett kiadvány spanyol tanulmányának elkészítésére. Amikor évkönyvünk 1986-ban szerzőt keresett egy megemlékezéshez a spanyol szocialista Luis Araquistain születésének centenáriumára készítendő pályarajzhoz, ismét természetes volt, hogy a legjobb Araquistain-monográfia szerzőjét, Marta Bizcarrondót kérjük föl a megírására.¹¹

Évtizedeken át folytatott vasszorgalmú, férjével, másik barátunkkal, évkönyvünk nemzetközi tanácsadó testületnek tagjával, Antonio Elorzával összehangolt levéltári kutatásai félelmetes vitapartnerre tették a revizionista történetírás zsurnalisztikai szintű művelői számára, akik máig visszájára kívánják forgatni a két világháború közötti spanyol történelem kettejük

¹¹ Marta Bizcarrondo magyarul közzétett írásainak adatai megtalálhatók a közlemény végéhez csatolt válogatott bibliográfiában.

által olyan precizitással megrajzolt sarkpontjait. Mindennek igyekezett pontosan utánanézni. Egy alkalommal, az 1980-as években, itt Budapesten lelkesen adta elő, hogy Elorzával átnézték a francóista titkosszolgálatok 1930-as évekbeli ügynökeinek a kutatók számára akkor felszabadított listáit. Ezekből többek közt kiderült, hogy ezek soraiban a trockista színezetű, a kor kommunistái által ellenséges ügynökségnek beállított Marxista Egyesítés Munkáspártjának (POUM) egyetlen tagja sem fedezhető föl, miközben szép számmal akadnak anarchisták.

Az 1980-as évek közepén, a spanyol kommunista mozgalom válságának mélypontján járt utoljára Budapesten, az SKP küldöttsége keretében, amelyet a Franco-időszak kommunista illegálitásának legendás figurája, Leonor Bornaó vezetett; Marta a spanyol szakszervezeti mozgalom időszerről kérdéseiről tartott előadást az MSZMP Politikai Főiskoláján (sajnos nem készült róla hangfelvétel). Emlékeim szerint arra a konklúzióra futott ki, hogy a válságából lassan kikecmergő SKP szerepét átmenetileg a kommunista szellemű nagy szakszervezeti központ, a Munkásbizottságok Szakszervezeti Szövetsége tölti be.

Élete utolsó éveiben éles vitákban kellett védelmeznie álláspontját azokkal szemben, akik azt hangoztatják és hangoztatják, hogy a polgárháborút valójában a baloldal kezdte el az 1934. októberi asztúriai bányászfelkeléssel, és az akkori katalán autonomista mozgalommal. Ő, aki 1977-ben többszáz oldalas monográfiát szentelt a spanyol „Októbernek”, 2004 októberében, a 70. évfordulón az országos napilap, az *El País* egész oldalas cikkében foglalt állást az ügyben, az egykor kommunista Pio Moával, illetve egy másik revizionista szerzővel, César Vidallal szemben. (Pio Moa akkor megjelent, nagy híhóval beharangozott könyvében¹² még azt az állítást is megengedte magának, hogy a felkelést idegenlégiósaival brutálisan elfojtó Franco tulajdonképpen a köztársaságot és alkotmányát védelmezte az illegitim forradalom ellenében.) Marta, aki akkor már emberfeletti küzdelmet folytatott halálos betegségével, fölényesen mutatta ki a forradalom kirobanásának évekre visszanyúló hátterét. (Nem vall nagy tapintatra, hogy néhány héttel Marta halála után Pio Moa újabb durva támadást intézett ellene és életműve ellen egy internetes fórumon, az 1934. őszi események ügyében. A méltó választ, szinte jelképesen, az ifjúszocialisták egy orgánuma, a történelmi nevű *Claridad* adta meg.)

Marta életműve és jelentősége nem korlátozható írott munkáira. Ezek egy jéghegy csúcsai, amelyről csak remélhetjük, hogy nem tűnik el vele.

¹² Pio Moa: 1934: comienza la guerra civil. El PSOE y la Esquerra emprenden la contienda. [1934: kezdődik a polgárháború. A PSOE és az Esquerra megnyitja a küzdelmet.] Ed. Altera, 2004.

Szerkesztői tevékenysége, dokumentum-publikációi, részvétele a Manuel Tuñón de Lara által szervezett, a 20. század történetét feldolgozó nagy konferenciák előkészítésében, a madridi Marxista Kutatások Alapítványában végzett munkája, megannyi oktatói erőfeszítése folytatókra vár. Ezek között szerényen ott lehetnek magyar barátai is.

Jemnitz János: Abszolút személyes és marginális emlékek Martáról

Egy időben, az 1970-es években Antonio Elorzával együtt jelentek meg a linzi munkásmozgalom-történész konferenciákon. Antonio rokonszenves, jóvágású, jól képzett és igen határozott személyiség volt, Marta pedig kifejezetten szép, vonzó, értelmes és önálló fiatal nő. Viszonylag sokat beszélgettünk, és ennek során fény derült általános felfogásukra, különösen a spanyol munkásmozgalomról kialakított, mindig sarkosan megfogalmazott véleményükre. Nem volt titok, hogy mindketten a spanyol kommunista párt (PCE) tagjai, ugyanakkor nagyon határozottan kritikusan beszéltek a „moszkvaiakról”, beleértve Ibárrurit is, de nem rokonszenveztek Carrillóval és az eurokommunista irányzattal sem. Nem „vonalas”, de igen határozott, kombattáns debatterek voltak. Bizonyos barátság alakult ki köztünk; ennek alapján hívott meg Antonio, hogy írjak az általa szerkesztett évkönyv számára Engels és a spanyol pártalapító Pablo Iglesias levelezéséről. Az ITH konferenciáin Antonio francia nyelven rendszeresen tartott előadásokat; arra nem emlékszem, hogy Marta is felszólalt-e, azt hiszem, ezt a szerepet átengedte Antoniónak. A magánbeszélgetésekben azonban egyáltalán nem volt visszahúzó. Mindkettejük szövegeiből mindig kiderült, hogy nagy fontosságot tulajdonítanak a baszk kérdésnek – számomra ez nem volt annyira meggyőző. Kettejük közül Antonio volt az impulzívabb, nem emlékszem rá, hogy Marta valaha is fölemelte volna a hangját a beszélgetések során. Az utolsó húsz évben már nem jártak Linzbe, mint ahogy Spanyolországból már senki nem érkezett oda.

Marta halálának hírére megdöbbenéssel fogadtam. Olyan hiány marad utána, amelyet, azt hiszem, hosszú ideig senki sem fog tudni betölteni. Nagyon értékes ember volt, és igazán jó történész, akinek ehhez megvolt az érzéke, az esze és a munkabírása is. Véleményét pedig maga tudta kialakítani.

MARTA BIZCARRONDO ÍRÁSAIBÓL:

Leviatán (1934–1936). Reprint de la revista. Edición y prólogo de Martra Bizcarrondo. Verlag Detlev-Auermann, Glashütten im Taunus, 1974.

Araquistáin y las crisis socialista en la II República. Madrid, 1975.

Octubre del 1934. Reflexiones sobre una revolución. Biblioteca de textos socialistas. Núm. 9, Editorial Ayuso, Madrid, 1977. 347 p.

Análisis económico y socialismo en la Segunda República. *Estudios de Historia Social*, 1980. III. (No. 14.) 221–322. old.

Democracia y revolución en la estrategia socialista de la Segunda República. Comunicación en el coloquio sobre el frente Popular en España. In: *Estudios de Historia Social*, 1981. 16–17. sz.

El VII Congreso de la Internacional Comunista y la clase obrera de España. Előadás az MSZMP Politikai Főiskola 1985-ös Komintern-ülésszakán. Kézirat.

El marco histórico de la revolución. Comunicación en el Congreso „La insurrección de octubre de 1934 en España” (29 al 31 de octubre de 1984, Universidad de Oviedo). In: *Estudios de Historia Social*, 1984 octubre-diciembre (núm. 31.) 23–36. old.

Spanyolország Kommunista Pártja és a Komintern VII. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1985. 220–227. old.

La Segunda República: ideologías socialistas. In: *El Socialismo en España. Anales de Historia sorozat. I. köt.* Editorial Pablo Iglesias, Madrid, 1986.

En torno de un viejo tema: „reforma” y „revolución” en el socialismo español en la Segunda República. In: *La II República española. El primer bienio. Al cuidado de José Luis García Delgado. III Coloquio de Segovia sobre Historia Contemporánea de España*, dirigido por Manuel Tuñón de Lara. Siglo XXI de España Editores, S. A., Madrid, 1987. 49–58. old.

Luis Araquistáin (1884–1959). A nemzetközi munkásmozgalom történetéből. Évkönyv 1988. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1987. 182–185. old.

Antonio Elorza–Marta Bizcarrondo: Queridos camaradas: La Internacional comunista en España 1919–1939. Planeta, Barcelona, 1999. 532 p.

Antonio Elorza–Marta Bizcarrondo: Cuba/España: El dilema autonomista 1878–1898. Editorial Colibri,

Octubre del 34: las dos memorias. El País, 2004. október 8.

Marta Bizcarrondóról:

Ha muerto Marta Bizcarrondo. El País, 2007. február 7.

Antonio Elorza–Ander Elorza: El linaje de „Vilinch”. El Diario Vasco, 2007. február 9.

http://es.wikipedia.org/wiki/Marta_Bizcarrondo. 2007.04.15.

Pio Moa y el revisionismo histórico español. Claridad (Salamanca), revista de las juventudes socialistas, 2004. októberi sz.

Pio Moa: Más sobre el 34. Libertad digital, 2007. április 16.

* * *

Monty Johnstone (1928–2007)

Monty lojális, de ugyanakkor mégis kritikus gondolkodó résztvevője volt Nagy-Britannia Kommunista Pártjának (CPGB), aki abszolút közömbös volt a modern, kényes étellel szemben. Monty Johnstone, aki egy nem ke-

zelt gyomorfekély után kilyukadt gyomorfallal is szenvedett és halt meg 78 éves korában. Montyt nagyon sokan csodálták, de mégis egy magányos ember volt több mint fél évszázadon át. Egy olyan ember volt, akit tényleg nem lehetett levegőnek nézni. Az újságíró Francis Beckett a CPGB utolsó kongresszusán 1991-ben úgy emlékezett meg róla, mint egy magas, sovány emberről, aki beszédei közben sokszor fésülte hátra ujjaival sötét haját, és szavai úgy hatottak, mint egy ekcentrikus történész professzoré. Korábban azonban mindenki úgy emlékezhetett rá, mint egy örökifjú emberre, aki Londonon átbiciklizett – nagyapja Sir John Foster Fraser volt az első ember, aki a földet körbebiciklizte. Monty egyik gyűlésről sietett a másikkra, olyan gyűlésekre, amelyeken a Szovjetunió és a kelet-európai országok új fejlődését és a marxista elmélet problémáit vitatták meg. Remek nyelvi ismeretekre tett szert, és Európában sok helyütt fordult meg és kutatott. Elsősorban a társadalmi kérdések foglalkoztatták, magánéletéről nem szólt meg másoknak. Rendkívül közömbös volt életkörülményei és a komfort feltételei iránt. Végeredményben rendkívül hasonló volt egy középkori írástudó szerzetes modern megjelenéséhez.

Monty csatlakozott az Ifjú Kommunista Mozgalomhoz. Miután Németországban tanult, és elsajátította a hamburgi dialektust, Nagy-Britanniában visszatérve Oxfordban a Christ Church Egyetem hallgatója lett, ahol már nagy nyelvtudással filozófiát, politikai és gazdasági tudományokat hallgatott. Miután 1952-ben végzett, elvállalta a Young Communist Challenge társszerkesztését, amit 1956-ig látott el, amikor is eretneksége nyilvánvalóvá vált a CPGB-ben. Lehetséges, hogy boldogabb lett volna, ha az akadémiai karriert választja. Monty egész életében lojális, de mindig is kritikus kommunista maradt. Monty elutasította a szocialista eszmények felhígítását, de ugyanolyan mértékben kritikus volt azzal szemben, ahogyan 1917 és 1919 után Szovjet-Oroszországban a demokráciát felszámolták, valamint azzal szemben, ahogyan a kommunista pártok vak engedelmességgel követték a moszkvai utasításokat. Noha 1956 után is a CPGB tagja maradt, a párton belül gyanakvással viseltettek iránta, és a pártsajtó számára bezárult. 1968-ban, Prágában nagy ellenszenvvel élte meg az orosz tankok bevonulását. Ugyanekkor a CPGB-ben anti-sztálinizmusa ismert volt és ez volt az, amit később eurokommunizmusként tartottak nyilván. Az 1960-as években elismert embere lett a New Left irányzatnak, kapcsolatba került Ralph Miliband¹³-el és Isaac Deutscher-rel. Az 1980-as években bekövetkező ideológiai fordulat, ami a brit kommunista pártban bekövetkezett, meghozta Monty számára a rehabilitálást, egy olyan pártba, amelynek végzete

¹³ Miliband életútját lásd Évkönyv 1995 és 1996.

már meg volt írva. Montyt bevásztották az új Marx-Engels összes munkáinak szerkesztő bizottságába és ugyanakkor bevásztották a kommunista párt végrehajtó bizottságába, vagyis vezetőségébe. Megjegyzendő, hogy Monty nem rokonszenvezett a *Marxism Today*¹⁴ új revizionista irányvonásával. Mégis, nem lehet tudni, hogy mi módon, de neki sikerült még az 1980-as években két interjút csinálni Lech Walesával, a Szolidaritás vezetőjével és Mieczyslaw Rakowskival¹⁵, Lengyelország akkori miniszterelnökével.

Monty pesszimista volt Gorbacsov reformjait illetően és ellenezte a CPGB feloszlását, viszont otthont talál a Socialist History Society-ben (Szocialista Történész Egyesületben). Mint CIS Montague Johnstone született, aki mindig is nyitott volt a zöld mozgalmak, a zöld szocializmus és a kommunizmus lehetőségei iránt. Az 1960-as évek végén Monty feladott egy ígéretes karriert, amikor még a Woolwich Politechnikumban tanított, amely jelenleg már része lett a Greenwich egyetemnek és szabadúszóvá vált, aki előadásokat tartott, illetőleg írásokat jelentetett meg Nagy-Britanniában és külföldön. Emellett gyermekei nevelésével foglalkozott. Szerződése volt egy nagyobb írás megjelenésére a leninizmus történetéről, de sem ezt, sem más könyvet soha nem tudott befejezni. Mindezt annak ellenére, hogy nagyszerű, nagyon világos és meggyőző előadásokat tudott tartani. Miután a kora 1970-es években elvált, gyermekeit egyedül nevelő apa lett. Miután gyermekei felnőttek és ő magára maradt, Dél-Londonban kifejezett szegénységben élt, lakásában nem volt még telefon sem. A kommunizmus történetét nagy erudícióval és törhetetlen szenvedéllyel elemezte mindenféle optimizmus nélkül. Monty utolsó négy évét rendkívül romló egészségben élte meg, fizikailag és szellemileg egyaránt. Három gyermeke élte túl, Christina, Michael and Laura, akik ezekben a nagyon nehéz években gondoskodtak apjukról.

Steve Parsons Monty Johnstone-ról

Ami engem illet, Montyt rendkívül barátságosnak és segítőkésznek találtam. Először Montyval mintegy 20 évvel ezelőtt találkoztam, amikor még egyetemista voltam, és amikor kutatásokat folytattam egy MA fokozatért. A témám az volt, hogy 1956 milyen hatást gyakorolt a brit kommunista

¹⁴ A *Marxism Today* a CPGB havonta megjelenő elméleti orgánuma volt, amelynek Monty is és Hobsbawm is szerkesztőbizottsági tagja volt.

¹⁵ Rakowski annakidején új szint és reményeket jelentett, nemcsak a kommunista párt, hanem a kritikusabb baloldali értelmiségiek számára is.

Pártra (CPGB). Montynak halvány fogalma sem volt arról, hogy én ki vagyok, de mégis meghívott és fogadott a saját otthonában és hosszan beszélgetett velem megválaszolva minden kérdésemet, és tanácsokat adott arra is, hogy hogyan folytattassam munkámat, megadván egyúttal azoknak a nevet és címét, akiket jó lenne, ha megkeresnék. Meg voltam döbbenve intellektuális tisztességétől – ugyanakkor ő aktív harcosa volt a CPGB-ben végbemenő küzdelmeknek ebben az időben – ugyanakkor nyomát sem éreztem annak, hogy ő megkísérelte volna védeni sem múltbeli, sem jelenlegi állásfoglalásait, pozícióját és politikai tevékenységét. Montynak volt egy olyan korszaka, amikor rokonszenvezett a Trockizmussal, de a hidegháború korszakában már abszolút lojális tagja volt az Ifjú Kommunista Ligának (YCL) – Monty amikor a DDR-ből visszatért, akkor hosszan viselte az ottani ifjú kommunisták világoskék ingét. Monty rendkívül okos volt, jó megfigyelő és érdeklődő. Nyelvi ismeretei lehetővé tették, hogy részletesen kövesse a kelet-európai országok és a Szovjetunió politikai történéseit, valamint azt is lehetővé tette, hogy megkérdőjelezze a hivatalos párt irányvonalat.

Mindezt azután megírtam az 1981-es MA disszertációmban. Monty Johnstone, aki teljes munkaidőben dolgozott az Ifjú Kommunista Ligának és szerkesztője volt a Challenge című orgánumoknak, első komoly hivatalos korholását és megrovását még 1953-ban élte meg Berija eltávolításával és megölésével kapcsolatban. Ebben az időben londoni szervező volt és utcai gyűléseken beszélt a Berija ügyről. Rossz pontjait 1955-ben szaporította, amikor Bulganyin és Hruscsov meglátogatta Titót Jugoszláviában: „..... minthogy ez azonnal felvetette azt a kérdést, – amikor is Hruscsov felvetette azt a beszédében, hogy a szovjet-jugoszláv kapcsolatot Berija rontotta meg – hogy mi is történt a Rajk és a Kosztov per idején E perekről ugyanis kiderült, hogy a vádlottakból hamis nyilatkozatokat kényszerítettek ki arra vonatkozólag, hogy angol-amerikai kémek lettek volna, ami persze visszautal arra, hogy miként is zajlottak és zajlódhattak le a moszkvai perek a késő 1930-as években” (mindezeket Monty írta és mondta el. Mindezt én MA disszertációmban írtam, amelynek címe így hangzott, hogy (Válság a Brit Kommunista Pártban: 1956 hatása a KP tagságra, különös tekintettel a szakszervezeti tagokra, 1981 október). (Crisis in the British Communist Party: The Impact of the events of 1956 on the Membership). Ahogy Monthly elmondta, Isaac Deutscher írásai alapvető fontosságúak voltak ebben az időben, és nagy hatással voltak Montyra, amikor lojális kommunistából kritikus kommunistává vált.

Monty abszolút visszavonultan élt, noha, ha igazán akarta volna, akkor akadémiai karriert is befuthatott volna. Még mindig jól emlékszem a laká-

sára, amikor meginterjúvoltam, a szobában nem voltak szőnyegek, nem volt függöny sem, és ugyanakkor a könyvespolcain ezrével álltak a könyvek. A könyvespolcok egyszerű fából és téglákból álltak össze.

Francis King megemlékezése

Monty Johnstone 2007. június 22-én halt meg. Monty több mint hatvan éven át vett aktív részt a kommunista és szocialista politikában. Először 1941-ben csatlakozott a brit Ifjú Kommunista Ligához (YCL) 12 éves korában. Monty kezdetektől fogva igen komolyan vette Marx írásait, és gondolatait. Még középiskolás korában olvasta Marx, Engels, Lenin és Sztálin írásait, és ami ebben az időben szokatlan volt, Trockij munkáit is. Miután jól látta azt a különbséget, vagy akár szakadékot, ami a forradalmi linista politika illetőleg a CPGB gyakorlati politikája között keletkezett a II. világháború utolsó éveiben – Monty egy rövid időre a trockizmus elé fordult. A cikk-cakkok ellenére, Monty mindvégig lojális maradt a kommunista eszmékhez.

Nagyszerű nyelvi ismeretei és képességei voltak, amelyeket még a középiskolai éveiből szerzett meg. A háború éveiben kapcsolatokat épített ki a német emigránsokkal Londonban. Katonait éveit 1947 és 1949 között Hamburgban szolgálta le. Ezekben az években illegálisan részt vett a német ifjúkommunista mozgalomban, az FJD-ban Gerd Hermann néven. A brit katonaság felfigyelt erre a tevékenységére és megfigyelés alatt tartották. Leszerelése után, mielőtt még oxfordi tanulmányait megkezdte volna, Közép-Anglia vidékén fejtett ki politikai tevékenységet.

Oxfordban Asa Briggs és GDH Cole¹⁶ előadásait hallgatta, miközben ő lett az oxfordi kommunista diákszervezet vezetője és egyúttal ő szervezte meg a marxista tanköröket is. Diplomájának megszerzése után az Ifjú Kommunista Ligában tevékenykedett és a Challenge című kiadványok szerkesztője lett. 1956 szakadást hozott Monty kommunista politikai karrierjében. Monty nem lépett ki a CPGB-ből sem a híres Hruscsov beszéd, sem a magyarországi szovjet beavatkozás után, ám a CPGB-ben ellenzéki, eretnek hangot képviselt. Monty azonosult az olasz kommunista PCI kritikusabb vonalával és egyre többet írt a New Left számára, többet mint a kommunista kiadványok számára. Monty rendszeresen érvelt és fellépett a CPGB-ben a saját elképzeléseiért és ily módon fokozatosan egyik kulcsfigurája lett annak az irányzatnak, amely a brit kommunista mozgalomban

¹⁶ GDH Cole életútját lásd Évkönyv 1989, Cole írásainak részleteit az Évkönyv többször is közölte, utoljára a 2008-as kötetben.

is az eurokommunista csoportosulássá vált. Monty érdeklődésének két fő területévé egyfelől a marxista elmélet problémái, illetve a szovjet és a kelet-európai valóság kérdései váltak. Írásait mindig tudományos alaposság jellemezte. 1968-ban a CPGB üdvözölte a Prágai Tavaszt, és elítélte a szovjet katonai beavatkozást. Monty éppen Prágában tartózkodott augusztusban, és teljes mértékben azonosult a CKP állásfoglalásával. Hazatérte után a brit kommunista sajtó orgánumai újra megnyíltak előtte. Montyt igen foglalkoztatta a különféle baloldali mozgalmak felerősödése, amely ezekben az években bekövetkezett. Monty egyike volt azon keveseknek, akik vitatkozni tudtak a trockistákkal.

Monty az 1970-es években üdvözölte az eurokommunizmus irányzatot, ugyanakkor az 1980-as években már világosan látta azt a visszaesést, amely a nemzetközi kommunista mozgalomban megtörtént. 1980-ban ilyen megfontolásokkal utazott el Lengyelországba, azt gondolván, hogy a különféle baloldali és szocialista irányzatok erősödnek meg a pluralizmus jegyében, és készített a brit kommunista elméleti havi orgánum, a Marxism Today számára interjút Lech Walensával, illetve az akkori kommunista miniszterelnökkel Mieczyslaw Rakowskival. A kivételes katonai állapot bevezetése azután mindennek véget vetett. Amikor a Szovjetunióban Gorbacsov meghirdette a peresztrojka politikát¹⁷, Monty más nem volt optimista a politika sikerét illetően. Ugyanakkor nagyon örült a glaznoszty politikának és rendszeresen olvasta az új szovjet kiadványokat és sajtót. Monty ezt követően elsősorban a szovjet és a brit kommunista párt történetével foglalkozott és erről jelentek meg írásai. 1985-ben végül Montyt beválasztották a CPGB végrehajtó bizottságába, ám 1989-ben már nagy fájdalommal és csalódással látta volt közelebbi eszmebarátainak a Marxism Today köreiből bekövetkező nihilista magatartását. Monty ezután nem szorgalmazta saját újraválasztását. Monty ellenezte a CPGB önfeloszlatását 1991-ben. Ezt követően Monty politikai otthona a Socialist History Society (Szocialista Történeti Társaság) lett és ugyanakkor szorgalmazta a Zöldekkel való kapcsolatok keresését.

Monty utolsó négy évében elmélyülő egészségi problémákkal küzdött, ami végül is véget vetett mind politikai, mind történetírói munkásságának. Mindennek ellenére Monty ekkor is támogatója volt a Marx Memorial Library-nek (a Marx örökségét gondozó könyvtárnak). Monty utolsó aktív történeti munkássága Marx-Engels Összes Munkáinak új angol kiadásához kapcsolódott.

¹⁷ E társaság kiadványairól az Évkönyv sokszor megemlékezett.

Monty rendkívül kulturált és világot látott ember volt, akinek nyitottsága és barátságos természete nagyon sok ember szeretetét és tiszteletét nyerte meg, szerte a világon.

Jemnitz János: Karcolatok, emlékek Monty Johnstone-ról

Montyval még az 1960-as évek végén az ITH Linzi Konferenciáin ismerkedtünk össze. Akkoriban a konferencia még háromnapos volt, és a második nap második fele szabad volt. Ekkor négyesben nagy sétára indultunk (el is keveredtünk) egyfelől Monthly, John Schwarzmantel, Erényi Tibor és én. A hosszúra nyúlt séta alatt Monty rengeteg kérdést tett fel az akkori magyar helyzetre vonatkozóan. Ez érthetően nagyon belevágott érdeklődési körébe. Kétféle választ kapott. Erényi ekkoriban védte a „vonalat” és magyarázta, hogy Kádár és a kormány nem tehet mást – én mást mondtam. Barátságunk ettől kezdve alakult ki. Azután még részben Linzben, részben más konferenciákon (Mannheim, ha jól emlékszem Amszterdam és Moszkva) találkoztunk. Hosszú barátságunk alapján nagy levelezést folytattunk, amiből testes kis boríték maradt nálam Monty leveleiből. Ezekből a levelekből mintegy 15-20 éven át az Évkönyvben rendszeresen közöltünk részleteket. Monty időnként sajtókivágásokat is küldött segítségünkre, s többet között ő küldte meg a „Green Socialist” („Zöld Szocialista”) orgánumának egy példányát, amiből az Évkönyv részleteket is közölt. (Sajnos ez csak egyszer fordult elő.)

Jómagam Londonban kétszer is jártam Monty külvárosi kis garzon lakásában a Coldharbourlane-en. A már közölt leírások többek között Steve Parsons megemlékezése, pontos képet ad a lakás jellegéről. Úgy emlékszem, hogy Monty először a legközelebbi metró állomásnál fogadott és vitt haza. Abszolút barátságosságát én is csak megerősíthetem. Megtoldhatom azzal, hogy Monty tudomásom szerint többször is vendégül látott ingyen és bérmentve, szegény külföldi diákokat, akiknek lakás és hotel gondjai voltak. Hogy ezt hogyan oldotta meg, az rejtély, ismerve és mások által is hangsúlyozva szegényes anyagi kereteit. Azt hiszem, második látogatásomkor is gyűlést is összehívott az egyszobás kis garzonlakásban és ott ismerkedtem meg Kate Hudsonnal, amit Montynak köszönhetek. A beszélgetés és a vita természetesen abszolút politikai, történeti volt és Hudson (aki azután Évkönyvünk rendszeres munkatársa lett és nagy egyetemi és politikai karrier várt rá) akkor még nagyon fiatal volt.

Montyra visszatérve, a konferenciákon mindig csodálattal figyelhettem, hogy milyen gyönyörűen, akcentus nélkül beszélt németül, franciául, de

beszélt és jól értett oroszul is, ha itt az akcentusnélküliség nem is volt olyan tökéletes.

Montytól, illetve leveleiből tudom, hogy mindig élete nagy munkáján dolgozott, ami sajnós nem készült el, s az utóbbi években már barátai is jól tudták, hogy nem fog elkészülni. Ugyanakkor sok esetben a tanulmányok elkészítésétől azzal tért ki, hogy erőit koncentrálnia kell és ezt az el nem készült könyvét óhajtja befejezni.

Részemről több esetben is megkerestem soraimmal, amikor olyan angol kommunista szereplőkről emlékeztünk meg, mint Palme Dutt illetve Robin Page Arnot, hogy írja meg saját visszaemlékezéseit számunkra – de ezt nem tette meg. Dutt esetében ez teljesen érthető, hiszen mindig is ütközött felfogásuk és Monty tudtommal soha semmit nem írt a Dutt szerkesztette *Labour Monty* számára. Arnot esetében viszont a helyzet bonyolultabb volt. Nekem pozitív képem alakult ki róla, részben több munkája alapján, részben régebbi történeti múltja folytán, no meg személyes beszélgetésem és interjúm nyomán, ám Montynak Arnottal súlyos politikai vitái és összecsapásai voltak (ahogy ő ezt nekem elmondta) az 1950-1960-as években és így mindenféle megszólalástól elzárkózott. Rosszat nem akart írni és így inkább nem írt semmit – ami persze történetileg nagy kár – hiszen a vita felidézése egyértelműen érdekes lehetett.

Montyval utoljára Hobsbawmnál találkoztunk. Hobsbawm hívott meg lakására s mivel tudta, hogy mi Montyval régen jóban vagyunk, megkérdezte, hogy mit szólnék ahhoz, ha őt is meghívná ugyanerre a találkozóra. Ők régtől fogva nagyon jóban voltak, ahogyan ez Hobsbawm nekrológiájából jól ki is derül. Számomra egy kicsit rejtélyes volt annakidején, hogy amikor a *Marxism Today* jobbra tolódott, akkor ők mindketten miként maradhattak a szerkesztőség tagjai. Most Hobsbawm nekrológiájából derült ki, hogy Monty annakidején opponálta ezt a jobbra tolódást és nyilván Hobsbawm is.

Monty a *Marxism Today* mellett minden bizonnyal nagyobb lelkesedéssel vett részt a brit kommunisták egy másik orgánumának az *Our History* szerkesztésében és ebbe a periódikába ő maga is rendszeresen cikkeket publikált. Az Évkönyvben azt hiszem egyetlen hosszabb írását közöltük Trockijról¹⁸, amelyet ő maga választott ki és küldött meg nekem az Évkönyv számára és amely eredetileg szintén az *Our History*-ben jelent meg.

Személyes dolgairól szinte soha nem beszélt nekem, csak a legutóbbi időben írta meg, hogy kórházi kezelésre szorul és műtétre kerül sor – de azt már nem, hogy milyenre. A legutóbbi szerencsétlen 3-4 évben, amely-

¹⁸ Monty Trockij írását lásd Évkönyv 2004.

ről Eric Hobsbawm nekrológja ír a legvilágosabban, több levelet is küldtem még régi lakására, amelyekre már nem kaptam választ. Nemcsak egy nagyon jó barátot veszítettünk vele, akire mindig lehetett számítani és valóban egy olyan embert, akit majd mindenki szeretett, hanem halála annál is fájdalmasabb, mert életműve alapján torzó maradt. Rengeteget tudott, érdeklődése rendkívül széles volt, az adatokat jól kezelte, egyénileg abszolút szerény volt, magát sohasem tolta előtérbe, ám még saját életútját sem dolgozta fel, nemhogy azt a nagy művet, amely a nemzetközi kommunista mozgalom történetéről szólt volna, s ez valóban nagy kár. Nem minden nap születik egy Monty, aki egy ilyen munka megírására alkalmas lenne.

*

Emlékezés Monty Johnstone-ról

John Schwarzmantel értesített arról, hogy a Marx Memorial Houseban (Marx Emlékház) közös emlékülést tartottak a Socialist History Society (SHS) és a Miliband-Lipman Trust rendezésében. Az emlékülésen a megemlékező beszédet az SHS vezetője, Francis King (az Évkönyv rendszeres szerzője) tartotta. Az emlékülésen részt vett Marion Kozak, a Trust titkára és Ralph Miliband¹⁹ özvegye valamint Eric Hobsbawm is.

Schwarzmantel 2007 novemberi Jemnitz János írott levelében megemlíti, szintén, hogy Monty nem írta meg nagy művét, de egy kitűnő tanulmánya a marx elmélet és a gyakorlat témában megjelent a *Socialist Register* hasábjain. E témában is nagy munkát szeretett volna megírni.

* * *

Schlesinger, Arthur Jr. (1917–2007)

Arthur Schlesinger 1917. október 15-én született. Liberális történészként az USA nagy liberális-demokrata politikusainak munkásságát és életét dolgozta fel, vagyis F. D. Roosevelttől, John és Robert Kennedy-ét. A régebbi korszakból az USA XIX. századi történetéből Andrew Jackson elnök és az őt körülvevő emberek életét is megörökítette. Egy időben Kennedy elnök adminisztrációjában különleges tanácsadó volt. A Kennedy korszakról „A thousand Days” címmel jelentetett meg történeti munkát. Amikor Kennedy

¹⁹ Miliband életútját és életművét lásd Évkönyv 1995, 1996.

jóváhagyta a Kuba elleni inváziót a „Disznóöbölben”, akkor a tanácsadói közül csupán Schlesinger volt az egyedüli, aki helytelenítette ezt az akciót. Véleménye ellenére hallgatott, mert nem akarta aláásni Kennedy lépéseit, és megbontani a Kennedy csoport egységét. Később hallgatása miatt szemrehányásokat tett magának és fájtlalta, hogy a kritikus időkben a kabinet ülésein csak félénk kérdéseket tett föl – és nem ment messzebb. Schlesinger színes egyéniség volt a kor liberális irodalmában, „Kenney-stílus” egyik képviselője.

1990 után a multikulturalizmus egyik kritikusa lett. A nixoni korszakban éles bírálója lett az elnök diktátori stílusának.

Schlesinger Ohio-ban született. Apja, akit ugyancsak Arthur Schlesinger-nek neveztek, befolyásos társadalomtörténész volt, aki az Ohio-i Állami Egyetemen és a Harvard-on tanított. Arthur Schlesinger saját pontos megkülönböztetésére írásait ifjabb Arthur M. Schlesinger szignóval látta el. 1929-ben fejezte be középiskoláit és 1938-tól a Harvard egyetemen tanult. Sohasem szerezte meg a Ph.D. fokozatot. 1942 és 1943 között pedig már stratégiai tervezés osztályán tevékenykedett.

Később a demokrata mozgalom aktivistája. Schlesinger az ADA az Americans for Democratic Action egyik megalapítója, 1952 és 1956-ban az elnök választási kampány során írt választási anyagokat a demokrata elnökjelölt számára, majd 1960-ban John Kennedy számára írt ugyancsak elnökválasztási beszédeket. 1961 és 1964 között a kormány egyik latin-amerikai szakértője és e témakörben Kennedy számára írt beszédeket. 1968-ban Robert Kennedy számára írt beszédeket az elnökválasztási kampány során. 1972-ben az elnökválasztási harcok idején a demokrata párt jelöltje McGovern számára írt beszédeket. 1980-ban Edward Kennedy oldalán vett részt az elnökválasztási küzdelemben.

Schlesinger 89 éves korában, 2007. február 28-án halt meg.

SCHLESINGER ÍRÁSAI:

The Vital Center, 1949.²⁰

The Age of Jackson, 1945.

A Thousand Days, 1966.

The Cycles of American History, 1986.

Teh Disuniting of America (1991)

Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/Arthur_M._Schlesinger%2C_Jr.

²⁰ Ez a könyv az F. D. Roosevelttel korszakot elemzi, de tárgyalja még Henry Wallace erőfeszítéseit is. (Wallace-ról lásd M. Silvers írását, Évkönyv 1982). Schlesinger az 1980-as években még aktív harcosa volt a multikulturális mozgalmaknak az USA politikai életében.

Arthur Schlesinger

Schlesinger több mint 20 könyvet írt és két generáció is tanulhatott ezekből az írásokból. Kétszer tüntették ki a Pulitzer díjjal, megírta a két híres USA elnök, Jackson és FD Roosevelttörténetét. Kennedy élettörténetének megírásáért nyerte el a második Pulitzer díjat és egyúttal más elismeréseket is. Robert Kennedy életútját is feldolgozta s minthogy mindkét Kennedynak is munkatársa volt, egyesek megítélése szerint személyes érzelmek is befolyásolták írásait. Schlesinger hangsúlyozta, hogy a múltat nemcsak azért kell és jó megismerni, mert az érdekes feladat, hanem mert az valóban szükséges a jelen megismeréséhez. Írásairól megállapították, hogy remek humora volt, s ez könyveiben is jól jelentkezett. (Mindemellett Schlesinger a Kennedy testvérek esetében nem érintette a szex magánéletüket.)

A McCarthy korszakban a liberális megfontolások egyik hirdetője lett, miközben határozottan antikommunista volt. Később Nixon visszahívásának egyik neves támogatója. 2004-ben újabb könyvet jelentetett meg, amelyben már Bush külpolitikáját bírálta, kiváltképpen az iraki háborúért és mindazért, ami a háború után történt. Schlesinger hangsúlyozta, hogy amikor Bush lábballal tiporja a személyes szabadságjogokat, akkor vele is ugyanaz fog megtörténni, amely az USA történetében számos elnökkel már megesett.

Schlesinger az amerikai történelmet és a jelenkort illetőleg régivágású liberális maradt, aki ily módon szembekerült a „multikulturális” tendenciákkal és számára idegen maradt mind az újkeletű afroamerikanizmus miként természetesen a Ku-Klux Klan hagyomány is.

Schlesinger átvette az ugyancsak történész apjának történelemszemléletét, miszerint az USA története is ciklikusan változik a liberális és a konzervatív korszakok között. Schlesingernek volt ereje arra is, hogy saját korábbi írásait is megbírálja, így ifjúkorában megírt Jackson korszak történetéről írott munkáját, amelyért Pulitzer díjat kapott, s amelyről megjegyezte, hogy e könyvében elfelejtette elmondani, hogy Jackson idején milyen keményen számoltak le az indiánokkal. Schlesingernek ez a műve egyébként ma is standard történeti feldolgozása a Jackson korszaknak. Ebben a munkájában a szerző nagy figyelmet szentelt annak, hogy északkeleten az értelmiségiek miként fogtak össze a munkásokkal a nagytőke ellen, amely egyre inkább uralkodóvá vált az országban.

A Rooseveltt korszakot Schlesinger háromkötetes munkában dolgozta fel, a trilógia első kötete már különféle díjakat kapott, így elnyerte az amerikai történészek hivatalos elismerését is. Schlesinger nagy figyelmet fordított az

eszmék, illetőleg a gyakorlat kölcsönhatására – miként ezt megtette Jackson esetében is. Volt érzése arra is, hogy az egyetemeken oktatás közben felismerje a legjobb hallgatóinak értékeit.

Forrás: Douglas Martin: Arthur Schlesinger, Historian of Power, Dies at 89. The New York Times, 2007. március 1.

KÖNYVISMERTETÉSEK

Henryk Skrzypczak. Aelter ist nicht alt genug. Festschrift zum achtzigsten Geburtstag.

Buchwerk Bodo, Berlin, 2007. 119 old.

Az idős, még nem öreg. *Henryk Skrzypczak* nyolcvanadik születésnapjára. Tiszteletkötet.

A kis megemlékező kötet nagyon eltérő szövegeket tartalmaz. Az első fejezet azt a beszédet örökíti meg, amelyet Skrzypczak nyolcvanadik születésnapjára rendezett ünnepségen tartottak. A nyolcvanadik évforduló egybeesett a német munkásmozgalom kutatóinak és archívumainak gondozására kialakított „Förderkreis” ötvenedik születésnapjával. A megemlékező ülésen maga Skrzypczak olvasott fel részleteket az évek során készülő önéletrajzából. Erre az emlékülésre megjelentettek egy bibliográfiát Skrzypczak eddig megjelent munkáiról, és számot adtak az üdvözlötekről is, amelyek ebből az alkalomból levelekben vagy a sajtóban jelentek meg. Egészében hangsúlyozták, hogy a Förderkreis, amelynek születése és első évtizedei ugyancsak Skrzypczaknak köszönhető, azt tűzte ki céljául, hogy leküzdje vagy legalábbis mérsékelje azt a „mélységes tudatlanságot”, ami az utóbbi időkben a német munkásmozgalom történetével kapcsolatban kialakult.

A könyvecske első önálló fejezetét Günter Benser, az Évkönyv régi szerzője és az ITH konferenciáinak ugyancsak szinte állandó szereplője tartotta, aki ezúttal a Förderkreis történeti múltját vázolta fel. A kötet második önálló fejezete magának az ünnepeltnek a visszaemlékezéseit tartalmazza. Skrzypczak rövid fejezetben a rá annyira jellemző irodalmi stílusban emlékezik meg Berlinbe érkezéséről. Visszaemlékezésében kitér arra, hogy annakidején, még az NDK-ban, miként jelentetett meg a német munkásmozgalommal foglalkozó illegális folyóiratot, majd 1956–57-ben hogyan került át ő maga Nyugat-Berlinbe és az ottani szenátus jóváhagyásával miként folytatta munkáját. Ebből azután megszületett a neves és rangos folyóirat, az IWK, amelynek főszerkesztője Skrzypczak volt, és amelynek szerkesztéséről pár éve, nyugalomba vonulásával mondott le. Skrzypczak hangsúlyozza, hogy odaérkezésekor a történetírás és a történetfelfogás hangsúlyozottan polgári volt, és a fő érdeklődés hivatalosan Közép- és Kelet-Európára irányult. Ő ezzel szemben alakította ki s jelentette meg azután az említett IWK-t, amely hangsúlyozottan szocialista szellemben kutatta és jelen-

tette meg a német és az európai munkásmozgalommal foglalkozó írásokat, és nagy terjedelemben a recenziókat.

Skrzypczak e fejezetben viszonylag hosszan foglalkozik a linzi konferenciák történetével. Visszaemlékezik arra, hogy hajdanán, amikor az ITH egyfajta hidat képezett – szándékoltan – a Kelet és Nyugat, vagyis a keletről és nyugatról érkező történészek között, milyen éles vitákra került sor. Megjegyzi, hogy annakidején Csehszlovákia 1968-as megszállásakor fájdalomra hivatalosan az üléseken erről nem esett szó. (A kis kötet recenzen se saját emlékeiből felidézi, hogy ekkor Prágából nagy tisztelettel fogadták Milan Hübl-t, akit a *Pravda* nem sokkal azelőtt „jéghegyemberként” pellengezett ki – úgy, hogy valami ekkor mégiscsak történt. Osztrák módra, de az üdvözlésben nem csak osztrákok vettek részt – ezt még ki tudnám egészíteni.)

Skrzypczak hangsúlyozza, hogy e kérdésben akkor az ITH „meghajolt Moszkva nyomása előtt”. Skrzypczak elmondja, hogy ebben az időben az NDK-ból érkező befolyásos történészek, illetve az ott megjelenő hivatalos orgánumok őt csak mint magánembert jellemezték, aki nem képvisel senkit, s aki mögött nem áll senki és semmi. Ám nagyot kellett tévedniük, ha azt hitték, hogy én hagyom „hogy ily könnyen átlépjenek rajtam. A magam részéről akkor is hangsúlyoztam, hogy a marxizmus az én felfogásom szerint teljesen szabad és örömteli tudomány”. Skrzypczak ezt követően kitér arra, hogy részint linzi, részint egyéb tapasztalatai nyomán hogyan vágott bele az *IWK*-val kapcsolatos munkáiba.

A kis kötet egy következő megemlékezését a varsói Feliks Tych (ugyancsak az Évkönyv régi szerzője, a Nemzetközi Tanácsadó Testület tagja, a linzi konferenciák egyik legrégebbi és legismertebb szereplője) írta arról, hogy Skrzypczak egész életében hű maradt alapvető elgondolásaihoz.

Egy további írás Winfried Garschatól származik, aki a hajdani osztrák „nagyok” és az ITH megalapítói (Karl Stadler, Rudolf Neck és Herbert Steiner) halála után az ITH egyik legfontosabb szervezője és összetartója lett. Garscha ugyancsak arról ír, hogy Skrzypczak mindig kimondta, amit gondolt, és ezt mindig nagyon pontosan tette.

A könyvecske utolsó részében üdvözléseket és tisztelgő sorokat tartalmaz, többek között olyanoktól, mint Gregor Gysi, Walter Momper, Peter Lösche, valamint néhány olyan fontos német orgánumtól, mint a *Berliner Stimme* és a *Neues Deutschland*.

Jemnitz János

Beauvoir Simone de The Mandarins

Első kiadás: 1954

Simone de Beauvoir: A mandarin

A könyv jelen ismertetése: nemzetközileg nagyon korán bestsellerré lett, emlékeztet arra, hogy első angol nyelvű kiadása még 1957-ben jelent meg Franciaországban. A fél évszázada megjelent munka ismeretesen magyar nyelven is megjelent jó pár évtizednyi késéssel. Bár a kötet megnyerte a Goncourt-díjat, megbecsülése messze túlnőtt ezen a sikeren. Az ismertető hangsúlyozza, hogy Simone de Beauvoir munkájában milyen kitűnő portrékat és politikai helyzetelemzést nyújtott a háború utáni párizsi, illetőleg francia politikai, kulturális és ideológiai életről. Érdekes mai szemmel is, hogy annak idején ezt a könyvet nagyon kedvezően fogadták mind a kommunisták, mind az antikommunisták – ez utóbbiak azért, mert Simone de Beauvoir írásából a kommunista párt gyengeségeit olvasták ki.

Jelenleg elsősorban azt kell aláhúznunk, hogy a könyv mind a mai napig magával ragadó, éppen narratívája voltán. A címéül szolgáló mandarinok baloldali értelmiségiek, írók és újságírók, többen közülük aktív résztvevői az ellenállásnak, de akadtak olyanok is, akik bepettyeződtek kollaborálásuk révén. A felsoroltak többsége rokonszenvezett a Szovjetunióval, ám nem minden tekintetben, és még kevésbé lettek többségükben a Kommunista Párt tagjai.

*Willie Thompson*¹ (Northumbria University)

Forrás: Socialist History Society, London, 2007. 80–84. old.

Bieler Andreas: The Struggle for a Social Europe. Trade Unions and EMU Europe an Monetary Union in times of global restructuring.

Manchester University Press, Manchester, 2006.

Andreas Bieler: Küzdelem a szociális Európáért. A szakszervezetek és az európai valutaközösség a globális átrendeződés korában

A könyv recenziója, Martin Dangerfield angliai egyetemi oktató visszautal a *Financial Times* 2007. januári könyvismertetésére. Ez aláhúzza, hogy Eu-

¹ Willie Thompson több baloldali kiadvány szerkesztője.

rópában a női alkalmazottak és a munkásnők mind a mai napig jóval kevesebb fizetést kapnak, mint az azonos munkát végző férfiak. Ezután megállapítja, hogy ez két, az Európai Unió által elfogadott alapelvet is sért, és ennek alapján érthető, hogy a szakszervezetek kollektív erőfeszítéseket tesznek a sérelmek orvoslására. Természetesen más nézőpontból világos, hogy harc folyik két megközelítés között. Az egyik az „európai tőke”, illetőleg „pénzügyi Körök” törekvése, másfelől a „szociális Európa” elképzelése között feszül. A kérdés, ahogy ezt az Európai Szállítómunkások Szakszervezete megállapítja, az, hogy Európa az előbbi vagy az utóbbit fogja-e támogatni? (Financial Times, 2007. január 2.)

A szerző és a könyvismertető egyaránt hangsúlyozza, hogy a szakszervezetek, noha törekednek arra, hogy az új globális és európai gazdasági feltételek között megvédjék és kibővítsék a szociális jogokat, törekvéseik távol állnak attól, hogy eredményeket értek volna el és az utóbbi évek állandó küzdelmei véget érhetek volna. A könyv szerzője, Andreas Bieler öszszehasonlító kutatások nyomán egyaránt képet alkotott az osztrák, a brit, a francia, a német és a skandináv helyzetről, és a szakszervezetek küzdelmeiről.

Martin Dangerfield (University of Wolverhampton)

Forrás: Socialist History Society, London, 2007. 85–87. old.

Bor Michael: The Socialist League int he 1930.

Athena Press, London 2005. 420 pp.

Michael Bor: A Szocialista Liga² az 1930-as években

A kötet az 1930-as években megjelenő folyóiratot elemzi, amelynek oly kitűnő szerzői voltak, mint Sir Stafford Cripps³ és még jónéhányan, akik valamennyien nagy befolyást élveztek a brit munkásmozgalomban és a brit kulturális életben. A recebtens most is aláhúzza, hogy írásaik mindmáig izgalmas kulturális élvezetet szereznek, de napjainkban azt is hangsúlyozza: kérdés és elemzendő téma maradt, hogy a *Socialist League*-ben megjelenő tanulmányok mennyire tudtak konfrontálódni az akkori valósággal. Így egyebek között máig is megrázó és sokakat foglalkoztató téma a hírhedt Zinovjev-levél, amely egykor is nagy port kavart fel, és a folyóirat szerzői is foglalkoztak e témával. A kötetre jellemző, ahogy a kritikus írja, hogy a szerzők általában rokonszenveztek a Szovjetunióval, még akkor is, ha a re-

² A Socialist League-ről az Évkönyv külön beszámolót nyújtott. Lásd az 198... évi kötet.

³ Crippsről lásd Évkönyv, 1989. Cole-ról 1989, Laskiról Évkönyv 1993.

centzens szerint ezt túlzottan tették, noha nem voltak a kommunista párt tagjai. Ugyancsak hangsúlyozza ellentmondásként, hogy miközben a *Socialist League* mindvégig küzdött az angliai igazságtalanságok ellen, szerinte ezt nem tették meg a kommunisták által elkövetett igazságtalanságokkal szemben. A kötet egyúttal számot vet azzal a kétségbeesett belső hangvétellel, amely e korban oly jellemző volt a kor baloldali írásaira.

Gidon Cohen (*Durham University*)

Forrás: Socialist History Society, London, 2007. 92–95. old.

*

Brown Andrew: The Sage of Science (rövidítve)

Andrew Brown: J. D. Bernal The Sage of Science

John Desmond Bernal nyilvánvalóan meglepte a történet és életrajzíróját, ugyanúgy, mint annakidején mindenkit, aki kapcsolatba került vele. Számos kommentátor állapította meg, hogy a XX. század egyik legnagyobb tudósa volt.

Több oka is van annak, hogy miért olvassuk és számolunk be erről a könyvről, amely bemutatja ezt a briliáns és tragikus személyiséget. Egyfelől a puszta emberi kíváncsiság egy olyan személyiség iránt, aki elragadó és egyedi jelenség volt, méghozzá az első pillantásra is. Már csak azért is, mert ő a találkozó pontján állt annak, hogy megértse a XX. század tudományos, társadalmi és kulturális forradalmát, valamint az azzal kapcsolatos nagy reményeket és álmokat, amelyek a jövőt érintették. A két világháború között nem volt senki, aki jobban megtestesítette volna a jövő tudományos megértését, mint ő. Bernal mintegy megtestesítette az alakját annak a híres Korda Sándor által megfilmesített H.G. Wells regénynek: *The Shape of Things to Come*. Egyben élő megtestesítője volt annak is, hogy nincs éles határvonal a művészet és a tudomány között.

Andrew Brown életrajza történetileg is és emberileg is kitűnően eleveníti meg Bernal alakját. Nem ez az első munka, amely a jelenleg a Cambridge Egyetem könyvtárában található Bernal Archivum alapján íródott, de Brown könyve több tényt és ismeretet tartalmaz, mint bármikor eddigi könyv. Hozzátehető, hogy Bernal archívumában hat doboz tartalmazza a szerelmes leveleit, amelyek majd csak 2021-ben nyílnak meg, s majd akkor kiegészítik ismereteinket a nagy tudós poligám életéről.

Bernal maga úgy vélte, hogy életét három színnel lehetne majd ábrázolni. Politikailag vörös, a tudomány jegyében kék, és bíborszínű a szex jegyében. Brown nagyon erős, amikor Bernal ír kapcsolatairól. Ez utóbbi fontos volt mind ideológiai és tudományos fejlődésében. Vajon a kései sztálinista maga mögött hagyta-e a korábbi militáns vízióit a társadalmi változásokról, amelyek kora ifjúságának Sinn Fein forradalmi elkötelezettségéhez kötődtek?

Ami Brownt illeti, Bernal vörös politikai arculatánál kevésbé mélyreható, mint Fred Steward, aki szintén megírta Bernal tudományos és politikai életrajzát, elsősorban azért, mert nehezen találta meg az egyensúlyt Bernal iránti személyes vonzódása és csodálata mint ember és tudós iránt, valamint a között, hogy Andrew Brown is elutasította a sztálinistát és a sztálinizmust. Andrew Brown-nak kevésbé sikerült bemutatnia azt, hogy Bernalnak miért nem sikerült központi szerepet játszania a molekuláris biológia forradalmában és ebben a tekintetben Robert Olby ezt jobban mutatta be az Oxford Dictionary-ben.

Andrew Brown abban a tekintetben gyengének bizonyult, hogy bemutassa, miként fordultak az evolúcióval foglalkozó gondolkodók a marxizmus, valamint Engels munkái felé, továbbá a Szovjetunióban folytatott kutatások iránt. Ebben a tekintetben Bernal ugyanahhoz az iskolához tartozott, mint J.B.S. Haldane, Joseph Needham, Lancelot Hogben, C.H. Wadlington. Bernal több volt, mint politikus, szokatlan jelenség volt a „vörös tudomány” köreiből. Bernal meglepő módon süket volt a zene iránt, teljesen összevissza volt az életben és a laboratóriumi munkában, és soha életében nem vásárolt üzletekben.

Bernal igazi angol bölcs volt, aki a katolicizmusból fordult át az ateizmusba, aki minden tekintetben zseni volt, és az aktív angol-ellenes író forradalmi múltból fordult a szocializmus, valamint a széles antiimperialista mozgalom felé, és csatlakozott az októberi forradalom támogatóihoz, a freudizmushoz, amely felszabadította őt a szexuális kötöttségek alól, valamint fordította a vallásosság és a nacionalizmus ellen.

Bernal szűziességét még egyetemi éveiben veszítette el. Első felesége Eileen Spragus, aki mindvégig az egyedüli törvényes felesége maradt. Második élettársa Margaret Gardiner volt még a harmincas években, akitől közös gyermekei is származtak; a harmadik Margot Heinemann⁴ volt az 50-es években.

Tudományos élete is tele volt fordulatokkal. A kémiai fordulat fordult át a fizika, a matematika felé, és a modern molekuláris biológia egyik megalapító-

⁴ Heinemann életútját lásd Évkönyv 1993.

ja lett, egy Nobel-díjas tudós csoport tagja, majd maga is Nobel-díjas, a Cambridge-i egyetem tanára, aki 1927-től lett a brit kommunista mozgalom egyik rendkívüli nagy alakja.

Eric Hobsbawn

Forrás: London Review of Books, 2006. március 9. (Az ismertetést Steve Parsons juttatta el az Évkönyvnek.)

*

**Bueno, Manuel–Hinojosa, José–garcia, Carmane (Coords.):
Historia del PCE. I Congreso 1920–1977. volumen I–II.**
Fundación de Investigaciones Marxistas, Madrid, 2007.
794+546 pp.

Manuel Bueno–José Hinojosa–Carmen García (szerk.): A Spanyol Kommunista Párt története. I. kongresszus 1920–1977. I-II. köt.

2005. évi kötetünk Beszámoló-krovatában (387–392. old.) hírt adtunk arról a történész-kongresszusról, amelynek teljes anyagát adja közre a 2007-ben napvilágot látott két vaskos kötet. 86, az akkori kongresszusra benyújtott előadás, illetve a hat fő témakör előadásainak tartalmát összefoglaló bevezetőik szövege jelenik meg benne. Annakidején, a kongresszuson minden aktív résztvevő megkapta az előadások szövegét CD-lemezen. Hamarosan kiderült azonban, hogy az igen nagy kutatási és tudásanyagot tartalmazó lemez alig jut el a közvetlen közreműködők körén túli történész szakmához. Akkor kezdtek pénzt gyűjteni könyv formájú kiadására. A legjelentősebb hozzájárulás a kongresszusnak 2004 májusában helyet adó Oviedói Egyetemtől, és az asztúriai Munkásbizottságok Juan Muñiz Zapico alapítványától érkezett, de számos oktatási intézmény és kutatóhely járult hozzá kisebb-nagyobb összeggel a kiadáshoz.

2005-ben a kongresszus ismertetésben terjedelmi okokból mellőztük egyes felszólalások vagy összefoglalók ismertetését. Most, a könyvismertetés műfajában ezt már nem tehetjük, legfeljebb igen erős szelekciót kell alkalmaznunk.

Az első nagy témakör („Az SKP a késői francóizmus időszakában 1956–1977”) összefoglalóját a Barcelonai Autonóm Egyetem CEFID (Centre d’Estudis sobre les Èpoques Franquista i Democràtica) nevű kutatóközpontjának vezetői, Carme Molinero és Pere Ysàs állította össze. Ez nagyjví összefoglalója a pártban az *SZKP XX. kongresszusától az első, 1977. júniusi szabad választásig* tartó időszakban végbement folyamatoknak. Olyan

problémák kerülnek a korábbinál jóval részletesebb vizsgálat alá, mint az SKP KB 1956. április–májusi bukaresti hosszú, a moszkvai fordulatot „spanyolra fordító” teljes ülésén lezajlott viták. Itt került előtérbe Dolores Ibárrurival szemben a Carrillo–Claudín-féle párizsi csoport.⁵ Itt kezdődött annak a gondolatnak a térhódítása is, hogy valamiképpen véget kell vetni a spanyol társadalom győztesekre és vesztesekre való felosztásának, amely a való életben kezdi elveszteni a relevanciáját. Érdekesen interpretálják azt az 1964–65-ös pártválságot, amelyet Fernando Claudínnak és Jorge Semprúnnak a spanyol váláságról, a francóizmus váláságról és a hozzá való alkalmazkodás módjáról közölt, a pártvezetőség véleményétől eltérő elemzése váltott ki. Úgy látják, hogy a szerzőpáros perspektíva-elképzelése reálisabb volt Carrillónak a francóizmus viszonylag közeli összeomlásáról alkotott „katasztrofista” képénél. Más tekintetben ezeket is bírálják. Végző soron értékelésük így szól: bár a válság csupán a száműzetésben lévő vezetőséget rázta meg, és kevésbé jutott el a hazai szervezőkig, megoldásának módja „a disszidenciák kiküszöbölését szolgáló sztálinista praktikák továbbélésére” utal. De idézik Jordi Solé Turát⁶ is, aki szerint Carrillo nem vetette el eleve Claudínék minden gondolatát, csak idő előttinek ítélte őket. Az előadók szerint erre mutat az, hogy utóbb ezek fontos elemeit magáévá tette (I. köt. 18. old.). Érdekes áttekintést adnak az SKP-nak az 1968-as csehszlovákiai intervencióban, és a párt ezzel kapcsolatos függetlenségi törekvéseiben gyökerező sorozatos szakadásairól (Líster⁷, Eurique, García, Gallego, Carrillo stb.).

A következő nagy témakör („Az SKP arculata, sajtója és kultúrája”) előadója (Juan Agustín Mancebo Roja), bevezetője több évtizedet ölel át. Ennek sok részlete tartalmaz újdonságokat. Különböző előadások mutatják be az SKP arculatát mások, riválisok, ellenfelek és ellenségek szemével. A köztársasági tábor 1937. májusi hatnapos beháborújának „imázsképző” szerepét tárgyalva Orwell híres „Tisztelet Katalóniának” című írását is több oldalról veszi szemügyre Ricardo Marín Ruíz Benito García Álvarez a fasiszta politikai irodalom kommunista-képét szemlélteti.⁸

A harmadik témacsoportba vegegyesen *visszaemlékezéseket, mozgalmi szereplők személyének bemutatását, a kapcsolatkeresés különös eseteit* ik-

⁵ Ibárruri életútját lásd az Évkönyv 1992-es, Claudínét 1991 évi kötetében.

⁶ Solé Tura – államjogász, az 1960-as években a Bandera Roja nevű katalóniai kommunista csoport vezetője, később, 1977–1978-ban az új spanyol alkotmányt előkészítő biztosság kommunista tagja, manapság pedig a szocialista párt katalóniai szervezetének egyik irányítója.

⁷ Eurique Líster életútját lásd az Évkönyv 1996 évi kötetében.

⁸ Az ő 1962-es Franco-ellenes fellépéséről számoltunk be 1996-os kötetünk egyik könyvismertetésében.

tartták be. A bevezetőt José María Laso tartotta, tartja, „Az SKP hozzájárulása Spanyolország történetéhez” címen. A legfontosabbnak e téren a kommunista párt szakadatlan aktív ellenállását a francóizmussal szemben, a republikánus tábornál szélesebb szövetségek ismételt keresését, majd 1956 után a nemzeti megbékélés politikának kidolgozását. S bár hangsúlyozta a Munkásbizottságok illegális szakszervezeti mozgalma spontán létrejöttét, a spanyol munkásmozgalom eme eredeti, szinte előzmények nélküli szervezetének hatalmas tényezővé válásában mégis elsősorban a kommunisták fáradozását tartja alapvetőnek. Némi kiábrándulással ír viszont arról, hogy – véleménye szerint a szocialisták meghátrálása miatt – a szakítás elmaradt, és bizonyos pontokon a demokratikus parlamenti rendszerre való átmenet csak a társadalmi viszonyok „felső hámrétegét” érintette. Ugyancsak jelentős pozitívumként említi, hogy a párt válságának éveiben, 1983-ban létrehozták a Baloldali Egység választási szövetségét, amely utóbb a spanyol politikai életnek a PSOE-től balra álló szárnyát tömörítő tartósan jelenlevő, biztosan megkapaszkodott erővé, és több helyütt, illetve alkalommal a biztonságos kormányzás nélkülözhetetlen szereplőjévé tette. A párt tagjai pedig minden baloldali tömegmozgalom tevékeny szereplői. Ebben a részben olvashatunk írást María Luisa Roldántól a kommunistákat a bíróságokon (1950 és 1977 között) védőügyvédekéről, akik közül kiemeli a párt egykori kemény ellenfelét, José Gil Roblest, a keresztény táborhoz tartozó Joaquín Ruiz-Giménez és a monarchista José Satrusteguit. Víctor Guerra Carcía a kommunisták és a szabadkőművesek bonyolult kapcsolatáról írt, míg Encarnación Barranquero Teixeira az SKP első cortes-képviselőjéről, a cordobai szegények orvosáról, az 1936-os felkelés első napjaiban meggyilkolt Cayetano Bolívarról rajzolt rövid, de alapos életpályaképet.⁹Az emigráns kommunista gondolkodó Manuel Sacristán iratainak alapuló előadással („A párizsi májustól a prágai augusztusig”) szerepel Salvador López Arnal. Sacristán (Kiva Majdanyik szovjet történész véleménye nyomán) a csehszlovák próbálkozást „a szocializmus legígéretesebb kísérleteként” fogta föl „a 20. század második felében”. A szerző idézi Lukács Györgyhöz 1968. október 15-én írott levelét, amelyben arra kéri a filozófust: ha röviden is, de fejtse ki véleményét a csehszlovák ügyről. Ez ügyben ismerteti Sacristán interjúját, amelyet José Mohedanónak, a *Cuadernos para el diálogo*¹⁰ szerkesztőjének adott. Jöven-

⁹ A szerző nemrégiben vastos kötetben adta közzé dr. Bolívarról készített életrajzi monográfiáját, amelyre alkalomadtán visszatérünk.

¹⁰ Szabadelvű keresztény folyóirat, amely 1966 után a katolikus sajtó cenzúramentességét fölhasználva a legszabadabb spanyol periodika volt.

dölése szerint az intervenció „az eseménysorozat befejezését jelenti, de nem a tragédia utolsó mozzanata.”

Itt zárul az első kötet. A második a konferencia egyik gyengéjét tárja föl. Az *SKP historiográfiáját* tárgyaló jól megalapozott tanulmányok¹¹ után igen sovány a „Nemzetközi kapcsolatok” című rész. Nem azzal van baj, amit elővezet, hanem azzal, amit nem. E sorok írója két ízben is kifogásolta, hogy a spanyol munkásmozgalomra adott nemzetközi reflexiók nem szerepelnek a konferenciasorozat meghirdetett témakörei között, ami szűkre szabja külföldi közreműködők részvételét. A szervezők elismerték, hogy ez hiba, de végül 2003–2004-ben sem változtattak rajta és ez a kötetben is tükröződik. Ennek egyik oka valószínűleg az, hogy a francián, az angolon és az olaszon kívül történészeik csak kivételképpen ismerik a német és az orosz nyelvet, még kevesebben egyéb kelet-európai országok nyelvét, ahol munkásmozgalmuknak kiterjedt irodalma van. Mindazonáltal egy-egy igen érdekes tanulmány mutatja be a francia és az olasz kommunistákkal fennállott kapcsolatot¹², a franciákkal értelemszerűen már 1945-től, sőt korábbiakról, az olaszokkal pedig a francóizmus záró szakaszában, amikor a PC már hatalmas tömegárt volt.

Ebben a kötetben az SKP történetét két nagy szakaszban tárgyalják: *a kezdetektől a polgárháború végéig (1920–1939), illetve a korai francóizmus korszakában (1939–1956)*. Az első részt Rafael Cruz vezette föl, sok eredeti meglátással. Egyik érdekes gondolatsora annak a viharos létszámnövekedésnek az ellentmondásait elemzi, amelyet az SKP 1935 vége és 1936 júliusa között élt át. (Tíz-húszezer régi tapasztalt párttag mellé több mint nyolcvanezer friss jövevény.) Megközelítésében az az új, hogy a szokással ellentétben nem az új tagság tapasztalatlanságára helyezi a hangsúlyt. Ezúttal arra mutat rá: az SKP-nak hiányzottak a megfelelő káderei, hogy egy ekkora tömeget, amely a következő évben a legszerényebb számítások szerint is tovább kétszereződött, fegyelmezett csapatként mozgasson, a hullámzó háború körülményei között, amikor a tagság jelentős része a fronton szóródott szét.

Ez a rész egyébként *a helyi levéltári és sajtókutatás meglepő méreteit* tükrözi. Szinte nincs olyan tájegysége Spanyolorzágnak, amelynek kommunista szervezeteiről ilyen vagy olyan időmetszetben ne találánk itt írást. Ugyanezt mondhatjuk el a kommunistáknak a különböző társadalmi szervezetekben végzett munkájáról, ismét helytörténeti keretben. Carmen

¹¹ Manuel Bueno Lluich és José Hinojosa Durán prezentációja után Carmen García bevezetője.

¹² Natacha Lillo, illetve Amadeu Sanchís i Labiós írásai.

García García kényes kérdést feszeget: hogyan válik el a Franco korszakbeli kommunista illegalitásban az árulók szükségképpen üldözése hűséges harcosok igazságtalan megvádolásától és üldözésétől. Ezt nem elvontan tárgyalja, hanem egy trubiai gyárigazgató, José Franco Mussió esetének a tükrében.

A *korai francóizmussal* foglalkozó tanulmányokat a német Hartmuth Heine vezette be. Alaposan tárgyalja az SKP belső szervezeteinek a lebukások és a kivégzések által végletesen nehezített újjászervezését a kibontakozó diktatúra körülményei között, az emigráció és a belső szervezetek közötti kapcsolat helyreállítását, majd a francia ellenállás sikereinek hatását a hazai szervezetekre. A francia Phryné Pagenet a spanyol gerrillaharc kísérletét mutatja be. Itt kapott helyet a konferencia magyar előadása is.¹³

A kötet jelentősége, hogy olyasvalamit testesít meg, amit más pártok ebben a méretben még nem valósítottak meg. Igaz, szaktörténészek jelentős köteteket produkáltak a PSOE viszontagságos históriájáról is. Ám az a folyamatos munka, amelyet kis, szegény helyi alapítványok tucatjai köré tömörült, zömmel fiatal kutatók végeznek, pótolhatatlan.

A könyv azt is tükrözi, hogy a nyílt fórumként meghirdetett kongresszustól az utóbbi években egyébként mind hangosabb ellenfelek távolmaradtak. Ezzel szemben az SKP históriáját belülről vizsgáló szerzők túlnyomó többsége kíméletlen viviszekcióval boncolgatja saját szervezeteinek a múltját, kerülve az öngazolást, és az üdvtörténet-írást. Ez a két kötet fontosságának másik összetevője.

Harsányi Iván

✱

Campmany, José: El efecto ZP. 1.000 días de campaña para Illegar a la Moncloa

(Editorial Planeta, Barcelona, 2004.)

José Campmany: A ZP jelenség. A moncloa Palotához vezető kampány ezer napja.

A könyv arról szól, hogyan válhatott valaki első próbálkozásra kormányelnökké, és mi a kulcsa annak, hogy üzenete, „márkajele” eljusson a választókhöz. Arról olvasunk, hogyan épül fel Spanyolországban egy baloldali jelölt, és hogyan zajlik választási kampánya belülről nézve. Ez a kérdés

¹³ Harsányi Iván: *Comienzos del exilio comunista en Hungría (1950–1951)*.

most, a következő, 2007. március 6-i választás kampányából visszatekintve kétségkívül időszerű.

A Spanyol Szocialista Munkáspártról (PSOE) és főtitkáráról, José Luís Rodríguez Zapateróról van szó, aki első nekifutásra lett Spanyolország kormányelnöke 2004-ben, megtörve a „hagyományokat”. Elődei, Felipe González és José María Aznar ugyanis csak harmadszori nekifutásra jutottak be a Moncloa palotába. Aki a sikertörténetet elmeséli, nem történész, neves katalán reklámszakember, az egyik legnagyobb spanyol reklámügynökség elnöke. Megrendelői közé tartoznak a legismertebb autó- és élelmiszeripari cégek. José Campmany valós, ugyanakkor szubjektív történetet mond el a politika és a reklámpiar újszerű együttműködéséről. Ez 2001 júniusában vette kezdetét, amikor az ellenzéki Spanyol Szocialista Munkáspárt vezetősége felkérte őt a kampányfőnökségre és arra, hogy vigye győzelemre a spanyol szocialistákat.

Campmany, a felkérést elvállalva eleve leszögezte megbízóinak, hogy *a kereskedelmi és a politikai kommunikáció nem azonos*. Egy politikus nem adható el ugyanúgy, mint egy mosópor, még h bizonyos célok – ismertség, az üzenet megértetése és elfogadtatása – mindkét „termék” esetében egybeesnek is. Lényeges különbség – írja a katalán szakember nem kevés humorral –, hogy az autók nem beszélnek, a politikusok viszont annál többet.

2001. június 12-én José Campmany egy kifejezetten erre a célra megalakított kis csapattal – „Small Think” – hozzálatott, egy megújulni vágyó párt és egy fiatal, ambiciózus, akkoriban még kevésbé ismert politikus képének felépítéséhez. A reklámszakember már a felkéréskor leszögezte, hogy ők hirdetések és nem csodákat teremtenek, ők nem politikusok, hanem kommunikációs szakemberek” „Zapatero és csapata rövidebb határidőt szabott a Moncloába [a miniszterelnökség épületébe K. Á.] való bejutáshoz, mint amennyi idő alatt az Audit vezető márkává tettük a spanyol piacot.”

A szerző jóvoltából első kézből ismeri meg az olvasó a politikai „boszorkánykonyha” hároméves tevékenységét, a reklámfogásokat, a jelszavak, hirdetések születésének izgalmas pillanatait. Végigvezeti az olvasót azon a folyamaton, melynek során a szinte mélypontra levő szocialista párt egy megújulást és nyugalmat árasztó, kormányozni képes párttá érik. Ebben óriási szerepet játszott az elnökjelölt Rodríguez Zapatero, aki mélységesen hitt választási győzelmében. Burokban született, mondják róla, bármibe fog, mindig nyertesként kerül ki belőle. A szerzőnek a főtitkárrel folytatott beszélgetéseiből olyan politikusnak a képe rajzolódik ki, aki a hatalmat valóban a köz szolgálataként fogja fel, akit nem zavar, hogy a sajtóban Bam-

binak vagy Sotománnak (komikus spanyol televíziós figura) nevezzék, akit eleinte túl lassúnak, gyengének tartanak, aki csak annyit mond az őt ért kritikákra, hogy ő már csak ilyen, és ezen nem változtat. A tények viszont önmagukért beszéltek, és megcáfoltak minden gyengeségre utaló vonást, amikor a nemzetről szóló kongresszusi vitában legyőzte Aznar miniszterelnököt, amikor keményen elutasította az iraki háborút, vagy amikor kijelentette, hogy csak akkor vállalja a kormányelnökséget, ha pártja többséget szerez, nem lép koalícióra vesztes pártokkal.

Amikor a kormányzó Néppárt a választások előtt alig hat hónappal Mariano Rajoy személyében megnevezi jelöltjét, a kampányfőnök felvillanyozódik. A Néppárt sikerrel nem nevezheti miniszterelnök-jelöltnek Rajoyt, hiszen egyelőre mindenre José María Aznar árnyéka vetül, aki kormány- és pártelnök egy személyben. Ekkor születik meg a Spanyol Szocialista Munkáspárt kampányának híressé vált márkajegye: „ZP”, Zapatero Presidente. Ekkor születik meg a „ZP jelenség” és a választási győzelemhez vezető maratoni futás sprintjének a jelszava: „Készen állunk a kormányzásra”.

José Campmany könyvében aprólékosan és szakszerűen magyarázza el az újszerű, a Spanyolországban korábban nem alkalmazott politikai hirdetési formákat, melyek tiszták, egyszerűek és meglepőek. Elég csak a feldarabolt fényképekre utalni, melyekből a jelöltnek csak a szeme vagy arcának egy része jelenik meg. A könyvben végiglapozhatjuk ezeket a színes, eredeti megoldású politikai reklámokat.

A három évig tartó kampány eredménye közismert. 2004. március 14-én a választók 77.2 százalékos részvételével, a Spanyol Szocialista Munkáspárt 43.3 százalékot, 164 mandátumot, míg a Néppárt 37,6 százalékot, 148 mandátumot szerzett. A mai olvasó persze tudja, hogy ebben a kampányfőnök és csapata csak egy tényező (fontos, de az sem biztos, hogy a legfontosabb).

A szerző kitér arra is, hogy a szocialisták fokozatosan jöttek fel, a két párt fej-fej mellett haladt. A 2004. március 11-i tragikus madridi vonatrobantásokat követő kormányzati hazugság, mely szerint az ETE baszk terror szervezet volt az elkövető, a bizonytalanokat is szavazásra ösztönözte. Ezek a korábban tartózkodó szavazók döntötték el valószínűleg a választás végkimenetelét a PSOE javára.

A. Campmany nem tagadja meg reklámszakemberi mivoltát. Könyvének egy számunkra kevésbé érdekes fejezetében részletesen ismerteti vállalatának sikeres akcióit, termékbevezetéseit. Ámde bevallja, hogy a politikai kommunikáció lenyűgözte őt. Arra a kérdésre, hogy elvállalná-e a Néppárt kampányfőnökségét, azt válaszolja, hogy elvben igen, de már elkötelezte magát a szocialisták következő kampánya mellett.

José Campmany mintegy konklúzióként ezt írja: „Ez volt a legfontosabb vonat, amely valaha is áthaladt szakmai pályafutásomon. Nem nagyságrendre gondolok, hiszen a kereskedelmi partnereknek több eszközük van, de ott minden a gazdaság körül forog. Most először dolgozhattam egy ilyen típusú politikai kampányban, ami végül is győzelemre vitte a Spanyol Szocialista Munkáspártot.

A könyv tanulságos, érdekes olvasmány, bizonyára reklámszakembereknek is, de a politika iránt érdeklődőknek mindenképpen. Főleg ha a 2008 tavaszán újra esedékes spanyol parlamenti választásokra gondolunk, amelynek politikai hadjárata, messze a hivatalos kampányidőszakot megelőzve, máris teljes gőzzel folyik. Ennek a könyvnek a szerzője pedig ismét nyakig benne van.

Koroncz Ágnes

*

**Hall Catherine, McClelland Keith, and Rendall Jane:
Defining the Victorian Nation; Class, Race, Gender and the
British Reform Act of 1867.**

Cambridge University Press, Cambridge, 2000.

Catherine Hall, Keith McClelland, Jane Rendall: A viktoriánus nemzet. Az osztály, a faj és a nemek meghatározása az 1867-es Reformtörvényben.

A konzervatívok és a jobboldali liberálisok opponálták az 1867-es reformot, olyannyira, hogy három kormányátalakulás is bekövetkezett, amíg a reformot keresztülvitték, minthogy ezt jobboldalról túl radikálisnak és szociálisnak ítélték. E küzdelmek során Salisbury herceg is lemondott a radikális javaslatok miatt, mivel ezek végül odavezettek, hogy az 1867-ben megszületett reformtörvény választójogot adott a városok ipari munkásainak is (persze csak a férfiaknak).

A szerzők megjegyzik, hogy Gladstone és Disraeli ekkor olyan politikai forradalmat hajtott végre a reform elfogadásával, amelyhez semmi nem hasonlítható Anglia későbbi történet folyamán – legalábbis így vélekedett számos jeles történétíró. Ugyanekkor Royden Harrison azt hangsúlyozta, hogy a reformok nem is annyira felső szinten születtek, hanem a parlamenten kívüli agitáció révén, továbbá igazából csak a munkás-arisztokrácia jutott a különféle cenzusok miatt választójoghoz, és még ez a réteg is csak mérsékelten játszhatott szerepet a parlamentben (Harrison könyve 1965-ben jelent meg).

Ezt követően akadtak történészek, akik a két vélemény között hidat próbáltak verni. Újabban az a tendencia erősödött föl a történeti irodalomban, hogy ismét a nagy vezérek döntő szerepét hangsúlyozzák. A szerzők hangsúlyozzák, hogy Harrison könyvét a történészek és az olvasók egyaránt sokszor rosszul olvassák, nem értik meg a lényegét.

Forrás: Socialist History Society, London, 2004. 90–93. old.

*

Ito Narihiko: Guide to the Thought of Rosa Luxemburg Tokió, 2007. 261. old.

Ito Narihiko: Útmutató Rosa Luxemburg gondolatvilágához

Narihiko Ito az Évkönyv régi munkatársa, a Nemzetközi Tanácsadó Testület tagja, a nemzetközi Luxemburg Társaság elnöke és alapítója 2007-ben jelentette meg ezt a könyvet, amely az 1980-as évektől megjelent írásait tartalmazza. Visszatekint arra is, hogy 1980 szeptemberében Zürichben Theo Pinkus¹⁴ társaságában miként alapították meg a Luxemburg Társaságot, amelynek Ito azóta is a vezetője és elnöke, ihletője és szervezője, és amelynek kezdetben, még a hidegháború éveiben kellett szembenéznie a fagyos atmoszférával, amely igazán nem kedvezett Luxemburg gondolatai terjesztésének.

Mint Ito hangsúlyozza, a Luxemburg Társaság minden 2–3 évben megtartotta a maga Luxemburg konferenciáját különböző Luxemburg-témákban, a világ különböző városaiban, három kontinensen: Európában, az USA-ban és Ázsiában (Japánban és Kínában). Ito egyúttal azt is aláhúzza, hogy a konferenciák nyitottak voltak mindenki számára, és azokon nemcsak a társaság tagjai vehettek részt, illetve szólalhattak fel.

E könyvben számos megnyitó beszédét közölte újra. Megkísérelte ábrázolni a konferenciák színhelyétől szolgáló városok légkörét is, valamint a Luxemburg Társaság ideológiai arculatának változó vonásait. (Hiszen a hosszú, több mint negyedszázados történelem során a társulat szereplői és a szereplők felfogása is vagy változott, vagy nem Ito kiemeli, hogy „a szovjet kommunizmus” összeomlása után nem pusztán elnöki üdvözlő megnyitót tartott, hanem egyúttal értékelő beszédet is mondott. Megállapítja, hogy beszédeinek szövegét és írásait ebben a kötetben kronológiában kö-

¹⁴ Pinkus életútját lásd Évkönyv 1993.

zölte, hogy így is jól nyomon lehessen követni a politikai-ideológiai változásokat. Hangsúlyozza, hogy sohasem változott meg a véleménye azóta, hogy az 1990-es évek kezdetén megírta hosszabb tanulmányát „Rosa Luxemburg és a nemzeti kérdés” címen. Most 2007-ben a konferencián már éreztem, hogy a Luxemburg-tanulmányok és konferenciák helyzetében is új korszak kezdődött. A változó világban, ugyanis amikor a globális kapitalizmus uralmával kell szembenézni, ismét Luxemburg gondolatai és írásai nyújthatnak majd segítséget.

Az írások részletes áttekintésére és elemzésére ehelyütt sajnos nem térhetünk ki.

Mau Vladimir, and Starodubrovskaya Irina: The Challenge of Revolution.

Contemporary Russia in Historical Perspective
Oxford University Press, Oxford, 2001.

Vladimir Mau és Irina Starodubrovskaya: A forradalom kihívása – A jelenkori Oroszország történeti távlatban.

A szerzők visszautalnak a nagy francia forradalom híres eseményére, amikor XVI. Lajos a Bastille ostromakor megkérdezte bizalmasát, hogy a csőcselék lázongásáról van-e szó, amire azt a választ kapta, hogy „Nem, felség, ez forradalom”. A szerzők utalnak arra, hogy a forradalom mibenlétéről és meghatározásáról azóta is folynak a viták. Jelenleg a két fiatal orosz történész, akik egyébként is aktívak a radikális mozgalmakban, a forradalom megközelítéseit általában nagyon iskolásnak találják. Ebben a kérdésben nem lehet egyetlen ismertető jegy jelenléte vagy hiánya alapján dönteni. Minden esetben felmerül az önkényesség veszélye. Ami a történeti múltat illeti, nagy egyetértés van abban, hogy az angol forradalmat, a francia forradalmat, illetőleg az 1917 februári forradalmat forradalomnak ismerjük el. Ezt teszi a két orosz szerző is, hozzátéve, hogy ezek a forradalmak megváltoztatták a történelem menetét. Sokkal vitathatóbb az, amit a peresztrojka időszakáról, vagyis a kései 1980-as és a korai 1990-es évekről írnak. A szerzők ebben az esetben „felfújtt forradalomról” írnak. Az angol recensens szerint ebben szerepet játszhatott a szerzők szubjektívizmusa, mint hogy az akkori évek mozgalmában ők maguk is aktív szerepet játszottak. A forradalmi hasonlatról Gorbacsov maga kockáztatott meg egy állítást 1986-os beszédében. Ám Gorbacsovnak ez a kitétele inkább a szándékot

sejtette, semmint a helyzet tudományos elemzését foglalta volna össze. A recenzens egyetért a szerzőkkel abban, hogy mind az 1917 februári, mind az októberi forradalom igazi forradalom volt. Bizonytalanabb a dolog, hogy az milyen formát öltött; továbbá igazat ad a szerzőknek abban, hogy beláthatatlan, hogy Oroszországban mikor kerül sor egy következő forradalomra.

Forrás: Socialist History Society, 2004. 97–100. old.

MOÏ, Anna: Rapaces

Anna Moï: A kapzsik Amikor Vietnam francia volt

Anna Moï 1955-ben született Saigonban. Édesapja hivatásos katonatiszt, édesanyja tanítónő volt. Párizsba menekül, Nanterre-ben folytatja tanulmányait és stíliszta lesz. Eddig két könyve jelent meg a Gallimard-nál: „A rizsföldek visszhangja” („l’Écho des rizières”) és a „Fekete rizs” („Riz noir”). A most megjelent „A kapzsik” („Rapaces”) című könyve az 1950-es évekről szól, amikor a francia megszállás idején Felső-Tonkin vidékén egy harangöntő a franciák elleni felkelőket segítve teljesíti veszélyes megbízását.

A szerző ezeket az eseményeket szenvedélyesen festi le. Az emlékeket, a legszörnyűbbike is, nyugodt tekintettel meséli el az olvasónak: az 1944–45-ös téli éhínség temetetlen halottainak hosszú sorát az utakon, a franciák kegyetlenkedéseit éppen úgy, mint a tonkini vidék szépséges tájait.

Minden egyes fejezet egy-egy idézetet tartalmaz Decaux tengernagynak, az 1940–45-ös francia főkormányzóknak az emlékirataiból és beszédeiből. Így pl. „a marsall ragyogó figurája”, vagy hogy az „őshonosak” Franciaország nehézségei ellenére „szellemükben és szívükben soha nem álltak íly közel hazánkhoz”. Felfogásában a könyv egyszerű tényeknek, szürrealista stílusú felsorolása is elegendő; felesleges ócsárolni a gyarmatosítókat – mivel a henegegésükből kibontakozó önkéntelen szövetségesség a legjobb büntetés vakságukért.

Dominique Fernandez

Forrás: A Nouvel Observateur 2005. szeptember 8-14-i számából.

Shepherd John: George Lansbury: At the Heart of Old Labour.

Oxford University Press, Oxford, 2002.

*John Sepherd: George Lansbury*¹⁵: A régi munkáspárt legbelsőbb köreinek szívében

Miként általában Angliában szinte mindenki tudja, George Lansbury a szocialista gondolatok és a mozgalom úttörője volt Nagy-Britanniában. 1859-ben munkás szülőktől származott, és élete jellegzetesen a híres londoni East End-ben játszódott le. Lansbury rövidebb és sikertelen ausztráliai kórut után tért vissza Angliába 1884-ben, és ezután bontakozott ki meglehetősen egyenes vonalú munkásmozgalmi karrierje.

Megjegyzendő, hogy Lansbury kezdetben sok más brit munkásvezérhez hasonlóan liberális befolyás alá került, és egy ideig még „a nagy Gladstone” érdekében agitált. Jól ismert, hogy szocializmusát mennyire áthatotta a keresztényi szemlélet, a jótékonykodás. 1892-ben London egyik kerületében létrehozta a Szociáldemokrata Föderáció¹⁶ egyik erős szervezetét. Az elkövetkező tíz évben Lansbury nagy erőfeszítéseket tett, hogy az SDF befolyását megszilárdítsa Londonban, illetőleg az egész országban. Ennek során a párt egyik fő szervezőjévé lett. Noha a parlamenti választáson 1890-ben kibukott, de londoni választókerületében befolyásos városi tanácsos lett, s igen sokat tett a szegények és a munkanélküliek érdekében. Fellépett a nők egyenjogúsága és a szufragett mozgalom mellett is. 1901-ben Lansbury csatlakozott az ILP-hez¹⁷, miközben megőrizte keresztény szocialista színezetét. Később már az LP¹⁸ tagja és egyik prominens vezetője lett.

Forrás: Socialist History Society, London, 2004. 93–95. old.

¹⁵ Lansbury életútját lásd Évkönyv 1984.

¹⁶ Az SDF-ről lásd Évkönyv 1981–1985.

¹⁷ Az ILP-ről lásd Évkönyv 1993.

¹⁸ Az LP-ről lásd többek közt Évkönyv 2000 és 2006.

Zizek Slavoj: Revolution must strike twice

A forradalomnak kétszer kell kitörnie (rövidítve)

A baloldal megrázó tapasztalatokon ment át: a haladó mozgalmaknak át kellett gondolniuk egész felfogásukat és jövőképüket. Amiről elfeledkezhetek, az, hogy a leninizmus is hasonló tapasztalatokon ment át. Lenint is megrázkódtatta, hogy valamennyi szociáldemokrata párt, kivéve a szerb pártot, hazafias álláspontra helyezkedett 1914-ben. Milyen nehéz is lehetett, amikor a militarista erők és frontok Európát kétfelé hasították, hogy egy párt úgy döntsön: nem áll egyik oldalra sem. Visszaemlékezhetünk, hogy az értelmiségiek közül is milyen sokan, beleértve Freudot is, estek nacionalista kísértés bűvöletébe.

1914-ben a régi világ megszűnt létezni, és magával ragadt nemcsak a progresszív burzsoáziát, hanem a szocialista mozgalmat is, amely vele együtt bukott el. A lenini „Mi a teendő”-féle megközelítés elveszítette a lába alól a talajt. Lenin is inkább kétségbeesetten mint lelkesen hangoztatta, hogy „én megmondtam”. Ugyanakkor ez a katasztrófa adott alapot a lenini kísérlet számára, hogy fölébe kerekedjen a II. Internacionálé evolúciós felfogásának. A lenini utópia az volt, hogy szétverjék a burzsoá államot, és keresztül vigyenek egy új társadalmi reformot, olyan államot teremtsenek, amelyben rendőri erő nélkül mindenki részt vehet a társadalmi ügyek intézésében. Mindez az 1914-es hamu alól született meg. Ez nem volt valamilyen teoretikus elképzelés a világos jövőről. 1917 októberében Lenin úgy vélte és azt mondta, hogy olyan államhatalmat lehet kiépíteni, amely tíz- vagy húszmillió emberre épül. Ily módon ez, Kirkegaard szavaival élve, őrült utópia volt, és Sztálin volt az, aki visszavezetett a józan észhez. Az „Állam és forradalom” robbanó hatását nem lehet túlértékelni. Ezekon az oldalakon, ahogy Neil Harding írta „Leninizmus” című művében, „a nyugati értelemben vett állam hirtelen el lett törölve”. Ekkor Lenin, ahogy Althusser¹⁹ kifejtette, magányos figura volt a saját pártjában. Amikor 1917-ben az „áprilisi tézisekben” felismerte, hogy elérkezett a rendkívüli, egyedi pillanat a forradalom számára, saját pártja többsége számára az azonnali reakció erre vagy a megdöbbenés vagy a megvetés volt. Egyetlen prominens bolsevik vezető sem támogatta Lenin gondolatát, hogy elérkezett a forradalom ideje.

Ekkor a *Pravda* szerkesztősége is elhatárolta magát és a pártot Lenin javaslataitól. Bogdanov úgy írt a lenini tézisekről, hogy az „egy őrült ember

¹⁹ Althusser életútját lásd Évkönyv 1993.

delfríumos álma”. Sőt maga Krupszkaja²⁰ is azt mondta erről: „attól félek, hogy Lenin megőrült”. Bármilyen is volt Lenin intervenciója, az októberi forradalmat mégsem lehet egy ember zsenialitására szűkíteni. Lenin azért győzhetett, mert ha meg is kerülte a párt akkori nomenklatúráját, szavait megértette az akkori mikroklíma. Helyi bizottságok születtek Oroszország nagyvárosaiban, amelyek el voltak tökéelve arra, hogy megkerüljék a legális kormányt, és a dolgokat saját kezükbe vegyék.

1917 tavaszán Lenin teljes mértékben megértette a helyzet paradox voltát. Miután a februári forradalom megdöntötte a cári rendszert, még hozzá eddig soha nem látott tömegmozgalom kíséretében és a szervezkedési és sajtószabadság keretei között – ez a szabadság mégis mindent nagyon bizonytalanná tett. És ha van egy vörös fonal, amely végighúzódik Lenin február és az októberi forradalom között keletkezett írásain, akkor ez az, hogy minden esetben hangsúlyozta: mekkora a szakadék a politikai mindennapok és a végső cél között. Így a követelések között ott volt az azonnali béke, a föld felosztás s természetesen az, hogy minden hatalmat át kel adni a szovjeteknek. Ez magától értetődően tartalmazza a létező államszervezet szétzúzását és azt, hogy helyébe az új közösségi társadalmi vezetést állítsák. Lenin visszautalt a nagy francia forradalom folyamatára 1789 és 1793 között, és annak alapján is hangsúlyozta, hogy a forradalomnak kétszer kell győznie. Ez azt jelenti, hogy a forradalom első szakasza megeremtheti a szabadság kereteit, a szabad választásokat, amelyek alapján azután az igazi forradalmi párt legálisan is győzhet. Ez az, amiről Kautsky is az 1920-as években kifejtett téziseiben úgy írt, hogy a forradalomnak ebben a szakaszában a proletár pártok együtt haladhatnak a burzsoá pártokkal. Azok, akik haboznak és visszarettennek attó, hogy megtegyék a második lépést, azok Robespierre szavaival „forradalmat akarnak forradalom nélkül”. 1917-ben Lenin nagy iróniával írt azokról, akik valamiféle biztosítékot kerestek és szerettek volna látni a forradalom győzelmére.

Lenin párton belüli ellenfelei azzal érveltek, hogy a szocialista forradalomra még nem jött el az idő, mert arra a proletariátus sem érett, továbbá a lakosság és annak demokratikus többsége sem fogadná el. Így a forradalom nem lenne demokratikus. Ebből úgy tűnik, mintha a forradalmi elitnek mások véleményét kellene kikérnie, mielőbb megragadná a hatalmat. Lenin véleménye szerint azonban a forradalmat semmi más nem igazolja, mint maga a forradalom. A forradalomból való visszarettenés csak az ismeretlentől érzett félelmet takarja. Lenin pontosan a fenti ellenfeleit bélyegezte meg ismételtelen opportunistaként. „Ki kell mondjuk azt, ami van, az

²⁰ Bogdanov életútját lásd Évkönyv 2001, Krupszkajaét 2004.

igazságot, hogy van egy ilyen tendencia a mi Központi Bizottságunkban is...”

Lenin tisztában volt a bolsevik párt gyengeségeivel. E téren világos különbség mutatkozott Lenin és Sztálin között. Ezt jól mutatták Lenin utolsó írásai az 1920-as években. Lenin tekintetbe vette Oroszország gazdasági és kulturális elmaradottságát, s ennek alapján állapította meg, hogy Oroszországban nincs direkt, közvetlen út a szocializmushoz. Amit a proletár forradalmi kormány tehet, az, hogy összeforrasztja az államkapitalizmust és a paraszti tömegek kulturális nevelését. A tények halmaza bizonyítja, hogy „milyen hatalmas utat kell megtennünk, hogy elérjük a civilizált Nyugat országainak színvonalát. Számításra kell vennünk a fél-ázsiai elmaradottságot, amelyből saját magunknak kell az országot kiragadni. Lenin ismételen óvott a „kommunizmus direkt alkalmazásától”.

Eric Hobsbawm

Forrás: London Review of Books, 2002. július 25. (Az ismertetést Steve Parsons küldte meg az Évkönyvnek.

BESZÁMOLÓK

Eric Hobsbawm előadása: Az erőszak kora

Eric Hobsbawm nyitotta meg a Londoni Egyetem Birkbeck Collegeában a szokásos délutáni előadást és vitafórumot.

A Birkbeck College arról híres, hogy a posztgraduális továbbképzés és a felnőttoktatás egyik központja. Birkbeck egyúttal arról is nevezetes, hogy a világ minden tájáról meghívják oda a neves kutatókat és oktatókat, ahol vitaelőadásokat tartanak. Ezek az előadások nyitottak mindenki számára. Eric Hobsbawm, a világhíres történész, és a Birkbeck College hajdani elnöke nyitotta meg ezeket a koradélutáni vitaelőadásokat, amelyek ezúttal az erőszakról szólnak. Hobsbawm érintette mind a golyóálló ablakok, mind a tömegfigyelő monitorok, mind pedig a biztonsági őrök problémakörét. Mint Hobsbawm kifejtette 2007. május 3-i előadásában, napjainkban két dolog történik, az első dolog az a fordítottja annak, amit Norbert Elias úgy elemzett, hogy a civilizáció korát éljük. Ez a folyamat Nyugat-Európában a középkortól kezdődött meg. Kevésbé erőszakossá, sokkal megértőbbé vált, kezdetben egy szoros elit keretein belül, ami később jócskán kiterjedt. Ennek már vége van. Annyira hozzászoktunk az utóbbi időben a nagyon durva beszédhez, hogy már-már elfelejtettük, hogy mikor is kezdődött ez a változás. Éppen csak hogy megkezdődött az 1960-as években. Ám ahogy Hobsbawm folytatta, ahogyan az emberek a közbiztonságtól vélekednek, amit a jogbiztonság véd, ez békeidőben különféle intézmények is védelmezik, és ezek között ott van a rendőrség is. A háborús időkben azután a hadsereget is mozgósítják, valamint akkor is, amikor a közbiztonság felborul és az egyéb intézmények csődöt mondanak. Olyan helyzetekben is, ahol helyi háborúk dúlnak, mint pl. Észak-Írországnban, ezekben az esetekben is hosszú évek tapasztalatai arról tanúskodnak, hogy milyen veszélyes, ha a hadsereg „tartja fenn” a rendet, főként amikor a reguláris rendőrség, amely különállóan cselekszik a hadseregtől, a gyakorlatban nem működik. Noha rengeteget beszélnek a biztonság kérdéséről, gyakorlatilag egyetlen európai ország sem él át háborús időket, legalább is úgy tűnik. Egyetlen európai ország, még az új kelet-európai uniós országok sem gyengültek meg belsőleg annyira, hogy az aktivisták kis csoportjai destabilizálhatnák őket. „A terrorizmus különleges erőfeszítéseket követel, de nagyon fontos, hogy közben ne veszítsük el a fejünket. Egy ország, Írország, amely 30 éven át nem veszítette el a hidegvérét, fontos, hogy most se veszítse el. A valóság-

ban a terrorizmus veszélye nem is egy maroknyi fanatikus által fenyeget, hanem inkább attól a nem teljesen racionális félelemből, amit az ilyen akciók kiváltak. Ezt a félelmet azután mind a média, mind pedig a nem túlságosan bölcs kormányok szítják, létbizonytalansággal is fenyegetnek, hogy azután ők védelmezzék meg az embereket.”

Eric Hobsbawm, aki 1947-ben kezdte meg előadásai a Birkbeck College-ban, egyike a leghíresebb és legbefolyásosabb jelenkortörténészeknek. Munkássága hallatlanul széles ívben bontakozott ki, amelynek során egyaránt írt a korai banditizmustól egészen a jazz-elemzéseikig, amelyeket mind átszötte világos elkötelezettsége a szocializmus iránt. Egyik legnevezetesebb sorozata az a négy kötetből álló sorozat, amely magyarul is megjelent: „A forradalmak kora, A Tőke kora, A birodalom kora és A szélsőségek kora” – ez utóbbi magyarul még nem jelent meg, vagy csak megjelenőben van. Ugyanúgy nagy hatást váltott ki az utóbbi években megjelent önéletrajza: *Interesting Times: A Twentieth-Century Life*¹ (2002). A jelenlegi tanszékvezető, prof. David Latchman megnyitójában azt mondta, hogy „Örülök, hogy a nyitó előadást elnökünk, Eric Hobsbawm tartja.”

Forrás: Internet, 2007. február 8. (Az előadás rövidített anyagát Kate Hudson küldte meg az Évkönyvnek.)

* * *

Marx Emlékház²

A szocialista történészek adták 2007 nyarán hírül, hogy a Marx Emlékház ajtaján névtelenül dugtak be pénzüsszeget arra, hogy ez az emlékhely és könyvtár tovább működhessen, beszerzéseket eszközölhessen és oktatói munkát fejthessen ki.

Forrás: Socialist History Society, 2007 június.

* * *

¹ Az önéletrajzból az Évkönyv eddig három ízben: 2004., 2005. és 2006 évi kötetekben közzölt részleteket. Az egész kötetet Jemnitz János ismertette a Századok 2005/6 számában.

² Marx Memorial House.

A brit szocialista történész csoport megemlékezése és vitareflexiói a brit televízió történeti adásairól

A brit szocialista történész csoport (Socialist History Society) reflektált arra, hogy a televízió megjelenítette a „nagy háború”, vagyis az 1914–18-as háború még túlélőit és azoknak gondolatait. A csoport ugyanakkor hiányolta, hogy az 1926. évi brit általános sztrájk³ történetét és a sztrájk esetleges túlélőinek megemlékezéseit a TV, illetve a média elhanyagolta és a szereplőket nem szólaltatta meg. A csoport visszaemlékezett arra, hogy elődjük 1969-ben megemlékezett és megvitatta a híres kilenc napos általános sztrájk eseményeit és tanulságait. Megjegyzendő, hogy a sztrájk résztvevőiből és tanúiból mára már csak nagyon kevesen vannak életben, akiket meg lehet szólaltatni.

Forrás: Socialist History Society, Newsletter, 2006 április.

* * *

A Spanyol Kommunista Párt történetének II. kongresszusa

(2007. november 22–24., Madrid)

Három és fél évvel az első, 2004. májusi I. kongresszus után⁴, több mint egyéves tartalmi előkészítéssel 2007. novemberében lezajlott a következő tanácskozás. Ezt a kezdeményező Marxista Kutatások Alapítványa (Fundación de Investigaciones Marxistas – FIM) mellett a Madridi Complutense Egyetem (UCM) Földrajz és Történelem Kara rendezte az egyetem épületében. A két és fél napos tanácskozáson a szervezők szándéka szerint a súlypontot a *késői Franco-időszakra* kellett helyezni, illetve a folyamatok *szociális vonatkozásait* kérték előtérbe helyezni, abból kiindulva, hogy a korszak általános politikai, gazdasági vagy diplomáciai eseményeit mások is boncolgatják, a szociális problémákat viszont szinte egyáltalán nem. A célt csak részben sikerült elérni. A kutatók szokás szerint igyekeztek azzal előállni, amivel éppen foglalkoznak, és a szociális szempont sem ötlük

³ Az 1926. évi brit általános sztrájkról lásd Évkönyv 1975–76.

⁴ A 2004-es kongresszusról hírt adtunk 2005. évi kötetünk Beszámoló-k-rovatában; a kongresszus előadásait tartalmazó kétkötetes kiadványról lásd e kötet Könyvismertetés-rovatát.

szembe minden beküldött előadásban. Mindez nem tette kevésbé érdekessé vagy értékessé a tanácskozást, földidézésével csak utalni kívántam a monografikus célú szimpóziumok szervezési nehézségeire. A beküldött előadásokat (szám szerint 49-et) már szeptember elején el kellett küldeni Madridba, miután májusban a szervező bizottság hagyta jóvá a rezümével megtoldott témákat. Az előadók hetekkel a kongresszus előtt CD-lemezen⁵ megkapták valamennyi előadás szövegét, hogy adott esetben reagálni tudjanak megállapításaikra.

A 2004. évi I. kongresszushoz hasonlóan maguk az előadások az öt ülésen nem hangzottak el. Minden ülésnek volt egy fölvezetője (moderátor), aki a hallgatóság számára összefoglalta a szekcióhoz beküldött előadások lényeges mondanivalóját, a bennük fölvetett, megvitatásra váró problémákat. Utána többórás vita következett, amelyet vezető egyetemi és kutatóintézeti történészek zártak le és értékelték.

Az ülések nem elkülönült szekciókban folytak, hanem sorban követték egymást, így mindenkinek módjában állt valamennyin részt venni. Megjegyzendő: az előadók nem egymásnak és az elnökségnek beszéltek. Az ülések a Complutense Egyetem egyik nagy előadótermében folytak, népes hallgatóság előtt. A szervezők ugyanis széles körben hívták meg az egykori harcok nem történész résztvevőit, és minden érdeklődőt. A diákok részvételét pedig sajátosan ösztönözte, hogy aki valamennyi ülésen részt vett, ezért az egyetemről nyolc kreditpontot, és a részvételt tanúsító oklevelet kapott. (A témát figyelembe véve meg sem próbálom elképzelni ugyanezt egy hazai egyetemen.)

Az is jellegzetes, hogy a kongresszust *Carlos Berzosa*, az egyetem rektora nyitotta meg, akit nemrégiben két jobboldali ellenjelölttel szemben választottak újjá. Nem szokásos „megnyitót” mondott; azt taglalta, hogy milyen fontos a politikatörténet eseményeit gazdasági-szociális összefüggésbe helyezni.⁶ Ennek során az Annales-iskola és a 60-s évekbeli brit marxizmus elméleti eredményeire (többek közt *Cristopher Hill*⁷ munkásságára) hivatkozott. Alapos indokolását adta annak is, hogy miért szentelünk ekkora figyelmet egy ügynek, amely nemzetközileg alámerülni látszik. Részt vett az üléseken és felszólalt *Mercedes Molina*, a rendező kar dékánja is. *Juan Trias Vejarano*, a Complutense emeritus professzora, a FIM egyik alapítója és tiszteletbeli elnöke arra emlékeztetett, hogy 1977 elején ugyaneb-

⁵ Comunicaciones del II Congreso de Historia del PCE. De la resistencia antifranquista a la creación de la Izquierda Unida. Coordinador: Manuel Bueno Lluch. Un enfoque social. CD-ROM. Fundación de Investigaciones Marxistas-Universidad Complutense, Madrid, 2007.

⁶ Külön előadást is tartott, amelyet az ismertetés későbbi menetében szemlélünk.

ben a teremben mutatták be először nyilvánosan a még nem engedélyezett SKP egyetemi tanárszervezetét.

Az első ülés, amelynek témáit *Santiago Vega Sombria* vezette föl, nagyrészt az előre elhatározott kronológiai keretbe nem illeszkedő témákat vette szemügyre. *David Ginard* azt mutatta be, honnan merítette az SKP utánpótlását az illegálitásban. Egyeseket az ellenállással való szembenállás aurája vonzott. Voltak egyszerű rokonszenvezők, akiket valamiért lefogtak, megkínóztak, és ez után csatlakoztak. Szép számmal jöttek szocialisták és az anarchista CNT harcosai, akiknek az illegálitásban „nem sikerült találkoznia saját szervezeteikkel”. Hangsúlyozta a szervezetek nagyfokú autonómiáját, hiszen a súlyos üldöztetések közepette a szervezetek centralizációja sohasem volt teljes. Több előadás a kommunista emigráció kevésbé föltárt történetét tárgyalta; három ezek közül a legutóbbi évekig alig érintett kelet-európai emigrációét. De itt esett szó az SKP első szervezett szakadásáról, a Kína-barát Marxista Leninista SKP (PCE m-l) megalakulásáról (1964) és tevékenységéről is (*Ana Domínguez Rama*). Ismét nagy teret szenteltek helyi kutatások ismertetésének. A francóista rendszer politikai üldözési gyakorlatát *Julián Vadillo Muñoz* egy érdekes epizódon, az Alcalá de Henares-i lőszerraktár spontán fölrobbanásához kapcsolódó („biatorbágyi” típusú) 1947-es rendőrségi-bírósági kampányon mutatta be.

A második ülés („A párt arculata, emlékezés, tanúságtevők” – felvezető: *Mirta Núñez Díaz-Balart*) kissé szórt tematikája dacára sok érdekességeket tárt föl. Itt esett szó arról, hogyan segítette elő már 1976 őszétől a *Mundo Obrero*, az SKP központi lapja, az újságot merészen a spanyol városok utcáin terjesztő, buzgón üldözött aktivisták révén a párt de facto legalizálását (*Fernando Nistal González*). *Nuria Rodríguez Marín* Julián Grimau, az 1963-ban kivégzett kommunista vezető⁸ perének bel- és külföldi sajtóvisszhangját gyűjtötte egybe, sajnos – nyilván nyelvismeret híján – megint a „vad Kelet” mellőzésével. *Luis Zaragoza Fernández* kényes témát bolygatott: azt írta le, hogyan készültek a szocialista országokból sugárzott Radio Pirenaica „olvasói levelei”. *Armando Recio García* a '40-es években működött spanyol maquik sajtóját vizsgálta.

Ehhez az üléshez nyújtotta be hozzászólását az 1960-as évek első fele sztrájkmozgalmainak két legendás munkás harcosa, *Victor Díaz Cardiel* és *Maía Luisa Suárez Roldán*.

A kongresszus tematikájának *szociális irányultsága* elsősorban a 3. ülésen domborodott ki („Kommunisták a szociális mozgalmakban” – *Ramón*

⁷ Hill életútját és életművét lásd Évkönyv 2005.

⁸ Grimau életútját lásd az Évkönyv 1986. évi kötetében.

García Piñeiro és Rubén Vega García bevezetőjével). A kép valóban széles. Egyaránt szó esett – korántsem teljes felsorolásban – a katalán kommunisták iparvállalati tevékenységéről (*Antoni Lardín*); a francóista állam szívében. Kasztíliaiban és Leónban működő szervezetek munkájáról, a gerillabázisok felszámolásától a Munkásbizottságok létrehozásáig (*Enrique Berzal de la Rosa*); az első földmunkás-bizottságok megalakításáról Andalúziában (*Marcial Sánchez Mosquera*); a kommunisták beépüléséről a rendszer hivatalos „vertikális” szakmai szervezeteibe (Óscar Ortego Martínez); ismeretlen részletek olvashatók a kommunisták szerepéről a madridi egyetemen 1956 elején lezajlott diákzsendülésben (*Andrea Fernández-Montesinos Gurruchaga*). Rubén Vega hangsúlyozta, hogy az SKP által alakulása óta a szakszervezetek meghódítására tett kísérletek közül messze a legsikeresebb az 1960–1970-es évek politikája volt. A szakszervezetek „bolsevizálásának”, illetve az önálló szakszervezet (CGTU) alakításának próbálkozása után az UGT⁹-be való visszalépés kedvező eredményt hozott, de a vereség után az UGT széthullott, és nemzetközileg végül antikommunista szárnya tudott érvényesülni. Az illegális szakszervezet reménytelen vállalkozását az SKP 1948 után föladta. Korábbi olasz mintára áttértek a korporatív szervezetekben végzett szervező munkára. Nehezen győzték meg híveiket, hogy adják le szavazataikat a vertikális szakszervezet korlátozott jelentőségű választásain. Hangsúlyozta: ez után az 1960-as évek új munkásmozgalma nem tisztán érdekvédő mozgalom volt. Mivel azonnal a hatalommal került szembe, a legális szervezkedés, illetve a sztrájkjog politikai követelését kellett előtérbe állítania. Különleges módszereket kívánt a vertikális szervezetekben működő szigorúan fedett csoportok és az önálló, féllegális új munkásszervezetek, az 1957 óta terjedő munkásbizottságok közti kapcsolat kezelése is. Az illegális aktivistákat zavarta az új mozgalom „többszólamúsága”, súrlódások is voltak köztük. Érdekes összefüggésként mutatta ki, hogy az új mozgalom ereje földrajzilag eleinte általában egybeesett a régebbi szocialista és anarcho-szindikalista szakszervezetek elterjedtségével. Végül Santiago Carrillót idézte arról, hogy a munkásbizottságok létrejöttéhez nyújtott támogatás nélkül az SKP nem erősödhetett volna meg.

A negyedik ülés („Értelmiségiek – a kommunisták tevékenységének kulturális és ideológiai arculata” – felvezető: *Juan Andrade Blanco*) ugyancsak kényes tisztázatlan kérdéseket is érintett. Ismét csak példaszerűen: *Jesus Sánchez Rodríguez* a kommunistáknak a spanyol és a chilei demokratikus átmenetben játszott szerepét hasonlította össze. *Jordi Mir García* azt vizs-

⁹ UGT (Unión General de los Trabajadores) megalakulásáról lásd Évkönyv 1988. Az UGT történetéről lásd Tuñón de Lara írásait és José García magyarul is megjelent könyvét.

gálta, miért tudta megőrizni egységét az SKP a diktatúrával való szakításért vívott harcban, és miért töredezett szét a reformok korszakában. *Juan Antonio Andrade Blanco* „A párt konfliktusa saját ideológiájával” címen az SKP IX. kongresszusán (1978) a leninizmus ügyében lezajlott vitáról küldött be elemzést. *Magdalena Garrido Caballero* a Spanyol Szovjet Baráti Társaságban az átmenet idején végzett kommunista tevékenységről írt. Az írások erejét kétségtelenül növelte, hogy több esetben az elemzéseket maguk a leírt események valamikori résztvevői végezték.

Végül az ötödik ülés a manapság elengedhetetlen témát, a nők mozgalmi szerepét járta körül („*A nők az SKP-ban*” – bevezető: *Carmen García*), azzal az „enyhítéssel”, hogy az előadók részben férfiak voltak. A legérdekesebb talán *Francisco Arriero Ranz* írása, amely a féllégális ellenzéki Demokratikus Nőmozgalom (MDM) tevékenységét követte nyomon az 1964-es alakulástól 1975-ig, amikor a szövetség útja már a feminizmus felé kanyarodott. *Iliana Olmedo* a *Mujeres Españolas* (Spanyol Nők) című, francia emigrációban készült és az országba becsempészett folyóirat évfolyamait mutatta be, *Carlos Fernández Rodríguez* pedig az SKP egyik legendás illegális harcosának, Mercedes Gómez Oterónak az életpályáját vázolta föl.

Mindezek az előadások egyelőre csupán a kongresszus résztvevőinek elküldött CD-lemezen olvashatók; bizonyos részleteikről a szélesebb hallgatóság az egyes szekciók felvezetőiből kaphatott képet a helyszínen. Ám máris megkezdődött a munka a teljes anyag könyv formájú megjelentetésén, amely 2009 végére várható.

Megszolgálja az ismertetést a kongresszuson elhangzott három, a CD-lemezen nem szereplő, nagyobb terjedelmű, tekintélyes tudósok által tartott, történeti alapkérdéseket érintő hosszabb előadás. Az első Borzoso rektoré volt. Ő az SKP-nak a francóizmus elleni harcban játszott szerepét, ennek jelentőségét mérlegelte, kétségkívül elsőrendűként értékelve ezt valamennyi irányzat között: szervezeteit 1939 és 1976 között sohasem sikerült teljesen felszámolni. A gerillaharcok körzeteiben is szerzett híveket. A párttisztogatások homályos ügyeit tárgyalva megállapította, hogy ebben a nemzetközi mozgalomban előfordult rossz praktikák mellett az is szerepet játszott, hogy a rendszer állandóan kísérletezett ügynökök becsempészésével a kommunista szervezetekbe. Ahhoz, hogy az SKP az illegalitásból jelentős pártként tudott kiemelkedni, elsősorban a diákmozgalomban kifejtett aktivitása járult hozzá. Az értelmiségiek szerepét régi hagyományhoz kötötte: a pártalapító Pablo Iglesiasnak¹⁰ a köztársasági szellemű tanítokról szóló könyvecskéjét idézte. Nem kis szerepet játszott a lefogottak

¹⁰ Iglesias életútját lásd Évkönyv 1975/76.

magatartása a rendőrségen és a bíróságokon. Tekintélyt szerzett a párt a megbékélésnek politikai stratégiája középpontjába helyezésével is. Ezt egy darabig keresztezte a párt antieuropeista szemlélete, mivel Franco rendszere az 50-es évek végéig óriási gazdasági és társadalmi lemaradást halmozott föl azzal, hogy Európa nem tudott mit kezdeni vele. Ám ezt az 1960-as évek első felében az SKP fölülvizsgálta. A párt érdemének mondta, hogy hidat tudott építeni a haladó fiatal katolikusok felé; jelentősen oldódott viszonya az egyházzal és társadalmi szervezeteivel. A maóista szakadás ezeken a tényeken nem változtatott, noha a karon híveinek és a trockistáknak kisebbségben is erős befolyása volt. Elmondta, hogy a kommunisták egyetemi befolyásukat elsősorban a francóista kényszer-diákszövetség rovására növelték: rendszerint a tagdíjfizetés napjaiban tudtak hozzájuk férni. Bár – mint mondta – a rendőrség „az egyetem állandó közreműködője” volt, az átmenet előtti években az egyetemen az SKP volt „a párt”. Első ízben nyitott széles teret marxista elméleti elemzéseknek – a spanyol munkásmozgalom addig kevésbé ideologikus társadalmi erő volt. A szocialista demokrácia útját keresték – ennek a realizálását a történelem nem tette lehetővé.

Két másik professzor, *Josep Fontana és Francisco Fernández Buey* előadásai ahhoz az SKP-ban mindmáig meg nem emésztett kérdéshez kapcsolódtak: mi okozta, hogy a párt, amely 1977-ig a Franco-ellenes erők táborában elismerten a legerőteljesebb szervezet volt, az átmenetben és utána nem játszott ennek megfelelő szerepet az események további menetében. Fontana fölthette a kérdést, vajon a jó vezetők hiányoztak-e vagy a helyzetnek megfelelő program. Az a meglátás, hogy az átmenetre nem forradalmi helyzetben fog sor kerülni, megalapozott volt. Akkor az SKP jól alkalmazkodott a helyzethez: meglátta a születő Munkásbizottságokban a Franco-diktatúrával szembeni ellenállás megfelelő eszközét, és ez a két (1958. és 1959. évi) kudarcos országos sztrájk-kezdeményezés után megmentette a pártot attól, hogy elszigetelődjön. Mint mondta: ma is úgy lehet az SKP-t jóval erősebbé tenni, ha végiggondolják, melyek azok a mozzanatok a jelenlegi viszonyok között, amelyek megragadása ezt lehetővé teheti. „Ésszerűtlen, igazságtalan világban élünk – mondta –, meg kell tanulni, hogyan mozgósítsunk ellene”, ehhez a valóság elegendő fogódzót ad.

Fernández Buey az SKP által 1976–77-ben kötött kompromisszumokat vette sorra és elemezte. A szociális kapcsolatokat szabályozó híres, 1977 őszi Moncloa-paktummal¹¹ kapcsolatban Santiago Carrillóra hivatkozott. Ő az aláírás után azt mondta: „Ez siker, de több ilyen nem írunk alá.” Az-

¹¹ Erről lásd Évkönyv 1978.

óta sok bíráló hangzott el a „létező demokráciáról”, de gyenge annak a kidolgozottsága, hogyan képzelhető el autentikusabb demokrácia, és milyen lehet benne a képviselői és a részvételi demokrácia aránya. Amikor 1963-ban belépett az SKP-ba, ehhez még hitet kellett tennie a proletárdiktatúra és a demokratikus centralizmus mellett. Azonosulnia kellett a „létező szocializmussal” is. Amikor szembeszegültek a Franco-féle „organikus demokráciával”, helyette nem formális polgári demokráciát, hanem alternatív megoldást akartak kivívni. Rengeteg kérdőjelük volt, de a konspiratív körülmények közötti munkában a határozatokat fegyelmezetten kellett végrehajtani. A hatás viszont elégtelen volt. 1963-ban Grimau kivégzése ellen 50 aláírást tudtak csak összegyűjteni. Nagy viták folytak olyan féllegális folyóiratokban, mint a barcelonai *Realidad* vagy Manuel Sacristán *Plumá*-ja. A Franco utáni demokráciáról leírták, hogy „haladónak, pluralistának és multikulturálisnak” kell lennie, „az elnyomottak egyenlőségére, a kisebbségek autonómiájára kell törekednie”. Ezt később a nacionalista mozgalmak sajátították ki amelyek így „a kommunisták véréből táplálkoztak”, építették föl magukat. Mégis: a határozottabb nyitást szorgalmazó disszidens francóisták sem merték az egyetemen bevallani, hogy liberálisok, mert mint Fabian Estapé¹² utóbb leírta, „mindenki kommunista volt”. Nem csak a kommunizmus jelenlétét érzékelték, hanem azt is, hogy a kommunisták nem ördögök. Most úgy kell gondolkodni, mint a történészek itt három napig tettek: újjá kell éleszteni a kommunizmust, de új alapokon.

A hozzászólók egyike, egykori munkás-aktivista viszont azt jegyezte meg: a sima átmenet fejében „túl olcsón adtuk el magunkat”.

A szünetekben a tárgyalóterem előterében megvásárolható, „többszínű” baloldali történeti kiadványok sokasága várta a hallgatóságot. Még egy magyar vonatkozású hír: Juan Trias elmondta, hogy baleset következtében súlyos, életveszélyes állapotba került José Sandoval, a párt elméleti munkájának egyik vezetője, a rendező alapítvány, a F.I.M. alapítója, egy időben a *Mundo Obrero* főszerkesztője, aki 1944-ben Magyarországon részt vett a Nógrádi Sándor vezette partizáncsoport észak-magyarországi és dél-szlovákiai harcaiban.

Harsányi Iván

* * *

¹² Fabian Estapé Rodríguez – közgazdász, egyetemi tanár, az 1960-as évek spanyol fejlesztési terveinek egyik mozgatója.

Narihiko Ito¹³ útja, előadásai és találkozásai 2007-ben Dél-Koreában

2007 folyamán három ízben is meghívták Dél-Korába. Első ízben még 2007 júniusában, ahová Dél-Korea korábbi elnöke, Kim De Dzung hívta meg Szöulban megtartandó Békekonferenciára. Ez a konferencia egyúttal az arra való megemlékezést is szolgálta, hogy hét évvel azelőtt született az Észak- és Dél-Korea közös megbékélési nyilatkozata. A második alkalom, amikor meghívtak, már 2007 októberében volt, ugyancsak egy észak- és dél-koreai csúcs-megbeszélésre, amelyen ugyancsak közös nyilatkozatot adtak ki. Egyúttal meghívtak egy szeminárium megtartására, amelynek a béke-rendszer megteremtése volt a témája. A szeminárium vezetője dél-koreai professzor volt és a szervező a dél-koreai békebizottság volt. A szeminárium fő témája az észak-kelet-ázsiai béke kimunkálása volt. A szemináriumon én rámutattam, hogy a koreai háború vége és Korea békés egyesülése, valamint a japán alkotmánynak az a nevezetes 9. paragrafusa, amely elítéli a háborúkat, lemond hadsereg állításáról, nagyon lényeges feltétele az észak-kelet-ázsiai békerendszer kialakításának. A harmadik alkalom, amikor meghívtak Dél-Koreába már 2007 november végén történt. Ekkor egy zenei szimpóziumot szerveztek a béke jegyében, és ugyancsak konferenciát rendeztek arról, hogy a művészeteknek mi a szociális küldetése. Ez alkalommal is kifejtettem, hogy Korea békés egyesülése hamarosan be fog következni.

* * *

Giuseppe Vacca előadása az olasz baloldal helyzetéről

Giuseppe Vacca professzor a Gramsci Alapítvány és Intézet elnöke 2008 áprilisban érdeklődéssel kísért előadást tartott a Politikatörténeti Intézetben. Direkt aktuális információi mind az Egyenlítő 2008/1. és 2. számaiban közölt írásos, mind az áprilisi konzultációján szóban elhangzott változatához képest az időközben Olaszországban bekövetkezett belpolitikai események során ma már kevésbé érdekesek és idejét múltak. Viszont az általa

¹³ Narihiko Ito a tokiói egyetem professzora, a Luxemburg Társaság elnöke, az ITH Nemzetközi Tanácsadó-testületének tagja, az Évkönyv régi munkatársa és Nemzetközi Tanácsadó-testületének tagja.

tárgyalt történelmi-politikai szempontból hosszabb távon is tényezői szerepre aspiráló Demokrata Párt (PD) kérdésének problematikáját érdemes összefoglalnunk – függetlenül attól, hogy a gyakorlatilag formálódóban levő párt pillanatnyi paraméterei milyen állapotot mutatnak.

Vacca azt érzékeltette mindenekelőtt, hogy az 1989-től gyökeréig átalakult olasz politikában nem először merült fel a stabilitás igénye. A kormányválságok rekorder-országa ki kell hogy jusson a 20. század második felén végighúzódó betegségéből és – a jelek szerint – a 21. század elején gyógyultnak még nem tekinthető lábadozásából, amelybe a sorozatos kormányválságok sodorták. Miután a volt kereszténydemokrata párt (DC) és a szétesett kommunista párt (PCI) utódszervezeteinek néhány más politikai erőnek a közép-bal koalícióba tömörült konglomerátuma nem tudott a jobb-középpel szemben tartós sikerrel kormányozni, s maga is egyszer 1996 és 2001 között, majd 2008-ban bukdácsolva, illetve bukva vette a kormányzás mesterségének akadályait, valóban szükségszerűen került – 2005/2006 fordulóján – napirendre egy olyan pártformáció létrehozása, amely a közép-bal oldaláról megoldja az ország stabilitás-igényét. Azért is szükséges a megoldás, mert semmi biztosíték arra, hogy a közép-bal koalíciónál nem kevésbé (sőt!) heterogén jobb-közép képes lenne hatékony kormányzást produkálni, hatékony gyógy módot találni az ország gazdasági szociális és morális gyötörtetéseire.

A PD először Itália történetében kísérletet tesz a katolikus politikai mozgalom és a baloldal reformizmusának összeolvasztására. A PD-t alkotó mindkét komponens hagyományában adott a reformizmus szelleme és korunkban – amikor az osztálygyűlölettel áthatott elkeseredett politikai harcok helyett más politikai technikák, jelesül reformtechnikák érvényesülnek és foglalnak helyet súlyos társadalmi kérdések homlokerében – nagyon is plauzibilis opciónak látszik a reformszellemisség talajáról nekivágni a legújabb modernizációs kihívásoknak. Az elképzelés racionalitása abban is felfedezhető, hogy egyesülni sem a politikai katolicizmus, sem a baloldali politikai mozgalmak nem tudtak – a társadalom ideológiai tagoltsága és megosztottsága miatt, jóllehet bűvópatakokban felismerhetőek voltak a két nagy népi áramlat összefogását célzó fenomenológiák – társadalmilag egységesebben támogatott válaszokat adni az országot foglalkoztató kérdésekre (progresszív demokrácia, strukturális reformok, jelentősebb külpolitikai döntések stb.). Kivételes időszak egyedül az 1945 utáni alkotmányozó periódus volt, amikor kereszténydemokraták, szocialisták, kommunisták, minden más antifasiszta vonulat egyetértett a köztársaság pluralista politika berendezkedésében. Most a PD keretében, félretéve a régi kétoldalú választási és politikai versengés vagylagos csődbevivő rendezőelvét,

meg kell kísérelni a jövőbe mutató együttműködő összefogást. A PD-re vonatkozó elképzelés az Olajfa tapasztalatából nőtt ki és a jelek szerint Prodi, Rutelli, D'Alema és Veltroni egyeztetett lépése előzte meg létrehozásának kezdeményezését – döntően Prodi részéről.

Kezdetől fogva világosan kirajzolódtak a PD születési folyamatának, szerveződésének és beinduló működésének kockázatai, mindazonáltal a 2006-ban beiktatott Prodi-kormány 2008 januári bukásának egyéb okai voltak. Mindenekelőtt a rendkívül törekeny néhány szavazatos szenátusi többsége, amin végül elvérzett a kabinet. A konkrét napi politikai összefüggéseken túl a PD távlatilag ugyancsak szembekerült az egyik legfőbb kockázati tényezővel, a pártösszetétel ideológiai barázdáltságával, a közös (nem ideológiai, politikai) nevezőre hozandó vallásos és nem vallásos, laikus világnézetű szemlélettel, amelyek nem elhanyagolható kontingensekben nem ismerik fel magukat a PD olvasztótégely-szerű eszmevilágában. Az új párthoz nem csatlakozó ex-kereszténydemokrata és ex-kommunista csoportok a PD politikájától függően – lett légyen az kormányzati vagy ellenzéki – vagy a PD ellenzékévé válnak, vagy jóindulatú kritikai tükörképévé, de mindenképpen szavazatokat, azaz választói pouvoirt vonhatnak ki a PD ellenőrzése alól. Jelenleg nem tudni, mennyit. A választói hangulatok hullámlása – a kor enigmatikus jelensége – vissza is igazolhatja a PD létét és perspektíváját, ám ezek – a friss fejlemények tükrében – teljességgel nyitott kérdések.

A PD születésének körülményei között vita volt a párt nemzetközi kollokációjáról, tekintve, hogy a katolikus komponens az európai néppárti csatlakozáshoz, míg a baloldali az európai szocialista csatlakozáshoz vonzódott s a kérdésben valamilyen döntést ki kell alakítani. Giuseppe Vacca szerint elképzelhető ama áthidaló javaslat (és ennek kongresszusi szentesítése), mely szerint a közép-balt kifejező demokraták (PD) Európai Parlamenti mandátumukat „egyeztetett és behatárolt” autonómiával gyakorolják, és nem kötik őket szigorú frakció-választáshoz, ennek megfelelő frakció-fegyelemhez.

A vitás kérdések tisztázó menetében elkerülhetetlennek látszik a PD-ben résztvevő erő korábbi politikai elkötelezettségétől való eltávolodás, politikai szuverenitásuk egy részéről való lemondás, a politikai gyakorlat hozzáigazítása egy egészen új ismeretlen párttapasztalathoz. Lényegesnek, ha nem is döntőnek látszik ebben a leendő párttagok és a párt szavazóinak az egymásra találása a megoldásra váró feladatok megválaszolásában.

Hogy a PD újdonszerű kiadású pártként megjelenhetett, hogy Itália újból az európai politikai laboratóriumok egyik pezsgő színterévé vált, az kap-

csolódik a régi pártrendszer összeomlásához (1989 utáni évek) és a romjain keletkezett működő-képtelen szisztémához.

A kérdés, amire a PD létrejötté sem felel, és nemcsak olasz problémákra utal, az, hogy a reformista ideológia és politikai gyakorlat kimerítő válaszokkal szolgál-e a globálkapitalizmus egyre súlyosabbnak tűnő ellentmondásaira, a társadalmi feszültségekre, az igazságos és valóban elfogadhatóbb, korszerűbb társadalmi élet feltételeinek a kialakítására.

Pankovits József

* * *

Nemzetközi konferencia Chilében

Az RFI 2007. november 8-i adása nyomán

Santiagoóban valamennyi latin-amerikai ország, valamint Spanyolország és Portugália küldötteinek részvételével konferenciát tartottak a szegénységről illetve a szegénység leküzdésének feladatairól. Az RFI hírmagyarázója szerint e téren az új szocialista vezetőség chilei baloldali kormány tett és ért el a legtöbbet, ám Chilében, ahol a szociális egyenlőtlenségek mint általában Latin-Amerikában, nagyon nagyok, ezt az egyenlőtlenséget természetesen nem tudták orvosolni.

Hallgatta és lejegyezte *Jemnitz János*

* * *

A munkásmozgalom transznacionális hálózatai

Az ITH 43. Linzi Konferenciája (2007. szeptember 13 - 16.)

A „transznacionális hálózatok” kérdése manapság a globalizációs kutatók homlokterébe került. Úgy értelmezik őket, mint a tudás, a normák, az attitűdök, a kulturális gyakorlatok és az életformák legfontosabb globalizációs vektorát. Végző soron a gazdaság, a társadalom és a politika jelenlegi globális fejlődése volt az, amely erre a témára fókuszálta a kutatók figyelmét. Így a „globalizációnak” nevezett jelenség elemzői a fluktuáló hálózatokat a dinamikus „folyamattér” (Manuel Castells) szerveződési formájaként fogják fel.

A transznacionális hálózatok tanulmányozása szükségszerű transzdiszciplináris gyakorlat. Egy szociológiai és történeti nézőpontot integrál-

hatunk egy olyan perspektívába, amely maga is egy közgazdasági, egy politológiai és egy globalizációtudományi nézőpontból tevődik össze. A hálózatok informálisabbak, képlékenyebbek és kevésbé konszolidáltak, mint a szervezetek. A deregulált globális gazdaság expanziójának korszakában felvirágoznak a nem kormányzati szerveződések, az NGO-k. A transznacionális hálózatok kommunikálnak ezzel a nem kormányzati világgal, ám közel sem azonosak vele. A strukturált szervezetek csupán az informális hálózatok látható csomópontjait alkotják. A hálózatok vizsgálata a térben elkülönült struktúrák (szervezetek) és az egyének interakcióira tereli a figyelmünket. Éppen ezért nem meglepő, hogy a „hálózatok kérdése a „globalizációról” szóló vitákban került előtérbe, ahol a „távolságok összezugsorodása”, a határok átjárhatósága és a világméretű kapcsolódások állandó szempontok.

A „transznacionalitás” mint koncepció különbözik az „internacionalizmus”, a „multinacionális” vagy éppen a „kozmpolita” jelentéseitől, és célja egy olyan új minőség érzékeltetése, amelyek a nemzetállamok terén felülemelkedő globális hálózatok és szervezetek összefonódásaiból születik. Ezeket a hálózatokat és szerveződéset nemigen érdemes a nemzetállamok keretei között elemezni, hiszen ezeken a határokon túl léteznek – körvonalazta a 43. Linzi Konferencia témáját az előzetes tervezet.

A konferencia 12 előadásán és vitáin a munkaerő és a munkásmozgalom transznacionális hálózatait igyekeztek feltérképezni a résztvevő szakemberek. Amúgy az ITH új konferenciarendje szerint két találkozót is szentelt a témának, ezek közül a linzin a munkásmozgalom transznacionalitására fókuszáltak, míg a 2007 novemberében Bécsben megrendezett konferencián a globalizáció történeti kérdései kerültek előtérbe ebben az aspektusban.

Linzbén az első panel a „Fogalmak és koncepciók” címet kapta. Az első előadást a bécsi *Wolfgang Neurath* és a kölni *Lothar Krempel* tartották, akik a hálózatanalízis mibenlétéről, felhasználási lehetőségeiről tartottak alaposan illusztrált módszertani előadást. Őket követte *Suzan Zimmerman* (Budapest, CEU), aki az internacionalizmus kutatásáról adott kritikai képet: felmérte az internacionalizmus és a globalizáció kutatásának múltbéli és jelenlegi kérdéseit, valamint az internacionalizmus és a globális egyenlőtlenség kapcsolatát.

A következő panelben (Emberek migrációja) *Dirk Hoerder* (Arizonai Állami Egyetem) a 19. század végi – 20. század eleji olasz és kínai migráció példáin keresztül vizsgálta a transznacionalitás fogalmának különféle aspektusait. Ezután a figyelem a következő panelben az elképzelések és gyakorlatok migrációjára, a különféle szervezetek, formációk és „thinktankek” szerepére összpontosult: *Patrick von zur Mühlen* a Friedrich Ebert

Alapítványt elemezte ebből a szempontból, megmutatva, hogy annak tevékenységében milyen szerepet játszanak a nemzetközi hálózatok. Őt követte a varsói *Clemens Rode*, aki az Ebert Alapítványnak a munkások transznacionális szerveződésével kapcsolatos munkájáról beszélt 1989 után, számos konkrét, köztük több kelet-európai példát is bemutatva. A berlini *Daniel Maul* pedig a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) tevékenységét vizsgálta a második világháború idején, arra összpontosítva figyelmét, hogy az ILO transznacionális hálózatként funkcionálva miként alakította át a gyarmati szociális politika reformjához való viszonyulásait.

A következő napon a politikai hálózatok és az ideológiák transzferre került területekre. *Augusta Dimou* (Lipcsei Egyetem) azt az izgalmas kérdést boncolgatta, hogy a fejlett, nyugati kapitalizmus viszonyaira reagáló korai szocialista gondolatok miként adaptálódtak az elmaradottabb balkáni régióban. Az előadó három ideológiai struktúráján – a szerbiai orosz populizmuson, a bolgár marxizmuson és a görögországi bolsevizmuson – illusztrálta ezt az összetett ideológiai transzfer-jelenséget. A berlini *Ottokar Luban* a zimmerwaldi mozgalmat, és azon belül is a radikális baloldali Spartakuszgruppét mutatta be, mint a transznacionális hálózatépítés példáját. Logikus folytatásként pedig *Bernhard H. Bayerlein* (Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung – MZES) a Komintern példáján igyekezett bemutatni egy transznacionális hálózatrendszer összetettségét és működési szintjeit. *Catherine Collomp* (Párizs VII Egyetem) és *Bruno Groppo* (Párizs) a munkásszerveződés egy speciális (bár nem ritka) esetét dolgozták fel: egy emigrációs munkásszervezet, az 1934-től az USA-ban működő Zsidó Munkásbizottság (Jewish Labour Committee) működését, struktúráját, amely aktívan közreműködött egy transznacionális antifasiszta munkásszolidaritás kiterjesztésében. *Peter Waterman* (Hága) a nem munkás kizsákmányoltak internacionalizmusáról, transznacionális hálózatairól tartott inspiratív előadást, végül *Ravi Ahuja* (London) a transzteritoriális munkaerő-piacok működésének vonalait vázolta fel az indiai származású matrózok példáján a 19. és a 20. században.

Az előadások és a viták igazolták, hogy a „hálózat” koncepciója – bár önmagában valószínűleg nem alkalmas arra, hogy széleskörű kutatások tárgya legyen – igen alkalmas ösztönző erőt adhat a munka világának és a munkásmozgalomnak a továbbgondolására, olyan alapvető fontosságú koncepciók értelmezésére, mint az internacionalizmus, a nemzetközi szervezkedés vagy éppen az oly sokat emlegetett globalizáció.

Konok Péter

INTERNATIONAL SUPPLEMENT

Transnational Networks of Labour

The 43rd Linz Conference of ITH (13-16 September, 2007)

“Transnational networks” are currently an important topic of globalization studies. They are analyzed as a main vector of the globalization of knowledge, norms, attitudes, cultural practices and lifestyles. Eventually, current global development in economy, society and politics bring this topic into the focus of research. Thus, analysts of those evolutions which we characterize as “globalization” have brought fluctuating networks as form of organization of a dynamic “space of flows” (Manuel Castells) into discussion.

Research on transnational networks is a necessarily transdisciplinary enterprise. A sociological and historical approach can be integrated with a perspective both from the viewpoint of economic and political science and from the viewpoint of globalization studies.

Networks are more informal, more fluid, less consolidated than organizations. In times of expansion of a deregulated global economy, non-governmental organizations prosper. Transnational networks communicate with this world of non-governmental organizations, but they are not identical with them. Structured organizations may function as visible nodal points of informal networks. The examination of networks focuses our view on interactions between structures (organizations) and individuals under the condition of spatial distance. It is therefore not surprising that the concept of “networks” has become topical in the debates on “globalization”, where “de-spatialisation”, transcending of borders and world-wide networking operate.

The concept “transnational”, as distinguished from the notions “international”, “multinational” or “cosmopolitan”, aims to express a new quality of entanglement engendering global networks and organizations which transcend the space of the nation state. Such networks and organizations cannot usefully be analyzed in the framework of nation states, because they are situated beyond such borders - summarized the preliminary program of the 43rd Linz Conference.

During the 12 papers and discussions the conference aimed to have a general view on the transnational networks of labour. However, according

to the recently accepted conference order of the ITH even two meetings were dedicated to this topic, the one in Linz focused on the transnationality of the labour (as movement as well), while during the other in Wien November 2007 the questions of the history of the globalization were on the agenda.

The first Linz panel was called “Notions and concepts”. The first paper was presented by *Wolfgang Neurath* (Wien) and *Lothar Krempel* (Cologne), who gave a well illustrated general view of the network-analysis: what is it, and what is it for? The next was *Susan Zimmermann* (Budapest, CEU), who gave a critical perspective on the study of internationalism; she measured some questions of the past and present researches of internationalism and globalization, as well as the connections between internationalism and global inequalities.

In the next panel, called “Migration of people”, *Dirk Hoerder* (Arizona State University) analyzed some aspects of transnationality through the examples Italian and Chinese migration to America around the turn of the 19th and 20th centuries. In the next panel the focus moved to the migration of ideas and practices, the role of the several kinds of organizations, formations, “think-tanks”: *Patrick von zur Mühlen* analyzed the Friedrich Ebert Foundation (FES) from this aspect, and presented the role of international networks in its functioning. The next paper was of *Clemens Rode* (Warsaw), who spoke about the activity of the Friedrich Ebert Foundation connected with transnational labour organization after 1989, illustrated by some East-European examples as well. *Daniel Maul* (Berlin) researched the role of the International Labor Organization (ILO) during WWII, focused the role of ILO as transnational organization in the shifts of the paradigms of the reform of colonial social politics.

On the next day the transfers of political networks and ideologies were on the agenda. *Augusta Dimou* (Leipzig) presented an exciting question: how was the early socialist ideas formulated and articulated among the circumstances of the more developed western capitalism could be adapted into the more underdeveloped, agrarian Balkan region. The lecturer used three case studies – of Russian populism in Serbia, of Bulgarian Marxism and Bolshevism in Greece – to illustrate this complex transfer of ideology. *Ottokar Luban* (Berlin) presented the Zimmerwald Left, especially the left radical Spartacusgruppe as example of transnational network building. As logical continuation, *Bernhard H. Bayerlein* (Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung – MZES) illustrated the complexity and operating levels of a system of transnational networks by the example of the Communist International. *Catherine Collomp* (University of Paris – VII)

and *Bruno Groppo* (Paris) worked with a special (nevertheless not too rare) form of labour organization: the activity and structure of a migrant group, the American Jewish Labour Committee founded in 1934, which was very actively participated in the exaggeration of a transnational antifascist labour solidarity. *Peter Waterman* (Den Haag) talked interestingly about transnational networking and internationalism of non-labour exploited and marginalized strata. Finally *Ravi Ahuja* (London) drew a general picture of the functioning of the transterritorial job-markets, using the case of Indian sailors in the 19th and 20th centuries.

Both papers and discussions proved that the concept of “network” – although in itself could not be adequate subject of widespread researches – is a real apt leitmotiv of re-thinking of the world of labour and labour movement, the definition of such basically important concepts as internationalism, transnational organization or even the alamode concept of globalization.

Peter Konok

* * *

Eric Hobsbawm and Jacques Attali about Karl Marx¹

Edited highlights of a debate held on 2 March 2008 as part of Jewish Book Week. It was chaired by John Kampfner, New Statesman editor

Hobsbawm: Here we are, paying our respects to Karl Marx. Jacques Attali’s biography of him, which has sold like hot cakes in France, is being translated in Britain. I’ve only done the biography of Marx in *The Dictionary of National Biography*, in a more modest way. When you consider, it’s really rather strange that we should be here to talk to an enormous audience about it. One can’t say that he died a failure in 1883, because his writings had begun to have some impact in Russia and a political movement in Germany was already in being under the leadership of his disciples. And yet, how could he have been satisfied with his life’s work? He’d written a few brilliant pamphlets and the torso of an uncompleted major work: *Das Kapital*. His major political effort since the

¹ Jacques Attali 1981-1991 advisor to President François Mitterand, 1991- first President of the European Bank for Reconstruction and Development.

failure of the 1848 revolution, the so-called First International of 1864-73, had foundered. He had established no place of significance in the politics of the intellectual life of Britain, where he had lived for over half his lifetime. And yet what an extraordinary posthumous political success.

There is no other case of a thinker who left such a tremendous mark on the 20th century. Yet, for more than 15 years after the end of the Soviet Union, Marx was in no man's land. Some journalist has even suggested that we are here tonight to try to rescue him from the dustbin of history. Marx today is incredibly influential. I don't think enough has been made of the BBC poll which named him the most famous of all philosophers. If you actually put "Marx" into Google you will find that there are several million entries - in fact, 39 million when I tried it last time. He is much the largest of the great international presences, exceeded only by Charles Darwin and Adam Smith.

How are we to explain this sudden re-emergence? First, I think, the end of the official Marxism of the USSR has liberated Marx from the public identification with Leninism in theory, and with the Leninist regimes in practice. People have begun to notice once again that there are things in Marx that are really quite interesting. And this, in a sense, takes me to the second and main reason: that the globalised capitalist world that emerged in the 1990s was in some ways uncannily like the world Marx predicted in 1848 in the Communist Manifesto. This became clear in the public reaction to the 150th anniversary of that manifesto - which, incidentally, was a year of quite dramatic economic upheaval in large parts of the world. Paradoxically, it was the capitalists who rediscovered Marx, more than others. The socialists had by that time had the courage knocked out of them, and they weren't particularly trying to celebrate the anniversary.

I recall my own amazement when I was approached at that time by the editor of the in-flight magazine of United Airlines - on which, I may take it, most passengers are people travelling on business. He thought that the readers would be interested in a debate on Marx, because after all it did seem relevant to the present situation. A year or two later, when I found myself having lunch with George Soros, I was equally amazed when he said: "What do you think of Marx?" Well now, knowing that our opinions on various things didn't agree, I gave a sort of ambiguous answer, saying: "Some people think he's good, some people think he's bad," to which Soros said: "Do you know, I've just been reading that man and there is an awful lot in what he says."

So here we are tonight. Jacques Attali, I need hardly remind you, has been highly active in both politics and intentional finance. He is not, and

has never been, a Marxist, but he, too, comes to the conclusion that now is the time when Marx has something to say.

Attali: What he tried with the international socialist movement was an amazing attempt to think about the world in global terms. Marx is an amazingly modern thinker, because when you look at what he has written, it is not a theory of what an organised socialist country should be like, but how capitalism will be in the future. Contrary to the caricature of Marxism, he is first an admirer of capitalism. For him, it is a much better system than any other before it, because he considers the earlier systems to be obscurantist. Once or twice he had the idea that it was going to be the end, but he very rapidly decided that this was not the case, and that capitalism had a huge future.

What is very modern also in his view is that he considered that capitalism would end only when it was a global force, when the whole of the working class was part of it, when nations disappeared, when technology was able to transform the life of a country. He mentioned China and India as potential partners of capitalism, and said, for instance, that protectionism is a mistake, that free trade is a condition for progress.

For Marx, capitalism has to be worldwide before we think about socialism. Socialism for him is beyond capitalism and not instead of capitalism. He has much say on globalisation, what is happening to movement of companies, delocalisation and everything that is linked to the way we live today. In a sense, the Soviet Union was destroying or interrupting the validity of Marx's thinking and the fall of the Berlin Wall is giving back a *raison d'être* to his work, because Marx was thinking of the world globally and the Soviet system was a nightmare that he did not forecast.

Hobsbawm: We now have the realisation of some of what Marx anticipated: a globalised economy. It has had a number of effects which, however, he would not have predicted. For instance, the Marxist prediction that a growing proletariat in the industrialised countries would overthrow capitalism didn't work, because the progress of capitalism eventually does without the working class, as it does without the peasantry. Up to 1914 the prediction was quite reasonable, and indeed, it created mass parties which still exist. In short, the basic conditions under which Marxism operates in the 21st century will be quite different from those of the 20th century. But one thing will remain: the necessity not only to criticise capitalism, but to demonstrate that the very process of globalisation in the capitalist way generates not only growth, but also tensions and crisis, and that the process of capitalism is incapable of coming to terms with these.

Attali: Marx predicted that capitalism will grow, that inequalities will grow with it, that the working class will be destroyed and that the workers will be poor. This is not true in the developed world, but if you look at things globally, it is true. Concentration of wealth is growing worldwide. The share of wealth which is owned by a small number is growing, and the number of rich people is narrowing. There are three billion people who live on less than \$2 a day and out of nine billion human beings 40 years from now, 4.5 billion will be below the poverty line. This is Marx's nightmare. And you cannot say that they are not workers. Even if they are unemployed, they are workers. And people who work with only their head, or digital workers – they are still workers. The contradictions at the heart of the market economy, to use the modern term, are more true than they ever were when applied to capitalism, which had 19th-century connotations.

If you look at the history of mankind in the past two centuries, this is the fourth attempt at globalisation. The first came at the end of the 18th century, collapsing with the Napoleonic wars. The second came at the end of the 19th century and collapsed with the First World War. The globalisation of the 1920s collapsed with the Second World War. We are in the fourth attempt at globalisation in two centuries and the most probable outcome is that this attempt will go the same way as the previous, leading to isolationism and protectionism.

In 1849 Marx wrote about going back to protectionism and other kinds of barbarism. At the beginning of the 20th century it was impossible to imagine, and today is the same. We cannot imagine the barbarism that will happen, but it is obvious that it will. The only way to imagine a solution will be to organise, on a worldwide level, a compromise between the market and democracy.

<http://www.linksnet.de/linkslog/index.php?itemid=378> 2008. július 7.

* * *

EMILIO GIANNI (GENOVA)

THE DIFFUSION OF MARXISM IN ITALY FROM 1848 TO 1926

This essay, written with our Hungarian readers in view, is an excerpt from our work *Diffusione, popolarizzazione e vulgarizzazione del marxismo in Italia. Scritti di Marx ed Engels pubblicati in italiano dal 1848 al 1926*, published by “edizioni Pantarei”, Milan, 2004, and edited by the Genoa’s “Istituto di Studi sul Capitalismo”. With this study we mean to fill in a gap in this kind of research which went back to the early 1960s in Italy. For this work, based on the careful examination of almost all the Marx-Engels’ books, pamphlets and articles published in Italian – also re-proposed under catalogue-form in the book –, the time limit of 1926 was set, since, as the year of the consolidation of the Fascist dictatorship in Italy and of the advent and beginning of the entrenchment of the Stalinist counter-revolution in Russia, it well lent itself to being a historic watershed.

THE YEARS OF THE BOURGEOIS REVOLUTIONS AND OF NATIONAL UNIFICATION

1848-1871 encapsulates an entire historical phase, that of bourgeois revolutions and national wars. The proletariat, that with the 1848 *Manifesto* achieved its political passage from utopia to science, closed that phase by attempting the first of its “assault to the sky” with the 1871 Paris “Commune”. This is also the historical period in which Italy was unified: a long, troubled period that started in 1848 and ended 22 years later with the capture of Rome in 1870. To the beating of the time of the other European capitals, and conditioned by its many delays, it burnt up an entire generation in its attempt to realize its dream.

This is one of the main causes of the delay and slowness of the arrival in the peninsula of Socialism in general and of Marxism in particular. Engels explains this to Kautsky in a letter of February 7th 1882, where he makes an interesting comparison between German and Italian workers’ movements: «Now it is historically impossible for a great people to discuss this or that internal question in any way seriously so long as national independence is lacking. Prior to 1859 there was no question of socialism

in Italy; even the republicans were few in number, although they constituted the most vigorous element. Not until 1861 did the republicans begin to expand, subsequently yielding their best elements to the socialism. Similarly in Germany. (...) It was not until 1866, the year that actually decided Little Germany's Greater Prussian unity, that both the Lassallean and the so-called Eisenach parties acquired any significance, and it was not until 1870, when Bonapartist urged to interfere had been eliminated for good, that the cause gathered momentum»².

Hence, if before the unification of Italy, it was not possible to speak seriously of Socialism, it was even more difficult to do so in Marxist terms. It was not that the Italy of that time lacked either a socialist literature or a literature on socialism. What it lacked, more precisely, were publications that mentioned, referred or reproduced Marx's thought. In fact for the whole 1850s we have just a few quotations from Marx-Engels' theoretic work, while the first two unabridged reproductions of their writings appeared in 1848. Apart from Marx's well-known and frequently quoted letter to the editor of the democratic Florentine newspaper *L'Alba* of June 1848, the first writing to be published entirely as such was Engels' *Il principio della fine in Austria*, which, published anonymously in the *Deutsche-Brüsseler Zeitung*, was republished in two instalments in the February 25th and March 5th issues of Lucca's democratic newspaper, *La Riforma*. This article, strongly anti-Austrian and pro-Italian, was an expression of the vaster political battle being fought in those months by Marx and Engels in the tradition of the revolutionary strategy they had elaborated for the European 1848. Just a few days later, on March 23rd, the First War of Italian Independence broke out. It is because for its specific content, and certainly not because for its strategic background, that Engels' article could actually be published in an organ of the Italian Risorgimental democracy. Hence, this leads to a first consideration that can be drawn from the material of Marx and Engels published in Italy in those years: it was the bourgeois democracy, and not the proletariat – not yet politically organized – that first published and used instrumentally the Marxist writings.

After the parenthesis of the 1850s, during which Italy experienced the ups and downs of the emancipation, in the following decade, when the country was going through the last stages of this process, the Italian workers' movement took its first steps towards getting organized. Yet again it was the currents of the bourgeois democracy that set the ball rolling.

² Marx-Engels, *Lettere 1881-1883*, Genoa, Istituto di Studi sul Capitalismo, privately circulated edition, 2001, 219.

However their hegemony was already under question. The alternative came from outside. The constitution of the International Working Men's Association (IWMA) in 1864 represented a fixed reference point. The organization of the Società Operaie Italiane (SOI), promoted previously by democratic-Mazzinian exponents, could not avoid comparing itself with it. It is precisely their organs of propaganda, often to differentiate themselves or to criticize them, or because they were beginning to fall under their influence, that first published the International's documents. Its *Inaugural Address* of 1864 and its *General Rules* of 1864 and 1866 were published numerous times in the decade in question. The Statutes though often through «bad»³ translations, as Engels observed in a letter to Theodor Cuno date January 24th 1874, or just in their preamble to the *Considering* are the documents of the IWMA and of Marx, who was their drafter – though often not openly professed –, that were most published in Italy also in the subsequent decades up to 1926.

During the course of the 1860s, another three newspaper published Marx's writings or speeches, always generally presented as resolutions of the IWMA. The most important was the one published by *Libertà e Giustizia* because it termed itself the first “socialist” Italian newspaper. Founded in Naples in 1867, it stands out as being the first Italian newspaper to publish part of the foreword to the first book of Marx's *Capital* in the same year as its first edition in Hamburg. «Hence, in the course of the 1860s, there had been published some of the fundamental documents of Marxist reflection, born of the encounter with that real movement of which the International had been the outlet and which from the International had been received stimuli for new developments. This does not at all means that those outlines were the point of reference for the variegated world of the workers' organization or for that, just as variegated, of the social-democratic universe. The appearance of texts, even important ones, in periodical publications that do not make them the motive of programmatic and continuous re-proposition, in a media context that is widely dispersed in the thousand rivulets of “generic socialism”, is not sufficient for this»⁴. It was not sufficient in 1860s and it would not sufficient afterwards, when the writings of Marx and Engels were re-proposed much more abundantly.

³ Giuseppe Del Bo, *Marx e Engels. Corrispondenze con italiani*, Milan, Feltrinelli, 1964, 139.

⁴ Paolo Favilli, *Storia del marxismo italiano. Dalle origini alla grande guerra*, Milan, Franco Angeli, 1996, 37.

THE YEARS OF INTERNATIONAL IN ITALY

These years begins with the Paris “Commune” of 1871 and end with the last congresses of the two branches into which the First International had split in Italy. The anarchic current, embodied by the Federazione Italiana dell’Associazione Internazionale dei Lavoratori (FAIAIL), was born in 1872 and ended its experience in 1878 when, shortly, Andrea Costa⁵ shift toward socialism would mature among its ranks. The other current, the socialist-evolutionist, that saw the light in 1876 as the Federazione Alta Italia dell’Associazione Internazionale dei Lavoratori (FAIAIL), expired in 1880. This was the same year when there germinated in Milan the first elements of that experience that would give birth to the labourite-socialist current of the Partito Operaio Italiano (POI) and with which the most eminent exponents of the FAIAIL itself would merge.

These are also the years of the first real penetration of the writings of Marx and Engels into Italy. It was the “Commune” that made it possible. It was a watershed. With it and with Giuseppe Mazzini who opposed it, the hegemony of the democratic-bourgeois currents over the workers’ movement was put under strain. It was a fact of international politics that brought this about. The “Commune” forced people to chose sides, and the International, which raised its banner, became the bulwark with which to side or against which to fight. Hence, its documents and news of its activity appeared more and more frequently in the Italian press. As regards publications, there were two periods of great concentration: first, until 1872 and then from 1877 onwards. These were practically the same phases of Engels’ direct action in Italy, both as the Italian secretary of the International and as the London correspondent of *La Plebe* of Lodi. The organs interest in this activity were a few dozen. They were the expression of an extreme variety of political position and, unlike the 1860s, were printed in various town, by now representative of the whole Italian peninsula. This is an index of the echo that had now reached Italy from International. However, nearly all of them published just in the two-year period from 1871 to 1872, and again mainly edited above all the *General Rules*.

The 1870s are also the period in which the writing of Marx and Engels appeared for the first time in book- or pamphlet-form, or were extensively quoted in the works of other authors. The *General Rules*, however, used almost exclusively in their opening preamble to the *Considering* were used

⁵ Andrea Costa (1851-1910), leader of the Italian anarchic movement and then of the socialist one.

also by the anarchic current, which placed alongside them, its local or regional “Statutes”, inspired by its own principles. The relationship with Marx’ texts, established in these years by Italian sections of International or by the newspaper linked with them, is therefore characterized by its use as a tool. This was made possible by the breakaway of the anarchists, who would shortly become the leading current in the peninsula, from the other currents. Moreover, as Roberto Michels pointed out, it was precisely this political rift that «was prejudicial also to the scientific knowledge»⁶ of Marx in Italy. Not even the direct intervention of Engels, as *La Plebe’s* London correspondent, was able to do more than slightly counter this trend.

Between 1871 and first months of 1872 Marx and Engels had already intervened personally and on various occasions in the Italian debate, both in the controversies with the anarchists and against Mazzini’s attacks. In this intervention of theirs they could avail of the support of such persons as Bignami⁷ in Lodi, or, above all, Cafiero⁸ in Naples, until, after connections with the IWMA’s General Council had been broken off, he passed definitively in the anarchic ranks in June 1872. When *La Plebe* thus ended up as the only «pied-à-terre»⁹ on which Engels could count in Italy, he began to collaborate with it directly. Engels’ relationship with *La Plebe* dated back to the summer-autumn 1871, but the first correspondence appeared only in April of the following year. Known as the *Lettere londinesi*, eight of them were published up to December of the same year. The whole collection of the correspondence written by Engels for the Lodi organ, including the aforementioned letters and those sent subsequently, is of considerable importance: we could say it forms a sort of *Anti-Dühring* for Italy. As in the latter, also in the former Engels’ criticism was directed at the «sublime stupidity» of those who wish to reform Socialism. The «new socialist theory»¹⁰ that was spreading all over Italy under the anarchic guise personified by Bakunin, actually re-proposed all typical errors (utopianism, subjectivism, voluntarism and “Garibaldinism”) inherited from the political cycle of the Risorgimento. Through *La Plebe*, Engels tried to rid the Italian political sphere of precisely these impurities.

⁶ Roberto Michels, *Storia del marxismo in Italia*, Rome, Libreria Editrice Luigi Mongini, 1909, 26.

⁷ Enrico Bignami (1844-1921). Garibaldian-Mazzinian, then Socialist. Founder and editor of *La Plebe* (1868-1884)

⁸ Carlo Cafiero (1846-1892). One of the leaders of Italian anarchism.

⁹ Letter from Engels to F.A. Sorge dated January 4th 1873 in *Marx Engels Opere* (MEO), Rome, Editori Riuniti, 1972-1990, vol. XLIV, 579.

¹⁰ F. Engels’ foreword of June 11th 1878 to *Anti-Dühring*, Milan, Edizioni Lotta Comunista, 2003, 13-16.

This was necessary so that a modern class organization could arise in Italy too. These were months of intense activity enriched, the following year, by the publication of Marx's *Dell'Autorità* and Engels' *L'indifferenza in materia politica* in the "Almanacco della Plebe". These are significant examples of literature because «they present themselves to the Italian workers' movement as the test stand of its maturity»¹¹. This first test was a failure and Engels realized it. It was a failure, in general, on the part of the Italian internationalist circles that «intended in future only to conspire»¹², but not even those connected with *La Plebe* passed the test, held back as they were by still «on mediation»¹³ with the former. Engels thus broke off his collaboration with *La Plebe* and would resume it only in February 1877.

The definitive break with the anarchists and the foundation of the FAIAIL in the previous October were decisive factors in his choice. Engels explain this to Marx in a letter of February 23rd: «Thus the stronghold of lawyers, literati and dilettanti in Italy has been breached (...). Indeed, a bogus working men's movement could not have survived long in an industrial city like Milan. And Northern Italy is decisive not only strategically, but also to the working men's movement throughout the whole length of the agrarian peninsula»¹⁴. Then, on March 16th, he repeated it in public too, in an article published anonymously in *Vorwärts*, in which he clearly revealed he envisaged «the Italian workers' movement as an integral part of the international workers' movement»¹⁵. This envisaging of the Italian workers' movement in international terms is a constant of Marxism. Moreover, it is how Marx and Engels constantly envisaged the proletariat of every country. If, in 1864, the center of gravity of workers' movement had been England, now, when Engels was writing these observations, the epicenter had moved to Germany. Yesterday, with Cartism as its foundations, the IWMA had been able to arise, now, after the formation of the big national markets had reached completion and uneven capitalist development had brought Germany to the fore, the latter became the tool to use. However, the forms could not longer be the same. In

¹¹ Gianni Bosio, *K.Marx, F. Engels. Scritti Italiani*, Rome, Edizioni Samona e Savelli, 1972, 71.

¹² Letter from Engels to F.A. Sorge dated September 12th 1874, in Marx-Engels, *Lettere 1874-1879*, Milan, Edizioni Lotta Comunista, 2006, 36.

¹³ Letter from Engels to F.A. Sorge dated November 25th 1873, in *MEO*, vol XLIV, 639.

¹⁴ Marx-Engels, *Lettere 1874-1879*, 166.

¹⁵ Ernesto Ragionieri, *Socialdemocrazia tedesca e socialisti italiani. L'influenza della socialdemocrazia tedesca sulla formazione del Partito Socialista Italiano. 1875/1895*, Milan, Feltrinelli, 1976, 58.

Germany, the workers' movement had already reached political unity, achieved at Gotha in 1875, and had already chalked up its first important success in the 1877 polls. In a letter written three years earlier, Engels shows he had already prefigured this scenario: «the *old* International is entirely wound up and at an end anyhow. Ant that is good thing. (...) I think the next International – after Marx's writings have been at work for some years – will be directly Communist and will openly proclaim our principles»¹⁶. By that time, the workers' movement was widely diffused and had one if its strong points in Germany, to which the proletariat of the other countries were now looking. Italy did so too, and the F.A.I.A.I.L. «the [had] taken its stance on the common ground of the major European workers' movement»¹⁷, was again deserving of Engels' support. His correspondence with *La Plebe* therefore resumed.

Until March 1879, when they ceased once and for all, six letters would be published. All of them dealt with the main themes of the international workers' movement. In the same year, *La Plebe* published a section of *Il Capitale* in four instalments, and Bignami edited its first *Compendio* (signed by Cafiero). This seem a prolific period for the publication of Marx's and Engels' writings in Italy. Both in *La Plebe* and as a publisher, Bignami was practically their sole agent during those three years. The Socialism of which he made himself the interpreter and which was coming to fruition was, however, quite far from the Marxist themes and texts, even though he was contributing to their publication. Of course, he could look to Germany as his point of reference, but [even so] he did not grasp the essence of the theoretical debate that had been rending its workers' movement for years. This was the shortcoming of all Bignami's circle. One of his own articles on *Le origini del socialismo in Germania*, published in *La Plebe*, in the autumn 1878, clearly demonstrated this: «The Marxist had more theoretical, broader and more humanitarian views; the Lassallians were more experimental, more cautious and more nationalist. However, Socialism was not totally embodied in either the former or the latter, but was both the former and the latter. This means that Marx and Lassalle were – as the language of science would say – nothing but *specialists*; each of them had his specialty»¹⁸. These were the theoretical bases of this group.

¹⁶ Letter from Engels to F.A. Sorge dated September 12th 1874, in Marx-Engels, *Lettere 1874-1879*, 35.

¹⁷ N. Riasanoff, *Ein Beitrag zur Geschichte der Internationale Zwei unbekannte Artikel von Friedrich Engels und Karl Marx*, in *Die Neue Zeit*, Stuttgart, 1913-1914, XXXII/I, 13.

¹⁸ *La Plebe*, Milan, year XI, nos. 41, 42, 43 and 44, October 23rd, November 1st, 9th and 16th 1878, quoted by E. Ragonieri, *Socialdemocrazia tedesca e socialisti italiani. L'influenza della socialdemocrazia tedesca sulla formazione del Partito Socialista Italiano. 1875/1895*, 64.

They were weak and «not very original»¹⁹. All together, these were the reasons that contributed to drawing Engels away from *La Plebe*, and *La Plebe* away from Marxism. If Bignami's activity had the merit of anchoring it «to the evolutionist and anti-anarchic positions and of setting up an important premise for the development of labourism, it obstructed», however, «the decisive passage to the Marxist line»²⁰. This generation was not able to assimilate Engels' strategic teaching, remaining a prisoner of the concepts that had dominated the political cycle characterized by the diffusion of sects and of pre-Marxist Socialism: a cycle that had ended with the Paris "Commune".

Another reason why the 1870s are important is because it was then that the first *Compendio* of *Il Capitale* was published. However, there had already been knowledge of this work of Marx's some years before.

IL CAPITALE AND ITS ABRIDGED EDITIONS

Two very different circles - anarchic and academic - contributed to *Il Capitale's* success in Italy. In other countries too, the fate of Marx's and Engels' works often depended on their divulgation by the anarchists. This was the case with *Il Capitale*, as it would also be for the first Italian edition of the *Manifesto*. The publication of the 1867 *Foreword* was due to them. The Neapolitan group of *Libertà e Giustizia*, influenced by Bakunin, published a part of it on October 27th; and also the first news of *Il Capitale* and its first abridged editions are always due to these circles. The anarchists Covelli²¹ and Cafiero were the ones that saw to all this. The former, linked to Cafiero also by his tragic life, refers to Marx's work in two of his critical studies in 1871-72 and 1874. To the latter, instead, we owe the first real and most famous, *Compendio* of this work of Marx's. Despite breaking off relations with Marx and Engels in 1872 and his passing over to the anarchists' ranks, Cafiero still held the two German thinkers in the highest esteem. After the repression following the failed uprising of the "Banda del Matese" in April 1877, in which he had taken part, Cafiero was jailed for over a year. While in prison he read and summarized the copy of *Il Capitale* given to him by Guillaume in Roy's French version. This work, ready in the spring of 1879, was printed in early summer by Bignami in his "Biblioteca Socialista" with the title *Il Capitale di Carlo Marx brevemente*

¹⁹ Renato Zangheri, *Storia del Socialismo Italiano*, Volume II, *Dalle prime lotte nella Valle Padana ai fasci siciliani*, Turin, Einaudi, 1977, 315.

²⁰ Bosio, K. *Marx, F. Engels. Scritti italiani*, 80.

²¹ Emilio Covelli (1846-1915). Exponent of Italian anarchism.

compendiato da Carlo Cafiero. This *Compendio*, highly thought of by Marx too, was quite a best-seller and was reprinted various times until the 1920s.

Marx's *Il Capitale*, quoted everywhere but hardly ever read firsthand, is the work that has benefited the most from its abridgements. Besides Cafiero's, starting with 1890s, there were another three. The first was by Gabriel Déville: *Il Capitale riassunto da Gabriel Déville e preceduto da brevi cenni sul socialismo scientifico*. This work, which came out in Paris in 1883, was published ten years later by the Cremona-based *L'Eco del Popolo*, and was then reprinted in 1926 by the Milan-based Casa Editrice Sociale. One year after the publication of this work, Paul Lafargue's came out. His book, *Il Capitale. Estratti di Paolo Lafargue*, printed in 1893 in Paris, was brought out by the Palermo-based publisher Remo Sandron with three new editions in 1895, 1896 and 1899. The third and last abridged edition that came out in Italy, was by the Siena's socialist E. Fabietti²². The volume was brought out in 1902 by the Florentine publisher G. Nerbini²³ who, at the beginning of the century and a long time before ending his controversial career as a publisher among Fascist ranks, made a name for himself also for the publication of the *Manifesto* and *Socialismo utopistico e socialismo scientifico*. *Il Capitale volgarizzato da Ettore Fabietti* was reprinted no fewer than six times until 1921, always by the same publisher house. Even earlier than Cafiero's *Compendio*, and always during 1870s, there were also the first critical studies and the first summary of *Il Capitale*, various attempts to translate it, and, in 1879, the first unabridged publication of one of its sections (*Genesi del capitalista industriale*) always thanks to *La Plebe*. This consolidated a practice regarding the publication of the IWMA, that was already widespread in the early 1870s. More than the translation and diffusion of new writings, the rule was that of reprinting the same thing various times, both in newspaper and as pamphlets. If this makes sense as regards the propagation of the fundamental works, especially if they are connected to a strategic-organizational system of propaganda and political formation – a not peculiar conception, moreover, in the case of Italian Socialism –, a different attitude is noted, instead, towards all the other writings: the reprint from one newspaper to another, but also from one publisher to another, of things already published. This attitude, typical of the journalism and workers' publishing of that time, shows how much the divulgation of Marx's and Engels' works was occasional and often ritual, if not instrumental.

²² Ettore Fabietti (1876-1962). Reformist Socialist.

²³ Giuseppe Nerbini (1867-1934). Socialist publisher, and then supporter of Fascism.

Before taking a look at the unabridged translations of *Il Capitale* published in Italy, it is necessary to go back to its echoes in the peninsula. Alongside the anarchists, it is in academic circles that it is necessary to look in order to glimpse the first knowledge of this work, even if often just at second hand. Among the first to speak of it was the liberalist economist Tullio Martello in 1873 and then again in 1883, when the author wrote to Marx to give him as a present a complimentary copy of his work and to inform him he had begun to read *Il Capitale* while it was being printed in instalments on behalf of the *Biblioteca dell'Economista*. It was in this way that Marx found out about this Italian translation. Engels, instead, would find out it only a few years later. In the same 1873, another liberalist economist, the Palermitan Giuseppe Di Menza, revealed his interest in *Il Capitale* in one of his writings, while one year later it was Francesco Ferrara, the former finance minister in 1867, that expressed his opinion on Marx's work, carrying on a controversy with Socialist and the "professorial Socialists". Alongside the exponents of this liberalist economic current, also those who were, in one way or another, influenced by "professorial Socialism" and who had as their point of reference the famous periodical, the *Giornale degli Economisti*, published in Padua since 1875, took an interest in Marx's work. Among the members of this school who took a particular interest in Marx's writings, mention must be surely made of the professor of political economy at the University of Palermo, Vito Cusumano, who, in a volume of 1875, provided for the first time an extensive résumé of both *Il Capitale* and *Manifesto*. There were other exponents of this field that, as serious scholars of Marx's work, could be mentioned, e.g. Fedele Lampertico, an economist from Vicenza, and the Milanese Luigi Cossa. However, the first translation would not come out until the 1880s.

The person responsible for this achievement was Gerolamo Boccardo from Genoa. A professor of political economy at the Ligurian university and a liberalist politician, he became the editor-in-chief of the prestigious *Biblioteca dell'economista* published in Turin by the Unione Tipografico-Editrice, and, one year later, was made senator of the realm. In the third series of the "Biblioteca", which he directed until 1892, he published the works of the most important exponents of international economic thought, among which Marx's *Il Capitale*. This work, begun towards the end of 1870s on the basis of Roy's French version and first published in instalments between 1882 and 1884, was then bound in a single volume in 1886. For thirty years, this was the only unabridged version of Marx's work at the Italian public's disposal, and was published in various new editions

until the years after the Second World War. Marx, who had found out about the translation through Tullio Martello, had no occasion to tell Engels about it. When the latter was apprised of it by F. Turati²⁴, he then expressed a generally positive opinion about the work. A second unabridged translation of *Il Capitale* would not come out until 1915. This time, however, the translation was from German and the work in question was the popular edition edited and published the previous year by Kautsky, on behalf of Dietz. Its author was Ettore Marchioli and it came out on the initiative of the Società editrice Avanti! The volume forms part (as the VII volume) of the *Opere di Marx, Engels e Lassalle*, which had meanwhile been brought out by the Socialist publishing house. The fruit of the assemblage of the publications that had already come out between 1899 and 1911 thanks to the Mongini publishing house, apart from the aforementioned *Il Capitale* and the *Manifesto* included in Volume I, its first edition in eight volumes would come out between 1914 and 1916, and it would be reprinted in 1921-1922. With this work, our review of all Italian versions of *Il Capitale* and its abridged editions come to an end. The debate that would ensue on the themes posed by Marx's work is another thing. We shall speak of one of its main artificers, Achille Loria, later.

THE 1880'S AND THE ROLE OF MARTIGNETTI

It is in the course of this decade that there are the first important publications of the works of Marx and Engels. Besides *Il Capitale*, published by U.T.E.T., two other fundamental books see the light for the first time in this publishing form: *L'evoluzione del socialismo dall'utopia alla scienza* and *L'origine della famiglia, della proprietà privata e dello Stato* in 1885 both by Engels. If we leave out the writings published in newspapers, these are the very first books by Marx and Engels to circulate in Italy. They are important editions that were, however, of an incidental nature, because they were not promoted by organized Socialist circles. Their sole interpreter was the Socialist Pasquale Martignetti from Benevento. If we exclude the role played by this exponent, the state of the diffusion and penetration of Marxism into Italian Socialism in these early 1880s was almost zero. The Milanese evolutionist current, after its rift with the anarchists, had certainly drawn closer to Socialism, but more through the reading of Malon than of Marx. What caught on in Italy in those years was «a Socialism without any knowledge of Marx», and the autochthonous Socialist literary production of the epoch confirms this. It was «petty

²⁴ Filippo Turati (1857-1932). Founder and reformist leader of the Italian Socialist Party.

beyond measure» and revealed it had not «yet experienced the salutary influence of Marx at all»²⁵. This kind of interpretation of Marxism and its episodic and individual diffusion began to change their nature in the second half of the 1880s. Only in 1886 did the spreading of Marx's and Engels' thought, through the translation and publication of their writings, «starts to cross the limits of personal interests and to touch, instead, the interest of [clearly defined] political groups»²⁶. Some cases in point are the Romagna group, gathered round Imola-Lugo's *Rivista Italiana del Socialismo*, the Cremona group, gathered round *L'Eco del Popolo*, and the Milanese-Lombard group formed within the ambit of the periodical *Cuore e Critica*, which, in its subsequent transformation in *Critica Sociale* would take on a clearer physiognomy. If just a few other newspapers names are added to these organs, we also have the complete picture of the newspapers the published some of Marx's and Engels' writings, even if just sporadically, during the 1880s.

Apart the Cremona group that published the *Manifesto* and the Romagna one that, from November 1886 to January 1888, published in its periodical Engels' foreword to American edition of *Condizioni della classe operaia in Inghilterra*, an extract from Marx's *Miseria della filosofia* and, always from Marx, *La Guerra civile in Francia*, published in seven instalments, the most interesting group is that of the periodical *Cuore e Critica*. Founded in 1887 and open to the collaboration of those radical-socialist circles that were bringing the passage of Socialism to maturity, it would be taken over in 1891 by Turati, who would change its name to *Critica Sociale*. It is during this phase, in this slow change in direction that, straddling 1888-1889, the periodical published Engels' writing *Libero scambio e protezionismo*.

Hence, until the mid-1880s and these organs' taking the field, the diffusion of Marx's and Engels' writings lived through the solitary work of Pasquale Martignetti. Many pages have been written about this figure – generally and duly beautiful, because they describe an emblematic case, both because of how he came to Socialism and for the position he argued he should hold in it. In the Italian Socialist tradition, often overcrowded with “professors” of Socialism who believed it would be impossible to emancipate the working class without popularizing its theory, an experience like one Martignetti went through is atypical and, at that time, even embarrassing. Martignetti, a man of humble origins who was born

²⁵ Michels, *Storia del Marxismo in Italia*, 73 and 76.

²⁶ Bosio, *K.Marx, F. Engels. Scritti italiani*, 251.

and lived his whole life long in a little provincial town like Benevento, came to Socialism precisely through its theory. He tells Engels this in a letter date January 21st 1887: «Before becoming a Socialist, I was a state employee (...) The study of the French translation of Marx's *Il Capitale* converted me to Socialism»²⁷. Conversion and consequent commitments were immediately one and the same. In a letter date January 6th 1890 he explains this to the editorial staff of *La Giustizia*, motivating his request to have his translations published with the following words: «A nation can and must draw a lesson from the history of another nation, says Marx in his foreword to *Il Capitale*. It is my deeply-felt conviction that the Socialists of Italy can learn a lot from the more advanced and disciplined Socialists of Germany, fortunate in having had at the head of their movement giants of human thought of the stature of Marx and Engels»²⁸. This is the cardinal idea the would accompany his work throughout his lifetime. In this work «he turns out to have been the most precise and quantitatively most productive translator and “importer” on Marx-Engels’ writings into Italy» and «also the only Italian that, even before the foundation of the Socialist Party and during its first years of life, coherently insisted on the spreading of the writings of the two “teachers” as a “political commitment”. This is certainly more than that Filippo Turati did, despite his being intellectually and culturally superior to the “provincial” Martignetti»²⁹, and who, to this end, had at his disposal such a tool as *Critica Sociale*. Martignetti's was a frenetic commitment. His translations were often ready shortly after the original editions. Unfortunately, however, his commitment did not meet with its just reward. Martignetti was left to cope by himself, without anyone to give him an helping hand. The reason for this indifference are to be found in the backwardness of the workers' movement first of all and then in the lack of a sound theoretical base on the part of the leaders of the Socialist Party. During the 1880s, it was the Milanese labourite circles that revealed their indifference to him. During 1890s, and especially after Engels' death, Martignetti could not write even in the columns of *Critica Sociale*. To the superciliousness and malevolent forbearance the Turati's periodical had always reserved for him, «there was added also the no longer dissimulated indifference that Turati flaunted towards matters of doctrine and the diffusion and penetration of Marxism in Italy»³⁰. Hence,

²⁷ Del Bo, *Marx e Engels. Corrispondenza con italiani*, 318.

²⁸ Letter quoted ad nomen in Franco Andreucci, Tommaso Detti, *Il movimento operaio italiano. Dizionario biografico*, Rome, Editori Riuniti, 1975-1979, vol. III, 326.

²⁹ Bravo, *Marx ed Engels in Italia*, 74.

³⁰ Ragionieri, *Socialdemocrazia tedesca e socialisti italiani*, 449.

what thwarted much of Martignetti's work was, «first of all, the leaders of Partito Operaio's lack of understanding of theoretical matters, and then Turati's opportunism». These were attitudes and actions that certainly «succeeded in delaying the knowledge of Marxism in Italy»³¹.

During his militancy Martignetti translated numerous works by various authors and entered into correspondence with the most important exponents of Italian and international Socialism. It was with Engels, however, that he corresponded the most and longest, both on a political and on a human plane. After Engels' death Martignetti chose Kautsky as his main correspondent. However, in the post-war period, after supporting the internationalists' positions on the outbreak of the world war, he did not hesitate to break off every relationship with him when he learnt he was denigrating the Russian Revolution. With firmness, dignity and a steadfastness of mind and principles that is rarely met with, he thus motivated his choice to his German interlocutor: «Dear friends, I learnt from *Neue Zeit* to know and appreciate the great intellectual merit of Trotsky, Radek and other followers of Lenin (...) when I received *Terrorismo* - "Terrorismus und Kommunismus", the book Kautsky had written against the Bolsheviks - which I could not translate without contradicting myself; if there is repentance on your part and if our differences of opinion cease, concludes Martignetti, «I would be delighted to continue to be your modest but faithful translator»³². One month later, on March 16th 1920, Martignetti died of pneumonia in Benevento.

THE MANIFESTO

In the 1880s the first Italian edition of the *Manifesto* also came out. The delay with which this work arrived in Italy is almost remarkable. By the end of 1889 there were already 21 editions of the *Manifesto* in German (the first printed in 1848), 12 in Russian (1869), 11 in French (1872), 8 in English (1850), 4 in Spanish (1872), 3 in Danish (1884), 2 in Swedish (1848), and in Serbian (1871), and 1 respectively in Portuguese (1873), Czech (1882), Polish (1883), Norwegian (1886) and Yiddish (1889)³³.

In the same years and for the first time, also a political use of it is registered in Socialist circles. There thus began a praiseworthy work of propaganda, at the hands, however, of educators that were often not

³¹ Ibidem, 202.

³² Letter from Martignetti to Karl and Luise Kautsky, dated February 14th 1920, quoted in Ragionieri, *Socialdemocrazia tedesca e socialisti italiani*, 456.

³³ Cfr. Karl Marx - Friedrich Engels, *Manifesto del partito comunista*, Milan, Edizioni Lotta Comunista, 1998.

trained. For them, i. e. for these first Socialist intellectuals and organizers, Marx, Engels, Schläffle, or Malon, were all in the same level, i. e. all, equally, the expression of a single Socialist family, all exponents of that “modern scientific Socialism”, which, in order to be such, would not necessarily have to be incarnated in a single theory, but which could be expressed through the cohabitation of the most diverse and varied tendencies, shades and doctrines.

Hence, the first Italian translation of the *Manifesto* appeared in 1889, thanks to the Cremona newspaper *L'Eco del Popolo*, the same organ that, spurred on by L. Bissolati³⁴, four years later would also publish the edition of Deville's abridged version of *Il Capitale*. However, this first Italian edition of the *Manifesto*, which was not reprinted, revealed many deficiencies. It did not have Marx's and Engels' foreword and was mutilated in various points. Though he did not wish to draw a general conclusion about the Cremona Socialist circles or the Socialist workers' movement in general from these cuts made to the *Manifesto*, Gianni Bosio underlined how revealing they were, because they remained «as a very clear warning to whoever might wish to overestimate the importance of Marxism or, in any case, overestimate the programmatic intransigence of the workers' movement at its birth, which was, potentially, and would afterwards show itself more and more openly to be theoretically weak and hence eclectic»³⁵, while on the political plane it remained, and would always remain, suspended between maximalism and reformism.

Mention had already been made of the *Manifesto* before the Cremona edition. Excerpts, quotations or references to the *Manifesto* appeared in various books by several authors. In newspapers, too, it became more and more the fashion to use brief quotations from it, especially as mottoes or maxims. The second edition of the *Manifesto*, translated by the anarchist P. Gori³⁶ and published by F. Fantuzzi³⁷, came out just two years after the version edited by *L'Eco del Popolo* and anticipated by one year the version brought out thanks to Turati's personal interest. With the year 1892 and the third Italian edition of the *Manifesto*, it is possible to establish, from a philological point of view, «the beginning of the formation of a Italian Marxist terminology»³⁸. This seems to be underlined by *Lotta di classe*

³⁴ Leonida Bissolati (1857-1920). Socialist leader expelled from the PSI in 1912 because his social-chauvinist positions.

³⁵ Bosio, *K.Marx, F. Engels. Scritti italiani*, 235.

³⁶ Pietro Gori (1865-1911). One of the leader of Italian anarchism.

³⁷ Flaminio Fantuzzi (1858-1906). Socialist printer and publisher.

³⁸ Michele A. Cortellazzo, *La diffusione del Manifesto in Italia alla fine dell'Ottocento e la traduzione di Labriola*, in *Cultura neolatina*, 1981, issues 1-2, 98.

which, in open disagreement with Gori's edition, spoke of its version as the «first and only Italian *translation* of the *Manifesto* that is not a *betrayal*»³⁹. This work, translated by P. Bettini⁴⁰, came out as a pamphlet only the following year, also because it was necessary to wait for the foreword Engels promised Turati. Meanwhile, it was published in instalments by the Milanese newspaper of the newborn Socialist Party, from September to December 1892. This version, revised by Turati and Anna Kuliscioff, was based on the 1882 German edition. When, in 1893, it was republished as a volume, it also contained the specially provided *Proemio al lettore italiano*, written by Engels on that occasion, and the 1872, 1883, and 1890 forewords, translated by Turati. From this date until 1926, the work translated by Bettini would go through numerous new editions, while Gori's was not printed again.

Before recalling these editions, however, it is necessary to mention three other editions that, although anonymous, were certainly inspired by Bettini's work.

The first and most interesting edition was promoted in 1897 at Diano Marina on behalf of the "Biblioteca" of the Genoa-based socialist newspaper *Era Nuova*. The second and third edition, surely derived from Bettini's translation on the contrary, were brought out by the Florentine publisher Nerbini in 1901 and by the Milanese Editrice Operaia in 1910. Starting with 1914 the Società e/o Libreria Editrice Avanti then published numerous reprints of the *Manifesto*: two in 1914, two in 1918, including the addition of the 14 point of the Kienthal Conference and the manifesto of the Zimmerwald Conference, one in 1920, and two in 1922. Bettini's translation was used also by the newborn publishing house of the Communist Party of Italy. In 1920 and 1923 the Triestine communist organ *Il Lavoratore* edited two versions: first as a pamphlet, on behalf of the Editrice L'Internazionale, and then also in instalments in the newspaper itself. In 1924, this second version was used by the Neapolitan Edizioni Prometeo, and in 1926 it was finally published by the Milanese S.E.U.M..

The last translation of the *Manifesto* is the one by A. Labriola, who had publicly dealt with the *Manifesto* already in winter of 1890-1891, during the philosophy of history course held by him at the University of Rome. He wrote about this to Engels in February 1891: «At the university (...) I have been developing the *materialistic theory of history* for the past four months. The doctrines of *Il Capitale* are too abstruse for insufficiently

³⁹ *Lotta di Classe*, Milan, year I, September 17th - 18th 1892, No. 8.

⁴⁰ Pompeo Bettini (1862-1896) Socialist journalist and poet.

prepared youths; and so I began by reading and commenting the *Communist Manifesto*, a work that is unsurpassed for density of thought in simplicity of form»⁴¹. This activity gave Labriola the idea of a vaster work: «I am preparing a work that may not be displeasing to you»⁴², he wrote to Engels in August 1892; and in September he started he hoped «to conclude it by December»⁴³.

His forecast was way out; the work would be ready for publication only three years later. In March 1893 Labriola gave Engels the following explanation for this delay: «The real problem lies in the lack of previous national literary precedents to which to refer, even if they are flawed or even wrong, and in the lack of previous national conditions (...). How to fill in the gap of a hundred years of history? How to present in a rapid sketch facts, persons, theories etc. that are so many phases and so many moments neither experienced nor known by Italy? »⁴⁴. According to Labriola, the reasons for the delay of his work were to be found in this explanation, a sort of overview of the theoretical-practical delays of the Italian workers' movement. *In memoria del Manifesto dei Comunisti*, the first of the three *Saggi sulla concezione materialistica della Storia*, came out in the spring of the 1895, both in Paris in the columns of *Le Devenir social*, and in Milan on behalf of the editorial board of *Critica Sociale*. A second edition would be brought out by the Milanese publishing house in the autumn, but it was only with the third edition, edited by Ermanno Loescher & Co. in Rome in 1902, that the work would also be accompanied by Labriola's version of the *Manifesto*.

Despite being more accurate, the translation, based on the German edition of 1890, could not, however, oust that of «Bettini from the role of official translation until our post-world war II period»⁴⁵. If the publishing history of this translation is considered, this judgment seems confirmed: not even all the publishers of Communist Party of Italy would re-propose it. The only ones who would republish Labriola's translation would be the Communist Party's Libreria Editrice and *Lo Stato Operaio*, both of them in 1925: the former as a pamphlet, and the latter in the columns of the newspaper.

⁴¹ Letter from Labriola to Engels dated February 21th 1891, in Del Bo, *Marx e Engels. Corrispondenza con italiani*, 369. Antonio Labriola (1843-1904). Precursor of Marxism in Italy.

⁴² Letter dated August 3rd 1892, *ibidem*, 442.

⁴³ Letter dated September 2nd 1892, *ibidem*, 450.

⁴⁴ Letter dated March 12th 1893, *ibidem*, 475-476.

⁴⁵ Cortellazzo, *La diffusione del "Manifesto" in Italia alla fine dell'Ottocento e la traduzione di Labriola*, 104.

THE ROLE OF *CRITICA SOCIALE* AND LABRIOLA'S CRITICISM IN THE NINETIES

E. J. Hobsbawm, who does not believe there is any relation between the number of publications of Marxist texts and «the interest in Marxism among the members of the Socialist parties», (considered in any case «scant»⁴⁶), on comparing the increase in the number of Marx's and Engels' publications in Germany, France and Italy, concludes that, in all three countries, there were two peak periods in the publication of their writings: «approximately in the mid-1890s and the early years of the new century»⁴⁷ – to be more precise, «before 1900» in the case of Italy. This is the date by which almost «the entire corpus – as chosen by Engels (excluding the final volumes of *Il Capitale*) – and the writings of Marx, Engels and Lassalle, published by Ciccotti⁴⁸ from 1899 onwards»⁴⁹ had been printed. In both the essays quoted, Hobsbawm never taken these last writings into account. This is particularly strange because it is an omission that leads to a mistaken estimation. There is no doubt there was a notable increase in the translation and publications of Marxist texts during the 1890s, just as there is no doubt that first the constitution of the Socialist Party and then its consolidation, including that of its publishing and press structures, contributed to this end. However, the 1890s cannot be considered the peak of Marx's and Engels' publications in Italy. Besides, another overestimation is generally connected to this, i. e. the role played in this by the Milanese group of *Critica Sociale*. If it is obvious that, at the core of this publication drive, there was the group of Turati, who had been the main political catalyst of the whole process, it is not so obvious that the Milanese publishing house played an exclusive role in editing Marx-Engels' writings. A review of the organs and publishing houses involved in the matter confirms this.

Let us take the newspapers first of all. Among those that, besides *Critica Sociale*, published some of Marx's and Engels' writings there were no fewer than 25 newspapers during 1890s and 14 in the following decade, when the Milanese periodical no longer published anything by Marx or Engels. In the two decades in consideration the publishing houses were respectively,

⁴⁶ E. J. Hobsbawm, *La diffusione del marxismo (1890-1905)*, in *Studi Storici*, year XV, April-June 1974, No. 2, 257.

⁴⁷ Ibidem, 257.

⁴⁸ Ettore Ciccotti (1863-1939). Socialist and translator of Marx's works: he then became an interventionist and a Fascist.

⁴⁹ E. J. Hobsbawm, *La fortuna delle edizioni di Marx ad Engels*, in various authors, *Storia del marxismo*, Turin, Einaudi, 1978, vol. I, 361.

12 and 6. These are quite a few and, above all, they played a not secondary role with respect to the Milanese publishing house, in the publication of that corpus of Marx's and Engels' works we have spoken about. If we look at their production over time, we are bound to conclude that the real «leap forward in the quality of the Marx-Engels editions occurred from 1899 onwards», «And this time it was the most important attempt made until then to provide Socialism and Italian culture with most of the works by Marx and Engels available at that time»⁵⁰. It is the publisher Luigi Mongini who deserves the credit for this.

The part played by *Critica Sociale* in the spreading of Marx and Engels' thought is emblematic: first of all propulsive, then contradictorily censorious, and, finally, silent. In this evolution lasting just the few years from the gestation, foundation and first consolidation of the Italian Socialist Party up to Engels' death, it is as if there were the reflection of Turati's approach to Marxism and of his way of being "Marxist". The typical exponent of a generation strongly marked by the prevalent positivist culture of the period, even in 1920, on the occasion of the death of Roberto Ardigñ, one of the greatest teachers of this current of thought, Turati confirmed in an obituary written for *Critica Sociale* how it was precisely Ardigñ's writings that had left «their mark on our existence»⁵¹. However, it was precisely Turati that would become the main federative interpreter of those forces that would shortly give birth to the Italian Socialist Party. *Critica Sociale*, with this purpose in mind, became its periodical. Taken over from A. Ghisleri in January 1891, the original newspaper name of *Cuore e Critica* was changed. Between explanations Turati offered Ghisleri of how he would like to change the nature of the periodical and those offered to Labriola when he asked him to collaborate in the enterprise there is a certain discrepancy. «Of course - he said to the former - in my hands, the social element, which is already present in the newspaper, would be ever more strongly stressed, (...) but not in such a way as to distort it» by transforming it into «a real Socialist periodical»⁵². In the case of Labriola, instead, despite repeating the he had no intention of «making it lose that wide-ranging, eclectic character that is now one of this strengths», Turati stressed that the periodical had however to «become

⁵⁰ Favilli, *Storia del marxismo italiano*, 256-257.

⁵¹ Filippo Turati, *Uomini della politica e della cultura*, edited by Alessandro Schiavi, Bari, Laterza, 1949, 69.

⁵² Letter from F. Turati to A. Ghisleri dated October 29th 1890, in Maurizio Punzo (edited by), *I carteggi Turati-Ghisleri (1876-1926)*, Manduria, Lacaita, 2000, 715-716. Arcangelo Ghisleri (1885-1938). Democratic-republican freelance journalist.

more decidedly one of our organs, I mean of Italian scientific Socialism»⁵³. Apart from the different shades of meaning in the intentions explained to his two interlocutors, the salient feature that would characterize *Critica Sociale* over time would be much closer to the one proposed to Ghisleri than to the one promised to Labriola. The latter did not refuse his collaboration, but neither did he promise it or put it into practice: «If it were a war bulletin – Labriola wrote to Turati in January – or a party organ, I might feel myself obliged to promise my work and to keep my promise, but as it is a matter of free *discussion*, give me time to feel like discussing (...). You see the matter differently from me. You want to spread propaganda among the middle class, you want to make Socialism congenial to them: may god help you in this philanthropic enterprise. As for me, I believe the middle class are only fit to be hanged»⁵⁴. This was also the crucial period that would lead to the formation of the Socialist Party. This is certainly not the right place to express an opinion on the whole of Labriola's work or on the disagreement that set him against the entire leadership of the Italian Socialist Party and, significantly, against Turati. What is certain, argues E. Ragionieri, is that «This clash of opinions was not (...) between one philosophy and one policy, but between two policies, or between two philosophies»⁵⁵. Turati's, above all Turati's as editor-in-chief of *Critica Sociale* and popularizer of Marxism, would end up in «its vulgarization», «a vulgarization within the doctrine itself» and in its «yet more sterile and barbarized» use in the field of the analysis of contemporary society⁵⁶.

For the popularization and birth of an autochthonous Marxism in Italy in would be necessary to wait until 1895, the year in which the first of three essays written by Labriola on the materialistic interpretation of history were published, first of all in instalments in the columns of Parisian *Devenir Social* edited by Georges Sorel. The title of this essays is *In memoria del Manifesto dei Comunisti*. The second essay, *Del materialismo storico. Delucidazione preliminare*, came out the following year; while the third, *Discorrendo di socialismo e di filosofia*, was published in 1897.

⁵³ Letter from F. Turati to A. Labriola date December 8th 1890, in *Il carteggio di Antonio Labriola conservato nel Fondo Dal Pane*, (edited by) Stefano Miccolis, in *Archivio storico per le province napoletane*, CVIII-CIX (1990-1991), Naples, Societa Napoletana di Storia Patria, 1992, 631.

⁵⁴ Letter from A. Labriola to F. Turati dated January 18th 1891, in various authors, *Antonio Labriola. Epistolario 1861-1904*, vol. II, 319.

⁵⁵ Ragionieri, *Socialdemocrazia tedesca e socialisti italiani*, 336-337.

⁵⁶ Franco Andreucci, *Il marxismo collettivo. Socialismo, marxismo e circolazione delle idee dalla Seconda alla Terza Internazionale*, Milan, Franco Angeli, 1986, 88-89.

Benedetto Croce, at that time one of the Labriola's students, was the editor of the Italian edition. Croce, recalling this occasion in a essay of 1937 entitled *Come nacque e morì il marxismo teorico in Italia*, speaks, even if by then as a "philosopher of the spirit", of the publication of the first essay written by Labriola, who was no a «man of action», as of the date that marked the «birth of theoretical Marxism in Italy»⁵⁷. «With Labriola, Italian Socialism, which, after Pisacane, had remained almost devoid of theory, had a theoretician at last»⁵⁸.

SOCIALIST PUBLISHERS AND FEATURES OF SOCIALIST PROPAGANDA IN ITALY

Until the first years of the twentieth century there were not many examples of publishing by political parties. Germany was a particular case. Already at the time of the exile, during the period of the anti-socialist laws, German Social-Democracy had provided itself with a publishing house of its own, the "Volksbuchhandlung", which then became "German cooperative publishing" after it moved to London in 1888. It published the *Sozialdemokrat* and 34 titles in the "Sozialdemokratische Bibliothek" series until 1890. In this year, with the party's return to legality, the inheritance passed to Berlin-based "Buchhandlung Vorwärts". If we add to the activity of this publishing house that of the publisher J. H. W. Dietz (1.653.000 copies of books the former and 2.000.000 the latter in 1911-1912)⁵⁹, we can get an idea of the levels reached in this field by German Social-Democracy. Also the history of Austrian social-democratic publishing follows the German model. An emulous of Dietz in Vienna, Ignaz Brand, founded the "Wiener Volksbuchhandlung" in 1894. In 1908 the firm became the official property of Social-Democratic Party and published 297 titles until 1914. Apart from these examples and the Belgian one, where the Brussels-based "Englatine" was also a party publishing house, in the other countries the publishers involved in the publication of Marxist and Socialist texts were independent: "Swam Sonnenschein & Co." in Londra, "Giard et Brière" in Paris, and also "Charles H. Kerr & Co." in Chicago, one of the most important Socialist publishers in the world. The

⁵⁷ In Benedetto Croce, *Materialismo storico ed economia marxista*, Bari, Laterza, 1941, 265. Benedetto Croce (1866-1952). Philosopher and historian. Liberalist senator and minister.

⁵⁸ Roberto Michels, *Storia critica del movimento socialista italiano fino al 1911*, [Florence, Società An. Editrice "La Voce", 1926], Rome, Il Poligono, 1979, 119.

⁵⁹ Ernest Drahm, *Zur Entwicklung und Geschichte des sozialistischen Buchhandels und der Arbeitspresse*, in *Sozialer Fortschritt*, n. 472/76, Felix Dietrich, Gautzsch (Leipzig), 1913, 62-65.

publishing of Russian Social-Democracy deserves to be treated separately. Restricted throughout almost its history by conditions of illegality at home and by the continuous and recurrent struggles among its currents, it alternated and combined various forms of publishing, from the “Editions of the Russian Social-Democratic Working Men’s Party” of the end of the 1890s to the “Bonc-Bruévic and Lenin Editions” of 1904, up to the employment of “bourgeois” publishers for printing and work of a “legal” nature.

In Italy the Socialist Party would not have a publishing house of its own until the summer of 1911, when the “Società Editrice Avanti!” was founded in Milan. Hence, publishing remained the prerogative of individual publishing houses born of the main Socialist organs. Alongside these, other independent Socialist publishing houses were at work too: in Milan as in Florence, in Rome as in Palermo or Genoa. However, it was the publisher Luigi Mongini, whose activity we shall analyze later on, that came to play a leading role in the panorama of the “Socialist” publishers at the turn of the nineteenth century, rising virtually to the rank of “official” publisher of the Socialist Party itself. These were publishing houses that brought out a good few on Marx’s and Engels’ works even if, invariably and always, alongside and at the same time as authors and texts of the most varied kinds and types. This is emblematic because it was a feature of all these publishers, starting precisely with those like the “Uffici della Critica Sociale” whose main concern should have been to play the role of clear programmatic and strategic orientation. For these publishers there was no contradiction in proposing at one and the same time Marx and the anarchists, continuously republished, or, above all, Marx and the Socialist literature of the Tolstoj or De Amicis genre. However, even more than the publishers, it was precisely the leaders of the Italian Socialist Party that envisaged the propaganda of Socialism in this way. Apropos of this, their body of reference books on theory is significant. In a book consecrated to this purpose, *L’arte della propaganda socialista*, O. Morgari thus suggests the necessary reading matter for the formation of a good propagandist: «first of all, any summary of the theories of Darwin and Spencer, which will show the student the direction in which modern scientific thought is moving.; Marx will complete the formidable triad with his world-famous and indispensable *Il Capitale*, the gospel of contemporary Socialists. In Ferri’s recent volume *Socialismo e scienza positiva*, the student will see the concord among the three colossi, who round each other off. He will find a complete view of the past, present and a little of the future of our movement in Benedetto Malon’s *Socialismo integrale* (...). He should not

forget *La quintessenza del socialismo* by Schafferl (...). Let him also read Bellamy's *L'anno 2000* (...); the moral side of Socialism is admirable presented there»⁶⁰. In this hotchpotch of titles, authors, lines and schools of thought so different as regard their orientations and qualities, meant, let us remember it, mainly for those that had to educate, and not for their students, is condensed the average kind of "Marxism" absorbed and produced by Italian Socialism. Apropos of this, commented Michels: in his «minor writings, and sometimes also in his major ones, Marx's critical spirit was forced, if I may be allowed to use this expression, to submit to many unnatural act of intercourse with an infinity of other totally disparate systems, often poles apart from his method and results». «It followed that Marx' theories were continually falsified and that a hybrid, indigestible eclecticism was the result»⁶¹.

As the concept of theory as a tool for action was alien to their mentality, for a long time the leaders of Italian Socialism debased propaganda to a mere tool of electoral proselytism. To this end, making a distinction between "cultured" and "mass-appeal" propaganda, they placed, in the latter case, on geniality and "preaching". The à la Prampolini "evangelical" propaganda was the highest incarnation of this approach: thousands of copies of "penny-a-piece pamphlets" were circulated and continuously reprinted, as in the case of *Come avverrà il Socialismo* by C. Prampolini⁶² and of *Bertoldo contadino* by L. Bissolati. When Turati explained what must be understood by Socialist propaganda, it was precisely these two pamphlets that he quoted as being among the «best»⁶³ example of the mass-appeal approach. Curiously, because he was thinking of these two works in particular, when he motivated the need to distinguish between "cultured" and "mass-appeal" propaganda, he stated that the latter must be distinguished by "a more meticulous" doctrinal "rigour", while the former, for men and women of learning capable of discernment, can and must be of a non-confessional nature. This is a theme that would frequently crop up again in the Socialist Party's debate and internal controversies. However, they would always stem from specific tactical needs and not from a serious reflection on the role theory should play in the strategy and tactics of a party that claimed to be revolutionary.

⁶⁰ Oddino Morgari, *L'arte della propaganda socialista*, Milan, Editrice Lotta di Classe, 1896, 14-15. Oddino Morgari (1865-1944). Reformist Socialist and a leading exponent of the PSI.

⁶¹ Michels, *Storia critica del movimento socialista italiano fino al 1911*, 136.

⁶² Camillo Prampolini (1857-1930). Reformist Socialist and one of the founder of the PSI.

⁶³ Filippo Turati, *Il legato Edoardo Mattia per la propaganda socialista*, in *Critica Sociale*, year VI, January 1st 1896, No. 1, 7.

LORIA, A CRITIC OF MARX AND THE ATTEMPTED EDITIONS OF THE OTHER BOOKS OF *IL CAPITALE*

Stigmatizing the nature of certain Italian intellectual circles, A. Gramsci, in his *Quaderni del carcere*, uses the term *Lorianism* to define these authors. However, if Loria «is not an individual teratological case», but rather «the most polished and accomplished example of the «positivist intellectuals»⁶⁴ of his time, then who was this man and what had he done to deserve such renown? A professor of political economy in Siena, Padua and then for thirty years in Turin, he had graduated in law in Bologna in 1877 together with his friend and contemporary Filippo Turati. A master of flattery, he continuously combined it with criticism of the interlocutor he wished to outdo. Engels, refractory to and irritated by this style, but submerged in it by Loria, until the very end, compared «our Sgaranelle» to «Balaam, who came to curse but whose lips bubbled forth “words of blessing and love” »⁶⁵. However, Loria’s success in Italy stemmed precisely from this way of behaving: «singularly beloved by the Socialist Party, which (...) considered him almost the Italian theoretician of Socialism» and «at the same time, the author on whom the “gran premio reale” had been conferred by the Accademia dei Lincei». The secret of this «twofold contrasting success» argued Croce, pressed by Labriola, lasted until it was revealed by Engels in his *Foreword* to the third volume of *Il Capitale*: «Aby concealing it, Loria has plagiarized Marx’s fundamental socio-economic ideas in such a way that it sometimes seems a correction, and sometimes a confutation». If this shame has lasted fifteen years, Croce concluded, it is due, however, to two factors that «leveled the ground for this well-played game»: «the paucity of knowledge of Marx, usual among our official economists, and the doctrinal confusion in which the Socialism movement (which is at the very beginning in Italy) is floundering»⁶⁶. The work that slandered Marx, in the form of «bragging»⁶⁷, dates back to the first years of Loria’s literary career. In his *Karl Marx*, published in 1883 on the occasion of Marx’s death, Loria pinpointed in Marx’s “widely-known sophism”, i. e.

⁶⁴ Antonio Gramsci, *Gli intellettuali e l’organizzazione della cultura*, Turin, Einaudi, 1949, 179. Antonio Gramsci (1891-1937). Leader and one of the founders of the Italian Communist Party in 1921.

⁶⁵ F. Engels, *Considerazioni supplementari*, in Karl Marx, *Il Capitale. Critica dell’economia politica. Terzo volume*, Rome, Editori Riuniti, 1993, 33.

⁶⁶ Benedetto Croce, “(September 1896), in *Le Devenir social*, year II, Novembre 1896 and in Italian, Naples, Giannini, 1897; here in Croce, *Materialismo storico ed economia marxista*, 21 and 22.

⁶⁷ “Braggart” is one of the many disparaging terms used by Engels to define Loria, see Engel’s letter to Karl Kautsky, datet March 17th 1891, in “MEO”, vol. II, 57.

Marx's awareness of the erroneousess of his theory of value, what then always be Loria's basic thesis. Engels replied with a very harsh letter, which he also had published in the columns of the organ of German Social-Democracy, the *Sozialdemokrat*, and which he would then also include in 1894 *Foreword* to the third volume of *Capital*: to the «soul of a dwarf» that confuses profit with surplus value, that speaks of Marx's «bad faith», while «if there were *bad faith*» it was wholly «on your part»⁶⁸. Loria's position with regard to Marxism and Engels' with regard to him was clear and public from the early 1880s. Nevertheless, still various years later when *Cuore e Critica* was about to change into *Critica Sociale*, it was Loria that Turati sought as the periodical's most eminent collaborator. In his letter to his «very dear friend», «armored scientifically much more than we poor donkeys», Turati explained his plan in this way: «I think you would feel comfortable – indeed, very comfortable – among the *regular* forces of *Critica Sociale*, and that you would be one of those that *fit in best*». «Why then – concludes Turati – should Achille Loria not join us? Is he not the most Socialist, the most Marxist, in a certain sense (rising above certain minute distinctions that count a lot for the scientist and little for the public) of Italian economists? »⁶⁹. Turati, who was not aware of the contradiction as he dislikes controversies about theory and as he too was “Marxist in a certain sense”, spoke to Engels in person and still in 1891 of «his friend» Loria as «one of the rare figures of worth holding a professorship in political economy in an Italian university»⁷⁰. Just a few years later Engels would settle the matter once and for all. In April 1894 he informed Turati of the forthcoming publication of the third volume of *Il Capitale*, to the «great pleasure» of the «charlatan»⁷¹ Loria. Almost as though anticipating the book, from July onwards a lively debate broke out in the columns of *Critica Sociale* over the interpretation of the theory of value. Among the critics and supporters of Loria the discussion flared up for several months. Just as this discussion was starting, on July 11th and 18th the *Neue Zeit*

⁶⁸ Letter from Engels to Loria dated May 20th 1883 (see Del Bo, *Marx e Engels. Corrispondenze con italiani*, 296, had already been included by the former in the article *Zum Tode van Karl-Marx*, published in *Der Sozialdemokrat*, May 17th 1883, No. 21 (see *Marx-Engels Werke*, band XIX, seiten 343-347) and in the Hungarian newspaper *Arbeiter-Wochen-Chronik*, June 3rd 1883, No. 22.

⁶⁹ Letter from F. Turati to A. Loria, dated December 26th 1890 is to be found in the appendix, *Lettere di Filippo Turati ad Achille Loria (1882-1895)*, in Paolo Favilli, *Il socialismo italiano e la teoria economica di Marx (1897-1902)*, Naples, Bibliopolis, 1980, 181-182.

⁷⁰ Letter from Turati to Engels dated February 23rd 1891, in Del Bo, *Marx e Engels. Corrispondenze con italiani*, 371.

⁷¹ Letter from Engels to Turati dated April 12th 1894, *ibidem*, 531.

published two chapters of the third volume of *Il Capitale*. Immediately translated by Martignetti, they were sent to Turati who, however, did not publish them. Engels' *Prefazione* met with the same fate. After the proofs had been passed on October 4th, Engels sent it to Turati through Anna Kuliscioff at the beginning of December. Within the same month Turati also received its translation, always by Martignetti, but did not publish it this time either. Hence, Engels' *Prefazione* came out only in January-February 1895, published, thanks to Labriola's intervention, in the «ultra-bourgeois»⁷² Neapolitan periodical *La Rassegna*. Loria's response was immediate and it was he himself, in fact, that put an end to the long polemic that had begun the previous July in the columns of *Critica Sociale*, with the writing *Due parole di anticritica*, published in March 1895. By allowing Loria to end the debate, and in not keeping his promise of a final recapitulation, Turati thus revealed all his limitations: not only theoretical on the themes in question, but also political, practically placing Italian Socialism's most important periodical under the influence of bourgeois economic theories.

Moreover, by then Loria's theories were being openly defended also by other eminent exponents of Italian Socialism. Only Labriola would answer firmly and publicly in the columns of a German Socialist newspaper: «All of this corresponds to the situation of the Italian proletariat, which had not yet reached the point where the doctrine of the communist manifesto becomes self-affirming. This immaturity may also excuse the predilection the Italian Socialist press, and above all *Critica Sociale*, has shown till now for the writings and doctrines of professor Loria, the notorious annihilator of Marx. And this same immaturity may also explain how the press itself has not yet said one word about the tongue-lashing Engels gave to Mr. Loria in his foreword to the third volume of *Il Capitale*. And it is already a long time since that foreword has been available in Italian»⁷³. Turati's reply to Labriola's article revealed his irritation. However, by attempting to justify why he had not wanted to publish Engels' anti-Loria, Turati ended up bearing out those theses that censured his opportunistic behavior. In the end, it lay with Engels to say the last word, even if it was posthumously.

⁷² So called by Labriola in his letter to Victor Adler dated March 5th 1895, in various authors, *Antonio Labriola. Epistolario 1861-1904*, 568.

⁷³ xyo (pseud of Antonio Labriola), [*La situazione del partito socialista italiano*], in *Leipziger Volkszeitung*, Leipzig, year II, May 7th 1895, No. 104, in *Quattordici articoli sconosciuti di Antonio Labriola*, appendix to Ragionieri, *Socialdemocrazia tedesca e socialisti italiani. L'influenza della socialdemocrazia tedesca sulla formazione del Partito Socialista Italiano. 1875/1895*, 445.

His *Complementi ed aggiunte al III libro del Capitale*, published in September by the *Neue Zeit* and once again immediately translated by Martignetti, were, on this occasion, published – at long last – in *Critica Sociale* too.

After so many polemics and Turati's promises that he would read Marx's works before resuming them, it would have been logical to expect publishing initiatives leading to the translation and publication of Marx's work. However, this was not the case. Hence, in order to read the second and third volume of *Il Capitale* it would be necessary to wait until after the Second World War. Actually, during the course of 1908-1909, one attempt – the most serious one in this regard – was made. Its artificer was the Rome-based publisher Luigi Mongini. Committed for years to the ambitious project of publishing *all* the works of Marx, Engels and Lassalle in instalments, in 1908 he embarked on the publication of the second book of *Il Capitale* and then, the following year, on that of the first part of the third. It was Ettore Ciccotti, the editor of all of Mongini's publication, that translated it. This fact, already mentioned by us in another book⁷⁴, and previously never observed, is of the greatest importance. At that time, Marx's *Il Capitale*, in the entirety of all of its three volumes, existed only in German, Russian, French and, precisely in 1909, in English too. Mongini's attempt was made in the same years as the one undertaken by the American Socialist publisher C. H. Kerr. Mongini's death broke off this enterprise however. Ciccotti, who had shared in it as editor and translator, did not carry on with the work. The Socialist Party could have undertaken it, but did not. It simply promised to do so. The new translation of the first volume, edited by Ettore Marchioli, actually came out the following year. On the contrary, the translation of the second and third volume would never be done – or rather, apart from the first instalment of the second volume, published in 1908, just another three instalments would come out in 1910 and 1913, and then nothing more. The first part of the third volume, instead, did not go beyond the first and only instalment published in 1909. Apart from this, a few years later another attempt was made to bring out an edition, this time regarding the second part of the third volume. However, this work too, translated by E. Leone⁷⁵, did not go beyond the first five

⁷⁴ Emilio Gianni, *L'editore Luigi Mongini e la diffusione del marxismo in Italia (Catalogo storico 1899-1911)*, Milan, Pantarei, 2001.

⁷⁵ Enrico Leone (1875-1940). Revolutionary syndicalist, then Socialist, and finally a supporter of the communist International.

instalments, all published in the course of 1913. This review of the editions begun, but never concluded, of Marx's fundamental work would not be complete if we did not also take into consideration the attempts made to publish the fourth volume of *Il Capitale*. The *Theorien über den Mehrwert*, brought out between 1905 and 1910 in Stuttgart on behalf of the publisher Dietz and edited by Kautsky, was immediately considered for publication in Italy. It was the Roman revolutionary syndicalist organ *Il divenire sociale*, that saw to it, publishing some parts between August and December 1906 and between December 1907 and May 1908.

THE "CRISIS" OF MARXISM AND THE ROLE OF MONGINI AT THE BEGINNING OF THE TWENTIETH CENTURY

The debate on revisionism, the so-called "Bernstein debate" that flared up at the start of the century, not only in Germany, where it originated, but also within the main European Socialist parties, did not have much resonance in Italy. There were reasons for this. One was the marginality of Italian Socialism in the field of theory and, hence, a certain extraneousness to the debates on doctrine that animated international Socialism. Then there was certainly the fact that Bernstein's ideas, seen by him as already in act within German Social-Democracy, even though officially banned, were, instead, the evidence and recognized practice of the Italian Socialists. Hence, instead of being amazed, they were, on the contrary, «amazed that the German were amazed at this»⁷⁶. Singularly, they saw their indifference to this debate almost as grounds for superiority. G. Lerda, in the foreword of his book of 1902, gave the following reason: «in my opinion, there is no crisis in Italy, simply because the Italian Socialists, save for a few exceptions, have never sworn on Marx's book or books as the Mazzinians did on Mazzini's. Italian Socialism has certainly been inspired by the mighty thought of the great German, and has accepted some of its postulates; but broad-minded and less dogmatic nature of our national spirit and our repugnance for too subtle and one-sided analyses or our tendency to make more rapid syntheses embracing a greater complexity of phenomena mean that, in Italy, Marx's work remained a patrimony for scientists to study, did not have such a great influence as many believe on the constitution of the patrimony of our Socialist thought (...). To put it simply, this means that Socialism is not wholly contained within the sphere of Marx's theories, and that, to be a Socialist, it is not ad

⁷⁶ Michels, *Storia del marxismo in Italia*, 116.

absolute necessity to be a Marxist»⁷⁷. Lack of principles: this is the true national spirit we need to recall in justification of such theses – just as disarming in their exposition as they are contradictory and incoherent in their content. O. Morgari, more outspoken in his admissions, clearly expressed his thought in Socialist Party Congress in 1906 in these works: «We declare that no one is a Marxist, that the Italian Socialist Party has never been Marxist, because, though accepting from Karl Marx the basic criterion of class struggle, it has always rejected, de facto, the rest of his pessimistic doctrine (...), which prophesies (...) catastrophe»⁷⁸. Though he was referring to a doctrine he had not really grasped, when he refused something Morgani showed he knew what to reject: not the theory of class struggle, which, though, is not even Marx's, and this is his, the theory of class struggle resulting in the dictatorship of proletariat. It is in his refusal of this theory, the basic principle of Marxism, showed he was a “Socialist” and, quite rightly, that he was speaking in the name of the entire Italian Socialist movement.

Turati virtually kept out of this debate. With the dawn of the new century and the reformist prospects that were opening up with the advent of Giolittism, the marginalization of theoretical questions became a fact for him. Some years later Turati was even more explicit: «the truth is that all our propaganda is permeated by more or less Bersteinian revisionism: and, if we remain Marxists after a fashion, it is rather in the broad outline, in the general spirit of the doctrine, in the concept and practice of class struggle and economic materialism; not at all in the special theories on which experience and scientific progress have cast doubt, which are not needed by us at all and which are never evoked – and this has been so far quite sometimes now – in our propaganda and in our action. (...). The collection of *Critica* itself – and part of its “Biblioteca di propaganda” – are a mine of “revisionism” of Marxist doctrines»⁷⁹. How it is possible to vindicate the “spirit” of Marxism by proposing at the same time a revisionist propaganda, is something difficult to explain; or extremely ease, in the case of “Marxists after a fashion”.

⁷⁷ Giovanni Lerda, *Il socialismo e la sua tattica*, Genoa, Libreria Moderna, 1902, 9-10. Giovanni Lerda (1853-1927). Publisher and Socialist leader who was in favour of intervening in World War I.

⁷⁸ *Atti della Direzione del Partito Socialista Italiano. Resoconto stenografico del IX congresso nazionale (Roma, 7, 8, 9, 10 Ottobre 1906)*, Rome, Luigi Mongini Editore, 1907, 270.

⁷⁹ *La Critica* [F. Turati] , [note on the article by] Angelo Crespi, *Intorno alla crisi attuale del Partito Socialista Italiano (Pensieri di un amante eretico)*, in *Critica Sociale*, year XVI, October 1st 1906, No. 19, 294.

If, during 1890s, the international Marxist school could number among its ranks also an Italian exponent in the person of Labriola, the Giolittian era, instead, was a «period of stagnation and decay for Marxist thought»⁸⁰. However, it was during this phase that most of the translations and editions of Marx's and Engels' books were published in Italy. Let us say immediately that this is only apparently contradictory, and that the explanation was already to be found in the observation made by Labriola in 1897, when in his *Discorrendo di socialismo e filosofia* (which we have already mentioned), he reflected on the need for a party publishing house. Only in the presence of a Marxist party and of a consequently Marxist publishing house could a Marxist school develop also in the first decade of the twentieth century. Instead, in the reality of a universe of Socialist publishers, most of whom independent of the party, the writings of Marx and Engels that they published did not leave much of a mark. Their intention and outlook consisted merely in spreading "ideas", and not in making these a tool for struggle. The need for this qualitative leap was never understood. Failing to keep this appointment with theory, since "without revolutionary theory there is no revolutionary movement", the party ended up a prisoner, trapped between "reformism" and "maximalism".

Actually, with the new century, the Socialist publishers and newspapers involved in the publication of Marx's and Engels' texts diminished. If they were 12 and 26 respectively during the 1890s, in the first decade of the new century, they dropped to 6 and 14. It was the position held by *Critica Sociale* that had the greatest influence. Nothing more by Marx and Engels would appear in its columns, while, as a publishing house, it would bring out only Engels' *L'origine della famiglia* in 1901. Nevertheless, in comparison with the 30 editions of the 1890s, Marx's and Engels' writings totaled 39. This figure, which refers only to books and pamphlets, can be explained mainly through the work of a single publisher: Luigi Mongini. Operating in Rome since 1899, just with that year's production he accounted for almost a quarter of all the editions of Marx's and Engels' writings published throughout the 1890s. In the first decade of the twentieth century he would, instead, account for almost three quarters.

Inexplicably, very little was known about Mongini until our time. A work devoted to him⁸¹ now allows us to focus on his role with greater precision.

⁸⁰ Santarelli, *La revisione del marxismo in Italia*, 22.

⁸¹ Gianni, *L'editore Luigi Mongini e la diffusione del marxismo in Italia (Catalogo storico 1899-1911)*.

Coming from a well-off family in the province of Alessandria, he went through most of the same stages that characterized all the youths of his generation who, like him, would then convert to Socialism. Publishing was his passion and in 1899, in Rome, where he had settle, could at last realize his dream. After *Il diciotto brumaio di Luigi Bonaparte*, published in 1896, in 1899 his most ambitious project took shape: that of publishing *all* the works written by Marx, Engels and Lassalle. Thus the Mongini that made his debut in publishing was different from the other Socialist-oriented publishers of those years. If the latter published everything, from socio-political essays to Socialist novels, but above all pamphlets of simple popular propaganda, the former devoted himself almost exclusively to this project until almost 1902. By that time, his activity had expanded and he had become the party's almost official publisher, so he too started to publish every kind of work. Nevertheless, throughout the whole of his activity as a publisher he devoted himself to the diffusion of Marx's and Engels' works, also embarking upon the publication of the second and third volumes of *Il Capitale* shortly before he died. His death interrupted this undertaking, abandoned also by Ciccotti, editor for almost a decade of the entire project. Although the Mongini-Ciccotti edition of Marx's and Engels' writings was not at all «systematic», nevertheless it remained «the only extensive and “political” proposal for the editions of Marx officially put forward by the Left up to the twenties - which is tantamount to saying»: «until the years after the Second War World»⁸².

THE SOCIALIST AND COMMUNIST PUBLISHING HOUSES BETWEEN THE WAR AND POST-WAR PERIOD

After Mongini's death, the activity of his publishing house still continued for a few years. Then, in 1911, his legacy finally merged with the newly created Società Editrice Avanti. With this initiative the Italian Socialist Party now had its own real publishing house. When it first opened, the publishing house expressed its intention to bring the publication of Marx's, Engels' and Lassalle's works to completion. However, little was done to realize this intention. Between 1910 and 1911 Marx's *Il signor Vogt* was published, while Engels' *Anti-Dühring* came out between 1911 and 1914: then nothing else. We have already seen the fate of the unabridged edition of *Il Capitale*. In 1914-1916 the Socialist publishing house would restrict itself to binding these instalments in volumes and,

⁸² Bravo, *Marx ed Engels in Italia*, 79.

adding the *Manifesto* and the first book of *Il Capitale* to them, would publish this material as *Opere di Marx-Engels-Lassalle* in eight volumes, which would then be reprinted in 1921-1922. Against the backdrop of both these editions, and until 1925, most of these writings were also reprinted individually in pamphlet-form. Apart from a possible publishing competition with the new communist publishing houses on the part of the “maximalist” Socialist Party in the twenties, a political assessment of these publishing operations is hard to find.

Typical of these years, before and after the Great War, is not the translation of writings still unpublished in Italian, but the re-proposal of what had already been translated and published in the previous years. This was the prerogative not only of the Socialist publishing house but also of the other publishing houses, including the communist ones. The divulgation of anything new was not due to the publishing houses but to the newspapers. Of the 40 newspapers that published Marx’ and Engels’ writings from 1910 to 1926, several, above all the communist ones, but not only they, published something new. Their correspondence, for example, published to coincide with its first editions in the original language in Germany, appeared in these newspapers before the war and immediately after the foundation of the Communist Party of Italy, thanks to its organs.

After the counterblows sustained during the war, the Società Editrice Avanti took off again, launching new series and publishing new titles which also followed the polemics between the party’s maximalist leadership and the constituent communist fraction. The controversy regarded the lack of publications referring to the Third International and the Russian Revolution, while «pamphlets of no importance or writings to spread concepts and opinions from the Second International [kept on] being published»⁸³. As a consequence of this, Lenin’s *Stato e rivoluzione*, alongside Kautsky’s *La dittatura proletaria* however, would inaugurate the new series “Problemi della rivoluzione”, which would then be followed by those on the “Documenti della rivoluzione” and on the “Atti della rivoluzione”.

With the scission of 1921 and the birth of the Communist Party of Italy, the Libreria Editrice Comunista was founded in Rome in summer. Urged on by the events and by pressing political and organizational requirements, its activity was characterized by the application of the congresses’ provisions, aimed at guaranteeing «the translation of the most important writings of foreign communists and the acts of the International,

⁸³ [A. Gramsci], *Per un rinnovamento del Partito Socialista*, in *L’Ordine Nuovo*, year II, May 8th 1920, N° 1.

on the one hand, and, on the other, the publication of Italian writings, both as studies and as propagandistic pamphlets»⁸⁴. Consequently of Marx and Engels' work only the *Manifesto* was published. The problem of the divulgation of Marxism and hence of spreading its fundamentals texts, plus the need to make both of these the theoretical foundation of the new party's cadres and militants, was strongly felt. The failure experienced on this point during the years of Socialist militancy still smarted and acted as a warning. Gramsci thus summed it up in 1925: «In Italy, Marxism (except for Antonio Labriola) has been studied more by bourgeois intellectuals in order to distort it and turn it to the ends of bourgeois politics, than by revolutionaries. We have therefore seen the most diverse factions cohabiting peacefully in the Socialist Party, we have seen the most contradictory concepts becoming the Party's official opinions. Never did the Party's leaders imagine that, in order to fight bourgeois ideology, i.e. to free the masses from the influence of capitalism, it would first be necessary to spread the Marxist doctrine within the Party itself and that it would be necessary to defend it from every adulteration. At least this tradition has not been interrupted systematically, and is still strongly active. It is said, however, the Marxism has known a great success in Italy and, in a certain case, this is true»; in the sense «that it acted as a parsley in all the indigestible sauces that the most impudent opportunistic writers have wished to put on the market. (...) In order to fight the confusion that has been growing because of this situation, the Party needs to step up and systematize its activity in the ideological field, to make the knowledge of the Marxist-Leninist doctrine – at least in its more general terms – a duty of its militants»⁸⁵. To this end, the Communist Party of Italy lavished quite a bit of energy; actually, a great deal, if the climate on which it found itself operating after the advent of Fascism is borne in mind. Alongside the main communist publishing house there were also other communist publishing houses at work, for instance the Milan-based S.E.U.M. and the Neapolitan Edizioni Prometeo. However, the Italian workers' movement could not do more than this and, as everyone knows, shortly afterwards it was also battered by the blows of the Stalinist counter-revolution.

⁸⁴ *Secondo congresso nazionale* (Roma, 20-24 marzo 1922). *Relazione del Comitato centrale ed allegati*, in *Il primo anno di vita del Partito Comunista d'Italia*, Milan, Edizioni del Gallo, 1966, 289.

⁸⁵ A. Gramsci, *Necessita di una preparazione ideologica di massa*, in *Stato operaio*, March-April 1931. The article written in May 1925, is now included in Antonio Gramsci, *Scritti politici*, (edited by) Paolo Spriano, Rome, Editori Riuniti, 1967, 600-602.

«Socialism has not transplanted Marx to Italy; instead it has often corrupted itself through parliamentaristic and bureaucratic practices»⁸⁶, observed Piero Gobetti in 1923. There is some truth in these words. If “Socialism”, or the many interpretations if it that coexist in Italy between nineteenth and twentieth centuries, did not entrench Marx either in the Socialist movement, or, even less, in the Italian working class – this was not, however, in their intention –, Stalinism, on the contrary, would always spare no efforts to inculcate its rank and file and the working class with its own distorted version of Marx’s thought.

An analysis of the divulgation of Marxism, even just from the purely quantitative aspect of the diffusion of its writings, that disregard this conclusion would be misleading. This is because the problem is not so much quantitative as qualitative and consists in demonstrating that birth of an endogenous theoretical, strategic and political Marxist thought, and in determining the position this thought hold in the reality of the workers’ movement and in the history of each country. And also because a work that limited itself to the «number of quotations from the works of Marx and Engels», or even to the «editions» of their writings, would be simply «a labour of Sisyphus»⁸⁷.

PARSONS, STEVE

The Swedish General Election

Contrary to the prediction of many election pundits (although opinion polls for a year had shown that any election would be a close-run thing) the Swedish General Election on September 17th 2006 did not result in the re-election of the Swedish Social Democratic government – spelling an end to 12 years of uninterrupted power. An alliance of four right-wing parties won a narrow majority of 48% to the left bloc’s 46.2% of the votes cast and 178

⁸⁶ P. Gobetti, *La nostra cultura politica*, in *La rivoluzione liberale*, year II, March 8th and 15th 1923, Nos. 5 and 6, now in Piero Gobetti, *Scritti politici*, (edited by) Paolo Spriano, Turin, Einaudi, 1979, 187-188.

⁸⁷ Hans-Josef Steinberg, *Il partito e la formazione dell’ortodossia marxista*, in various authors, *Storia del marxismo*, second volume, *Il marxismo nell’eta della Seconda Internazionale*, Turin, Einaudi, 1979, 187-188.

seats out of the 349 seat Riksdag (parliament), which has meant that for the first time in 30 years Sweden will have a majority right-wing government.

The Social Democratic Party's (Socialdemokratiska Arbetarpartiet) vote fell from 39.2% in the previous election in 2002 to 35.2% and although they remain the largest party, it is their worst result since 1914; which underlines the fact of the overall dominance they have exercised in modern Swedish politics holding power for 65 years out of the last 74 years. In addition the Social Democrats lost control of the Stockholm municipality. Another record was set with the greatest electoral progress over two elections scored by a political party, the leading right-wing party, the Moderates/Conservative Party (Moderata Samlingspartiet) which increased the percentage of its votes by a whopping 10.7%, bringing them up to 26.1% (its best result since 1928). This makes it the second largest party in the parliament and its leader, Fredrik Reinfeldt, the new prime minister of the right-wing coalition. The other three junior parties in the coalition are: the Liberal People's Party (Folkepartiet liberalerna), the Christian Democrats (Kristdemokraterna) and the Centre Party (Centerpartiet). Only the Centre party increased its representation, both the other parties, in particular the Liberal People's Party, losing votes presumably to their right-wing 'ally' the Moderates.

Parties to the left of the Social Democrats also had a disastrous performance which excludes any doubt that the overall election result represents a significant move to the right in Sweden. The Left Party (Vänsterpartiet) which, together with the Greens (Miljöpartiet), provided the necessary parliamentary support for the Social Democratic government, saw their vote drop markedly from 8.4% to 5.8%. It was only 10 years ago, in 1998, that they won their highest ever vote, 12%. The Greens made a very minor advance of 0.6%, with relatively good results in Stockholm, Gothenburg and other university towns, to bring their overall vote up to 5.4%. A sample survey of the electorate as a whole found that 41% described themselves as on the right of the political spectrum while only 37% thought of themselves as left-wing voters in striking contrast with a corresponding survey from the 2002 election where 44% identified with the left and 34% the right.

So what is the explanation for the right's electoral victory? The sitting Prime Minister Göran Persson who had led the minority Social Democratic administration for 10 years campaigned on what he claimed was his record in maintaining social stability and economic success. Official figures give economic growth as running at 4%-5% (growth in BNP per annum), among

the highest in Europe, low inflation and a state budget deficit described as the envy of most governments in Europe ('A right-wing resurgence: The end of the Swedish dream?' Independent 20/2/2007). Persson, whose nickname roughly translates as "he who decides", gave all the appearance of being in no doubt that his re-election was a virtual certainty, and this very arrogance, combined with an a-political desire by some of the electorate for a change for the sake of something new, undoubtedly lost votes for the Social Democrats.

There has also been a whole number of corruption scandals surrounding the prime minister who has utilised the interconnections between the Social Democratic Party, the trade union and state bureaucracy to place friends and members of his family into various well-paid jobs. For example, Persson's wife, Anitra Steen was appointed in 2005 the head of the Systembogalet, the Swedish state alcohol retailing monopoly which has itself been mired in sleaze involving the bribery of shop managers and senior staff by some of the major suppliers. Mention can also be made, in passing, of Anitra Steen's membership of the board of Scandinavian Airlines, which is jointly owned by the Scandinavian governments, something has also been questioned by many - can it be right that the wife of one of the heads of a Scandinavian government should have such a position? A palatial residence worthy of a Hollywood star under construction for the Persson couple by Bliven Lake in Södermanland was shown to be in violation of the laws pertaining to worker safety. The building firm in question is owned by Persson's brother and there are signs that attempts were made to cover tracks and delay prosecution. Of course these matters are merely the 'tip of the iceberg' and a study of the candidates standing at the election indicates that those standing for the Social Democrats were the wealthiest of all the party candidates ('Sweden: Right-wing coalition takes power', World Socialist Web Site 20/9/07).

However, of more significance as a root cause of the shift to the right has been the fact that over the last decade the Social Democrats themselves have been pursuing a neo-liberal socio-economic agenda. The hope of some that after the 2002 electoral victory Persson would change course and replace neo-liberalism with a return to traditional Social Democratic politics and preservation of the Swedish welfare state together with a more independent foreign policy (in the spirit of Olaf Palme) has proven misplaced. A move in a progressive direction in 2003 which saw one of the largest strikes ever in the public sector, massive anti-war demonstrations and the rejection in a referendum of a decision by Sweden to join the

European Monetary Union (EMU) was dissipated followed by the demoralisation of trade union and left-wing activists. The Left Party (Vänsterpartiet) could not provide any lead as it was too concerned with providing the necessary parliamentary support to maintain the minority Social Democratic government in office. They were also weakened by an internal split of feminists, led by the Left Party's former leader Gudrun Schyman, who formed their own party the Feminist Initiative (Feministiskt Initiativ) – they gained 0.7% of the vote in the election. The programme of wholesale privatisations and deregulations of state utilities in order to create a 'more business friendly climate' was continued. Over the years the national telephone company has been privatized as has public transport, and pensions, banking, energy, postal services, as well as the health sector have all been opened up more to market forces and control by private (international) capital. Sven Nelander, a researcher at the Swedish TUC (LO) has calculated that the reduction of income inequality that took place between 1967 and 1981 has been reversed. According to Nelander's figures alone in the 1990's differences in income level grew by 22% and workers' wages have increasingly fallen behind relative to other social groups ('Sverige gör', Klassekampen 12/10/2006). Although during the election campaign Persson claimed that unemployment in 2006 was 5% various bureaucratic manipulations masked the real figure and the true level for those between 18-24 years and immigrants is anything between 15-18%.

The outcome of the election was also due to a change of tactics by what is now by far the major right-wing party, the Moderates. Learning from their disastrous performance in the 2002 general election, where a rabid liberalist proposal to cut taxation by an enormous amount coupled with anti-immigrant propaganda lost them over 7% of the votes (22.9% in 1998 to 15.3% in 2002), a new young telegenic leader took 'a leaf out of Tony Blair's book'. He relaunched the party as the 'New Moderates', downplayed the advocacy of neo-liberal policies and attacked Persson over the issue of unemployment, claiming that he wanted to 'improve incentives to work' and was not out to dismantle the Swedish welfare state, merely 'refine it'. On the Moderate party's web site readers were greeted by the headline "Welcome to Sweden's new workers' party" – a party concerned with defending jobs and welfare – a strategy that obviously paid dividends in a massive increase in votes, including working class votes (they won greater working class electoral support than the Left Party). For many Persson's attempt during the campaign to suddenly counter-pose himself as a defender of the welfare state in contrast to the Moderates and the right-wing alliance of parties lacked credibility.

Another worrying development of the election was the increase in support scored by the Sweden Democrats (Sverigedemokraterna), a far right racist party, which achieved just under 3% of the vote nationally but in South Sweden managed to take 10% (they have more than 200 seats in local government). This time they just missed out on gaining parliamentary representation but the votes received automatically entitle them to a significant financial sum from the state. The danger is that they will be well-placed to make a breakthrough at the next election unless the left takes the threat seriously.

In the aftermath of the election the Social Democrats have changed leader and as with Denmark have chosen a woman considered to be on the right-wing of the party, so there is no prospect that there will be any great change of political line or commitment to the prevailing orthodoxy of neo-liberalism. The Left Party and the Greens are both trying to distance themselves from the Social Democrats.

The right-wing alliance has been in power for a year and carried out cuts in income tax, and an ending of property and wealth taxes but its work has been hampered by a succession of scandals which has resulted in a number of ministers having to resign. This brings back memories of the previous right-wing government of 1991-94 which was dogged by accusation of incompetence and disorganisation. The Moderate party prime minister Fredrik Reinfeldt is keen for Sweden to join NATO although it is difficult to see that this is an attainable goal given that it would be opposed by the majority of the Swedes although an attempt to 'join through the back door' might be behind the recent decision to increase military co-operation at the highest levels with the NATO neighbour Norway. Otherwise, the new government is setting in motion plans to speed up the sale of shares held by the state in major concerns/industries in what will be the hitherto biggest privatisation in the Nordic countries. Although the right-wing coalition has lost a good deal of support and according to opinion polls is very much in a minority there seems precious little evidence that the neo-liberal policies will face significant challenges in the near future.

* * *

Comedy of Equivocations of Parliamentary Cretinism

Lotta Comunista, No. 446 October 2007

As expected, welfare, pensions and temporary contracts are all up for barter in the autumn masquerade of Roman parliamentarism. What has exceeded every expectation has been the melodrama of the referendum, on a phantom agreement which has seen the government, the trade unions, the political parties and Confindustria chasing after one another like actors in the worst possible comedy of ambiguities. Wrenched in all directions by both the old and the new fragments of its majority, Prodi's government is displaying all its congenital weakness.

All this song and dance has nothing to do with defending the workers, as was demonstrated by the "No" vote of the engineering and metalworkers and the big factories of the North. Still less has it anything to do with the politics of communism, which looks out to the world and not to any sorry parliamentary curtain-raiser. An internationalist consciousness is born of reflection, revolutionary passion and a commitment to class organisation.

The "welfare protocol" (the agreement between the confederated trade unions, CGIL, CISL and UIL, the government and Confindustria, which among other reforms provides for the raising of the pensionable age) was the subject of workplace referendums at the beginning of October. The agreement was approved by a substantial general majority of workers. But 53% of engineering and metal workers, among them members of the FIOM union, which opposed the agreement, voted against it. As early as the day after the "protocol" had been approved, the government, under pressure from its left wing, made a number of modifications, thus freezing out the unions, who had spent themselves in presenting the agreement as the best that could be wrung out of the other negotiating parties.

After the "Yes" victory in the referendum held on the welfare agreement concluded with the Prodi government, CGIL, CISL and UIL inevitably fell headlong into the stagnant pool of parliamentary tricks.

The first tumble took place only days after the "plebiscite". The confederation of trades unions stumbled over a classic parliamentary ruse; the transforming of a union-government accord into legislation. The trade union secretaries floundered in legal quibbling. As in every public sector negotiation, there had to be a bridge between the agreement and the relevant legislation – this bridge was strewn with pitfalls. If, as the union

bureaucrats thought, the referendum had redrawn the geography of the trade unions, with the engineering and metal workers a step behind and the public sector workers a step ahead, it was right that the three secretaries, Epifani, Bonanni and Angeletti, should experience for themselves the joys of the concerted trickery employed in public sector bargaining.

THE NET OF PARLIAMENTARY DECEPTION

In this contest, Raffaele Bonanni, secretary of the CISL, found himself, for a fleeting moment, in the part of he who threatens to “*open up the strike umbrella*”. The protocol, fruit of a referendum which had even shaken sunny Sicily in a way previously unimaginable, could not suddenly be reworked into a “*phantom agreement*”: it was too much for even Bonanni to swallow.

The trade unions thought they could picnic in the parliamentary maze, but they found themselves snared in the “*net of dissent*”, a dissent which they thought had been silenced by the referendum. Parliamentaryism by its very nature foments dissent, and the trade unions risked being relegated to the role of impotent spectators.

The referendum, the “*deadline of degradation*” as our school of Marxism has defined such exercises in “*the appearance of popular democracy*” failed to hold out in defence of its own alleged importance even for one day; the appearance of trade union democracy was overturned by the appearance of parliamentary democracy. If the unions are subordinate to the parliamentary parties and their ruses, they are doubly subordinate when they choose representational forms typical of parliamentarism and of its characteristic feature – “*cretinism*”.

What could the referendum decide about the piecemeal welfare policy of the trade unions? Nothing, because every secretary of the trade union confederation swears loyalty to the “*sovereignty*” of parliament. It could be objected that the unions, by statements to the media and through the success of their referendum, could have influenced the workings of parliament and its constituent parties. This objection does not hold water. The prevalence of “Nos” among the engineering and metal

workers, and in many of the big factories and regions of the north – a prevalence well above the national average – demonstrated that the unions are weak in the manufacturing sector, and where there are high concentrations of labour. The confederated unions are the mouthpieces of public sector employment, of pensioner members and of the regions of the

south - not enough to guarantee a *friendly government* defence against possible parliamentary banana skins.

PREFACE: DAYS OF FERVOUR

It is hard to remember another occasion when the unions were so unable even to save face. They burnt the card of referendum as strength of representation, and pulled out the card of referendum as fake representation and dependent weakness. It may be useful at this point to reconstruct events.

Epifani and Bonanni were enthusiastic about the results of the referendum. The first declared to the media: “*We didn’t believe it would go so well.*” The second added: “*We have changed trade union history.*”

Critical voices were raised. Of particular interest are those coming from Catholic circles, which distanced themselves from the over-facile enthusiasm of the CISL secretary. Francesco Riccardi, in an editorial for “*Avvenire*”, asked: “*Who in future will lead the representation of the mythical working class?*” The daily newspaper of CEI (“Italian Conference of Bishops”) was concerned to observe the voting dynamics in the big factories of the north. It implicitly criticised Bonanni: the latter, rather than changing history, seemed to have returned to the times when CISL was the southern client of Vito Scalia⁸⁸, but without the northern counter-balance of the FIM spearhead. This concern perhaps originates in the political sphere of Savino Pezzotta, former secretary of CISL. The FIM in Bonanni’s pocket meant leaving the engineering and metal workers to Rinaldini’s FIOM. The FIOM had effectively freed itself from Epifani’s “marking” to bring about a “No” victory in its sector.

For Enrico Marro, editor of the “trade union diary” in the “*Corriere della Sera*”, the referendum results had a clear significance: FIOM should calm down and stop presuming to dictate CGIL’s line. According to Marro, the confederated unions had taken back the initiative on two fronts: the tax reductions on wage packets, and a new political stance on contracts which could improve wage levels. Under the banner of unity with CISL and UIL, this would enable them to recuperate members in the big factories. On this basis, the confederated unions could attempt to tame and bring back under their control Rinaldini’s FIOM.

⁸⁸ Exponent of the Christian Democrat Party, during the 1960s.

ACT ONE: PRODI TRIPS UP THE UNIONS AND CONFINDUSTRIA

Unexpectedly, in the space of one morning, Prodi derisively stuck out his tongue at the unions: certain points of the agreed protocol would change.

Luigi Angeletti, UIL's general secretary, employed no verbal half-measures: *"amateurism and clever dodges; the government has landed itself in a mess."* If the protocol were to retain the worst modifications, *"the government should resign, because the welfare protocol was the best thing it has managed to do."* Massimo Riva, in an editorial in the "Repubblica" of 13th October, wrote that Prodi's government had succeeded in *"displeasing everyone."* Careless of the referendum results, it had provoked the unions and Montezemolo's Confederation of Italian Industry, allowing the *"radical Left"* to get one jump ahead of them. To think, suggested Riva, that it would have been quite enough to have left parliament to find areas for mediation, thus exercising its undisputed sovereignty.

Most sensational were the hard words from Confindustria (Confederation of Italian Industry); Epifani accused the government of *"not honouring an agreement"*; *"they want to cheat us,"* added Bonanni.

ACT TWO: A FEEBLE CRUTCH

CGIL, CISL and UIL were labouring to appear as the government's main *"neutral supporting power"*. But the cake failed to rise.

The following assessment could be read in the "Foglio": *"However, Guglielmo Epifani's axis fell apart due to the weakness of the CGIL leader."* Confindustria took an oppositional stance; the media reported that among the industrialists there were even those who supported this thesis: *"The first industrialist to harness the 'crisis party' will gain the leadership of Confindustria."*

BACK TO THE BEGINNING

Finally, to comply with the wishes of the *Left in both government and opposition*, the council of ministers reviewed what they had already reviewed only a few days before. Thus came about the victory of the *government reformists*, recently concentrated in Walter Veltroni's Democratic Party, in the confederated unions and in Confindustria. For Epifani *"the agreement is now better"*; for Montezemolo *"there can be agreement on the text"*; as for the *Left in government and in opposition* within the council of ministers, as usual one part abstained and the other voted in favour, but *"with reservations"*.

It was back to the beginning; a lot of excitement, but only for a false start: the “comedy of equivocations” was over. Prodi clawed back the “*tactical error*” of having devalued the result of the unions’ referendum and having “*wrongfooted the masses*” wrote Massimo Giannini in “Repubblica”. For this journalist, a government “friend”, it was time to cut Rinaldini’s FIOM down to size.

Cradled in the long waves of public spending and social passivity, parliamentary cretinism inscribed on its banners: “*This really is a reform!*”

With the words of Marx, we can be more precise: this was all about a reform “*according to the old English meaning of the word. It creates nothing new, neither does it abolish anything old. It aims to conserve the old system, teaching it, one might say, new ways of behaving.*”

Külföldi szerzőink

Benn, Tony - Labour Party, volt miniszter és képviselő

Kate Hudson - South Bank University, London

Antonio Elorza - Madrid, egyetemi tanár

Gianni, Emilio - Genova, egyetemi tanár

Robert Jevzerov - Moszkva, tudományos kutató

Francis King - Norvick, egyetemi tanár

Pearsons, Steve - angol történész, Dániában tanít

TARTALOM

Fejtő Ferenc 1909 – 2008

Jemnitz János: Fejtő Ferencről egyéni hangon 5

Marx halálának 125. évfordulójára (II.)

Artner Annamária: A globalizáció és a proletariátus elnyomódása
(II. rész) 9

Emilio Gianni: A marxizmus elterjedése Olaszországban (1848-1926) II. 17

Robert Jevzerov: Marx Károly halálának évfordulója és
„a szocializmus csődje” II. 22

A Lotta Comunista Marx emlékééről 27

Tanulmányok

Richard Hart: A grenadai forradalom 29

Kate Hudson: A világkormány mozgalom 1945 és 1950 között 40

Michael Newman: Miliband az LP bal szárnyán 46

Simor András: Kuba és Latin-Amerika 50

1909

Antal Sándor: A svéd sztrájk okai és hatásai 58

Jemnitz János: Marginális kiegészítések a svéd általános sztrájkhoz 59

Olberg, Oda: A firenzei pártkongresszus és az olaszországi választás 62

Charles Rappoport: A Francia Szocialista Párt 1909. évi St. Etienne-i
kongresszusa (április 11-14.) 63

Theodor (Fjodor) Rothstein: A Független Munkáspárt válsága 64

Franz Mehring: A Reichstag feloszlata és a blokk szétesése
(Berlin, 1909. május 28.) 64

David B. Rjazanov: Sztrájkok Oroszországban, Zürich, 1908 65

1933

Wilhelm Dittmann naplójából 66

Sós Endre: Austerlitz a szociáldemokraták öngyilkosságáról 70

Edgar Mowrer: Németország visszaállítja az órát 71

Konrad Heiden: Egy ember Európa ellen 73

Helga Grebing: A német munkásmozgalom története 74

Rubin László: Eduard Bernstein emlékezete 75

Vámbéry Ruzstem: ... intra muros et extra (a falakon belül és kívül) 76

Csécsey Imre: Demokrácia, vámvédelem, tervgazdaság 77

Peter Schmiedt: Az ellenforradalom győzelme Németországban 78

Benedek Marcell: Henri Barbusse: Zola 79

<i>Lawton, Lancelot</i> : Economic history of Soviet Russia, Szovjetország gazdaságtörténet	80
<i>Braun Róbert</i> : Jugoszláviai úti impressziók	81
<i>Nagy Lajos</i> : Vezérmotívum a gyilkolás – sajtószemle	82

A Tony Blair-évtized vége és Gordon Brown első fél éve

<i>Tony Benn</i> : A szabad levegő lélegzése	83
<i>Frank Luntz</i> : A választóknak egyik pártvezérben sincs igazi bizalma	84
Lázadás az LP parlamenti frakcióban	85
Blair ment, Brown jött	85
Blair „lemondása” után	87
<i>Eric Frey</i> : A hallgatag európai	87
Tájkép Tony Blair tíz éve után	88
Gordon Brown első nyilatkozatai valószínű jelölése után	90
<i>Jonathán Freedland</i> : Tony Blair feltartott fejfel távozik	90
Blair-Brown, a londoni riválisok	92
<i>Seumas Milne</i> : Brownnak nagyobb változtatásokat kell eszközölnie, nemcsak a hangszerekhangját kell megváltoztatnia	95
Gordon Brown miniszterelnöki pályakezdéséhez	97
<i>Alex Callenicos</i> : Gordon Brown – stílusváltás és nem politikai váltás	98
Új seprű seper a Dowling Streeten	99
<i>Ian Davidson</i> : Válaszúton	100
A szakadék a szegények és a gazdagok között 40 év óta most a legszélesebb	102
<i>Patrick Wintour</i> : Miliband: Szeretnék visszatérni a Kiáltványhoz	104
<i>Seumas Milne</i> : Ez a válság a szabadpiaci konszenzus végét jelenti	105
<i>Jim Mortimer</i> : A pártdemokráciáról	107
John Schwarzmantel reflexiói Gordon Brown első lépéseiről	108
Gordon Brown első lépései	108
A brit szakszervezeti kongresszus (TUC) és Gordon Brown	108
Gordon Brown új arculata és helyzete	109
Nagyvonalú elszámolás a britparlamentben	109
<i>Geoff Mulgan</i> : Az emberek meggyőzése	110
<i>Billy Hayes</i> : A közszolgáltatások kulcskérdés a Labour támogatása számára	111
Gordon Brown és kormánya 2007 késő őszen	112
John Schwarzmantel 2007. november 25-i levele Jemnitz Jánoshoz	112
<i>Jim Mortimer</i> : Alap a haladás számára	113
Gordon Brown új stratégiát hirdeta Közép-Keleten	114
Angliai mozzanatok	114
<i>Rechel Garnham</i> : Az Új LP New Labour sorain belül	115

Franciaország, a Szocialista Párt

<i>Winfried Veit</i> : A Friedrich Ebert-Stiftung párizsi irodájának 2006. évi jelentése a bonni központnak a Francia Szocialista Párt (PS) helyzetéről és az „elnökválasztásról”	116
---	-----

Madame Royal – egy kiábrándult gúnyirata	117
Párizs szocialista polgármestere a TV-5 vendége	118
A szélsőbal elnökelőltjei a francia TV-5 műsoraiban	119
A PS kongresszusa La Rochelle-ben	120
A francia elnök próbálkozása a baloldal megosztására	121
Indul a francia politikai évad	121
Jacques Attali bizottsági elnök a francia kormány mellett.....	122
<i>B.Thibault</i> : A kormány „ellentüzet” indít	123
Jospin and Royal	124
A nap könyve sorozatban: a PC-nél a király meztelen.....	125
Az FKP főtitkára elzárkózik minden új párt alakítására teendő javaslat elől...	126
J. P. Chevènement5 a TV-5-ben	127
Új szélsőbal párt alakult Franciaországban	127
A francia helyközi választások elsőfordulója	128

Olaszország, az olasz munkásmozgalom

Kiegészítő sorok Togliatti ravaszágáról és a parlamenti kreténizmusról	129
A közösségi szektor (public sector)tűz alatt	130
Az európai imperializmus vízvázalstó elé kerül	130
A kommunista politika, amelyet támogatni és védeni kell	131
Veltroni: új arc a baloldalon	132
Új tényező és erővonal az olasz politikai egyensúlytalanságban	133

Szakszervezetek tegnap és ma

Belgium és a szakszervezetek.....	135
Sztrájk idején is járjon a francia vasút	135
Szakszervezeti tiltakozás és tüntetésLjubljanában	136
A vasútnál (SNCF) sokasodnak a „komoly ellentétek” veszélyei	136
A brit szakszervezeti kongresszus (TUC) 2007. szeptemberi kongresszusáról	137
<i>John McDonnell</i> (parlamenti képviselő): A szakszervezeti szabadság napjainkban	138
Hat szakszervezet sztrájkol Franciaországban	139
A CFDT4 főtitkára a TV-5-ben.....	140
Tüntetések a francia kormány alkalmazási törvénye ellen	141

Háttér

<i>Robert Jevzerov</i> : A mai Ukrajna politikai életének mély ellentmondásai.....	142
<i>Antonio Elorza</i> : Egy király arculata	156
Az 1917. évi orosz forradalom 90. évfordulójára.....	159
Az európai proletariátus ifjú szíve	161
Ralph Miliband, az új baloldal teoretikusa	164
<i>Braun Róbert</i> : Jugoszláviai úti impressziók	165
<i>Dale Jiajun Wen</i> : Kína újraépül	166

Egy kétszáz éves évforduló	167
A két Burma szerepe az ázsiai politikájátékban	167
Burma napjainkban	168
Tadzsisikisztánról	169
A felmelegedés, a zöld probléma	169
<i>Francisco Dominguez</i> : Venezuela	170
Bolíviai új helyzetkép	170
Az indiai és kínai árvízről	170
A felmelegedés és globalizálódásproblémáihoz	171
Az Orosz társadalom szociáliskettészakadásáról	171
Az USA munkásainak egészségügyviszonyairól	172
A német orvoslási mód	172
A társadalom rétegződéséről	173
<i>Luke Harding</i> : Vagyoni szakadék (a relatív elnyomorodás)	173
A perui gyermekmunkáról	174
Pakisztán az elnök és a parlamenti választás után	174

Dokumentumok

<i>R. Gots</i> : Az eszerek (Szociálista Forradalmárok Pártja) és a háború.....	175
<i>Eric Hobsbawm</i> : A spanyol polgárháború emlékezete	176
<i>Tony Benn</i> : A kivételes kapcsolat	183
Több alázatosságot és kevesebb illúziót.....	185
<i>Kate Hudson</i> : Nagy-Britanniának nem szabadnatámogatnia egy háborút Irán ellen	186
<i>Karl Mannheim</i> : Die Hegewartsaufgaben der Soziologie, Tübingen 1932 ...	187
Feljegyzés Harold Pinter interjújáról	188
<i>Clare Short</i> : Mikor kövezték meg utoljára a Labour Party-ban? Miért tartott olyan sokáig, hogy elhagyta az LP-t?	189

Események, évfordulók

Kettős visszapillantás 1968-ra	192
<i>Jim Mortimer</i> : Örület, hogy Busht követjük	192
Ken Livingstone Kubában	193
A Labour (a Munkáspárt) politikai hanyatlással néz szembe	194
A polgárháború áldozatainak emléke megosztja Spanyolországot	195
<i>Steve Parsons</i> : A svédországi választásokról (2006)	195
A belgiumi helyközi választások	200
<i>Baul Bond</i> : Belgium a szakadás szélén	201
<i>Rory Carroll</i> : Márquez 80. születésnapját Castróval töltötte	203
Az 1917. évi kivégzések évfordulója	203
Parlamenti és elnökválasztás Ausztráliában	204
Szeparatista „forradalom” érlelődik Belgiumban	204
A belgiumi új kormány megalakulásához	205
A belga helyzethez	206

Van kormánya Belgiumnak!.....	206
Gevin Rae: Lengyelországban a „Jog és szociális igazság” kormánya vereséget szenvedett	207
Választás és eredménye Guatemalában	207

A munkás és szocialista sajtó történetéből

Revue Socialista (1909)	209
Gewerkschafts-Zeitung 1932	216

Rendkívüli életutak

Marek, Franz (1913–1981)	226
Shaw, George Bernhard (1956–1950)	229

Életutak

Applegarth, Robert (1834–1924)	237
Callaghan, James (1912 – 2005)	239
Fournière, Eugéne (1857–1914)	241
Gaitskell, Hugh (1906–1963)	246
Hardy, Thomas (1752–1832)	248
Francesco Scotti (1910–1973)	249
Angelo Tasca (1892–1960)	251

Elhunytak

Aubrac, Lucie (1912–2007)	256
Galbraith, John Kenneth (1916–2006)	257
Maurice Kriegel-Valrimont (1914–2006)	266
Mowlam, Marjoris (1949–2005)	268

A munkásmozgalom történetirői

Bizcarrondo, Marta (1947–2007)	273
Monty Johnstone (1928–2007)	280
Schlesinger, Arthur Jr. (1917–2007)	288

Könyvismertetések	292
--------------------------------	-----

Beszámolók

Eric Hobsbawm előadása: Az erőszak kora	313
Marx-emlékház	314
A brit szocialista történész csoport megemlékezése és vitareflexiója brit televízió történeti adásairól	315
A Spanyol Kommunista Párt történetének II. kongresszusa (<i>Harsányi Iván</i>)	315
Narihiko Ito útja, előadásai és találkozásai 2007-ben Dél-Koreában	322
Giuseppe Vacca előadása az olasz baloldal helyzetéről (<i>Pankovics József</i>) ...	322

TARTALOM	383
<hr/>	
Nemzetközi konferencia Chilében	325
A munkásmozgalom transznacionális hálózatai	325
International Supplement	
Transnational Networks of Labour	328
Eric Hobsbawm and Jacques Attali about Karl Marx	330
<i>Emilio Gianni (Genova): The Diffusion of Marxism in Italy</i> from 1848 to 1926	334
<i>Parsons, Steve: The Swedish General Election</i>	367
Comedy of Equivocations of Parliamentary Cretinism	371
Külföldi szerzőink	377

CONTENTS

Fejtő Ferenc 1909 – 2008

Jemnitz János: About Ferenc Fejtő in a personal voice 5

The 125th anniversary of Marx's death. (II.)

Artnér Annamária: Globalization and the crippling
of the working class (II.) 9

Emilio Gianni: The spread of Marxism in Italy (1848-1926) II. 17

Robert Jevzerov: The anniversary of Carl Marx's death and the
„bankruptcy of socialism” II. 22

The memory of Marx - Lotta Comunista 27

Studies

Richard Hart: The revolution in Granada 29

Kate Hudson: The movement for world government between 1945 and 1950 40

Michael Newman: Miliband on the left wing of the LP 46

András Simor: Cuba and Latin-America 50

1909

Sándor Antal: The cause and effect of a Swedish strike 58

János Jemnitz: Completing margin notes about a Swedish strike. 59

Oda Olberg: The party congress in Firenze and the Italian election. 62

Charles Rappoport: The St. Etienne congress of the French Socialist Party
in 1909 (April 11 -14) 63

Theodor (Fjodor) Rothstein: The crisis of the independent labour party. 64

Franz Mehring: The dismantling of the Reichstag and falling apart of the
block (Berlin, 1909. May 28.) 64

David B. Rjazanov: Strikes in Russia, Zürich, 1908 65

1933

From the diary of Wilhelm Dittmann 66

Endre Sós: Austerlitz about the suicide of the social democrats 70

Edgar Mowrer: Germany sets the clock back 71

Konrad Heiden: One man against Europe 73

Helga Grebing: The history of the German labour movement 74

László Rubin: Remembrance of Eduard Bernstein 75

Rusztém Vámbéry: ...intra muros et extra (inside and outside of the walls) ... 76

Csécsy Imre: Democracy, trade restrictions and the planned economy 77

Peter Schmiedt: The victory of the counterrevolution in Germany 78

Marcell Benedek: Henri Barbusse: Zola 79

<i>Lancelot Lawton</i> : Economic history of Soviet Russia,	80
<i>Róbert Braun</i> : Impressions of a road trip in Yugoslavia	81
<i>Lajos Nagy</i> : Murder is the principal motivation – a press review	82

The end of the Tony Blair decade and the first half-year of Gordon Brown

<i>Tony Benn</i> : Breathing the free air	83
<i>Frank Luntz</i> : The electorate doesn't trust either party leader	84
Rebellion in the LP parliament fraction	85
Blair left, Brown came	85
After the "resignation" of Blair	87
<i>Eric Frey</i> : The quiet European	87
The scene after ten years of Tony Blair	88
Gordon Brown's first statements after his probable nomination	90
<i>Jonathán Freedland</i> : Tony Blair leaves with his head held high	90
Blair-Brown, rivalry in London	92
<i>Seumas Milne</i> : Brown must bring about real change, not just sing a different tune.	95
The start of Gordon Brown's career as prime minister	97
<i>Alex Callenicos</i> : Gordon Brown – change of style, not change of politics	98
New broom sweeps at Dowling Street	99
<i>Ian Davidson</i> : On the road to choice	100
The chasm between the poor and the rich is the widest in 40 years	102
<i>Patrick Wintour</i> : Miliband: I would like to return to the proclamation	104
<i>Seumas Milne</i> : This recession means the end of the free market consensus	105
<i>Jim Mortimer</i> : About party democracy	107
Reflections of John Schwarzmantel about Gordon Brown first steps	108
Gordon Brown's first steps	108
The congress of British labour unions (TUC) and Gordon Brown	108
Gordon Brown's new face and situation	109
A general accounting of the British parliament	109
<i>Geoff Mulgan</i> : The conviction of men	110
<i>Billy Hayes</i> : The key question of public service for the support of Labour ...	111
Gordon Brown and his government, 2007 late fall	112
The November 25, 2007 letter of John Schwarzmantel to Jemnitz Jánoshoz	112
<i>Jim Mortimer</i> : Foundation for progress	113
Gordon Brown advertises new strategy for the middle east	114
English movements	114
<i>Rechel Garnham</i> : The new LP within the ranks of New Labour	115

France, the Socialist Party

<i>Winfried Veit</i> : The 2006 annual report of the Friedrich Ebert foundation, Paris bureau, the Bonn main office about the state of affairs of the French Socialist party and the "presidential election"	116
--	-----

Madame Royal – a disillusioned lampoon	117
The socialist Parisian mayor is the guest of TV 5	118
The extreme left wing presidential candidates in the French TV 5 program	119
The PS congress in La Rochelle	120
The attempts of the French President to divide the left	121
The French political season is starting	121
Jacques Attali committee chair is on the side of the government	122
<i>B.Thibault</i> : The government returns fire	123
Jospin and Royal	124
The book of the day series, the king is naked by the PC.	125
The secretary of the FKP rejects all recommendations to form a new party... ..	126
J. P. Chevenement on TV-5	127
A New extreme left wing party forms in France	127
The first turn of French local elections	128

Italy, the Italian labour movement

Completing lines about the cunningness of Togliatti and the parliament's cretinism.	129
The public sector under fire	130
The watershed of European imperialism	130
Communist polices that should be supported and defended	131
Veltroni: the new battle on the left	132
New actor and lines of power in the Italian political imbalance	133

Trade Unions yesterday and today

Belgium and the trade unions.....	135
The French trains must run even during the strike.	135
The protests and demonstrations of labour unions in Ljubliana	136
The dangers of “serious contradictions” are multiplying at the (SNCF) railroad	136
About the 2007 convention of the British labour union congress.....	137
<i>John McDonnell</i> : The freedom of unions.	138
Six unions are on strike in France	139
The General Secretary of CFDT4 on TV-5	140
Protests against the French government's use of the Law of Expediency	141

Background

<i>Robert Jevzerov</i> : The contradictions of today's political life in the Ukraine ...	142
<i>Antonio Elorza</i> : Egy király arculata	156
The 90 th anniversary of the 1917 Russian Revolution	159
The heart of a your European worker	161
Ralph Miliband, the theory of the new left	164
<i>Braun Róbert</i> : Impressions of a Yugoslavian road trip	165
<i>Dale Jiajun Wen</i> : China Rebuilds	166

A two hundredth anniversary	167
The role of the two Burmas in Asian politics	167
Burma nowadays	168
About Tajikistan	169
Global warming, a green problem	169
<i>Francisco Dominguez: Venezuela</i>	170
The new situation in Bolivia	170
About the flood in India and China	170
Global warming the problem of globalization	171
About the splitting of Russian society	171
Workers' access to healthcare in the USA	172
Medical care in the German way	172
About the layering of society	173
<i>Luke Harding: The wealth chasm (relative impoverishment)</i>	173
About child labour in Peru	174
Pakistan after the parliamentary and presidential elections	174

Documents

<i>R. Gots: The "essers" (Russian Socialist Revolutionary Party) and the war</i> ...	175
<i>Eric Hobsbawm: A remembrance of the Spanish civil war</i>	176
<i>Tony Benn: An extraordinary connection</i>	183
More humility less illusion	185
<i>Kate Hudson: Great Britain should not support a war against Iran</i>	186
<i>Karl Mannheim: Die Hegenwartsaufgaben der Soziologie, Tübingen 1932</i> ...	187
Notes about the Harold Pinter interview	188
<i>Clare Short: When did they stone him the last time in the Labour Party?</i> Why did it take so long for him to leave the LP?	189

Events, anniversaries

A double look back to 1968	192
<i>Jim Mortimer: It is madness that we follow Bush</i>	192
Ken Livingstone in Cuba	193
The Labour party is facing a political decline.	194
The memory of the civil war divides Spain	195
<i>Steve Parsons: About the Swedish elections (2006)</i>	195
Local elections in Belgium	200
<i>Baul Bond: Belgium on the edge of a precipice</i>	201
<i>Rory Carroll: Márquez spent his 80th birthday with Castro</i>	203
The anniversary of the 1917 executions	203
Parliamentary elections in Australia	204
A separatist "revolution" is brewing in Belgium	204
To the formation of a new Belgian government	205
The Belgian situation	206
Does Belgium have a government!	206

<i>Gevin Rae</i> : The Polish “Law and Social Justice” government suffered a loss	207
The election and its results in Guatemala	207
From the history of labour and socialist press	
Revue Socialista (1909)	209
Gewerkschafts-Zeitung 1932	216
Extraordinary Lives	
Marek, Franz (1913–1981)	226
Shaw, George Berhard (1956–1950)	229
Lives, biographies	
Applegarth, Robert (1834–1924)	237
Callaghan, James (1912 – 2005)	239
Fournière, Eugène (1857–1914)	241
Gaitskell, Hugh (1906–1963)	246
Hardy, Thomas (1752–1832)	248
Francesco Scotti (1910–1973)	249
Angelo Tasca (1892–1960)	251
Deceased personalities	
Aubrac, Lucie (1912–2007)	256
Galbraith, John Kenneth (1916–2006)	257
Maurice Kriegel-Valrimont (1914–2006)	266
Mowlam, Marjoris (1949–2005)	268
Historiens of the labour movement	
Bizcarrondo, Marta (1947–2007)	273
Monty Johnstone (1928–2007)	280
Schlesinger, Arthur Jr. (1917–2007)	288
Book reviews	292
Reports	
A presentation of Eric Hobsbawm: The age of violence	313
Marx memorial home	314
The memorial and debate reaction of the British socialist historian team to history programs on television.	315
The II congress of the history of the Spanish Communist Party <i>Iván Harsányi</i>	315
The journey, presentations and meetings of Narihiko Ito in 2007 in South Korea	322

The presentation of Giuseppe Vacca about the situation of the Italian left wing <i>József Pankovics</i>	322
International conference in Chile	325
International Supplement	
Peter Konok: Report on the 43th Linz Conference	328
Eric Hobsbawm and Jacques Attali about Karl Marx	330
<i>Emilio Gianni (Genova): The Diffusion of Marxism in Italy from 1848 to 1926</i>	334
<i>Parsons, Steve: The Swedish General Election</i>	367
Comedy of Equivocations of Parliamentary Cretinism	371
Our foreign authors	377